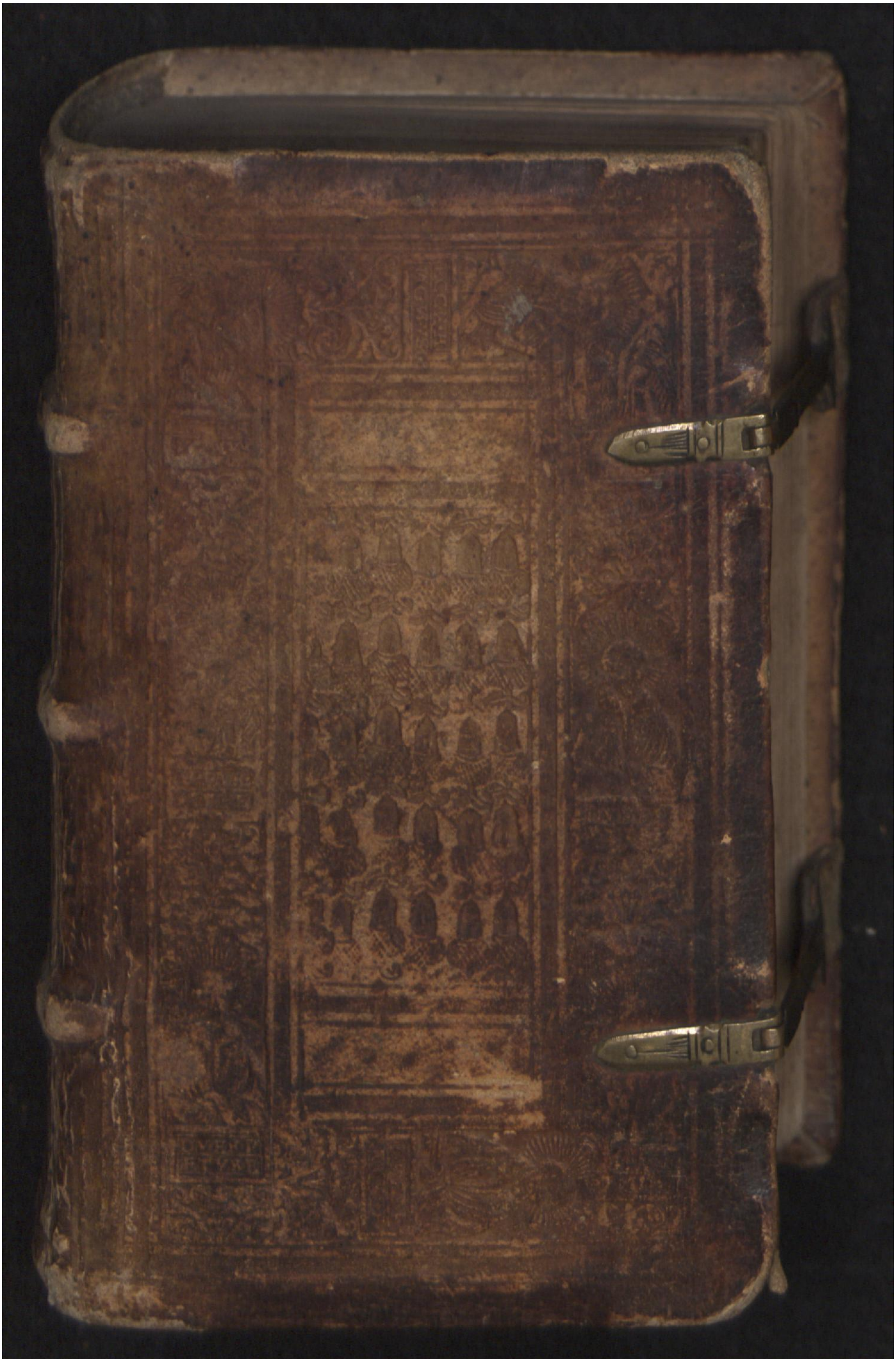
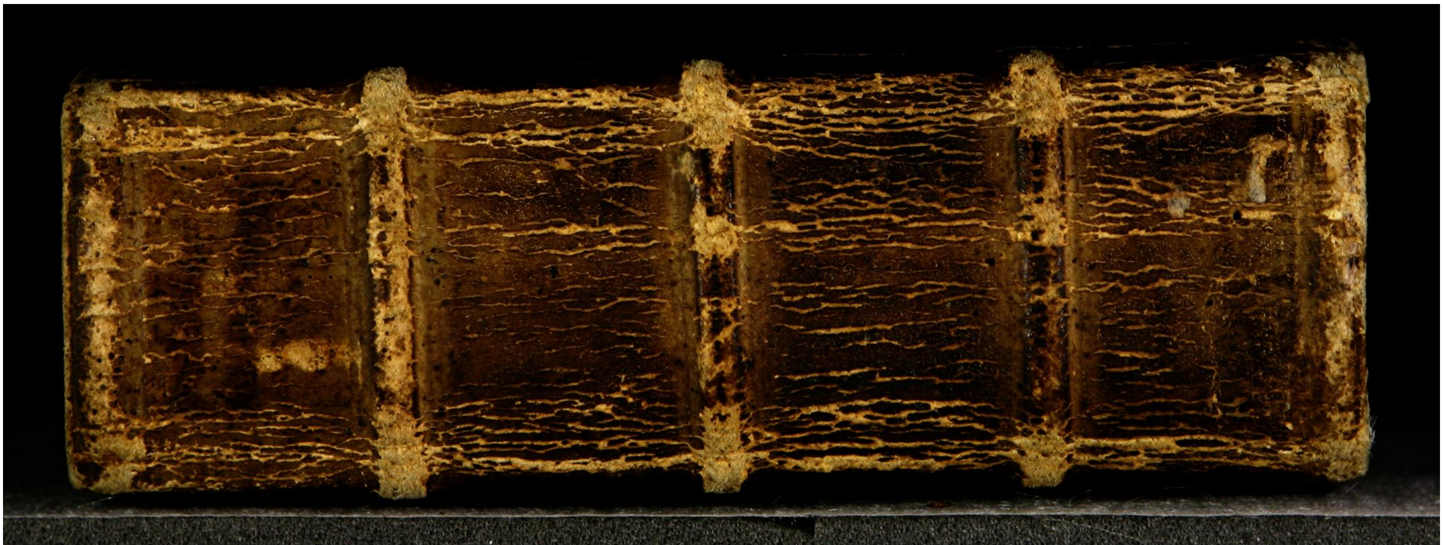

Psal: 32 6?, -200.
Actor: 15
Rom. 4. 410
Galat: 5
Ephes: 2
Johann: 3

Ephes: 1. Ro: 3
Luc: 18. Dnica 12. Exod: 34. innocens coram
Deo non est innocens.
Paul: 1. Cor: 10. Qui stat videat ne cadat
Dominus. Math: 6. 1. Chro: 30 tua sunt omnia Domine
et quae de manu accepimus tibi reddimus.
1. Chronicor: 30.

DÅ BOX

PO[illegible]LA
SEV
ENARRATIO
EVANGELIORVM, QVAE

in Dominicis diebus, & in Festis Sanctorum, usitatè in Ecclesijs Dei proponuntur, in gratiam piorum ministrorum Euangelij, conscripta

per

NICOLAVM HEMMINGIVM.

PRAEFIXA EST EIVSDEM *COMMONEFACTIO AD MINI*stros Verbi, de perpetuo Ecclesiæ Christi consensu, in doctrina & uero cultu Dei, ne opinionum uarietate, & sectarum multitudine offensi, uel confessionem abijciant, uel segnius officium faciant.

ANNO M. D. LXIIII.

OMNIBVS SERVIS DEI ET MINISTRIS IESV *CHRISTI, IN INCLYTIS REGNIS* *Daniæ ac Noruegiæ, suis fratribus in Christo dilectis, gratiam, misericordiam & pacem à Deo Patre & Domino nostro* IESV CHRISTO, *optat Nicolaus Hemmingius minister Euangelij in Academia Hafniensi.*

PRODEST INPRIMIS OBseruare, carissimi fratres, perpetuum Catholicę Ecclesiæ Christi consensum in doctrina & uero Dei cultu: præsertim in hac maxima opinionum uarietate, quæ facit, ut multi non pessimi angantur animis, dubitantes cuinam cœtui se socios adiungant. Nam dum alij alium magistrum iactant (de cuius sapientia & pietate glorientur non sine aliorũ contemtu, quos tanquam ex alto despiciunt) fit, ut cæco iudicio pro eo affectu, quo quemquam illis aut fauere intelligunt, aut aduersari, eius eruditionem & pietatem æstiment. Hinc nascuntur simultates, sinistræ suspiciones, odia, iurgia, uindictæ cupiditas: quibus sursum deorsum omnia miscentur. Ex qua re duplex incommodum (ut alia taceam) nascitur. Nam & Euangelij hostes in sua pertinacia impieta-

teq; confirmantur, & infirmiores ac imperitiores, qui magis propensi ad amplexandam ueritatem erant, non parum perturbantur, fluctuantes & incerti, quibus se potissimum partibus adiungant. Inter quos non pauci, quasi nihil certi de tota religione tradi statui ue possit, non modò de omnibus eius partibus, sed etiam de omnibus religionibus dubitare incipiunt. Hîc nostrum officium est, fratres dilecti, & precibus nostris & admonitionibus iuuare infirmos, ne hac turba & colluuione opinionum offensi, ruant præcipites in certum interitum. Huic malo potissimum medetur perpetua Catholicæ Ecclesiæ consensus in doctrina & uero Dei cultu obseruatio. Vt enim unus est tantùm Deus: ita & una æterna constans & minimè fallax Dei ueritas, una religio uera, una fides, una rectè uiuendi regula, & una Christi Ecclesia, quæ sola uerum colendi Deum modum nouit. Huius Ecclesiæ qui non est ciuis, gratia & salute excidit, quantumuis magnos se habere magistros gloriatur. Contrà, qui in hoc cœtu Deum spiritu & ueritate colit, gratiæ & salutis hæres est, etiamsi bubulcum magistrum habeat. Non enim hæc res pendet ab hominis uel dignitate, uel indignitate: sed à magisterio spiritus Christi, qui suum purum uerbum & sincerum nobis

uitæ & ſalutis regulam eſſe uoluit. In quo uerbo & cultu uerbo tradito, ſummus fuit omnium ſanctorum Patriarcharum ante diluuium & poſt diluuium, Prophetarum, Apoſtolorum, atque adeo omnium piorum conſenſus: quorum doctrinam & cultum, ſi nos uerè retinemus, poſſumus iure in Chriſto gloriari, quòd ſimus ciues Eccleſiæ Ieſu Chriſti, etiamſi totus mundus nos exoſos habeat, & tanquam hæreticos execretur. Volo igitur, fratres, de hoc perpetuo conſenſu nonnulla dicere, ut certò nobis conſtet, an in eo conſenſu Catholicæ Eccleſiæ ſimus, nec ne: aut aduerſarij noſtri, qui, cùm iactant ſuos magiſtros (quos Patres uocant) ferro & igne curſum doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicæ intercludere conantur. In huius argumenti tractatione multa ſanè concurrunt, quæ huc tanquam ad ſcopum collimant. Hîc enim neceſſariò quæritur, quiſnam ſit ortus ueræ religionis: quæ certitudo: quantus conſenſus omnium ætatum Eccleſiæ in eadem doctrina: quibus artibus Satan ueram religionem oppugnare ſoleat: deniq; qua prudentia pij aduerſus Satanæ inſidias & fraudes uti debeant: ne, quemadmodum primi parentes fecerunt, ſinamus nos πιθανολογίαις à fontibus ſalutis ad ciſternas Diaboli, humanas traditiones & ἐθελοθρησκείας abduci.

A quo autem ortum habeat uera religio attingendum non esset, nisi tantus fuisset olim, & hodie esset hominum et Diabolorum furor, quòd ausi sint religiones instituere pro cæco suæ rationis sensu, quas ferro & igne tuentur: ac eam religionem, quæ à solo Deo est, persequuntur, ut uaticinium comprobent, quod editum fuit de semine serpentis morsuro calcaneum seminis mulieris. His multò rectius iudicauit prophanus Socrates, qui cùm apud Xenophontem interrogaretur, quænam esset uera religio, respondit eam esse, quam ipse Deus instituit. Nam cùm Dominus clarè apud Prophetam dicit, se abominari doctrinā & cultus hominum, extra omnem controuersiam sit nobis, quòd uera atq; perpetuò constans religio ab ipso æterno Deo ortum habeat. Apollo Pythius ab Atheniensibus interrogatus, quas potissimum religiones tenerent, respondit eas, quæ essent in more maiorum. Cùm rursus obijcerent, morem maiorum sæpè mutatum esse, ait optimum sequendum. Nam, ut ait Hesiodus, νόμος ἀρχαῖος ἄριστος. Ad eundem modum hodie aduersarij antiquitatem iactant, autoris ueræ religionis nomine suppresso, qui potius cum Socrate respondere, quàm cum impuro Dæmone deberent. Nam ut Satan: ita & illi antiquitatis autori-

tate

tate ad ſtabiliendos errores abutuntur. Verum quidem eſt, antiquiſsimam religionem optimam eſſe, modò ab optimo Deo ortum habeat, & non ab antiquo ſerpente, qui à principio ſuam religionem in mundum ex diametro cum diuina religione pugnantem inuexerat. Quare diſcernendum eſt inter duplicem antiquitatem. Vna enim ad Deum: altera ad Satanam refertur. Prior illa antiquitatum omnium longè uetuſtiſsima eſt, ut quæ nec principium nec finem habeat. Ex hac uetuſtiſſima antiquitate prodijt ueritas Dei, qua docetur, quænam ſit uera religio, cui confirmandæ Deus miranda teſtimonia addidit, quæ eſſent ueluti perpetua quædam & authentica ſigilla ueritatis diuinæ. Poſterior eſt, quæ principium habuit, & finem habitura eſt: ex qua prodijt omnis ſuperſtitio & impietas. Vtraq; hæc antiquitas habet ſuos propagatores ueluti Patriarchas quoſdam, quos poſteriores, Patres appellarunt, de quibus non parum gloriantur. Papiſtæ ſemper in ore habent patres: in omni controuerſia de doctrina & cultu Dei ad eos tanquam ad extremam ancoram cõfugiunt. Nos quoq; patres agnoſcimus: ſed inter nos & illos ingens eſt diſcrimen. Nos enim eos Patres profitemur, qui à Deo acceptam religionem fideliter tradiderunt poſteris, ut ſunt

Patriarchę, sancti Reges, Prophetæ, Christus ipse et Apostoli: hos solos patres ueneramur, à quorum sententia discedere, salute excidere iudicamus. De patribus, qui tempora Apostolorum secuti sunt, iudicamus iuxta regulam Ambrosij. Nos noua omnia, quæ Christus non docuit, iure damnamus: quia fidelibus uia Christus est. Si igitur Christus non docuit quod docemus, & nos id detestabile iudicemus. Et iuxta hanc Pauli regulam: Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema sit: illi autem, ut fucum faciant simplicioribus, interrogandum esse dicunt de semitis antiquis, non esse limites antiquos transgrediendos, quos fixerunt Patres & maiores nostri. Quod si id minimè licere in agrorum finibus certum est, quantò minus id licere in religionis limitibus iudicabitur? Verùm nos limites, quos fixit autor religionis Deus: quos acceptos diuinitus tuebantur sancti Patriarchæ, & Apostoli: à quib. apros & lupos inuicta animi fortitudine repulerūt sancti martyres (inter quos primum locum obtinet sanctus Abel) deniq; quos filius Dei suo precioso sanguine statuit, non transgredimur: sed intra illos manemus constantes. At fines, quos antiquus serpens cum sua sobole fixit, transgredimur, intra quos non nisi mera damnatio clauditur. Religionem igitur

ueram ad Deum, qui antiquus dierum denominatur à Daniele, referimus. Vnde constabit & eam antiquissimam esse, & sui autoris naturam ingeniumque referre. Quare ut constantissima est semper: ita sui perpetuò similis existit.

Sed quænam illa est sibi perpetuò constans religio, quæ eius summa, quæ partes? uox Dei & signum uoci additum ueram religionis & cultus Dei normam præscribit. Semper enim Deo in more fuit suam uoluntatem uerbo, & externo aliquo signo hominibus patefacere. Quod enim uerbum auribus ingerit, ut ad mentem transmittatur, idem signum oculis aspiciendum proponit, ut ueluti per fenestras lux quædam in animum transfundatur: ut uox & signum sit duplex uerbum, uocale & aspectabile, quorum finis & scopus unus est: sed signi interpretatio semper è uerbo solo petenda est. Hæc qualia sunt, quinque tempora, quibus Deus præcipuè suam uocem sonuit & signa edidit, apertissimè docebunt: ut sunt status ante lapsum: tempus promissæ reparationis: tempus repetitę promissionis: tempus reipublicæ Mosaicæ: ac denique tempus completæ promissionis, exhibito Iesu Christo Domino nostro. Hisce quinque temporibus eandem fuisse religionem & sibi per omnia constantem, uoce

Dei & ſignis diuinis eſt oſtendendum.

Ante lapſum, quando Adam ornatus erat imagine Dei, Deus homini & uerbum tradiderat & ſignum. Verbum requirebat noticiam Dei, & obedientiam erga ipſum: prohibebat, ne quid tentaret homo contra Dei interdictum ſub comminatione pœnæ: habebat etiam uerbum promiſsionem immortalitatis, quam promiſſionem fide amplectebatur Adam. Et arbor uitæ, ut aſpectabile uerbum, idem per oculos in mentem transfudit. Quæ omnia eò ſpectabāt, ut Adam imaginem Dei tanquam in ſpeculo repręſentans, Deum perpetuò coleret & celebraret. Ex his conſtat, quòd uera religio ante lapſum hominis fuerit purus cultus Dei iuxta Dei uerbum, cuius regula erat uerbum & ſignum. Partes fuerunt agnitio Dei, fides promiſſæ immortalitatis, obedientia erga Deum interior & exterior. Finis, repręſentare imaginem Dei, ac eum pręedicare & celebrare. Et fuit in eo ſtatu cultus Dei perfectiſſimus, qualis eſt futurus poſt reſurrectionem, niſi quòd tum non quidem ſubſtantia, ſed gradibus, futurus eſt multò plenior. Hic cultus Dei, qualis eſt primo homini præſcriptus, à nobis etiam poſt lapſum requiritur. Neque ulla mutatio facta eſt in cultus ratione: ſed horribilis deprauatio ſecuta eſt in toto humano genere

post lapsum primorum parentum, ut hunc cultum plenè præstare, imò ne ipsum incoare possit quisquam, nisi ad arborem uitæ, quę est Iesus Christus, ei accessus patefactus fuerit.

Lapso igitur genere humano in primis parentibus, Deus rursus suam uoluntatem patefecit uerbo & signo: unde discitur, quo cultu post lapsum uoluerit coli. Verbo reprehendit transgressionem sui mandati: uerbo promissionem edidit de Messia, qui homo factus solueret lytron pro reatu Adæ, & restitueret homini imaginem Dei, quam peccando amiserat. Signum adiecit uerbo, quod erat ueluti aspectabilis quædam concio de Messia. Hoc autem signum erat mactatio & oblatio pecorum & frugum terræ. Ex his sequitur, quòd post lapsum Deus requirat omnino similem cultum cum eo, qui fuit ante lapsum, licèt suis gradibus eam perfectionem non habeat, quam ante lapsum habuit. Requirit enim hîc Deus agnitionem sui: requirit agnitionem nostri peccati: requirit agnitionem Christi, qui est loco arboris uitæ, quæ erat in Paradiso: requirit fidem Messiæ, requirit ex fide obedientiam, ut paulatim magis magisq; in homine reparetur imago Dei per Christum, hoc est, ut in mente refulgeat firma Dei noticia: in anima sancti-

tas:

tas:& in omnibus uiribus obedientia ex pręscripto uerbi præstanda. Hæc breuiter uerbo & signo indicantur in principio Mosis. Nam olim οἱ παλαιοὶ κρείττονες ἡμῶν ὄντες, καὶ ἐγγυτέρω θεῶν οἰκῶντες, ut Platonis uerbis utar: melius & solidius erudiebantur breuibus Aphorismis & symbolis, quàm nos longis concionibus. Fuit enim olim ea docendi ratio cùm Theologis, tùm Philosophis communis & familiaris, ut id quod breuibus Aphorismis proponerent, idem certis significarent symbolis. Lapso homine hic Aphorismus propositus uoce Dei est: Semen mulieris conteret caput serpentis. Symbolum, quod quadam imagine idem significabat, fuit oblatio diuinitus patribus commendata.

Abel itaq; cùm suas offerret uictimas, in Aphorismum propositum respiciebat, & offerens hæc cogitabat. Primùm mortem uictimæ intuens, admonebatur de morte, in quam inciderat genus humanum propter peccatum: unde haud dubiè ingens dolor in animo eius excitatus est. Deinde intuens sanguinem uictimæ admonebatur factæ promissionis de Messia: cuius merito & intercessione placari iram Dei iuxta promissionem statuit: unde & consolatio in corde nata est, & fides, qua Deo acceptus fuit per Ie-

sum

ſum Chriſtum. Hac fide iuſtificatum ſola, ue-
ram ſanctitatem iuxta uocem Dei meditatus
eſt, Deum prædicans & laudans propter iu-
ſticiam & miſericordiam. Atq; ita Abel, ima
gine Dei in ſe quodammodo reparata, ue-
rum cultum Deo præſtitit, quem cultum po-
ſtea morte ſua confirmauit. Nam cùm Cain
frater & Hypocrita ipſum à confeſſione pro-
miſsi ſeminis & uero cultu auocare ſtuderet,
potius mortem oppetere uoluit, quam in
impium fratris decretum conſentire: ſignifi-
cans hac ſua conſtantia, quòd is demum ue-
re Deum colat, qui obebientiam erga Deum
& Chriſti confeſsionem omnibus rebus
mundi, atq; adeo uitæ ipſi, qua nihil homini
carius eſſe ſolet, anteponat. Ex hoc ergo uer-
bo & ſigno primis parentibus poſt lapſum
tradito apparet, quòd eadem religio fuerit
eorum poſt lapſum, quæ ante lapſum erat.
Etſi autem quædam circumſtantiæ externæ
acceſſerunt propter deprauationem naturæ,
& promiſſionem reparationis: tamen ſub-
ſtantia cultus Dei eadem manebat, atque ad
eundem finem tendebat, licèt imperfectius.
Hic cultus Dei purus durauit in Eccleſia,
quæ fuit perexigua, uſq; ad diluuium, hoc
eſt, annos mille ſexcentos quinquaginta ſex.
Nam Caini poſteritas carnaliter promiſſio-
nem intelligens, perſecuta eſt ueram Eccleſi-
am:

am: ſibi Eccleſiæ titulum uſurpauit: uerum cultum Dei in prophanam hypocriſin & ſuperſtitionem commutauit. Porrò cùm hypocriſin & ſuperſtitionem cum alijs horrendis ſceleribus diluuio puniuiſſet Dominus, Nohæ uerbo et ſymbolo uerum Dei cultum iterum commendat: non nouum quidem, ſed prorſus eundem, quem ab initio inſtituerat. Verùm cùm hunc hypocriſi & ſuperſtitione Iaphet, & Cham tyrannide profligaſſet, manſit in ſola familia Patriarchæ Sem. Is enim rectè intelligens promiſſionem & eius ſymbolum, Deum ex fide coluit eiq; obediuit, quemadmodum Abel et Nohe fecerunt. Etſi autem & uerbum & ſymbolum traditum primis parentibus, Nohæ & Sem retinuerunt: tamen propter nouum euentum nouum ſymbolum acceſſit. Nam cùm Deus impium mundum diluuio perdidiſſet propter defectionem à uero & puro cultu Dei, promiſit Nohæ & eius poſteritati, ſe poſtea mundum diluuio non perditurum. Huic promiſſioni ſymbolum, nempe arcum cœleſtem adiecit, qui erat promiſſionis quoddam μνημόσυνον. Arcum itaq; , qui in nubibus apparere ſolet, uerbi ſui nota inſcripſit Deus, ut quaſi ſigillo promiſſum illud ſuum ratum fore confirmaret, quo ſe non ſolùm Deum Nohæ, eiuſq; poſteritatis, cuius ſe in fidem

cliente-

clientelamq́ꝫ contulerant, futurum receperat: uerùm etiam se deinceps homines nunquam aquarum inundationibus deleturum. Hoc igitur symbolum intuens Nohe & Sem, exemplo sancti Abelis, Deo uerum & spiritualem cultum exhibuerunt.

Sequitur Abrahami ætas usqꝫ ad tempora Mosis, qua ætate idem cultus & uoce Dei & nouo symbolo Patriarchis est commendatus. Nam, decrescente iam sapientia, quæ fuit in primis parentibus, ut uerbo clariori, ita symbolo euidentiori opus erat. Verbum igitur Abrahamo propositum fuit hoc: Benedicentur in semine tuo omnes cognationes terræ. Symbolum uerbo additum erat circumcisio genitalis membri in masculis. Vt ergo uerbo docuit, uerumq́ꝫ cultum requisiuit: ita symbolo idem fecit, quod erat doctrinæ & cultus sigillum. Cùm enim ait: Benedicentur in semine tuo, tria apertissimè insinuat: quorum primum est repetitio accusationis totius generis humani propter peccatum & defectionem à Deo. Nam cùm promittit benedictionem, significat eos in maledictione hærere, quæ maledictio peruasit in homines omnes cum peccato. Alterùm est repetitio promissionis seminis & beneficiorum eius, quod Adamo dictum erat sub his uerbis: Semen mulieris conteret caput serpentis.

ſerpentis. Id quod hîc ſignificantiori uoce benedictionis exprimitur. Nam benedictionis uoce ſignificatur fauor Dei, reconciliatio, remiſſio peccatorum, & iuſticia propter Chriſtum, quemadmodum Paulus Moſis interpres exponit. Tertium eſt indicatio noſtræ imbecillitatis, quòd noſtris uiribus non poſſimus benedictionem nanciſci: ſed oportere nos eam obtinere fide in ſemen promiſſum. Hanc fidem Abrahæ ſecuta eſt obedientia in tota eius uita, iuxta præceptum: Ambula coram me & eſto perfectus: quam obedientiam ſanctus Patriarcha declarauit uictima filij. Quanti enim fecerit obedientiam erga Deum, ex eo apparet, quòd potius uoluerit unigenitum filium Iſaac, quem genuerat in ſenectute, cui tam magnificæ promiſſiones erant factę, ad mandatum Dei mactare, quàm ab obedientia erga Deum recedere. Symbolum uerò additum à uerbo interpretationem mutuari debet. Nihil enim aliud ſymbolum eſt, quàm aſpectabile uerbum. Tria proinde ſymbolum ponit ob oculos: nempe natiuitatem noſtram carnalem eſſe corruptam: Deinde, promiſſum eſſe ſemen, per quod natura reparabitur: tum circumciſione carnis ſignificari circumciſionem cordis, qua amputatur ignorantia Dei, affectuum impuritas, & cordis contumacia: ut nouus homo naſcatur,

ſcatur, geſtans imaginem Dei in uera ſancti-
tate & iuſticia. Ecce quàm aptè quadrant hęc
cum prioribus. Vox quidem mutatur, ſed
ſignificatio manet. Hæc in uerbo & in ſym-
bolo uarietas humanæ imbecillitati ſeruit,
& ignorantiæ noſtræ medetur: non aliquam
nouam colendi Deum rationem præſcribit,
quemadmodum carnale ſemen Abrahæ au-
tumauit. Nam quemadmodum Cainitæ
hypocriſin, reiecto puro intellectu uerbi &
ſymboli, amplexati, perſecuti ſunt Abelem
& imitatores fidei ipſius: ita Iſmaëlitæ in li-
tera circumciſionis hærentes, ſpiritu negle-
cto, perſecuti ſunt ueros filios Abrahæ: ex
quo factum eſt, quòd uerus cultus apud pau-
ciſſimos remanſerit. Nam cùm exularent in
Aegypto Patres, ſola familia Ioſeph, mortuo
Patriarcha Iacob, uerum cultum retinuit, qui
cùm poſt eius mortem tantùm non extin-
ctus eſſet, Deus, nato Moſe in Aegypto & a-
gente iam 80. annum, à promiſſione facta A-
brahę 340. anno, uerbum iterum promiſſio-
nis repetit: multa addit ſigna, & ut conſerua-
retur cultus uerus, erexit regnum & ſacerdo-
tium. Tametſi autem idem uerbum & idem
ſignum Moſi cõmendat, quod antè Patriar-
chis commendarat: tamen longiores cõcio-
nes & plura inſuper ſigna adhibet, prout eius
ætatis ratio poſtulabat. Quæ omnia ad eun-

dem ſcopum collimabant, & eundem cultum Dei ſpiritualem hominibus commendabant: Nam in deſerto (ut prætercam rubum ardentem & columnas ignis & nubis) Man, Petra, & Serpens æneus, ut ſymbola doctrinę & cultus Dei proponebantur: quæ tria ſignificabant Chriſtum olim promiſſum. Man enim, Paulo interprete, ſignificabat cibum ſpiritualem, quo noui homines per Chriſtum facti aluntur in Chriſti regno. Petra figurabat potum ſpiritualem, quo credentes reficiuntur. Serpens ſuſpenſus adumbrabat Chriſtum ſuſpendendum in aram crucis pro peccatis mundi: quemadmodum ipſe Chriſtus ſymbolum hoc interpretatur. Intuitus in ſerpentem æneum typus erat fidei, qua homines iuſtificati & uiuificati coram Deo ambulant, et ad perfectionem aſpirant. Verùm poſt quàm populus in terram promiſſam, quæ typus erat cœleſtis Patriæ, introductus erat, plura adhuc ſigna ueluti aſpectabiles conciones ei propoſitæ ſunt: ex quibus pauca quędam attingam: nam omnia perſequi inſtituta breuitas non permittit. Tota quidem reſpub: ſignificat Eccleſiam: ſacerdotium & regnum figurant Chriſtum, qui ſacerdotio ſuo placat iram Patris iuxta promiſſionem primam, et ſuo regno deſtruit regnum Diaboli, peccatum & mortem: & utroq; reparat ima-

ginem

ginem Dei in homine, ad quam homo erat creatus, ut ita rursus ornatus imagine Dei, uera obedientia ipsum colat ac celebret.

Ceremoniæ multæ sunt additæ, quarum spiritualis significatio primam promissionẽ explicat, ac cultum Dei spiritualem commendat. Verùm quia multæ sunt, paucas easq́ illustriores eligam, & breuiter excutiam. Sacerdotis ornatus, annua oblatio summi sacerdotis, arca fœderis, agnus phase, sanguinis aspersio, baptisma, quotidianæ oblationes singularem habuere rerum spiritualium significationem, quæ omnes dulces habent meditationes de mediatoris conditionibus & piorum officio. Sacerdos summus laminam in fronte & uestes mundas gestauit. Lamina aurea diuinitatem Christi significabat: uestis uerò munda humanitatem, sed mundam & puram ab omni peccato. Quòd autem sacerdos semel in anno intrauit in sancta sanctorum, typus fuit sacerdotis Christi, qui una oblatione consummaret sanctificandos. Hoc apertè Exod. 28. indicatur, ubi Dominus ait: ut sit ei placatus Dominus. Deinde uestes sacerdotis figurant sanctitatem, qua ornatos uult esse suos sacerdotes Dominus, quemadmodum Dauid Mosis interpres exponit, cùm ait: sacerdotes tui induantur iusticia, & sancti tui exultent. Arca fœderis

ſignificat populum Dei, cùm quo expreſſo uerbo pactum fecit Dominus. In hac arca fuerunt tabulæ legis, quæ tegebantur in arca lamina aurea: qua re nihil aliud ſignificatum fuit, quàm quod habet prima promiſsio, Semen mulieris conteret caput ſerpentis, niſi quòd ſymbolum dulcius rem exprimit. Tabulæ enim decalogi in arca teguntur aurea lamina, quæ dicitur propiciatorium. Hoc eſt, Chriſtus qui eſt propiciatio pro peccatis noſtris, tegit in Eccleſia peccata hominum, aduerſus iram & horrendum iudicium Dei, quid quæſo hoc eſt aliud, quàm ſemen mulieris conteret caput ſerpentis? Ita hunc typum explicat Moſis interpres Paulus Rom. 3. Iuſtificamur gratis per illius gratiam, per redemtionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propiciatorium per fidem in ſanguine eius. Vt enim pontifex Hebræorum ſolebat ſemel ſingulo quoq; anno propiciatorium imbuere ſanguine, cùm in ſancta ſanctorum ingrederetur: Ita ſummus noſter pontifex Ieſus Chriſtus ſemel obtulit ſe Patri pro peccatis mundi, & ęternam redemtionem reperit. Agnus Phaſe habuit etiam ſignificationem ſymbolicam, qua prima promiſſio ueluti uiuis coloribus depingebatur: cuius typum explicat Paulus, cùm ait: & phaſe noſtrũ immolatus eſt Chriſtus.

Quòd autem iſte agnus de grege ſumebatur, innuebat Chriſtum carnem noſtram aſſumſiſſe & infirmitates carnis noſtræ tuliſſe, & per omnia nobiſcum ſimiliter tentatum abſque peccato, ut nos quoq; cœleſtes, qui terreni, ſpirituales, qui carnales ſumus, redderet. Quòd autem de agno dicitur: immolabitq; eum uniuerſa multitudo filiorum Iſraël: ſignificatur non propter unum & alterum obijſſe Chriſtum: ſed propter Eccleſiam, hoc eſt, propter totum corpus ſcriptorum in libro uitæ. Sanguinis aſperſio apertam habet ſignificationem. Symbolum enim fuit ſanguinis Chriſti, effuſi in ara crucis, quo aſperſæ conſcientiæ noſtræ mundantur à mortuis operibus, quemadmodum typum hunc autor Epiſtolæ ad Hebræos piè explicat. Eôdem pertinent baptiſmata & quotidianæ oblationes. Figurabant enim hæc in genere cùm purgationem illam, qua Chriſtus abluit & emundat nos ab omni iniquitate, tùm ſanctitatem ueram, qua credentes ornantur, ut iam imaginem Dei repræſentare incipiant in gloriam & laudẽ Dei. Hæc legis typica fuerunt ſymbolicæ interpretationes primæ promiſſionis, quas qui intellexerunt cum Adam, Abele, Seth, Enoch, Noha, Abraham &c. uerum cultum & ſpiritualem Deo exhibuerunt, non diſſimilem quò ad ſubſtantiam cul

tus attinet, ſed omnino ſimilem imò eundem. Sed quid hîc fit? Sicut Cainitæ promiſſionem carnaliter intellexerunt,& ex ſymbolo addito fecerunt cultum per ſe: ita hîc maxima pars Iudæorum, omiſſo ſpiritu, literam admirata eſt,& cultum Dei poſuerunt in iſtis externis ritibus ſine fide: quem errorem taxat grauiſſimè Dominus apud Prophetam, ubi ait: Quò mihi multitudinem uictimarum ueſtrarũ dicit Dominus? & paulò pòſt: ne offeratis ultra ſacrificia fruſtra, incenſum abominatio eſt mihi. Et huius rei cauſam mox ſubiungit, cùm ait, iniqui ſunt cœtus ueſtri, calendas ueſtras & ſolennitates ueſtras odit anima mea. His uerbis ſignificat Deus, non ita ſe inſtituiſſe ceremonias, quaſi eas ut cultum requireret ſpiritualem, ſed ut in ijs populus ſe ad pietatem exerceret, obfirmaretq́; fidem ſuam, magisq́; ac magis ſeſe in puro cultu Dei contineret. Verùm ut natura ſuperſtitioſi ſunt homines, maxima pars per hypocriſin abducta eſt à uero ceremoniarum uſu, ac in earum obſeruatione proram & puppim, ut aiunt, ſuæ ſalutis collocarunt, quorum errorem miſſi Prophetæ, cùm arguerent, rapti ſunt ad ſupplicia tanquam in legem Dei blaſphemi. Ex his patet, ſummum fuiſſe conſenſum ipſorum qui in repub. Moſis uixerunt, cùm in doctrina, tùm in cultu

cum

cum sanctis patribus ante diluuium & post diluuium, usque ad uocationẽ Mosis, & à Mose usque ad Christum. Quid enim hîc requiritur præter agnitionem peccati, fidem in Christum, inuocationem, sanctitatem, obedientiam, & alias uirtutes, quæ ad reparandam imaginem Dei in nobis tanquam partes requiruntur? Restat postrema ætas, qua λόγος æternus iuxta uaticinia assumsit semen mulieris, hoc est, naturam humanam, ut contereret caput serpentis, h. ut Iohannes interpretatur, destrueret opera diaboli. Hic Mosis & Prophetarũ interpres & completor, eundem cultũ Dei iam ferè collapsum uerbo & symbolis restituit, iussit prædicari pœnitentiam & remissionem peccatorum, credentes in se ornat sua iusticia, donat Spiritu sancto, excitat in ijs motus congruentes legi & uoluntati Dei: breuiter, reparat imaginem Dei, ad quam primus homo conditus erat, iubet ut ita luceat lumen nostrum, ut glorificetur Pater noster cœlestis. Hunc eundem cultum suis discipulis commendat, quem ipsi uoce & uita docuerunt & expresserunt. Verùm ut perpetuò hunc cultum conseruaret Ecclesia, uerbum certum tradidit, ac uerbo duo externa ueluti sigilla apposuit, baptismum & cœnam Domini. Verbum primam promissionem clarius interpretatur. Signa sunt aspe-

ctabiles quædam conciones, quæ idem quod uerbum docent & offerunt. Sed quid hîc fit? ut olim Cainitæ, Camitæ & Pseudoisraëlitæ uerbum corruperunt, & ei carnali sua stulticia humana somnia assuebant: ita hypocritæ à uerbo deficientes, in hac postrema mundi ætate, cultum Dei conspurcarunt, donec hæreticorum furijs & regno Antichristi doctrina rursus ferè cum ueris cultibus, sacramentis partim conspurcatis humanis traditionibus, partim mutilatis, obruta sit. Cæterùm ante 40. ferè annos excitatus Propheta Dei beatus Lutherus, restituit doctrinam & cultum ueterem, quem et primi nostri parentes acceperant à Deo, & Christus suæ Ecclesiæ commendarat. Atque hunc uerum & perpetuum cultum Dei esse, quem nostra Ecclesia hodie tuetur, clarissimè intelligitis, qui ipsum ad normam Patriarcharum & Ecclesiæ Apostolicæ refert. Sed quid nobis accidit? idem sanè quod primis parentib. quod Abrahamitis, quod Ecclesiæ Apostolicæ. Diabolus enim toto impetu ruit ad perdendum Euangelium & uerum cultum Dei abolendum: atq; id nostra ætate furiosius agit, quia nouit exiguum sibi restare tempus, quo liceat ei in Ecclesiam Christi sæuire. Quibus autem technis iste aduersarius Christi ad delendam sinceram doctrinam & uerum cultum

tum utatur, res ipſa hodiè palàm loquitur.
Primùm enim regnū, illudq; ampliſſimum
nempe Turcicum erexit, quod palàm blaſ-
phemat nomen Chriſti. Deinde, aliud regnū,
quod Papatum uocant, ſtatuit: quod etſi non
profitetur ſe palàm aduerſari Chriſto: ſingu-
lari tamen dolo & fraude regnum Chriſti
inuadit: doctrinam corrumpit: ſacramenta
contaminat, breuiter, uerum cultum Dei per-
uertit. Papa enim miniſterij titulo primatum
aſſecutus, omne ſuperſtitionis & idolatriæ
genus in mundum inuexit, adeò ut poſt na-
tos homines nulla unquam ſit audita uiolen-
tior intolerabiliorq; tyrannis, nullumq; ex-
titerit idolomaniæ genus, quo grauior irro-
gata ſit maieſtati diuinę iniuria, & quo Chri-
ſtianorum hominum mentes prodigioſius
ſint faſcinatæ. Poſteaquàm autem hac ex
parte ſuas fraudes deprehenſas cognouit Sa-
tan, non agit inducias, ſed ſuæ impietatis mi-
niſtros conquirit: quales ſunt Libertini, A-
nabaptiſtæ, Seruetiani, Antinomi & alij, qui
doctrinam repurgatam & ſacramenta rurſus
ſuo impuro roſtro fœdare conantur. At ue-
rò cùm hiſce ſuis conatibus animaduertit ſe
non poſſe curſum Euangelij, & puri cultus
Dei impedire, aggreditur alia uia, qua inte-
ſtinis diſſidijs diſtrahat, ac hoſtiliter inter ſe
committat illos ipſos, quos animaduertit ſe-

riam præ cæteris meditari Ecclesiæ ac ueræ religionis restitutionem, ne scilicet coniunctis studijs & consilijs hoc tam præclarum opus unanimes moliantur. Præterea subinde quosdam è castris Christi exturbat, qui Apostatæ facti, grauissimum damnum Ecclesiæ inferunt: inter quos sunt, qui nouam rationem conciliandi odium puræ doctrinæ apud infirmos & imperitiores excogitant. Colligunt enim antinomias in dictis eorum, quorum opera Deus est usus in hac extrema senecta mundi ad repurgandam suam Ecclesiam: cùm tamen in nulla parte fundamenti doctrinæ & cultus Dei possint ullam ueram Antilogiam monstrare, utut se in mille formas Protei isti transforment. His machinamentis Satanæ uidemus effectum esse, quòd obstinati sint facti confirmatiores in sua superstitione: infirmiores ac imbecilliores magna ex parte succumbant, cum piorum omnium ingenti dolore: & nisi Christus accelerauerit suum aduentum, metuendum est, ne rursus superioribus tenebris pleriq; inuoluantur. Quid nobis quæso hîc faciendum est fratres? Cauendæ sunt insidiæ Satanæ: respiciendum est ad exempla maiorum, Abel, Abrahæ, Prophetarum, Christi & Apostolorum: horum cœtui in doctrina, cultu, inuocatione nos adiungamus: non turbemur mul-

titudine hoſtium:non moueat nos numerus transfugaũr : non frangamur animo in cruce & ærumnis, quas pios perferre in hoc mundo neceſſe eſt : non tantùm reſpiciamus ad humilitatem Eccleſiæ,quæ in hac uita humi iacet contemta : ſed etiam intueamur Chriſtum triumphantem, qui eos, quos conformes ſibi facit in hac uita,olim beata immortalitatis gloria donaturus eſt,modò conſtantes perſeuerauerint uſq; ad finem. Meminerimus grauiſsimæ ſententiæ Chriſti : uigilate & orate,ne intretis in tentationem. Quod uobis(inquit)dico,omnibus dico.Tentat mundus : ſolicitat caro:turbant hæreticorum agmina : offendunt doctrinæ & morum ſcandala:futiles ſuperborum hominum rixæ moleſtant : aduerſus hæc omnia præſidium tutiſſimũ eſt inuocatio Dei. Non enim fruſtra dicit Solomon: Turris fortiſſima nomen Domini,ad eam confugiet iuſtus & ſaluabitur. In inuocatione noſtra reſpiciamus ad Eccleſiam Propheticam et Apoſtolicam,& muniamus animos noſtros aduerſus Mahometicas & Papiſticas idolomanias & hæreticorũ ἐνοχλήσεις : ſæpe cogitemus,quàm firmis & immotis fundamentis nitatur Eccleſiæ perpetua doctrina, & conſtans Eccleſiæ Catholicæ cultus : ueniant nobis in mentem patefactiones diuinæ, quibus ipſe Deus ſuam

uolun-

uoluntatem hominibus patefecit, quando locutus est cum sanctis Patriarchis & Prophetis: quam suam uoluntatem multis stupendis miraculis confirmauit, cùm in ueteri, tùm in nouo testamento: aspiciamus dulcissimum consensum Mosis, Prophetarum, Christi, Apostolorum in doctrina & cultu: incitemur ad confessionem exemplo tot Martyrum, qui cum Abel protomartyre doctrinam cœlestem suo sanguine confirmarunt: abstineamus à futilibus disputationibus, quibus uinculum pacis, quod est dilectio, soluitur, & magis piæ uitę studeamus, quàm argutis & inutilibus disputationibus, ex quibus quid mali ortum sit in Ecclesia, non sine magno dolore animi cogito. Etsi autem in his regnis est summa (sit Deo gratia) adhuc tranquillitas, & in omnibus Ecclesijs pius consensus: tamen pietas suadet, ut afficiamur eorum calamitate, qui hodie affliguntur propter quorundam intempestiuas rixas, quibus multorum principum & aliorum animi uulnerãtur. Verùm cùm his malis mederi non possumus, confugiamus ad illum, qui solus potest omnia. Orate igitur cum tota Ecclesia Christi æternum Deum Patrem Domini nostri Iesu Christi, ut sibi Ecclesiam in hac uita colligat, & in ea puritatem doctrinæ, & uerum cultum conseruet: ut ipsum

uerè colamus, & in omni æternitate celebremus ac diligamus. Orate, ut gubernet suo spiritu regem Dominum nostrum clementissimum D. Fredericum eius nominis secundum, qui ut Patri sanctissimo in regnum successit: ita paternarum uirtutum hæres existit uerissimus: non solùm iusticiæ & æquitatis amantissimus Princeps, uerumetiam Ecclesiarum scholarumq; fautor et patronus optimus, imò nutricius fidelissimus. Orate, ut Christus suo spiritu regat regni Consiliarios et alios nobiles et gubernatores Ecclesiarum, politiarum, scholarum, & Oeconomiarum, addatq; ipsis animum gloriam Dei, ueram doctrinam, & honestatem disciplinæ conseruandi, ut tranquillam & quietam uitam degamus cum omni pietate & honestate. Orate pro omnibus regni statibus, ut omnes dulci concordia coalescant, & alij alios subleuent, ut maiores cogitent inferiores cohæredes regni Dei secum futuros: ut inferiores superioribus obediant in Domino, ut Paulus præcipit: ut ita dulcissima harmonia ordinum in hoc regno constituta, pacificè et tranquillè uiuamus. Orate aduersus hostes Regis & Regni. Orate, ut Christus impetus Satanæ reprimat ac largiatur Ecclesiæ Doctores & pastores in uera doctrina & pietate concordes, qui recta docendo & exemplo piæ uitæ

gloriam

gloriam Dei illustrent: quò tandem plenè omnes retecta facie gloriam Domini, ut in speculo conspicientes, in eandem imaginem transformemur à gloria in gloriam, sicut à Domini spiritu, Amen.

Iam reliquum est, ut nonnihil dicam de meo consilio, cur uidelicet has in Euangelia Dominicalia enarrationes ediderim in lucem. Ante quatuordecim annos priuatim domesticis meis discipulis dictaui quædam scholia in Euangelia dominicalia, quò eorum studia hac mea opella nonnihil iuuarem, nihil omnino cogitans de edendo. Sed quid fit? quæ paucis discipulis dictata erant multis communicantur: & dum animaduerti ista auidè à multis expeti, ea nonnihil ante sexennium auxi. Iam uerò piorum quorundam pastorum preces me impulerunt, ut publicarem & in lucem emitterem. Quare cùm hic labor totus destinatus sit pijs Euangelij ministris, mihi uisum est sub nomine uestro, carissimi fratres, hunc meum laborem in lucem emittere. Quòd si quis fructis ad uos inde peruenerit, Deo gratias agite, & me Deo uestris commendate precibus. Hoc unum studiosè curaui, ut doctrinam Catholicæ Ecclesiæ purè proponerem, quam & schola Vitebergensis ultra 40. annos & adhuc sincerè tuetur, & præstantissimi uiri huius scholæ

pro-

professores: D. Iohannes Macabæus Alpinas: D. Petrus Palladius: D. Iohannes Sengius: D. Olaus Chrysostomus (qui omnes iam in Domino quiescunt, expectantes plenam liberationem per aduentum Filij Dei) tradiderunt. In hoc consensu persistimus & nos, qui illis in officio successimus in hac schola: & seriò oramus Deum, ut in hoc consensu uiuamus & moriamur. Non enim dubitamus, quin hic sit consensus perpetuus Ecclesiæ Dei, sicuti suprà satis ostendimus. Oro Deum Patrem Domini nostri Iesu Christi, ut nos suo Spiritu coniungat, ut unum in ipso simus. Bene & feliciter in Christo ualete. Hafniæ 30. Martij, Anno à Christo nato 1561.

DOMI

MA A

C VM app
solymis,
ad mon
fus mili
cens eis:
contra uos est, & sta
alligatam, & pullum
cite mihi. Et si quis u
cite: Dominus his o

DOMINICA PRIMA ADVENTVS,

Matth. 21.

CVM appropinquassent Hierosolymis, & uenissent Betphage ad montem Oliuarum, tūc Iesus misit duos discipulos dicens eis: Ite in castellum, quod contra uos est, & statim inuenietis Asinam alligatam, & pullum cum ea, soluite & adducite mihi. Et si quis uobis aliquid dixerit, dicite: Dominus his opus habet, & confestim

emittet eos. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur, quod dictum est per Prophetam dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus uenit tibi mansuetus, sedens super Asinam & pullum filium subiugalis. Euntes autem discipuli fecerunt sicut præceperat illis Iesus. Et adduxerunt Asinam & pullum, & imposuerunt super illos uestimenta sua, & eum super illa collocarunt. Plurima autem turba strauerunt uestimenta sua in uia: Alij uerò cedebant ramos de arboribus, & sternebant in uia. Porrò turbæ quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant dicentes: Hos anna filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine DOMINI, Hos anna in altissimis.

Zachar. 9. Esaie. 2. Psalm. 118

Nun frewt euch.

ENARRATIO TEXTVS.

CVM hoc de Aduentu Domini festum sit omnium primum ordine, quod in Ecclesia celebratur, operæprecium est, ut admoneamur quæ in singulis festis spectanda sint, ne aut cum impio & prophano mundo eis in contumeliam Dei abutamur, aut minus piè, quàm par est, eadem celebremus non sine multorum scandalo. Sunt autem in uniuersum tria in singulis festis consideranda: Historia, quæ festi fundamentum est: beneficium, cuius historia meminit: & festi uerus legitimusq; usus. Vt enim historia mentem erudit: ita beneficium Dei, cuius memoriam confirmat historia, fi-

dem

dem alit & confirmat: ex qua fide gratitudo manat, quæ Deum pro accepto beneficio celebrat mente, uoce, confeßione, & moribus: in qua gratitudine uerus festi usus conspicitur.

Hæc tria omnibus festis accommodanda sunt. Quare cùm hoc festum sit institutum de Aduentu Domini, Historia Aduentus quæ ad conceptionem, natiuitatem, doctrinam & facta Christi, præcipuos articulos nostri Symboli, pertinet, discenda est: beneficium Dei, quod est per sacrificium expiatorium saluare perditum ouem, est recolendum: illa mens erudienda, hoc fides alenda & confirmanda est: ut inde mentis gratitudo nascatur, qua Deum, qui Filium dare dignatus est, mente, uoce, confeßione & moribus celebremus. Porrò ut nobis præsens festum reddatur cùm in Dei gloriam, tùm in nostri instructionem utilius, tres locos ordinè tractabo, qui sunt:

I. De Aduentu Domini.
II. Descriptio regis Christi & eius regni.
III. De ciuibus huius regis, eorum officio, atq; adeò de uero usu & salutari meditatione Aduentus Domini.

DE PRIMO.

Quò magis & certius erudiamur in Dei laudem, & nostri salutarem instructionem de Aduentu Domini nostri Iesu Christi, Sex circumstantias cum diuo Bernardo pensandas in eo proponamus,

quæ sunt: Quis sit qui ueniat: Vnde: quò: ad quid: quando: & quâ.

I. Venit secundum Gabrielis testimoniũ altißimi filius, æqualis altißimo patri in uera diuinitate. Hinc discamus quanta sit eius Maiestas, dignitas et potentia. Venit Semen mulieris uerus homo de semine Abraham & Dauid, iuxta oracula Prophetarum, et testimonia Apostolorum: minor Patre in uera humanitate. Ex quo discamus, qua naturæ societate nobis coniunctus sit: ut ad eum accedere non pertimescamus. Venit ergo Christus, qui idem Deus est uerus, & homo uerus, una persona in duabus naturis subsistens, qui & potest saluare, quia Deus: & uult, quia naturam nostram assumsit, ut pro nobis uictima fieret.

II. Vnde uenit? è cœlo uenit, è sinu patris uenit, qui omnia implet, & ubiq; inuisibiliter adest: uenit & in utero uirginis conceptus Spiritus sancti opera, nutritur sanguine uirginis, nascitur, educatur, circumciditur &c.

III. Quò uenit? in mundum uenit, qui per ipsum factus est: in propria uenit, et sui eum non receperunt, uenit in inferiores partes terræ. Atq; hoc est sine controuersia magnum illud mysterium, de quo Apostolus 1.Tim.3. Deus manifestatus est in carne, iustificatus est in spiritu, cõspectus est ab Angelis, prædicatus à gentibus, fides illi habita est in mundo, sursum receptus est in gloriam.

Ioan:1.

IIII. Ad quid uenit? Causas Aduentus Domini in mun-

in mundum, uox Dei prænunciat: Typi figurant: oracula Prophetarum clamant: uerba & facta aduenientis Domini comprobant: Apostolica testantur præconia: ac omnium sanctorum læta confitetur Ecclesia.

Vox Dei ad Serpentem fuit, Gen. 3. Semen mulieris conteret caput tuum, quod Apostolus explicans ait: Christus apparuit, ut destruat opera Diaboli. Huius uocis sententiam sæpè sanctis patribus idem Deus inculcauit, & potißimum Abrahamo, dicens: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Ex his ergo intelligitur, quòd propter duo aduenerit Christus: Primùm, ut destrueret opera Diaboli, Alterum, ut benedictionem adduceret super filios Abrahæ, hoc est, super omnes qui Christum fide receperint, sicuti Abraham fecit. Nam cùm Adam se, & totam posteritatem, suo lapsu regno Satanæ mancipasset, ac in maledictionem commeritam cõiecisset, requirebat iusticia Dei, ut aut commeritas pœnas lueremus, aut satisfaceret aliquis in genere humano iusticiæ Dei: uerùm cùm nulla finita potẽtia potuit Diabolum superare, et Deum iratum placare, prodijt filius Dei de arcana sua sede, uenit in mundum, fit homo, nostram causam in se recipit, destruit regnum Diaboli, ac iram Patris placat, factus pro nobis uictima & sacerdos.

Genes: 3.

1. Ioan: 3.

Genesis. 22.

Hoc ipsum multi figurant typi: ut sacrificia patrum, agnus phase, aspersio sanguinis uaccæ rufæ super populum, atq; adeò Arca fœderis, totum

sacrificium Aaronicum cum omnibus suis ritibus & ceremonijs.

Oracula Prophetarum innumera has ipsas causas Aduentus Domini consentientibus suffragijs clamant: ut Esaiæ 53. Verè languores nostros tulit, & dolores nostros portauit, ipse uulneratus est propter præuaricationes nostras, & attritus est propter iniquitates nostras. Dominus coniecit in illum iniquitates omnium nostrûm. Huiusmodi sunt plurima testimonia Prophetarum, quæ breuitatis causa omitto.

Verba & facta Christi aduenientis idem comprobant: Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego uos refocillabo. Item: Qui credit in me non peribit: Sed uitam æternam habebit. Item: Pro ijs sanctifico me ipsum: hoc est, me hostiam Deo Patri offero pro ipsorum peccatis expiandis: quod non solùm multa miracula, quæ fecit, quibusq; opera Diaboli destruxit, conuincunt, uerumetiam mors ipsa, & eam secuta gloriosa uictoria.

Mat. 11. Ioan. 3. Ioan. 17.

Apostolica testimonia quis potest numerare? Paulus dicit: Mortuus est pro peccatis nostris, & resurrexit propter iustificationem nostri. Idem scribit: Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso. Iohannes Baptista clamat: Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi. Iohannes Apostolus: Iesus Christus purgat nos ab omni iniquitate nostra. Idem summam benefi-

Rom. 4. 2. Corinth. 5. Ioan. 1. 1. Ioan. 1.

beneficiorum Christi complectens, scribit: Christus apparuit, ut destruat opera Diaboli. 1. Ioan: 3.

Deniq; uniuersa Christi Ecclesia has ipsius Aduentus Christi causas læta per Spiritum Christi confitetur, ita canens: Tu ad liberandum suscepturus hominem, non horruisti uirginis uterum. Tu deuicto mortis aculeo, aperuisti credentibus regna cœlorum &c.

V. Verùm si de tempore quæris, respondet Apostolus Paulus: Postquam uenit plenitudo temporis, emisit Deus Filium suum natum ex muliere, factum sub Lege, ut eos qui erant legi obnoxij redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. Venit ergo nec serius, nec tardius quàm uenire debuit. De hoc Aduentus Domini tempore prædixerunt Prophetæ, Iacob, et Daniel: de qua re plura dicenda erunt die natiuitatis Domini. Galat. 4.

Quā Via VI. Vnum restat, uia uidelicet per quam uenit: & hæc quoq; diligēter requirenda, ut poßimus rectà ei occurrere. Sicut itaq; ad operandam salutem nostram uenit semel in carne uisibilis: ita quotidiè ad saluandas animas singulorum ubicunq; eius uerbum cogitatur, legitur, prædicatur, in spiritu uenit, & inuisibilis: imò illic semper adest iuxta promißionem: Ero uobiscum usq; ad consummationem seculi: Atq; tum rursus apparebit uisibilis iudex uiuorum & mortuorum, ut qui ipsum antea aspernabantur medicum & saluatorem, tum sentient iudicem, & suorum scelerum uindicem Math: 28.

iustißimum: de quo Aduentu proxima die Dominica plura audiemus. Atq; hoc pacto de Aduentu Domini breuiter dictum sit.

DE SECVNDO.

Secundus locus, quem continet textus Euangelij, habet descriptionem Regis Christi, atq; eius regni: quæ descriptio confirmatur Zachariæ testimonio, quod adducit Euangelista, ut sciamus hanc pompam non temerè institutam: Sed ex uoluntate Dei & consilio arcano Trinitatis longè antea prænunciatam fuisse. Multa enim hæc pompa nos docet de conditionibus regis Christi & eius regni. PRIMVM enim hæc Christi pompa equitantis in Ierusalem discrimen facit inter Christū regem, et mundi reges, eorumq; diuersa regna. Satis enim arguit hæc contemta pompa, quòd Christus nec mundanus Rex sit, nec regni eius administratio sit mundana: Nam Reges mundi, ut à suis magnifici æstimentur, splēdidè ornantur: ita regnorum mundanorum administratio splendorem & magnificum requirit apparatum. SECVNDO docet hæc historia, quòd sub hac uili pompa lateat omnipotentia & diuinitas quædam. Nam cùm ait, Soluite, & adducite mihi. Item, Dominus his opus habet. Item, Confestim demittet eos, significat Christus rex noster se diuina sua uirtute omnia, quæ uult, efficere posse: atq; adeò hominum corda et uoluntates in sua habere manu.

Etsi igitur regnum Christi in hoc mundo apparet

paret

paret contemtibile: Tamen si Regis potentiam & diuinitatem respicis, nihil eo augustius, nihil potentius, nihil deniq; gloriosius.

Porrò uaticinium Prophetæ tria continet, primùm exhortationem ad Ecclesiam iam deiectam & planè consternatam: Lætare, inquit, & exulta filia Sion. Hinc docemur, quòd ad deiectos & consternatos, planeq; contritos spiritu pertineat Euangelium. Deindè continet hoc uaticinium mandatum Dei, ut huic regi homagium præstemus, quemadmodum secundus quoq; Psalmus hortatur, cùm ait: Osculamini filium. TERTIO continet hoc uaticinium descriptionem personæ Christi, nimirum quòd sit Rex Ecclesiæ promissus: Ecce ait, Rex tuus uenit: ac si diceret, hic est tandem ille promissus Rex, de quo tot extant testimonia, qui restituet regnum Dei, quod Diabolus inuasit, ac peccato perdidit. Hunc regem mansuetum, & mitem esse dicit, ut eum non fugiamus tanquam crudelem tyrannum: Sed potius plena cum fiducia accedamus, petamusq; ab eo promissam salutem. Quòd autem eum pauperem esse prædicat, id ad præsentis uitæ conditionem referendum est: Qui ideò pauper esse uoluit, ut nos Spiritu pauperes ditet, & æternum beet.

Zachar: 9.

DE TERTIO.

Huius Regis ciues sub persona discipulorum Christi, & turbæ describuntur, quos nos imitari debemus, modò inter ciues regni Christi censeri

uelimus. Primùm itaq; cum discipulis Christo adducimus Asinam: hoc est, nos quibus ministerium uerbi demandatum est, omnia, quæ nobis præcepta sunt, in gloriam Christi & regni eius propagationem faciemus. Deindè uestimenta nostra sternemus super Asinam: id quod tum demum faciemus, quando facultates nostras ad conseruationem ministerij conferemus. Ramos quoq; cædemus de arboribus, & obijciemus Christo: hoc est, Christum prædicabimus, & agnoscemus perpetuum regem: cuius regnum perpetuò instar palmæ florere optabimus, ut nullis operibus ærumnarum huius mundi succumbat. Clamabimus Hosanna: hoc est, ex fide inuocabimus, & confitebimur hunc Regem, certi quòd eius regnum sit benedictum in excelsis.

Hinc iam breuiter colligamus, quis sit uerus usus, & salutaris meditatio huius festi de salutari CHRISTI Aduentu. Primùm itaq; studeamus, ut hic Rex ad nos ueniat: Quomodo hoc fit? Vera pœnitentia accersitur, solida fide retinetur, puro cultu delectatur. Deindè admoneamur gratitudinis, ut ipsum mente, uoce, confeßione, & moribus celebremus: qui nostra causa ad nos uenit: qui factus homo dedit seipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de præsenti seculo malo, iuxta uoluntatem Dei & Patris nostri: Cui gloria in secula seculorum,

AMEN.

DOMI-

DOMINICA SECVNDA ADVENTVS, EVANGELIUM Luc. 21.

Hoc Euangelium pertinet ad Septimum Articulum Symboli Apostolici vz. Inde venturus est iudicare viuos et mortuos. Item Resurrectione carnis. Et vitam aeternam. Amen. Item ad oratione dominicam Adueniat regnum tuum item Sed libera nos a malo Amen. Amen

ERunt signa in Sole & Luna & Stellis, & in terris anxietas gentium per desperationem, resonanti mari, & fluctu, extabescentibus hominibus præ timore & expectatione eorum, quæ superuenient orbi terrarum, Nam uirtutes cœlorum mouebuntur. Et tum uidebunt Filium hominis uenientem in nube cum potestate & gloria magna. His autem fieri incipientibus, suspicite & attollite capita uestra, quoniam appropinquat redemtio

demtio

demtio uestra. Et dicit illis similitudinem, Videte ficum & omnes arbores, cùm protrudunt iam gemmas, cernentes, ex uobis ipsis scitis, quòd iam instet æstas. Ita & uos, cùm uideritis hæc fieri, scitote, quòd instet regnum Dei. Amen dico uobis, non præteribit ætas hæc antequam omnia facta fuerint. Cœlum & terra transibunt, uerba autem mea non transibunt, Cauete autem uobis, ne quando grauentur corda uestra crapula & ebrietate, & curis huius uitæ, & superueniat in uos repentina dies illa, tanquam laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ. Vigilate ergo omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.

ENARRATIO TEXTVS.

Quemadmodum proximo die Dominico Ecclesia memoriam Aduentus Christi in carne recoluit: Ita hæc Euangelica lectio de Secundo ipsius Aduentu tractat, & pertinet ad Articulum fidei nostræ, quo mente & ore confitemur eundem Dominum, qui prius uenit, ut esset Mediator & Saluator in se credentium, uenturum ad iudicandum uiuos & mortuos: ut illi, qui Christum in hac uita receperunt, & Saluatorem agnouerunt, æterna donentur uita resuscitatis corporibus: & qui eum spreuerunt, indulgentes suis affectibus in contume-

tumeliam Dei, dignis cruciatibus afficiantur æter-nùm. Constituantur autem huius Euangelicæ le-ctionis tres loci.

I. De Aduentu Christi ad iudicium.

II. Vsus et fructus præmonitionis de eodem ad-uentu.

III. Exhortatio Christi ad discipulos, ut sint pa-rati sine impedimentis.

DE PRIMO.

Occasionem huic concioni de Aduentu Chri-sti ad iudicium, præbuit colloquium Christi & di-scipulorum eius de templo Hierosolymitano. Nam cùm admirarentur discipuli ornatum templi, ipse Dominus respondit fore, ut ita uastaretur aliquan do, ne relinqueretur lapis super lapidem. Hoc au-dientes discipuli, interrogant de tempore. Quibus respondens, signa quæ præcederent excidium Hi-erosolymitanum exposuit, illos confirmans, ne a-nimum desponderent propter imminentia mala: hinc occasione sumta transit ad uniuersale, & su-premum iudicium, & quæ signa illud sint præces-sura enumerat.

Verùm quò omnia nobis fiant illustriora, pri-mùm circumstantias quinq;, quas textus comple-ctitur, examinabimus. Deindè ipsum iudicium ex scripturis describemus.

Circumstantiarum itaq; prima est temporis. Tempus enim monstrat à signis, & comparatione confirmat. Sũt autem plura signorum genera, quæ

Aduen-

Aduentus DOMINI ad iudicium præcedunt.

PRIMVM in Sole & Luna & stellis conspicitur, quod quale sit futurum Marc.13.cap.his uerbis explicat: Sol obtenebrabitur, hoc est, erunt frequentes Solis eclipses: & Luna non dabit splendorem suum, dum uidelicet patitur eclipsin: & stellæ cœlo decident, hoc est, uidebuntur decidere. Huius generis signa præterijsse quàm plurima hæc nostra testatur ætas. Nunquam enim tot contigêre uel Solis uel Lunæ eclipses.

SECVNDVM signum imminentis iudicij, est anxietas gentium præ desperatione, hoc est, ut Matthæus & Marcus interpretantur: Insurget gens contra gentem, & regnum contra regnum, nec erit locus tutus à bellis. An non huius generis signis plenum esse mundum testatur hic dies?

TERTII generis signa sunt maris, fluctuū, Aëris, tempestatum, horrendorum tumultuum, & inusitatorum quorundam & uehementium uentorum. An non & huius generis signa nostra ætas uidit quàm plurima?

QVARTVM genus signorum ex secundo & tertio manat, quod est extabescentia præ timore & expectatione eorum, quæ superuenient orbi terrarum.

QVINTVM genus: uirtutes Cœlorum mouebuntur, hoc est, erunt inusitati aspectus in cœlo, & in terris terræ motus. Breuiter, Cœlum & Terra irati iudicis faciem quodammodo referent,

ut

ut peccatores istis iræ Dei signis moti, agant pœnitentiam, & conuertantur ad Dominum.

Hæc signa in hunc modum ad extremum iudicium applicat Dominus: Videte ficum & omnes arbores: cùm iam emiserint folia, uos eas cernentes, ex uobis ipsis agnoscitis, quòd iam propè sit æstas: Ita et uos, cùm uideritis hæc fieri, agnoscite, quòd propè sit regnum Dei. Nam hæc signa è creaturis omnibus, quæ sursum ac deorsum feruntur, erunt ueluti præcones, quorum uoce citabuntur homines ad horribile illud tribunal, qui hic in mundo lasciuientes suam ipsorum salutem neglexerunt, & ueluti ebrij Christum salutis autorem contemserunt.

Præter hæc quintuplicia signa, quorum textus meminit, sunt et alia Matth. 24. Marc. 13. 2. Thess. 2. Dan. 2. & 7. Apoc. 17. quæ omnia sunt ueluti quædam aspectabiles conciones de pœnitentia, quibus Deus inuitat homines, ut confugiant ad Filium suum dominum nostrum Iesum Christum, in quo sola salus est.

SECVNDA circumstantia est, quòd is qui est filius Dei & hominis, Iesus Christus, sit futurus iudex: Vnde pij & impij habent quod discant. Pij quidem, ut sciant illum futurum iudicem, qui omnibus in se credentibus uitam æternam promiserat addito iureiurando: Amen dico uobis, Omnis qui credit in me nō pereat, sed habeat uitam æternam. Hæc promißio iuramento confirmata ne-

Ioan. 6. cap:

qua quàm

quaquàm fallere poteſt. Impij uerò, ut uel agant pœnitentiam relicta impiorum colluuie, & ita de ſalute per Chriſtum parta gaudeant, uel meminerint, hunc quem renuerunt ſaluatorem, adiudicaturum ipſos æternis cruciatibus, ut tum demum cum ſuo magno malo diſcant, quàm ſit horrendum in manus Dei uiuentis incidere.

TERTIA circumſtantia eſt, quòd ſit uenturus in nube glorioſus & tremendus, non ſeruus, ut antea, ſed Dominus: non iudicandus, ſed iudicaturus: non iam inuitaturus homines ad pœnitentiam, ſed impœnitentes æternis pœnis puniturus: idq; ut iudex iuſtus.

QVARTA circumſtantia, quòd ſit uenturus potens, cum poteſtate & gloria magna, unde diſcendum, quòd & poßit damnare rebelles, & ualeat æterna uita donare credentes.

QVINTA circumſtantia cauſam Aduentus Chriſti ad iudicium (quantum quidem ad pios attinet) exprimit: Appropinquat redemtio ueſtra, qua uoce Chriſtus iudicat, non fore, ut Eccleſia benè in hoc mundo ſit habitura, non enim poteſt antea à uanitate huius mundi liberari: Ita ſignificat complementum beneficiorum Chriſti erga Eccleſiam, eſſe plenam redemtionem ab omnibus malis: cum qua coniuncta eſt perfecta fruitio æterni Dei cum æterna lætitia. Hæc ergo pertinẽt ad piorum conſolationem. Verùm, quantum ad impios attinet, iſte dies Aduentus Domini erit dies iræ &

calami-

calamitatis, non liberationis: caliginis & tenebrarum, non lucis: mœroris, non lætitiæ: exitij, non ſalutis.

Cæterùm iudicij forma, Matth. 25. his uerbis deſcribitur: Cùm autem uenerit filius hominis in Maieſtate ſua, & omnes Angeli cum eo: tunc ſedebit ſuper ſedem Maieſtatis, & congregabuntur apud eum omnes gentes, & ſeparabit eas ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis, & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris. Tunc dicet Rex ijs, qui à dextris erunt: Venite benedicti Patris mei, et poßidete Regnum uobis paratum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare &c. & ijs, qui à ſiniſtris erunt, dicet: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & angelis eius. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare &c. Atq; ita impij ibunt in ſupplicium ſempiternum: iuſti uerò in uitam æternam. Et in Apocal. 20. Sedebit ſuper thronum magnum candidum, à cuius conſpectu fugit terra & cœlum, & mortui magni & puſilli ſtabunt in conſpectu throni: & tunc aperietur liber uitæ, & libri conſcientiarum, & iudicabuntur ex his, quæ ſcripta ſunt in libris, ſecundum opera ipſorum: qui bona egerunt, ibunt in uitam æternam: qui uerò mala, in ignem æternum.

Porrò in ſententia Iudicij duo ſpectanda ſunt: A parte Dei, benedictio: à parte hominum, bona

opera. Cùm dicit: Venite benedicti patris mei, significat eos gratis saluari propter Christum, quem fide receperunt. Nam in solo Christo benedicuntur homines, in gratiam Dei recipiuntur, & gratis iustificantur. Verùm cùm ad bona opera prouocat, id facit Dominus, nō quòd sint causæ salutis: sed propter alias causas, nempè, quia sunt testimonia ueræ fidei & timoris Dei. Deindè, ut compensatione ærumnarum, quas ferunt in hac uita, proposita, magis eos ad piè, sanctèq; uiuendum excitet.

DE SECVNDO.

Cur Christus præmonuerit suos de suo ad iudicium Aduentu, explicat, cùm ait: Cùm hęc fieri incipient, suspicite, & attollite capita uestra. Hæc omnia signa admonebunt nos perpetuæ cuiusdam pœnitentiæ in hac uita: sed quid nos facimus? Videmus ceruicibus nostris imminere diem extremam, nihilominus pœnitentiam differimus, indulgemus nostris affectibus: Quid faciunt nobiles? quid principes? quid docti? quid indocti? quid ciues? quid rustici? quid deniq; ferè omnes? Quis seriò de hac CHRISTI præmonitione cogitat? pluris facimus prædiū rusticanū, quàm Regnum Dei: imò quis non huius uitæ commoda uel perexigua anteponit saluti animæ.

DE TERTIO.

Quia Christus præuidit, quibus malis mundus esset inundaturus sub sui Aduentus tempus, exhor

tatio-

tationem instituit: ut cùm uitent, quæ tum maximam mundi partem à salute promissa excludunt: tùm se strenuos præbeant milites, qui uigilijs & precationibus pugnent contra hunc mundum, sub uexillis unius Iesu Christi, Quò autem ad utrunq; sint paratiores, interponit rationes: nam & diem illum repentè superuenturum ait, & isto pacto eos omnia euasuros mala, & constituendos coram Dei Filio pronunciat.

Ait ergo: Attendite uobis ipsis, ne quando grauentur corda uestra crapula & ebrietate, & curis huius mundi. Hæc sunt ergo uitanda, crapula, ebrietas, & cura huius mundi, impia scilicet, & prophana, quæ fidem Christi extinguit. His malis cùm omnes mundi ordines implicari & inuolui manifestissimum sit, eò magis hæc Christi exhortatio in conspectu nobis esse debet: ne mundi malis moribus decepti pereamus.

Deindè, cũ subiungit Dominus: Vigilate omni tempore deprecantes, docet quibus rebus occupari eos oporteat, qui superuentura mala cupiant effugere. Requirit in summa fugam malorum, & ardens bonorum studium: utrunq; coniungit Apostolus ad Titum scribens: Abnegantes omnem impietatem, & mundanas concupiscentias, sobriè, iustè, & piè uiuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, Cui sit laus, imperium, & gloria in secula seculorum, Amen.

Tit. 2.

DOMINICA TERTIA

ADVENTUS, EVANGELIUM Matth. 11.

IOhannes autem cùm audiſſet in carcere facta Chriſti, miſſis duobus diſcipulis ſuis, dixit illi: Tu es ille qui uenturus eſt, an alterum expectamus? Et reſpondens Ieſus dixit illis: Ite & renunciate Iohanni ea, quæ auditis, & uidetis: Cæci uiſum recipiunt, & claudi ambulant, leproſi mundantur, & ſurdi audiunt, mortui excitantur, & pauperes lętum accipiunt Euangelij nuncium: Et beatus eſt, quiſquis non fuerit offenſus in me. Euntibus autem

autem illis, cœpit Iesus dicere turbæ de Iohanne: Quid existis in desertum ut uideretis? Num arundinem, quæ agitatur à uento? Age, quid existis ut uideretis? num hominem mollibus uestibus amictum? Ecce qui mollia gestant, in domibus regum sunt. Ad quid existis uidere? num Prophetam? Certè dico uobis,& excellentiorem Propheta. Hic est enim, de quo scriptum est, Ecce ego mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui præparaturus est uiam tuam ante te.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium describit nobis Regnum Christi, illudq; depingit proprijs suis coloribus, quantum scilicet ad externam eius formam, quæ in oculos incurrit, attinet. Nam si eius arcanam uim respicis fidei oculis, est longè splendidissimum & gloriosissimum: Hîc itaq; solummodo de eius externa specie agitur. Præcursor incarceratur: Vnde monemur, quòd Christi Regnum sub cruce sit constitutum: mittuntur discipuli dubitantes, sed ad Christum solum: Christus Rex ipse inter pauperes, cæcos, surdos, leprosos uersatur: Illi curantur & recipiunt lætum salutis nuncium, quod mundi potentes, nobiles, & sapientes contemnunt. Breuiter, ut hoc Euangeliũ Regnum Christi depingit: ita confirmat Iohannis ministerium, & Christum uerum esse Meßiam promissum patri-

patribus certis indicijs euincit. Verùm uberioris doctrinæ causa præsens Euangelium in quatuor locos distribuatur: Qui sunt:

I. Et sors, & officium ministrorum uerbi indicatur.

II. Interrogatio Iohannis.

III. Responsio Christi.

IIII. Encomium & laudatio Iohannis.

DE PRIMO.

Iohannes autem, cùm audisset in uinculis opera Christi, ad ipsum mittit duos de discipulis suis. Iohannes uinculis constrictus sortem ministrorum uerbi exemplo suo docet: Et idem, discipulos suos ad Christum mittens, uerum officium ministrorum uerbi ostendit. De utroq; igitur ordinè dicam, ac primùm de sorte eorum in hac uita.

Iohannes hortatur homines ad pœnitentiam, & accusat scelera: Sed quid illi euenit? Hoc docet Historia, Matth. 14. Illic enim narratur, quòd, cùm Iohannes reprehendisset Herodem, ac dixisset, non licere ipsi, habere uxorem fratris sui, coniectus sit in carcerem, ac tandem supplicio capitis affectus. Istud præmium retulit sanctus Baptista ab impio Tyranno. Nam quemadmodum Medicus, si furiosi hominis uulnus attingit, illudq; curare conatur, non aliud expectare potest, quàm ut furiosus in se manus conuertat, ac malum pro bono reddat: Ad eundem modum minister uerbi, si hominis impij et

potissi-

potißimum tyranni alicuius peccatum reprehendit, ut agat pœnitentiam, & sanetur à peccati plaga, non aliud expectet, quàm minas, maledicta, mortem. Quàm autem uerum hoc sit, non solùm Iohannis exemplum docet: uerumetiam totius Ecclesiæ historia, cùm ueteris, tùm noui Testamenti. Hinc tot martyres clarent, hinc tot Prophetarum neces, hinc Apostolorum persecutio, Pauli trucidatio, Petri crucifixio: & alia atq; alia aliorum supplicia, quæ nos commonefaciunt de sorte sanctorum ministrorum in hac uita. Sed felix est Crux, quam Christus præclaram pronũciat: Beata crux, quæ est uia ad ueram & diuturnam uictoriam per Christum Iesum.

Quare non debent ministri Euangelij propter persecutionem cessare in officio: sed Iohannis exemplo incitati, strenuè facere officium, quod in his potißimum situm est. PRIMVM ut prædicent Christum, & monstrent agnum tollentem peccata mundi. Deindè arguant peccata: Sunt enim organa Spiritus sancti, qui mundum per ipsos peccati arguit, sicuti in Iohanne uidemus. 3. Pia, sanctaq; sua uita ministerium suum ornent. 4. Minas mundi cum Iohanne contemnant, parati ad ferenda potius quæuis supplicia, quàm ut in officio cessatores esse uideantur. 5. Si contigerit eis in carcerem mitti, & rapi ad supplicia propter officium ritè præstitum, quid hic facient? negabunt Christum? Minimè. Sed ad Christum discipulos

Ioan: 1.
Ioan: 16.

Math: 10.

mittent, non metuentes eos, qui corpus occidere tantùm possunt: sed potius eum, qui, ut perdere corpus & animam: ita saluare utrunq; potest. Hæc sint breuiter de primo loco dicta.

DE SECVNDO.

Tu es ille qui uenturus est, an alium expectamus? Huic legationi, & interrogationi occasionem præbuit error discipulorum Ioannis de Meßia: Illi enim partim externa facie Christi offensi (sicut apparet ex responsione Domini) partim amore Magistri decepti, existimabant Ioannem Meßiam esse. Hunc errorem ut adimat discipulis suis Ioannes, mittit eos ad Christũ, ut interrogent illum, sit'ne ipse Meßias, an alius adhuc sit expectandus, utq; isto pacto, dictis et factis Christi plenius erudirentur de Christo, quòd ipse sit uerus Meßias, & non Iohannes. Non ergo mittit Iohannes discipulos suos ad Christum, quòd dubitet ipse de Christo: Sed, ut dubitantium discipulorum saluti consulat. Discamus igitur nos à Iohanne humiliter de nobis sentire, ne quid nobis arroganter tribuamus: Discamus à discipulis, obedientiam præstare superioribus nostris, & potißimum ijs, qui nos recta ad Christum uoce & uita mittunt.

DE TERTIO.

Sed quid respondet Christus? Euntes renunciate Iohanni, quæ auditis & uidetis, Cæci uident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes Euan-

Euangelizantur, & beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

Hoc responsum quatuor continet: signa indubitatò monstrantia uerum Meßiam: imaginem Ecclesiæ in hac uita: ad quos Euangelium pertinet: & admonitionem, ne quis offendatur externa facie Christi, atq; eius Ecclesiæ.

Probatio, quòd ipse Iesus sit uerus Meßias, hæc est, Quicunq; sua uirtute cæcis uisum præbet, claudis rectè incedendi facultatem, leprosis sanationẽ, surdis auditum, mortuis uitam, & pauperibus, hoc est, contritis & anxijs conscientijs propter sensum peccati annunciat Euangelium, is absq; omni dubio uerus est Meßias: Nam Esaias ita de Meßia uaticinatur: Pusillanimes, confortamini, nolite timere, ecce Deus uester ultionem adducet retributionis. Deus ipse ueniet, & saluabit uos. Vnde illũ cognoscemus? Respondet Propheta. Tunc aperientur oculi cæcorum: & aures surdorum patebunt: & saliet, ueluti ceruus, claudus: & apertæ erunt linguæ multorum. Idem: Spiritus Domini super me, eò quòd unxit me ad Euangelizandum pauperibus, ut mederer contritis corde, & prædicarem captiuis libertatem, & clausis apertionem. Cùm igitur me uidetis, iuxta Prophetarum uaticinia ista præstare mea uirtute, cur me non agnoscitis Meßiam? Atq; ita Christus hac demonstratione se uerum Meßiam esse conuincit, & suum officium esse docet, miseris & afflictis opem ferre.

Esaiæ 35.

Esaiæ 61.

Imago præterea Ecclesiæ, & Regni Christi, hic conspicitur contemta coram mundo: auditores Christi sunt pauperes, ægroti & contemti coram mundo. His Christus annunciat salutis uiam, & medetur illorum morbis. Et quemadmodum tum sanabat corporum morbos: ita hodiè peccatorum conscientias peccato uulneratas sanat, et affert lætitiam cordibus spiritualem: id quod uerè sentiũt, qui in uera inuocatione uocem Euangelij audiunt.

Cùm dicit, pauperes Euangelizantur, ostendit ad quosnam pertineat Euangelium: nimirum ad pauperes, hoc est, contritos corde ob peccatorum suorum fœditatem. Vnde in Psalmo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Item alius Psalmus: Qui sanat contritos corde. Et Esaias 57. Deus habitat cum contrito & humili spiritu, ut uiuificet spiritum humilium, et uiuificet cor contritorum. Ad eos igitur solos pertinet Euangelium, qui sentiunt sua peccata, dolent & expauescunt iudicium Dei, & abijciunt propositum peccandi. Est proinde Euangelium læta annunciatio de remissione peccatorum, et consolatio in corde per uerbum & Spiritum sanctum, quæ ad illos solos pertinet, qui agunt pœnitentiam et credunt Euangelio, accipiunt remißionem peccatorum, donantur iusticia Christi, qua illis imputata, tanquam iusti apparent in conspectu Dei, donantur Spiritu sancto, & iam noua creatura in Christo effecti, inci-

psalm: 51

piunt

piunt Deo ex fide obedire, & quotidiè satagunt, ut in omni cognitione & sensu abundent, Philipp. 1.

Admonitio Domini: Beatus qui in me offensus non fuerit, primùm significat Iohannis discipulos offensos fuisse in persona Christi. Deinde in genere monet omnes, ne externa facie regni Christi offendantur: ut uel non recipiant Euangelium, uel receptum reijciant, quemadmodum multi omnibus temporibus offenduntur. Cicero sua ætate adeò offensus est seruitute populi Dei, quòd noluerit doctrinam Ecclesiæ recipere. Sua cuiq;, inquit, ciuitati religio Læli est, nostra nobis: stantibus Hierosolymis pacatisq; Iudæis: tamen istorum religio sacrorum, à splendore huius imperij, grauitate nominis nostri, maiorum institutis abhorrebit: nunc uerò hoc magis, quòd illa gens, quid de imperio nostro sentiret, ostendit armis, quàm cara dijs immortalibus esset docuit, quòd est uicta, quòd elocata &c.

Hæc quatuor hodiè etiam Papistæ iactant: Splendorem, grauitatem nominis, instituta maiorum, & dominium. Verùm Christus hîc monet, ne istis laruis sinamus nos decipi: sed potius adiungamus nos pusillo & contemto gregi, qui uocem pastoris Christi audit. Multò enim consultius est cum Noa & paucis alijs Arcam intrare, & à diluuij periculo liberari, quàm cum maxima & florentißima parte mundi perire: Melius est cum NB.

ulcero-

ulceroso Lazaro in sinu Abrahæ gaudere, quàm cum diuite epulone inferni tormentis cruciari.

DE QVARTO.

Illis abeuntibus cœpit IESVS dicere ad turbas de Iohanne. Quid existis in desertum uidere &c. Hoc Iohannis encomium eò pertinet, ut ipsa turba magnifaciat ministerium Iohannis, ac ipsius uoci tanquam cœlesti credat. Coniungit autem Christus in hoc encomio omnia quæ probū Apostolum decent, & commendat illum à quatuor uirtutibus. Primùm à constantia: Confert enim ipsum rupi immobili, quæ non agitatur à uentis, instar arundinis. Num arundinem, quæ agitatur à uento existis uidere? quasi diceret, nequaquàm talis est Iohannes: Sed instar firmæ rupis potius, quæ nullis tempestatibus & fluctibus cedit. Debet ergo uerus Euangelij præco, nec terrore hominum, nec fauore à ueritate deflectere: id quod, proh dolor, nimis multi faciunt hodiè.

Deinde commendat Iohannem à uitæ genere: uidelicet, quòd agat uitam non mollem, ut adulatores aulici: non splendorem quærit, ut qui gratiam hominum uenantur: sed uitam degit, suo munere & functione, dignam: quæ nec inuocationem Dei impedit, nec ipsum in officio languentem reddit. Hoc in genere etiam ad omnes uerbi ministros pertinet: ut ita uiuant, ne uel mollities in moribus conspiciatur, uel alijs uanis rebus impediantur, quò minus officium faciant.

Tertiò

TERTIO *commendat* Iohannem, *ab excellentia Prophetiæ: proponit enim ipsum omnibus alijs Prophetis.*

QVARTO, *commendat eum, à legatione qua fungitur:* Hic est enim de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te. *Est ergo* Iohannes *legatus Meßiæ & præcursor, qui regi aduenienti uiam parat prædicatione pœnitentiæ. Huius exemplum suo quodam modo imitari debent ministri* Euangelij*: debent* CHRISTO *parare uiam: debent* Christo *adducere homines: debent unicam monstrare salutis uiam* Christum Iesum, *Cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.*

Malach: 3.

DOMINICA QVARTA ADVENTVS, EVANgelium Iohan. I.

HOC est testimonium Iohannis, quando miserant Iudæi ab Hierosolymis Sacerdotes & Leuitas, ut interrogarent eum: Tu quis es? Et confessus est, & non negauit: Et confessus est, inquiens, Non sum ego Christus. Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Helias es tu? Et dicit: non sum. Es tu Propheta ille? Et respondit: Non. Dixerunt ergo ei: Quis es, ut responsum demus ijs, qui mise-

miſerunt nos? Quid dicis de te ipſo? ait: Ego uox clamantis in deſerto: Dirigite uiam Domini, ſicut dixit Eſaias Propheta. Et qui miſſi fuerant, erant ex Phariſæis. Et interrogauerunt eum, ac dixerunt ei: Cur ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neq; Helias, neq; Propheta ille? Reſpondit eis Iohannes, dicens: Ego baptizo aqua, ſed in medio ueſtrum ſtat, quem uos neſcitis, ipſe eſt, qui cùm me ſequeretur, anteceſſit me, cuius ego non ſum dignus, ut ſoluam corrigiam calceamenti. Hæc in Bethabara facta ſunt trans Iordanem, ubi Iohannes baptizabat.

e te ipso? ait: Ego
Dirigite uiam Do
pheta. Et qui miſ-
s. Et interrogaue-
ir ergo baptizas,
Helias, neq; Pro-
ohannes, dicens:
medio ueſtrum
eſt, qui cùm me
ius ego non ſum
am calceamenti.
unt trans Iorda-
bat.

ENAR-

ENARRATIO TEXTVS.

OCcaſio huius Euangelij hæc fuit: Phariſæi audiuerant, ꝗ Iohannes inſtitueret nouam docendi rationem, et inueheret ceremonias nouas, idq; ſine autoritate pontificum: quòd iuberet parare uiam Domino: quòd reciperet ad Baptiſma totam Iudæam: quòd clamaret adeſſe promiſſum Regem & Meßiam. His rebus auditis Phariſæi moti, mittunt ad ipſum in deſertum nuncios interrogatum, qua autoritate id faciat. Id fecerunt, nõ quòd ipſius doctrinæ aures præbere cuperent: ſed potius ideò, ut Chriſtum, et ipſum perderent: ut lucroſas ceremonias retinere poſſent: utq; ſuam autoritatem, nulla habita ratione ſalutis populi ſibi commißi, retinerent: quorum exemplum ſtrenuè ſatis noſtri Papiſtæ ſibi imitandum proponunt.

Summa autem hæc eſt, quòd interrogant Iohannem, An ſit Chriſtus: Ille autem, ut uerus Chriſti miniſter, Chriſto teſtimonium præbuit, & iuſſit eos dirigere uiam Domini, ſuam uocationem tacitè confirmans eſſe diuinam. Docendi gratia, tres ſint loci huius Euangelij.

I. Teſtimonium Iohannis de Chriſto.

II. Deſcriptio Iohannis, adeoq; omnis pij miniſtri uerbi Dei.

III. Quid ſit parare uiam Domini.

DE PRIMO.

In teſtimonio Iohannis ſex conſideranda ſunt.

I. Qui mittuntur, et cur mittuntur. Mittuntur autem

autem Pharisæi à Pharisæis: sanctißimi in specie, à sanctißimis: qui uidebantur sibi esse columnæ Ecclesiæ Dei: qui habuerunt prærogatiuam succeßionis: qui titulum Ecclesiæ sibi solis arripuerunt. Sed ecce, qui capita Ecclesiæ uidebantur, hostes sunt Christi. Vnde discamus nec titulis, nec succeßionibus: Sed soli diuinæ uoci credendum esse. Obseruemus quoq; artem Satanicam, quam à suo Magistro didicerant hi Pharisæi, non enim hîc interrogant, quòd faueant Christo aut Iohanni, ut uideri uolunt: sed ut perdant utrunq;, ut serpens in Paradiso fecit.

II. Cui datur testimonium? Christo. Quis dat testimonium? Iohannes. Hinc duo disce: Primum, quòd ministerium uerbi debeat hunc scopum habere, ut Christo perhibeat testimonium. Secundum, quòd ars Christiana sit, contra Satanæ technas pura Christi confeßione niti.

III. Coram quibus datur testimonium? Coram mundo & hostibus Christi: Vnde discendum est, quòd debeat pius confiteri Christum coram toto mundo, cum discrimine famæ, rerum, & uitæ: ad quod cùm promißio, tùm comminatio nos inuitabunt. Promißio est: Qui confessus fuerit me coram hominibus, confitebor & ego illum coram Patre meo cœlesti: Comminatio, Quemcunq; puduerit mei coram hominibus, eius & me pudebit coram Patre meo cœlesti. Math: 10.

IIII. Summa testimonij Iohannis de Christo, hæc est,

est, quòd Christus sit homo, quòd sit Deus, quòd sit uerus Meßias, remissor peccati. Nam cùm dicit, **Ipse est qui post me uenturus est,** *indicat ipsius ueram humanitatem: Cùm uerò addit,* **qui ante me fuit,** *ipsius diuinitatem fatetur. At cùm ait:* **Medius autem uestri stetit, quem uos nescitis,** *Respondet ad quæstionem, & Iesum Meßiam esse pronunciat. Baptismi lauacrum, concionatur Meßiæ officium esse, peccatum remittere.*

Vsus & fructus huius testimonij, quòd nos debeamus testimonio Iohannis credere, & Christum amplecti, uerum peccatorum remissorem, qui sanguine suo nos lauit à peccatis: cuius rei efficax signum, Baptismum nobis contulit: de quo aliâs.

VI. *Pharisæi sunt imago personatorum Christianorum, id est, Hypocritarum, qui non possunt ferre ueræ pietatis doctrinam: Sed fingunt se pios externis moribus: se sanctißimos simulant, sed aliam personam intus gerunt: inde est, quòd tales hypocritæ dicantur. Nam ut hypocritæ in fabulis sunt, qui personas absentes habitu & gestu externo repræsentant: Ita Pharisæi, pietatis absentis laruam tantùm conspiciendam præbent: Vnde hypocritæ sunt dicti, ut qui, etsi reuera in corde sint impij, foris tamen sanctißimi appareant.*

DE SECVNDO.

Ego sum uox clamantis in deserto: PRIMVM *Iohãnes definit omnes Prophetas, Apostolos & ministros uerbi, quòd sint uox.* SECVN-

DO, quòd non sit uox inanis, sed clamantis, id est, prædicantis. TERTIO, in deserto, id est, in mundo uniuerso. QVARTO, admonentur auditores dignitatis illius uocis. Est enim non uox hominis: sed Dei clamantis etc. QVINTO, quòd Iohannes allegat Esaiæ testimonium. Nihil enim pius concionator afferre debet sine testimonio sacrarum literarum: Testimonium autem præsens desumtum est ex ca. 40. SEXTO, admonentur quoq; concionatores, ne Deo tribuant alienam uocem: Qui enim id faciunt, non Dei ministri sunt, sed Diaboli flagella: quos non secùs atq; lupos fugere decet.

DE TERTIO.

Parare uiam Domino est, eodem Iohanne Baptista autore, pœnitentiam agere: nec sine magna causa est Iohannes usus hac figura loquendi, quæ propriè pertinet ad regna mundana. Solent enim regibus aduenturis uiæ præparari: quò accedere poßint sine periculo & offendiculo. Hoc ipse Esaias exponit, cùm ait: Omnis uallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erit præruptum in rectitudinem, & loca confragosa in planitiem. Hæc spiritualiter intelligenda sunt, de impedimentis omnibus, interioribus & exterioribus, quæ impediunt, quò minus Rex noster Christus ad nos ueniat: Interiora impedimenta sunt, ignoratio Dei, cupiditates, prauitas, stulta confidentia &c. Exteriora impedimenta sunt, scandala

Esaiæ 40.

omnia

omnia quæ obijcit Satan in doctrina, Sacramento & moribus. Verùm, ut breuius dicam, Montes (id est, quicquid altum est in mundo) destruendi sunt concione legis. Valles, id est, qui spiritu contriti sunt, attollendi sunt prædicatione Euangelij. Sentes, id est, mala uita, praui affectus sunt amputandi noua obedientia, & studio formandi uitam secundum uerbum Dei: atq; ut id fiat, requiritur primũ, ut sint qui clament in deserto. Deinde opus est sana doctrina, quæ est lucerna, præparantium uiam. Tum requiritur, ut adueniente Domino, id est, lucente in cordib. nostris gratia Dei, ut præbeamus nos obsequentes per ueram pœnitentiam, & exhibeamus nos ciues Dei, homagium Christo Domino præstantes. Postremò offeramus munera & uitulos labiorum nostrorum, id est, confeßionem: idq; mente, uoce, confeßione & moribus.

Verùm, quia hæc intelligi non possunt sine exemplorum appositione: breuiter sententiam Prophetæ & Iohannis declarabimus exemplis. Summa concionis Iohannis fuit: Agite pœnitentiam, credite Euangelio, hoc est, quod ex Esaia dicit, parate uiam Domini. Quomodo id fecit: Montes depreßit: Nam cùm uideret multos ex Pharisæis & Saducæis uenire ad Baptismum suum, dixit eis: Progenies uiperarum, quis demonstrauit uobis fugere à uentura ira? Nolite dicere intra uos: patrem habemus Abraham. Dico enim uobis, quòd potest Deus de lapidibus istis suscitare filios Abra-

Marci. 1.
Lucæ. 3.
Math. 3

Math: 3. hæ. Iam.n. securis ad radicē arboris posita est. Om= Math: 7. nis arbor quæ non fructū bonum facit, excidetur, & in ignem mittetur. Vide hîc, quomodo Iohan= nes montes humiliat. PRIMVM, cùm uocat eos, progeniem uiperarum, taxat illorum cor prauū, sanguinis cupidum, & ingratum. Deindè tollit causam, de qua maximè gloriabantur. Ex eo enim superbiebant, quòd erant filij Abrahæ: Sed hoc ni= Ephes. 6. hil prodesse ait: Nam Deus nō est personarum ac= ceptor: neq; enim qui ex carnali Semine Abrahæ Rom: 10. sunt, mox sunt filij: sed qui Abraham imitantur fi= de et obedientia, hi sunt eius filij, quemadmodum Christus apud Iohannem testatur: eos filios Diabo= li appellans, qui se filios Abrahæ esse gloriaban= tur. TERTIO comminationem addit nisi resi= piscant. Securis, inquit, ad radicem arboris po sita est: Hoc est, ultio diuina non procul abest, ut omnis arbor mala excidatur, & in ignem mitta= tur. Ita & alij ministri uerbi montes demoliri de= bent, monstratis peccatis hominū, sublata gloria= tionis materia, et propositis pœnis, quæ omnes, qui non conuertuntur, manent. Deindè ualles exalta= bunt: quomodo id? Quemadmodum Iohannes fecit, Ioan: 1. monstrato Christo, dicens: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Cùm dicit ECCE, inuitat ad fidem: cū addit, AGNVS DEI, QVI TOL= LIT PECCATA MVNDI: reconciliatio= nis materiam exprimit. Tertiò, sentes amputat, dū Math: 3. ait, AGITE FRVCTVS DIGNOS POENITENTIA.

Simile

Simile exemplum in Nathan Propheta habemus. PRIMVM, montem deiecit, hoc est, Hypocrisin in Dauide: Qui commisso adulterio & homicidio securè uixit, tanquam re benè gesta: Idq; proposita parabola de duobus uiris, quorum unus erat pauper, alter diues. Diues habebat oues & boues plurimas: pauper autem nihil habebat, nisi unicam ouem, quam emerat, & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filijs eius, simul de pane illius comedens, & de calice eius bibens, et in sinu eius dormiens, eratq; illi sicut filia. Sed cùm peregrinus ad diuitem uenisset, accepit hanc pauperis ouem diues, & suo hospiti apposuit, parcens suis. Cùm hoc Dauid audiret, indignatus est dicens: Filius mortis est qui fecit hoc. Respōdit Nathan: Tu es ille uir: Vriam Hetheum occidisti gladio, & uxorem eius accepisti in uxorem tibi. Ecce ego, ait Dominus, suscitabo aduersus te malum. En quomodo Nathan exprobret Dauidi peccatum, tollit materiam gloriationis, ne putet se non puniendum, eò quod Rex sit: & comminatur illi pœnas. Hîc deiectus est magnus ille mons, & hypocrisis: uerùm, cùm animaduertit Nathan Dauidem deiectum & iacentem, adeo ut diceret cum magno eiulato: Ego peccaui Domino: uallem hanc subleuat, dicens: Dominus transtulit peccatum tuum, non morieris. Deinde sentes quoq; amputat, dum proposita pœna morte filij, continet eum in officio.

2 Samuel. 12.

Ad eundem modum Petrus in Actis, primùm

concione legis cristas Iudæorum deprimit, et montes humiliat: peccatum illis inculcat, docet nihil prodesse, quòd sint de posteritate Abrahæ, proponit comminationes pœnarum, nisi resipiscant. Mox ubi audit eos compunctos corde & peccati conscientia deiectos, erigit eos rursus proposito Christo: in cuius nomen iubet eos baptizari. Deinde quoq; cauet ne sentes succrescant, inhortans eos ad pœnitentiam.

Hæc exempla sunt illustria, & ad primi hominis conuersionem congruunt. Superbit Adam secutus nouum doctorem Diabolum. Hunc primùm Deus prosternit obiurgatione, proposita peccati magnitudine: mox deiectum erigit, data promißione Seminis, quod erat contriturũ caput serpentis.

Similiter Dominus superbos Pharisæos humiliat, afflictam Magdalenam exaltat, atq; ad piam sanctamq́; hortatur uitam, dicens: Fides tua te saluam fecit: uade in pace.

Cæterùm ministri uerbi, qui hoc pacto non deprimunt montes, non attollunt ualles, nec sentes amputant, non sicut Dei, sed ut Diaboli & uentris mancipia faciunt. Multi quidẽ in genere declamitant contra adulteria, incestus, usuras et alia uicia: Sed pauci sunt, qui in os crimina obijciunt, ut Iohannes Herodi, Pharisæis & Hypocritis: ut Christus suis auditoribus: ut Ambrosius Theodosio. Quare hoc non faciunt? Partim, quia uerè non cogitant cuius uice funguntur: partim, quia metuunt

suæ

suæ uitæ & fortunis. Verùm contra hanc cæcita-
tem et timiditatem opponant uocationis suæ man-
datum & promissionem, qua Christus promisit se
affuturum suis seruis, & sibi imputat factum,
quicquid ipsius fit ministris. Præterea, se confir-
mabunt Iohannis & aliorum sanctorum ministro-
rum constantia & exemplo, subindeq; Deum pre-
cabuntur, ut sibi animum addat, ut ea facere aude-
ant, quæ ipsius intersint gloriæ, Cui honor in se-
cula seculorum, Amen.

IN FESTO NATIVI-
TATIS CHRISTI, EVAN-
gelium Luc. 2.

EXijt decretum à Cæſare Auguſto, ut cenſeretur totus orbis. Hęc deſcriptio prima facta eſt pręſide Syriæ Cyrenio. Et ibant omnes, ut profiterentur in ſuam quiſq; ciuitatem. Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa, de ciuitate Nazareth, in Iudæam, in ciuitatem Dauid, quę uocatur Bethlehem, eò quòd eſſet de domo & familia Dauid: ut profiteretur cum Maria, deſponſata ſibi uxore, quę erat pręgnans. Accidit autem, cùm eſſent ibi, Completi ſunt dies pariendi, Et peperit filium ſuum primogenitum, ac faſcijs eum inuoluit, reclinauitq́ue eum in præſæpi, quòd non eſſet eis locus in diuerſorio. Et paſtores erant in regione eadem uigilantes, & excubantes excubias nocte, ſuper gregem ſuum: & ecce Angelus Domini, aſtitit illis, & claritas Domini circumfulſit illos & timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus: Ne timeatis, Ecce enim, annuncio uobis gaudium magnum, quod futurum eſt toti populo, quia natus eſt uobis hodie ſeruator, qui eſt Chriſtus Dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc uobis ſignum, Inuenietis infantem faſciis inuolutum, poſitum in præſæpi. Et ſubitò facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis laudantium Deum & dicentium: Gloria in altiſſimis Deo, ac in terra pax, hominibus bona uoluntas.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆC hiſtoria eſt confirmatio Articuli noſtri Symboli, qui eſt: natus ex Maria uirgine. Qui Articulus nouam natiuitatem proponit, quæ antiquam & Adamicam & corruptam ſanctificat in eis omnibus, qui hunc Chriſtum fide apprehendunt. Et tametſi hic articulus de natiuitate Chriſti, uel pueris Chriſtianis debet eſſe notiſſimus: Tamen magnas ob cauſas certum ei feſtum ab Eccleſia deputatum eſt: ut nimirum hiſtoria cum ſuis circumſtantijs explicetur & diſcatur: non tantùm ut oblectemur pulcerrima huius Hiſtoriæ narratione: ſed multò magis, ut in conſcientijs confirmandis & erigendis, huius ſummi Articuli uſus conſpiciatur. Non enim ſacræ Hiſtoriæ legendæ ſunt ut humanæ, ſed ut uſum earum perpetuò cogitemus & exerceamus, ad nos docendos, inſtituendos & conſolandos: utq; per lectionem ſcripturarum ſpem habeamus. Porrò locos duos tantùm conſtituamus, in quibus plurimi alij, ut patebit, deliteſcunt, & ſunt hi.

I. Hiſtoria Chriſti nati cum ſuis circumſtantijs & membris.

II. Vſus & praxis huius Hiſtoriæ.

DE PRIMO.

I. In Hiſtoria nouem membra conſideremus, quorum primum eſt de tempore: Natus eſt Chriſtus poſt Romam conditam 700. anno: à mundo condito 3944. à Chriſto nato ad hodiernum diem,

nunc expleti sunt anni 1560. Sed cur Euangelista adeò perspicuè meminit temporis, decreti Cæsaris, ducis Cyrenij? Tres sunt causæ. PRIMA, uaticinia Prophetica: Sunt autem uaticinia de uenturo Christo duplicia. Alia enim simpliciter, sine certi temporis præscriptione, uenturum Meßiam annnunciant: qualia sunt: Semen mulieris conteret caput Serpentis. Item: Benedicentur in Semine tuo omnes gentes. Esaiæ 7. Ecce uirgo concipiet &c. Dauid: Dixit Dominus Domino meo &c. Balaam. Ex Iacob orietur stella. Alia uaticinia tempus & annum paßionis, & regni Christi prædicunt. Iacob: Non auferetur Sceptrum de Iuda, donec ueniat Zilo, id est, filius eius, scilicet mulieris: ac si dicat: Semen mulieris quod est promissum, ut destruat opera Diaboli, tum demum ueniet, ubi Sceptrum de Iuda ablatum fuerit: Cùm ergo hic Lucas meminit Augusti, tributi, & peregrini ducis, significat iamiam adesse tempus, in quo nasci Christum oportuerit, iuxta uaticinium Iacob. Daniel quoq; annum crucifigendi Christi & resurgendi expreßit cap. 9. Scias ergo & intelligas, quòd ab exitu sermonis, de reducendo populo, & ædificanda Hierusalem, usq; ad Christum ducem hebdomadæ septem, & hebdomadæ saxaginta duæ: post hebdomadas uerò sexaginta duas occidetur Christus: & in una hebdomada roborabit pactum multis, & in dimidia hebdomada cessare faciet sacrificium.

Genes: 3. Genes: 18. Psalm: 110. Numeri 24. Genes: 49. 2. cap: Dan: 9.

Hic clarè Daniel prædicit tempus occidendi Christi. Sed tria hîc sunt obseruanda. Quid hebdomada: Quando incoanda supputatio: & cur 70. hebdomadas in tres ordines digerat.

Hebdomada in hoc loco intelligenda est, non de dierum hebdomada, sed annorum: ut una hebdomada 7. annos contineat, & 70. hebdomadæ annos 490.

Sed quando incoanda supputatio? Ab exitu sermonis, hoc est, ab eo tempore, quo prædixit Ieremias fore, ut liberaretur populus à captiuitate Babylonica, id est, captiuitatis ferè anno 20.

Diuidit præterea hebdomadas in tres partes, propter res diuersis temporibus gestas, primùm, in 7. hebdomadas: nam per id tempus, hoc est, 49. annos manserunt adhuc Iudæi in captiuitate sua Babylonica. Deinde in 62. hebdomadibus, hoc est, annis 350. instaurata fuit Hierusalem, mansitq; populus illic. Postremò, hebdomada ultima Christus Baptizatus fuit, prædicauit, miracula edidit, ac tandem pro nostra salute passus est. Passus autem fuit ætatis 33. anno. Hæc si conferas cum Historijs, inuenies Lucam iuxta hanc computationem, tempus nascentis Christi signasse.

SECVNDA causa, ut Iudæi confundantur, qui adhuc Meßiam expectant, prorsus deleta iam multis seculis politia Mosaica.

TERTIA causa, ut nos simus certi, quòd uerè sit natus & exhibitus Christus, quem olim Deus

us promisit fore liberatorem generis humani è faucibus serpentis.

Secundum de loco. Nascitur in Bethlehem, & in peregrinatione: In Bethlehem quidem, propter uaticinium Micheæ, quod allegat Matthæus cap. 2. ex Micheæ 5. cap. In peregrinatione uerò, ut significetur Ecclesiam Christi in hoc mundo in peregrinationibus mansuram, idq; non sine contemtu & persecutione: Idem Iohannes indicat, ter repetendo eandem sententiam: tenebræ eum non apprehenderunt: mundus eum non cognouit: sui eum non receperunt: ex his consequitur Regnum Christi non esse mundanum.

Tertium de parentibus. Secundum humanitatem nascitur in coniugio quidem: sed ex uirgine, cuius rei grauissimæ causæ sunt. Prima est promissio: Semen mulieris conteret caput Serpentis. Item: Ecce uirgo prægnans pariet filium. Secunda, est necessitas: Nemo enim natus secundum naturæ cursum, est sine labe & peccato. Ergo debuit Messias ex uirginis sãguine, sine semine uirili per Spiritum sanctum concipi, ut esset purus ab omni labe peccati, sicuti uerum Emanuelem Deum & hominem decuit.

Genes. 3.
Esaiæ. 7.

QVARTVM, quia Christus uerus Deus & uerus homo est: ex primo capite Iohannis dicendum est de diuinitate Christi, & explicandæ circumstantiæ temporis, modi, rei, loci, facti, causæ. Si itaq; quæris: quando fuit Christus secundum diuinita-

uinitatem? Respondet Iohannes: In principio erat uerbum, id est, uerbum fuit ante initium omnium creatarum rerum. Non est igitur creatura Christus. Si quæris: quomodo fuit? Respondet: Et uerbum erat apud Deum: ergo alia persona est à Deo Patre. Si quæris quid fuit? Respondet: Et uerbum erat Deus: quo dicto significatur, quòd una sit essentia diuina. Si quæris: quid egit? Respondet: Omnia per ipsum facta sunt. Si quæris: quid agit? Respondet: Illuminat omnem hominē ueniens in hunc mundum. Si quæris: quò uenit? Respondet: In mundum uenit, in sua uenit. Si quæris: quomodo uenit? Respondet: Verbum caro factum est. Si quæris: cur uenit? Respondet: Vt daret potestatem filios Dei fieri, quotquot in ipsum credunt. Si quæris: quando uenit? Respondet: fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Iohannes &c. Hæc breuiter meminisse de diuinitate Christi profuerit.

Ioan: 1.

QVINTVM de cunabulis Christi, quæ nihil aliud, quàm mūdi contemtum & paupertatem extremam significant, quam paupertatem Christus experiri uoluit, ut nos diuites redderet. In hæc cunabula inspiciant arrogantes, ac deponant fastum: huc inspiciant pauperes, ac desinant desperare, tanquam ob paupertatem spreti. Obseruandus est hic abusus omnium rerum conditarū à Deo: Bethlehem seruit lucro: Diuersorium hospitibus: Christus Rex in stabulum reijcitur omnium rerum Dominus. Sic & hodie Ecclesia spernitur, dum Impij abun-

abundant opibus, honoribus & potentia.

SEXTVM *de apparitionibus Angelorum: qui primùm testantur adesse Dominum. Secundò, ipsa claritate ostendunt, qualis sit Rex recēs natus Christus. Tertiò, qualia sint eius beneficia, et qualis indè Deo reddatur gloria, hymno declarant.*

SEPTIMVM *de concione Angeli ad pastores.* Nolite timere: Ecce enim Euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est uobis hodie saluator, qui est Christus dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc uobis signum, Inuenietis infantem pannis inuolutum positum in præsepio.

Hæc concio omnium, quæ unquam antea in mundo factæ sunt, est excellentissima, cuius partes sunt plurimæ.

PRIMA: *Iubent Angeli ut pastores non timeant: quare ostendunt Christum aduenisse, ut tollat maledictionem legis, & peccatum, propter quod uenit in homines maledictio.*

SECVNDA: *concio Euangelij: Annuncio uobis gaudium magnum. Cùm Magnum dicit, distinguit hoc à mundi gaudio, quod durat ad breue tempus, & debili fundamento nititur. Verùm hoc gaudium, quod Angeli annunciant, Magnum dicitur quatuor de causis: Primùm propter materiam, quæ magna est, nempe reconciliatio nostri cum* DEO. *Secundò, propter diuturnitatem & stabilitatem: perpetuò enim durat & manet constans.*

ſtans. Tertiò, propterea quòd ad paucos tantùm non pertinet: ſed ad omnes qui hanc annunciationem gaudij fide recipiunt. Quartò, quia ſpirituale eſt, pertinens ad totius hominis ſalutem.

TERTIA: cauſa & materia huius gaudij: Quia, inquit, hodie uobis natus eſt ſaluator, qui eſt Chriſtus Dominus.

QVARTA: monſtrat locum. In ciuitate, inquit, Dauid, hoc eſt, Bethlehem.

QVINTA: ſignum uerbo additur. Ait enim, hoc erit uobis ſignum: inuenietis infantem, pannis inuolutum, poſitum in præſepio. Hoc ſignum duo facit. Primùm deducit eos rectà ad puerum, ne ipſum quærentes aberrent: Etſi.n. omnes matres inuoluunt pannis ſuos infantes, tamen in præſepijs non ponunt. Secundò diſcernit Regnum huius pueri, à regnis huius mundi. Nam regna mundi externum ſplendorem habent: atq; hæ ſunt partes concionis Angelicæ.

OCTAVVM de natiuitate Chriſti. Primùm reuelatur Paſtoribus: Vnde duo diſcenda ſunt. Vnum, Chriſti regnum non eſſe mundanum. Alterum, Chriſti Regnum pertinere ad pauperes, iuxta illud: Pauperes Euangelizantur. Mathei. 11.

NONVM de carmine Angelico, quòd eſt: Gloria in excelſis Deo, in terra pax, hominibus bona uoluntas. Hæc concio miro compendio complectitur fructum Dominicæ natiuitatis, quæ in tribus conſiſtit. Primùm enim Deo redditur

ditur gloria. 2. Pax fit hominibus. 3. Bona uoluntas Dei erga homines declaratur.

Primùm ergo, cùm Angeli dicunt: Gloria in excelsis Deo: significat quòd nemo poßit Deo ueram gloriam tribuere sine cognitione Christi. Homo enim erat conditus in hunc finem, ut Deo conditori gloriam tribueret. Sed per lapsum primorũ parentum factum est, ut nec rectè agnouerit Deum, nec glorificauerit. Sed quæris: quid est Deo gloriam tribuere? Tribuere alicui gloriam nihil aliud est, quàm alicui ueram uirtutem tribuere. Vt cùm rex aliquis, iustè, sapienter, fortiter, clementer agit, tribuitur ipsi à subditis gloria, hoc est, subditi ipsius facta approbant, ac cum singulari beneuolentia ipsum prædicant. Proinde simili modo Deo tribuitur gloria, quando agnoscuntur & uerè sentiuntur ipsius uirtutes, sapientia, iusticia, fortitudo, misericordia, ueritas & aliæ.

Sapientia Dei in eo cõspicitur, quòd hominem, quem condiderat in suam gloriam, reparet rursus, ut imaginem, quam per peccatum perdiderat, per Filium suum, natum ex uirgine, recuperet: ac ita gloriam sapientiæ Deo tribuat.

Iusticia peruidetur ex eo, quòd hominem, qui peccauerat, noluerit in gratiã recipere sine compensatione iniuriæ. Nam cùm aut hominem æternùm perire ob suum peccatum necesse erat, aut aliquem in humano genere satisfacere Deo oportebat, qui sustineret pœnas pro toto genere humano,

Deus

Deus dedit filium, qui aſſumſit humanam naturā, in qua ſatisfecit iuſticiæ Dei: Quare laus iuſticiæ meritò Deo, Chriſto domino nato, tribuenda eſt.

Fortitudinis commendatio eſt, quòd ſerpentem & eius ſemen, per Chriſtum ſuperauerit, atq; adeò ipſius regnum deleuerit, quantum quidem ad omnes eos attinet, qui hunc natum Ieſum fide apprehenderint.

Miſericordia in eo relucet, quòd humanum genus perditum & oppreſſum tyrannide Diaboli, & ingentibus ærumnis & calamitatibus, morte, inferno, & damnatione, per filium, & propter filium in gratiam recipiat: Hæc Dei miſericordia omnia opera Dei excedit, quam perpetuò & Angeli boni, & homines electi prædicabunt, imò diaboli etiam inuiti agnoſcent.

Veritas in eo patefit, quòd promißionum antiquarum memor, exhibeat quod olim promiſit. Lapſis enim in peccatum primis parentibus promiſit Semen mulieris, quod erat contriturum caput ſerpentis: hanc promißionem nunc implet dato filio. Geneſ: 3.

Propter has ergo uirtutes, Deo gloria tribuenda eſt: idq; potißimum ab ijs, qui ſentiunt ipſius beneficia. Hæc gloria tum demum ei tribuitur, cùm primùm agnoſcimus hoc Dei mirandum beneficium. Deinde cùm Filium fide amplectimur. Tertiò cùm mente, uoce, confeßione & moribus Deum prædicamus. Quartò, cùm quàm plurimos ad agnitionem Dei inuitamus.

Deinde cùm dicunt Angeli: In terra pax : *notatur præcipuum beneficiũ Christi, propter quod in mundum uenit, nimirum ut pax fieret inter* De*um & hominem. Hæc pax est mutuus consensus* Dei *& hominum.Dei quidem recipientis homines in gratiam propter* Filium: Hominum *uerò, fide accipientium oblatum beneficium cum gratiarum actione,ac perpetua animi gratitudine.* Huius pa*cis dulcißimi sunt fructus:*Accessus ad Deum, gau*dium Spiritus, bona conscientia, lætus de hac uita exitus.* Hanc *pacem turbant peccata contra conscientiam, securitas, neglectus uerbi.* Quare *non secùs, quàm pestes fugienda sunt.*

Postremo loco addunt : Hominibus bona uoluntas,*Hoc est,postquam* Deus *hominibus per Christum reconciliatus est,fauet ipsis, & uera paternaq́; στοργῇ ipsos complectitur, tanquam carissimos liberos, quos sibi adoptatos in Christo caros habet :* De *hoc beneplacito etiam loquitur* Dauid *in* P*salmo 5.* Q*uoniam tu benedices iusto* Domine, *sicut scuto beneplacito munis eum.* Cùm Dauid *hoc loco beneplacitum* Dei *confert scuto, monstrat eius uerum usum et fructum. Significat enim quòd fauor* Dei, *sit nobis uice clipei, quo munimur aduersus impugnantium nos tela.* Diabolus *sua ignita in nos tela uibrat: sed hoc scuto tuti sumus.*Atq; *ita de alijs.*

DE SECVNDO.

V*sus duplex est:* Generalis, *qui ex tota historia*

petitur

petitur, Et specialis, qui petitur ex singulis partibus. Generalis ergo est, ut discamus nostrum uerū saluatorem Deum & hominem ex uirgine natum recipere et amplecti, opponendo eum omnibus miserijs nostris, peccato, morti, maledictioni, iræ Dei & inferno: certi, quòd hic filius Dei et Mariæ sit, secundum uaticinium Esaiæ, Nobis natus & nobis datus. Idq; ut sit iusticia & salus omni in ipsum credenti. Specialis usus est multiplex. PRIMVS, ut à parentibus Christi, obedientiam erga magistratum discamus. SECVNDVS, ut à pastoribus discamus, obtemperare testimonijs de Christo, Christum quærere, & redire ad opera uocationis. TERTIVS, ut ab Angelis discamus, primùm annunciare Christum ignotis: unde omnes pij ministri uerbi consolari se poterunt in ministerio, quòd idem doceant, quod antea per tantos heroicos Spiritus traditum est. Deinde discamus ab Angelis & pastoribus confeßionem huius Christi. Postremò discamus glorificare Deum, & cum Angelis canere, Gloria in altißimis Deo, cui sit honos et gloria in secula seculorum, Amen.

Esaiæ. 9.

FERIA SECVNDA NATIVITATIS CHRISTI,

Euangelium Matth. 23.

Ecce ego mitto ad uos Prophetas, & sapientes, & scribas, & illorum aliquos occidetis, crucifigetisq;, & illorum nonnullos

flagellabitis in Synagogis ueſtris, & perſe-
quemini de ciuitate in ciuitatem, ut ueniat
ſuper uos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus
eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti, uſq;
ad ſanguinem Zachariæ filĳ Barachię, quem
occidiſtis inter Templum & Altare. Amen
dico uobis: uenient hæc omnia ſuper gene-
rationem iſtam. Hieruſalem, Hieruſalem,
quæ occîdis Prophetas, & lapidas eos, qui
ad te miſſi ſunt, quoties uolui congregare fi-
lios tuos, quemadmodum Gallina congre-
gat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Ecce re-
linquetur uobis domus ueſtra deſerta: Dico
enim uobis, haud quaquam me uidebitis
poſt

posthac, donec dicatis: Benedictus qui uenit in nomine Domini.

ENARRATIO TEXTVS.

PRiusquam accedamus ad textus enarrationem, quia hic dies diuo Stephano dicatus est, dicam quare sanctorum festa in Ecclesia Dei celebrari soleant: & quid nobis in exemplo diui Stephani spectandum sit.

Festa celebrantur in Ecclesia Dei nõ Ethnico more, sicuti apud Papistas, ut sanctos patronos & intercessores inuocemus, id quod non potest fieri, sine horrendo sacrilegio & contemtu filij Dei: Sed sunt multæ aliæ grauißimæ causæ, cur quorundam sanctorum festa in Ecclesijs nostris retineri sit utile, & sunt potißimum Sex.

PRIMA, *ut perpetua historia Ecclesiæ aspiciatur, quæ nobis & uitæ regula esse debet, & admonitio de prouidentia Dei: Si enim Historias prophanorum hominum, in quibus alicuius uirtutis larua apparuit, iucundum est legisse: multò iucundius erit profectò, eorum historias legere, in quibus uiuæ uerarum uirtutum icones refulserunt, ut in Paulo, Petro, Maria, Stephano, Magdalena, latrone & alijs multis.*

SECVNDA, *ut testimonia de doctrina, de ministerio docendi, & de Ecclesia considerentur: Sunt enim edita miracula, factæ sunt mirandæ uocationes ad ministerium Ecclesiæ, illustrata est doctrina per uniuersam Ecclesiam: In his testimonijs,*

pulcerrimum est uidere perpetuum consensum ueræ Ecclesiæ in scriptis Propheticis, Apostolicis & in Symbolis, & dijudicare inter ueram doctrinam Ecclesiæ, et omnium temporum corruptelas, mendacia & imposturas.

TERTIA, ut Deus celebretur, & ei gratiæ agantur, quòd se patefecerit, tradiderit doctrinam, ostenderit præsentiam suam in Ecclesia, & nos ciues fecerit eius cœtus, qui habet testimonia, ueræ Ecclesiæ & ueri cultus.

QVARTA, ut exempla confirmēt fidem nostram: Cùm legimus ipsos exauditos et adiutos esse diuinitus, ut in Psal. 33. dicitur: Iste pauper clamauit ad Dominum, Dominus exaudiuit eum, fiduciam concipimus, ut & nos inuocantes iuuet. Sic ergo unusquisq; nostrûm statuat & apud se colligat: Magdalenam, Latronem, Paulum pœnitentes recepit in gratiam, non obstantibus eorum enormibus peccatis, quibus Deum antea offenderant: Igitur et ego ad eundem Dominum confugiam, ut me in gratiam recipiat. Petrum post horrendum lapsum uenia dignatus est: Ergo & ego lapsus non desperabo. Est enim semper sibi constans et sibi similis, nec est personarum acceptio apud eum.

QVINTA, ut pro uocatione singuli sanctorum exempla imitemur: Paulus non fractus est persecutionum mole, sed constanter Euangelium docuit: cuius exemplum imitentur ministri uerbi. Iohannes nō ueritus est Herodis minas: quare pius

concionator ipsius exemplo discat mundi furores contemnere. Abraham ex fide sanctè instituit suam domum, in uero timore Dei & inuocatione: ab hoc ergo discant omnes pij patresfamilias: & sic alia exempla accommodentur.

SEXTA, ut Sanctorum dulcis sit apud nos memoria, & laudetur eorum uirtus, quòd donis Dei benè usi sint, quòd sint domicilia Dei et testes de eo, quòd sint ornati ingentibus uirtutibus, quòd sint nobis uiua exempla conuersionis, fidei, pœnitentiæ, constantiæ, patientiæ et aliarum uirtutum.

Hæ sex causæ sunt grauißimæ, propter quas et memoria sanctorum, exemplo ueteris Ecclesiæ retinetur, & eorum festa celebrantur. Quæ cùm ita fiant, omnia in gloriam Dei & nostram ipsorum salutem cedunt.

Iam pauca de Stephano dicenda sunt, in cuius Historia has circumstantias cogitemus: Religionem, officium in Ecclesia, defensionem suæ religionis, constantiam in confeßione, Inuocationem Christi, consolationem, & uitæ exitum.

Religio Stephani: Stephanus fuit Christianus, uir plenus fide & Spiritu sancto, plenus gratia et fortitudine. Vbi enim uera fides, ibi Spiritus sanctus, quò maiora incremēta fides capit, eò magis se præsentem testatur Spiritus sanctus, accēdens motus in cordibus congruentes cum lege Dei. Contrà, ubi Spiritus sanctus non sentitur efficax, ibi neq; fidem ueram adesse, manifestum est. Habemus

ergo hic, quod in Stephano imitemur, nempe fidem efficacem, cui testimonium præbet Spiritus sanctus: non imitantur fidem Stephani, qui eam in ore habent, & interim inuoluuntur prauis cupiditatibus, & ruunt quôcunq; cœci affectos eos abripiunt.

Officium Stephani in Ecclesia fuit pauperibus ministrare, & seruare thesaurum Ecclesiæ in usum sanctorum pauperum: in quo officio non dubium est eum sedulum fuisse. Nam habuit Spiritum sanctum gubernatorem, ueram fidem, & caritatem, agendi regulam. Hunc ergo sibi proponant pauperum curatores & Diaconi. Primùm adferant fidem, sine qua nulla diligentia, et nullum officium ritè fieri potest. Deindè in administratione declarent se regi Spiritu sancto, ne uel durius pauperes excipiant, uel ad gratiam hominum bona dispensent, uel torpeant in officio, uel etiam furenter ipsi, uel quòd uerè pauperum est transferant in alios: sed omnem fidem in officio præstent, cogitantes Deum suæ administrationis inspectorem: statuentes quòd membra Christi sint, quorum cura ipsis demandata est: uerè sentientes templa Dei esse, quibus præfecti sunt, utut paupertate, morbis & ulceribus scateant.

Quomodo defenderit Religionem quam professus est Stephanus, ostendit 6. et 7. cap. Actorum: Non in periculo obijcit confeßionem: non dißimulat, ut multi: sed constans est & fortis suæ religionis

nis

nis propugnator:non ipſum impedit multitudo ſectarum,quæ tum erant plurimæ:non frangitur autoritate Phariſæorum ac ſummorum uirorum in Iudæa: ſed Sectis ſe fortiter opponens, ſolus impetum totius populi ſuſtinet, & longa oratione ſuam religionem defendit: quod exemplum nos quoque imitemur.

Conſtantia eius in confeßione indè apparet, quòd non minis,non excommunicatione,non lapidatione abſterreatur à confeßione: ſed ut inuictus miles, confeßionem in medijs periculis retinet. Hoc nobis quoq; in exemplum propoſitum eſt.

Inuocatio Chriſti, cùm iam obrutus lapidibus iacet, oſtendit & fidem, & teſtatur de uera caritate huius uiri. Intercedit enim pro ſuis interfectoribus, neq; fruſtra pro illis interceßit. Nam Paulus,qui cuſtos erat ueſtium eorum,qui Stephanum lapidabant, poſtea conuerſus eſt.

Conſolatio in hac inuocatione ſentitur: Nam filium Dei, pro quo iſta ſuſtinuit, uidit ſtantem à dextris Dei pro ſe interpellantem,qua conſolatione pœnæ acerbitas non parum mitigata eſt: hunc ſi nos in noſtra cruce imitemur, uerè ſentiemus præſens Dei auxilium conſolantis nos ſuo ſancto Spiritu.

Exitus uitæ ipſius lætißimus fuit. Nam in hac precatione: Domine Ieſu, ſuſcipe ſpiritũ meum,expirauit & obdormiuit in Domino: Atq; ita ipſe curſum conſummauit, fidem ſeruauit, ac iam

coronam, ut strenuus uictor, cum gloria obtinet. Hunc ergo & nos morituri nobis proponamus.

Nunc textum Euangelij uideamus, cuius summa est. Christus prædicit pericula ministrorum uerbi, et comminatur pœnas persecutoribus. Nos docendi causa quatuor locos tractabimus, Qui sunt:

I. Prædictio persecutionis ministrorum uerbi.
II. Exaggeratio peccati persecutorum.
III. Comminatio pœnæ.
IIII. Exprobatio ingratitudinis eorum, qui Christum inuitantem se ad pœnitentiam respuunt.

DE PRIMO.

Ecce ego mitto ad uos Prophetas & sapientes & scribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex illis flagellabitis in Synagogis uestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem. Hoc loquitur Christus ad Iudæos, qui tùm uidebantur ipsa Dei Ecclesia esse, et significat quanta rabie persequentur aliquando suos legatos, Prophetas & Apostolos. Mittit quidem Deus suum uerbum, ut saluentur recipientes uerbum eiq; fidem adhibentes: quòd autem inde quidam fiant deteriores, hoc non Deo, sed maliciæ hominum imputandum est, qui Deum trahentem per uerbum sequi nolunt. Cur autem persequantur impij Apostolos, explicat Dominus Matth. 10. ubi ait: Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum.

um. Iohan. 16. Sed uenit hora, ut quisquis uos interfecerit, arbitretur se cultum præstare Deo, et hæc facient uobis, quia non nouerunt Patrem, neq; me. Hic causam ponit, cur impij ita in pios insaniant, uidelicet quòd Deum ignorent: quæ Dei ignoratio facit, ut ipsi parricidæ putent se sacras uictimas offerre Deo, cùm fideles occidunt. Atq; adeò ruunt ignorantes Deũ in hypocrisin, ex hypocrisi in parricidium, donec compleuerint mensuras scelerum suorum. Quid ergo facit Christus? Venit ad ægrotos: illi, ut phrenitici, in Christum se conuertunt, quem de medio sublatum cupiunt. Monstrat ille per suos morbum: Illi contrà, morbũ non agnoscunt: quare & Medicum contemnunt, & eius legatos persequuntur.

DE SECVNDO.

Vt ueniat super uos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram à sanguine Abel iusti &c. Quàm grauiter peccent persecutores Ecclesiæ, ostendit. Dicit .n. eos fore reos toti us sanguinis sanctorũ, qui unquam effusus est, non secus, atq; ipsi sua manu omnes pios et sanctos, atq; adeò ipsum Christum trucidassent: Nam inter omnes impios quædam impietatis cognatio est, quæ facit pœnas æquè graues, & reatum æqualem.

DE TERTIO.

Amen dico uobis, uenient hæc omnia super generationem istam. Hæc tametsi propriè dicuntur de persecutoribus Iudæis: tamen in uni-

uersum

uersum ad omnes Ecclesiæ persecutores pertinent. Iuramentum quod interponit Dominus, nos docet duo. Primùm, quòd impij uerè aliquando rapiantur ad supplicia, utut diu differri uideatur iudicium. Deinde, quòd pij, qui persecutionem patiuntur, aliquando gloriosè liberentur, traditis suis hostibus perpetuis supplicijs: Vnde discant pij, non succensere impijs persecutoribus, sed potius commiseratione super illorum certa damnatione tangi, et pro illis intercedere, ut Dominus eos conuertat, ne omnes damnentur: quemadmodum Stephanus fecit, ut suprà audiuimus.

DE QVARTO.

Hierusalem, Hierusalem, qui occîdis Prophetas &c. *Hæc uerba Christi compellantis Hierusalem primùm exprobationem habent. Deinde affectum Christi erga eos declarant. Tum significant, quòd sua propria culpa pereant. Postremò pœnam comminantur.*

Cùm enim dicit: Quoties uolui te congregare, *exprobrat ingratitudinem, quòd nec oblatum beneficium recipere uoluerint, nec suæ salutis ullam rationem habuerint, tantum abest, ut benefactoris liberalitatem agnouerint, aut ei grati fuerint. Vtinam non magna pars eorum, qui hodiè audiunt Euangelium, illis esset similis: id quod sanè suis declarant fructibus.*

Affectum suum erga ipsos declarat Dominus, dum se Gallinæ confert, quæ suos pullos intimè amat,

mat, & nihil non agit, quò eos ab inimicis auibus tueatur. Absit à pijs cordibus, sentire Christum apud se aliud statuisse de Iudæis, uoluntate aliqua arcana, quàm quòd lacrimis, & ore testatus est. Nam horrendum est, cogitare in Christo contradictorias uoluntates esse, qui ipse damnat cor duplex. Verè igitur illorum salutem uoluit, iuxta dictum Prophetæ: Nolo mortem peccatoris: sed ut conuertatur & uiuat.

TERTIO loco, cùm ait Dominus, ET NOLVISTI, apertè testatur Iudæos sua culpa perisse, & repugnasse Christo ex propria malicia, qui eis salutem obtulit. Non dicit, & Deus noluit recipere in gratiam: sed TV NOLVISTI: Quare hinc duo discamus. Primum, ut cautiores facti Iudæorum damno, uerbo Dei præbeamus aures, & inuitanti Christo nos obsequentes præbeamus, nec reluctemur Spiritui sancto, qui uolũtates omnium mouet, qui audiunt Euangelium. Alterum, quòd, quicunq; uerbum audientes, ei non obtemperant, pereant sua culpa: quorum interitus & damnatio non ascribenda ulli fato, aut uoluntati arcanæ Dei, quasi quorundam salutem non uellet.

QVARTO, cùm subiungit: Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Hæc pœnæ comminatio, etsi in specie pertinet ad Iudæos persecutores, quibus uastationem minatur religionis, politiarum et Oeconomiarum: In genere tamen ad omnes persecutores Euangelij pertinet. Commina

tur autem illis, ut aliqui ſaltem ex ipſis reſipiſcāt: Nam omnes Propheticæ comminationes habent tacitam conditionem, ſcilicet, niſi egeritis pœnitentiam: ſicut in Niniuitis uidemus, & Chriſtum audimus conteſtantem, his uerbis: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis, Luc. 13.

Simus ergo admoniti hac comminatione, ut nos, modò uelimus effugere iram Dei, ſeriam agamus pœnitentiam, et Chriſtum ſaluatorem noſtrum ueris gemitibus imploremus, ut nos in uera fide & inuocatione conſeruet, cui cum Deo Patre et Spiritu ſancto ſit laus, honor et gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

FERIA TERTIA NATIVITATIS DOMINI,

Iohan. 21.

DIcit Ieſus Petro: Sequere me. Conuerſus Petrus, uidit illum diſcipulum, quem diligebat Ieſus, ſequentem, qui & recubuit in Cœna ſuper pectus eius, & dixit: Domine: quis eſt ille qui te tradit? Hunc ergo cùm uidiſſet Petrus, dicit Ieſu: Domine, hic autem quid? Dicit ei Ieſus: Si uelim eum manere donec ueniam, quid ad te? tu me ſequere. Exiit ergo ſermo iſte inter fratres, quòd diſcipulus ille non moreretur. Et non dixerat ei Ieſus: non moritur? Sed, ſi eum uelim manere, donec ueniam, quid ad te? Hic eſt diſcipulus

pulus

pulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus quòd uerum est testimonium eius.

ENARRATIO TEXTVS.

Summa huius Euangelij est: Postquam Christus ter interrogasset Petrum an se amaret, mandat illi, ut se sequatur, significans, quòd se sua morte esset glorificaturus. Præterea correcto errore Petri, Euangelista aliorum discipulorum sensum corrigit, qui malè intelligentes uerba Domini, putârunt falsò Iohannem non moriturum. Postremò asserit, Euangelium à Iohanne scriptum de Christo uerum esse. Porrò huius Euangelij quatuor constituantur loci: qui sunt.

I. Collo-

I. Colloquium Christi & Petri, et mandatum Christi, ut Petrus se sequatur.

II. Vt uocatio cuiq; sua commendatur: Ita damnatur curiositas.

III. Correctio erroris discipulorum orti ex malè intellectis uerbis Domini.

IIII. Commendatio Euangelij à Iohanne scripti.

DE PRIMO.

Et cùm hoc dixisset, dicit Petro: Sequere me. Quia Petrus ter negauit Christum, uoluit Dominus terna confeßione eum in suum statum et Apostolatum restituere. Nam par erat, ut qui toties negasset suum Dominum, hac ratione & ueluti disciplina castigaretur, ac probaretur, & ut nota fieret eius conuersio. Tria autem sunt, quæ hîc cum Petro agit Dominus: Primùm ter illum interrogat, an se amet: cui Petrus ter quoq; respondet, ut hac terna confeßione, apud alios ternam negationem ablueret, ac in suum ita locum restitueretur. Deinde ter commendat illi Apostolatus officium, dicens: Pasce oues meas, hoc est, esto Apostolus meus, qui doctrina Euangelij, Sacramentis, & sancta uita mihi congreges oues. Habemus hîc munus Apostolatus, adeoq; omnium ministrorum uerbi, esse pascere oues Christi. Deinde Metaphora ouium significatur, qualisnam sit cœtus ille hominum, qui ouium appellatione signatur. Primùm ergo quædam de pascendi ratione, Deinde de ouibus quædam hîc dicenda sunt.

Christus

Christus pascit, & Apostoli, aliiq; ministri uerbi pascunt: sed non similis omnium ratio est. Christus enim ut Dominus, ouium pastor: Apostoli ut serui. Christus intus suo Spiritu: Apostoli externo ministerio. Nam eos qui feritate morum ursi aut Leones erant, cicurant, intus Domino per Spiritum suum operante: ac ita in ouile Christi, hoc est, in regnum Christi introducunt: idq; adhibitis clauibus Ecclesiæ Christi, à Christo uero pastore datis. Sunt autem hæ claues aliæ nullæ, quàm uerbum & fides: uerbum adhibet minister, fidem ad prædicationem uerbi intus adhibet Spiritus CHRISTI. Nam prædicatio uerbi Dei, de peccatorum remißione impetranda per Christum, unica clauis est ad aperiendum regnum cœlorum. Quòd si is, qui audit, adiungat etiam ueram fidem, & Euangelio uerè adsentiatur, accedit etiam clauis altera: his duabus clauibus recluditur regnum cœlorum & impetratur condonatio peccatorum. Hoc ita esse ostendit legatio Christi, in qua, quod per claues figuratè dicitur, claris & significantibus uerbis exprimitur, cùm ait: Euntes prædicate Euangelium omni creaturæ: Ecce habes priorem clauem. Verùm cùm addit: Qui crediderit, saluus erit, alteram ostendit clauem. Sunt ergo hæ duæ claues uerbum & fides, quibus recluditur regnum cœlorum: Verbum applicatur foris per ministrum: sed uirtute Spiritus receptum gignit per fidem, qua intratur in ouile Christi.

Math. 28. Marci 16.

Deinde, cùm pastores intromiserint oues in ouile Christi, debent eas pascere uerbo et Sacramentis: aberrantes ab ouili, pedo, hoc est, obiurgationibus reuocabunt: laborantes & ægrotas consolationibus refocillabunt: & semper excubias agent circa gregem suum, ne lupi ueniant & disrumpant ouile, & dispergant oues. Hæc omnia commisit Dominus Petro atq; alijs Apostolis, imò omnibus ministris Euangelij, quando dixit Petro, Pasce oues meas.

Ioan: 21.

Sed cur oues appellat, quos Christo adducunt Apostoli? Tres causas potißimum inuenio: quarum Prima est, quòd mansuetos esse oporteat, qui Christo dant nomina. Non enim decet eos, qui in Christi familia censeri uolunt, imitari truculentiam leonum, rapacitatem luporum, astutias uulpium, libidinem hircorum, sordes porcorum, aut alios ferinos affectus exprimere.

graūsamkait, grimmigkait.

Secunda causa est, quòd quemadmodum oues sui pastoris uocem nôrunt, & alienam refugiunt: Ita pij solum Christum doctorem agnoscent, & eos, qui eius uocem sonant, audient, & non alios quantumuis magni nominis, imò etiamsi fuerint Angeli de cœlo.

Tertia causa est, quòd quemadmodum oues suum pastorem, quôcunq; iuerit, sequuntur: Ita pij Christum, in uita, in cruce, in gloria sequi debebunt, ipsius uitam uitæ regulam intuebuntur, ipsius crucem per patientiam, quoties opus est, sustinebunt,

nebunt, ac postea cuius in cruce socij erant, gloriæ quoq; erunt participes: quemadmodum Paulus ait: Si cum illo patimur, unà etiam cum illo glorificabimur. Hinc ergo pij uerbi ministri discant rectè pascere gregem Christi. Et oues sint mansuetæ: audiant sui pastoris unicam uocem: eumq; sequantur in uita, cruce & gloria.

Rom: 8.

Tertium quod agit hìc Christus, est quòd Petro significat, quali mortis genere sit Deum glorificaturus, cùm ait: Cùm esses iunior cingebas te, & ibas, quò uolebas: cùm autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & transferet quò noles. Significatur his uerbis, quòd Petrus ob Christi confeßionem debeat aliquando crucis supplicium subire: quod Irenæus & pleriq; ueterum testantur Romæ factum esse regnante Nerone. Tametsi de hac re iusta potest esse dubitatio.

His subiungit Christus mandatum suum ad Petrum, & iubet ut se sequatur, non amplius abijciat confeßionem, sicut antea, sed strenuè usq; ad mortem se inuictum militem Christi præstet: hoc unusquisq; nostrûm sibi dictum putet.

DE SECVNDO.

Conuersus Petrus, uidit illum discipulum, quem diligebat Iesus sequentem, qui & recubuit in Cœna super pectus eius: hunc ergo cùm uidisset, dicit Petrus Iesu: Domine, hic autem quid? Cui Iesus: Si eum uelim manere donec ueniam,

quid ad te? tu me sequere. Petrus audiens à Domino, quòd esset aliquando subiturus Christi nomine durum supplicium, non tam quid sibi faciendum præscribitur spectat, quàm est solicitus de alijs: est quidem paratus ad ferendam crucem Christi nomine: sed interim accedit ex infirmitate carnis quædam curiositas, quæ ea inuestigat, quæ ad se non spectant. Tanta enim hominum imbecillitas est, ut semper in nostris aduersis respiciamus ad aliorum felicitatem: quare facimus ipsi nobis crucem acerbiorum & difficiliorem. Libenter uellemus, ne alij nobis essent feliciores. Dulce enim, iuxta prouerbium, commune naufragium. Verùm, cùm Dominus hanc curiositatem taxat in Petro, sciamus hanc reprehensionem ad nos quoque pertinere. Vt autem istud in Apostolo corrigat, ait: Quid ad te? me sequere, quasi dicat: Noli respicere ad aliorum felicitatem, sed potius hoc specta, ut tuum officium facias, ac feras quicquid tibi Dominus ferendum imposuerit. Ita uult Dominus, ut nostram curemus uocationem in timore Domini: non uult, ut putemus nos infeliciores esse, si alij nobis uidentur feliciores. Nam quælibet uocatio suam habet adiunctam crucem, quæ ferenda est æquo animo. Omnes, inquit Paulus, qui uolunt piè uiuere in Christo, persecutionem patientur: nemo ergo, modò pius erit, expers crucis erit. Quare curiositate prophana abiecta, unusquisq; maneat in uocatione, qua uocatus est: Sit quietus, & propria agat, iuxta Pauli consilium

Gaudium est miseris socios habere pœnæ

2. Timoth: 3. cap:

lium

lium. Quietos uult nos eſſe, ne inſtar hominum prophanorum in alienis negocijs nimiùm occupemur: quemadmodum multi hodiè faciunt. Vult nos propria agere, hoc eſt, uult unumquemq;, quæ ſuæ uocationis ſunt, curare. Vt autem id fieri poßit, quinq; ſunt in quaq; uocatione ſpectanda. Primùm, uocatio debet eſſe legitima. Deindè, fides & caritas debent eſſe actionum regulæ in uocatione. Tertiò, ſi quid aduerſi in uocatione contigerit, conſolationem petas à conſcientia legitimæ uocationis. Quartò, uocationem ad gloriam Dei & Eccleſiæ Chriſti commodum referes. Poſtremò, quia nihil feliciter in uocatione abſq; benedictiõe diuina ſuccedit, Deus rogandus eſt, ut manus auxiliatrices adhibeat. Hoc ſi feceris in uero timore Dei, ſenties ſanè tuam uocationem non inutilem Eccleſiæ DEI fore.

DE TERTIO.

Exijt inter fratres ſermo, quòd diſcipulus ille non moreretur. Vide quàm facilis eſt in errorem lapſus. Chriſtus dicit: Si eum uolo manere, quid ad te? Diſcipuli autem hoc intellexerunt, quaſi ſine conditione dixiſſet: Volo illum manere, & non mori, donec ueniam. Hîc ergo admonemur diligentiæ in lectione ſacrorum librorum, ne aliena, quàm quæ dicuntur illinc extruamus. Amplectamur itaq; quæ clara & perſpicua ſunt: quæ cum conditione, aut obſcurè dicuntur, conferamus cum

clarioribus locis: & imploremus Deum, ut nobis det clauem ueræ scientiæ, quò intelligamus ea sine errore, quæ nostræ salutis intersunt: à quæstionibus inutilibus, nihil facientibus ad ædificationem, abstineamus, scientes hanc simplicitatem gratam Deo, iuxta dictum: altiora te ne quæsieris.

DE QVARTO.

Ipse Euangelista claudit suum Euangelium dicens: Hic est discipulus iste, qui perhibet testimonium de his, & scribit hæc, & scimus, quòd uerum est testimonium eius. *Hæc est ueluti quædam obsignatio Euangelij à Iohanne scripti, cùm dicit,* SCIMVS, *significat Euangelium esse certum, uerum & infallibile. Hoc Euangelium uocat testimonium, quia de Christo & eius beneficijs testatur. In quem autem finem suum Euangelium scripserit Iohannes, exponit ipse in fine capitis 20. cùm ait: Hæc autem scripta sunt, ut credatis, quòd Iesus est Christus ille filius Dei, & ut credentes uitam habeatis per nomen eius. Est ergo duplex finis Euangelij: nempè noticia Iesu Christi, & salus per fiduciam in ipsum, Cui gloria in secula, Amen.*

DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS *Christi, Luc. 2.*

ET erant Pater & Mater eius mirantes super his quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius. Ecce positus est hic ad ruinam, & in resurrectionem multorum in Israël, & in signum cui contradicitur. Quin & tuam ipsius animam penetrabit gladius, ut retegantur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna Prophetissa filia Phanuel de tribu Aser: Hæc processerat in multam ætatem, & uixerat cum uiro annis septem à uirginitate sua. Et hæc uidua annorum ferme octoginta quatuor, quæ non discedebat de Templo, ieiuniis ac deprecationibus seruiens die ac nocte: & hæc eadem hora superueniens, uicissim confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemtionem Hierosolymis. Et ut perfecerunt omnia secundum Legem Domini, reuersi sunt in Galilæam in ciuitatem suam Nazareth: Puer autem succrescebat, corroborabaturq; Spiritu, & implebatur sapientia, & gratia Dei erat super illum.

Esaiæ. 8.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC *Euangelium est pars rerum gestarum, die purificationis beatæ uirginis in Templo, postquam parentes* IESV *secundum legem Mosi obtulissent & constituissent puerum coram Domino. Est autem summa huius partis, quòd Si-*

meon & Anna testimonium dent Christo, & agnoscant illum Regem & Meßiam promissum: cui impius quidem mundus sese oppositurus est in proprium malum: pij uerò amplectentur ipsum sibi in resurrectionem & salutem. Constituamus autem tres locos, qui sunt:

I. Admiratio parentum Iesu.

II. Testimonium Simeonis & Annæ de Christo.

III. Augmentum humanitatis Christi.

DE PRIMO.

Parentum Christi admiratio ostendit, quòd ratio nihil percipiat rerum diuinarum. Debemus ergo uoci Dei credere, eamq; admirari, potiùs quàm abnegare. Admirantur autem quòd Deus nunc secundum suum æternum ac arcanum consilium miserit Meßiam, quem tot Prophetæ, Patriarchæ, & Reges expectauerant: Admirantur testimonium Angelicum, admirantur senis Simeonis uocem, qua etiam in fide confirmantur solidius.

Hæc admiratio sancta quædam est cogitatio, qua reuerenter considerant & amplectuntur Spiritus sancti uaticinium: unde magis magisq; in Christi cognitione proficiunt. Hoc exemplum nobis quoq; proponendum est. Non mox repudiabimus, quæ ratio non capit: sed sancta cum admiratione amplecti debemus diuina oracula, & ut fides nostra noua capiat incrementa, omnia adminicula ex Prophetijs, ex miraculis, ab exemplis, ab omnibus deniq; rebus colligemus in maiorem admirationem.

Nam

Nam ille demum in schola Christi benè profecit, qui quotidiè cum augmento fidei magis magisq; admiratur.

Porrò Ioseph hîc dicitur pater Christi, eò quòd Maria fuerit ei desponsata, & quòd Ioseph mandatum Dei habuerit curandi hunc puerum & eius matrem, & quia putatus est uulgò esse pater Christi. Paulus dicit ad Hebr. quòd Christus est ἀπάτωρ & ἀμήτωρ, id est, sine patre & sine matre: Sine patre quidem secundum natiuitatem carnalem: Sine matre uerò est, secundum natiuitatem illam admirabilem & æternam, qua filius Dei natus sit à Patre sine matre ab æterno: de qua natiuitate principium Euangelij concionatur, sicuti nuper audiuimus.

DE SECVNDO.

In testimonio Simeonis, quatuor consideranda sunt. Primùm, benedicit eis: qua re Simeon declarat suum affectum erga Christum & eius regnum, nimirum quòd cupiat benè huius noui Regis nouo regno: atq; hoc fecit Simeon consuetudine sanctorum Patriarcharum, qui solebant senes benè precari iunioribus. Est enim benedicere hebraica phrasi nihil aliud, quàm felicem successum optare ac bona precari. Hinc singuli discamus, Primùm Christum confiteri: Deinde eius regno benè precari, quod pertinet ad secundum præceptum, & ad secundam petitionem.

Alterum, quod considerandum est in testimo-

nio Simeonis, est uaticinium, quod duo complectitur: Primùm, quòd Christus sit futurus multis in ruinam, ut in ipsum impingentes cadant multi & pereant, non ipsius culpa: sed ipsorum, qui hunc Christum amplecti nolunt. Sed quæret aliquis. Quomodo Christus positus sit in ruinam incredulis, qui iam sunt perditi. Bis pereunt impij, Primùm propria infidelitate sunt perditi. Deindè, quia oblata salute se ultrò priuant. Perinde enim est, ac si quis ob furtum esset adiudicatus morti semel, & deindè Regis filium pro se intercedentem conspueret, spreta per illum oblata liberatione: Hic meritò bis perditus dici posset, cùm ob proprium furtum, tùm quia liberatorem suum aspernaretur in maius supplicium. Quamuis ergo omnes impios, qui Christi nomen non audiuerunt, certus manet infidelitatis suæ interitus: Tamen illi, qui scientes & uolentes Christum respuunt, secundam ruinam sentient, & grauius punientur. Seruus enim sciens uoluntatem Domini & non faciens, uapulabit plagis pluribus: mitius ergo erit Turcis et Ethnicis in extremo die, quàm illis nisi egerint pœnitentiam. Alterum, quòd idem Christus sit futurus resurrectio multorum in Israel, id est, liberatio à peccato, donatio iusticiæ, resurrectio à morte, & hæreditas omnium bonorum.

TERTIVM, quod considerandum est in Simeonis testimonio, est Apostrophe ad uirginem matrem Christi, cui prædicit crucem & persecutionem,

nem, dicens: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. *Hæc uerba etiamsi propriè ad Mariam pertineant: tamen communiter ad totam* Ecclesiam, *cuius typum geßit, referenda sunt.* Maria *opus habuit hac admonitione propter duo. Primùm ut hoc* Spiritus *sancti oraculo admonita, componeret se ad sustinendos tristes euentus, cùm uideret filium suum malè excipi à suis, ac tandem in crucem suspendi.* Deinde, *ut ita munita aduersus futuros insultus, nihilo minus certa fiducia exultaret, quòd tandem ipsius filius esset futurus suorum hostium uictor: hac freta fiducia astitit cruci, forti animo ipsius gloriosum triumphum expectans.* Deinde *hæc uerba ad* Ecclesiam *totam pertinent.* Hoc *enim uaticinio indicatur, quòd ipsa* Ecclesia *sit in hoc mundo futura sub cruce, & simul exemplo uirginis eam erigit.*

QVARTVM, *quod in hoc* Simeonis *testimonio considerandum, est, quòd* Simeon *dicit, disceptationes ex multorum cordibus reuelandas: qua uoce significat fore multos, qui apertè se declarabunt esse hostes* Christi, *& rursus qui* Christum *confitebuntur, usq; ad extrema pericula & sanguinis effusionem.* PRIMVM *nos consoletur aduersus scandalum crucis.* ALTERVM *in nobis fiduciam alat.*

In testimonio Annæ *duo consideranda sunt:* Primùm Prosopographia *personæ* Annæ, *quam commendat à* Prophetico *spiritu, id est, cognitione re-*

rum

rum spiritualium seu regni Christi à parentibus, ab ætate, à castitate, à sedulitate precandi.

Hæc eò pertinent, ut sanctißimæ matronæ maiorem autoritatem concilient, ut plus uni sanctæ matronæ credamus, quàm maximæ Pharisæorum et Sacerdotum turbæ, qui hunc CHRISTVM non agnoscunt.

Imitemur igitur nos potius paucos pios, quàm innumeram Impiorum turbam, quæ Euangelium persequitur. Obseruemus quoq; hîc imaginem Ecclesiæ Christi, quæ est grex pusillus, non præferens splendorem mundi: sed faciem uerbi cœlestis.

Alterum est confeßio Annæ, quæ tria continet.

1. *Quòd cum Simeone confitetur Christum, & simul melodia aliqua Christum prædicabat: unde pij discant, ut se mutuò hortentur ad deprecandas laudes Dei.*
2. *Docet populum. Cessantibus enim Scribis & Pharisæis, mulier sancta prodit & loquitur de illo omnibus, qui expectabant redemtionem in Hierusalem.*
3. *Apertè Christum λυτρωτὴν & Redemtorem agnoscit. Intellexit enim istum infantem fuisse Semen illud promissum, quod contriturum esset caput serpentis, ac ita hominem perditum eriperet è regno Diaboli.*

DE TERTIO.

Puerulus autem crescebat & roborabatur Spiritu, implebaturq; sapientia, & gratia

Dei erat super illum. *Hoc est, Quemadmodum puer Iesus ætate progressus est: Ita diuina natura in ipso se exeruit, ac indies magis magisq; proficiebat sapientia, & unà cum ætate creuerunt in eo animi dotes. Verùm quia diuinitati nihil potest accedere, manifestum est hæc ad humanam pertinere naturam: Quemadmodum enim corpore adoleuit paulatim: Ita secundum animam indies magis magisq; dotes animi creuerunt. Neq; hoc à Christo alienum est, qui nostri causa formam serui assumsit, in qua & exinanitus fuit: Nam ut propter nos exinanitus fuit: Ita rursus paulatim creuit, donec in suam gloriam iterum per resurrectionem ingressus est. Neq; hoc factum est sine nostra doctrina & admonitione. Docemur enim, illum ideò creuisse, ut nos de plenitudine eius accipiamus gratiam pro gratia. Admonemur & nos exemplo filij Dei, ut perpetuis incrementis studeamus, ut indies magis magisq; abundemus in uera Dei cognitione & omni sensu: ut & uero iudicio & affectu probemus quæ sint pia, sancta & honesta, & ueros fidei fructus quotidiè edamus: sed ita ut dies sequens præcedentem superet. Nam qui non progreditur in cognitione Dei, & sensu pietatis, ipse retrogreditur, ac in eo paulatim extinguitur fides, & ita rursus in corde ipsius sepelitur Christus, ac iterum in peccata contra conscientiam ruit. Exemplum habemus in Dauide. Is enim sapientia spirituali supra omnes suæ ætatis homines profece-*

rat, & gratia Dei erat cum illo. Sed quid factum est? Factus est sedens in suo regali solio paulò languidior: Extinguebatur paulatim ille ardor & zelus gloriæ Dei, qui fuit in illo dum contra Goliad pugnauit, & eum uicit: & cùm in periculis uersabatur quotidiè persequente ipsum Saule. Quid inde factum est? Conspicitur mulier decora & pulcra: affectus excitantur sine ullo impedimento. Ardor enim spiritus iam prorsus friguit: uoluntas cedit affectui, ac deinde ruit in peccatum contra conscientiam commisso adulterio, cui mox addidit optimi ciuis parricidium: quæ scelera postea per integrum annum hypocrisi texit, etsi simulauit quidem pietatem, quæ iam Spiritu Dei absente exulabat.

Huiusmodi sunt multa alia exempla, quæ monent nos, ut Iesum puerum hic imitemur. Is creuit sapientia, & gratia Dei erat super illum: nos quoq; crescamus sapientia salutari, et rogemus fontem sapientiæ Iesum, ut de sua plenitudine nobis largiatur: Ita futurum est, ut gratia Dei, quam obtinemus per & propter Christum, super nos maneat. Vt enim gratia Dei sola facit, ut in donis spiritualibus faciamus quotidiè progressus: Ita retinetur gratia & manet, quando ipsi non torpemus, sed strenuè laboramus, ut gratiam accepisse frustra non uideamur.

Huc pertinet illud Pauli: Spiritum nolite extinguere. Suscitanda sunt igitur dona Dei crebris

exercitijs, ut indies magis proficiamus in gloriam Dei Patris, Filij & Spiritus sancti, Cui soli Deo sit honor, gloria, in secula seculorum, Amen.

DIE CIRCVMCISIONIS DOMINI, EVANgelium Luc. 2.

ET postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, uocatum est nomen eius IESVS, quod uocatum erat ab Angelo, priusquam in utero conciperetur.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC festum de Circumcisione Domini, tres ob causas in Ecclesia institutum est. Quarum prima est, ut sciatur Historia. Secunda, ut beneficium Dei erga genus humanum, quod Historia commendat, intelligatur. Tertia, ut beneficio diuino rectè utamur, cùm in Dei gloriam, tùm in nostram salutem & aliorum ædificationem.

Historia est, quòd Christus Dominus die octauo à sua natiuitate carnali, iuxta legem Mosis sit circumcisus, & nomen ei, quod ab Angelo prædictum erat, sit inditum, uocatusq; sit Iesus.

Beneficium, quod Historia commendat, est, quòd pro nobis id factum sit, quemadmodum Paulus docet: Factus est sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret. Gal: 4.

Vsus deniq; in his consistit, ut cognito benefi-

cio,

cio, Deo grati simus, nostram fidem hoc facto confirmemus, ac exemplo Dei Patris & filij ipsius Iesu Christi studeamus de omnibus benè mereri. Porrò, ut hæc nobis informandis de hoc beneficio efficaciùs seruiant, duos locos tractabo, Qui sunt:

I. De Circumcisione.

II. De suauißimo nomine Iesu.

DE PRIMO.

Vt hanc de Circumcisione distinctius intelligamus doctrinam, hæc ordinè nobis explicanda uidentur: quomodo Deus soleat hominem de sua instituere uoluntate: Qualis res fuerit Circumcisio illa carnalis, quæq; in illa sint spectanda: unde constabit Sacramentorum cùm ueteris, tùm noui Testamenti ratio: Cur Christus sit circumcisus: & quæ sit spiritualis illa circumcisio, sine qua salus nemini unquam contigit.

Deus ante lapsum, & post lapsum, ante legem, sub lege, & post Christum exhibitum, semper solitus est hominem de sua uoluntate duabus instituere rebus: una, perceptibili mente, altera, perceptibili sensu, ut id, quod menti offertur intelligendum, quodammodo sensibus externis percipiatur: Ita uoluit Deus clementißimus humanæ consulere imbecillitati.

Menti uerbum proponit, per quod suam uoluntatem homini patefacit: sensibus signa aspectabilia, quæ idem docent uisibiliter, quod uerba sonant & menti offerunt. Hominem formatum Deus in Pa

radiso

radiſo poſuit, ei uerbum ſuæ uoluntatis teſtimoni=
um dedit: uerbo adiecit duplex ſignum externum,
nempe arborem uitæ, & arborem ſcientiæ boni &
mali. Poſt lapſum hominis dedit promiſsionem Se=
minis, cui ſigna externa ſacrificia adiecit. Supera=
to diluuio, promiſsionem uoce propoſuit, ac eius
ſignum arcum cœleſtem fecit. Abrahamo fit pro=
miſsio Seminis, cui promiſsioni ſignum circumci=
ſionis in perpetuam rei memoriam adiecit. Pro=
miſit liberationem de ſeruitute Ægyptiaca, quam
& præſtitit: ſed hanc promiſsionem agno Phaſe
obſignauit. Moſi promiſsionem commendauit, ſed
addito ueluti ſigillo teſtamento ſanguinis uaccæ
rufæ. Tandem Deus dat Filium, & per illum pro=
mittit credentibus uitam æternam, quam promiſsi=
onem, duobus auguſtiſsimis Sacramentis, Baptiſmo
& Cœna Domini, confirmauit. Breuiter: ſemper
ſuo uerbo Dominus aliquod externum adijcere te=
ſtimonium ſolet, ut & mente & ſenſu, quaſi pal=
pemus, quæ ſit eius erga nos uoluntas. Quicquid
enim ab homine percipitur, id fit aut mente aut
ſenſu, aut utrōq; ſimul: Verùm Deus, ut certiores
ſimus de noſtra ſalute, uerbum menti, ſignum ex=
ternum ſenſibus, proponit, & nihil non facit,
quod ad noſtram ſalutem facere iudicatur. Atq; ita
Deus hominem de ſua uoluntate inſtituere ſolet.

Hoc iacto fundamento, qualenam ſignum fue=
rit circumciſio illa carnalis & aſpectabilis, facilè
intelligitur, modò uerbum, cui hoc ſignum addi=

tum est, in medium producamus. Nam signum nihil aliud est, quàm promißionis, quæ uerbo continetur, efficax quoddam Symbolum & authentica obsignatio.

Quodnam est igitur uerbum, cui circumcisio additur? Dominus Genes. 17. promisit se fore Deum Abrahami & Seminis eius, & requirit ab Abrahamo fidem huius promißionis, & ut ambulet coram se & sit perfectus, hoc est, ut omnia postponat obedientiæ erga se, retinens fidem & bonam conscientiam. Huic promißioni & mutuo pacto ipse Deus externam circumcisionem adiecit, ut in carne Abrahæ testimonium esset mutui inter Deum & Abrahamum fœderis: Ait enim Dominus: hoc est pactum quod obseruabitis inter me & uos, & semen tuum post te. Circumcidetur inter uos omne masculinum, & circumcidetis carnem præputij uestri, ut sit in signum fœderis, inter me & uos &c.

Genes. 17.

Videmus ergo hic promißionem præcedere, mandatum signi sequi, Signum præscribi, et fidem promißionis iuxta Pauli rationem, exigi: Vnde colligitur in Circumcisione esse quatuor: promißionem, mandatum Dei, signum aspectabile, & fidem promißionis, quam necessariò requirit promißio. Atq; hæc quatuor in Circumcisione sunt spectanda, quæ in eiusdem definitione includi debent hoc modo.

Circumcisio carnalis mandata à Deo, est resectio

ctio præputij uirilis membri, quo Deus suum pa-
ctum cum homine initum confirmat, & uicißim
homo hoc diuini fauoris testimonio confirmatus
se uiua fiducia erigit. Quare Paulus Circumcisio-
nem σφραγίδα, id est, signaculum iusticiæ fidei
appellat Rom.4. Est enim ueluti externa promiß-
sionis de gratuito fauore Dei obsignatio: eadem de
causa Stephanus in Actis Circumcisionem testa- Actor: 7.
mentum appellat. Quia ergo promißio necessariò
præcedit, & fides sequitur, quæ in promißionem
respicit, mutuũ erit fœdus Circumcisio, Dei qui-
dem promittentis, et hominis fide promissam gra-
tiam recipientis, quæ promißionis fides signo ex-
terno confirmatur: Atq; hæc est Circumcisionis
uera ratio. Iam duo necessariò adijcienda sunt: u-
num, cur in seminali membro illud signum esse uo-
luerit Dominus. Alterum, quare etiam nunc non
duret, cùm promißio sit æterna.

Præcisio eius membri, quod est genituræ in-
strumentum, significat primùm totam naturam
nostram, ut est propagata ab Adam, corruptam es-
se. Deinde significat eandem amputandam & re-
secandam. Caro enim & sanguis non possunt in-
trare in regnum cœlorum. Tertiò, significabat
uenturum esse Semen promissum, quod afferret no
uam natiuitatem, qua homines nascerentur filij
Dei. Atq; ita si generalem rationem Circumcisio-
nis spectes, est testimonium & obsignatio gratiæ:
si Symbolum, est naturæ deprauatæ & mundan-

dæ nota: si externam hominum societatem, est signum seu tessara, quo Ecclesia à prophanis cœtibus discernitur.

Sed quare etiam nunc non durat Circumcisio, cùm promißio nondum cessauit? quia unum signabatur per Circumcisionem exhibendum, quod iam exhibitum est: nempe Semen mulieris, quod est Christus Dominus de purißimo uirginis sanguine natus. Quare etsi res promissa manet: signum tamen Circumcisionis mutatum est in Baptismum: ut sicuti Circumcisio figurabat uenturum: ita Baptismus testetur exhibitum Christum. Quare adhuc qui circumcidi uult, Christum uenturum expectat, & non credit exhibitum.

Ex his quæ iam de Circumcisione dixi, facilè est iudicare, quæ sit sacramentorum, cùm noui, tùm ueteris testamenti ratio. Vt enim in Circumcisione quatuor concurrunt: promißio, mandatum de signo, signi usus, & fides promißionis: Ita in omni Sacramenti ratione eadem concurrere necesse est: ut Sacramentum diuinum, sit signum uisibile mandatum & institutum à Deo, quo, ut Deus erga hominem suam testatur promißionem: ita homo accipiens signum, uicißim suam erga Deum fidē profitetur, eamq; usu signi & cogitatione confirmat. Verùm in signis singulis, spectanda est singularis analogia signorū ad res signatas: ut aquæ in Baptismo analogia ad rem signatam, hoc est, quemadmodum foris hominem abluit ab externis sordi-

ſordibus: Ita Chriſti ſanguis intus abluit conſci=entias noſtras à mortuis operibus. Atq; ita de alijs.

Sed cur Chriſtus circumciſus eſt, cùm ſit extra numerum peccatorum? Hoc Paulus Galatis ſcri=bens exponit, cùm ait: Quando uenit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum natum ex mu=liere, factum ſub lege, ut eos, qui ſub lege erant, re=dimeret: Quare ut natus eſt propter nos: ita & circumciſus: neq; uoluit Circumciſionem abolere ante ſuam in ara crucis peractam uictimam: qua re teſtatus eſt, Circumciſionem, Sacramentum fuiſſe diuinitus inſtitutum.

Gal: 4. Cap:

Iam pauca adijcienda ſunt de ſpirituali Cir=cumciſione, quæ uocatur in ſcriptura Circumciſio cordis in ſpiritu, non manu facta, quæ ſignificatur per illam externam, ut res inuiſibilis per rem aſpe=ctabilem. De hac præcipit Dominus, Deut. 10. Cir=cumcidite præputium cordis ueſtri, & ceruicem ueſtram ne induretis amplius. Sed Paulus ad Phil. 3. omnium luculentiſsimè hanc ſpiritualem definit Circumciſionem, cùm ait: Nos Circumciſio ſumus, qui Spiritu Deū colimus & gloriamur in Chri=ſto, & non in carne confidentes. In his Pauli uer=bis, ſunt duo ſpectanda: cauſa ſeu effectus, ſeu acti=ua Circumciſio & paßiua. Cauſa eſt ipſe Chri=ſtus, atq; adeo actiua Circumciſio eſt, qua Filius amputat quicquid eſt peccati & maledictionis in nobis, quæ Circumciſio ſentitur in omnibus piis o=mnium ætatum. Effectus ſeu paßiua Circumciſio,

est, qua renati amputant indies magis ac magis reliquias peccati, & student nouæ uitæ, omnibus uicijs, quantum fieri potest, amputatis. Verùm Paulus optimo ordine distribuit effectus: & tres statuit. 1. Vt colamus Deum spiritu. 2. Vt gloriemur in Christo. 3. Vt abijciamus fiduciam carnis abnegando nos ipsos. Vltimo loco positus primus ex ordine consequentiæ: quem secundus sequitur, & hunc qui in primo loco ponitur.

Proinde nos circumcidere oportet omnia membra cùm interiora, tùm exteriora. Interiora: ut sunt, mens, cor, uoluntas. Mens circumcidenda est abiectione erroris & uera Dei noticia: à corde uiciosi affectus amputari debent: uoluntas, conuersione ad Deum. Exteriora: ut sunt aures, oculi, labia, mores &c. ut iam non amplius deprauatæ naturæ obsequium præstent: sed Spiritui regenerationis obtemperent.

+ amplectenda

DE SECVNDO.

Nomina solebant imponi pueris in circumcisione, sicuti nunc Baptizatis imponuntur. Tunc quidem ut essent Circumcisionis testimonia: nunc uerò ut sint Baptismi collati signa. Quare quoties nostra nomina audimus, debemus reuocare in memoriam fœdus, quod cum Deo in Baptismo iniuimus.

More igitur aliorum puerorum, Christo impositum est nomen in Circumcisione, & uocatus est IESVS.

Solita

Solita autem sunt imponi infantibus nomina, uel ex arbitrio hominum: idq; nunc ex cognatione, nunc ex uirtute clarorum hominum, nunc ex casu, nūc ex affectu: uel ex mandato Dei: idq; non sine aliqua significatione rei uel præteritæ, uel futuræ. Nam Deus, qui falli nequit, non frustra imponit hominibus nomina.

Cur ergo filius uirginis IESVS est nominatus? Propter officium quod in mundo erat habiturus: Sic enim iussu Dei Angelus ait, Matth.1. Vocabis nomen eius IESVM, quia populum suum liberabit à peccatis eorum. Iesus enim saluator est. Angelus adiecit saluandi genus, nimirum à peccato: ergo à morte, damnatione, ira Dei, inferno: ergo placat Patrem, restituit imaginem Dei, & donat æterna uita credentes. Hæc enim omnia coniuncta sunt cum peccati condonatione. Verùm ut usum huius nominis IESV certiorem teneamus, ad quatuor partes eum reuocabo.

PRIMA est, quòd admoneat nos perditos esse sine hoc Iesu, id est, Saluatore. Quare nos peccati admonet & pœnitentiæ.

SECVNDA, quòd monstret nobis salutis fontem: nam qui saluari uult, hinc hauriat necesse est. Quare nos fidei in hunc Saluatorem admonemur.

TERTIA, quòd sit nostra consolatio, contra desperationem, magnitudinem peccati, indignita-

tem, particularitatem, potentiam & uires Diaboli: hinc hypostasis fidei nascitur.

QVARTA *admonet nos obedientiæ & gratitudinis, ne nostra culpa salute per ipsum parta excidamus, Cui gloria in secula seculorum, Amen.*

DIE EPIPHANIAE DOMINI, EVANGELIVM

Matth. 2.

CVm autem natus esset IESVS in Bethlehem ciuitate Iudææ, temporibus Herodis Regis: Ecce Magi ab Oriente accesserunt, Hierosolymam, dicentes: Vbi est ille, qui

qui natus ex Rex Iudęorum? Vidimus enim illius ſtellam in Oriente, & acceſſimus ut adoremus eum. Auditis. n. his Herodes Rex turbatus eſt, & tota Hieroſolymorum urbs cum illo, & conuocatis omnibus pontificibus, et ſcribis populi, percõtatus eſt eos, ubi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudææ. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es inter principes Iuda? Ex te enim mihi proditurus eſt dux, qui gubernaturus eſt populum meum Iſraël. Tum Herodes clàm accerſitis Magis accuratè perquiſiuit ab illis, quo tempore ſtella apparuiſſet. Et iuſſis ire in Bethlehem, dixit: Profecti illuc, accuratè inquirite de puero. Vbi uerò inueneritis, renunciate mihi, ut & ego ueniam, & adorem illum. At illi audito rege, profecti ſunt, et ecce ſtella, quam uiderant in Oriente, præcedebat illos, donec progreſſa ſtaret ſupra locum, in quo erat puer. Cùm autem uidiſſent ſtellam, gauiſi ſunt gaudio magno ualdè. Et ingreſſi domum inuenerũt puerum cum Maria matre eius, & proſtrati, adorauerunt illum, & apertis theſauris ſuis obtulerunt ei munera, Aurum & Thus & Myrrham: & oraculo admoniti in ſomnis, ne reuerterent ad Herodem, per aliam uiam reuerſi ſunt in regionem ſuam.

Michea 5. cap:

ENARRATIO TEXTVS.

HOC festum uocatur in Ecclesia Epiphania Domini, hoc est, apparitiones Domini. Postquam.n. de Aduentu et natiuitate Domini festa celebrata sunt ab Ecclesia, uisum fuit sanctis patribus hoc etiam festum addere, ut docerent Ecclesiam de uarijs Domini in carne apparitionib. Quadruplicem aũt rationem aßignant, cur hoc festum Epiphania uocant, quarum prima est, quòd hoc die apparuerit Magis quærentibus Christum ductu stellæ. Secunda, quòd hoc die reuolutis 29 annis ab eius natiuitate, apparuerit eius gloria in Baptismo per testimonium Patris de cœlo sonantis: Hic est Filius meus dilectus: & per uisibilem S. sancti super eum apparitionem. Tertia, quòd eodem die, elapso à Baptismo anno, apparuerit ipsius gloria in nuptijs, dum uertit aquam in uinum. Quarta, quòd 31. ætatis suæ anno rursus apparuerit gloria ipsius, dum quinq; millia hominum saturauit panibus septem. Hæ omnes apparitiones eò pertinent, ut et Christum probent uerũ Meßiam & saluatorem in se credentium, & in nobis confirment fiduciam: ut certò statuamus nos salutem per ipsum consecuturos. Atq; hæc de ratione festi: nunc ad ipsum Euangelium accedamus, quod continet Historiam primi generis apparitionum Christi, nimirum quomodo Magis apparuerit, hoc est, Ethnicis, ut sciamus Christum cum suis beneficijs ad Ethnicos quoq; pertinere. Est autem summa huius narratio-

Math: 2. Cap:

Math: 3. et, 17.

Ioan: 2. Cap:

Ioan: 6. Luc: 9. Marc 8.

rationis Euangelicæ, quòd Magi uenerint Hierosolymam quæsitum recens natum: sed cùm eum non illic inuenissent, profecti sint, secuti ductum stellæ, quæ eos præcedebat donec uenerunt Bethlehē, ubi inuentum puerum honorabant, & offerebant munera: quo facto diuinitus admoniti per aliam uiam reuersi sunt in regionem suam. Duos locos in hoc Euangelio tractabimus, qui sunt:

I. Historia cum suis circumstantijs & doctrinis, quæ sunt plurimæ.

II. Vsus Historiæ, & spiritualis significatio oblationis Magorum.

DE PRIMO.

Præsentis Historiæ circumstantiæ sunt multæ, quarum singulæ peculiares continent doctrinas et admonitiones.

Nato Christo in Bethlehem temporibus Herodis, ueniunt Magi ab Oriente, ut adorent recens natum Regem.

Hic tria ueniunt perpendenda, tempus, Magorum conditio, & finis aduentus.

Tempus significatur, cùm dicitur TEMPORIBVS HERODIS: cessauerat enim sceptrū à Iuda, & iuxta uaticinia Christus nasci debuit. Hæc collatio uaticiniorum de natiuitate Christi et tempore, quo natus est, ut confutat Iudæos, qui ipsum adhuc expectant: ita piorum fidem confirmat, ut certò sibi persuadeant hunc ipsum esse uerum Meßiam, quem Magi quærunt.

Mago-

Magorum conditio, quòd fuerint non ex Iudæis: ſed ex gentibus: unde diſcimus, quòd hic nouus Rex, natus in Bethlehem, etiam ad gentes pertineat, quæ Magorum exemplo monentur, ut Chriſtum quærant & adorent.

Magi præterea dicebantur: qua appellatione eorum dignitas & officij excellentia ſignificatur. Eſt enim Magus hebraica uox, & dicitur à meditando & docendo, quæ duo ad Reges & ſacerdotes potiſsimum ſpectârunt: Vnde Perſæ ſuos reges & Sacerdotes Magos appellârunt. Quid hinc docemur? Chriſtus in præſepi reclinatus iacet contemtus à ſuo populo: Magi uerò ab Ethnicis oriundi ueniunt, ut adorent: qua re ſignificatur, quòd etſi regnum Chriſti non ſit de hoc mundo, eſſe tamen regnum magnificum & glorioſum, imò cœleſte, quòd multi agnoſcent non offenſi eius externa & humili coram mundo ſpecie.

SECVNDA circumſtantia eſt, quòd Magi ueniant Hieroſolymam, & illic quærant recèns natum Chriſtum. Iudæi qui libros Propheticos in manibus habuerunt, quibusq; commiſſa erant oracula Dei, ſtertunt ſecuri, Chriſtum non quærunt: ſed illi, qui eorum iudicio ad Eccleſiam Dei non pertinebant, quærunt. Sed ubi? In Regia ciuitate Hieruſalem: quò cùm ueniſſent, & nihil de hoc rege audirent, non parum quaſſata eſt illorum fides: nihilominus tamen, ſe ſigno erigunt. Dicunt enim: uidimus eius ſtellam. Didicerant haud dubiè ex re-

liquijs

liquijs scholæ Danielis, quãdo Christus esset nascí-turus, talis stella tempus nascentis significaret.

TERTIA circumstantia est diligenter cõsi-deranda: nam monstrat qualis rex sit Christus. Vt enim præsepe, in quo iacuit, arguit regnum ipsius non esse de hoc mundo: Ita stella de cœlo apparens cœlestem illum esse regem docet. Et quemadmodũ præsepe docet ipsum humilem esse in mundi con-spectu: Ita stella eius regni Maiestatem aspicien-dam proponit, in fidei nostræ profectum, ne eum nobis contemtibilem prauus & malignus gentis suæ despectus reddat: quæ gens adhuc in sua igno-rantia perseuerans Christum persequitur.

Quidam hîc quærunt, qualisnam fuerit stella, & alij aliud sentiunt, sed hoc manifestum est, quòd tribus proprietatibus ab alijs perpetuis stellis dif-ferat, nempe situ, motu & splendore. Situs, quòd fuerit in infima aëris regione, alioqui certum iter proficiscentibus monstrare non potuisset. Motus, quòd non circulariter mouebatur: sed rectà pro-gressa est, ut dux uiæ, non secùs atq; columna nu-bis & ignis, ante populum exeuntem de Ægypto præcessit. Splendor quoq; differentiam facit: quia aliæ stellæ, noctu tantùm micant, hæc etiam inter-diu eluxit. Non ergo fuit naturalis & perpetua stella, quales sunt, quæ in firmamento sunt. Quid ergo, Cometa'ne fuit? Similis quidem Cometæ ap-paret fuisse: sed Angelum Dei fuisse non dubium est, quemadmodum Epiphanius testatur. Hic enim

appa-

apparuit in forma stellæ, ut & Christi regnum ostenderet cœleste, et ipsum Christum ueram stellam ac facem prædicaret, qui hominem solus à tenebrarum regno in suum gloriosum regnum introducit prætensa sui uerbi face, & illustrante ipsius Spiritu corda hominum, unde Zacharias CHRISTVM appellat Orientem ex alto, illuminantem eos, qui sedent in umbra mortis. Et Iohannes: Erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum.

Lucæ. 1.
Ioan: 1.

QVARTA circumstantia est de Herode, & tota ciuitate Hierusalem. Herodes turbatur & tota Hierosolyma cum eo. Herodes metuit regnum à se translatum iri in recẽs natum Regem. Non.n. intellexit Christi regnum fore cœleste, & non de hoc mundo: unde Ecclesia canit: Hostis Herodes quid times, non adimit terrestria, qui regna dat cœlestia. Hierosolymitanorum ingratitudo et oscitantia notatur, qui tædio malorum fracti, abiecerant iam spem redemtionis & salutis promissæ: Potius uoluerunt cum impio Herode sub seruitute uiuere, quàm nouum regem, qui æternam libertatem adferret, recipere. Sed ea est hominum deprauata natura, quòd satius iudicent retinere aliquam tranquillitatem carnis, quàm cum aliquo periculo Christum salutis autorem recipere.

QVINTA concilium Herodis & Sacerdotum continet, cum Prophetia Micheæ Prophetæ. Herodes alioqui religionis & Prophetiarum con-

temtor,

temtor, iã turbatus, ubi Christus nasceretur, quærit. Nam audita interrogatione Magorum, mox conijcit regem illum, de quo quærunt, Meßiam esse, olim diuinitus promissum: sed quid Sacerdotes? Sincerè ex scriptura respondent, producto in mediũ Micheæ testimonio, qui tamen postea se furiosè toti scripturæ opposuerunt. Scripturam enim magnifaciunt impij, donec suis affectib. aduersari non uidetur: sed quando peccatum accusat, quando cristas deprimit, quando mortem & damnationem proponit, quando deniq; aliquid contra receptos mores, doctrinam, et traditiones tentatur, ibi mox fremunt impij, non amplius agnoscitur Christus, iam blasphemus appellatur. Papistæ nostri hodiè fatentur nobiscum Christum unigenitum filium Dei esse, assumsisse naturam humanam, unam esse personam subsistentem in duabus naturis: uerum ubi uentum est ad Christi officium, & dicimus illum esse solum Iesum, solum Christum, hoc est, solum Saluatorem, solum Pontificem & intercessorem, & neminem saluari posse, nisi qui sola in illum fide iustificatus fuerit: Hic fremunt, quia illorum mores, doctrina & traditiones non possunt stare cum hoc Christi officio: ideò partim corrumpunt scripturas, partim abijciunt, & eos, qui Christum docent sincerè & purè, gladio & igne persequuntur, quemadmodum Scribæ & Sacerdotes, qui hic primùm cum Simeone & Anna sincerè responderunt, postea tanquam phrenitici,

fidem

fidem Christi abiecerunt, & eum cũ suis ministris persecuti sunt. Atq; ita nõ satis est, si Papistæ cum sinceris Doctoribus in primis principijs conueniant: sed oportet esse in toto fundamento & omnibus fidei articulis constantem consensum: Non ergo scrutemur uerba ad eius perditionem, sicuti Herodes fecit: non negligenter, ut Scribæ & Pharisæi, qui monstrant quidem uiam: sed quam ipsi non ambulant, qui similes fuerunt fabris Arcæ Nohæ, quam cùm ædificassent, ipsi perierunt: Nohe aũt cum suis est saluatus, sicuti hîc Magi saluati sunt, perditis Scribis & Sacerdotibus. Sed scrutemur scripturam cum Simeone, Anna, Maria & alijs, qui inde salutem adepti sunt.

Micheæ 5. cap.

Iam paucis Prophetiam Micheæ uideamus. Ita enim ait: Et tu Bethlehem in terra Iudæ, nequaquam minima es inter duces Iudæ. Ex te enim exibit Dux, qui pascet populum meum Israël, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis. Hoc Micheæ testimonium multa de Christo docet: Primùm locum natiuitatis eius monstrat. 2. Eius officium docet, quod est Dominatorem agere in Israel ad pascendum populum suum. 3. Incarnationem eius, qua uerus homo sit natus ostendit: Nam cùm dicit AB INITIO, indicat incarnationem Christi, qui iam ab initio mundi promissus fuit, ut suo tempore secundum carnem nasceretur. 4. Cùm ait, à diebus æternitatis, significat eius diuinam naturam, qua ante conditum mun=

mundum fuit. 5. Quòd una persona sit in duabus naturis subsistens. Cùm enim ait, egressus seu egressiones eius, nomen plurale ad naturam diuinam et humanam pertinet: Singulare, EIVS, personæ unitatem subindicat. Atq; ita uidemus Prophetam præcipuos nostræ fidei articulos coniunxisse, qui fusius ab alijs enarrantur.

SEXTA circumstantia est de astutia Herodis, qui cùm prudenter se egisse putat, maximè desipit: non est enim prudentia, non est astutia, non est consilium aduersus Dominum: clàm uocat Magos, tanquam unà cũ illis natum regem amplecteretur: quærit tempus apparitionis stellæ, quasi inde certior de Meßia fieri uellet: iubet ut cùm inuenerint puerum, sibi renunciẽt: ac si unà cum ipsis eundem adorare cuperet. Ecce quantum hìc sudat uulpes Herodes, sed consilium quod erat in hac re præcipuum, nec ipse nec Iudæi secuti sunt. Si honoris gratia per aliquot uiros deduxisset Magos, facilima ratio fuisset ad inueniendum infantem: sed Deus illorum cõsilia infatuauit. Hodiè, imò multis annis quæsiuerunt Papistæ perdere religionem: sed ita dominus infatuauit illorum consilia, ꝙ ne unũ quidem hominem Lutherum potuerint perdere. Hinc discamus quòd Deus sit custos Ecclesiæ, & consilia impiorum perdat iuxta Psalmum primũ.

Prouerbiorum 21.

SEPTIMA circumstantia est de oblatione Magorum, qui Christo inuento, regi Iudæorum obtulerunt munera, Aurũ, Thus, & Myrrham: mu-

nera sanè, quorum illa terra fertilis erat. Hic duo discamus. Primùm, quod nos qui Christo homagium præstamus, debeamus aliquid de nostris facultatibus conferre ad conseruationem ministerij. Alterum, de prouidentia Dei, qui isto munere uoluit tanquam uiatico ad exilium prospicere puero recèns nato, & parentibus eius: unde discamus quòd Deus nolit suam Ecclesiam deserere.

OCTAVA circumstantia, quòd Magi in somnis admoniti, per aliam uiam reuersi sint in regionem suam: qua re & Herodes delusus est, & Deus declarauit, quòd suorum etiam dormientium curam habeat.

DE SECVNDO.

Singulæ circumstantiæ huius historiæ aliquam doctrinam suppeditant Ecclesiæ, sicuti uidimus: nunc autem quantum ad usum generalem attinet, duo discamus à Magis: quorum prius est, quærere Christum ductu stellæ. Alterum, inuento Christo munera offerre. Ductum stellæ cum ipsis sequimur, quando nobis lucernam pedibus nostris, solum uerbum Dei proponimus, & eũ in uerbo suo quærimus: inuento Christo munera offerimus cum Magis, Aurum, Thus, & Myrrham, quando Aurum, hoc est, puram fidem & castam uitam: Thus, id est, confeßionem, inuocationem, gratiarum actionem: Myrrham, id est, patientiam sub cruce & afflictione exhibemus. Præterea offeremus Mariæ, id est, Ecclesiæ Christi, & ministerio uerbi, & Ioseph, id est,

est, ijs qui præsunt Ecclesiæ, munera: hoc est, promouebimus ministerium totis uiribus & facultatibus, ut quàm optimè habeat Ecclesia in hoc mundo per Christum Iesum Dominum nostrum, cui gloria in secula, Amen.

DOMINICA I. POST EPIPHANIAM, Luc. 2.

ET cùm factus esset Iesus annorum duodecim, ascendentib. illis Hierosolymam secundum consuetudinem diei festi, cõsummatisq́; diebus cùm redirent illi, remansit puer Iesus Hierosolymis, & non cognouerunt parentes eius. Cæterùm rati eum esse in

comitatu, uenerunt itinere diei, & require-
bant eum inter cognatos & inter notos: Et
cùm non inueniſſent eum, reuerſi ſunt Hiero
ſolymam, quærentes eum. Et accidit poſt tri-
duum, inuenerunt illum ſedentem in medio
Doctorum, audientem illos, & interrogan-
tem eos. Stupebant autem omnes qui eum
audiebant, ſuper intelligentia & reſponſis
eius: & uiſo eo admirati ſunt. Et dixit ma-
ter eius ad illum. Fili, cur feciſti nobis ſic?
Ecce Pater tuus & ego dolentes quærebamus te, & ait ad illos: Quid eſt quòd quære-
batis me? An neſciebatis quòd in his, quæ
Patris mei ſunt, oportet me eſſe? Et illi non
intellexerũt ſermonem quem locutus eſt ip-
ſis, & deſcendit cum eis, uenitq; Nazareth,
eratq; ſubditus illis. Mater autem eius con-
ſeruabat uerba omnia hæc in corde ſuo. Et
Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia
apud Deum & homines.

ENARRATIO TEXTVS.

HIC textus pars eſt Hiſtoriæ de geſtis Chriſti, & continet quid egerit duodecimo ſuæ ætatis anno, uidelicet quòd ſpecimen quoddam ſuæ uocationis exhibuerit, diſputando & diſſerendo, cum legis doctoribus. Quid autem egerit Dominus à tempore quo oblatus ſit in templo, uſq; ad duodecimum annum, et quid deinde à 12. ad 30. ferè, ſacra Hiſtoria non meminit: quare id ſcire noſtra non intereſt:

terest: sufficit enim nobis, ista cognoscere, quæ Deus uoluit patefacere, ut quæ nos erudiunt, in Dei cognitione, & uera pietate: Illis igitur omißis, quæ ociosi Monachi scripserunt de infantia & puerili ætate Christi, Euangelium præsens iuxta gratiam, quam Dominus dederit, explanabimus.

Est autem summa huius Historiæ. Christus duodecim annos natus, cum parentibus suis in festo Pascatos proficiscitur Hierosolymam: qui in reditu amissus inquiritur, inuenitur inter doctores, & à parentibus reprehensus, defendit se superioris mandato, nempe Dei, quòd oportuerit se ipsius negocia curare, atq; ita descendit cum illis, est subditus, proficit sapientia, ætate, gratia apud Deum & homines.

I. *Exemplum Ioseph, Mariæ, & Christi, proficiscentium Hierosolymam nobis proponitur.*

II. *Tentatio Mariæ & Ioseph ex amißione Iesu pueri.*

III. *Cura & officium parentum erga liberos, & liberorum uicißim obedientia erga parentes.*

IIII. *Profectus Christi, in sapientia, ætate & gratia.*

DE PRIMO.

Et cùm factus esset annorum duodecim ascendentibus illis Hierosolymam secundum consuetudinem diei festi. *Hîc primùm*

quædam de festis Iudæorũ sunt admonenda. Deinde exemplum Ioseph, Mariæ & pueri spectandum.

Deus in ueteri Testamento instituit uaria & multiplicia festa, ut populum suum de præstitis beneficijs admoneret, erudiret rudes, & omnes in uero Dei cultu contineret: Verùm non omnia festa erant æquè solennia. Quotidiè manè & uespere fiebant sacrificia. Singulis septimanis, septima dies celebris erat. Habebant singuli menses peculiare festum. Tria præterea solennia festa singulis celebrabantur annis.

Quotidiè manè & uesperi fiebant oblationes in memoriam æterni cultus debiti Deo, addebantur preces à pijs, reuocabant in memoriam promißionem Seminis, in quam fide intuebantur in omnibus suis oblationibus. In huius locum Ecclesia substituit matutinas & uespertinas preces.

SEPTIMO quoq; die hebdomadis memoria celebrabatur creationis rerum, adhibitis sacrificijs & gratiarum actione: in cuius locum Ecclesia substituit diem primum septimanæ, in memoriam secundæ creationis, hoc est, regenerationis, quæ fit per resurrectionem Domini, quæ primo die hebdomadis contigit: atq; ideo ab Ecclesia Apostolica iste dies, Dominicus dictus est.

Singulis mensibus in exordijs mensium, hoc est, in Neomenia festum celebrabatur in memoriam conseruationis: Nam cùm uiderent lunam semper seruare ordinarios motus et illuminationes, uoluit

Deus,

Deus, ut pro toto gubernationis beneficio gratiæ Deo agerentur: atq; ideo hoc festum Neomenio-rum instituit. Hoc festum etsi Christianos non obligat: tamen non minus nos gratos esse oportet Deo, quàm pij Iudæi fuerunt.

Singulis annis tria solennia festa habebant, quæ sunt, Pascha, Pentecoste, Scenopegia. Pascha erat institutum in memoriam liberationis ab Ægyptiorum seruitute: Pentecostè, in memoriam datæ legis in monte Sina: Scenopegia, in memoriam habitationis populi in deserto quadraginta annis in Tabernaculis, ut hac ceremonia reuocarent totum beneficium liberationis ab Ægypto in memoriam. In locum horũ trium festorum Iudaicorum, substituit Ecclesia, Pascha in memoriam resurrectionis Domini, qui nos de seruitute Diaboli liberauit: Pentecosten in memoriam confirmationis Euangelij, per uisibilem exhibitionem Spiritus sancti, & miraculosa linguarum dona: Et natalitia Domini in memoriam dati & exhibiti Christi.

Porrò in tribus illis solennib. & annuis festis, debebant omnes masculini sexus uenire Hierusalẽ iuxta legem Mosi: cui legi hic Ioseph & puer Iesus se subijciunt, cùm ut legi satisfacerent, tùm ut suo exemplo nos excitarent ad reuerentiam erga ministerium et pias ceremonias, quas ideo seruare pios decet, quia sunt Pædagogia quædam & disciplina ad conseruandam religionem utilis.

Verùm discernendum est inter ceremonias di-

uina autoritate institutas, & eas quæ grauitatis et ordinis causa institutæ sunt: ad illarum obseruationem obligamur iure diuino. Requirit *enim à nobis* Christus, *ut baptizemur singuli semel, ut sacra ipsius* Cœna *participemus sæpè, ut eius uerbum aßiduè audiamus: at humanæ ceremoniæ non ita obligant, modò absit contumacia, contemtus & scandalum.*

Quemadmodum igitur hîc audimus Mariam, Ioseph, *& puerum* Iesum *festa, ceremonias* Iudaicas, *singulari religione obseruasse: ita nos discamus magnifacere ceremonias nostras, & illis libenter interesse, ac alios nostro bono exemplo ad obedientiam & pietatem inuitare.*

DE SECVNDO.

Consummatisq́ diebus, cùm redirent, remãsit puer in Hierusalem &c. *Hîc incipit* Euangelista *describere tentationẽ Mariæ &* Ioseph*: in qua tentatione quatuor sunt circumstantiæ pensandæ: Prima recitat aliquot occasiones huius tentationis. Secunda tentationem ipsam & crucem* Ioseph *& Mariæ describit. Tertia, factum illorum in hac tentatione exponit. Quarta consolationem habet.*

PRIMA *occasio indicatur his uerbis.* Remansit puer Iesus in Hierusalẽ. *Quare, inquies, non significauit parentibus? Primùm, ut significaret se nõ esse tantùm Mariæ filium: sed Dei quoq;, quod plus est, ideoq; non tàm parentem matrem,*

quàm

quàm æternum Patrem respexit. Deinde, ut suo exemplo doceat pueros, non expectandum esse consilium parentum, ubi obedientia Deo præstanda agitur: Deo enim plus quàm parentibus debetur. Tertiò, ut parentes suos maioris diligentiæ admoneat, atq; adeò omnes qui liberos habẽt, ut diuinitus commissum depositum obseruarent diligentius. Quartò, ut ipsi, Maria & Ioseph, disciplina hac castigatoria admoniti, cogitarent seriò, qualesnam sua natura essent: nempe ignaui & segnes, non per omnia suo satisfacientes officio.

SECVNDA indicatur occasio, cùm dicitur: & non cognouerunt parentes eius. Hîc taxatur apertè negligentia parentum Iesu, quæ negligentia fuit non leue peccatũ: unde nec leuis crux exitit in corde uirginis, sensit partem gladij suum cor tetigisse, cuius duodecimo anno antea mentionem fecerat sanctus Simeon. Cogitabat tantum thesaurum commissum sibi à Deo, ut illum obseruaret: contulit summam miseriam cum miseria Euæ: Nam ut illa genus humanum à Diabolo seducta perdidit: Ita uirgo existimauit se sua negligentia amisisse mundo promissum Saluatorem.

TERTIA occasio tentationis & crucis indicatur cùm dicitur, existimantes ipsum esse in comitatu, ex negligentia enim error nascitur.

Iam ipsa satis dura tentatio & crux sequitur. Quærentes Iesum integro triduo, ipsum non inueniunt. Amissus non inuenitur inter cognatos: gra-

uis crux. Amiſſus non inuenitur inter notos: gra=
uior crux. Quæſitus triduò non inuenitur: grauiſ=
ſima crux.

Sed quid faciunt in hac acerbiſſima cruce mœ=
ſtiſſimus Ioſeph, afflictiſſima uirgo? Redeunt Hie=
ruſalem, ingrediuntur Templum, inueniunt amiſ=
ſum inter doctores ſedentem diſputantem.

Hîc rurſus concipiunt conſolationem & tan=
quàm è tenebris inferni liberãtur, uiſo puero Ieſu.

Hæc in noſtram doctrinam & conſolationem
ſcripta ſunt: non enim aliter nobis accidit in no=
ſtra tentatione & cruce. Amittitur Chriſtus the=
ſaurus noſter precioſus. Quæ occaſio? Neglĩgẽtia:
non audimus uerbum, non inuocamus, rarò ſacra=
mento Cœnæ utimur, in nullis deniq; pietatis ſtu=
dijs nos exercemus. Hanc negligentiam ſequitur
error, labimur ex uno peccato in aliud: ex una hæ=
reſi in aliam. Hinc tandem naſcitur mala conſcien=
tia, quæ parit deſperationem. Quid in his ærum=
nis faciendum? quærendus eſt Chriſtus, is ſolus hiſ=
ce malis mederi poteſt. At ubi quæſo quærendus
eſt? inter cognatos & notos noſtros? nequaquam.
Vbi ergo? In ſancta ciuitate Hieruſalem, id eſt, in
Eccleſia. Apud quoſnam? Apud eos qui uerbum ha
bent, hîc ubi amiſſum Chriſtum inueneris, retinen=
dus eſt fide, inuocatione, & ſanctis moribus: ne nos
rurſus deſerat, & nos amiſſo Chriſto pereamus, ſi=
cut Iudas fecit.

DE TERTIO.

Quia

Quia factum Ioseph & Mariæ monet nos de cura & officio parentum erga liberos: similiter factum pueri Iesu monet, de officio puerorum & obedientia erga parentes, de utroq; ideò breuius dicam, quia de ea re solet in Catechesi diligentius doceri.

Quantum igitur ad parentes attinet, has sequentes admonitiones necessarias esse iudico.

PRIMVM *cogitent parẽtes, se ideò generare liberos, ut liberi nati sint ciues Ecclesiæ, ac Deum, unà cum ipsis colant, et ubi ipsi obdormierint in Domino, Dei cultores suo loco relinquant. Vtinam non pauci essent, qui hoc seriò cogitarent.*

DEINDE *statuant se omnem operam perdituros, nisi pueros suos in timore Domini educauerint, et sæpè opem diuinam implorauerint, contra tot insidias, quas diabolus struit teneræ ætati. Audimus multos conqueri de inobedientia puerorum suorum: sed non animaduertunt, quòd diuinitus puniantur, quòd uelint suos pueros probos efficere, sine benedictione Domini, quam raró seriò implorârunt.*

TERTIO *cogitent, quàm nobilis res sit puer, quem ipse Dominus in utero matris formauit, aluit, in lucem produxit, donauit corpore & anima, ut ipsum Deum archetypum tanquam in tabella referat.*

QVARTO *sciant hæc ordinè curanda esse: corpori debẽt nutrimentum, educationem, uestes,*

&

& aliquando uirgas, ut liberos in officio contineant: Animæ debent doctrinam, eam duplicem, pietatis et ciuilitatis, illa bonam conscientiam apud Deum obtinent, hac bonam famam coram hominibus consequuntur. His enim duabus rebus potißimum in hac uita studere debemus. Paulus utramq; complectitur, cùm ait: Parentes educate liberos in disciplina & correptione Domini. Cōfirmatur Tobiæ facto, qui filium suum instituens ait: Omnibus dieb. uitæ tuæ in mente habeto Deum, & caue ne peccato consentias. Hìc primùm pietatis studium commendat filio: Deinde ne cōsentiat peccato, hoc est, ne auscultet eis, qui se ad peccandum inuitant: Requirit ergo à filio sanctam quādam ciuilitatem.

Ephes: 6.
Thobie. 4.
N Benè.

POSTREMO cogitent parentes, quàm multa cumulent peccata & committant, qui, ut par est, non faciunt officium in educandis liberis suis. Primùm naturæ legem uiolant, quæ omnibus dictat officium suum esse, piè & honestè prolem educare. Deinde contra Deum peccant: mandatum enim Dei & autoritatem contemnunt: Is enim cùm iubet piè honesteq; liberos educari, contemtor Dei est, qui imperata recusat. Tertiò contra dignitatem suam, Deus enim parentes, loco quodammodo suo uult esse, quantum ad externam disciplinam attinet: sed hanc dignitatem uilipendunt, qui officium negligunt.

Hæc peccata multiplices pœnæ sequuntur spirituales & corporales, in ipsis parentibus & in

liberis

liberis: Atque adeò in tota posteritate.

Iam puerorum officiũ erga parentes quale sit, Iesu pueri exemplum euidenter docet: adeò ut non magnopere sit necessum aliunde præcepta petere.

Primùm, ascendit Hierusalem cum parentibus: undè discant boni pueri cum parentibus Deum colere, ac sacros cœtus amare, ac reuerenter interesse ceremonijs Ecclesiæ.

Deinde disputat, quærit, audit: hinc nostri pueri discant, quærere quæ ignorant, disputare de dubijs, & audire recta docentes: Quamuis aũt Christus non disputauit, de quo dubitauit: non quæsiuit, quod ignorauit: non audiuit rectius docentes: Tamen exemplum nobis prodest. Deberent ergo pueri pij, reuersi domum cum parentibus disputare, si quid dubij haberent de rebus auditis &c.

Præterea Christus parentes, cognatos, notos propter uerbum Dei amittit: hinc nostri quoque pueri discant, pluris Deum facere, quàm carnales parentes, in maiori precio habere uerbum Dei uiui, quàm edicta parentum.

Postremò, Christus redit cum parentibus, et est illis subiectus. Hinc pueri nostri discant reuereri parentes, ac eis obtemperare in omnibus quæ pia & honesta sunt. Hæ uirtutes puerorum, ut habent magnificas promißiones de bono successu in hac uita: Ita uicia cum his uirtutibus pugnantia in pueris habent comminationes & pœnas grauißimas, quæ etiam ad posteritatem eorum se extendunt:

nam

nam ut plurimum nepotes ueluti hæreditate accipiunt maiorum uicia.

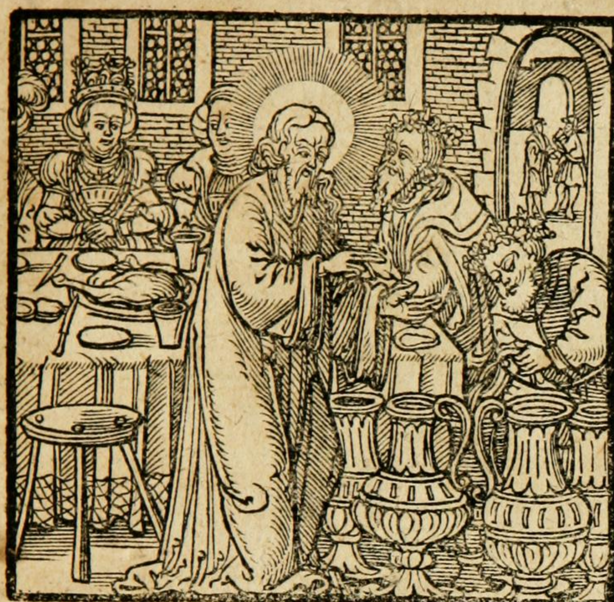
DE QVARTO.

Quia de quarto loco nonnulla die abhinc octauo dicta sunt, tantùm unum & alterum uerbum dicam. Iuxta diuinam naturam Christus non crescebat ætate, sapientia & gratia: sed iuxta humanam naturam, quam, quia ueram assumsit, in ea creuit ætate, sapientia & gratia. Cuius exemplum utinam imitaremur, ut cum ætate, sapientia & gratia coram Deo & hominibus accresceremus. Hoc autem ut fiat, donet nobis Christus, Cui gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA II. POST EPIPHANIAM, EVANGElium Iohan. 2.

ET die tertia nuptiæ fiebant in Cana Galilææ, & erat mater Iesu ibi. Vocatus est autem & Iesus, ac discipuli eius ad nuptias. Et ubi defecisset uinum, dicit mater Iesu ad eum: Vinum nõ habent, dicit ei Iesus: Quid mihi tecum est mulier? nondum uenit hora mea. Dicit mater eius ministris: Quodcunq; dixerit uobis facite. Erant autem ibi lapideę hydriæ sex positę, secundum purificationem Iudæorum, capientes singulę metretas binas aut ternas. Dicit eis Iesus: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas usq; ad summum.

Et di-

Et dicit eis: Infundite nunc, & ferte architri-
clino: & tulerunt. Poſtquam autem guſtaſſet
architriclinus aquam in uinum uerſam, ne-
que ſciret unde eſſet, ſed miniſtri ſciebant,
qui hauſerant aquam, uocat ſponſum, & di-
cit ei: Omnis homo primo loco bonum ui-
num ponit, & cùm inebriati fuerint, tunc id
quod deterius eſt. Tu ſeruaſti bonum ui-
num uſq; ad hoc tempus. Hoc edidit initi-
um ſignorum Ieſus in Cana Galilææ, & ma-
nifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt in
eum diſcipuli eius.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC

HOC Euangelium pars est Historiæ Christi, in qua suam gloriam in nuptijs manifestam reddit: Nam uini miraculo, & suam naturam diuinam declarat, & officium insinuat, & ueritatem suæ doctrinæ, tanquam diuino quodam sigillo obsignat: Naturam quidem suam diuinam eo declarat, quòd naturas rerum uerbo permutat: ad ipsius enim mandatum aqua fit uinum. Officium uerò ostendit, quòd imploratus opem ferat indigentibus. Certitudinem doctrinæ hoc miraculo ueluti obsignat: Nam ne quis de certitudine doctrinæ ipsius, quæ cœlestis est, dubitet, diuinum edit opus, quod doctrinæ testimonium reddit: unde discipuli eius in fide confirmantur.

Loci autem quos in hac concione tractabimus, erunt quatuor.

I. De nuptiarum solennitate.
II. De ipso coniugio iam inito & confirmato.
III. De præsenti miraculo, cum suis circumstantijs.
IIII. De exemplis uitæ quæ hinc sumi poßint.

DE PRIMO.

De nuptijs dicturus, hæc ordinè dicam. 1. Inter quas personas, natura & pietas nuptias approbet. 2. Qua uia futuri coniuges debeant nuptias aggredi. 3. Qualis consensus, & quorum esse debeat. 4. Cur in cœtu Ecclesiæ publico stipulationem publicam fieri conueniat. 5. Quale conuiuium nuptiale esse deceat.

In

In personis matrimonium ineuntibus spectanda sunt quatuor, cognatio, affinitas, religio & naturales uires, quæ in coniugio requiruntur. Quantum ad cognationem et affinitatem attinet, arcendi sunt à matrimonio, qui se inuicem attingunt gradibus consanguinitatis & affinitatis, in Leuitico prohibitis. Præterea etiã uiolare gradus, à magistratu ciuili prohibitos, nequaquam licet. Quid autem in religione fieri expediat, factum Abrahæ aliorumq; sanctorum, interdictum Pauli, pericula, imò in multis horrendi lapsus ostendũt. Abraham, cùm suo Isaaco uxorem deligere instituit, mandauit procuratori domus suæ Eleezer, ut non acciperet filio suo, de filiabus Cananæorum: sed abiret ad cognationem suam, & inde acciperet uxorem filio suo Isaac. Sciuit enim Abraham, quantum mali in familia pariat dispar religio: Hinc enim contentiones, hinc blasphemiæ, hinc impedimenta cultus & inuocationis Dei.

Leuit: 18.

Genes: 24.

Interdictum Pauli est, ne ducamus iugum cum infidelibus: quòd non solùm de doctrina intelligendum est: sed de omni uitæ consuetudine. Qui tetigerit picem, inquit Salomon, coinquinabitur ab ea. Neq; enim fieri potest, ut qui cum impio conuersetur, non aliquid labis ipse etiam contrahat.

Syrach: 13.

Pericula & multi horrendi lapsus ex dispari coniugio sequuntur, testis Salomon est, qui prophanarum mulierum conuictu factus est idolatra: Testis est Achab, qui impiæ Iezabelis cõsilio adeò fu-

1. Regũ. 11.

rit, quòd Prophetas Dei trucidare non ueritus sit, ac tandem ruit in æternum exitium: tantum potest impiæ mulieris malicia.

His accedat puerorum educatio, quæ legitima esse nequit, quando parentes diuersam colunt religionem: Tùm enim aut pueri omnino prophani fiunt, omnis religionis contemtores, aut hypocritæ, cùm propter alterum parentum, quod sentiunt, confiteri non audent.

Quartò requirit in personis, quæ contrahent matrimonium, ne altera alteram fallat, cùm uel morbo & frigiditate exhaustæ sint uires, uel alioqui in natura defectus sit, ut quis ad matrimonij beneuolentiam reddendam non fuerit idoneus.

Viam, qua futuri coniuges debeant nuptias aggredi, docent exempla, pietás & honestas. Hæc enim tria simul docent, quòd non à leuitate, ut sæpè fit, non inter pocula, non à libidine incoandus sit contractus. Abraham petit suo filio coniugem, parentes Rebeccæ consentiunt. Postea quæritur puellæ consensus, & Isaac eam in uxorem ducit. Iacob seruit Laban longo tempore, parentes puellæ de nuptijs sclicitat, quorum uoluntati accedit uirginis pudicus consensus. Pietas quoq; idem suadet: Nam ut quartum præceptum præcipit honorari parentes: Ita uult etiam, ut hic honor parentibus deferatur, ut de nuptijs liberorum statuant, utq; liberi nihil in hac re tentent cum contumelia parentum. Hoc etiam ipsum omnibus dictat natura,

Genes: 24.

Genes 29.

tura, ut honesta sit hæc copula, quæ non nisi per mortem finiri aut dissolui potest.

Postquam autem hac uia omnia legitimè tentata sunt, propius rem accedere oportet, & audiendus mutuus contrahentium consensus, qui minimè coactus esse debet: sed liber, ut neutra pars se coactam dicere iure posit. Quanquam enim à parentibus rectè fit initium: tamen parentibus non licet inuitos cogere: Nam præterquam quòd coactum matrimonium non sit uerè matrimonium, accedit hoc mali, quòd raró in talibus res benè succedat.

Cur autem in cœtu Ecclesiæ stipulationem publicè fieri conueniat, quatuor sunt causæ. 1. Vt sciant qui contrahunt hunc statum in Ecclesia locum habere. 2. Vt uoce ministri instituantur futuri coniuges in hoc sui coniugij auspicio. 3. Vt testis sit Ecclesia stipulationis factæ, ne cum scandalo uiuant, ac si contubernium potius esset, quàm coniugium. 4. Vt iuuentur publicè precibus totius Ecclesiæ, quò inceptum matrimonium cedat in gloriam Deo, ipsis in commodum, adeoq; toti Ecclesiæ in ædificationem per piam in sancto coniugio conuersationem.

Restat ut de cōuiuio nuptiali breuiter aliquid dicatur, in quo quid abesse, quidq; adesse oporteat, considerandum est. Abesse omnino oportet à Christianis nuptijs. 1. Crapulam. 2. Superbiam. 3. Immodicos sumtus. 4. Turpes & scurriles sermones, quales solent esse impudicorum tibicinum.

5. Impedimentum pietatis, ne uidelicet eo tempore indulgeant conuiuio, quando sacra in templis fiunt, unde Deus offenditur, proximus scandalizatur, et multis est occasio lapsus. Contrà, adesse debent. 1. Pietas. 2. Honesta hilaritas. 3. Sancta colloquia. 4. Crebra uota, ut Deus hunc suum statum sua benedictione secundet: Hæc enim legimus in sanctorum nuptijs fuisse usitata, quare etiam Deus sua bonitate huiusmodi nuptias est prosecutus.

DE SECVNDO.

Postquam iam de nuptijs quædam signauimus, breuiter nunc de ipso inito & confirmato matrimonio nonnulla adijciam, & tantùm duo faciam: Primùm causas finales coniugij cõmemorabo. Deinde quibus uirtutibus consuetudo coniugalis amabilis & dulcis redditur, exponam.

Causas finales matrimonij quatuor esse omnes pij nôrunt: quarum PRIMA est mutuum adiutorium: Nam, cùm Salomon dicit: uæh soli, significat mutuum adiutorium & societatem necessariam esse, quò melius & tranquillius ærumnas huius uitæ feramus. Propter hanc causam possunt contrahere matrimonium senes, quorum corpus effœtum est, ut gignere non poßint.

Ecclesia: 4. Cap:

SECVNDA causa, est procreatio sobolis: uult enim Deus isto pacto humanum genus seruari. Atq; ideò ad primos parentes dixit: Crescite et multiplicamini, & replete terram.

Genes: 2.

TERTIA causa est, ut sit Ecclesia domestica, in

ea, in qua parentes, tanquam Prophetæ, dignitate Prophetica sunt ornati, ut suos liberos de Deo & religione doceant, & liberi, tanquam plantulæ quædam, perpetua doctrina & exhortationibus irrigentur, ut tandem fiant arbores dulcißimum fructum fidei producentes.

QVARTA causa, est uitatio scortationis in hac corrupta & deprauata natura: ita. n. ait Paulus: Propter fornicationem unusquisq; uxorem suam habeat. Est. n. coniugium remedium contra impurißimum scortationis & adulterij scelus, in quo multa et horrenda scelera concurrunt: Primùm. n. contumax uiolatio legis diuinæ est. 2. Legis naturalis est peruersio. 3. Legum ciuilium turpis & fœda transgreßio. 4. Regenerationis cœnum est. 5. Plagium est horrendum: non. n. nostri iuris sumus: sed eius qui suo precioso sanguine nos redemit. 6. Resurrectionis dehonestamentum est, Quid n. fœdius est, quàm turpißimo scelere fœdare corpus, quod olim ad æternam resurget gloriam. 7. Est horrenda templi Dei prophanatio, 1. Cor. 6. Cùm autem hic tot peccata concurrant, non est quòd quisquam manus ultrices Dei se euasurum putet.

1. Corinth. 7.

Cæterùm consuetudo coniugum amabilis & dulcis redditur hisce quinq;: Pietate, uirtute, mutua ἐπιείκεία, mutuo amore, & utrinq; sedulò & piè præstito officio.

Pietas iure primum locum tenet. Nulla enim stabilis et firma amicicia est, nisi à Deo ortum ha-

beat: quare pietatem prælucere necesse est: cùm enim coniuges decreuerunt Deo obedire, omnia postea faciliora fiunt.

Virtus & morum probitas inter coniuges, mutuam oblectationem parit. Hæc enim cùm exercetur, consuetudinem uitæ reddit amabiliorem.

Mutua ἐπιείκεια, qua æqui boniq; consulimus alter alterius mores & errores, omnino est necessaria: Nam in hac imbecillitate naturæ multa errata incidunt, quæ nisi mutua condonatione teguntur, horrendi tumultus orirentur.

Mutuus amor ex pietate ortum habens & uera uirtute, facit, ut non nimis acutè in aliorum uicia introspiciamus: sed multa aut non animaduertimus, aut si audiuerimus, amore tegimus: operit enim multitudinem peccatorum caritas.

1. petri. 4.

Officium utrinq; piè & sedulò præstitum iugum leue & suaue reddit. Cùm enim coniuges se mutuò animaduertunt, & uident parem diligentiam in officio, fit & suauior consuetudo, & magis utrinq; excitantur ad officia præstanda, ut alter alteri æqualia reddat.

Hæc quinq; ubi non adsunt, uitæ consuetudo omnium acerbißima est, imò ipsa morte durior. Quare pij dent operam, ut hæ uirtutes perpetuò in sua uita conspiciantur.

DE TERTIO.

Explicatis locis, qui præbuerunt occasionem huic miraculo: nunc ipsum miraculum cum suis cir-

circumstantijs uideamus. Sunt aũt circumstantiæ plures, ut sunt tempus, occasio, intercessio matris et responsio, apparatus miraculi, miraculũ ipsum, confirmatio miraculi, usus & fructus eiusdem.

Tempus notatur quod & tertio die, ex quo in Galilæam peruenerit factum sit, & omnium primum miraculorum quæ Dominus edidit fuerit: Tempus igitur monet, ut singulari diligentia hoc miraculum perpendamus.

Occasio miraculi quadruplex è textu colligi potest. 1. Ipsæ nuptiæ in Cana celebratæ. 2. Matris Iesu inuitatio ad nuptias. 3. Defectus uini. 4. Cor uirginis ad iuuandum promtißimum.

Deficiente igitur uino, Mater Iesu ad Filium dicit: Vinum non habent: Cui Iesus, Quid mihi tecum est mulier? nondum uenit hora mea. Mater quidẽ hoc dicit uel commiserationis causa, uel ut filius opem ferat præsenti neceßitati, quacũq; tandem ratione: sed Christus matri durius respondet: idq; maximas ob causas: non hic dignatur eam matris titulo: sed mulierem simpliciter eam appellat. Deinde ait: quid mihi tecum? nondum enim uenit hora mea. Dominus hic longius prospicit: uidet enim quæ superstitiones aliquando erant orituræ de inuocatione Mariæ uirginis. Videt quòd quæ propria essent Dei & mediatoris, in illam impiè essent translaturi. Quare hoc duriori responso perpetuam & grauem doctrinam omnibus seculis tradit, ne immodicus sanctorum cultus

ſui officij honorem obſcuret: atq; ideò matrem propriam in uulgarem mulierum ordinem cogit: Non ergo de cauſa leui matrem ita alloquitur: Quid mihi tecum? ſed ut inter ſuum officium & matrem, adeoq; alios ſanctos diſcernat. Non uult partiri officium, quod ſuum eſt proprium, & matri partem attribuere: ſed ſibi ſoli uendicat ſaluatoris officium: Impiè ergo ſuperſtitioſi uirginem ſalutârũt reginam cœli, aduocatam, uitam, dulcedinem, matrem gratiæ, atq; adeo ſalutem mundi: Nulla enim pars redemtionis Mariæ aſcribenda eſt. Quod autem addit, nondum uenit hora mea, duo inſinuat, nempe ſe nequaquam incogitantia uel torpore ceſſaſſe, & ſibi rem curæ futuram, ubi oportunitas ſe offerret.

Quid hîc mater Ieſu? quodcunq;, ait miniſtris, dixerit uobis, facite: hoc ad apparatum miraculi pertinet: concipit tantùm mater bonam ſpem, ut præſenti neceßitati ſuccurrat filius. Quòd autem dicit miniſtris: Quicquid iuſſerit uobis facere, facite, nobis ſuppeditat generalem doctrinam in Eccleſia, cuius et typus et membrum eſt beata uirgo. Quid ergo Eccleſia hinc diſcit? ut cum beata uirgine iubeat miniſtris adeoq; omnibus Chriſtianis, ut Chriſto obtemperent faciẽdo quicquid ille iuſſerit, utut parum rationi conſentaneum eſſe uideatur.

Iam Dominus oblata oportunitate iubet miniſtris, ut hydrias, id eſt, uaſa aquaria ſex, quæ illic erant

erant destinatæ purgationi superstitiosæ Iudæorum, quarum singulæ capiebant binas aut ternas metretas, hoc est, omnes simul circiter sex Amer uini capiebant, has inquam hydrias iubet Dominus implere aqua usq; ad summum: quo facto iubet dari Architriclino. Nam arcana uirtute Christi, uinum iam erat, quod modò fuit aqua: quod cùm gustasset Architriclinus, dicit sponso: Omnis homo primùm bonum uinum ponit, & cùm inebriati fuerint, tum id quod est deterius: Tu autem seruasti bonum uinum usq; adhuc. Hoc additum est ad confirmationem miraculi: testatur enim Architriclinus, hoc uinum multò nobilius fuisse quàm id, quo antea usi sunt.

Iam sequitur usus & fructus miraculi, Et manifestauit (inquit Euangelista) gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius. Destinatum igitur erat hoc miraculum duabus rebus, nempe manifestandæ Christi gloriæ & fidei discipulorum confirmandæ. Quæcunq; enim miracula mundo ostendit Christus, totidem diuinæ eius gloriæ testimonia fuerunt, & totidem doctrinæ ipsius ac fidei in auditoribus obsignationes.

Hic est ergo uerus usus miraculorum Christi, ut eius gloria illustrata, & per illa ueluti authentica sigilla confirmata ipsius doctrina, in ipsum uiua fiducia recumbamus. At miracula quæ uel obscurant gloriam Christi, uel fidē extinguunt, præstigiæ Diaboli sunt, à quibus, ut nobis caueamus,

monet Dominus Matth. 24. Surgent, inquit, Pseudochristi & Pseudoprophetæ, & dabunt signa et magna prodigia: Ita ut in errorem inducantur, si fieri poßit, etiam electi: Ecce prædixi uobis. Nemo ergo credat miraculis, nisi quæ gloriam Christi manifestant, & ueram in ipsum fidem alunt & confirmant.

DE QVARTO.

Quia in hoc Euangelio multarum personarum fit mentio, nunc quid doctrinæ & admonitionis, à singulis petendum sit, breuiter ostendam.

Primùm igitur ab omnibus his conuiuis discamus exemplum frugalis hilaritatis, modò absit luxus & insania: de qua re in primo loco plura dicta sunt.

A sponso & sponsa discamus, Christum recipere in nostra conuiuia, quod tum demum fit, quando in timore Dei, & cum gratiarum actione utimur donis Dei ad honestam hilaritatem, & relinquimus domi eos, qui non sunt inuitati.

A miraculo discant sponsus & sponsa, quòd, si Christus ab ipsis ad nuptias inuitetur, mutaturus sit aquam in uinum, hoc est, omnia amara in dulcia conuertet, eos prosequetur sua benedictione, adeò ut nihil sit ipsis defuturum.

A Christo discamus pro nostris facultatibus, iuuare sponsum & sponsam, hoc est, Ecclesiam ornare quibuscunq; id tandem poterimus modis.

A Christo rursus res, quæ in abusu et superstitione

tione fuerunt, transferre ad bonum piumq; usum, ut gloriæ Dei & Ecclesiæ in ædificationem seruiant. Hydriæ hic seruierunt superstitioni Iudaicæ: sed Christus eis utitur ad illustrandam suam gloriam, & in ædificationem Ecclesiæ. Ita bona Ecclesiastica quæ olim erant in abusu, nunc in meliorem usum conuerti deberent.

A Maria discamus affici aliorum commiseratione & inopia, & inuocare Deum, & pauperibus sua aßit benedictione.

Ab Architriclino discamus purgatis mentibus Christi facta approbare.

A ministris discamus Christo iubenti operas obtemperare, & non tam spectare quid iubeat, quàm facere quod iubeat.

A Christo, Maria, & discipulis simul discamus familiaritatem cum hominibus colere, boni consulere illorum tenuitatem: discamus etiam pauperũ honestas nuptias nostra præsentia honorare, & facultatibus, cùm res postulat, iuuare.

Hæc copiosius diximus de hoc Euangelio, quia hæc materia, quam continet, non nisi semel in anno tractari solet. Dixi de ratione nuptiarum, de matrimonio, ostendi quoq; quantum peccatum sit uiolatio sexti præcepti: Exposui miraculum cum suis circumstantijs, & quid doctrinæ et admonitionis exempla personarum in hoc Euangelio nobis commendent. Deus autem pater Domini nostri Iesu Christi det nobis suam gratiam, ut hoc miraculo con-

lo confirmati, Deo Patri, Christo & Spiritui sancto ueram tribuamus gloriam in uero timore Dei & fide, cui soli immortali & uiuo Deo sit honor, gloria & imperium in omnia secula seculorum, Amen.

DOMINICA III. POST EPIPHANIAM, EVANGELIUM Matth. 8.

Euangelium hoc ptinet ad 3. petitionem orationis dominicae vz Fiat voluntas tua &c Item panem nostrum &c item sed libera nos &c et ad 2. Articulum Symboli vz de persona et officio Chri. Deinde ptinet et ad sextam ptem Catech: vz de potestate clauium Regni Coelorum.

CVm descendisset autem de monte, secutæ sunt eum turbę multæ: Et ecce leprosus accedens adorauit eum dicens: Domine, si uelis, potes me mundare: protensaq; manu tetigit

tetigit illum, dicens: Volo, mundus esto: ac protinus mundata fuit illius lepra. Et dicit illi Iesus: Vide, ne cui dixeris, sed abi, ostēde teipsum Sacerdoti, & offer munus, quòd iussit offerri Moses in testimonium ipsis. Porrò cùm ingressus fuisset Iesus Capernaum, adijt eum Centurio obsecrans eum, & dicens: Domine, famulus meus decumbit domi paralyticus, ac grauiter discrutiatur. Et dicit illi Iesus: Ego cùm uenero, medebor illi. Et respondens Centurio, dixit: Domine, non sum idoneus, ut tectum meum subeas: Imò tantùm dic uerbum, & sanabitur famulus meus. Nam & ego sum homo alterius potestati subditus, & habeo sub me milites, & dico huic, uade, & uadit, & alteri, ueni, & uenit, & seruo meo, fac hoc, & facit. Hæc autem cùm audisset Iesus, admiratus est, & ait sequentibus se: Amen dico uobis, ne in Israël quidem tantum fidei reperi. Dico autem uobis, quòd multi ab Oriente & Occidente uenturi sunt, & accumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno cœlorum: filij uerò regni eijcientur in tenebras exteriores, illic erit ploratus & stridor dentium: & dixit Iesus centurioni: Abi, & quemadmodum credis, ita fiat tibi, & sanatus est famulus eius in hora illa.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC

HOc Euangelium proponit nobis affectũ Christi erga genus humanum, & præcipuè erga eos, qui ad se in anxietate & cruce confugiunt. Quod enim uerbis promisit, dicens: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos, & inuenietis requiem animabus uestris, Id hîc facto declarat. Nam postquàm in monte Patris uerbum docuisset, descendit, & opere quod docuit complet, suam docteinam miraculis confirmans. Duo siquidem miracula hîc edit: uerbo sanat leprosum, mandato absentem centurionis filium curat. Horum miraculorum usus est, ut & Christum uerum Meßiam esse comprobent, & eundem uelle afflictis se inuocantibus opem ferre testentur, non secùs atq; huic leproso & Centurioni se inuocantibus opem tulit. Cæterùm quò nobis præsentia miracula ad maiorem instructionem seruiant, quatuor locos tractabo, qui sunt.

I. Generalis doctrina de omnibus miraculis Christi.

II. De leproso et eius curatione et circũstãtijs.

III. De Ethnico Centurione, eius fide, & cura pro famulo.

IIII. Laudatio fidei huius Ethnici.

DE PRIMO.

Quia Euãgelica historia multa miracula Christi, quibus suam gloriam manifestat, doctrinam confirmat, et fidem in auditoribus auget, continet: uolo breuem & generalem doctrinam tradere, cuius

usus

usus erit in omnib. particularibus miraculis Christi. Cur autem Dominus addat suo sermoni miracula, proximo die Dominico dictum est, & iam statim breuiter in principio repetij. Verùm ut plenam doctrinam miraculorũ habeamus, plura sunt excutienda, quæ ut in certum claudantur numerum, quinque quæstionibus omnia subijciam: Quæ personæ: qui fines: quis modus: et quis usus: curqúe hodie non edantur miracula.

Personæ sunt triplices: Primùm morbis et tyrannide Diaboli oppressæ. Deinde spectatores miraculorum. Postremò Christus miracula edens.

Fines sunt plures. 1. Vt Christus suam gloriam manifestet. 2. Vt doctrinam suam obsignet. 3. Vt hominum fides confirmetur, qui miracula cernunt 4. Vt Deus glorificetur uisis ipsius stupendis operibus. 5. Vt paulatim regnum Diaboli destruatur. Quæcunq; miracula eduntur contra hos fines, damnantur, ut præstigiæ Diaboli, Matthæi 24.

Modus uarius est: nunc enim solo uerbo édit miraculum, ut hîc: nunc, ut precium sui corporis ostendat, manum applicat: nunc ad Deum præmissa gratiarum actione: nunc sola uirtute sine uerbo, ut aquam in uinum conuertit. Ad hunc modum etiam pertinet fides eius, qui miraculo iuuatur, ut in hoc Euangelio legitur.

Math: 8

Ioan: 2.

Vsus triplex est: ut miraculosè sanatus non amplius peccet: ut spectatores fiduciam de sanatore concipiant: utq; nos, qui miracula domini legimus,

de

de gloria Christi & de doctrina confirmemur, simul fidem in ipsum concipiamus, quòd non secùs erga nos affectus sit, quàm fuit erga illos.

Sed cur iam nulla miracula fiunt? Cæcus planè est, qui nulla miracula hodiè conspicit. Ecclesia Christi est exiguus grex, quē Diabolus Rex tenebrarum, & Papa Antichristus persequuntur, et omnes neruos intendunt eò, ut uerã Christi religionem extinguant: Id tamen non possunt. Vnū Lutherum totus mundus persequebatur: sed pilum de capite ipsius non tetigerunt. Quare? Miraculosè ipsum atq; adeò pusillū suum gregem defendit Deus. Hæc præsentia Dei in Ecclesia satis miraculosa est, ut non alia miracula quærere sit necesse. Deinde miracula & uirtutes sanationum corporum, et uisibiles donationes S. sancti solummodo in primitiua Ecclesia edebantur, ut in perpetuum in omnem posteritatem Christi gloriam, doctrinam & nostram fidem confirmarent. Quorum usus apud nos est, ut sciamus ea fuisse authentica quædam sigilla, quibus Deus suam doctrinam in perpetuum confirmatam & obsignatam uoluit.

DE SECVNDO.

In leproso qui sanatur, spectentur sex: Infirmitas, personæ conditio, fides, inuocatio, patientia, confeßio.

Infirmitas leprosi pœna peccati est: quare ipsum iræ diuinæ admonet, et iusti Dei iudicij. Est.n. omnis crux, omnis calamitas, & quicquid aduersi no-

bis in

bis in hac uita accidit, ueluti concio quædam diui-na, qua Deus accusat peccatū, ostendit suam iram: quam Dei iustißimam iram cùm homo cogitat se-riò, sine cognitione Christi, in desperationē ruit: undè sæpè fit, ut homo uel sibi manus afferat, uel paulatim tabescat dolore: Conscientia enim pecca-ti, nunquàm, uel ad momentum illum tranquillum sinit: Hoc uno declaremus exemplo: Oedipus rex Thebanus, orta in suo regno Pestilentia, cogitat ali quod atrox scelus, à se uel suis perpetratum esse: Vocat Tiresiam sacerdotē: iubet ut sua auguran-di arte monstret autorem tam atrocis sceleris, pro pter quod tota respublica adeò graui pestilentia infestetur: Deprehendit tandem Oedipus seipsum et non alium istud graue scelus perpetrasse. Sustu-lerat. n. de propria matre, quam ignarus in uxorē duxerat, liberos: Nam puer expositus est à paren-tibus, ut interimeretur: sed pastor, cui hoc manda-tum erat, parcit puero eleganti, qui tandem uir fa ctus, bella geßit pro Thebanis feliciter, & pro re benè gesta et regnum tradiderunt, et reginam Io-castam in uxorē dederunt: ducit ergo ignarus pro-priam matrem in uxorem. Postquàm aūt hoc pec-catum Oedipo innotuit per sacerdotem, & con-spexit totum regnū grauißima peste infestari pro pter suum factū, de ira Dei cogitat: Huius cogita-tione adigitur in desperationem. In hac desperati-one primùm adimit sibi oculos, ne hunc solem aspi ciat. Deinde conscientia sceleris excarnificatus,

Oedipus Rex Thebanus. Duxit matrē Iocastam in Vxorem, inscius

Iocasta

magno eiulatu iubet, ut astantes à se discedant, ne uel umbra sua noceat bonis. Postea fugiens à regno, uixit cæcus & mendicus, donec desperatione absorptus perijt. Mater Iocasta peccati conscientia impatiens doloris, mox ubi innotuit culpa, sibi uitam laqueo finiuit: Adeò horrendum & fœdum malum est peccatum, quando homo illud cordis oculis uerè intuetur.

Personæ leprosæ conditio admodum dura fuit: nam separatim à cœtu populi Dei illum uiuere oportuit. Quo ingenti dolore haud dubiè multi contabuerũt: nam non solùm à societate hominum fuerunt exclusi: uerumetiam consolatione per uerbi prædicationem destituti erant. Præterea quinq; notis erant ab alijs hominibus distincti, quæ res non parum auxit dolorem. Prima nota, uestimentum dissolutum & dissectum. Secunda, caput detectum. Tertia, os coopertum. Quarta, habitatio semota ab hominum consuetudine. Quinta, publica proclamatio, qua immundus proclamabatur, ut indignus qui inter Israëlitas in populo Dei uersaretur. Atq; hæc conditio fuit huius leprosi: his malis si non accessisset fides in Christum, prorsus dolore fuisset extinctus.

Accedit ergo Christum, concipit fidem & tametsi sensit se damnationem meruisse: tamen liberali promissione Christi se erigit. Audiuerat haud dubiè hanc uocem Christi: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. Audiuerat haud dubiè à

Math: 11.

Iohan-

Iohanne de Christo: Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi. Leprosus ergo hic cognito medico, spem sanitatis concipit, certa fiducia in Christum recumbens.

Ioan: 1.

Ex hac fide Christum inuocat: est enim fidei germanus fructus inuocatio, ut quæ sine fide fieri nequit, iuxta illud: Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt.

Rom: 10.

Verùm in inuocatione singulare patientiæ exemplum proponitur. Ait enim Christo leprosus: Domine, si uis, potes me mundare? Quemadmodum Dauid expulsus regno, cum conditione petijt se restitui, si ita Deo bonum uideretur: Ita hic leprosus hoc beneficium corporale relinquit in manu Domini, qui melius nouit, quæ nobis expediunt, quàm nos ipsi.

Math: 8.
2. Samuel 15. Cap:

Hæc præterea oratio insigne confeßionis Christi exemplum habet. Scribæ & Pharisæi persequebantur eos, qui Christum confitebantur: sed hic pauper contemtus leprosus uel frementibus principibus & sacerdotibus Christum confitetur, statuit Christum omnipotentem esse, adeoq; uerum Meßiam: cuius constantem confeßionem & nos imitari decet.

Iam leprosi huius curatio spectanda est, in qua plures sunt circumstantiæ examinandæ, quarum singulæ peculiares doctrinas habent. Manu corpus leprosi tangit: promittit alacriter quod petit leprosus: uerbo iubet eum mundum esse: effectus,

hoc est, mundatio à lepra sequitur continuò: mundato dat triplex præceptum, ut nemini dicat, ut ostendat se Sacerdoti, ut offerat munus secundum legem.

Manus extensio et attactus corporis leprosi immensæ gratiæ & bonitatis Christi symbolum fuit, quo facto mirum in modum leprosi fidem auxit. Nam cùm uidebat filium Dei non solùm non abhorruisse instar aliorum hominum à suo colloquio: Verumetiam suam immunditiem manu tetigisse, singulari Spiritus gaudio est perfusus.

Cum hoc contactu coniungitur promißio: VOLO: leprosus ait, si uis. Christus uolo respondet. Hinc apud se leprosus conclusit se mox sanatũ iri.

Promißioni addit, Mundus esto: qua uoce suam diuinam potentiam declarat, confirmat doctrinam, & fidem in spectatoribus & Historiæ lectoribus auget: uelle enim Christi facere est: omnia quæ uoluit in cœlo & in terra, fecit. Hæc Christi potentia consolabitur nos aduersus potentiam Diaboli &c.

psalm: 135. et 115.

Et confestim est mundata lepra eius. Hoc ipsum miraculum est & beneficium erga leprosum: quo beneficio tanquam symbolo quodam notat: quòd is paratus sit, ad purgandos omnes à sua spirituali lepra, qui ad ipsum fide accedunt.

Mandata sequuntur, primùm ne leprosus cuiquam dicat: huic mandato zelo quodam prædicandi beneficij Christi leprosus non obtemperat, in

qua

quare non parum peccauit. Debebat enim non gratias referre benefactori iuxta suum sensum: sed obedientiam potius, qua nullum aliud Christo acceptius est sacrificium.

Secundum & tertium mandatum sequuntur: Vade ostende te Sacerdoti, & offer munus tuum in testimonium ipsis. Hoc fecit Christus, ut legi Mosis hoc pacto satisfieret, in qua committitur sacerdotibus iudicium de lepra, ut infectos de cœtu reijciant, & sanatos recipiant publico suo testimonio. Quòd autem offerre sanati iubentur, ideò factum est, ut ista oblatio esset symbolum gratitudinis illorum, qui sanitatem adepti essent erga Deum.

Papistæ, qui ex hoc loco confeßionem auricularem extruunt cum enumeratione peccatorum, stulti sunt, & fœdè deprauant scripturam, eam in alienum sensum detorquentes. De confeßione, quam nos retinemus in nostris Ecclesijs, aliâs dicendum est.

DE TERTIO.

Historia continens beneficium Centurioni exhibitum, plurimas doctrinas, quas numeris distinguam, quò melius teneri poßint, habet.

1. Obseruanda est imago duplicis populi Iudaici et Ethnici. Primùm sanatur Iudæus. Deinde Ethnicus: unde docemur beneficia Christi promiscuè ad omnes pertinere, non esse distinctionem Iudæi, & Græci. Vt enim omnes peccauerunt & egent glo-

ria Dei: Ita omnibus Christus suum beneficium offert fide recipiendum.

2. Diuersa conditio Iudæi et Ethnici non caret doctrina. Iudæus erat pauper, Ethnicus diues: non ergo Christus respectum habet præsentis fortunæ, non contemnit pauperem, non reijcit diuitem. Iudæus erat plebeius, nobilis uerò Centurio: in regno ergo Christi, non habent rationem maiorum stemmata: sed in Christum fides, qua omnes siue nobiles siue ignobiles, filij Dei nascuntur. Iudæus erat in mundo contemtus, Centurio aulicus honoratus: sed ex fide æstimat Dominus, quis sit apud se honoratior.

3. Iam ex circumstantijs quæramus, qualis fuerit fides Centurionis: quòd Ethnicus fuerit extra populũ Dei peculiarem, satis humiliat ipsum. Posset quidem gloriari apud homines de Centuriatus dignitate: sed hæc gloriatio nullum locum habet apud Deum: Nam ut ait apud Hieremiam Dominus, qui gloriatur, in me glorietur, qui facio misericordiam, iudicium & iusticiam: non ergo Centurio sine pœnitentia accedit Christũ: sed agnita sua miseria, opem Christi implorat pro famulo, idq; ex uera fide, qua re ipsius etiam caritas erga proximum declaratur. Cùm autem dicit: Non sum dignus, ut intres in domum meam: item, tantum dic unum uerbum, & sanabitur puer meus, & se peccatorem fatetur, & Christum diuina natura præditũ agnoscit, in quem & credit.

Ier: 9. Cap:

At

At cùm subiungit: Nam & ego homo sum sub potestate constitutus &c. significat quàm facilè sit Christo diuina uirtute etiam absentes iuuare solo uerbo & uoluntate, cùm ipse sit homo sub aliena potestate constitutus, posit famulis præscribere quæ facienda, & ipsi imperata faciunt.

4. Hic quæstio oritur de aliena fide. Centurio credit: sed famulus eius sanatur: unde certam hanc doctrinam colligimus, quòd pij sua fide posint alijs impetrare corporalia beneficia: sed an aliquis aliena fide saluari posit salute æterna, quæstio apud Christianos nulla est: Nam illi sciunt nemimem saluari sine propria fide, quæ quidem acquiri potest, cùm pij pro alijs orant, ut Deus ipsis largiatur fidem.

DE QVARTO.

In hoc præconio fidei Ethnici plura sunt consideranda. Primùm admonitio Christi, quæ ad eius humanitatem refertur: Indicat enim affectus humanos, sed sine peccato. 2. Iurat se non inuenisse tantam fidem in Israel. Iudæi enim non solùm uerbum, uerumetiam signa requirebãt: sed hic Ethnicus modicum doctrinæ gustum cùm haberet, solo uerbo est contentus. Mariæ fides perfectior erat: sed ex perfectiori instructione, & certioribus & pluribus signis: maior igitur est Centurionis fides secundum aliquam partem, non secundum absolutam fidei rationem. 3. Docemur hoc loco, quòd oporteat fidem crescere, & quotidiana incrementa

ſumere. 4. Docet hìc Chriſtus de uocatione gentium, ut ipſæ cum Abraham, Iſaac & Iacob colligantur in unam Eccleſiam per fidem in Chriſtum. 5. Prædictio reiectionis Iudæorum propter ſuam incredulitatem cum interminatione pœnæ. 6. Cùm dicit Centurioni, Vade, fiat tibi ut credidiſti, ſignificat omnia poßibilia credenti, quemadmodum Chriſtus alibi teſtatur, Cui honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA IIII. POST EPIPHANIAM, EVANgelium Matth. 8.

ET

ET cùm ingressus esset Iesus nauim, secuti sunt eum discipuli sui: & ecce motus magnus factus est in mari, adeo ut nauis operiretur à fluctibus, ipse uerò dormiebat. Et accedentes discipuli excitauerunt illum, dicentes: Domine, serua nos, perimus. Et dicit illis: Quid timidi estis exigua præditi fiducia? Tunc excitatus increpauit uentos & mare, & facta est tranquillitas magna. Porrò homines admirabantur, dicentes: Qualis est hic, quia uenti quoque & mare obediunt illi.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium rursus indolem Christi nobis ponit ob oculos, quæ est suis adesse in periculis, eosque iuuare, secundum Psalmi dictum: Tecum sum in tribulationibus. Item: Inuoca me die tribulationis, exaudiam te & honorificabis me. Ad eundem modum Apostolorum exemplum hic docet, quid in periculis sit faciendum, uidelicet ut cum Apostolis Christum nostra fide excitemus, quò nobis petentibus opem ferat. Hæc est autem summa Euangelij, quòd Christus periclitantibus discipulis in naui præ tempestate subitò orta, excitatus increpet mare, & uentum, unde tranquillitas magna secuta est, & admiratio in spectatoribus. Locos autem tres tractabimus, qui sunt.

psalm. 91.
psalm: 50.

I. *Varietas tentationum piorum in hoc mundo.*

II. Historiæ præsentis explicatio cum suis circumstantijs.

III. Pulcerrima imago Ecclesiæ Christi in hoc mundo.

DE PRIMO.

Quia hoc Euangelium meminit tentationis in naui, uolo breuiter indicare tentationum genera, quibus homines solicitantur: idq; ideò, ut agnitis periculis, quæ nos undiq; circumstant, simus uigilantiores, ne tentationibus fracti abijciamus confeßionem ac gratia excidamus. Sicuti enim Christi discipuli inter maris fluctus tentabantur de uita: Ita singuli Christiani, omni ferè hora salutis suæ naufragium timere debent.

Tentationum genera sunt multa: aut.n.tentatio Deum autorem habet, aut à diabolo proficiscitur, aut ab hominibus uenit, aut in ipso qui tentatur causam habet, aut res circumstantes molestant.

Deus tentat, ut nobis ipsis reddamur probatiores: non enim tentat, ut sciat, quem nihil latet: sed ut scire nos faciat, quantum in pietate profecerimus. Et tentat Deus in moribus, & in doctrina, & in signis iræ. In morib. tentauit Abraham, quando iußit eum mactare filium suum unigenitũ Isaac in holocaustum: Verùm Abraham obediendo Deo in re adeò dura & difficili, factus est sibi ipsi probatior, & uidit uerum suæ fidei fructum, præferre obedientiam erga Deum omnib. rebus mundi. Sic hodiè pij diuinitus tentantur, dum mandatis Dei

Genes: 22.

pro-

propositis, omnium uirtutum morumq; regulis certißimis probatiores sibi redduntur per spontaneam obedientiã. Ac contrà qui scientes & uolentes ruunt in peccata, & succumbunt tentationi, fiunt rei iræ Dei, donec resipiscant.

Deinde in doctrina quoq; tentat nos Deus, quãdo permittit Pseudoprophetas uenire, et uaria dogmata erronea proponere, de quo tẽtationis genere loquitur Moses Deut. 13. Si surrexerit in medio tui Propheta, aut qui somnium se uidisse dicat, & prædixerit signum atq; portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: eamus & sequamur Deos alienos, & seruiamus ijs (hoc est, si nouum modum colendi Deum instituat) non audies uerba Prophetæ illius & somniatoris, quia tentat uos Dominus Deus uester, ut palàm fiat, utrum diligatis eum, an non, in toto corde, et in tota anima uestra. Hæc tẽtatio Deo ascribitur, quatenus probationis est, & non seductionis. Ad eundem modũ hodiè dat nobis uerbum: sed permittit oriri hæreses plurimas, ut eo pacto nos tentet probetq;, an illum uerè ex uiua sinceraq; fide diligamus. Aliquando in signis tentat Dominus, dum in cœlo, terra, mari, horrenda suæ iræ signa proponit, quæ signa mirũ in modum piorum animos concutiunt. De hoc tentandi genere loquitur Moses Exod. 20. Nolite timere, ut enim tentaret uos uenit Deus, et ut terror illius esset in uobis, & non peccaretis.

Diabolus tẽtat defectione à doctrina, præsumtione

tione in officio, idolatricis cultibus & multis alijs modis: de quibus dicendum est Dominica secundæ quadragesimæ.

Homines, cùm hostes, tùm amici tentant nos uarijs modis, doctrina, hypocrisi, exemplo, consilio, promißione, comminatione.

Inuenit etiam homo in seipso, à quibus tentatur, ut sunt peccatum hæreditarium. Deinde multi affectus inde pullulantes, qui nos solicitant, ut aliquid contra Deum tentemus. Tentatur interdum homo à dotibus aut animi aut corporis, quales sunt pulcritudo, robur, ingenium, artificium &c. Hoc tentationis genere, qui superari nolit, cogitet omnia diuinitus collata in Dei gloriam & aliorum commodum.

Res quoq; circumstantes sæpè piorum mentes tentant & perturbant, quarum quædam ante nos sunt, ut quæ imminent: quædam post, ut quæ præterierunt: quædam à dextris, ut quæ iucunda sunt: quædam à sinistris, ut quæ tristia existant. Ante nos, mors minatur, iudicium Dei horrendum excruciat, infernus os patens habet. Post nos seu retrò à tergo sunt præterita peccata, quæ conscientiam hominis cruciant. A dextris sunt diuitiæ, honores, potentia, quæ multos homines in æternum exitium præcipitant. A sinistris sunt paupertas, probra, contemtus, infamia, pericula in terra, mari, domi, foris. Hæc tentationum genera sunt grauißima, quæ superantur fide, inuocatione, crebris

suspi-

suspirijs ad Deum pro auxilio, morum innocentia, breuiter, perpetua seriaq; pœnitentia. Hæc de tentatione uolui hoc loco dicere, ut nos excitemur ad uigilantiam et precationẽ, ne intremus in tentationem.

DE SECVNDO.

In huius miraculi historia sequentes sunt considerandæ circumstantiæ.

1. Tentatio fidei. Discipuli habent secum in naui Dominum, atq; ideò nauigant securius: sed hæc securitas non ita diuturna fuit: Nam tempestate orta, nauis fluctibus obruitur: unde factum est, ut qui paulò antea securi nimium fuerunt, iam fluctibus maris desperabundi obijciantur: Quare nemo nimium fidat secundis: sed in rebus secundis metuat.

2. In hoc periculo grauißimo Christus dormiuit, cùm ut uires laboribus fatigatas somno recrearet ac reficeret, tùm ut discipulorum fidem exploraret, non quòd ipse scrutator cordium quicquam ignorârit: sed ut ipsi sibi discipuli fierent notiores. Præterea etiam ideo Dominum dormisse credendum est, ut in discipulis maior fides excitaretur, & maiore timore perculsi discipuli, Christum uehementius inuocarent, ac in maximo periculo præsens auxilium maioris facerent. Nam si Christus uigilasset, opem laborantibus, ut in graui periculo, sua sponte, sine discipulorum precibus tulisset. Etsi autem omnia, quæ ad nostram sunt salutem necessaria, ex sua bonitate et paterno erga suos affectu dare paratus est: non tamen nisi rogatus

dare

dare solet: Est enim oratio ordinarium instrumentum ad impetranda omnia, quæ nobis à Deo necessaria sunt: idq; ea de causa, ut ipsum quidem uerum Deum creatorem & fontem omnis boni ueneremur, nos uerò impotentes creaturas (ut quæ sine Deo nec quicquam habemus, nec quicquam ualemus) agnoscamus.

3. Praxis fidei hìc conspicitur: Fides enim non est ociosus assensus aut cogitatio: sed est fortis gigas, qui uicit mundum, ut Iohannes inquit: Hæc est uictoria, quæ uincit mundum, fides uestra: uincit quidem fides: sed per uictorem quem poßidet. Hæc fides habet mundum hostem, hoc est, peccatum, mortem, Diabolum, pericula, carnem. A parte peccati stat lex, conscientia, desperatio. A parte fidei stat Euangelium, sacrificiũ CHRISTI, certa fiducia. Cùm ergo suo fulmine, fumo, igne, uaporibus, tonitru te adoritur lex, accipiat fides Euangelium, illudq; legi opponat.

1. Joan: 5. Cap:

Cùm ergo lex dicat: omnis qui non fecerit omnia quæ scripta sunt in libro legis, maledictus est, oppone Euangelium: Omnis qui credit in Filium, habet uitam æternam.

Leuit: 27.

Ioan: 3.

Mors cùm minetur mortem, oppone ei mortis uictorem Iesum Christum, qui morti uictæ exprobrans ait: ubi mors aculeus tuus, ubi ô inferne uictoria tua? idem apud Iohannem ait: Qui credit in me, non gustabit mortem in æternum: sed transibit à morte ad uitam. Mors igitur pio homini utilis est:

1. Corinth: 15.

Ioan: 5. Capite.

est: nam est tantùm transitus ad meliorem uitam: tantum abest ut pijs formidabilis esse debeat.

Diabolus quidem accusat, & magnum catalogum facinorum texit, sed oppone ipsi Christi sententiam de ipso, qui ait: Princeps huius mundi iam iudicatus est, & illud Pauli: Deus est qui iustificat, quis est qui condemnet? si obijcit nobis iniusticiam nostram, Respondeamus cum Paulo: Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso.

Rom: 8.

2. Corinth: 5.

Pericula similiter peccati nos coarguunt: Sunt enim ueluti concio iudicij Dei de peccato, Respon de iudicium à Dei domo incipere, & Dominum omnem filium quem recipit castigare, idq; in bonum filij.

1. Petri. 4.

Prouerb: 3.

Caro solicitat ad desperationem: sed tu carnem subijcito spiritui, et dic ipsius iudicium hîc nullum habere locum: atq; ita mille occurrunt, quæ salutem nostram impedire uolunt.

Potuit ergo Nero, peccato, legi, morti, carni ita exprobrare? nequaquam: nam soli filij DEI hoc ius habent, alij tenentur captiui sub pecato, quia serui sunt peccati, ut qui peccatum faciant, illi indulgendo aduersus Spiritum, imò spiritu extincto prorsus. Quicunq; ergo uult peccato, legi, morti, Diabolo, carni &c. exprobrare, uideat an sentiat ueram pœnitentiam, uideat an habeat fidem & bonam conscientiam: Deniq; uideat an ita sit compositus, quòd omnia uitæ commoda post-

ponat

ponat obedientiæ erga Deum abiecto peccandi proposito.

4. Christus duo reprehendit in discipulis. Primùm pusillanimitatem, quia non debebant timere eo præsente: cuius cùm tot miracula uidissent, facilè didicisse potuerunt eum non perire posse, cui Christus præsens adest. Deinde fidei paruitatem, quia non crediderunt eum posse tantum dormiendo, quantum uigilando, tantum mari, quantum terra, qui terræ erat & maris creator.

5. Vt autem dormiendo declarauit se hominem esse: ita hìc imperando uentis se Deum esse docet: utrunq; seruit fidei nostræ tenuitati. Humanitas enim uoluntatem erga nos, diuinitas uerò facultatem docet, quæ duo ad omnem actionem proæreticam requiruntur.

6. Christus, ut breuiter complectar, hac Historia ostendit, se uerè uelle salutem hominum, & præsertim eorum, qui se inuocant. Nam ut uult se in periculis à nobis inuocari: ita etiam uult paternum suum erga nos affectum, dum à periculo liberat, declarare.

DE TERTIO.

Hæc allegoria est suauißima: pingitur enim hìc sors & imago Ecclesiæ. Mare est mundus: Nauis est Ecclesia: uentus est Diabolus: pius cœtus credentium discipuli sunt: Christus est ueritas: Euangelium fides.

Primùm hìc obserua, antequam Christus cum disci-

discipulis in nauim ingreditur, mare tranquillum est, hoc est, mundus securè stertit in suis peccatis: Verùm post ingressum Christi in nauim, excitatur tempestas ualida, adeò ut nauis uideatur obrui. Sed quid? Adest qui imperet mari & uentis Christus Dominus: hinc ergo primùm discamus, extra hanc nauiculam, id est, Ecclesiam non esse salutem. Verùm hîc diligenter spectandum, ne hostilem nauim pro uera agnoscamus. Hostilis nauis foris quidem est ornatior, intus capacior: sed habet uera nauis suum ornatum interius, & multò augustiorem habet gubernatorem S. sanctum, habet naucleros omnes pios, habet uerbum Dei, Sacramenta in uero usu, & obedientiam erga ministerium: his thesauris contenta est hæc nauis in tantis fluctibus.

2. Obseruetur quòd hæc nauis non uersetur in tranquillo mari: sed turbetur fluctibus, qui ipsam huc illuc impellunt: quod uerißimum esse ipsa mundi Historia docet. Deus condito mundo, hanc nauiculam in medio posuit: uerùm Diabolus hostis filij Dei, mox illam turbauit procellis: postea miserandis modis iactata est usq; ad tempora Nohæ: post Nohe ad Abrahamum: inde ad tempora Mosis: tum ad Christum, qui, ut hanc nauim saluaret, uenit in mundum. Neq; adhuc conquieuerunt fluctus eius. Sed quænam causa est, cur mundus hanc nauiculam ferre nequeat? quia Ecclesia mundi opera arguit, hoc est, mundi sapientes stulticiæ accusat: iustos peccati reos peragit: diuites non beat:

ſed infelices & miſeros pronunciat, niſi pietas uera diuitijs præſit moderatrix: Atq; hoc eſt quod Chriſtus promiſit fore, cùm ait: Spiritus ſanctus mundum peccati, iuſticiæ, iudicij arguet. Quid peccauit Abel in Cain, qui ipſum horrendè occidit? Reſpondet Ioannes: Opera eius fuerunt bona, & fratris mala. Quid Nohæ? Quid Ieremias? quid Eſaias? quid Chriſtus? deniq; quid tot ſancti martyres inde uſq; ab initio mundi? mundum de tenebris ad lucem deducere uoluerunt, ut renunciatis mundanis concupiſcentijs piè, honeſtè, iuſteq; homines in mundo uiuerent. Hanc gratiam mundus ſuis benefactoribus referre ſolet: fluctibus enim uult obruere eos: ſed non ſuccedunt illi omnia ex uoto: non poteſt nauiculam hanc funditus perdere: nam ex ſanguine Martyrum noui naſcuntur Martyres.

Ioan: 16.

Diſcamus igitur hanc ſanctam aduerſus ſcandalum perſecutionis et paucitatis artem. Si offendit te iactatio nauis, reſpice ad Chriſtum qui præſens in naui adeſt. Si paucitas te turbat, reſpice ad Arcam Nohæ, ad Sodomitas, ad reliquum mundum totum: ea quæ ſunt optima nunquam placuerunt, niſi paucißimis. Eccleſia in principio exigua fuit: in medio maxima: in fine ita rurſus exigua erit, ut uideatur operta fluctibus, malicia Diaboli, prauis doctrinis dæmoniorum & ſceleratis moribus.

Diſcamus proinde in his fluctib. excitare Chriſtum noſtra inuocatione, qui à ſua naui nunquam

abeſt:

abeſt: ſed eam Spiritu ſancto, uerbo, Sacramentis, diſciplina gubernat: Cui unà cum Patre & Spiritu ſancto, honor & gloria ſit, in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA V. POST EPIPHANIAM, EVANGElium Matth. 13.

Hoc Eu[angeliu]m p[er]tinet ad Symbolum. Vs in Arti. [illegible]: Credo S. Ecclesiam catholicam S. communionem: Item Et Vitam aeternam Amen.

ALiam parabolam propoſuit eis, dicens: Aſſimilatum eſt regnum cœlorum homini ſeminanti bonum ſemen in agro ſuo, ſed dormientib. hominibus, uenit illius inimicus & ſeminauit Zizania inter triticum,

abijtq́. Cùm autem germinasset herba et fru‑ctum fecisset, tunc apparuerūt Zizania: Accedentes autem serui patrisfamilias, dixerūt illi: Domine, non'ne bonum semen seminaras in agro tuo: unde igitur habet Zizania: Ille uerò dixit illis: Inimicus homo fecit. Serui autem dixerunt illi: uis igitur abeamus et colligamus ea? at ille dixit, non: ne dum colligatis Zizania, eradicetis cum illis simul & triticum: sine pariter crescere utraq́, usq́ ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: colligite primum Zizania, & colligate ea in fasciculos ad comburendum ea: triticum uerò congregate in horreum meum.

ENARRATIO TEXTUS.

Occasionem huic Euangelio *præbuerunt auditores Christi, quorum alij fuerunt* Hypo*critæ, qui sibi tamen non parum placuerunt, quòd accenserentur gregi Christi:* Alij *fuerunt sinceri et boni: sed quia uiderunt confusam bonorum cum malis simul mixturam, non parum turbabantur illorum mentes. Vt ergo & illos suæ hypocriseos et pœnæ olim secuturæ admoneret, & hos, proposita futura separatione & mercede, ad constantiam & infractam fiduciam erigeret, hanc proponit parabolam. Cuius hic sensus est, quòd bonis mali permisti esse debeant in* Ecclesia, *donec hic mundus steterit, qui in fine seculi sunt à se inuicem separandi, ut pijs merces, impijs uerò commerita reddatur*

pœna:

pœna: pertinet proinde hoc Euangelium eò, ut hypocritas terreat, ac proposita pœna inuitet ad pœnitentiam: & consoletur pios, eosq; ad tolerantiam malorum armet. Porrò loci huius Euangelij quatuor sunt:

I. Quale sit regnum Christi in hoc mundo.
II. De hostibus huius regni.
III. Oratio discipulorum Christi contra hostes, et cur Deus patiatur hostes in Ecclesia.
IIII. De pœnis hostium Christi & præmijs piorum.

DE PRIMO.

Regnũ cœlorum uaria in scriptura significat. PRIMVM enim cùm Iohannes dicit, agite pœnitentiam: appropinquat enim regnum cœlorum, non est aliud regnum cœlorum, quàm uitæ nouitas, qua Deus nos instaurat in spem beatæ immortalitatis: Nam ereptos è seruitute peccati & mortis, sibi nos uendicat, ut in terra peregrinantes cœlestem uitam iam fide poßideamus. Cùm ergo dicit, appropinquat regnum cœlorum, significat restitutionem ad beatam uitam, adeoq; ueram & æternam felicitatem in Christo proponit. DEINDE significat ipsum Christi Euangelium, quo ciues in regnum cœlorum aggregantur, ut cùm dicit Dominus: Regnum cœlorũ intra uos est. TERTIO significat fructum prædicati Euangelij in cordibus piorum, atq; tunc est, ut Paulus Rom. 14. definit, iusticia, gaudium spiritus & pax in conscien-

Math. 3.

Luce. 17.

tijs nostris. QVARTO significat ipsam futurã felicitatem in æterna uita post iudicium: ut cùm Christus promittit fore, ut multi ab oriente et occidente ueniant & accumbant cum Abraham, Isaac & Iacob in regno cœlorũ. QVINTO ipsam uisibilem Ecclesiam significat in hoc mũdo, in qua sunt boni et mali permixti usq; ad messem, hoc est, consummationem seculi. In hac significatione capitur regnum cœlorum in hoc præsenti Euangelio: de quo regno nunc pauca ex præsenti parabola dicam. Simile est regnum cœlorum homini, qui seminauit bonum semen in agro suo &c. Homo seminans, est Christus uerus Deus et uerus homo: Ager est mundus: semen sunt filij regni. Horum trium singula plura docent.

Math: 8.

Primùm enim cùm Christus dicitur seminator, hæc significantur. 1. Quanta sit Ecclesiæ dignitas, quæ autorem habet Filium Dei. 2. Quòd sapientes mundi non seminent Ecclesiam: id.n. solius Christi est: quare nec sapientia mũdi conseruatur. 3. Quòd officium Christi sit seminare, hoc est, docere iusticiam & salutem æternam. 4. Quòd nullus poßit semen bonum fieri, id est, iustificari & innouari ad uitam æternam, sine Christo seminatore.

Deinde cùm Christi ager dicatur mundus, plura nobis cogitanda offeruntur. 1. Quòd non unum aliquod regnum mundi, non Italia, nõ Græcia, non Iudæa, non deniq; ulla natio sub sole poßit sibi soli uendicare, quòd sit ager Domini: nam totus mundus

dus est ager ille, in quem suum semen conijcit Christus seminator. Quare ut nulla natio, adeoq; nullus homo potest iustè conqueri, se de regno cœlorum exclusum esse: ita nullus populus poterit hanc gloriam sibi soli, ut dixi, uendicare. 2. Hîc conspicitur, quòd immensa sit Dei misericordia offerentis omnibus per uastum orbem Christi beneficia, hoc est, sapientiam, iustificationem, sanctificationem & redemtionem. 3. Cur ager dicatur, obseruandum: Nam hac Metaphora significatur, quòd cultura sit necessaria. Nam ut ager hic prædicatione pœnitentiæ est arandus: Ita sanguine & spiritu Christi irrigandus est, alioquin semen suffocatur & perit.

1. corinth: 1.

Semen est hîc & id quod seminatur, et id quod crescit. Quid seminatur? Euangelium Christi, quod ut offert gratuitam remißionem peccatorũ: ita iugem requirit pœnitentiam. Hoc semen, id est, Euangelium Christi, ager excipit fide: sed Spiritu sancto fouetur & conseruatur, ne obrutum tempestatibus carne & cruce intermoriatur & pereat. Deinde semen dicitur id, quod è semine nascitur, nempe triticum ipsum, hoc est, filij Dei. Est enim uerbum Dei seu Euangelium, semen illud incorruptibile, quo renascimur in filios Dei.

Hæc ergo descriptio est regni cœlorum, id est, Ecclesiæ Dei in hoc mundo. Vnde primùm docemur, quòd Ecclesia nõ sit opus hominis alius, quàm filij Dei: Quare uanus est Papa, cùm gloriatur se

huius Ecclesiæ seminatorem esse. Deindè, quòd humanis doctrinis non ædificetur Ecclesia, sed tantùm Euangelio Iesu Christi, quod qui purum docent, cooperarij sunt Christi seminatoris.

DE SECVNDO.

Hæc parabola docet, quòd regnum Christi sit suos habiturum hostes, quemadmodum etiam prima promißio habet Gen.3. Semen serpentis insidiabitur semini mulieris. Hoc quàm uerum sit docet Ecclesiæ Historia inde à promißione Seminis in hunc usq; diem. Vbi est Abel, ibi est etiã aliquis Cain: ubi Isaac, ibi etiam Ismaël: ubi Iacob, ibi etiam Esau aliquis: ubi Dauid, ibi Saul: ubi Christus, ibi Iudas: ubi Paulus, ibi Nero aliquis, nec est quod aliud speremus: perpetuò enim Satanas insidiatur Ecclesiæ Christi, quam aut prorsus abolere, aut prauis doctrinis & moribus contaminare conatur.

Sed quando ueniunt hostes: Cùm homines dormiunt, uenit inimicus homo & seminat Zizania. Hoc somno, cùm ministri uerbi, tùm auditores taxantur. Ministri uerbi dormire dicuntur, cùm non fideliter faciunt officium, docendo quæ salutaria sunt: monendo eos, qui segniores uidentur: obiurgando eos, quos uiderint non recta uia incedere ad ueritatem Euangelij: consolando pauidas conscientias: & confutando erronea dogmata, quæ cum fundamento, hoc est, articulis fidei pugnant. Auditores quoq; dormire dicuntur, cùm uel segniter uerbum audiunt: uel frigent & paulatim deficiunt,

docendo
monendo
obiurgando
Consolando
confutando

unt, quemadmodum hodiè uidemus multos facere.

Cum ita dormiunt homines, uenit inimicus homo, idq; ideò, quia hostis Christi est, cuius regnum, hoc est, Ecclesiam uastare cupit, & suum regnum dilatare mendacio & homicidio.

Quid facit inimicus homo? seminat in agro Domini. Quid? 1. falsam & hæreticam doctrinam pugnantem cum articulis fidei: idq; cœpit in Paradiso & deinceps omnibus ætatibus. Vbicunq; enim uera et sincera Euangelij doctrina prædicatur, ibi quoq; hic inimicus adest, ut fontes saluatoris salutares ueneno inficiat, ne homines ex fontibus puris saluatoris salutem hauriant. 2. Seminat uerbi contemtum in multis. Ex his seminibus nascuntur Zizania, id est, filij nequam, ut sunt, 1. Hypocritæ, 2. Sophistæ, 3. Tyranni, 4. Blasphemi, 5. Scelerati: atq; hi omnes coniunctis copijs Ecclesiam, hoc est, pusillum illum Christi gregem oppugnant.

Sed quid est quod dicit, inimicum hominem iacto Zizaniorum semine in agro domini abire? an Diabolus ab Hypocritis, Sophistis, Tyrannis discedit? Nullo pacto: sed ideò abire dicitur, quia aliam personam induit: non uult uideri hostis: sed spiritus Dei et angelus lucis, quemadmodum in Anabaptistis uidere est, qui iactant quidem spiritum Dei & arcanas reuelationes, cùm tamen meris Satanæ præstigijs fallantur.

Atq; ita hìc secundus locus primùm docet, quòd Ecclesia habeat suos hostes etiam in medio agro,

hoc est, in externa societate Ecclesiæ. 2. Monet, ne assentiamur hostibus. 3. Discamus hostes à ueris ciuibus Ecclesiæ discernere. 4. Monet, ne nos exemplo multorum aut deficiamus ab Ecclesia prorsus, aut offendamur calamitate Ecclesiæ, quæ in hac uita hostium iniurijs exposita est.

DE TERTIO.

Serui patremfamilias accedunt & dicũt, nónne bonum semen seminasti in agrum tuum? per hunc accessum seruorum ad patremfamilias, significatur oratio piorum pro Ecclesia contra sectas & scandala in Ecclesia: Pij enim ut perpetuò precantur bona & salutaria Ecclesiæ, ita deprecantur mala & nociua, id quod in Psalmis Dauidicis paßim uidere licet: Rogate, inquit, quæ ad pacem sunt Ierusalem: Ita prosperentur diligentes te. Contrà, hostes cõfundantur, ait, et pereant, qui uolunt mihi malum. Item Psal. 7. Conuertatur labor eius in caput eius, atq; in uerticem eius iniquitas ipsius descendat.

Sed quomodo hoc stare potest cũ Christi præcepto, qui iubet ut, oremus pro maledicentibus nobis & iniuriam nobis facientibus? Oratio Ecclesiæ contra hostes habet semper annexam conditionem pœnitentiæ et conuersionis: Est enim sensus, ut aut conuertantur per pœnitentiam, aut confundantur & pereant: ne perpetuò blasphemias in Deum crepent, & sanctis Dei sint molesti. Orandum est ergo pro hostibus ut conuertantur, quòd si non

pro hostibꝰ orandum ut conuertantur: orandum contra eos, ut confundantur.

si non conuertantur, orandum est contra eos, ut confundantur, frustrati suis consilijs, quibus struunt Ecclesiæ Christi insidias.

Vis'ne, inquiunt famuli, ut eamus & eradicemus ea? quibus ait, non: sed sinite utraq; crescere, ne fortè colligentes Zizania, eradicetis simul & triticum. Primùm hîc sciendum est, quòd Christus neq; de pastorum, neq; magistratuum officio disserat: sed tantùm offendiculum tollit, quo turbantur infirmi, dum uident in Ecclesia multos esse impuros. Pastoribus enim commissus est gladius spiritualis, quo separant impuros ab Ecclesia, dum eos excommunicant, quò pudore suffusi tandem resipiscant, & boni eorum contagione non coinquinentur. Magistratui est etiam gladius commissus, sed secularis, ut uocant, quo turbatores humanæ societatis punit & eijcit. Quanquam autem pastores et magistratus uel maximè sedulò fecerint officium: tamen ita nunquam purgabunt Ecclesiam, quin aliquæ feces impuræ doctrinæ & prauæ uitæ remaneant, quod cùm uidemus, non debemus offendi: sed admoniti hac parabola, purgare quantum possumus, reliqua Deo committentes. Non enim Christus hoc dicto indulget alendis sordibus in Ecclesia: sed tantùm fideles suos hortatur, ne animo deficiant, cùm malos secũ ferre cogantur: Ex hoc ergo loco colligamus. 1. Quanta sit misericordia Dei, qui tam patienter malos in Ecclesia fert, ut agant pœnitentiam. 2. Quòd his consolemur nos

con-

contra scandalū paucitatis obedientiū Euangelio. 3. Quòd confutentur Anabaptistæ, qui negant illū cœtum Ecclesiam esse, in quo sunt multi scelerati.

DE QVARTO.

Et in tempore messis dicam messoribus: colligite primùm Zizania, & colligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum uerò congregate in horreum meum. Hîc concionatur de separatione piorum ab impijs, quæ est futura in consummatione seculi. Deinde prædicit fore, ut impij puniantur: pij uerò aggregentur in regnum Dei. Quemadmodum enim Zizania colliguntur & igni mandantur: triticum uerò colligitur & in horreum seruandum reponitur: ita in fine seculi futurum est, ut impij tradantur æternis pœnis cruciandi, pij uerò liberentur & donentur æternæ uitæ possessione. Hoc sine parabola Christus Matth. 26. ita exprimit in sententia extremi iudicij, ubi impijs dicturus est: Ite uos maledicti in ignem æternum, Pijs uerò: Venite benedicti Patris mei, & possidete regnum uobis paratum ab initio. In summa, Impijs lata duplex pœna nominatur, maledictio, & ignis æternus, quia enim contemserunt beneficium Christi gratuitò sibi oblatum, maledictioni omnium creaturarum subijcientur, quæ pœna quàm sit horrenda, nulla lingua explicare potest. Deinde duplici punientur igni, nempe malæ conscientiæ, cuius ingens cruciatus nunquam finietur: & igne corpus urente non con-

Math: 25. Math: 25

duplex pœna impijs ~~post~~ in Gehenna erit

consumente: nam æternis pœnis corpus destinatum, perpetuum ignem sentiet. Si hæc seriò cogitaremus, non ita frigidi essemus in rebus salutis nostræ.

In sententia piorum duplex proponitur præmium, nempe benedictio paterna, et regni Dei hæreditas: Illa opponitur maledictioni, hæc æternis pœnis: Duplex ergo argumentum hinc sumamus: unum à pœnis impiorum, Alterum à præmijs iustorum, utrunq; efficax est (modò ritè cogitetur) ad operandum in nobis timorem Dei & ueram perpetuamq; pœnitentiam.

Hoc ergo pacto tota hæc parabola hunc habet scopum, ut relinquat impius uiã suam qua peccat, relinquat iniquus cogitationem suã, qua de remiss: peccatorum desperat, & secundum Prophetæ dictum conuertatur ad Dominum, quia multus est ad ignoscendum. In hoc MVLTO nihil deest, sed est in eo omnipotentes misericordia & misericors omnipotentia, Cui gloria in secula, Amen.

Esaiæ 55.

DOMINICA SEPTVAGESIMÆ, EVANGELIVM

Matth. 20.

Hoc Euãg. ptinet ad 6. ptē catechis: 15. de potestate clauium. ite ad Symbolum st. ad 10. et 12 Articulum Remissionē petc. et Vitā æternam Item credo sanctā Ecclesiam. vt supra [illegible]

SImile est regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exijt primo statim diluculo, ad conducendos operarios in uineam suam. Conuentione autem facta cum opera-

rijs in singulos dies denario, misit eos in uineam suam. Et egressus circiter horam tertiam, uidit alios stantes in foro ociosos, & illis dixit: Ite & uos in uineam meam, & quodcunque iustum fuerit, dabo uobis. Illi autem abierunt. Rursum autem exijt circiter sextam & nonam horam, & fecit similiter. Circa undecimam uerò exijt, & inuenit alios stantes ociosos, ac dixit illis: Cur hîc statis totum diem ociosi? Dicunt ei: quia nemo nos conduxit: Dicit illis: abite & uos in uineam meam, & quicquid fuerit iustum, accipietis. Cùm autem uespera facta esset, dicit Dominus uineæ procuratori suo: uoca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à postremis usque ad primos. Et cùm uenissent qui circa undecimam horam uenerant, acceperunt singuli denarium. Venientes autem & primi, arbitrati sunt, quòd plus essent accepturi, & acceperunt ipsi quoque singuli denarium. Et cùm accepissent, murmurabant aduersus patremfamilias, dicentes: Hi nouissimi unam horam fuerunt in opere, & illos pares nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstum. At ille respondens, dixit: amice, non facio tibi iniuriam. Nónne denario pactus es mecum? Tolle quod tuum est, & abi. Volo autem huic nouissimo dare sicut & tibi. An non licet mihi facere

Esaiæ. 58.

cere

facere quod uolo in rebus meis? An oculus tuus malus est, quòd ego bonus sim? sic nouissimi erunt primi, & primi nouissimi: Multi enim sunt uocati, pauci uerò electi.

Rom. 9. O homo tu quis es, q respondeas deo. Item Esaiæ 45.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆC parabola imaginem Ecclesiæ nobis ob oculos ponit: nam in ea ostenditur, quomodo in Ecclesia, quæ uineæ confertur, agitur. Quemadmodum enim operarij se habent ad uineam: sic se habent homines ad Ecclesiam. Operarij autem in uineam alij maturius, alij serius uocantur: alij multum diuq́;, alij parum breuiq́; laborant tempore: sic hominum alij citius, alij tardius prædicatione Euangelij Ecclesiæ aggregantur: alij minus, alij magis laborant. Præterea, ut paterfamilias alijs ex conducto dat mercedem diurnam, alijs ex gratia tantundem: ad eundem modum cœlestis Pater æquè in omnes munificus est, qui in Ecclesia sua laborant. Deinde ut paterfamilias superbos & contumaces abire iubet, & eos, qui ipsius liberalitatem boni consulunt, fouet: Ita DEVS Pater, eos qui quærunt mercedem operum, reijcit, cùm eos, qui ex gratuita ipsius beneuolentia pendent, æterna donat uita. Atq; ita sensus huius Euangelij est, quòd nemo debeat suis operibus uel fidere, si sunt multa: uel desperare, si sunt nulla: sed tantùm ex bonitate DEI pendeat, ambulans in timore DOMINI. Porrò loci tres constitui possunt.

I. Quòd quilibet Christianus conductus sit in uineam Domini, ut laboret.

II. Generalis doctrina de bonis operibus & mercede bonorum operum.

III. De dicto Christi: Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi: multi sunt uocati, pauci uerò electi.

DE PRIMO.

Ecclesia Dei sæpè in scripturis uinea Domini dicitur: idq; primùm, quia Dominus eam elegit & dignatus est fœdere gratiæ & æternæ salutis, innumerisq; beneficijs prosecutus est, plantauit & coluit. Tota Ecclesia uinea est: singuli autem Christiani palmites sunt, qui & alia ratione operarij dicuntur. 2. Hæc appellatio ostendit, quanti Dominus suam Ecclesiam æstimet: nulla enim possessio uinea preciosior est. Nam nulla plus operæ & assidui laboris flagitat. 3. Cùm Ecclesiam uineam suam appellat Dominus, suam curam & solicitudinem erga nos commendat. 4. Significat hæc appellatio nos aßiduo cultu & continua cura indigere, & manum à Domino adhiberi oportere, si ueros et fructuosos palmites habere uelit. 5. Quòd qui in Ecclesiam recepti sint, debeant fructum bonum producere. Vt enim non labruscas, sed uuas uini palmites producunt: ita Christiani non carnis, sed Spiritus opera facient.

Iam quomodo quilibet Christianus in uinea Domini laborare debeat spectandum est. Vt enim in

uinea uaria sunt officia: alius enim plantat, alius rigat, alius putat, alius alligat, alius pedamenta ponit, alius fodit, alius terram stercorat: Ita in Ecclesia diuersæ sunt uocationes & officia, pro quorum uarietate in Ecclesia laborandum est. Dominus ordinat singulis labores suos pro sua uoluntate, uni dat falcem, alij ligonem, alij cultrum siue securim: Ita alius concionator est, alius magistratus, alius paterfamilias, alius in schola doctor, alius discipulus, alius artifex &c.

Verùm hic quilibet in suo labore tria spectabit. 1. An suus labor sit utilis in uinea & mandatus à patrefamilias. 2. Quid uitandum sit inter laborandum. 3. Quid quomodoq; faciendum.

An labor tuus sit utilis & mandatus à patrefamilias, scias ex duobus, præcepto nimirum & uocatione. Præceptum habet, omnis labor, qui ad hanc uineam plantandam, rigandam, fouendam, conseruandam facit, hoc est, labor qui gloriæ Dei, ædificationi Ecclesiæ & hospitijs Ecclesiæ, id est, politijs & Oeconomijs deseruit, diuinitus præceptus est in prima tabula, & in quarto præcepto. Deinde non sufficit laborem præceptum esse, nisi legitima sit uocatio facta ad laborandum: Qui.n. sibi sumit laborem in uinea sine uocatione, temerarius est, & nullum fructum edit.

Inter laborandũ uitare oportet. 1. Ne superbias, si plus quàm alius, aut etiam melius tibi laborare uidearis. 2. Ne spectes mercedem operæ præsti-

tæ: sed præceptum patrisfamilias, qui ut labores in uinea te collocauit. 3. Ne minus laborantes contemnas. 4. Ne murmures contra patremfamilias, si liberalis uidetur in eos, qui te minus laborasse uidentur.

Quid inter laborandum spectandum et aßiduè cogitandum. Primùm unumquemq; cogitare oportet, se non ad ocium: sed ad laborem introductum esse in uineam Domini. Nullus.n.in uinea Domini relictus est locus segnitiei aut torpori: nullus sine patrisfamilias offensione, quod sibi iniunctum est, in alium reijcere potest: Quare strenuè laboret, qui in hanc uineam introductus est sine fraude: Nã maledictus est, qui facit opus Domini fraudulenter. 2. Inter laborandum cogitet se stare in conspectu Domini, qui non solùm uidet externas actiones, sed etiam secreta cordium et ex cordis affectu opus æstimat, potius quàm ex operis effectu. 3. Hæc Domini inspectio ad solicitè agendum, laborantem solicitabit, ut alacri animo æstum & pondus diei ferat. 4. Sola bonitas patrisfamilias Dei præcipientis laborem spectanda est, sola inuitabit ad strenuè præstandum officium. 5. Vbi omnia feceris, dices te inutilem seruum esse: Nam si uel superbias, quòd prior ueneris in uineam Domini, uel contemnas alios, qui te minus laborasse uideãtur, uel murmures contra patremfamilias, qui æquè liberalis est in alios atq; in te, audies: Amice, non facio tibi iniuriam, non'ne denario pactus es mecum?

Lucæ 17.

cum?

cum? tolle quod tuum est,& abi. An non licet quod uolo facere in meis? An oculus tuus malus est,quòd ego bonus sum? *Tria hic taxantur in murmuratione. 1. Quòd confidat dignitati sui laboris. 2. Quòd liberalitatem in patrefamilias non admiretur & prædicet, sed culpet potius. 3. Quòd inuideat alijs liberalis patrisfamilias benignitatem: tales sunt omnes, qui iusticiam ex operibus sectantur uacui fide.*

DE SECVNDO.

Vt doctrinam de bonis operibus distinctius intelligamus, tria sunt nobis perpendenda: PRIMVM, *quæ requiratur ad boni operis rationem.* DEINDE, *quæ sint causæ bonorum operum.* TERTIO, *cur* Deus *adeò multas & præclaras promißiones adiecerit bonis operibus, & cur ea mercede dignetur.*

Doctrina de bonis operibꝰ.

Quantum ad primum attinet, quinq; requiruntur, ut aliud opus ab homine factum meritò bonum dici poßit. 1. Præceptum. 2. Spiritus Christi. 3. Fides. 4. Finis uerus. 5. Gratia qua boni consulitur defectus.

Quòd autem ad boni operis rationem requiratur præceptum, manifestum est ex his quatuor: ex conditione nostra, ex mandato, ex prohibitione, ex cultus diuini ratione.

Nostra conditio est, quòd simus serui Dei, *& is* Dominus Deus *noster: Quare ut ipsius est præcipere nobis facienda: ita nostrum est ipsius uolun-*

tatem sequi, tanquam regulam certißimam officij nostri.

Iam docet mandatum Ezech. 20. In præceptis meis ambulate, & iudicia mea custodite, & facite ea. Esai. 48. Ego Dominus Deus tuus docens te utilia, ambulare te faciens in uia qua ambulas. Hier. 33. Speculatorem dedi te domui Israël, audies ex ore meo sermonem, & annunciabis eis ex me.

Deute: 4.

Prohibitio est manifesta Deut. 12. Non facietis singuli quod sibi rectum uideatur. Ezech. 20. In præceptis patrum uestrorum nolite incedere.

Cultus Dei ratio requirit, ut opus quod placeat, sit præceptum: Vnde Dominus pronunciat se frustra coli mandatis & doctrinis hominum. Et Esai. 29. unum ex flagitijs nominatur, propter quæ mala minatur populo suo Dominus, quòd coluerint ipsum mandatis hominum. Quare Paulus Colos. 2. omnem ἐθελοθρησκείαν manifestè damnat.

Mathei. 15.

Hinc ergo patet, quòd ad boni operis rationem requiratur præceptum Dei: Sit ergo uerbum Domini lucerna nostra, quæ nobis præluceat in omnibus nostris actionibus.

Secundò requiritur ad boni operis rationem Spiritus Christi. Quicunq; enim spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Spiritus carnis commaculat opus, adeò ut qui in carne sunt, Deo placere non poßint. Opus est ergo spiritu regenerante nos in nouos homines, sine quo nec nos, nec opera nostra placent.

Rom: 8. cap.

Tertiò

Tertiò requiritur fides: Fide enim persona reconciliatur Deo & fit iusta: propter fidem ergo placent quoq; opera: Nam sine fide impoßibile est placere Deo: Quicquid enim non fit ex fide peccatum est.

Ebreos. 11.
Roma: 14.

Quartò requiritur finis uerus ad operis bonitatem, quemadmodum hæc uerba Augustini testantur: Noueris (inquit) non officijs, sed finibus à uicijs discernendas esse uirtutes: officium autem est, quod faciendum est: finis uerò propter quod faciendum est. Cùm itaq; facit aliquid homo, ubi peccare non uidetur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur: esse autem finem ultimum omnium actionum nostrarum gloriam Dei decet, cui multi alij sæpè subordinantur.

QVINTO, ad boni operis rationem requiritur gratia, qua boni consulitur defectus: Nam tametsi fide iustificatus, non satisfacit legi Dei, imò sentit multas maculas in omnibus suis operibus: tamen ipsius opera uerè placent Deo, & quod est in illis uicium tegit gratia.

In iustificatis quod est Vitij tegit gratia

Ista ergo quinq; requiruntur ad boni operis rationem, sine quibus opus nequaquàm coram Deo bonum dici potest: nunc quod secundo loco promisi, causas recitabo, quæ nos ad benè agendum permouebunt, & sunt in uniuersum tres, Neceßitas, Dignitas, Præmium.

Neceßitas quintuplex est: mandati, debiti, fidei retinendæ, uitationis pœnarum, & conuersionis.

NECESSITAS prima, est mandatum Dei, cui omnes creaturæ rationales obedire debent. Et Paulus ait: Hæc est uoluntas Dei sanctificatio uestra. 1. Thessal: 4.

SECVNDA necessitas, est debitum, de quo Rom. 8. Debitores sumus Dei, non carnis: non enim sumus nostri iuris: sed eius qui redemit nos suo precioso sanguine.

TERTIA necessitas, est fides, quæ retineri nequit, ubi peccatis contra conscientiam indulgemus: Vnde Paulus: Si quis suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem abnegauit & infideli deterior est. Milita militiam honestam, habens fidem & bonam conscientiam. 1. Timoth: 5. 1. Timoth: 1.

QVARTA necessitas est uitatio pœnarum: Propter iniquitates, inquit Dauid, corripis filios hominum.

QVINTA necessitas, est cōuersio: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris: sed ut conuertatur & uiuat. Cùm enim fit conuersio, homo uiuificatur & regeneratur in nouum hominem, ut iam spiritu facta carnis mortificet, Rom. 8. Ezechiel: 33.

Secunda causa bonorum operum est dignitas. Nam iustificati sunt filij Dei: sunt templum Dei sanctum: sunt reges & sacerdotes, uncti à Spiritu sancto, qui induti iusticiam, Deum mente, uoce, confeßione, & moribus prædicare debent.

Tertia causa, est præmium, hoc est, compensatio patientiæ, & obedientiæ credentium erga Deum:

um: Nam Deus promittit præmium, quod nos ex fide expectare debemus, non nitentes operibus à nobis præstitis: sed promißionibus gratuitis: Ita Moses Hebr. 11. legitur respexisse ad remunerationem. Cùm ergo Deus promittit remunerationem, duo faciemus. Primùm nostri operis indignitatem et imperfectionem agnoscamus. Deinde Deũ promittentem in suis promißis ueracem statuemus, freti promittentis bonitate, non operis dignitate.

Perpendendum tertio loco proposui, cur Deus adiecerit promißiones bonis operibus, & cur ea mercede dignetur: Huius rei causæ potißimum sunt quinq;.

PRIMA, ut sint testimonia prouidẽtiæ Dei. Vult enim sciri Deus & bona corporalia res esse ab ipso creatas, & non casu spargi, sed ab ipso Ecclesiæ dari & conseruari, iuxta dictum: Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Lucæ. 1.

SECVNDA, ut sint testimonia, quòd uelit Deus etiam in hac uita seruare Ecclesiam: unde 1. Timoth. 4. Pietas habet promißiones præsentis uitæ & futuræ.

TERTIA, quia Deus uult & neceßitatem corporalem esse commonefactionem de fide, inuocatione, spe, gratiarum actione, & uult hæc bona fide peti, & expectari per patientiam.

QVARTA, ut sint cõmonefactiones de promißione gratiæ. Beneficia enim corporalia, fidelibus sunt gratiæ obsignatio.

QVINTA, quia Deus uult utrumq; fieri: & Ecclesiam esse subiectam cruci, & inter ipsa pericula seruari in hac uita. Vtrunq; Esai. 17. indicatur: Domine Deus noster salua nos de manu Zenacherib, ut cognoscant omnia regna terræ, quòd tu solus sis Dominus.

DE TERTIO.

Sententia, qua hanc parabolam claudit Dominus, diligenter obseruanda est. Sic nouissimi erunt primi, & primi nouissimi. Quare? Multi enim sunt uocati, pauci uerò electi.

Huius sententiæ propositio, quæ est paradoxon rationi, ut erigit pusillanimes agnoscentes suam infirmitatem: ita Hypocritas superbos, tumentes opinione iusticiæ & sanctitatis, deijcit, & ueluti diuino quodam fulmine prosternit. Sed qui sunt primi? Qui nouißimi? Primi apud seipsos sua opinione & operum suorum æstimatione, erunt nouißimi apud Deum, id est, nullius precij, imò homines sententia Dei damnati.

Nouißimi apud seipsos sunt, qui seriò agnoscunt suam uilitatem & infirmitatem, ut qui nihil sentiant se habere meriti, hi erunt primi apud Deum, hoc est, Deo accepti, modò firma fide in Christum mediatorem recumbant.

Ratio sententiæ huius, Multi sunt uocati, pauci uerò electi, duo docet: unum quanta sit bonitas & misericordia Dei uocantis omnes ad agnitionem sui filij per Euangelium. Alterum, quanta

sit

ſit ingratitudo hominum, è quibus adeo pauci inueniuntur qui ſunt electi, hoc eſt, ſinceri, pij, & agentes pœnitentiam ſeriam: ſunt pauci qui ſuis operibus, adeoq́; ſibi totis renunciant, & ſoli Deo *fidunt, eum mente, uoce, confeßione & moribus glorificantes. Hæc ergo ſententia nos primùm monet, ut agnoſcamus beneficium* Dei, *qui nos uocat per* Euangelium. *Secundò, ut deteſtemur ingratitudinem mundi, non acceptantis oblata beneficia. Tertiò, ut adiungamus nos pœnitentia, fide & uera inuocatione illis paucis, qui ſincerè* Euangelium *recipiunt in gloriam* Dei. *Cui honor in ſecula,* Amen.

DOMINICA SEXAGESIMÆ, EVANGElium Luc. 8.

Pſalm: 67 Deus misereatur nostri, et benedicat nobis. p.

CVm autem turba plurima conueniret, & ē ſingulis ciuitatibus properarent ad eum, dixit per ſimilitudinem: Exijt qui ſementem faciebat, ad ſeminandum ſemen ſuum: & inter ſeminandum, aliud cecidit circa uiam, & conculcatum eſt, & uolucres cœli comederunt illud. Et aliud cecidit ſuper petram, & enatum aruit, quia non habebat humorē. Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul enatæ ſpinæ ſuffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, & enatum fecit fru-

ctum centuplum. Hęc dicens, clamabat: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Interrogabant autem eum discipuli eius, dicentes, quæ esset ista parabola. At ille dixit: Vobis datum est nosse mysteria regni Dei, cæteris autem per parabolas, ut uidentes non uideant, & audientes non intelligant. Est autem hæc parabola: Semen est sermo Dei: qui autem iuxta uiam, hi sunt, qui audiunt, deinde uenit diabolus, & tollit sermonem de corde eorum, ne credentes seruentur. Nam qui supra petram, ij sunt, qui cùm audierunt, cum gaudio suscipiunt sermonem, & hi radices non habent, qui ad tempus credunt, & in tempo-

tempore tentationis recedunt. Quòd autem in ſpinas cecidit, hi ſunt, qui audierunt, & à ſolicitudinibus & diuitijs ac uoluptatibus uitæ euntes, ſuffocantur, nec referunt fructū. Quod autem in bonam terram, hi ſunt, qui in corde honeſto ac bono audientes ſermonem retinent, & fructum afferunt per patientiam.

Es wöll vnns Gott genedig sein. psalmo 67.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc Euangelium cõtinet pulcram imaginem Eccleſiæ militantis in hoc mundo, et naſcentis ex incorruptibili ſemine uerbo Dei, in cuius uiſibili cœtu quales, & quàm multiplices ſint auditores, ſeminis naturalis ſimilitudine depingit: Idem enim euenire ſemini cœleſti teſtatur, quod ſemini naturali, iacto in terram, accidere ſolet. Nam ut non omne fert fructum, quod ab agricola in terram iacitur: ſed uix quarta pars: Ita uerbum Dei uarios habet auditores, in quorum paucißimis ſalutarem producit fructum: Loci tres ſunt:

I. *Parabolæ explicatio.*

II. *Genera auditorum uerbi Dei.*

III. *De dicto Domini: Qui habet aures ad audiendum, audiat.*

DE PRIMO.

Cauſæ cur Dominus in parabolis locutus ſit turbis, plures ſunt. Prima eſſe poteſt prædictio Prophetarum: Prophetæ etenim prædixerunt fore, ut Chriſtus aduenięs in parabolis eſſet docturus. Fuit

autem

autem antiquißima docendi ratio, parabolis & Symbolis docere. 2. Quia hoc genus docendi mirificè in oculos, & animos hominũ incurrit. 3. Quia quæ huiusmodi imaginibus et symbolis traduntur, memoriam iuuant, ut doctrina per ista, ueluti symbola, ad posteritatem omnem transmittatur. 4. Parabolæ quoq; duriores obiurgationes molliunt, & uelo quodam tegunt, ut minus offendant: postea autem animo perceptæ & intellectæ erudiunt, & idem quod perspicua doctrina efficiunt, & interim neminem traducunt.

Porrò partes huius parabolæ sunt: Seminator, semen, fructus, terra.

Seminator Deus est, qui tametsi per homines semen in terram mittit: tamen ipse unà adest & operatur: quare ministri uerbi coadiutores Dei dicuntur: quo nomine significatur utrunq;, scilicet, quòd & Deus suo modo operatur, & homines cooperatores suam operam Deo collocant. Hîc duo discamus: Primùm esse preciosum et nobile semen: uidemus. n. in mundo, quò præclarius fuerit semen, eò prudentiores & peritiores adhiberi, qui semen in terram iaciũt. Si reges mũdi dicerentur adhibitis sapientibus mundi, hoc semen in terram mittere, omnes admirarentur: omnes singulari cura cuperent hoc semen cognoscere: sed hîc iam adest seminator Deus, adsunt Oeconomi mysteriorum Dei: quare necesse est, & seriam et nobilem in primis hanc esse sationem. Alterum, quod hinc discamus,

mus, est, magnum flagitium esse, grauißimisq; pœnis plectendum: uel huius seminatoris Dei semen in terram, id est, in cor prius aratro legis præparatum, non recipere: uel receptum non maximo cultu, solicitudine, ac diligentia fouere ut crescat, quò seminatori gratißimum ferat fructum.

Semen est ipsum uerbũ Dei, non hominis, quod semen filius Dei unigenitus attulit è sinu Patris: hoc semen uiuum est, quare si fructum aliquando non proferre uidetur, non seminis, sed terræ culpa est. Hoc semen qui uel uiciant, ut hæretici faciunt: uel suffocant, ut hypocritæ: uel ui opprimunt, ut tyranni: uel adulterinum substituunt, ut Papistæ, sentient olim iusti Dei iram, qui ut semen purum dedit: ita idem purum et minimè uiciatum uult seruari, quod apud suam Ecclesiam deposuit in thesauris Prophetarum & Apostolorum reconditum.

Fructus, quem hoc semen producit, seminis, ut decet, naturam imitatur, postquam excreuit. Primùm.n. ex eo in terram iacto, nascitur pœnitentia, hoc est, uitæ prioris sceleratæ mutatio: quemadmodum enim nobile aliquod semen, terræ uisceribus conceptum, sua uirtute suffocat urticas, quæ prius terram occupârunt: Ita hoc semen herbas malas, quas in corde hominis seminauit Diabolus, hoc est, peccata suffocat uera contritione, ut non amplius ut antea fructum ferant lethalem ad damnationẽ. Deinde hoc semen unà cum salutari pœnitentia producit fidem, cuius fructus est Deo gratißimus:

ex hac

ex hac fide tanquam è spica proueniunt semina, hoc est, filij Dei, iuxta illud: Qui credunt, dedit hanc dignitatem, ut filij Dei fierent. Hi, ut inquit Petrus, renati sunt, non ex corruptibili semine: sed incorruptibili per sermonem uiuentis Dei, & manentem in æternum. Filij Dei ita ex semine incorruptibili Dei nati, proferunt suum fructum, nempe bona opera & patientiam, quibus usq; ad messem ager Domini fœcundus floret.

Ioan: 1. cap.
1. petri. 1. c.

DE ~~PRIMO~~. SECVNDO.

Ex seminis conditione iacti in teram, genera auditorum uerbi Dei quatuor colligere est: Semen enim iactum in terram, aut non concipitur terræ uisceribus, aut cōcipitur cum fructu, sed mox flaccescente & pereunte, aut concipitur cum fructu durante usq; ad messem: atq; hæc uarietas ex conditione terræ prouenit: nam si in uiam cadit semen, non agit radicem, sed aut conculcatur pedibus, aut à uolucribus deuoratur. Si in petricosa loca cadit, quia in altum radices non mittit, enatum mox perit: si inter spinas cadit, à spinis suffocatum moritur sine utilitate: Si in terram bonam iactum fuerit, fructum fert, eumq; copiosum. Hinc esse quatuor auditorum genera, manifestè Dominus concludit: de quibus nunc ordinè dicendum est.

PRIMVM auditorum genus hoc modo parabola significatur. Aliud cecidit super uiam, & conculcatum est. Parabola à Domino ita explicatur. Qui secus uiam hi sunt, qui audiunt,

deinde

deinde uenit Diabolus, & tollit uerbum de corde eorum, ne credentes salui fiant. *In hac explicatione multa cócurrunt diligenter perpendenda. 1. Quæ causa sit, quòd non ferat fructum, nimirum quia terra dura & sicca est, hoc est, corda audientium sunt saxea & dura, adeò ut uerbo non cedant.* Durescunt *autem corda peccandi consuetudine, impunitatis spe, cogitationibus* Epicureis, *exemplis peccantium infinitis, & diaboli dolis.* Quòd *autem* Dominus *ait sermonem seminatum in cordibus eorum, perinde est, ac si dicat, uicio hominum et prauitate fieri, quòd de corde auditorum eripiatur:* Deo *proinde iniuriam faciũt, qui illi suam damnationem ascribunt:* Ille *enim in omnes misericors: is semen mittit in terram, hoc est, mittit qui* Euangelium *doceant: sed hominum culpa euenit, quòd sine fructu conculcetur.* 2. Diligenter *obseruandum est, quòd* Diabolus *dicatur uenire & tollere sermonem de corde: unde colligimus hunc salutis nostræ hostem, ut sationis tempore solent famelicæ aues, simul ac prodit in medium doctrina, instare & irrumpere ad eam rapiendam, priusquàm humore concepto germinet: hoc* Satanæ *perpetuum studium esse, historia omnium temporum docet, ac* Petrus *testatur, cùm ait: eum tanquam* Leonem *rugientem quærere quẽ deuoret.* Sicuti *enim primis nostris parentibus aduersatus est, idq; per uerbi diuini ablationem de corde ipsorum; ita hodiè simili studio incumbit, ut uer-*

1. pet: 5.

Genes: 3. c.

ut uerbum prædicatum infructuosum apud auditores maneat. 3. Est obseruandum, quòd Euangelium sit salutis prædicatio. Nam cùm dicit, Diabolum tollere uerbum de cordibus auditorum, ne salui fiant, satis indicat uerbum Dei nostræ saluti destinatum esse. 4. Obseruanda est hîc magna fidei laus, dum nostræ salutis causa, aperta uoce Christi hîc uocatur, ut credentes, inquit, salui fiant. Quemadmodum enim salus ministerio Euangelij hominibus offertur: Ita sola fide recipitur oblata salus & retinetur: Vnde Apostolus: Euangelium est potentia Dei in salutem omni credenti. 5. Vt magna nostra ingratitudo taxatur, qui salutem oblatam per uerbum contemnimus: Ita execrandus est eorum error, qui uerbo uocali suam uirtutem adimere conantur, qui sanè Diaboli organa sunt ad impediendam hominum salutem.

Roma: 1.

SECVNDVM auditorum genus hac parabola notatur. Aliud cecidit super Petram, & enatum exaruit, quia non habuit humorem. Parabola à Domino explicatur his uerbis. Nã qui super Petram, hi sunt, cùm audierint, suscipiunt cum gaudio sermonẽ: hi tamen radices non habent, qui ad tempus credunt, & tempore tentationis recedunt: dum crux non premit et persecutio, non infimum locum in Ecclesia habent: uerùm ubi persecutio oritur propter Euangelium, succumbunt, & in ipsis fides emoritur sine fructu: huius

generis

generis auditores sunt, pròh dolor, plurimi. Cùm primùm in hoc regno repurgata doctrina Euangelij esset, plurimi uisi sunt Euangelium seriò amplecti: sed cùm uiderēt amicos offendi: cùm animaduerterent non parum suæ autoritati apud Papistas decedere, & iam preßius eos crux tangeret, obliti dulcedinis Euangelij, quod cum gaudio prius susceperāt, ab eo turpiter cum ignominia summa et animarum suarum horrendo interitu discedunt miseri, quibus satius fuisset nunquam bonum Euangelij gustasse, quàm ut cum tanta ignominia gratia & salute rursus exciderent.

TERTIVM auditorum genus parabola hac pingitur, Et aliud cecidit inter spinas, & simul enatæ spinæ suffocauerunt illud. Parabolam Dominus interpretans, ait: Quod autem in spinas cecidit, hi sunt, qui audierunt, & à solicitudinibus & diuitijs ac uoluptatibus uitæ euntes, suffocantur, nec referunt fructum. In hac explicatione Domini plura sunt cōsideranda. primùm q; hoc genus hominum fuerit idoneum ad fouendum intus sementem, hoc est, q; uera pœnitentia sint ad Dominum cōuersi, credant et ament uerbum Dei. Deinde, quòd aliunde proueniat corruptio seminis, hoc est, uerbi Dei in corde hominis seminati, nempe à spinis. Quemadmodū semen bona terra conceptum, enatum sæpè spinarum complexu corrumpitur, ut prorsus pereat ante messem: Ita multi in principio pij & colentes Deum,

ſpinis ante finem uitæ ſuffocantur, ſpinis, inquam, ſolicitudinum, diuitiarum & uoluptatum. Tertiò obſeruandum hîc eſt, quòd Dominus hîc ponat tria genera ſpinarum, quæ ſementem cœleſtem, poſtquam in culmum aſſurrexit, ſuffocant: ut ſunt ſolicitudines ſeu curæ huius ſeculi, ut Matthæus habet, diuitiæ, ſeu, ut Matthæus et Marcus habent, deceptio diuitiarum & uoluptates uitæ.

Math: 13. Marcus 4.

Cùm ergo hæ ſunt ſpinæ, quibus uerbum Dei ſuffocatur, & nemo noſtrûm ſit, qui non ingenti ſpinarum copia & quaſi denſa ſilua refertus ſit, danda eſt opera, ut ſi ſpinas ipſas omnino euellere non poßimus: ſaltem aculeos ipſorum retundamus, ne diuinam ſementem confodiant & perdant.

Quantum igitur ad PRIMVM ſpinarum genus attinet, ita retundatur, ſi toti huic mundo cum ſuis concupiſcentijs renunciemus, & utamur hoc mundo tanquam non utentes: quemadmodum monet Paulus.

SECVNDVM genus non nocebit, ſi Salomonis conſilio uſi fuerimus, qui ait: Si diuitiæ affluunt, noli cor apponere. Item Pauli, qui ait: Præcipe diuitibus in hoc ſeculo, ne ſuperbiant, ne ſperent in diuitiarum incertitudine: ſed in Deo uiuente, qui præbet nobis abundè omnia ad fruitionem: ſed ut benè agant, & diuites eſſe ſtudeant in bonis operibus, & ſint liberales erga alios.

pſalm: 62. 1. Timoth: 6.

TERTIVM genus ſpinarum, uoluptatis uita eſt, quæ in delicijs, pompa, gloria mundi, deli-

catis

catis cibis & uestibus & rebus uenereis posita sunt: quæ omnes & singulæ semen diuinum suffocant, ut fructum uitæ æternæ producere nequeat. Has ergo spinas diligenter caueant, quibus salus æterna curæ est.

QVARTVM genus auditorum hac parabolæ parte notatur. Et aliud semen cecidit in terram bonam, & dedit fructum emergentem atque crescentem, & attulit unum triginta, & unum sexaginta, & unum centum: Explicatur parabola à Domino his uerbis: Quod autem in terram bonam cecidit, ij sunt, qui corde bono & benigno audientes sermonem retinent, & fructum afferunt in patientia. In hac explicatione quinq; obseruanda sunt, quæ bonam terram, in quam iactum est semen Domini, definiunt. 1. Est corde bono et benigno recipere semen & uerbum audire. 2. Retinere semen, id est, non obliuisci uerbi auditi, sed illud perpetuò meditari. 3. Est fructum facere in uera pietate, sanctitate, caritate & uocationis munere. 4. Quòd hunc fructum in patientia ferre oporteat, ne uidelicet ullis rebus sinamus à fide, & fructu producendo nos abduci. 5. Quòd non omnes æquè multum fructus proferant: ait enim Dominus: unum triginta, unum sexaginta, unum centum, hoc est, qui credunt Euangelio pro mensura fidei fructificant: alij plus, alij minus. Hoc in fructibus discrimen docet & consolatur: docet quidem, quòd semen DEI non

debeat esse infrugiferum, modò salutare ipsum nobis esse cupiamus: consolatur uerò eos, qui benigno & bono sunt corde, & multum fructus cupiunt producere in horreum Dei: sentiunt tamen se uiribus destitui, & non posse sexagesimum aut centesimum prouentum reddere. Hi non despondeant animum: nam paterfamilias etiam inferiores dignatur suo honore & bonitatis elogio.

Quisquis ergo suæ salutis amans est, studeat fructum facere, pro suæ uocationis ratione: & quando se parum producere animaduertit, petat opem à patrefamilias, & in ipsius confidat bonitatem, qui non abijcit eum, qui uel minimum fructum profert.

DE TERTIO.

Dum hæc diceret, ait Euangelista, exclamans alta uoce, ait: Qui habet aures ad audiendum audiat. Quoniam aũt exclamat Dominus, significatur & ipsius affectus erga homines, quod cupiat eos saluos fieri, & hominum surditas ad audiendum ea quæ salutis sunt. Deinde cùm ait: Qui habet aures ad audiendũ audiat, haud obscurè indicat, se duo genera auditorum habere, quorum quidam sunt surdi, non quòd non audiant externis auribus: sed quòd in intima cordis non reponant quæ audiunt. Huius generis auditorum quanta sit copia, docent scelerati mores multorum, qui fidem in ore habent sine fructu omni in uita et moribus: quidam sunt auriti, quod auribus externis capiũt,

in im-

in intima cordis reponunt, fructum seminis pro mensura fidei producentes. Verùm sciendum, neminem sua industria sibi aures, quibus fructuosè uerbum Dei audire poßit, formare & aptare: sed oportere aures ipsas à Domino perforari. Cùm enim uerbum foris in auribus sonat, adest Spiritus sanctus in uerbo efficax, qui aures cordis aperit ad audiendum, & recipiendum uerbum, modò ipsi nostra malicia spiritui aperienti non reluctemur. Tametsi enim solus Dominus aures aperire potest, & omnibus se paratum exhibet: tamen illis solis aperiuntur, qui sua contumacia Domino non resistunt. Quare nostrum est perpetuis suspirijs ad Dominum clamare, ut aures nostras aperiat, corda præparet, affectus purget, quò uerbum audiamus in nostram salutem & gloriam Dei, Cui honor & gloria in secula, Amen.

DOMINICA QVINQVAGESIMÆ, EVANGElium Matth. 3.

TVnc autem accedit Iesus à Galilæa, ad Iordanem ad Iohannem, ut baptizaretur ab illo. At Iohannes prohibebat illum, dicens: Mihi opus est, ut abs te baptizer, & tu uenis ad me? Respondens autem Iesus dixit ad illum: Omitte nunc, sic enim decet nos, ut compleamus omnem iusticiam. Tunc omittit illum. Et baptizatus Iesus

ascendit protinus ab aqua: & ecce aperti sunt illi cœli, & uidit Spiritum Dei descentem tanquam Columbam, & uenientem super ipsum. Et ecce uox de cœlis dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc festum institutum est in Ecclesijs nostris propter historiam Baptismi Christi, quæ historia præcipuum factum, quod unquam in mundo contigit, continet: neq; unquam continget, priusquam Christum uiderimus uenientem in nubibus cum Angelis suis & potestate magna. Si ergo delectat

lectat nos maiorum Heroum historia, habemus hîc maximi Herois historiam, quæ non solùm sua iucunditate oblectat animos legentium: Verumetiam sola, plura commoda affert, quàm omnes Historiæ mundi afferre possunt. Priusquam autem accedimus ad huius Historiæ expositionem, duæ nobis sunt diluendæ quæstiones: Quarum prior est, cur nam hoc festum in Ecclesiastica nostrarum Ecclesiarum ordinatione sit institutum: Posterior, cur hoc tempore anni potius quàm alio. Ad priorem quæstionem respondeo. Historia Christi texitur propter nostram salutem, ideò uoluit etiam Ecclesiastica ordinatio in Dania hanc potißimum historiæ partem non omittere: sed certo tempore anni eam proponere.

Ad posteriorem dico, quòd hoc tempore conueniat maximè eam historiam tractare: idq; duabus de causis. Primùm propter ordinem & seriem Historiæ. Hactenus enim ordinè audiuimus. 1. de natiuitate Domini. 2. de Circumcisione. 3. de apparitione. 4. de oblatione eius in templo. 5. de disputatione eius in templo cùm ageret 12. annum. Quid aũt egerit à duodecimo anno usq; ad 29. nihil scriptum est, nisi quòd fuerit subiectus suis parentibus. 6. de Baptismo eius qui hoc anni tempore optimè recitatur. 7. sequitur de ieiunio, 8. de tẽtatione. 9. de doctrina & miraculis. 10. de paßione. 11. de resurrectione. 12. de ascensione in cœlum. 13. de mißione Spiritus sancti, qua Christi do-

doctrina confirmata est. 14. sequuntur reliquo tempore anni conciones uariæ, in quib. beneficia Christi Ecclesiæ commendantur, proponuntur pietatis exempla, inuitantur homines ad piam sanctamq; uitam. 15. de iudicio extremo, & præmijs piorum & pœnis impiorum. Hæc sunt præcipua membra historiæ Christi, quæ optimo ordine, prout res gestæ sunt, singulis annis in nostris Ecclesijs tractantur. Est præterea alia causa, cur hoc anni tempore de Baptismo Christi agit nostra Ecclesia, nimirum ut doceatur, qualenam uestimentum deceat Christianos contra Diabolicum illum & Ethnicum furorem, & debacchandi ritum, qualis hactenus in usu fuit in multis locis Christiani orbis non sine graui Dei offensa. Atq; hæc de præsenti festo dicta sufficiant. Loci tres:

I. Historia Baptismi Christi, cum suis circumstantijs.

II. Vsus Historiæ in Ecclesia.

III. Nostri Baptismi ratio & usus.

DE PRIMO.

In Baptismo Domini plures sunt perpendendæ circumstantiæ, & potißimum hæ quinq;. 1. Quæ personæ hic agant. 2. Locus. 3. Colloquium Christi & Iohannis. 4. Baptizatio Christi. 5. Euentus, seu id quod contigit Baptizato Domino. De his quinque circumstantijs ordine dicam.

PRIMA: Tũc uenit Iesus à Galilæa ad Iohannẽ. Hic duas personas habemus. Iohannẽ, qui in spiritu

ritu Heliæ missus erat ad præparandam uiam Domini: Vnde pater eius Zacharias spiritu prophetico de eo dixit adhuc infante: Et tu puer Propheta altissimi uocaberis: præibis.n.ante faciem Domini parare uias eius: ea de causa Christus ipse pronunciat Iohannem plus quàm Prophetam esse, & quo nullus maior de muliere natus sit. Deinde habemus hîc alteram personã, nempe ipsum Christum, Deum & hominem: Adsunt ergo hîc duæ personæ, quibus nihil præclarius habet hic mundus uniuersus. Iohannes fuit summus Propheta Dei: Christus æterni Dei æternus filius: quorum quia & summa dignitas & autoritas existit, nobis hîc insinuantur quanta sit, & dignitas & autoritas Baptismi, qui à Deo profectus celebratur per eos, quibus nihil habet mundus eximium magis.

Malach: 3.
Esaiæ 40.
Lucæ: 1. cap

SECVNDA: Venit ad Iordanem. Hic locus signatur celebrati Baptismi. Iordanis non frustra meminit Euãgelista: uult enim, ut ad miracula, quæ olim in Iordane contigerunt, respiciamus, ut inde nos colligamus, quæ sit uis & efficacia Baptismi spiritualis.

Primùm itaq; occurrit miraculum, quod contigit cùm populus duce Iosua ingrederetur in terram promissam: Nam Iordanis fluuius contra naturam aquæ ab altera parte stetit ut murus, præbuitq; populo Dei iter, ut siccis transiret pedibus, secutus arcam Domini, quam sacerdotes Dei præferebant ante populum. Isto typo significatum est,

Iosuæ 3. Cap:

nos è regno Satanæ, in regnum Dei transferri per baptiſmum, præcedente Chriſto, qui uera propitiationis arca eſt.

2. Reg. 2.
2. Reg. 5.

Helias pallio diuiſit Iordanem, ac tranſgreſſus fluuium in cœlum ſubuectus eſt. Naaman Syrus leproſus ablutus in Iordane ad iuſſum Prophetæ ſanitati eſt reſtitutus. Vt autem Heliæ factum tranſitum in cœlum per Baptiſmum fieri adumbrat: Ita Naaman Syri purgatio ſpiritualem per Baptiſmum fieri mundationem à peccatis figurat: Nam quod foris figurat baptiſmus, id intus ſua uirtute operatur Dominus. Cùm igitur hîc ſit Iordanis mentio, meminerimus quòd ſpiritualiter de Baptiſmo noſtro ſignificet.

TERTIA, At Iohannes prohibebat illũ, dicẽs: Mihi opus eſt, ut abs te baptizer, & tu uenis ad me? Reſpondens autem Ieſus, dixit ad illum: Omitte nunc, ſic enim decet nos, ut compleamus omnem iuſticiam: *tunc omittit illum.* In hoc colloquio plura ſunt ſpectanda membra: Primùm de prohibitione, qua Chriſtum obnixè prohibebat & oratione & manu. Duo quidem hîc diligenter perpendit Iohannes, ſed tertium negligit. Perpendit ſe indignũ eſſe, ut qui ſoluat corrigiam calceorum Chriſti, ne dum eius nudũ corpus abluat. Deinde perpendit, q Chriſtus ſit immunis à peccato, atq; ideo iudicat ipſum non indigere Baptiſmo, ut eo abluatur in ſignum pœnitentiæ. Tertiũ, ut dixi, neglexit: nempe quòd eſſet & ſui

officij,

officij, & officij Christi. Debebat. n. officium intueri, & non indignitatem suæ personæ debebat iudicare. Christum non aliquid moliri posse, quod nō spectaret ad officium Mediatoris. Atq; ideo audit à Christo, Omitte nunc: sic enim decet nos implere omnem iusticiam. Tu missus es ut baptizes: ego autem ueni ut baptizatis salutem conferam, faciamus ergo uterq; quod nos deceat.

Hic ergo tria à Iohanne discamus: Primū agnoscere nos indignos esse, quibus ullum in Ecclesia ministerium committatur. Deinde agnoscere Christum eum esse, qui solus à maculis peccati nos abluere ualet. Tum mandato Christi obedire in nostra uocatione, non impediente nos indignitate nostra, sed urgente officium mandato Domini.

QVARTA: Et baptizatus Iesus: hic æternus filius Dei, sanctus, immaculatus, purus à peccatis, & excelsior cœlis, baptizatur. Sed cur baptizatur? plures possunt aßignari causæ: Primùm. n. uoluit per Baptismum inaugurari ministerio Dei, & hoc quasi fœdere ostendere se ministrum Dei esse. Secundò, ut Baptismus externus esset figura mortis, sepulturæ & resurrectionis suæ: unde & suam paßionem Baptismi nomine designauit, cùm filijs Zebedæi responderet Matthæi uicesimo, dicens, Potestis baptizari Baptismo quo ego baptizor? Tertiò, ut sanctificatas relinqueret aquas omnibus baptizandis: non enim Sacramenta Ecclesiæ consecrantur murmure Sacerdotis, tanquam

magica incantatione: sed Sacramentorum conficitur consecratio institutione, facto, promißionibus Christi, ac nostra obedientia erga ipsum. Quartò, Baptismum nobiscum communem habere uoluit, ceu certißimum unionis & societatis, quam nobiscum habere dignatus est, testimonium & pignus: Vnde Paulus probat nos esse filios Dei, qui Christum per Baptismum induimus. Quotquot, inquit, baptizati estis, Christum induistis. Quintò, ipse facere uoluit, quod omnibus facere imperauit, quemadmodum ait Augustinus: optimè enim is docet, et imperat, qui suæ doctrinæ typus est, & imperata primus facit.

Galat: 3.

QVINTO euentus consideretur. Nam quæ contigerunt baptizato Christo et orante, sunt omnium maxima miracula quæ unquam contigerunt. Primùm aperitur cœlum, qua re significatur, & quòd solus Christus sit uia in cœlum, quem induimus in Baptismo, & quòd cœlum clausum maneat omnibus, qui Christum uiam unicam in cœlum nõ agnoscant. Deinde uidit Spiritum Dei descendentem quasi Columbam, et sedentem super eum: Hæc dulcißima imago est beneficiorũ Christi. Nos oẽs in diluuio peccati perditi eramus: sed Christus uenit nobis arca, qui nos in se recipit à diluuio, in cuius testimonium uenit Columba, & quiescit super eum. Huius rei typus erat Arca Nohæ, et columba quam emisit, quæ reuersa ramum oleæ in ore habuit, in signum siccati diluuij: Ita hìc S. sanctus, in

specie

ſpecie columbæ apparens, teſtis eſt abſorpti diluuij peccatorum: ſed in ſola Arca eſt ſalus, hoc eſt, in Eccleſia Chriſti, ubi S. ſanctus habitat. Tertiò audita eſt uox de cœlo dicens: Hic eſt filius meus dilectus, per quem placatus ſum. Ecce hîc audiuimus Patrem cœleſtem præconem Euangelij eſſe. Quid quæſo poteſt admirabilius eſſe? quid magis ſtupendum? ô deploranda cœcitas hominum, ô deteſtanda ſurditas: Pater cœleſtis ſonat ſuum Euangelium de cœlo, & nos cœci non intuemur cœlum, nos ſurdi non audimus uocem docentis. Sed quid quæſo docet? Hic eſt, inquit, Filius meus dilectus. En teſtimonium Patris de Filio, huic crede, ſi ſalus tibi curæ eſt, is natura eſt filius, nos gratia. Ideo dilectum appellat, non quòd nos dilecti non ſimus: ſed in dilecto, in quo ſolo nos caros habet: illum propter ſe amat, nos uerò propter illum. Natura enim ſumus filij iræ, Epheſ. 2. per Chriſtum uerè adoptamur in filios, unde ſequitur in concione Dei: In quo complacitum eſt mihi, id eſt, per quem ſum placatus & humano generi reconciliatus. Hîc tria ſunt alto animo perpendenda. 1. Quòd ſine Chriſto Deus ſit nobis iratus, idq; propter peccatum, quo Deum offendimus. 2. Quòd ſolus Chriſtus ſit reconciliatio noſtri: ipſe enim eſt propiciatio pro peccato. Sanguis enim Ieſu Chriſti purgat nos ab omni iniquitate. 3. Quòd hæc paterna beneuolentia & reconciliatio ſit fide accipienda ac baptiſmo obſignanda. Hanc fidem ſequi debet noua

1. Ioan: 1.

obedi-

obedientia & gratitudo erga Deum. Ecce habes summam Euangelij, ad quam in omni uita et mortis hora respicere debemus: non enim aliunde solida conscientiæ consolatio sumi potest. Atq; hæc sint breuiter dicta de narratione Euangelica.

DE SECUNDO.

Etsi usus ex ijs quæ dicta sunt facilè colligi potest: tamen quædam hîc capita recitabo: Primùm ergo sciamus, quòd noster Baptismus hîc consecretur, & sanctificetur aqua baptismi per Christum, quia aqua baptizari dignatus est. Deinde totum spectaculum nobis ob oculos, tanquam in imagine Ecclesiam Christi depingit, hîc conspicitur Iohannes doctor in Ecclesia: ubi enim uerbum Dei non est, ubi non auditur docentis uox, illic Ecclesia monstrari non potest. Deinde Christus baptizatur: à benè enim instituta Ecclesia, usus Sacramentorum abesse non potest. Tertiò Christus baptizatus orat, cuius exemplum membra ipsius imitantur, et Deo uerum cultum ex fide præstant. Quartò, Filius stat in medio: uox Patris sonat de cœlo: Spiritus sanctus requiescit super baptizatum: idem reuera hodiè fit in nostra Ecclesia: Deus enim Pater, Filius & Spiritus sanctus suæ Ecclesiæ adest, & per uocem prædicantium testatur suam beneuolentiam erga Christi Ecclesiam. Per Filij præsentiam testatur, quòd nos in filios adoptauerit, & per Spiritum sanctum testatur se gubernare Ecclesiam suam: unde & nos hanc fiduciam

conci-

concipiamus, quòd portæ inferorum non sint prævaliture aduersus eam.

DE TERTIO.

Pleraq; quæ ad nostrum Baptismum pertinent, sunt in superioribus locis explicata: Quare breuiter quædam attingam, quæ præcipuè scire necessarium est, atq; duo dicam: quale sit signum Baptismus, & quæ sit uera eius meditatio.

Quale ergo signum est Baptismus? Primum est testimonium gratiæ, eiusq; & exhibitæ, & applicatæ baptizato, nimirum quòd Deus sit illi placatus per Christum, quod sanè testimonium requirit fidem. Deinde est symbolum hoc signum, quod quadam ratione docet: Est enim signum uirtutis spiritualis Christi, nimirum quòd Christus sua morte, sepultura, & resurrectione sit nostri liberatio à morte, sepulcro, & donator uitæ æternæ. Deinde est symbolum uitæ nouæ coram Deo, quemadmodum Paulus Rom. 6. docet his uerbis. Quotquot baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem eius baptizati sumus, consepulti igitur sumus cum ipso per Baptismum in mortem, ut quemadmodum Christus excitatus est ex mortuis, ita et nos in nouitate uitæ ambulemus.

Præterea, coram hominibus est tessara quædam professionis, qua testamur nos esse membra Christi, & hostes Diabolorum.

Meditatio pia Baptismi in his rebus posita est.

PRIMVM statuere oportet, quòd baptismus

mus noster sit firmissima quædam obsignatio, et Sacramentum nostræ reconciliationis cùm Deo.

DEINDE, *Baptismus debet nobis esse perpetua quædam admonitio, quòd hæc reconciliatio sit facta, per sanguinem, mortem, sepulturam ac resurrectionem Christi.*

TERTIO *admonebit nos mortificationis carnis & uiuificationis spiritus, adeoq; perpetuæ in hoc mundo pœnitentiæ, & futuræ per Christum glorificationis.*

QVARTO, *admonebit nos, quòd regenerationis beneficium sit donum & opus totius Trinitatis, in cuius nomine baptizamur, ut ipsi adhæreamus, ac colamus per totam uitam, Cui honor et gloria, in secula seculorum, Amen.*

DOMINICA PRIMA IN QVADRAGESIMA

Euangelium Matth. 4.

TVnc Iesus subductus fuit in desertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo. Et cùm ieiunasset dies quadraginta ac noctes quadraginta, tandem esuriijt. Et accedens ad eum tentator, dixit: Si filius Dei es, iube ut lapides hi panes fiant. At ille respondens, dixit: scriptum est: Non solo pane uicturus est homo, sed omni uerbo quod egreditur per os Dei, Tūc assumit illum Diabolus in sanctam ciuitatem

Esaiæ 58. de ieiunio.

Deut: 8.

uitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum
templi, dicitq; illi, Si filius es Dei, præcipita
te deorſum: Nam ſcriptum eſt: Angelis ſuis
mandaturus eſt de te, ac manibus tollent te,
ne quando impingas in lapidem pedem tu-
um. Dixit illi Ieſus: Rurſus ſcriptum eſt: non
tentabis Dominum Deum tuum. Rurſum
aſſumit illum Diabolus in montem excel-
ſum ualdè, & commonſtrat ei omnia regna
mundi, & gloriam illorum, & dicit illi: Hæc
omnia dabo tibi, ſi proſtratus adoraueris
me. Tunc dicit illi Ieſus: Abi Satana: ſcri-
ptum eſt enim: Dominum Deum tuum ado
rabis, & illum ſolum coles. Tunc dimittit il-

lum Diabolus, & ecce Angeli accedebant ac ministrabant ei.

ENARRATIO TEXTVS.

Quemadmodum proximo die Dominico audiuimus historiam Baptismi Christi, in qua maximæ res continentur: Ita hoc Euangelium etiam partem historiæ Christi continet, uidelicet de eius ieiunio & tentatione: quibus rebus Deus singulari sapientia suum Filium humiliari uoluit, & ostendere, quàm uerum sit, quod olim prædixit: nimirum quòd ut serpens insidiaturus esset calcaneo Seminis mulieris, hoc est, quòd Christi personæ ac eius regno esset Satan positurus insidias (id quod hæc Historia uerissimum esse ostendit) ita idem Semen contriturum esse caput serpentis: Cuius rei specimen quoddam in hac Historia uidemus. Hæc omnia eò referenda sunt, ut & Christi obedientiam sub cruce discamus, & sciamus qualem clipeum oporteat opponere tentationibus & iaculis Diaboli. Loci duo.

I. De Ieiunio.

II. De Tentatione.

DE PRIMO.

In hoc loco duo spectanda sunt: Primùm quænam sit ratio ieiunij in genere. Deinde quid sentiendum sit de Christi ieiunio in specie.

Ieiunium est abstinentia ad tempus à cibo & potu, qua corpus affligitur et ueluti mortificatur. Et est triplex: Indifferens, pium & impium.

Indiffe-

Indifferens Ieiunium est, cùm uel præ inopia uel ualetudinis causa, uel ingenti aliquo animi mœrore abstinetur à cibo & potu. Hoc per se nec placet nec displicet Deo, uerùm prout fides et patientia adfuerint, placere & displicere putandum est.

Ieiunium pium, Christianum & acceptũ Deo, est abstinentia non solùm à cibo & potu, qua corpus premitur et mortificatur: Verumetiam ab omnibus alijs rebus, quæ carni ullam uoluptatem adferre possunt, eò pertinens, ut plenũ sit spiritus imperium per ueram pœnitentiam, piam orationem, & seriam renunciationem omnium iniuriarum, quibus proximus lædi potest. Nam corporis afflictio per ieiunium, est symbolum mœroris animi propter peccatum, et testimonium ueræ pœnitentiæ. Huius fines sunt (propter quos & acceptum est) tres: Mortificatio carnis: Excitatio spiritus: & intensius omnis pietatis studium. Huiusmodi fuit ieiunium Pauli, cuius meminit 2. Cor. 6. & certè deberent pij homines sancto ieiunio sæpè spiritum excitare, ne carnis concupiscentijs succumberent.

Est autem hoc sanctum et Christianum ieiunium duplex. Priuatum & solenne. Priuatum, est quod quis sua spõte sibi imponit, uel pietatis excitandæ causa (quale ut sæpè aliâs, ita potißimum ante sacram synaxim, à quolibet Christiano, cuius caro hac castigatione indiget, institui uellem) uel officij noui capessendi gratia, ut se quis eo præparet ad meditationẽ officij, oretq; ut Deus auspicijs sui

muneris propicius aspiret: huiusmodi fuit olim ieiunium Mosis in monte, et Heliæ in deserto, & ieiunium Christi in deserto, cuius hîc fit mentio.

Solenne ieiunium pium et Christianũ, est, quod Magistratus pius, siue gubernatores Ecclesiarum indicunt, uel ut præsens malum: ut pestis, gladius, sectæ, seditiones &c. uera pœnitentia & inuocatione Dei tollatur aut mitigetur: uel ut mala, quæ ob peccata grassantia imminere uidentur, caueantur. Huius generis ieiunia à sanctis Regibus et Prophetis sæpè indicta sunt, quæ Deo fuerunt grata propter pœnitentiam, fidem, inuocationem, caritatem, meditationem beatæ uitæ, & huiusmodi alia, quæ in Christiano ieiunio adesse solent & omnino debent. De hoc duplici ieiunio, priuato & solenni, tenenda est hæc regula, quòd ut priuatum liberum est in arbitrio cuiusq; positum: Ita solenne mandato magistratus, caritatis lege, & publici commodi necessitate obligat, quare illud contumaciter uiolare grande peccatum est.

Impium seu Pharisaicum ieiunium, est abstinentia à certo cibi genere, quæ putatur cultus Dei esse per se, & res Deo grata propter ipsum opus, ideoq; meritoria. Quasi uerò Deus moraretur externa opera, ubi conscientia est impura: & ieiunium per se esset in eo genere operum, quæ Deo immediatè & simpliciter probantur, quemadmodum ea quæ in lege sua, hoc est, Decalogo præscribit, et non potius esset externum quoddam exerci-

acghtete

exercitium, & quædam corporalis exercitatio, alium finem spectans, nimirum ut pœnitentiæ, orationi, carni domandæ, caritati, meditationi beatæ uitæ subseruiat: Meritò ergo Prophetæ huiusmodi Hypocritica ieiunia damnant: in quibus plurima horrenda scelera concurrunt: Vt opinio cultus, fiducia operis, necessitas, coactio, delectus ciborum necessarius, modus ieiunandi, quo uel porci saginari poßint, meditatio fraudis & iniuriæ proximorum.

Potest autem hoc ieiunium Pharisaicum diuidi in duo genera, ut unum statum, aliud arbitrarium dicatur. Statum ordinarium est, & certo tempore anni affixum, quale apud Papistas quadragesimale ieiunium, ut uocant, & ieiunium quatuor temporum Apostolorum, quibus suffragia Apostolorum emere uoluerunt, & cuiusmodi plurima, in quibus nihil, præter meram superstitionem & multiplicem impietatem fuit.

Arbitrarium ieiunium, est quod aliquis arbitrio suo, quo Deum sibi debitorem faciat, deligit: quale illius fuit, qui iactabundus in oratione sua ad Dominum ait: Ieiuno bis in Sabbato, ubi suum ieiunium, ut opus sanctum & meritorium prædicat, ac Deum admonet, ne eius obliuiscatur. Lucae: 18.

Hæc sint dicta in genere de ieiunio, nunc pauca de Christi ieiunio adijciam. De hoc ita ait Euangelista: Tunc ductus est Iesus in desertum à spiritu, ut tentaretur à Diabolo, & cùm ieiunas-

ſet quadraginta diebus & quadraginta no-ctibus, poſtea eſuriit. Hic primùm tempus nota-tur, nimirum quòd ſtatim à Baptiſmo ieiunauerit. Deinde notatur locus, nempe deſertum. 3. Modus ieiunij, uidelicet quòd quadraginta diebus & no-ctibus abſq; omni cibo uixerit. 4. Miraculum, quòd & tanto tempore potuerit abſq; cibo uiuere, & quòd non eſurierit tanto ſpacio: nam non ſenſit fa mem priuſquam quadraginta dies & totidem no-ctes præterierant.

Sed cur Chriſtus hoc fecit? Primùm, ut hoc mi raculo teſtaretur de ſua diuina potentia. Deinde propter figuram: Moſes enim typus Chriſti, in monte ieiunauit quadraginta dies & totidem no-ctes. 3. Vt ſatisfaceret pro gula primorum paren-tum & noſtra. 4. Propter uocationem: Hoc enim uſitatum Deo eſt, cùm uelit aliquem arduo officio præfici, ſicuti in Moſe & Helia uidemus. 5. Vt eſ-ſet exemplum nobis, ut nos ſobrij perpetuò in ti-more Domini uiuamus.

Eſt igitur uſus ieiunij Chriſti agnoſcendus, qui eſt multiplex. 1. Vt cogitemus quantùm fuerit hu-miliatus filius Dei. 2. Vt exemplo filij Dei ſobriæ orationi ſtudeamus. 3. Vt illi gratias agamus, qui noſtro nomine tantum ieiunium ſuſtinuit.

Deinde ab altera parte cauendus eſt abuſus, ne uidelicet abutamur hoc ſancto Chriſti ieiunio, quod fit, ſi uel præceptum uniuerſale faciamus ex hoc Chriſti facto: uel putemus nos fieri participes

ieiunij

ieiunij Christi per nostrum fictum ieiunium: uel suspicemur ieiunium nostrum peccatorum remissionem mereri, ex opere operato, sicuti Thomas Aquinas sacrilegè docet: uel iudicemus cum Ambrosio hoc quadragesimale ieiunium à Pontificibus Ecclesiæ impositū, esse necessitatis, ita ut nemo pius habeatur, nisi qui hoc ieiunium seruârit. Hæ omnes opiniones pugnant ex diametro cum ipso fidei fundamento, quod est, solius Christi merito saluari credentes.

Veræ fidei fundamentū est, Solius Christi merito saluari credentes.

At dicunt: Omnis Christi actio nostra est instructio: Is autem ieiunauit quadraginta dies: ergo nos debemus hoc factum Christi imitari. Verum quidem est, quòd dicunt, omnis Christi actio nostra est instructio, sed non est uerum, quòd omnis Christi actio sit nobis imitanda, id quod ex actionum Christi differentijs manifestum est: Sunt enim actiones Christi aliæ morales: aliæ miraculosæ: aliæ peculiares. Morales uitam ac mores nostros instruunt: est enim ipse perfectissimum uirtutum exemplar. Miraculosæ, inter quas hoc ieiunium numero, mentem nostram de ueritate doctrinæ Christi informant & confirmant. Peculiares seu piaculares sunt, quæ ad redemtionis & expiationis beneficium pertinent: Hæ salutis fiduciam in nobis fouebunt & alent. Atq; ita omnis Christi actio est quidem nostra instructio, sed non omnis imitanda, sed tantùm quæ ad mores & uitam, iuxta legis decalogi præscriptum, pertinent:

Trifariæ actiones Christi.

Licet'ne ergo ieiunium quadragesimale ieiunare? licet, modò seruentur in eo conditiones, quas suprà dixi in sancto & Christiano ieiunio seruandas esse. Et sanè apertè fateor isto tẽpore singulari sobrietate opus esse, ad meditandum beneficium redemtionis, quòd tùm solet in nostris Ecclesijs quotidiè proponi in enarratione paßionis Dominicæ: sed coactio & neceßitas abesse debent.

DE SECVNDO.

Accedens ad eum tentator &c. In his Christi tentationibus uidere licet: Primùm, quanta sit audacia Satanæ & studium eius ad destruendum regnum Christi. Nam ne quidem filio Dei pepercit, sed eum accedit, tentat: & quemadmodum regnum Dei in Paradiso inuasit & superior est factus: Ita nouum Paradisum regnum Christi molitur destruere, ac eius regem telis tentationum adoritur. Deinde hîc licet uidere quàm sit humiliatus filius Dei, ut non solùm sit afflictus ieiunijs, uerumetiam tentationibus Satanæ sit petitus.

Cæterùm, ut nos hinc salutarem instructionem accipiamus, Primùm de tentationibus Christi dicam. Deindè quare sit tentatus: Postremò, quid nobis doctrinæ & consolationis sit petendum ex tentationibus Christi.

In singulis tentationibus Christi, quæ tres hîc numerantur, quatuor spectemus. 1. Quæ occasio. 2. tentationis modus. 3. tentationis finis. 4. modus uictoriæ.

Quantùm

Quantùm itaq; ad primam attinet tentationẽ, eius occaſio hiſce Euangeliſtæ uerbis indicatur: Et cũ ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſuriȷt. Ecce qualem occaſionem nactus eſt. Chriſtus ieiunat: parat ſe ad officium capeſſendum: ſed Satan aliud molitur, & ex bono facto Chriſti eius perdendi materiam captat. Hoc perpetuum Satanæ ſtudium fuit, & ut benefactis ſanctorum & peccatis abutatur illis in perniciem: ſed nouit Deus qui ſunt ſui, & poteſt eos è tentatione eripere. 2. petri. 2.

Tentationis modus ſequitur: ait enim tentator: Si filius Dei es, dic ut lapides iſti panes fiãt: finis huius tentationis fuit, Chriſto perſuadere periculum facere, an Deus miraculo ſuam diuinitatem comprobare uellet: quod ſi non faceret, ut ſuſpicaretur Dominus ſe Deo curæ non eſſe. Pugnat ergo hæc tentatio cum prouidentia Dei, qua Deus ſuis filijs prouidet omnia, quæ ſunt ipſis ad ſalutem & præſentem uitam neceſſaria.

Modus uictoriæ ſequitur: Cui reſpondens dixit: Scriptum eſt, Non in ſolo pane uiuit homo: ſed in omni uerbo quod procedit de ore Dei. Hîc uidemus in uerbo Dei uictoriam eſſe ſitam aduerſus Satanã. Satan uult perſuadere Chriſto, quòd ſit periturus, niſi ex lapidibus panes faciat: ſed Chriſtus negat hominem uiuere ſolo pane ſeu cibo corporali. Cibus enim non nutrit, niſi accedat benedictio diuina, à qua panis robur capit.

scriptum est enim, Comedent & non saturabuntur. Scripturam autem huc adductam à Christo habes Deut. [8. Deut.] Quo in loco consolatur Moses populum in deserto, ubi nõ erat panis: sed Deus Manna de cœlo dedit, & aquam de petra. Hanc promißionem Christus sibi atq; omnibus pijs applicat: significans fore, ut in medio famis Deus suis sit adfuturus et necessaria suppeditaturus. Huius promißionis exempla habemus in Israëlitis, Helia, Elisæo, Mose, & hic in Christo. Huc illud Prophetæ: Non confundentur in templo [+ tempore] malo, & in diebus famis saturabuntur. Hæc promißio, cùm ad nos quoq; pertineat, arripienda est fide, et opponenda est Satanæ, ne nos tentatione famis euertat. Atq; hæc de prima tentatione Christi & eius usu sint breuiter dicta. Secunda sequitur.

Occasio secundæ tentationis hisce uerbis describitur: Tunc assumsit eum Diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum supra pinnaculum Templi. Ecce occasionem, Ecce artificium Satanæ, qui ex re qualibet perdendi materiam petit.

Modus tẽtationis additur, Si filius Dei tu es, mitte te deorsum: scriptum est enim, Angelis suis mandabit de te, & in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Finis, ut Christus tentaret aliquid contra uocationem, ac ita in se iram Dei prouocaret, quemadmodum primi parentes fecerunt. Nam post-

postquam uidit malignus iste, quòd Christus scriptura se erigit, conatur scripturam mendacijs suis inuoluere. Psalmus ille, quem citat Satan, loquitur de prouidentia Dei, quòd uelit Deus quemlibet pium in suis uijs, hoc est, in suo uitæ genere et uocatione legitima conseruare: non præcipit, ut aliquid temerariè faciamus contra uocationem. Sed quomodo Christus hoc Satanæ telum ignitum extinxit? Verbo: ait enim. Rursus est scriptum: Non tentabis Dominum Deum tuum. *Hæc habemus Deut. 6. ubi tentare Deum significat aliquid audere per diffidentiam: siue in rebus prosperis siue aduersis: quare talis tentatio aduersatur fidei & Dei timori. Qui enim in rebus prosperis securus uiuit, & deponit timorem Dei, is certè tentat Deum contra primum præceptum: rursus qui in calamitosis succumbit, quasi Deus nullam nostri curam gereret, etiam tentat Deum uocando in dubium eius promißiones. Ecclesia hodiè uexatur cruce, & experitur foris pugnam & intus terrorem, hîc certè non est tentandus Deus: non est dicendum, si sumus eius populus; si uerum est hoc Euangelium quod profitemur, cur ergo non hoc tempore nos iuuat? cur hostibus omnia tam prosperè succedere permittit? hîc fortiter cum Christo dicamus, Non tentabis Dominum Deum tuum. Sequitur tertia tentatio.*

Tertiæ tentationis occasio hisce uerbis indicatur: Iterum assumsit eum Diabolus in mon-

tem

tem excelsum ualde, & ostendit ei omnia regna mundi & gloriam illorum. *Vide, in prima tentatione abusus est cruce Christi ad ipsum tentandum: nunc illi regna mundi proponit, ut illorum gloria perstringatur ac ruat contra Deum. Tentatio hæc est:* Hæc omnia dabo tibi, si cadens adoraueris me: *Finis fuit, ut Christus fieret idolatra: sed contra hanc tentationem uictoria potitur Dominus. Primùm repellendo Satanam, qui ausus est sibi arrogare diuinos honores. Deinde perfodiendo ipsum gladio Dei dicens: scriptum est,* Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. *Hæc scriptura habetur Deut. 6. in qua duo sunt: præceptio & prohibitio. Præcipit enim, ut unum Deum adoremus, & ei seruiamus diuinis cultibus, iuxta primam Tabulam: Prohibet ut ullis creaturis istum honorem tribuamus, siue Diabolis, siue hominibus, siue Angelis. Sit hæc regula nobis perpetuò in conspectu aduersus omnes Papistarum dolos.*

Sed cur tentatus est Christus? 1. *Vt nos tentati sciamus nos habere pontificem per omnia tentatũ. Deinde, ut nos eius exemplum erudiat, ne sinamus Diabolum ullis rebus nos auocare à uero timore Dei. Cùm ergo uult nobis persuadere, quòd non simus Deo curæ, quando premimur cruce & multis ærumnis, respiciamus ad filium Dei, et gladio, quo ipse usus est, reprimamus hostem. Cùm nos solicitat, ut aliquid tentemus contra uocationem, unde*

conijci

conijci poßimus in salutis & uitæ discrimen, opponamus gladium Dei. Cùm magnis præmijs nos inuitet ad idolatriam, caueamus ne istis hamis nos in nassam damnationis pertrahat. Breuiter, in tota uita laboremus, & crescamus in uera Dei cognitione, & muniamur aduersus Satanam præsentia filij Dei, Cui uictori nostro unà cum Patre & Spiritu sancto sit gloria in secula, Amen.

DOMINICA SECVNDA IN QVADRAGESIMA

Euangelium Matth. 15.

ET digressus illinc Iesus, secessit in partes Tyri & Sidonis. Et ecce mulier Cananęa, quæ

quæ à finibus illis uenerat, clamabat ad illum, dicens: Miserere mei Domine, fili Dauid: filia mea miserè à Dæmonio agitatur. Ille uerò non respondit ei uerbum. Et accedentes discipuli eius, rogabant illum, dicentes: Amitte illam, nam clamat post nos: at ille respondens, dixit: Non sum missus nisi ad oues perditas domus Israëliticæ. Illa uerò uenit & adorauit eum, dicens: Domine succurre mihi. At ille respondens, dixit: Non est honestum sumere panem filiorum & obijcere catellis. Hæc autem respondit: Certè Domine, etenim catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Tunc respondens Iesus, dixit illi: ô mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut uis, & sanata fuit filia eius ex eo tempore.

Marci. 7.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc Euangelium ad nos gentes præcipuè pertinet: Exemplum enim huius mulieris Ethnicæ, gentes recipi docet. Nam ut eam inuocantem recepit & iuuit: ita nos quoq; uult recipere: non enim apud Dominum est acceptio personarum, ut & Petrus ait: In ueritate comperio, quòd non sit personarum acceptor Deus: sed in omni gente, qui timet Dominum & operatur iusticiam, acceptus est illi. Est autem hoc immotum decretum Dei, quòd ut omnes impœnitentes abijciat & damnet: Ita quicunq; agunt pœnitentiam, & ex fide Deum

Ephes. 6.
Actor: 10.

inuo-

inuocant per Mediatorem unicum Iesum Christum recipiantur, & sola bonitate Dei saluentur. Cuius decreti exemplum uidemus in hac muliere, quæ sub cruce inuocat, exauditur, et fide iustificata saluatur, iuxta illud Ioëlis: Omnis qui inuocauerit Nomen Domini, saluus erit. Loci tres:

I. Quæ uera & salutaris pœnitentia.

II. Cur Christus hanc mulierem repulerit.

III. Viua imago ueræ Ecclesiæ.

Ioëlis 2. cap:

1. pet: 4. Seit nicht ... gebet.

DE PRIMO.

Omnino necessarium est rectè doceri homines de uera pœnitentia: ea enim nisi adfuerit, nemo saluari potest: ideo dicam clarè & distinctè quid sit salutaris pœnitentia: quomodo fiat: & quibus absoluatur partibus.

Vigilate in orationibus.

Christiana & salutaris pœnitentia absq; omni dubio, est conuersio hominis ad Deum, ut fiat noua creatura, iuxta ipsius uoluntatem, quantum fieri potest in hac infirmitate, uiuens: Vel, ut clarius dicam, salutaris pœnitentia est uerus dolor de offensa Dei, cum uoto ac spe ueniæ propter uictimam filij Dei, & uoluntate, singulariq; studio omne posthac peccatum uitandi, Deoq; totam uitam posthac approbandi.

pœnitentia quid sit?

Hanc esse ueram definitionem salutaris pœnitentiæ, unico Ezechielis testimonio ostendi potest. Hic enim Propheta cap. 18. ita ait: Conuertimini et agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus ue-

ſtris, & non erit uobis in ruinam iniquitas: proijcite à uobis omnes iniquitates ueſtras, & facite uobis cor nouum & ſpiritum nouum.

Ioan: 6. cap:

Hoc teſtimonio tria continentur: Primum eſt inuitatio ad pœnitentiam: Nemo, inquit Dominus, uenit ad me, niſi quem Pater traxerit. Secundum eſt promiſsio: Non erit uobis in ruinam iniquitas. Tertium eſt pœnitentiæ deſcriptio: Agite, inquit, pœnitentiam: Vult nos ergo dolere de offenſa Dei. Proijcite à uobis omnes iniquitates ueſtras: ergo fugam et odiũ peccati requirit. Cùm ait, conuertimini ad Deum, fidem requirit, ſine qua nemo ad Deum conuerti poteſt: fide enim, ut inquit Paulus, acceſſum habemus ad Deum. Præterea cùm additur: facite uobis cor nouum, et ſpiritum nouum, ut noua ſimus creatura poſtulat, iuxta Dei uoluntatem uiuentes. Hinc cõficitur quòd uera et ſalutaris pœnitentia ſit dolor uerus de offenſa Dei, cum uoto ac ſpe ueniæ, ardentiq; ſtudio omne peccatum uitandi, ac Deo in poſterum totam uitam approbandi. Hoc in illuſtri exemplo clarius uideamus. Dauid poſt horrendum lapſum in adulterium & homicidium, pœnitentiam agit iuxta formam in Pſalmo expreſſam. Primùm ait: Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Hìc & dolet ob ſuam miſeriam, quòd Deum adeò indignè offenderit, & agnoſcit Deum miſericordem: unde uotum & ſpes in eo extitit, ac uiua in Meßiam fiducia. Quantus autem fuerit dolor, quantaq; fides,

Marcus. 1.

Ephes: 3.

Psal: 51.

qua ſuperauit dolorem, idem Pſalmus multis uer=
bis indicat: cùm autem addit in eodem Pſalmo: Spi=
ritum nouum crea in uiſceribus meis, ſe nouam cre
aturam fieri optat. Huiuſmodi multa ſunt exem=
pla: ut Adam, Manaßis, Petri, Latronis, Magdale=
næ &c. quæ nos cogitare oportet, ut illorum ex=
emplo & erudiamur de uera pœnitentia, & ſeri=
am pœnitentiam cum illis agamus.

Etſi autem ex ijs, quæ diximus, mediocriter in=
telligi poteſt, quomodo fiat uera pœnitentia: ta=
men illud diſtinctius declarare uolo: nihil enim ho=
mini magis neceſſarium eſt, quàm ut uera pœni=
tentia reconcilietur Deo & ſaluetur. Vt igitur
ſciamus quomodo uera pœnitentia agatur, obſer=
uanda ſunt ſeptem puncta.

1. Noticia Dei requirentis obedientiam. Hæc ſu=
mitur ex Decalogo: Ego ſum Dominus Deus tuus,
qui eduxi te de terra Ægypti etc. Hîc requirit De
us agnitionem ſui: deinde ſequitur qualem obedien
tiam poſtulat: Nõ habebis Deos alienos coram me.
Tertiò comminationes additæ teſtantur, q damnet
inobedientiam: uiſitans (ait) iniquitatem patrum in
filios, in tertiam & quartam generationem. Poſtre
mò etiam de Deo ſciendũ eſt, quòd ſit miſericors,
ſecundum uocem Euangelij. Antequam igitur ad
ueram pœnitentiam pateat aditus, requiritur no=
ticia Dei requirentis obedientiam, iudicantis &
damnantis ſeriò inobedientiam, et rurſus miſeren=
tis & recipientis peccatores in gratiam propter
Mediatorem.

2. Hanc noticiam sequi debet examen factorum nostrorum ad Legem Dei, & singula præcepta seorsim sunt consideranda. Primùm ergo in hoc examine uide, an Deũ habeas cui soli fidas, an ipsum timeas, an ames, an totis uiribus colas, an ipsius nomen tibi sit sacrosanctum, an ipsum prædices, celebres, inuoces, quemadmodum primæ Tabulæ præcepta præcipiunt, Ad eundem modum examen instituendum est in secunda Tabula de proximo etc. Ex hoc examine uenies in cognitionem tuæ turpitudinis, & iustæ damnationis propter Dei offensam: huiusmodi examen à nobis requirit, quoties scriptura nos hortatur ad pœnitentiam.

3. Hoc examine inito ex agnitione peccati, & iudicij Dei, oritur uehemens pauor in conscientia, quem pauorem augent circumstantiæ iudicij Dei, quæ sunt præsentes calamitates, tyrannis diaboli, infernales pœnæ, mors æterna & damnatio.

4. In hoc ingenti pauore, nisi fides succurreret, infiniti homines perirent. Nam in hoc pauore, ex contemplatione misericordiæ Dei promissæ propter Christum, concipitur fiducia remißionis peccatorum. Atq; ita homo tanquam ex inferno eluctatur & apprehendit manum filij Dei, qui se ex inferno eripit. Hîc mens promißiones Dei cogitat, intuetur filium Dei pendentem in cruce pro tuis & meis peccatis: Audit uocem Ioelis consolatione plenißimam: Conuertimini ad Dominum Deum uestrum, quia gratiosus & misericors est, tardus

Ioel: 2. cap:

ad

ad iram, & uelox ad pietatem, & parcens super malicia. Harum promißionum exempla considerentur, ut nos istis confirmemus.
5. Cognita hac Dei misericordia peccator concipit spem ueniæ, & incipit palàm suum deplorare peccatum, confitetur Deo suam turpitudinem, & confugit seria oratione & ardenti corde ad misericordiam Dei.
6. Qui hoc pacto per hos gradus ascendit: Primùm agnoscens Deum, ipsius iudicium & misericordiam, sicuti iam expositum est, is hac fiducia absoluitur à peccato suo, & iustificatur coram Deo, non sua iusticia, sed Christi, quæ omni credenti imputatur: Nam uera nostri iustificatio est credentis personæ in Christum absolutio à peccato, imputatio iusticiæ Christi, acceptatio ad uitam æternam gratis propter Christum.
7. Iustificatus fide & adoptatus in filium & regeneratus agit gratias Deo, celebrat Deum, & totam uitam in posterum emendat.

Verùm ut hæc clarius à nobis intelligi poßint, proponam exemplum salutaris pœnitentiæ, de qua audistis, & sumam Manassem regem Iuda, in cuius pœnitentia salutari hæc omnia conspiciuntur, quemadmodum in ipsius oratione apparet.

PRIMVM enim cùm inquit, DOMINE omnipotens, Deus patrum nostrorum Abraham et Isaac & Iacob, quem omnes pauent & tremunt à uultu uirtutis tuæ, & insustentabilis est ira com-

minationis tuæ super peccatores, immensa uerò & inperuestigabilis misericordia promißionis tuæ, quoniam tu es Dominus altißimus, gratiosus, misericors & multum miserens, & pœnitens super malicias hominum.

In his uerbis Manaßis, est 1. Agnitio Dei. 2. Debitæ obedientiæ testificatio. 3. Iudicij diuini in peccatores confeßio. 4. Misericordiæ noticia et prædicatio.

DEINDE secundum sequitur, uidelicet examen factorum Manaßis ad normam legis, ita enim ait: Peccaui super numerum arenæ maris, multiplicatæ sunt iniquitates meæ Domine.

TERTIO quantus pauor fuerit in corde ipsius ostendit, cùm ait: Et non sum dignus intueri & aspicere altitudinem cœli præ multitudine iniquitatum mearum.

QVARTO in his pauoribus erigit se cogitatione misericordiæ, & ait: Et nunc flecto genua cordis mei precans ad te Domine, qui promisisti pœnitentiam et remißionem peccatorum qui peccauerunt tibi.

QVINTO sequitur ueniæ precatio: Quare peto rogans te: Remitte mihi Domine, remitte mihi, & ne simul perdas me cum iniquitatibus meis, neq; in æternum iratus reserues mala mihi, quia tute Deus, Deus, inquam pœnitentium, & in me ostendas omnem bonitatem tuam.

SEXTO, hæc precatus statuit se exauditum

&

& iustificatũ: quare et addit, Quia indignum saluabis me secundum magnam misericordiam tuam. Hîc Manasses iustus fide factus, noua est creatura.

SEPTIMO, hanc gratuitam iustificationem sequitur emendatio in tota uita. Vnde sequitur in ipsius oratione: Et laudabo te semper omnib. dieb. uitæ meæ, quoniam te laudat omnis uirtus cœlorũ, & tibi est gloria in secula seculorum, Amen.

Hanc rationem agendi pœnitentiam omnes sancti semper sunt secuti. Dauid agnoscit Deũ, agnoscit iudicium Dei, agnoscit misericordiam, suum factum examinat, pauet ob peccatum: erigit se fiducia misericordiæ, precatur ueniam, iustificatur fide, iustificatus Deum celebrat. Hæc in Psalmo 51. conspiciuntur.

Audiuimus quid sit pœnitentia, & quomodo fiat, iam quæ sunt eius capitales partes tenendum est, & numerantur tres, quæ sunt Contritio, Fides & Noua uita.

Ad contritionem requiruntur prima tria, quæ sunt agnitio Dei, examen facti & pauor conscientiæ ob peccatum.

Ad fidem tria proxima, cogitatio misericordiæ, petitio ueniæ & iustificatio.

Ad nouam uitam requiritur ultimum, quod in cordis, oris, & uitæ institutione secundum Legem Dei consistit.

DE SECVNDO.

Scribitur in hoc Euangelio, quòd Christus re-

pulerit hanc mulierem. Quare hoc facit? qua dicit se tantùm missum esse ad oues quæ perierunt de domo Israel? An non idem Dominus est, qui dicit, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis &c. Respondeo: Dominus hoc fecit non sine magnis causis. 1. Hoc fecit ut mulieris fides hac mora exerceretur & cresceret. 2. Vt esset exemplum pietatis aduersus pertinaces Iudæos, qui Christum contemserunt. 3. Vt ostenderet Dominus se uelle uinci à nobis aßiduitate precum nostrarum. 4. Vt hoc exemplo doceret præsentes spectatores ueram pietatis indolem. Sed Dominus aliam causam aßignat, cur hanc mulierem repulerit: dicit enim, Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt de domo Israel. Respondeo: Hoc non dicit Christus, quasi negaret gentibus accessum ad gratiam suam: Fuit enim illa mulier gentilis, sed aliæ causæ sunt. 1. Vult hîc notare obstinatam maliciam & ingratitudinem Iudæorum, qui Christum peculiariter ad se missum nõ agnouerunt. 2. Quòd uerbũ Dei ipse Christus, ante mortem suam prædicaret Iudæis, & post mortem daret mandatum prædicandi gentibus: Nam Dominus prohibuerat prædicare Euangelium inter gentes ante suam mortem. Verùm postea cùm à morte excitatus esset, dedit hoc mandatum Apostolis: Ite in mundum uniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ &c. Hoc mandatum manifestè ostendit, quòd Christi beneficia ad Iudæos & gentes pertinent,

hoc

Math: 11.

Marci Vlti. mo.

hoc est, quòd omnes ex Iudæis & gentibus, qui CHRISTVM recipiunt, & ueram pœnitentiam agunt, sint participes beneficiorum Christi, ita ut ipsius sanguine omnia illorum peccata sint abolita, & tandem in extremo die surgant ad beatam immortalitatem & uitam æternam. Verùm qui CHRISTVM recipere recusant, uiuentes absq; pœnitentia, illi absq; misericordia æternis pœnis cum Diabolo punientur: Nam sicut Dominus fuit, est & erit misericors omnibus agentibus pœnitentiam absq; omni conditione personarum: ita fuit, est & erit implacabilis iudex eorum, qui pœnitentiam non agunt: non moratur, siue simus reges, siue nobiles, siue ciues, siue rustici.

DE TERTIO.

Pulcerrima imago Ecclesiæ Christi, & singulorum membrorum describitur in hac Cananæa muliere. Primùm enim quemadmodum hæc Cananæa mulier obruitur calamitate: ita & tota Ecclesia & singula eius membra. Hinc Paulus: Omnes qui uolunt piè uiuere in Christo, persecutionem patiantur. Hoc Christus docet cùm iubet nos tollere iugum suum: Vult enim Deus nos fieri conformes suo Filio in afflictionibus & ærumnis, qui olim sumus illi futuri cõformes in gloria, Roman.8. 2.Ecclesia in his calamitatibus orat opem: nam nullum aliud asylum habet Ecclesia, quàm orationem ad DEVM, qua impetratur auxilium.

2. Timoth: 3.
Math: 11.
Rom: 8.

3. Christus uidetur auertere aurem, dũ non statim impetramus quæ uolumus. 4. Ecclesia exemplo huius mulieris non desinit precari: sed perseuerabit in oratione, donec impetrauerit quod petit.

Porrò singula membra Ecclesiæ hinc quòd discant habent.

1. Vnusquisq; nostrûm se agnoscat Cananæum, hoc est, impium & indignum gratia Dei.

2. Clamet cum hac muliere, miserere, miserere.

3. Si tentaris, persiste tamen huius mulieris exemplo: si non hodie aut cras te exaudierit: tuæ tamen preces non erunt inanes, sed uerè exaudientur propter Christum, si ex fide, huius mulieris exemplo, oraueris.

4. Agnosce te canem cum hac muliere: sed talem, qui ex micis cadentibus de mensa domini sui saturetur, ideoq; in oratione persistite.

5. Futurum est & tibi, quod huic mulieri accidit, quæ prius canis dicebatur, mox pro filia agnita est: tanta est misericordia Domini, Cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA TERTIA IN QVADRAGESIMA,

Euangelium Luc. 11.

ET erat eijciens Dæmonium, & illud erat mutum, cumq́ eiecisset dæmonium, locutus est mutus, et admiratę sunt turbę. Quidam autem ex eis dixerunt: per Beelzebub prin-

principem dęmoniorum eijcit dæmonia. Et
alij tentantes, signum de cœlo quærebant ab
eo: ipse autem cùm sciret cogitationes eo-
rum, dixit eis: Omne regnum aduersus se-
ipsum diuisum, desolatur & domus supra
domum cadit. Quòd si Satanas quoque ad-
uersus seipsum diuisus est, quomodo stabit
regnum eius? quia dicitis: per Beelzebub
me eijcere dęmonia. Quòd si ego Beelzebub
præsidio eijcio dæmonia, filij uestri cuius
præsidio eijciunt? ideò ipsi iudices uestri
erunt. Porrò si digito Dei eijcio dæmonia,
profectò peruenit ad uos regnum Dei. Cùm
fortis armatus custodit atrium suum, in pa-

ce sunt ea quæ possidet: Vbi uerò fortior eo superueniens, uicerit eum, uniuersa arma eius aufert, in quibus confidebat, & spolia eius distribuit. Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum, disper-git: Cùm immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arentia, quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam, unde exiui. Et cùm uenerit, inuenit eam scopis mundatam atq; ornatam, tunc uadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores ipso, & ingressi habitant ibi, & fiunt extrema hominis illius peiora primis. Factum est autem, cùm hæc diceret, extollens uocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus uenter qui te portauit, & ubera quæ suxisti. At ille dixit: Quinimo: Beati qui audiunt sermonem Dei, & custodiunt illum.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc Euangelium, dilecti, clarè ostendit, cur Christus uenerit in hunc mundum, et assumserit humanam naturam, nimirum ut & nouum regnum incoaret, & regnum Diaboli aboleret, hoc est, quod Deus dicit Genes. 3. Semen mulieris conteret caput Serpentis, quod Iohannes interpretatur, cùm ait: Christus apparuit, ut destrueret opera Diaboli, hoc est, regnum Diaboli, quod à peccato incipit, peccato ædificatur, damnatione

1. Ioan: 3.

æterna

æterna absoluitur. Huius Satanæ regni destructorem declarat se Christus in hoc Euangelio, dum liberat hominem obsessum à Diabolo. Nam cùm Diabolos expellit, primùm significat se potentiorem diabolo esse. Deinde se ipsius hostem declarat. Tum signo ostendit se humani generis saluatorem. Præterea ostenditur hîc ingratitudo mundi erga suum Saluatorem, cùm impij Iudæi adscribunt Satanæ opera Dei. Postremò in fine huius Euangelij, mulier clamãs dat Christo occasionem monstrandi ueram beatitudinem: Nam dum mulier clamat: Beatus uenter qui te portauit, Is respondet: quinimo, Beati qui audiunt uerbum Dei & custodiunt illud.

Loci quatuor.

I. Differentia regni Satanæ & regni Christi.

II. Contentio inter Iudæos & Christum, in qua Iudæi reprehendunt Christi factum, ipse uerò illud defendit.

III. Quid futurum est illis, qui Christum receptum rursus reijciunt obtemperantes Satanæ.

IIII. Quæ sit uera beatitudo & felicitas.

DE PRIMO.

Et Iesus ejiciens Dæmonium. Hæc uerba apertè testantur duo diuersa esse regna: Christi & Satanæ, & esse maximam differentiam inter hæc duo diuersa regna, adeò ut nunquam inter ea conuenire poßit. Cùm ergo Diabolus & Christus duo sint potẽtißimi diuersorum regnorum reges,

de utroq; dicemus, ut intelligatur, quantum mali est in Satanæ regno, & quantum boni & felicitatis in Iesu Christi salutari regno.

De Diabolo hæc quatuor puncta consideranda sunt. 1. Quis sit. 2. Quid faciat. 3. Cur faciat. 4. Cur Deus permittat ut faciat.

Quis ergo est? Quantum ad naturam, est creatura Dei, sicuti Angeli Dei: quantum ad studium & peruersitatem, quam ex se habet, est mendax, latro, fur: qui perpetuo homicidio & mendacio gaudet, & nihil magis expetit, quàm humani generis æternum interitum. Quòd talis sit Diabolus, docet fraus eius, qua primos homines decepit.

Quid facit Diabolus? Videmus in hoc Euangelio, quòd hunc miserum hominem reddat cœcum et mutum. Considera, quæso, hîc Diaboli crudelem tyrannidem aduersus hunc miserum. 1. Aures obturat illi. Quare? ne uerbum Dei audiat. Cur hoc cupit? Quia scit Diabolus primum gradum in cœlum esse, uerbum Dei audire: Nemo enim sine auditu uerbi Dei unquam salutem consecutus est: Euangelium enim, ut inquit Paulus, est potentia Dei in salutem omni credenti. 2. Cor obsidet, ne uerbum in eo locum habeat. Quare hoc facit? Quia scit sine fide, quæ ex uerbi auditu est, neminem iustificari. Nam ut Christus dicit, qui non credit, ira Dei manet super eum. 3. Reddit mutum. Quare? ne confiteatur Christum suum saluatorem: nam scit neminem saluũ fieri sine oris confeßione: sic enim

Rom: 1.

Ioan: 3. C:

Paulus

Paulus Rom. 10. ait, Corde creditur ad iusticiam, ore fit confeßio ad salutem. 4. Reddit hunc miserũ cœcum ne uideat. Quare? Ne uideat opera Dei enarrantia gloriam Dei, ut Dauid testatur, cùm ait: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera eius annunciat firmamentum. Ecce occludit Satan huic misero homini omnes uias salutis.

psalmo. 19.

Quare hoc facit iste malignus? 1. Quia ipse damnatus est, & nullam salutis spem habet. 2. Odio Christi tanto laborat, quòd ipsius regnum ferre nõ potest. 3. Odio implacabili, aduersus humanum genus inflammatur, adeò ut cupiat omnes secum æternùm damnari: Ideò Petrus inquit, 1. Petri 5. Diabolus, ut Leo rugiens circumit, quærens quem deuoret.

Sed cur Deus hoc permittit Satanæ, ut ita homines uexet? 1. Hanc pœnam nostro peccato meruimus: quicquid enim nobis mali acciderit, nobis ipsis adscribemus, & causam in nobis ipsis quæremus. 2. Deus hoc permittit, ut intelligamus quanta sint beneficia Christi erga Ecclesiam: nemo enim melius intelligit libertatis aut sanitatis commoda, quàm qui aliquãdo carceris mala et morbi molestias expertus est. 3. Vt Christum inuocemus contra diabolum, qui solus eum superare potest. 4. Vt fide nos aduersus illum muniamus, iuxta illud: Cui fortes resistite in fide. Est enim fides uictoria mũdi, ut ait Iohannes: Hæc est uictoria quæ uincit mundũ, fides uestra. 5. Vt præsentia Christi liberati à

1. Ioan: 5.

Satanæ

Satanæ tyrannide, & agnoſcamus Chriſtum in no-bis habitare, iuxta illud 1. Reg. 17. Vt ſciat omnis terra, quòd ſit Deus in Iſrael, id eſt, in Eccleſia, & Deum prædicemus qui nos liberat.

De Diabolo audiuimus, quis ſit, quid faciat, cur Eccleſiæ exitio ſtudeat, & cur id Deus permittat: Nunc de rege Chriſto audiamus, de quo dicam: Quis ſit, quid faciat, & cur faciat.

Quis eſt Chriſtus? Deus & homo à Patre ante ſecula natus, æternus Deus cum æterno Patre & Spiritu ſancto, quemadmodum in Symbolis confitemur: Deſcendit de cœlo propter noſtram ſalutem, & aſſumſit humanam naturam, ut ſua morte liberaret nos ab æterna morte & ſupplicio.

Quid facit? Hoc docet nos præſens Euangelium. 1. Aperit huic ſurdo aures: Deinde eijcit ex illo Diabolum: ſoluit linguam, ut loqui poßit: oculos quoq; aperit. Hoc ipſum quotidiè facit in ſua Eccleſia. 1. Aperit aures, ut audiamus uerbum: quicunq; enim libenter audit uerbum Dei, ſciat aures ſuas apertas eſſe, & qui contrà non audit uerbum libenter, ſciat ſuas aures adhuc à Satana obturatas eſſe. Quare qui nondum habet aures ad audiendum uerbum, confugiat ad Chriſtum, qui ſolus aperit. 2. Cor à Diabolo liberat, ut credere poßimus: nam Iohannis 6. docet Chriſtus, quòd fides ſit opus Dei: ita enim ait: Hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum quem ipſe miſit. Si ergo non credis, adhuc diabolus occupat cor tuum: quare Chriſtus adeundus

Math: 12.

Ioan: 6. Cap:

dus est, qui solus eum superare potest. 3. Soluit linguam, ut eum ore etiam confitearis, prædices & inuoces.

Cur autem hoc facit Christus? 1. Quia est amans hominum, quorum naturam assumsit, quando homo conceptus & natus est ex Maria uirgine. 2. Quia est hostis Diaboli. 3. Quia officium eius est, ut hostis sui Diaboli regnum inuadat, ipsum hostem spoliet, ac omnes in se credentes donet uita æterna.

Ex his iam apparet, quantũ sit discriminis inter regnum Diaboli et Christi. In regno diaboli est peccatum et mors: In regno Christi est iusticia & uita. In regno Satanæ est damnatio: in regno Christi est absolutio à damnatione, & salus. In regno Satanæ sunt tenebræ: in regno Christi est lux perpetua. In regno Satanæ est cruciatus: in regno Christi est gaudium. In regno Satanæ conspicitur diabolus cum damnatis omnibus: in regno Christi Sancti fruuntur conspectu Dei & immortalitatis gloria, per Christum Iesum. Hinc ergo admoneamur, & quanto cum studio fugiendum sit regnum Satanæ, & quanta diligentia conandum sit, ut ciues constituamur beati regni Christi.

Discrimen Regni Christi et regni Sathanæ.

DE SECVNDO.

Iudæi uidentes hoc factum Christi, tanquam legati Satanæ, se totis uiribus Christo opponunt, & dicunt, in Beelzebub principe Dæmoniorum eijcit dæmonia. Vide quanta sit mundi malicia:

Dei

Dei opus diabolo ascribit, quò in peccatis suis moriatur. Quis mortalium tanta insania insurgeret aduersus Christum, nisi spiritu Satanæ excitaretur? Verùm Christus illam contumeliam Dei nequaquam fert, sed fortißimis argumentis istam Diabolicam contumeliam confutat.

PRIMVM argumentum: Nemo potest per unum Diabolum alium eijcere: Ergo uos improbè asseritis me in nomine Beelzebub eijcere dæmonia: Nam si unus Diabolus alij Diabolo uim faceret, & eum eijceret, non esset stabile regnum Diaboli. Nunc autem uidemus regnum Satanæ maximè stabile, & firmum esse. Nam omne regnum contra se diuisum, desolabitur: Vbicunq; enim est discordia, ibi certus expectandus est interitus.

SECVNDVM argumentum est: Si ego in nomine Beelzebub eijcio dæmonia: uestri quoq; filij in eodem nomine eijciunt dæmonia: sed hoc uestro ipsorum iudicio est falsum: nam uos Dei uirtute illos dæmonia eijcere fatemini: quare improbè facitis, cùm me dæmonia in nomine Beelzebub eijcere asseritis.

TERTIVM argumentum: In digito Dei, id est, potentia diuina eijcio dæmonia, ergo falsò Diabolo adscribitis opus meum.

QVARTVM argumentum: Fortis à fortiori superatur: Diabolus à me superatur: Nam illum eijcio, illius spolia capio: igitur sum illo fortior. Cùm fortis armatus custodit atrium suum,

in

in pace sunt ea quæ possidet. *Quis est ille fortis armatus? Serpens antiquus: Custodit atrium suum, dum habitat in incredulis, dum hominum sensus excæcat, ne Christum agnoscant: atq; tum omnia quæ poßidet, sunt in pace, quando scilicet silet uerbum* Dei, *& sonant humanæ traditiones.* Ve*rùm cùm gladius stringitur, quod est uerbum* Dei, *mox diabolus cogitur cedere : nam Christus qui in uerbo est, potentior est Satana.*

QVINTVM *argumentum :* Qui *non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum, dispergit, hoc est, diabolus dißipat* Ecclesiam, *& ego colligo* Ecclesiam, *ergo inter me & diabolum non conuenit, quòd autem diabolus dißipet* Eccle*siam, probat pulcerrima similitudine.*

DE TERTIO.

Cùm immundus spiritus exierit de homine, *hoc est, cùm diabolus, qui et ipse immundus est, & animos hominum coinquinare multis modis solet, exierit de homine, quemadmodum iam de misero hoc, qui obseßius erat, mea uirtute eiectus est. Quid tum facit?* Ambulat per loca inaquosa, quęrens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam unde exiui: *Ambulat per loca inaquosa, id est, per corda non irrigata flumine S. sancti. Quid est quòd quærat requiem & non inueniat? hoc dicto significatur eius studium: non enim satis est ei nocuiße, nisi magis noceat. Tanto perdendi homines studio laborat, non con-*

tentus est multa corda poßidere, nisi ad ea redeat, à quibus antea expulsus: unde dicit: Reuertar in domum meam unde exiui. *His uerbis significatur, quòd non sinat intentatos eos, qui fide purgati sunt: sed conetur rursus, in eorum corda intrare, quò eos à regno* CHRISTI *abducat: quod cùm fit, fiunt nouißima hominis illius peiora prioribus, quia fit de nouo hostis Christi, expellit Spiritum sanctum, & grauiores pœnas luet, nisi rursus per ueram pœnitentiam eiecerit Diabolum. Obseruemus ergo, quàm periculosum sit ijs, qui semel Christo dederunt nomina, & rursus se iugo Diaboli subijciunt. Hi enim ut grauißimè in Spiritum sanctum peccant, ita etiam grauißimæ pœnæ sunt ipsis metuendæ. Quare qui salutis suæ ulla tanguntur cura, citò resipiscant & strenuè aduersus Satanam militent: ne eos rursus in peccatorum diluuium præcipitet.*

DE QVARTO.

Factum est cùm hęc diceret, extollens uocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus uenter &c. At ille dixit: Quinimo, Beati qui audiunt uerbum Dei & custodiunt illud. *Hic primùm obseruemus diuersa hominum iudicia de uerbo Dei. Quidam admirantur et amãt uerbum, ut hæc mulier: Quidam malè loquũtur de uerbo, ut illi, contra quos hic Christus agit. Nam semper à principio mundi fuerunt tales auditores uerbi. Cain uerbum contemsit: Abel amauit. Nohe*

amauit uerbum: et reliquus totus mundus contem-sit. Tempore Hieremiæ paucißimi uerbum Prophetarum receperunt cum fructu: pleriq; ad ueterem idolatriam redire maluerunt. Hinc apud Ieremiam dicunt: Quando sacrificauimus reginæ cœli (id est, soli) omnia fuerunt nobis prospera: abundauimus frumento &c. Ad eundem modum nostri dicunt: quando Missas audiuimus, dedimus Monachis, omnia fuerunt in meliore precio, maior erat timor Dei, maiorq; caritas: Hanc gratiam refert mundus Deo pro suo beneficio. Dat nobis uerbum salutis: nos potius uolumus humana somnia. Offert gratis: nos uolumus Monachorum nugis mereri. Sed istis omißis audiamus Christum: Beati, inquit, qui audiunt uerbum Dei & custodiunt illud. Hæc pauca uerba sunt, et habent additam magnam promißionem.

Hierem: 44.

Quodnam est illud uerbum Dei? Aliud esse non potest quàm quod Prophetæ tradiderunt: Christus suo confirmauit sanguine: Apostoli docuerunt. Quodnam est illud? Eius summam habet puerilis nostra doctrina Catechismus, & sunt decem præcepta, Symbolum: doctrina de Sacramentis, & quam singulis diebus Dominicis auditis ex Euangelio, hoc est, ut uno dicam uerbo, quam Prophetæ, Christus & Apostoli docuerunt. Hoc uerbum uult audiri: ergo uult ministros esse & pastores, qui hoc uerbum docere poßint. Nam cùm det uerbum, offerat salutem, quæ fide ex auditu

percipitur, necessarium est, ut sint qui hoc uerbum doceant.

Verùm, quia non satis est docere & audire uerbum, nisi custodiatur, addit Dominus: Et custodiunt illud: Quid est custodire uerbum? Est uerbum auditum discere, retinere, eiq; credere, et ex fide Deo ueram obedientiam præstare. Ita Abraham pater noster fecit, audiuit uerbum, retinuit, eiq; obediuit, & ex fide tantam obedientiam præstitit, quod potius, mandante Deo, uoluerit suum unigenitum filium mactare, quàm Dei præceptum uiolare. Sed quis est inter nos qui Deo hanc obedientiam præstat? filij uolumus Abrahæ dici, sed nolumus patris uestigijs insistere. Quid illis promittit qui audiunt & obediunt? Beati, inquit, qui audiunt Verbum &c. Beati, id est, sunt ab omni miseria liberi, à peccato & damnatione. Beati, id est, donati uita & gloria æterna per Iesum Christum dominum nostrum, qui cum Patre & S. sancto uiuit unus Deus in secula seculorum, Amen.

Genesis. 22.

DOMINICA LAETARE, IOHAN. VI.

Benedic aīa mea domin. psalm 103.

POst hæc abijt Iesus trans Mare Galilææ, quod est Tiberiadis, & sequebatur eum turba multa, quia uidebant eius signa quæ faciebat super his, qui infirmabantur. Subijt autem in montem Iesus, & ibi sedebat cum disci-

diſcipulis ſuis. Inſtabat autem Paſcha feſtus dies Iudæorum. Cùm ſuſtuliſſet ergo oculos Ieſus, & uidiſſet quod multa turba ueniret ad ſe, dicit ad Philippum : Vnde ememus panes ut edant iſti ? hoc autem dicebat tentans eum: ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Reſpondit ei Philippus : Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, ut unuſquiſq; puſillum quippiam accipiat: Dicit ei unus ex diſcipulis ipſius Andreas, frater Simonis Petri : Eſt puer hîc, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces, ſed hæc quid ſunt inter tam multos ? Dixit autem Ieſus: Facite ut homines diſcumbant:

Erat autem gramen multum in eo loco: Discubuerunt ergo uiri numero ferme quinq; millia. Accepit autem panes Iesus, cumq; gratias egisset, distribuit discipulis suis: Discipuli uerò discumbentibus. Similiter & ex piscibus quantum uolebat. Vt autem impleti sunt, dicit discipulis suis: Colligite quæ superfuerunt fragmenta, ne quid pereat. Collegerunt ergo & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, qui superfuerant his qui comederant. Illi ergo homines cùm uidissent quod Iesus fecerat signum, dicebant: Hic est uerè Propheta ille, qui uenturus est in mundum. Iesus ergo cum cognouisset quòd uenturi essent, ac rapturi ipsum, ut facerent ipsum Regem, secessit iterum in montem ipse solus.

ENARRATIO TEXTVS.

Summa huius Euangelij est, quòd Christus doctrinam quam tradit Matth. 6. Primùm quærite regnum Dei & iusticiam eius (id est, Dei) & cætera adijcientur uobis, hîc facto suo & exemplo confirmet: ut nos uerbo Christi & miraculo eius edocti, curam uentris abijciamus, & sequamur Christum in desertum, eiq; omnem curam pro nobis relinquamus, iuxta eius mandatum: Iacta in Dominum curam tuam, & ipse te enutriet. Vult ergo totum hoc Euangelium docere, quòd qui uerbum

q confirmet

psalmo. 55. curam

uerbum Dei audiant, ament & conseruent, non sint perituri fame, quia Christus eorum in se curam recipit. Loci tres.

I. Quòd Deus habeat curam illorum qui se sequuntur.

II. Circumstantiæ præsentis miraculi, & eius apud nos usus.

III. Factum huius turbæ uolentis Christum Regem creare: Item de Christi fuga.

DE PRIMO.

In hac prima doctrina multa perpendenda se offerunt, quorũ singula aliquam doctrinam & admonitionem suppeditant: ut sunt Christi profectio, operatio, ardor turbæ ad ipsum audiendum, quid turbam mouerit, quæ utilitas inde ad turbam peruenerit, & quid nos ab exemplo turbæ & facto Christi discere debeamus.

Profectio Christi narratur his uerbis: Abijt Iesus trans mare Galilææ quod est Tiberiadis. Fuit autem Tiberias urbs in honorem Tiberij Imperatoris ab Herode extructa apud Iordanem. In hac profectione Christi, obseruandus est finis & exemplum. Finis fuit ut latè propagaret suum Euangelium, doctrina & miraculis. Exemplum est, ut nos Christum imitemur, quisque in sua uocatione, non parcentes nobis: sed nocte dieq; per terram, per mare, nostræ studeamus uocationi respondere. Neq; hoc exemplum est ministris

uerbi imitandum tantùm, ſed omnibus iuxta ratio=
nem uocationis cuiuſq;.

Quid in hac profectione agit Chriſtus? Mar=
cus cap.6.dicit Chriſtum miſertum fuiſſe eorum,
quia erant ſicut oues non habentes paſtorem, &
cœpit eos docere multa. Matthæus addit, quòd tota
die fuerit occupatus in ſanandis ægrotis. Hæc qua=
tuor ſe offerunt perpendenda. 1. Affectus Chriſti.
2. Cauſa iſtius affectus. 3. Quales ſimus ſine mini=
ſterio uerbi. 4. Quis finis miniſterij.

Cùm Chriſtus miſeretur turbæ, monemur, ut co
gitemus, quàm paternè ſit erga nos affectus, ut qui
noſtris calamitatibus afficiatur: hoc eſt, quòd Apo=
ſtolus dicit ad Hebræos: Nos habemus Pontificem,
qui poteſt compati infirmitatibus noſtris. Cur aũt
miſertus ſit turbæ, cauſa fuit quæ narratur à Mar
co, Quia erant ſicuti oues, non habentes paſtorem.
Sed quales ſunt oues ſine paſtore? Miſeræ, expoſitæ
furum & luporum iniurijs. Cùm autem hoc dice=
ret Dominus, populus per falſos doctores erat ab=
ductus à uero Dei cultu in uarias ſuperſtitiones,
quarum fructus eſt animarum interitus: quemad=
modum nos olim in Papatu experti ſumus, ubi pro
uero cultu Dei fuerunt in Eccleſiam inuectæ hor=
rendæ ſuperſtitiones, ut inuocatio ſanctorum, pro=
phanatio Sacramentorum, purgatorium & aliæ
nugæ, quæ hodiè utinam in multorum animis non
reſiderẽt. Hinc ergo diſcamus, quales ſint homines
ſine miniſterio uerbi, nempè quòd ſint ueluti oues

in

Marci 6.

in deserto uagantes: ubi omni momento periculum graue illis immineat à furibus & lupis, imò ut uno uerbo dicam: Vbi non est uerbum Dei, ibi nulla salus. Discamus & hîc finem ministerij uerbi. Homines sine uerbo sunt, sicut oues uagantes sine pastore. Ergo uerbum est illis ueluti baculus pastoralis, quo homines è deserto ad suum pastorem congregantur: Est & ueluti pabulum, quo reficiantur et alantur: Est & remedium, quo animæ nostræ sanantur. Breuiter, Est semen immortale, per quod renascimur ad uitam æternam, quando uerbo prædicato credimus: quanta autem sit diuini uerbi necessitas, hinc facilè intelligitur.

Ardor populi ad audiendum Christum hîc etiam indicatur. Sequebatur, inquit Euangelista, eum multitudo magna: Idq; in locum desertum procul ab urbibus, ubi nec cibus nec potus erat. Vide maximum ardorem, quo populus gestit Christum audire, ut nullam curam corporis sui habere uideatur: hora multa præterijt, inquit Marcus.

Cur autem Christum ita secuta sit turba, explicat Iohannes in hodierno Euangelio: cùm ait: Quia uidebant signa quæ faciebat. Signa autem fuerunt cũ testimonia potentiæ diuinæ in Christo, tùm doctrinæ quædam signacula, et summæ beneuolentiæ Christi erga homines indicia: Nam in horum triũm cogitatione deuenerunt per signa & miracula quæ Dominus fecit.

Ex hoc ergo, quòd hæc turba sit Christum secu-

ta, hoc percepit commodum, quòd in salutis suæ cognitionem deuenerit: nam cùm doctrinam suam, quam ore docuit, stupendis miraculis confirmauit, fidem uerbo adhibuerunt, qua fide illi omnes saluati sunt, qui usq; ad finem perseuerârunt. Deinde & corporalia beneficia perceperunt multi: nam sanauit malè habentes, quemadmodum referunt alij Euangelistæ.

Quomodo tam huius turbæ exemplum est nobis imitandum? 1. Hanc turbam imitamur, si uerbum Dei diligenter audiamus et ei credamus, conuicti miraculis Christi, quibus ueritatem suæ doctrinæ confirmauit. 2. Imitabimur etiam hanc turbam in eo, quòd regulæ à Christo Matth. 6. traditæ obediat, ita enim Christus ait: Quærite primùm regnum Dei, & iusticiam eius, & cætera adijcientur uobis. Hic ordo est diligenter ab omnibus pijs obseruandus. PRIMA cura debet esse regni Dei, & iusticiæ Dei. DEINDE etiam suo loco pro uocationis ratione est laborandum. Nam ita scriptura ait: In sudore uultus tui uesceris pane tuo. Et in Psalmo dicitur: Labores manuum tuarum manducabis. Paulus quoq; dicit: Qui laborat, manducet. Ita labor omnib. præscribitur, sed iuxta rationem cuiusq;, alius est enim labor pastoris, alius agricolæ, alius Regis, alius Cancellarij & Senatoris. Verùm cauẽdum est omnibus, ne ordine inuerso laborent, quod faciunt illi, qui primam quidam curam uentris habẽt, postremam uerò mentis. Qui

Genes: 3.
psalm: 128.
2. Thess: 3.

ergo

ergo Magistratum gerit, sic cogitet: Meus Chri-
stus dicit, primùm quærite regnum Dei & iusti-
ciam Dei, & postea reliqua huic uitæ necessaria:
huic præcepto mei Domini obtemperabo, certus
quòd uerè, quod promisit, sit præstaturus, utut ra-
tio et mundus totus obmurmuret. Et hūc ordinem
à Christo præscriptum conetur euertere. Deus a-
ues pascit: cur me ipsi obedientem non pasceret?
Dat corpus: cur non uestem? dat animam: cur non
cibum? dat æterna: cur non temporalia? Quicunq;
ergo pius est, debet hanc regulam CHRISTI se-
qui, Quærite primùm regnum Dei & iusticiam
eius, et cætera adijcientur uobis. Verùm, pròh do-
lor, multi contra hanc regulam peccant. Primùm
enim qui non solùm ipsi uerbum Dei non audiunt,
sed alijs impedimento sunt, ut non audiant, quem-
admodum impij mariti faciunt, qui suas uxores à
uerbo retinent, auariciæ suæ explendæ gratia. Hi
suo temerario ausu irrumpunt in officium Dei,
& Christi præceptum maglignè contemnunt: un-
de quicquid agunt malè succedit. Primùm uolunt
corpori prospicere, Deinde si quando uacat,
animæ exiguam curam habent. Colligo, inquit ali-
quis, uxori meæ & liberis. Rectè facis, & probo
tuum studium: natura enim hoc docet, & ratio
dictat, ut maritus uxoris & prolium curam ha-
beat, & Paulus dicit, Qui negligit suos est infide-
li deterior: sed collige iuxta Christi regulam, &
huius turbæ exemplum. Primùm quære regnum

Math: 6.

Math: 6.

Dei: Deinde in uocatione tua ſis diligens. Si aliter feceris, liberi tui non gaudebunt ex tuis laboribus: nam maledictus labor eſt tuus, & maledictus fructus laborum tuorum erit, nec proderit liberis tuis. Eſt enim hoc dictum uerißimum: Ex malè quæſitis non gaudet tertius hæres. Experientia docet quòd malè à parentibus parta, liberi ut plurimum cum meretricib. in ganeis, in potationibus, in contentionibus & litibus abſumere turpiter ſoleant: Quare ſi pietas nobis cordi eſt, Chriſti regulam et huius turbæ exemplum imitemur, quòd ſi fecerimus, ſentiemus liberalem manum Dei erga nos.

DE SECVNDO.

Iam uideamus præſentis miraculi circumſtantias, quæ multæ ſunt. Primùm Dominus dicit Philippo: Vnde ememus panes ut manducent hi? Cur hoc additur ab Euangeliſta? Hoc autem dicebat tentans eum, hoc eſt, ut experiretur quid haberet fidei, qui antea uiderat aquam in uinum conuerſam eſſe in Cana Galilææ.

Sed quid reſpondet Philippus? Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, ut unuſquiſq; modicum accipiat. Hîc Philippus immemor miraculorum, quæ antea uiderat, rationem ſuam in conſilium adhibet, quaſi diceret, Magna turba eſt, requiritur ad eam ſaturandam magna pecunia, & nos nihil ferè habemus, fruſtra enim de pane emẽdo diſputatur, deliberatio fruſtra adhibetur, dum impoßibilitas impedit.

Sed

Sed uenit alius diſcipulus Andreas, et dicit puerum adeſſe, qui habeat quinq; panes hordaceos, & duos piſces: ſed hæc nihil ad tantam turbam: hic diſcipulus etiam deſperat.

Sed quid adhæc Chriſtus? Dicit ergo eis: Facite homines diſcumbere, quaſi dicat, cùm hoc ſit impoßibile ueſtro iudicio, ut tanta turba hîc conſeruari poßit, ne fame pereat: Ego qui illis dixi & uobis: Quærite primùm regnum Dei & iuſticiam eius, & cætera omnia adijcientur uobis, oſtendam facto, meam promißionem non eſſe uanam: uos ſaltem iubete turbæ, ut ad comedendum diſcumbat. Math: 6.

Hîc diſcipuli magiſtro obtemperant, et uiri numero, quaſi quinq; millia ſe ad comedendum componunt, expectantes miraculoſam ſaturitatem.

Cùm ita diſcumberent, accepit Ieſus panes illos quinq; hordaceos et piſces, ac primùm facta benedictione, & actis gratijs, diſtribuit diſcumbentibus, quantum uolebat. Poſtquàm autem ſaturati ſunt, dixit diſcipulis ſuis: Colligite quæ ſuperſunt fragmenta, ne quid pereat. Et illi obtemperantes collegerunt duodecim cophinos fragmentorum. Videtis miraculum, quo Chriſtus ſuam diuinam potentiam, ſuam promißionem & ſuum officium confirmat.

Quid nos hinc diſcere debemus? Multæ ſanè doctrinæ hinc peti poſſunt.

PRIMVM cõfirmatur id quod in primo loco audiuimus, uidelicet quòd qui Chriſtum ſequuntur,

tur, non sint fame perituri, quemadmodum iam audiuistis.

DEINDE hoc miraculo confirmatur affectus Christi erga eos qui sequuntur, de qua re etiam in prima doctrina audiuimus.

Præterea confirmatur hoc miraculo, quòd contra rationis iudicium Christus poßit iuuari quando uult. Nam ut regnum Christi & regnum mundi sunt diuersa: ita alia fieri possunt in regno Christi, quàm in regno mundi. Nam qui regno Christi præsidet, omnipotens est, cuius uelle est fieri: omnia.n. quæ uoluit, ut inquit Dauid, fecit in cœlo et in terra. Cùm igitur proponit nobis Euangelium miranda Dei opera, de resurrectione mortuorum, de uita æterna, de æternis impiorum pœnis, et huiusmodi alia, non adhibebimus in consilium rationem nostram, ut ab illa quæramus quid fieri poßit, sed solum uerbum Dei interrogabimus, si enim Deus aliquid dicit, mox ueniet nobis in mentem eius potentia et ueritas: quia potens est, nihil est ei impoßibile: & quia uerax, quicquid dicit ratum & firmum erit. Dicit enim, cœlum & terra transibunt, uerba autem mea non transibunt.

Psalm: 135.

Luca 21.

Docemur & hoc miraculo & Christi facto, quòd Deus res modicas piorum augere uelit sua benedictione: non enim in magna rerum copia sita est saturitas: sed in benedictione Domini, quæ sola diuites facit. Vnde Christus Lucæ 12. Non in abundantia cuiusq; uita eius ex ijs quæ poßidet. Et

Dauid

Dauid Psalmo 121. Et abundantia diligentibus te. Sæpißimè accidit, quòd pauper aliquis timens Deum melius pascitur pane & olere, quàm diues impius ex preciosis ferculis & dulcißimo uino. Pauper Lazarus melius pascebatur micis, quæ ei uix dabantur, quàm diues epulo ex suis delicatis cibis. Hæc diligenter cogitemus singuli, ac expectemus promißionem Domini, ut nostris laboribus benedicat, & nostrum panem augeat. Is enim iußit orare & dicere, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

Luc: 16.

Ad hæc docet nos Christi factum, ut usurpaturi diuina beneficia, gratias agamus Deo pro suo dono, & petamus, ut suum donum sua benedictione consecrare uelit: Creatura enim Dei sanctificatur per uerbum & oratione, quemadmodum Paulus docet 1. Timot. 4. Verùm fit, ut multi, quia non agnoscunt diuina beneficia, & multò minus gratias agunt datori, uel in magna rerum copia sint egentes, uel magna premantur paupertate. Quare hortor uos, ut hoc Christi exemplum imitemini, quoties bonis Dei donis uti uolueritis. Atque hoc sit dictum de præsenti miraculo. Sequitur iam tertius locus.

DE TERTIO.

Cùm uidissent (dicit Euangelista) quod Iesus fecerat signum, dicebant: Hic est uerè ille Propheta qui uenturus est in mundum. Iesus ergo cùm cognouisset, quòd uenturi essent

ſent, ut raperent ſe, & facerent ſe Regem, fugit iterum in montem ipſe ſolus.

Hîc duo proponuntur exempla, Vnum turbæ, alterum Chriſti. In turba duo uidemus, Vnum quòd ex miraculo agnoſcit Meßiam, id quod rectè à turba factum eſt, nam Propheta Iſaias prædixit fore, ut cùm uenerit in mundum Meßias, magna miracula eſſet editurus, per quæ agnoſceretur. Hactenus ergo rectè iudicauit turba. Alterum, quod uidemus in turba, eſt error iudicij turbæ, quæ cùm uideret ex miraculo Ieſum eſſe Meßiam, uoluit eum in Regem creare. Sed Chriſti regnum non eſt mūdanum, ſicuti ipſe Pilato dixit, Regnum meum non eſt de hoc mundo. (Ioan. 19.) *Voluit quidem turba grata eſſe Chriſto, ſed non ſecundum ſcientiam ſuam declarauit gratitudinem. Vnde nos diſcamus gratitudinem erga Deum ab hac turba: uerùm quia illa errauit in facto, nos uerbum Dei pro regula gratitudinis amplectamur.*

Cæterùm cùm Chriſtus cognouiſſet imperitum turbæ zelum uolentis ſe in Regem creare, fugit in montem, & non patitur ſe Regem à turba creari. Quid nos hinc diſcamus? PRIMVM, *quod modò dixi, quòd regnum Chriſti nō ſit mundanum.* DEINDE *quòd nullum honorem expetere debeamus contra noſtram uocationem. Vnuſquiſq; ſit contentus eo dignitatis gradu, ad quem uocatus eſt, et non inuadat alienam functionē gloriæ cupiditate. Verùm hæc tria ſpectemus, quiſq; in ſua uocatione.*

Pri=

Primum laboremus strenuè in timore Dei. 2. Non quæramus uulgi laudes, si quid boni egerimus. 3. Hoc sit nostrum propositum, ut Deo & ipsius Ecclesiæ seruiamus in timore Dei, qui aliter agũt, nihil rectè faciunt: offendunt Deum: suam superbiam produnt, quos Deus sæpè sinit labi, ut ipsorum stulticia innotescat, ac ita suæ arrogantiæ pœnas luant. Quod ne nobis quoq; accidat, rogemus Deum, ut nos suo Spiritu gubernet, Cui soli & æterno Deo sit honor, laus & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA IVDICA, IOHAN. VIII.

Psal: 119 Beati im-maculati in via, qui ambulant in lege domini.

QVis ex uobis arguet me de peccato? Porrò si ueritatem dico, quare uos non credidistis mihi? Qui ex Deo est, uerba Dei audit: propterea uos non auditis, quia ex Deo non estis. Responderunt ergo Iudæi & dixerunt ei: Nónne benè dicimus nos, quòd Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Et respondit Iesus: Ego Dæmonium non habeo, sed cohonesto Patrem meum, & uos ignominia affecistis me. Ego autem non quæro gloriam meam, est qui quærat & iudicet. Amen dico uobis: si quis sermonem meum seruauerit, mortem non uidebit in æternum. Dixerunt ergo illi Iudæi. Nunc cognouimus quòd dæmonium habes: Abraham mortuus est & Prophetæ, & tu dicis: qui sermonem meũ seruauerit, non gustabit mortem in æternum. Nunquid tu maior es patre nostro Abraham, qui mortuus est, & Prophetæ mortui sunt? quem teipsum facis? Respondet Iesus: Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est. Est Pater meus, qui glorificat me, quem uos dicitis Deum uestrum esse, & tamen non cognouistis eum, ego autem noui eum: & si dixero, quòd non nouerim eum, ero similis uestri mendax, sed noui eum, & sermonem eius seruo. Abraham pater uester exultauit, ut uideret diem meum, & uidit atque gauisus est. Dixerunt ergo Iudæi

dæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham uidisti? Dixit eis Iesus, Amen amen dico uobis, Antequam Abraham nasceretur, ego sum: Tollebant ergo lapides Iudæi, ut iacerent in eum. Iesus autem abscondit se & exiuit è Templo.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet singularem doctrinam de Christo, & eiusdem doctrinæ oppugnationem per Christi hostes. Quemadmodum.n. Christus suam personam, officium & doctrinam defendit, & monstrat uerum salutis fontem: Ita *Iudæi Christi hostes se opponunt personæ, officio, & doctrinæ Christi, et contra illum agunt tribus armis, quibus Satanas inde usq; ab initio mundi usus est. Arma autem illa tria hæc sunt:* Hypocrisis **(vduaartis helligheb)** *Sophistica* **(Fraagloff)** *tyrannis* **(offeruold)** *Habet ergo hoc* Euangelium *duplicis regni descriptionem, uidelicet Christi & Satanæ. Vt enim Christus hic suum regnum tuetur: ita Satanæ satellites sui* Domini partes agunt. *Verùm quia nostra interest potius quid dicat Christus, quàm quid contrà sentiat Satanas, ex uerbis Christi duas doctrinas huius* Euangelij *proponam, & quid ad singulas responderint ac fecerint hostes Christi declarabo. Loci duo:*

I. *Quòd quemadmodum* CHRISTVS *sit uerus Meßias: ita omnis qui eum non audit à* Deo *non sit.*

II. Quòd qui uerbum Christi seruet, à morte æterna liberetur. Et in his duabus præcipuis huius Euangelij doctrinis, contentionem inter Christũ & Iudæos exponam, in qua expositione multæ particulares doctrinæ se offerunt.

DE PRIMO.

Primæ doctrinæ partes sunt duæ: Vna, quòd Christus sit uerus Meßias, Altera, quòd qui Christum non audit, à Deo non sit. De priori parte ita habet textus: Quis ex uobis arguet me de peccato? Si ueritatem dico, quare uos non creditis mihi? Doctrinam Christi reprehenderunt Iudæi, quia Satanas & eius ministri oderunt ueritatem. Christus suam doctrinam uitæ innocentia, Prophetarum testimonijs & uarijs miraculis confirmauit, ut et agnosceretur à Iudæis uerus Meßias esse, & ab illis crederetur Christo in salutem. Cùm ergo illi instinctu Satanæ, odio Christi, & amore suæ falsæ doctrinæ, quam à maioribus acceperant, se Christo totis uiribus opponerent: Christus contrà sitiens salutẽ humanam, suam innocentiam, doctrinam et officiũ defendit, ut saltem quosdam ex suis hostibus lucrifaciat Deo, et à damnationis præcipitio reuocet. De innocentia ergo suæ personæ primùm quærit. Quis (inquit) ex uobis arguet me de peccato? quasi diceret: palàm uixi inter uos ab infantia mea ita innocenter, ut nemo uestrûm poßit me ullius peccati arguere: Hoc aũt cùm

cùm ſit proprium Meßiæ, quare me Meßiam olim promiſſum non agnoſcitis? Nam ſolus Meßias eſt abſq; omni peccato. Cùm ergo nemo ueſtrûm poterit me peccati conuincere, ſtultè facitis, qui non ſolùm me non agnoſcitis Meßiam: uerumetiam me ut peccatorem condemnatis. Huc addit de doctrina ſua: Si ueritatem dico uobis, cur non creditis mihi? quaſi dicat: cùm doctrinam meam innocentia uitæ, teſtimonio Prophetarum, et multis miraculis ita ueram eſſe doceam, ut uelitis nolitis, eam ueram eſſe fateamini, cur non creditur mihi? prorſus inſanus eſt, qui id quod uerum eſſe nouit, tanquam falſum perſequitur: ſed ea eſt natura hominum, qui malè inſtitutus eſt à puero, difficulter ab errore reuocatur: adeò à teneris aſſueſcere multũ eſt. Verùm hîc quid à Chriſto & à Iudæis diſcamus? A Chriſto quidem diſcant omnes miniſtri uerbi, uitam ſuam inſtituere & ita docere, ut nemo quicquam habeat, quòd uel in uita, uel in doctrina arguere poßit. Tametſi enim ſolus Chriſtus purus erat ab omni peccato: tamen qui eius Euangelium docere uolunt cum fructu, debent publicis criminibus carere. Poëta enim rectè dicit:

Turpe eſt doctori cum culpa redarguit ipſum.

Quomodo enim, quæſo, ſacerdos potator, potatores reprehendere poterit? quomodo audebit ſcortator ſcortatores & adulteros caſtigare? quomodo auarus auariciam? Vſurarius uſuram? contentioſus, lites? Superbus ſuperbiam damnare? In ſumma,

qui alios uult arguere, ipſe debet eſſe ſine culpa: Qui autem dicunt: Facite ut doceo, & nolite facere, ut ago, non ſunt Chriſti miniſtri, ſed Satanæ. Nam nemo docere cenſendus eſt, niſi uita exprimat, quod uerbis docet. Ita enim Paulus docet Timotheum: Eſto forma gregis, id eſt, quod uoce doces, uita exprime, ut doctrinæ exemplum uiuum in te conſpiciant auditores tui. Vnde & de ſe Paulus dicit: Eſtote imitatores mei, ſicuti ego Chriſti. Deinde qui audiunt Euangelium, debent aliquid ab his Iudæis diſcere, non quidem ut cum illis ſe Chriſto & ſuis doctoribus opponant: ſed ut eorum damnatione admoniti pœnitentiam agant, & Chriſti beneficio ſaluentur.

1. Timoth: 4.

De altera parte primæ doctrinæ, ita ait textus: Qui à Deo eſt, uerba Dei audit, propterea uos non auditis, quia ex Deo non eſtis. Cauſam aßignat cur Iudæi tam malignè doctrinam Chriſti contemſerint, uidelicet, quòd non fuerint à Deo, ſed à Satana. Non loquitur hîc de humana natura, quæ uerè à Deo eſt, ſed de malicia hominum, quæ eſt à Diabolo: hæc enim malicia facit, quòd homines uerbum Dei non libenter audiant. Hîc unuſquiſque ſe examinet, & de ſe ipſo ſtatuat, num à Deo ſit aut à Diabolo. Qui etenim uerbum Dei libẽter audit, habet teſtimonium Chriſti quòd ſit à Deo: contrà qui uerbum contemnit & perſequitur, uerè eſt à diabolo: tametſi hoc libenter non uolunt audire homines impij. Sed quemadmodum

hîc

hic Iudæi Christum, qui sibi hoc indicauit, persequebantur & calumniabantur: ita hodiè ministros Euangelij persequuntur, qui uoce illorũ declarantur à Diabolo esse. Quid ergo hic dicunt Iudæi? Responderunt & dixerunt ei: Non'ne benè dicimus nos, quòd Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Hæc est ars Satanæ, quòd quando non potest inficiari ueritatem, confugit ad conuicia: ita & hodiè fit, quando non possunt homines negare, quin uerbum Dei sit, quo illorum impietas arguitur, statim confugiunt ad conuicia & aliquid quærunt, quod in ministris Euãgelij reprehendant. Sed quid facit hic Christus? Respondit: Ego dæmonium non habeo, sed honorifico Patrem meum, & uos inhonorastis me: Ego autem non quæro gloriam meam, est qui quærat & iudicet. In hac responsione Christus primùm negat se habere dæmonium, quod ex eo confirmat, quòd quærat gloriam Dei, quod non faciunt qui pacta cum Diabolo fecerunt. Deinde conuicium in Iudæos retorquet, cùm inquit: & uos inhonorastis me, qui Deum honoro. Qui enim eos conuicijs afficiunt qui Deum honorant, à Diabolo eos duci necesse est. Præterea cùm addit: Ego non quæro gloriam meam, est qui quærit & iudicat, remouet à se inanis gloriæ cupiditatem, & se in suo officio Patri commendat. Ex hac Christi responsione, ministri uerbi tria discant. 1. Tueri se quantum fieri poßit, à conuicijs quibus afficiantur, ne

illorum ministerium uilescat, ubi ipsi in contemtum uenerint. 2. Conuiciatorib. sua peccata obijcere, quòd non tàm contra homines, quàm contra Deum ipsum belligerantur. 3. Suam gloriam non quærere: sed Dei, & certò sibi persuadere, quòd Deus ipsorum innocentiam tueatur.

DE SECVNDO.

De secunda doctrina ita sonant uerba domini: Amen amen dico uobis: si quis sermonem meum seruauerit, mortem non uidebit in æternum. Hæc uerba sunt benè perpendenda, quæ summum beneficium Christi erga homines continent, uidelicet quòd qui sermonem Christi seruauerit, non sit uisurus mortem in æternum. Verùm quò hæc melius intelligamus, uolo ordinè explicare quid continent. Primùm enim hìc obseruandum est iuramentum Christi. 2. Quales simus sine Christo. 3. Quid per illum consequi liceat. 4. Quomodo beneficiorum Christi participes fieri ualeamus.

Iuramentum eò pertinet, ut confirmet nos de ueritate Dei contra omnes humanas & diabolicas doctrinas, contra sensum carnis, atq; adeò contra totum regnum Diaboli, quod Sophistica, Hypocrisi, & tyrannide constat: non enim fieri potest, ut filius Dei fallat, qui tanto iureiurando fidem suæ doctrinæ fecit.

Quales sumus sine Christo? per Christum fit, ut non uideamus mortem in æternum: quare sine Christo, æternæ mortis sumus rei. Est autem ut qua=

quadruplex uita: ita & quadruplex mors.

PRIMA uita est naturæ, qua naturaliter in hoc mundo uiuimus. Hæc uita bona quidem per se est, quia est donum Dei, quod promittit in Quarto præcepto: sed uariat pro conditione hominũ. Abrahamo quidem fuit bona, quia is ea usus est in gloriam Dei: Neroni uerò fuit mala, quia ea usus est, cũ in contumeliam Dei, qui eam dedit, tùm in suam ipsius condemnationem. Huic uitæ naturali opponitur mors naturalis: quæ mala quidem per se est, quia est pœna peccati: sed pro conditione hominũ uariat. Nam ut Abrahamo hæc mors fuit transitus ad uitam meliorem, quare ei bona fuit: ita Neroni fuit ianua gehennæ, igitur ei mala erat.

SECVNDA uita est peccati, qua scilicet uiuit peccatum in homine, & regnat per concupiscentias suas, ut in omnibus impijs. Hæc perpetuò mala est, quia ad damnationem tendit. Huic opponitur mors peccati, qua mortificatur peccatum in nobis, quod fit, quando in uera pœnitentia & timore Dei uiuimus. Hæc mors peccati semper est bona, quia est transitus ad uitam æternam.

TERTIA uita est gratiæ, qua uiuit Christus in nobis per gratiam: hæc semper bona est, quia est donum Dei, & uia ad gloriam. Huic opponitur mors gratiæ, hoc est, priuatio gratiæ, quod fit, quando relabimur in peccata, & abijcimus fidem. Hæc semper est mala, quia est uia ad gehennam.

QVARTA uita est uita æterna, qua pij ui-

uent cum Deo & Angelis in æterna beatitudine: hæc uita maximè bona est. Huic opponitur mors æterna, quæ est æterna damnatio, huic morti æternæ obnoxij sunt omnes sine Christo: nisi enim Christi beneficio ab hac morte liberamur, erit nobis perpetuum peccati stipendium: sicut Paulus dicit Rom: 6. Tales ergo sumus sine Christo, hoc est, miseri, damnati, & rei æternæ mortis.

Sed quales per Christum euadimus: Hoc Christus iuramento astruit, nimirum quòd ab æterna morte liberati donemur æterna uita, in qua erit gaudium sine fine.

Quomodo Christi beneficiorum reddimur participes? Respõdet hoc Euangelium: Amen amen dico uobis, si quis sermonem meum seruauerit, non uidebit mortem in æternum. In uerbo igitur Christi magnus thesaurus est: qui hoc seruat, habet Christum, qui solus est uia ad uitam. Quid est seruare uerbum Christi? Est illud audire, illud discere, eiq; credere, iuxta illud: qui credit in filium, habet uitam æternam. Quare? quia qui credit, iustificatur fide sua, hoc est, absoluitur à peccato, donatur iusticia Christi, et acceptatur propter Christum ad uitam æternam. Qui igitur uitam æternam cupit, hæc obseruet quæ iam dicta sunt, uiuat in perpetua pœnitentia, audiat uerbum Christi, ei credat, et usq; ad mortem in fide perseueret: ita futurum est, ut hæc naturalis mors sit illi transitus futura ad æternam uitam.

Joan: 6.

Sed

Sed quid Iudæi dicunt ad hanc Christi salutarem doctrinam? Christus dicit, Qui custodierit sermonem meum, nō uidebit mortem. Iudæi respondent: Nunc cognouimus quòd dæmonium habes: Abraham mortuus est & Prophetæ, & tu dicis: Si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in æternum, numquid tu maior es Abraham patre nostro, qui mortuus est &c. quem teipsum facis? quasi dicerent. Si sermo tuus adeò est efficax, ut te audientes non gustent æternam mortem, sanè maior es Prophetis & Patriarcha nostro Abraham, qui mortui sunt: sed hoc est falsum: non enim es maior Abraham. Est igitur falsum quód dicis, qui custodierit sermonem meum, non gustabit mortem in æternum: quare blasphemus in Deum es, & habes dæmonium. Christus respondet & ait. Si ego glorifico meipsum, gloria mea nulla est, (scilicet uestro iudicio) est Pater qui glorificat me. Sententia horum uerborum est, Filius unigenitus Dei est maior seruis Dei & filijs Dei adoptiuis: Ego sum filius Dei unigenitus, quemadmodum Pater ipse de me testatur uoce sua & operibus: Prophetæ autem & Abraham sunt serui Dei & filij Dei adoptiui: Quare sum ego maior, quàm Abraham & Prophetæ: non est ergo mirum, si sermo meus est efficacior quàm illorum. Deinde Sophistica sunt usi: nam quod Christus dixit de æterna morte, illi de naturali morte

interpretati sunt, sed malignè. Quare Christus pergit eos reprehendere, dicens: Si dixero quod non noui eum, ero similis uobis mendax. Nam uos dicitis, uos nouisse quem non nouistis. Sed quid est nosse Deum? Est .1. scire quis sit, nempe Pater, Filius, & Spiritus sanctus .2. credere in illum .3. iuxta ipsius uoluntatem uitam instituere.

Verùm quia Iudæi de Patre Abraham gloriabantur, pergit Christus ostendere, quàm uana sit ista iactantia, & ait: Abraham pater uester exultauit, ut uideret diem meum, uidit & gauisus est. His uerbis tria docet Christus .1. Quòd fuerit antequam assumserit humanam naturam, nempe ab æterno, æternus Deus. 2. Quòd Abrahã in se crediderit: nam credere in Christum, est spiritualiter Christum uidere. Videtur autem Christus tripliciter: Spiritualiter tantùm, ut Abraham, & nos qui in illum credimus hodiè: Corporaliter tantum, ut Iudæi uiderunt ipsum, qui hìc cum eo colloquebantur: Corporaliter & Spiritualiter simul, ut sancti, qui cum Christo in terra uersati sunt, & nos qui credimus post resurrectionem mortuorũ. Prima & ultima uisio est salutaris. 3. Docet Christus his uerbis, quòd Iudæi non insistant uestigijs patris sui Abraham, de quo adeò gloriantur: nam Abraham agnouit Christũ, & in eum credidit, & gauisus est de eo: Iudæi autem nec in Christum credunt, nec de illo gaudent, imò potius Christum dam

nant, quare falsò gloriantur de Abraham. Sed quid respondent ad hoc Iudæi? Quinquaginta annos nondum habes & Abraham uidisti? ac si dicerent: Abraham mortuus est ante duo millia annorum & ultrà: non igitur ipsum uidere potuisti, qui nondum fuisti. Christus respondet: Amen amen dico uobis, antequam Abraham foret ego sum. Tria apertè de Christo docent hæc uerba. 1. Quòd sit uerus Deus. 2. Quòd sit uerus homo. 3. Quòd Deus et homo Christus non sint duæ personæ, sed una tantùm diuina persona, quæ humanam naturam assumsit, ut fieret uictima pro mundi peccatis. Sed quid ad hoc Iudæi? Tulerunt lapides ut iacerent in eum. Hîc describitur extremum refugium Satanæ, quod est uis et tyrannis. Hactenus egerunt contra Christum conuitijs, Hipocrisi, Sophistica: nunc tandem arma capiunt. Sed Christus abscondit se, & exit de Templo. Quo facto duo docet, Vnum quòd Ecclesia diuinitus custodiatur aduersus tyrannidem Diaboli & mundi. Alterum quòd non uelit suum uerbum, nec se in suo uerbo esse apud eos, qui ipsum palàm persequuntur: sed tantùm apud eos, qui se recipiunt & amant. Huic uero Mediatori cum Patre, & Spiritu sancto, sit honor, laus & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA PALMARVM MATTH. XXI.

Cum appropinquassent Hierosolymis &c.

Hoc

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium bis in anno legitur, nempe Dominica prima Aduentus, & Dominica Palmarum, sed non eadem de causa. Nam Dominica Aduentus legitur, qua Prophetia Zachariæ cōcionatur in eo de Aduentu Christi in mundum, qui futurus erat Rex & Saluator in se sperantium: Hodiè autem legitur propter Historiam, quæ hoc die gesta est, nempe sexto die antequam pateretur.

Summa autem Euangelij est, quòd Christus super Asinam & pullum eius adductos per discipulos sedens, equitauit uersus Hierusalem, cui populus acclamabat, Hosanna filio Dauid, & palmas strauerunt in uia, & uestes suas. Deinde quòd ingressus eiecerit ementes & uendentes &c. Loci sunt tres.

I. Descriptio regis Christi & eius regni.
II. De ciuibus huius regis & eorum officio.
III. De ijs quæ in Templo contigerunt, postquam eò Christus est ingressus.

DE PRIMO.

De hoc lege Dominica prima Aduentus, qui ibi est secundus locus.

DE SECVNDO.

Hic fuit tertius Dominica prima Aduentus: unde petatur explicatio usq; ad paragraphum de usu Aduentus.

DE TERTIO.

Tertius locus est historia eorum, quæ contigerunt in templo, postquam eò Christus ingressus est. Hæc Historia in quatuor partes distribui potest, quæ sunt.

1. Eiectio ementium & uendentium in Templo, & eius facti ratio.

2. Sanatio claudorum & cœcorum in templo.

3. Defensio puerorum clamantium Hosanna filio Dauid.

4. Fremitus principum, sacerdotum & scribarum aduersus Christum.

DE PRIMA PARTE.

Narrat Euangelista, quòd Dominus ingressus sit Templum, & eiecerit ementes & uendentes. Deinde quòd causam sui facti addat, cùm inquit: Domus mea, domus orationis uocabitur, uos autem fecistis illam speluncam latronum, In facto tria perpendenda sunt. 1. Facti occasio. 2. Factum ipsum. 3. Significatio facti. Occasio facti fuit inexplebilis auaricia sacerdotũ, qui ideò hæc ordinârunt, ut qui uellent offerre, haberent ad manum uenale, quicquid cuperent. Horum auaricia cùm sit damnanda, cauere sibi debent ministri Euangelij, ne artes expilandi plebem quærant: quemadmodum in Papatu factum est, ubi Missas, indulgentias, & alias nugas habuerunt uenales in propriam & aliorum damnationem. 2. Perpendendum est Christi factum: nam hoc factò testatur se Regem, summum Pontificem, & diuini cultus

Luce 19. Math: 21. Esaiæ 56.

præsidem

præsidem esse: Alioqui priuata autoritate manum non admouisset: sed uoce tantùm dolorem animi declarasset. Hoc factum Christi imitari debet & magistratus pius, & præsides cultus diuini, ne extent in templis Christianorum pollutiones cultus diuini. Alij, quibus non est ea autoritas, debent dolore, & uoce testari, quòd cultus diuini corruptelas improbent. 3. Significatio huius facti est perpendenda: nam ut templum pollutum erat: ita significauit spiritualem fore Templi purgationem per suam mortem & resurrectionem gloriosam.

Luce 19. Deinde in causa huius facti, quæ exprimitur hisce uerbis: Domus mea domus orationis uocabitur, uos autem &c. duo discamus: Primum quòd templum uisibile sit sedes diuini cultus. Etsi enim omnis locus est pijs templum, siquidem licet ubiq; Deum inuocare: tamen templum communis locus est, in quo conuenire & precari, & alia, quæ ad pietatis externam disciplinam attinēt, exercere oportet. Alterum, ut nos habeamus templa destinata cultui diuino in honore, & seruemus ea munda ab idolis et idolorum cultu. Verùm adeò, pròh dolor, adhæret multis Papistica superstitio, ut ne idolum de suo templo tolli permittant. Sed de hac re aliâs plura.

DE SECUNDA PARTE.

Secunda pars rerum gestarum à Christo in templo est, quòd claudos & cæcos ad se uenientes sanauerit: quo facto testatur primùm, quòd sit uerus

Meßias

Meßias. Nam Propheta Isaias prædixit, ut cùm uenisset Meßias, talia miracula ederet. 2. Significat hoc factum officium Meßiæ, quod est destruere opera Satanæ: nam cùm morbum tollit Christus, causam etiam amouet: causa autem morbi omnis, est peccatum. 3. Vsum templi indicat symbolo, quod eò destinatum esse debet, ut nos à spiritualibus morbis purgemur, quod fit, dum uerbo, quod illic prædicatur, credimus, & credentes abluimur à peccatis nostris sanguine Iesu Christi, sicuti Iohannes dicit: Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni iniquitate.

Esaiæ 35.

1. Ioan. 1.

DE TERTIA PARTE.

Cùm pueri clamarent in templo Hosanna filio Dauid, & obiurgarentur à Pharisæis, Christus puerorum patrocinium sumit, et eorum factum scripturæ testimonio comprobat. Non'ne legistis inquit, ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.

Psalm: 8.

Hîc habemus quod discamus ab utrisq;, hoc est, à pueris & à Christo. A pueris primùm discant nostri pueri Christum agnoscere & prædicare. Christus enim cùm dicit regnum cœlorum pertinere ad pueros, profectò uult puerorum fide & uoce laudari & celebrari, sed pròh dolor, multi sunt pueri, qui non solùm ignorant Christum, uerumetiam adeò corruptè sunt educati, ut nihil aliud didicerint quàm iurare, mentiri, turpiter loqui, & alias nequicias exercere, qui non solùm ipsi

aliquando suæ nequiciæ dabunt pœnas: uerumetiam parentes ipsorum à Deo punientur, qui pueros ipsis in pietate erudiendos dedit, adeò sacrilegè neglexerunt. Deinde discamus à pueris, Christum confiteri in medio hostium eius. Hic aderant Pharisæi & Scribæ præcipui gubernatores Reipub: istius, qui Christum persequebantur & irascebantur omnibus, qui Christo aliquem honorem exhibuerunt: Verùm hac sæuitia non sunt absterriti pueri, sed quò magis prohibebantur, eò magis clamabant: ea enim est uis fidei, quòd ubicunq; sit, non poßit celari, sed semper prorumpat in Dei laudes. Hoc officium ab omnibus requiritur, iuxta illud Pauli dictum Rom. 10. Corde creditur ad iusticiam, ore fit confeßio ad salutem.

A facto Christi discamus primùm, quòd uelit eos, qui sibi credunt, tueri. Deinde, quòd exemplo Christi ratione uocationis debeamus innocentiam aliorum tueri, & præcipuè patrocinio nostro pijs adesse, ne ab impijs opprimantur.

DE QVARTA.

Fremitus principum, Sacerdotum & Scribarum aduersus Christum, longè antè prænunciatus fuit uoce Dei & Prophetarum: Nam cùm Deus Genes. 3. prædicit fore, ut semen serpentis calcaturus sit Semen mulieris, significat quòd Satan, & eius membra homines prophani et impij sint Christum & Ecclesiam persecuturi. Et Dauid Psal. 2. non solùm hunc fremitum Iudæorum aduersus Chri-

Christum Spiritu præuidet, cùm ait: Quare fremuerunt gentes, & populi meditantur inania: uerumetiam ex dicto Genesis promittit futurum, ut Semen mulieris, id est, Christus, & omnes in illum credentes sint superaturi Satanam & ipsius membra. Qua autem in re consistit ista uictoria, Dauid in eodem Psalmo indicat cùm ait: Beati omnes qui confidunt in eo. Quare nos Satanæ & eius membris renunciemus, & firma fiducia recumbamus in Christum uictorem Satanæ & donatorem æternæ uitæ, cui honor & gloria in secula, Amen.

Psalm: 2.

Gen: 3.

Psalm: 2.

DE COENA DOMINI,

I. CORINTH. XI.

EGo accepi à Domino, quod & tradidi uobis, quòd Dominus Iesus in ea nocte, qua traditus est, accepit panem: & postquam gratias egisset, fregit, ac dixit: Accipite, edite: Hoc meũ est corpus, quod pro uobis frangitur, hoc facite in mei commemorationem. Ad eundem modum & poculum, peracta cœna, dicens: Hoc poculum nouum testamentum est in meo sanguine: hoc facite quotiescunque biberitis in mei commemorationem. Quotiescunque enim comederitis panem hunc, & de poculo hoc biberitis, mortem Domini annunciabitis, donec ue-

nerit. Itaq; quisquis ederit panem hunc, aut biberit de poculo Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem homo seipsum, & sic de pane illo edat, & de poculo illo bibat. Nam qui edit aut bibit indignè, iudicium sibiipsi edit & bibit, non diiudicans corpus Domini.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC festum ideò institutum est, ut Historia institutionis Cœnæ Dominicæ hoc die in Ecclesia tractetur, quò uerus huius sacræ Cœnæ usus intelligi poßit. Nam cùm Christus pridiè, antequam pateretur, hanc Cœnam institueret, mandatum dedit discipulis, ut hanc Cœnam in sui conseruarent memoriam. Quare necesse est, magnas & graues causas esse, cur necessarium sit, huius Cœnæ institutionem magnifacere. Nisi enim causas institutæ huius Cœnæ diligenter perpenderimus, non possumus satis admirari saluatoris nostri bonitatẽ, qui cùm esset in grauißimo dolore propter imminentem mortem, uoluit tamen hanc instituere & eam commendare Ecclesiæ, in firmißimum Sacramentum nostræ salutis per ipsum partæ, in quo perpetuò conseruaretur fœderis inter Deũ & hominem sanciti sanguine Christi memoria. Verùm ut nos poßimus de hac Cœna distinctius docere, proponam tres locos, quos hoc tempore explicabo per Dei gratiam. Loci tres:

I. *Institutæ huius Cœnæ circumstantiæ, & signifi-*

gnificationes, unde colligetur eius plena descriptio.

II. Vera & legitima probatio eorum qui hac Cœna utiliter uti uolunt.

III. Verus usus legitimaq; meditatio huius Cœnæ.

DE PRIMO.

Multæ circũstantiæ sunt in Historia institutionis huius Cœnæ, quas ordinè ex textu proponam.

PRIMA est temporis: Ita enim habent uerba textus: Dominus noster Iesus Christus in ea nocte qua tradebatur. Nam die Iouis serò, antequam die Veneris sequenti crucifigeretur, hanc Cœnam instituit: unde duo colligamus. Primùm, quantum necesse est fuisse amorem Christi erga nos, qui cùm sciret se postridiè passurum, uoluit tamen hanc perpetuam suorum beneficiorum memoriam instituere. Alterum, quòd huius Cœnæ celebratio debeat à nobis fieri in uera pœnitentia, quemadmodum postea rursus dicetur.

SECVNDA circumstantia est de conuiuis, qui fuerunt in hac Cœna: in ea præfuit Christus: aderant discipuli boni & mali. Boni quidem fuerunt infirmi ualde: malus fuit solus proditor Iudas. Hinc docemur quòd Christus uelit semper adesse huic Cœnæ, & quòd Cœna hæc pertineat ad discipulos Christi, et tametsi impij quoq; se immiscent: cedit tamen hæc Cœna illis in iudicium & damnationem, quemadmodum postea rursus dicetur.

TERTIA circumstantia est benedictionis: nam accepto pane gratias egit. Si filius Dei ante usum rerum egit gratias, quid nos decet?

QVARTA circumstantia est elementorum: nam pane & uino usus est in huius Cœnæ institutione. Quemadmodum enim homo externus alitur pane & uino: ita spiritualiter internus homo alitur corpore & sanguine Christi.

QVINTA circumstantia est rerum, quæ inuisibiliter adsunt in hac Cœna: ut sunt uerum corpus & uerus sanguis domini nostri Iesu Christi.

SEXTA circumstantia est mandatum: mandat enim, ut Ecclesia perpetuò hunc ritum celebrandæ Cœnæ retineat: Hoc facite, *inquit*.

SEPTIMA circumstantia est fœderis noui: Hic calix, *inquit*, nouum testamentum est in meo sanguine. *Cur autem uocatur hæc Cœna nouum testamentum, postea dicetur.*

OCTAVA circumstantia est finis institutæ cœnæ, quæ his uerbis exprimitur: Hoc facite, *inquit*, in mei recordationem, *hoc est, quotiescunque utimini hac Cœna, memoriam beneficiorum, id est, Paßionis & Resurrectionis meæ recolite, et annunciate mortem meam donec ueniam.*

NONA circumstantia ex octaua sequitur, nimirum quòd celebratio huius Cœnæ pertineat ad adultos tantùm, qui possunt doceri de morte Domini, & qui publicè gratias agere possunt Domino pro beneficijs suis.

Hæ

Hæ sunt circumstantiæ huius Cœnæ diligenter perpendendæ: Nunc quæ sunt huius Cœnæ significationes ostendam: nam ut Agnus Paschalis plures habuit significationes, in ueteri testamento: ita & hæc sacra Christi Cœna, quæ in locum agni Paschalis successit. Vt ergo Agnus Paschalis. 1. admonebat populum de beneficio olim præstito, id est, de liberatione à seruitute Ægyptiaca. 2. Confirmabat fidem utentium. 3. Adumbrabat futuram uictimam Christi. 4. Perpetui fœderis inter Deum & homines typus erat: Ita Cœna hæc habet quoq; uarias significationes: idq; partim respectu præteriti temporis, partim præsentis, partim futuri, partim æternitatis: quas significationes nunc exponam quàm possum clarißimè: Deus adsit & mihi docenti & uobis audientibus, ut in Dei gloriam cedat, & in nostri salutarem instructionem.

Quæ est significatio Cœnæ respectu præteriti temporis? si tẽpus præteritum respicimus, est hæc sacra Cœna cõmemoratio quædam historiæ de passione Domini, iuxta Christi mandatum: Hoc facite in mei commemorationem: Quotiescunq; ergo uel ipsi accedimus ad Cœnam, uel alioqui intersumus Cœnæ celebrationi, debemus meminisse mortis, sepulturæ & resurrectionis Domini.

Quæ est significatio Cœnæ respectu præsentis temporis? Primùm significat nos uniri & incorporari Christo idq; spiritualiter. Ita enim Paulus docet, cùm ait: Calix benedictionis cui benedi-

cimus, non'ne communio ſanguinis Chriſti eſt? panis quem frangimus, non'ne communio corporis Chriſti eſt? hoc eſt, communicatio corporis et ſanguinis Domini facit nos habere quandam communionem cum Chriſto. Deinde ſignificat nos quoq; uniri inter nos ſpiritu Chriſti, qui unà hanc Cœnam communicamus: Cuius communicationis ſymbolum unus panis exiſtit, ut Paulus teſtatur, cùm ait: Quoniam unus panis unum corpus ſumus multi. Quemadmodum enim panis, ex multis compactus eſt granis: ita qui unà communicant, in unum corpus, cuius corpus eſt Chriſtus, ſpiritualiter coaleſcunt: atq; ideò Paulus hanc Chriſti Cœnam uocat communionem. Hinc quidam ex ſanctis patribus ait: Cœna dicitur communio. 1. Quia communicamus per ipſam Chriſto. 2. Quia participamus eius carnem & diuinitatem. 3. Quia communicamus & unimur inuicem per ipſam.

+ Caput

Deinde ſignificat hæc Cœna nos ſpiritualiter ali & ſuſtentari corpore & ſanguine Chriſti. Vt enim panis & uinum corpora humana nutriunt, augent, conſeruant, exhilarant: ita corpus Chriſti & ſanguis alit, auget, conſeruat & exhilarat animas noſtras ad uitam æternam, modò uera fides in nobis ſentiatur.

Quæ eſt ſignificatio huius Cœnæ reſpectu futuri temporis? Hæc ſacra Cœna ſignificat, quòd uirtute corporis Chriſti reſuſcitati ex mortuis, noſtra quoq; corpora olim reſurgant, ut fiant conformia

glorioſo

glorioso corpori Christi. Vnde Paulus: Si Christus resurrexit, & nos resurgemus, ut fruamur perpetua præsentia Christi corporis in omni æternitate. Vnde quidam sancti Patres hanc Cœnam uocârunt uiaticum, quia admonebat ante mortem sumentes hanc Cœnam, quòd Christus esset in ipsis uia ex his ærumnis ad æternam beatitudinem.

Quæ est significatio Cœnæ Domini respectu æternitatis? Est perpetuum fauoris Dei erga homines testimonium, nullo tempore mutationi obnoxium, ac propterea uocat ipse Dominus hanc suam Cœnam nouum testamentum, ut quod nulli uetustati unquam obnoxium fiat. Verùm ut hoc intelligatur clarius, dicam breuißimè, quæ in omni testamẽto cõcurrant: et quomodo illa quæ in omni testamento concurrunt, etiam hîc adsint: adhæc quid sit nouum testamentum.

In omni testamento sunt quinq;. 1. Testator qui facit testamentum. 2. Bona quæ testator legat. 3. Scripti hæredes. 4. Mors testatoris. 5. Conditiones seruandæ à scriptis hæredibus. In hoc nouo testamento testator est Christus: hæreditas uitæ æternæ poßeßio: Hæredes sunt filij Dei, id est, omnes qui credunt in Christum: Mors testatoris Christi intercesßit. Nam mortuus est & sepultus, et resurrexit tertia die: Conditiones seruandæ à scriptis hæredibus sunt, ut in Christum credant, eiq; obtemperent, ac uitæ innocentiam tueatur usq; ad finem, & si lapsi fuerint in peccatum, seriam ante mor-

tem agant pœnitentiam. Hinc iam quid sit nouum testamentum concludamus hoc modo: Nouum testamentum est fœdus æternum, sancitum morte testatoris Iesu Christi de gratia Dei, remißione peccatorum & donatione uitæ æternæ, promissa omnibus gentibus & populis in Christum crucifixum credentibus.

DE SECVNDO.

Cùm Paulus dicit: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de Calice bibat: nam qui ederit indignè, aut qui biberit indignè, iudicium sibi edit & bibit. Hæc uerba Pauli quatuor confirmant. 1. Quòd usus Cœnæ in Ecclesia debeat esse. 2. Quòd sit necessaria ante usum huius Cœnæ probatio. 3. Quòd indignè usurpans hanc Cœnam grauißimè peccet. 4. Quòd hæc Cœna tantùm porrigenda sit ijs, qui se probare possunt. De secundo tantùm dicam, uidelicet quomodo unusquisq; se probare debeat, qui hac Cœna utiliter uti cupit.

Quomodo ergo debet se probare qui hac Cœna uult uti? hoc Paulus docet 2. Cor. 13. his uerbis: Vos ipsos probate, num sitis in fide: uos ipsos probate. An non cognoscitis uosmetipsos, quòd Christus sit in uobis? Ex quibus uerbis intelligitur, quòd ista probatio in hoc sita est, ut uera sentiatur fides & Christi præsentia in nobis, hoc est, ut planioribus uerbis dicam: is probatus est, & dignè accedit ad sacram Christi Cœnam, qui reuerenter in timore

Dei,

Dei, in uera pœnitentia, in uera fiducia, & cum pio proposito ad hanc Cœnam accedit: & contrà, qui sine reuerentia, sine timore Dei, sine uera pœnitentia, sine uera fiducia, & cum proposito peccādi accedit, is indignè accedit, nō dijudicans corpus & sanguinem Domini, & sibi iudicium manducat: quare omnis qui accedit hanc Cœnam, et habet animum manendi in suis peccatis, is blasphemus est, & cum Iuda Sacramentum sumit.

Vt autem rudes homines, non temerè præsumant hanc Cœnam adire, utilis est instituta disciplina confeßionis & absolutionis in Ecclesijs nostris: Nam hæc disciplina multum iuuat ad hoc, ut quis se legitimè probare poßit.

Verùm ut de confeßione & absolutione rectè iudicare poßimus: Primùm sciendum est, quòd ut duplex est confeßio: Ita & duplex absolutio. Vna confeßio est coram DEO tantùm, cùm uidelicet quis suum peccatum coram Deo confitetur, agnoscit se peccatorem, & petit ueniam propter Christum: sine tali confeßione nullus adultus saluatur. Sic confessus est Dauid cùm inquit: Miserere mei Deus, quia peccaui tibi: ne intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificebitur in conspectu tuo omnis uiuens. Sic & Daniel confessus est, quando ait: Peccauimus, & iniquè egimus cum patribus nostris. Sic Publicanus, quando non audebat eleuare faciem in cœlum: sed percußit pectus suum dicens: Deus propicius esto mihi peccatori. Huic confes-

Psalm: 51.
Psal: 143.
Daniel. 9.
Luce. 18.

confeßioni reſpondet abſolutio, quæ fit per ſolum Deum: & hæc fit quando homo credit promißioni gratuitæ. Quicunq; enim credit, eſt à peccato iuſtificatus, id eſt, abſolutus à peccato: Nam cùm peccatum ſit defectus à lege et uoluntate Dei, cum obligatione ad æternam mortem & damnationem, erit profectò abſolutio, liberatio hominis credentis, ab obligatione ad æternam mortem & damnationem. Sic abſolutus eſt Manaſſes, Dauid, latro in cruce, Magdalena. Ita nos quotidiè abſoluimur, quando dicimus ex uero corde: Credo remißionem peccatorũ, et cùm precamur ex fide, remitte nobis debita noſtra. Hoc dictum ſit de primo genere confeßionis & eiuſdem abſolutione.

Alia confeßio eſt diſciplinæ, cùm homo conſilij, doctrinæ & confirmandæ fidei ſuæ cauſa accedit miniſtrum Eccleſiæ, agnoſcit ſe peccatorem, petit conſolationem, cupit erudiri uerbo Dei, quò ipſius conſcientia tranquilla reddi poßit. Hìc miniſter uerbi debet eum, qui ſic confitetur erudire: & ſi nouit ipſum, debet uicia, quæ in eo animaduertit, ipſi indicare: debet oſtendere ei magnitudinem iræ Dei aduerſus impœnitentes: & rurſus ſi confitens dolet ob ſuum peccatum, & promittit emendationem, debet eum conſolari promißionibus Euangelij: & ſi dicat ſe promißionibus credere, debet ei miniſter Chriſti nomine teſtari, quòd habeat Deum procipium, & annunciare illi remißionẽ peccatorum in nomine Patris, et Filij, et Spiritus ſancti,

ẟti,

sti, cum seria admonitione de peccato in posterum uitando, ne posteriora eius hominis fiant peiora prioribus. Atq; hæc sint dicta de secundo confeßionis genere, & absolutione quæ ei respondet. De confeßione publica, & absolutione publica alio tempore dicendum est, Item de confeßione quæ fit fratribus quos offendimus.

DE TERTIO.

Iam restat, ut quis sit uerus usus, & quæ sit huius sacræ Cœnæ legitima meditatio, dicamus. Cùm ergo hæc sacra Christi Cœna, sit Sacramentum nostræ per uictimam Christi redemtionis, hæc ordinè sunt meditanda & seriò æstimanda in huius sacræ Cœnæ perceptione.

PRIMO in mentem communicantibus uenire debet causa mortis Christi, nempe peccatum generis humani, Rom. 4. Mortuus est propter peccata nostra. Esaiæ 53. Percußit eum propter iniquitates nostras.

SECVNDO cogitandus est finis uictimæ Christi, qui est, ut nos redimeret à iure peccati & mortis. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit pecatum, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso. 1. Iohan. 1. Sanguis Iesu Christi purgat nos ab omni iniquitate. Ioh. 1. Agnus Dei tollit peccata mundi.

TERTIO, ex præstantia huius uictimæ cogitandum est, quantam necesse est fuisse iram Dei aduersus peccatum, quæ non potuit hostijs expiari, nisi hostia filij Dei unigeniti.

Quarto

QVARTO cogitanda est maxima misericordia Dei, qui uoluit nos miseros peccatores in gratiam recipere propter Filij satisfactionem.

QVINTO cogitandus est ingens amor filij Dei, qui natura humana assumta uoluit fieri uictima pro nobis, & in se deriuare iram Dei, & iusticiæ Dei crucis supplicio satisfacere. Hæc omnia uult nos cogitare filius Dei, cùm iubet ut hæc Cœna fiat in sui recordationem.

Cùm hæc ita meditamur, ex contemplatione iræ Dei nascitur contritio, ex cogitatione misericordiæ & piacularis uictimæ fides: ex quibus gratiarum actio, confeßio, patientia & aliæ uirtutes, de quibus hæc Cœna nos admonet.

Breuiter, ut ipse filius Dei nobiscum fœdus facit quòd nos clementer recipiat: Ita nos uicißim cum ipso fœdus facimus, quòd ei credamus, & beneficia eius grati accipiamus: quòd ut uerè faciamus, donet nobis huius Cœnæ institutor Iesus Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto, honor & gloria in secula, Amen.

PASSIO DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI, IVXTA ORdinem Historiæ concinnata, ex collatione quatuor Euangelistarum.

ET cùm Hymnum cecinissent, egressus Iesus ibat, ut solitus erat, trans torrentem Cedron,

Cedron,in montem Oliuarum. Secuti sunt autem illum & discipuli. Tunc dicit illis, Omnes uos scandalum patiemini in me in ista nocte. Scriptum est enim: Percutiam pastorem,& dispergentur oues gregis. Postquam autem surrexero, præcedam uos in Galilæam. Respondens autem Petrus ait illi, Et si omnes scandalum passi fuerint in te,ego tamen nunquam scandalum patiar. Ait illi Iesus,Amen dico tibi,quòd hodie in nocte hac priusquam gallus bis cecinerit, ter abnegabis me.At ille uehementius dicebat,Imò si me oportuerit commori tibi non te abnegabo. Similiter autem & omnes discipuli dicebant.

Zachar. 13.

Tunc uenit Iesus cum illis in uillam, quæ diciturGethsemani,ubi erat hortus in quem introiuit ipse & discipuli eius. Nouerat aũt & Iudas proditor eius locum,quia frequenter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis. Tunc Iesus ait illis, Sedete hîc, donec uadam & orem illic. Et assumto secum Petro & Iacobo & Iohanne duobus filiis Zebedæi, cœpit expauescere, dolere & grauiter angi. Et dicit illis, Tristis est anima mea usq; ad mortem. Manete hîc & uigilate mecum, orantes ne intretis in tentationem.Et progressus pusillum ab eis ferme ad iactum lapidis, positisq; genibus, procidit in faciem suam pro-

prostratus in terram, & orauit, ut si possibile esset transiret à se hora, dicens: Abba, Pater mi, omnia possibilia sunt tibi, si possibile esset transeat à me calix iste, ueruntamen nõ sicut ego uolo, sed sicut tu. Et uenit ad discipulos, & reperit eos dormientes, & dicit Petro: Simon dormis? Adeò non potuistis una hora uigilare mecum? Vigilate & orate, ut ne intretis in tentationem. Spiritus quidem promtus est, sed caro infirma. Rursus altera uice abijt & orauit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire à me, nisi bibam illum, fiat uoluntas tua. Et reuersus inuenit illos iterum dormientes. Erant enim oculi eorum grauati, neq; sciebant quid responderent. Et relictis illis, iterum abijt, & orauit tertio eundem sermonem, dicens, Pater, si uis, transfer Calicem hunc à me, ueruntamen non mea uoluntas, sed tua fiat.

Apparuit autem illi Angelus de cœlo confortans eum. Et correptus labore, prolixius orabat. Et erat sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentes in terram. Et cum surrexisset à deprecatione, uenissetq; ad discipulos suos, reperit eos dormientes præ mœstitudine. Et ait illis: Dormite posthac & requiescite, quid dormitis? Sufficit. Ecce appropinquauit hora, & filius hominis traditur in manus peccatorum. Surgite, eamus, ecce appropin-

proquinquauit qui me tradit, orate autem ne intretis in tentationem.

Et continuò adhuc eo loquente, ecce Iudas unus è duodecim, accepta cohorte et miniſtris à pontificibus ac Phariſæis & ſenioribus & ſcribis, antecedens turbam multam, uenit illuc cum laternis ac facibus, cum gladijs & fuſtibus. Dederat autem hic proditor commune ſignum illis dicens: Quemcunqꝫ oſculatus fuero is eſt, comprehendite illum, & abducite cautè. Ieſus itaqꝫ ſciens omnia, quæ uentura erant ſuper ſe, proceſſit ac dixit eis: Quem quæritis? Reſponderunt ei: Ieſum Nazarenum. Dicit eis Ieſus, Ego ſum. Stabat autem & Iudas qui prodebat eum cum ipſis. Vt ergo dixit eis, ego ſum, abierunt retrorſum & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogauit, eos: Quem quæritis? Illi autem dixerunt, Ieſum Nazarenum. Reſpondit Ieſus, Dixi uobis, quòd ego ſim. Si ergo me quæritis, ſinite hos abire, ut impleretur ſermo quem dixerat: Ex ijs quos dediſti mihi non perdidi quenquam. Et appropinquauit Ieſu Iudas, ut oſcularetur eum, confeſtimqꝫ accedens dixit: Rabbi aue, ac deoſculatus eſt eum. Dixitqꝫ illi Ieſus: Amice ad quid ades? Iuda, oſculo filium hominis prodis? Tunc acceſſerunt et manus ſuas iniecerunt in Ieſū, et comprehenderunt eū. Videntes autē ij qui

circa ipsum erant, quod futurũ erat, dixerunt ei: Domine percutiemus'ne gladio? Simõ ergo Petrus, cũ haberet gladiũ, eduxit eum & percussit summi sacerdotis seruũ, & abscidit auriculam eius dexterã. Erat aũt nomen seruo Malchus. Respondens aũt Iesus, ait, Sinite hucusq;. Et ait Petro: Immitte gladium tuum in uaginam. Omnes. n. qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas, quod non possim nũc rogare Patrem meum, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones angelorũ? an non bibam calicem quem dedit mihi Pater? Quomodo ergo implebuntur scripturæ? quia sic oportet fieri. Et cũ tetigisset auriculam serui, sanauit eum. In illa aũt hora dixit Iesus ad eos, qui uenerant ad se principes sacerdotum & magistratus templi & seniores. Tanquam ad latronem existis cũ gladijs & fustib. ad cõprehendendum me, quotidie apud uos sedebam docens in templo, & non extendistis in me manus. Sed hęc est hora illa uestra & potestas tenebrarũ, ut impleantur scripturę. Hoc aũt totum factum est, ut complerentur scripturæ Prophetarum. Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt. Et unus quispiam adolescentulus sequebatur illum, amictus sindone super nudum, & comprehendunt illum adolescentuli. Ille uerò relicta sindone, nudus effugit ab illis.

Genes. 9.
Apocal. 13.

Cohors

Cohors igitur & tribunus ac miniſtri Iudæorum comprehenſum Ieſum ligauerunt, & abduxerũt eum ad Annam primum. Annas erat ſocer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius. Erat autem Caiphas is, qui conſilium dederat Iudæis, quòd expediret unum hominem mori pro populo. Et duxerunt eum ad Caipham pontificem, id eſt, principem ſacerdotum, ubi omnes ſummi ſacerdotes, ſcribæ & ſeniores conuenerant. Sequebatur autem Ieſum eminus Simon Petrus & alius diſcipulus uſq; ad atrium pontificis: Diſcipulus autem ille erat notus pontifici, & introiuit cum Ieſu in atrium pontificis. Petrus autem ſtabat ad oſtium foris. Exiuit ergo diſcipulus ille alter, qui erat notus pontifici, & dixit oſtiariæ, & introduxit Petrum. Stabant autem ſerui & miniſtri, qui prunas con geſſerant inferius in medio aulę, quia frigus erat, & calefaciebant ſe. Erat autem cum eis & Petrus ſtans & calefaciens ſe, ut uideret finem. Ancilla ergo ſummi ſacerdotis, quæ erat oſtiaria, ad lumen Petrum ſe calefacientem intuita, defixis in illum oculis dixit: Et tu cum Ieſu eras, Num & tu ex diſcipulis es hominis iſtius? At ille abnegauit coram omnibus dicens: Mulier, non ſum, Non noui illum, neq; ſcio quid dicas.

Pontifex ergo interrogauit Ieſum de di-

ſcipulis ſuis & de doctrina ipſius. Reſpondit ei Ieſus: Ego palàm locutus ſum mundo. Ego ſemper docui in ſynagoga & in templo, quò omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus ſum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos, qui audierunt, quid locutus ſim ipſis. Ecce hi ſciunt quæ dixerim ego. Hæc autem cùm dixiſſet, unus aſſiſtens miniſtrorum dedit alapam Ieſu, dicens: Sicci'ne reſpondes pontifici? Reſpondit ei Ieſus: Si mala locutus ſum, teſtare de malo, ſint bene, cur me cædis? Miſerat eum Annas uinctum ad Caipham pontificem.

Stabat autem Simon Petrus in ueſtibulo, & calefaciebat ſe. Et puſillum poſt primam negationem, cùm exiret ad ueſtibulum, gallus cecinit, & uidit eum altera ancilla, & rurſum cœpit dicere ijs qui aſtabant ibi: Et hic erat cum Ieſu Nazareno. Dicunt ergo ei, Num & tu ex diſcipulis eius es? Et alius dixit, Et tu de illis es. Et iterum negauit cum iureiurando, dicens: Homo, non ſum, ſed neq; noui hominem. Et poſt puſillum, interuallo interiecto ferè unius horæ, alius quidem affirmabat cum ijs qui aſtabant, dicens: Verè & tu ex illis es. Nam & Galilæus es, & loquela tua te manifeſtum fecit. Dicit ei unus ex ſeruis pontificis, cognatus eius cuius abſciderat Petrus auriculam, Non'ne ego te uidi in

di in horto cum illo? Tunc cœpit execrari ac deierare, non noui hominem iſtum de quo dicitis. Et continuò adhuc illo loquente gallus iterum cecinit. Et conuerſus Dominus intuitus eſt Petrum. Et recordatus eſt Petrus uerbi Domini Ieſu, qui dixerat ei, Priuſquam gallus cecinerit bis, ter me negabis. Et egreſſus foras fleuit amarè.

Principes autem ſacerdotum & ſeniores & totum concilium quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, ut morti eum traderent, & non inueniebant, etiam cùm multi falſi teſtes acceſſiſſent, non enim erant ſatis idonea teſtimonia. Nouiſſimè autem uenerunt duo falſi teſtes, & teſtimonium falſum ferebant aduerſus illum, dicentes: Nos audiuimus eum dicentem: Ego poſſum diruere & diruam templum hoc Dei, quod eſt manibus factum, & tribus diebus aliud ſine manibus factum extruam. Et ne ſic quidem ſatis idonea erant teſtimonia illorum. Et ſurgens ſummus ſacerdos in medium, interrogabat Ieſum, dicens: Nihil reſpondes? Cur iſti aduerſum te dicunt teſtimonia. Ieſus autem tacebat, neq; quicquam reſpondebat. Rurſus princeps ſacerdotum interrogauit & dicit illi: Tu es Chriſtus filius benedicti? Adiuro te per Deum uiuum, ut dicas nobis, an tu ſis Chriſtus filius Dei. Dicit illi Ieſus:

 Tu dixiſti,

Tu dixisti, ego sum. Veruntamen dico uobis: amodo uidebitis filium hominis sedentem à dextris uirtutis, & uenientem in nubibus cœli. Tunc princeps sacerdotum abscidit uestimenta sua dicens: Blasphemauit, quid insuper egemus testibus? Ecce nunc audistis blasphemiam eius, quid uobis uidetur? Illi uerò omnes condemnauerunt eum, dicentes: Reus est mortis. Tunc uiri qui tenebant Iesum, illudentes ei, expuerunt in faciem eius, & colaphis eum cæciderunt. Alij uero cùm obtexissent faciem illius, palmas in faciem eius dederunt, maximè serui, dicentes: Vaticinare nobis Christe, quis est ille qui te percussit? Et alia multa conuiciantes dicebant in eum.

Manè aũt facto conuenerunt oẽs principes sacerdotum & scribæ senioresq; populi ac totum concilium, & inierunt consilium aduersus Iesum, ut eum morti traderent. Et duxerunt eum in concilium suum, dicentes: Num tu es ille Christus? Dic nobis. Et ait illis: Si uobis dixero non creditis: quòd si etiam interrogauero, non respondebitis mihi, neq; dimittetis. Ex hoc tempore erit filius hominis sedens à dextris uirtutis Dei. Dixerũt autem omnes: Tu ergo es filius Dei? Qui ait: Vos dicitis me esse. At illi dixerũt: Quid adhuc desideramus testimonium? Ipsi enim audi-

audiuimus ex ore eius. Et surgens uniuersa multitudo eorum uinctum abduxit Iesum à Caipha in prætorium tradiditq; Pontio Pilato præsidi. Erat autem adhuc mane.

Tunc uidens Iudas qui eum tradiderat, quod damnatus esset, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum & senioribus, dicens: Peccaui tradens sanguinem innoxium. At illi dixerunt: Quid ad nos? Tu uidebis. Et proiectis argenteis in templo, recessit, & abiens laqueo se suspendit: Suspensus autem crepuit medius, et effusa sunt omnia uiscera eius. Principes autem sacerdotū acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia precium sanguinis est. Consilium aūt inito, emerunt ex illis argenteis mercede iniquitatis agrum figuli in sepulturam peregrinorum. Et innotuit omnibus habitantibus Hierosolymæ, ita ut appellaretur ager ille lingua illis uernacula Akeldama, hoc est, ager sanguinis, usq; in hodiernum diem. Tunc impletū est, quod dictum est per Ieremiam Prophetā dicentē: Et acceperunt triginta argenteos precium æstimati, quem æstimatum emerunt à filijs Israēl, & dederunt æs in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus. Iudæi aūt non introiuerunt in prætorium, ne contaminarentur, sed ut ederent pascha. Exiuit ergo Pi-

Zacharia 11. Cap:

latus ad eos foras,& dixit:Quam accusatio-
nem affertis aduersus hominem hunc? Re-
sponderunt & dixerunt ei, Si non esset hic
nocēs, haudquaquam tibi tradidissemus e-
um.Dicit ergo eis Pilatus,accipite eum uos,
& secundum legem uestram iudicate eum.
Dixerunt ergo ei Iudæi: Nobis non licet in-
terficere quenquam. Vt sermo Iesu implere-
tur quem dixit, significans qua morte esset
moriturus.

Cœperunt autem illum grauiter accusare
summi sacerdotes & seniores de multis,di-
centes : Hunc deprehendimus euertentem
gentem, ac uetantem tributa dare Cæsari,&
dicentem se Christum regem esse.Introiuit er
go iterum in prætorium Pilatus, & uocans
Iesum interrogauit eum, dicens : Tu es ille
rex Iudæorum? Respondit Iesus stans ante e-
um : A temetipso hoc tu dicis, an alij dixe-
runt tibi de me?Respōdit Pilatus : Num ego
Iudæus sum?Gens tua & pontifices tradide-
runt te mihi, quid fecisti? Respondit Iesus.
Regnum meum non est ex hoc mundo. Si
ex hoc mundo esset regnum meum,ministri
mei utiq; decertarent,ne traderer Iudęis.Nūc
autem regnum meum non est hinc.Dixit ita
que ei Pilatus. Ergo rex es tu? Respondit Ie-
sus.Tu dicis,Ego sum rex. Ego in hoc natus
sum,& ad hoc ueni in mundum, ut testimo-
nium

nium feram ueritati. Omnis qui ex ueritate est, audit uocem meam. Dicit ei Pilatus: Quid est ueritas? Et cùm hoc dixisset, iterum prodijt ad Iudæos, & dicit eis: Ego nihil inuenio noxæ in hoc homine. Et cùm accusaretur à principibus sacerdotum & senioribus, nihil respondit. Pilatus autem rursus interrogauit illum dicens: Non respondes quicquam? Ecce quàm multa dicunt aduersum te testimonia, non audis? Et non respondit ei ad ullum uerbum, ita ut miraretur præses uehementer. At illi inualescebant, Commouit populum docens per uniuersam Iudæam, exorsus à Galilæa usque ad hunc locum. Pilatus autem audita mentione Galilææ, interrogauit, num homo Galilæus esset. Et ut cognouit, quòd ad Herodis ditionem pertineret, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Hierosolymis erat per id tempus.

Herodes autem uiso Iesu gauisus est ualde. Tenebatur enim multo iam tempore cupiditate uidendi illum, eò quòd audiret multa de eo, & sperabat se signum aliquod uisurum ab eo. Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil ei respondebat. Stabant autem principes sacerdotum et scribæ acriter accusantes eum. Spreuit autem illum Herodes cum exercitibus suis. Cumque illusisset, indutum ueste alba, remisit ad Pilatum.

tum. Et facti sunt amici inter se Pilatus & Herodes in eodem die, nam antea simultates inter eos intercesserant.

Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum ac magistratibus & plebe, dixit ad illos, Obtulistis mihi hunc hominē quasi auertentem populum, & ecce ego coram uobis interrogans, nullum crimen inuenio in homine isto, ex his de quibus accusatis eum, sed ne Herodes quidē. Nam remisi uos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei. Emendatum ergo illum dimittam.

Emendare.

In festo autem necesse habebat & consueuerat præses turbę dimittere unum uinctum quemcunq; postulassent. Habebat autem tunc uinctum insignem, uidelicet latronem, qui dicebatur Barrabas, qui cum seditionis autoribus coniectus fuerat in carcerem, qui per seditionem quandam in ciuitate factam homicidium patrauerant. Et cùm acclamasset turba, cœpit flagitare, ut faceret, quemadmodum semper fecerat ipsis. Itaque congregatis illis respondit Pilatus, Consuetudo est uobis, ut unum dimittam uobis in Pascha. Vtrum ergo uultis dimittam uobis Barrabam, an Iesum regem illum Iudæorum, qui dicitur CHRISTVS? Sciebat enim quod propter inuidiam tradidissent illum summi sacerdotes. Sedente autem illo pro tribunali,

misit ad eum uxor eius dicens: Nihil tibi cum iusto illo, multa enim passa sum hodie in somnis propter eum. Principes autem sacerdotum & seniores concitauerunt turbas, persuadentes ut sibi potius dimitti peterent Barrabam, Iesum uerò perderent. Respondens autem præses ait illis: Vtrum uultis uobis è duobus dimittam? Et exclamauit simul uniuersa turba, dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis Barrabam. Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, uolens dimittere Iesum, & ait: Quid igitur uultis faciam Iesu, quem dicitis regem Iudæorum? At illi rursum clamauerunt omnes: Crucifige, crucifige eum. Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit? Nullum crimen capitale comperio in eo. Castigatum ergo dimittam illum. At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur. Et instabant uocibus magis postulantes ut crucifigeretur. Et inualescebant uoces eorum ac summorum sacerdotum.

perdere.

Castigare.

Tunc ergo apprehendit Pilatus IESVM & flagellauit. Milites autem præsidis abduxerunt eum intro in atrium, quod est prætorium, & conuocant ad eum totam cohortem, exutumq; induunt purpura siue chlamyde coccina, & plectentes coronam de spinis imponunt capiti eius, dantq; arundinem

nem

dabant.

nem in dexteram eius, & genu flexo ante eum, illudentes ei cœperunt salutare, dicentes: Aue rex Iudæorum: Et dabent ei alapas. Et cùm expuissent in eum, acceperunt harundinem & percutiebant caput eius, & positis genibus adorabant illum.

Exiuit iterum Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco eum uobis foras, ut cognoscatis, quòd nullam causam in eo inuenio. Exiuit ergo Iesus foras, gestans spineam coronam & purpureum pallium, Et dicit eis: Ecce homo. Cùm ergo uidissent eum pontifices & ministri, clamabant, dicentes : Crucifige, crucifige. Dicit eis Pilatus, accipite eum uos & crucifigite. Ego enim non inuenio in eo causam. Responderunt ei Iudæi, Nos legem habemus, & secundum legem nostram debet mori, quia filium Dei se fecit. Cùm ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit. Et ingressus est iterum in prætorium & dicit ad Iesum, Vnde es tu? Iesus autem responsum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? Nescis quòd potestatem habeam crucifigendi te, et potestatem habeã absoluendi te. Respondit Iesus, Non haberes potestatem aduersus me ullam, nisi tibi datũ esset è supernis, propterea qui me tradidit tibi maius peccatum habet. Ex eo quærebat Pilatus absoluere eum. Iudæi autem clamabant,

Ecce homo:

bant,dicentes: Si hunc abſolueris, non es a-
micus Cæſaris. Quiſquis ſe regem facit,con-
tradicit Cæſari.

Pilatus autem cùm audiſſet hunc ſermo-
nem,produxit foras Ieſum,ſeditq́; pro tribu-
nali in loco,qui dicitur lithoſtrotos,Hebrai-
cè autem Gabbata.Erat autem paraſceue pa-
ſchæ hora ferme ſexta, Et dicit Iudæis, Ecce
rex ueſter.Illi autem clamabant,Tolle,Tolle,
crucifige eum. Dicit eis Pilatus,Regem ue-
ſtrum crucifigam? Reſponderunt pontifices,
Non habemus regem niſi Cæſarem. Tunc
ergo Pilatus uidens, quòd nihil proficeret,
ſed magis tumultus fieret, uolens turbæ fa-
cere ſatis, adiudicauit ut fieret quod illi po-
ſtulabant.Et accepta aqua abluit manus co-
ram populo: Innocens ego ſum à ſanguine
huius iuſti, uos uidebitis, Et reſpondens u-
niuerſus populus dixit, Sanguis eius ſuper
nos,& ſuper filios noſtros.

Dimiſit autem illis Barrabam, qui pro-
pter ſeditionem & homicidium coniectus
fuerat in carcerem,quem popoſcerant.Ieſum
autem flagellatum & illuſum tradidit arbi-
trio illorum ut crucifigeretur.

Accipientes autem Ieſum milites, exue-
runt eum purpura, & induerunt eum ueſti-
bus proprijs,et abduxerunt eum baiulantem
ſuam crucem,ut crucifigeretur.Exeuntes au-
tem

tem inuenerunt quendam pretereuntem, hominem Cyrenæum, nomine Simonem, uenientem ex agro, patrem Alexandri & Rufi. Hunc apprehendentes coegerunt, ut tolleret crucem eius. Et imposuerunt illi crucem, ut portaret post Iesum. Sequebatur autem illum multa turba populi ac mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum. Conuersus autem ad illas Iesus dixit: Filiæ Hierusalem nolite flere super me, sed super uobis ipsis flete & super filijs uestris. Quoniam ecce uenient dies in quibus dicent: Beatæ steriles & uentres qui non genuerunt, & ubera quę non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite super nos, & collibus, operite nos: quia si in humido ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Ducebantur autem & alij duo cum eo facinorosi, ut interficerentur.

Et ducunt eum in locum qui dicitur hebraicè Golgata, quod est, si interpreteris, caluariæ locus. Et ibi dederunt ei acetum siue myrrhatum uinum cum felle mixtum bibere. Et cùm gustasset, noluit bibere.

Et crucifixerunt eum in Golgata, & cùm eo duos latrones, unum à dextris & alterum à sinistris eius, medium autem Iesum, Et impleta est scriptura, quæ dicit: Et cum iniquis deputatus est. Erat autem hora tertia dum crucifixerunt eum.

Iesus

Iesus autem dicebat, Pater, remitte illis, nesciunt enim quid faciant.

1. Verbum Chri in cruce.

Scripsit autem & titulum Pilatus, id est, inscriptionem causæ illius, & posuerunt super crucem ad caput Iesu, Erat aũt scriptum, IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM, Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt, quia prope ciuitatem erat locus, ubi crucifixus est Iesus: Et erat scriptũ literis Hebraicis, Grecis et Latinis. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorum, Noli scribere, Rex Iudæorum, sed quòd ille dixerit: Rex sum Iudæorum. Respondit Pilatus, Quod scripsi, scripsi.

Milites ergo cùm crucifixisset Iesum, acceperunt uestimenta eius, & fecerunt quatuor partes, unicuiq; militi partem, & tunicam. Erat autem hæc tunica inconsutilis, à summo contexta per totum. Dixerunt ergo inter se, Ne scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit, ut scriptura impleretur quæ scripta est per Prophetam, dicens: Partiti sunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem. Sedentes autem seruabant eum ibi. Et milites quidem hæc fecerunt. Et populus stabat spectans.

Stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius Maria uxor Cleophæ & Maria Magdalene. Cùm uidisset ergo

II. Verbum Christi in cruce.

Iesus matrem ac discipulum astantem, quem diligebat, dicit matri suæ, Mulier ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo, Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

Qui autem præteribant, conuicia iaciebant in eum, mouentes capita sua, & dicentes, Væ qui demoliris templum & in tribus diebus extruis. Serua temetipsum, Si filius Dei es, descende de cruce. Similiter & summi sacerdotes illudentes inter sese cum scribis & senioribus & populo dicebant, Alios seruauit, seipsum seruare non potest. Si hic est ille Christus, rex Israël, ille Dei electus, seruet seipsum, descendatq; nunc de cruce, ut uideamus & credamus ei. Confidit in Deo, liberet eum nunc si uult eum. Dixit enim, Filius Dei sum. Idipsum autem & latrones qui crucifixi erant cum eo exprobrabant conuicìantes ei. Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei, atq; dicentes, Si tu es rex ille Iudæorum, saluum te fac. Vnus autem de his qui pendebant facinorosorum, conuicia dicebat in eum, dicens: Si tu es Christus teipsum serua & nos. Respondens autem alter, increpabat eum, dicens: Ne tu quidem times Deum, quòd in eadem damnatione es? Et nos quidem iustè, nam digna factis recipimus, hic uerò nihil mali gessit. Et dicebat ad Iesum, Domine memento mei,

cùm

cum ueneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus, Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso.

III. Verbum Chri in Cruce.

Ab hora uerò sexta tenebrę factę sunt super uniuersam terram usq; ad horam nonã, & obscuratus est Sol. Et circa horam nonam clamauit Iesus uoce magna, dicens, Eli, eli, lamma azabthani? quod est, si quis interpretetur, Deus meus, Deus meus, cur deseruisti me? Quidam autem illic stantium cum audissent dicebant: Ecce Heliam uocat iste. Sciens aũt Iesus, quòd omnia iam consummata essent, ut consummaretur scriptura, dicit, Sitio. Vas igitur erat positum aceto plenũ, & continuò accurrens unus ex eis, cùm acceptam spongiam implesset aceto & hyssopo, imposuit harundini, obtulitq; ori eius, ut biberet, & cum cęteris dicebat, Sinite, uideamus an ueniat Helias ad deponendum eum. Cùm ergo accepisset Iesus acetum, dixit, Consummatum est. Et iterum clamauit uoce magna, dicens: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et cum hæc dixisset, inclinato capite tradidit Spiritum.

Psalm: 22.

IIII. Verbum Chri in crucre.

V. Verbum.

VI. Verbum.

VII. Verbum Christi in Cruce.

Et ecce uelum templi scissum est medium in duas partes à summo usq; ad imũ, & terra mota est, & petrę scissę sunt, & monumenta aperta, & multa corpora sanctorum, qui dormierant surrexerunt, & egressi è monu-

mentis post resurrectionem eius uenerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis.

Centurio autem qui astabat ex aduerso illi, & qui cum eo erant custodientes Iesum, uidentes quod sic emisso clamore expirasset, uisoque terræ motu, & his quæ facta fuerant, timuerunt ualde, & glorificauerunt Deum, dicentes, Vere hic homo iustus erat & filius Dei. Et omnes turbæ eorum, qui simul accesserant ad spectaculum istud, & uiderant quæ contingebant, percutientes pectora sua reuertebantur.

Stabant ibi omnes noti eius procul, & multæ mulieres quę secutæ erant eum à Galilæa, hæc uidentes. Inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi parui & Iose mater, & Salome mater filiorum Zebedæi, quæ etiam, cùm esset in Galilæa, secutæ fuerant illum, & ministrauerant ei, aliæque complures, quę simul à Galilæa ascenderant cum eo Ierosolymam.

Iudæi ergo, quoniam parasceue erat, ut non remanerent in cruce corpora Sabbato (erat magnus dies ille Sabbati) rogauerunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura & tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus est cum eo, Ad Iesum autem cùm uenissent, ut uiderunt eum iam mortuum, non frege-

fregerunt eius crura, ſed unus militum lancea latus eius fodit, & continuò exiuit ſanguis & aqua. Et qui uidit teſtimonium perhibuit, & uerum eſt teſtimonium eius. Et ille ſcit quòd uera dicit, ut & uos credatis. Facta ſunt enim hæc ut ſcriptura impleretur, Os non comminuetis ex eo. Et rurſus alia ſcriptura dicit, Videbunt in quem pupugerunt.

Exodi 12.
Zachar:12.

Poſt hæc autem cùm ueſpera facta eſſet, quoniam erat paraſceue quæ præcedit Sabbatum, uenit Ioſeph Arimathienſis, oriundus ab Arimathæa ciuitate Iudæorum, uir diues, Senator bonus & iuſtus, qui non con ſenſerat conſilio & facto eorum. Erat enim & ipſe expectans regnum Dei. Nam & diſcipulus erat Ieſu, ſed occultus propter metum Iudæorum. Hic ſumta audacia ingreſſus eſt ad Pilatum, & petĳt ab eo, ut tolleret corpus IESV. Pilatus autem admiratus eſt ſi iam mortuus eſſet. Et accerſito ad ſe Centurione interrogauit illum, an iamdudum mortuus fuiſſet. Et cognita re ex Centurione, donauit corpus IESV ipſi Ioſeph, iubens reddi illum. Et Ioſeph mercatus eſt ſindonem. Venit autem & Nicodemus, qui uenerat primum ad Ieſum nocte, ferens mixturam myrrhæ & aloës, ad libras ferme centum. Acceperũt ergo corpus Ieſu depoſitũ, & in-

uoluerunt illud in sindone munda, obuinxerunt́q; linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire: erat autem in eo loco, ubi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum Ioseph nouum, quod is exciderat in Petra, in quo nondum quisquam positus erat. Ibi ergo quia parasceue erat Iudæorum, & sabbatum illucescebat, quod in propinquo esset monumentum, posuerunt Iesum. Et aduoluto saxo ingenti ad ostium monumenti abierunt. Erat autem ibi Maria Magdalene & Marie Iose, sedentes contra sepulcrum, & aliæ mulieres, quæ & ipsæ uenerant cum Iesu de Galilæa, spectantes, ubi & quemadmodum positum erat corpus eius.

Reuersæ uerò parauerunt aromata & unguenta, ac sabbato quidem quieuerunt secundum præceptum.

Postero autem die, quæ sequitur post parasceuen, conuenerunt principes sacerdotum & Pharisæi ad Pilatum, dicentes: Domine recordati sumus, quòd impostor ille dixit adhuc uiuens, Post tres dies resurgam. Iube ergo muniri sepulcrum usque in diem tertium, ne quando ueniant discipuli eius & furentur eum, dicantq; plebi, surrexit à mortuis: & erit nouissimus error peior illo priore. Ait illis Pilatus, Habetis custodiam. Ite, munite sicut scitis. Illi autem abeuntes munie-

munierunt ſepulcrum obſignato lapide, adhibitis cuſtodibus.

ENARRATIO TEXTVS.

CVM *nullum opus ſit magis admirandum, quàm opus redemtionis, quæ eſt Paßio & mors* Domini *noſtri* Ieſu Chriſti, *iuxta dictum* Petri *in prioris primo:*Non *redemti eſtis caducis rebus auro & argento: ſed precioſo ſanguine agni immaculati & incontaminati, nempe* Ieſu Chriſti, *decet nos cariſsimi fratres & ſorores, ſummo ſtudio incumbere, ut huius mirandi operis hiſtoriam cognoſcamus, præſertim cùm nobis commendatur in articulis fidei noſtræ, ubi profitemur nos credere in filium* Dei *dominum noſtrum* Ieſum Chriſtum, *qui eſt paſſus ſub* Pontio Pilato, *crucifixus et mortuus &c. idq; in eum finem, ut ex noticia hiſtoriæ, in nobis fides per* Spiritum *ſanctum excitetur: unde fiat, ut huius mirandi operis fructus ad nos pertingat.*

1. Petri. 1.

Cæterùm quò diſtinctius & clarius de hoc admirando opere dicere poßimus: diuidam totam doctrinam de paßione Domini *in tres locos ſeu articulos, qui ſunt:*

I. *Quotupliciter* Dominus *eſt paſſus.*

II. *Paßionis* Domini *æſtimatio & fructus.*

III. *Pia & ſalutaris meditatio Paßionis* Domini.

DE PRIMO.

Quia nos peccauimus anima & corpore, & debuit fieri ſatisfactio pro utroq;, Dominus *noſter*

Iesus Christus passus est & anima & corpore: Idcircò dicam de utriusq; paßione, animæ uidelicet & corporis Domini.

Quòd sit in anima passus testatur ipse & uoce & signo. Voce, cùm dicit: Tristis est anima mea usq; ad mortem: et in cruce: Deus meus, Deus meus cur deseruisti me? Huc pertinet & prophetia Dauid de Christo: Dolores inferni circumdederunt me, id est, maximis doloribus afficiebar. Signo testatur dolorem apud sepulcrum Lazari Ioh. 11. & in horto. Apud sepulcrum, cùm cogitat tyrannidem Diaboli in genus humanum, et generis humani miseriam: Nam oẽs dolores animi, quos perpessus est Christus 33. annis usq; ad mortem eius, sunt pars paßionum quibus afficiebatur filius Dei. In horto testatur maximam fuisse animæ suæ tristitiam, dum præ doloris acerbitate sudauerit sanguineas guttas. Naturale quidem est, quòd homo lacrimet & sudet interdum in ingenti dolore, audito subitaneo malo: sed nullus unquam inuentus fuit, qui sudorem sanguineum præ dolore sudauerit: nemo enim tantum dolorem sustinere posset.

Mathei 26.
Math: 27.
psalmo. 18.

Si quæritis causas huius ingentis doloris, scitote non unam esse, sed multas: quarum hæ sunt præcipuæ.

PRIMA: cogitatio tyrannidis in humanum genus, & maximæ miseriæ, qua omnes homines propter defectionem à Deo premebantur.

SECVNDA: cogitatio iræ Dei, quam ipse

ſuſtinere debuit, propter peccata noſtra, quæ in ſe recipit. Tametſi enim ipſe fuit immunis ab omni peccato: tamen in ſe recipit reatum peccatorum totius mundi. Vnde Iohannes: Agnus Dei tollit, id eſt, in ſuo corpore geſtat, peccata mundi, ſenſit igitur uerè filius Dei iram Patris: qui ſenſus tantùm dolorem in ſanctiſsima anima excitauit, quòd ſanguinem ſudauerit.

Ioan. 1.

TERTIA: cogitatio ſupplicij, quod in ſanctiſsimo ſuo corpore mox ſequenti die, ſe perpeſſurum præuidit, & contumelia qua afficeretur.

QVARTA: cogitatio ingratitudinis maximæ partis orbis terrarum. Præuidit enim fore, quòd multi ſapientes, multi potentes, & alij omnino eſſent hoc ſuum ſupplicium pro illis redimẽdis ſuſceptum aſpernaturi, imò ſe & ſuos perſecuturi: præuidit etiam quòd maxima pars eorum, qui Chriſtianum nomen portant, ſuis ſceleribus effecturi eſſent, ut hoc ſuo beneficio ſe ipſi ingrati priuarent. Hæ quatuor cauſæ acerbiſsimum dolorem in corde Chriſti excitârunt.

Hunc dolorem Domini & nos cogitare debemus, quò ad fidem & pietatem excitemur, ne cum ingrato mundo pereamus.

Hæc ſint breuiter dicta de animæ Chriſti cruciatu: nunc de corporis ſupplicio dicam. Etſi enim corporis ipſius cruciatus incepit in præſepi, quando matri DOMINI nullus erat locus in diuerſorio, & poſtea cùm octaua à natiuitate ſua die,

ſanguinem in circumciſione effudit: & deinde uſque ad tempus, quo uictima eſt factus in ara crucis pro nobis: Hoc tamen tempore dicam de eo ſupplicio quod ſuſtinuit poſtremum. Etſi autem iam ex Hiſtoria, quam recitaui, facilè à quouis intelligi poteſt, quàm uarijs modis ſit afflictus in ſanctißimo ſuo corpore Dominus: tamen quod latè in Hiſtoria ſparſum eſt, in breuem ſummam contraham & diſtribuam pro ratione locorum, in quibus eſt affectus ſupplicio. Sunt autem hæc loca: hortus, domus Caiphæ, ſacerdotum conciliabulum, domus Herodis, prætoriũ, golgata, hoc eſt, locus extra urbem, ubi ſumebatur ſupplicium de latronibus.

Quid paſſus eſt in horto? Oſculo traditus eſt: manus militum in eum iniectæ ſunt: comprehenſus eſt & uinctus: tanquam fur & latro abductus eſt: ubi & illum omnes ipſius diſcipuli deſeruerunt.

Quid paſſus eſt in domo Caiphæ? Illuditur falſis teſtimonijs & conuicijs obruitur, & à miniſtro ſacerdotis alapa cæditur.

Quid patitur in concilio ſacerdotum? falſis teſtimonijs grauatur, illuditur, expuitur in faciem eius, colaphis cæditur, obtecta facie percutitur, et iubetur uaticinari quis illum percuſſerit.

Quid patitur in domo Herodis? Contemtum tyranni & totius aulæ ipſius, & in extremi contemtus teſtimonium, indutum Ieſum ueſte ſplendida miſit Herodes ad Pilatum.

Quid patitur in prætorio? Illic accuſatur: producun-

ducuntur aduersus eum falsi testes: petitur ut cruci figatur: à militibus Pilati induitur purpura in maiorem contemtum: corona spinea imponitur capiti ipsius: datur arundo in dexteram eius, & genuflexione illuditur hoc scommate, Aue rex Iudæorum: expuebatur in faciem eius, dabantur illi alapæ, percutiebatur sanctißimum caput eius fustibus, et tandem ad petitionem sacerdotum et totius populi adiudicatur cruci, mortis generi contemtißimo.

Quid patitur iam condemnatus? Imponitur humeris ipsius lignum crucis, in quod erat affigendus: crucifigitur inter duos latrones, ut ipse inter eos maximè facinorosus iudicetur: crucifixo datur uinum myrrhatum cum felle mixtum: & tandem in his grauißimis cruciatibus moritur. Hinc apparet quàm acerbum supplicium sustinuerit filius Dei dominus noster Iesus Christus.

Sed quarum rerum nos admonebit supplicij grauitas? sanè multarum, & præcipuè quatuor.

PRIMVM .n. magnitudo iræ Dei aduersus peccatum conspicitur: peccatum enim nostrum ita prouocauerat iram Dei, ut nō potuerit placari nisi per filium Dei, qui humana natura assumta, nostram uicem sustinet, & satisfacit iusticiæ Dei.

SECVNDO hîc conspicitur fœditas peccati: Nam pro delicti qualitate supplicia quoq; uariant. Latro rota punitur, fur patibulo, homicida gladio, puer delinquens uirga, uerùm filius Dei turpis-

turpißimam mortem & execrabilem in lege Dei perpessus est, qua re significatur, quàm abominabile sit peccatum in conspectu Dei. Viuentis

TERTIO conspicitur hic humiliatio filij Dei, qui infra omnes creaturas deiectus fuit: qua humiliatione testatur amorem suum erga genus humanum, cuius redimendi causa tanta sustinuit.

QVARTO conspicitur horrendum & implacabile odium Iudæorum aduersus sibi missum saluatorem. Tametsi aũt nihil est hîc factum præter consilium Dei: Nam longè antea paßio Christi est præfigurata et prædicta à sanctis Dei Prophetis, ut Petrus dicit in prioris primo: tamen Iudæi hoc non fecerunt, ut Dei consilio obtemperarent: sed ut suo odio satisfacerent. Ea enim est mundi natura, quòd eos qui scelera acerbius reprehendunt, è medio sublatos cupiat, quò licentius peccare liceat. Hæc sint breuiter dicta de primo loco.

1. pet: 1.

DE SECVNDO.

Vidimus qualis fuit Christi paßio, nunc quod secundo loco promisi, ostendam quæ sit paßionis Christi æstimatio coram Deo, & quis fructus inde proueniat.

Quæ est ergo eius æstimatio coram Deo? Paßio Domini nostri Iesu Christi est sacrificium propiciatorium, in quo æternus filius Dei homo factus & sacerdos perpetuus à Deo constitutus, obtulit se per spiritum æternum æterno Patri, ut ista sua oblatione placaret iram Dei, & satisfaceret pro

culpa & pœna humani generis, ut omnes, qui in illum credunt & credituri sunt, per eundem sanctificentur ad uitam æternam, iuxta illud Ioan.17. pro illis sanctifico me ipsum. Hinc patet quæ sit æstimatio paßionis Domini, & quid fructus inde ad nos homines proueniat, modò in Christum uiua fiducia recumbamus. Christus Mediator inter nos & Deum constitutus, sacrificio suo, id est, morte et paßione placat iram Dei, ipse Sacerdos seipsum offert Deo, idq; ut nos à reatu damnationis liberet. Videmus proinde quinq; esse in hoc sacrificio. 1. Sacerdos est ipse Christus. 2. Victima seu res quæ offertur est ipse Sacerdos. 3. Deus est cui hoc sacrificium offertur. 4. Mundus est pro quo fit hæc oblatio. 5. Pactum & fœdus est, quòd hæc oblatio fidelibus tantùm cedat in salutem.

Ioan: 17

Sed quî fieri potest, ut unius Christi mors sit satisfactoria pro totius mundi peccatis? Ecce agnus Dei, inquit Iohannes, qui tollit peccata mundi: nam ex indiuidua & ineffabili unione diuinæ & humanæ naturæ in una persona est dignitas, æstimatio & meritum infinitum omnium operum & paßionum Christi. Cùm ergo dicitur, filius hominis redemit nos per meritum paßionis suæ, opus infiniti precij & ualoris nominatur, quia is filius hominis qui est passus, etiam est Deus. Item mors hominis est satisfactio, quia est mors hominis qui est Deus. Obediẽtia filij hominis est nostra iusticia, quia est obedientia hominis, qui est Deus.

Ioan: 1.

Benè.

Ita filius hominis remittit peccata, quia est Deus. Caro Christi est cibus uitæ, quia est caro hominis, qui est Deus. Tametsi autem diuina natura in Christo nō est passa, sed humana tantùm, ut Petrus ait: Christus est passus carne, tamen paßio est personæ: adeò ut quicquid contumeliæ factum est humanitati Christi, id totum in contumeliam personæ cesserit, iuxta illud: Dominum gloriæ concifixerunt: unde Ecclesia confitetur filium Dei passum esse, quia in humana natura assumta est passus.

Actor: 3.

Quæ sit æstimatio paßionis Domini corā Deo dictum est, & quis sit eius fructus in genere: nunc autem quo fructus paßionis Domini conspiciatur melius, eum in partes distribuam: sunt igitur hi fructus.

PRIMVS, Deo præstita est obedientia. Philip. 2. Humiliauit seipsum factus obediens usq; ad mortem crucis.

SECVNDVS, Diabolus est uictus: In hoc (inquit Iohannes) apparuit Christus, ut destruat opera Diaboli, iuxta primam promißionem: semen mulieris conteret caput serpentis.

1. Joan: 3.

Genes: 3.

TERTIVS, homo à peccatis saluatus est & iustificatus. Ecce, inquit Iohannes, agnus Dei qui tollit peccata mundi. Item Rom. 4. Mortuus est propter peccata nostra. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fierimus iusticia Dei in ipso, hoc est, Christum fecit pro peccato hostiam, ut ipsius iusticia nos iustificemur coram Deo.

Ioan: 1.

Quar-

QVARTVS, æquatio Iudæorum & gentium, iuxta illud Ephes. 2. ipse enim est pax nostra, qui fecit utraq; unum, & interstitium maceriæ soluens, inimicicias per carnem suam, legem mandatorum in decretis abolens, ut duos conderet in semetipsum in unum nouum hominem, faciens pacem, ut reconciliaret ambos in uno corpore Deo per crucem.

QVINTVS, Mors abolita est, Hoseæ 13. Ero mors tua ô mors. Breuiter Christi uictima est nostra redemtio. Nam est precium persolutum pro nobis, quo Deus placatus est, homo redemtus, Diabolus uictus, atq; adeò omnia in cœlo & in terra uni capiti Christo subiecta sunt Ephes. 1.

NBenè.

DE TERTIO.

Pia & salutaris meditatio Paßionis dominicæ ad sex partes reuocari potest, quas Christiani non tantùm hoc tempore: uerùm toto suæ uitæ tempore meditari debent. Harum enim partium pia meditatio non solùm confutat eos, qui in Papatu putant se satisfecisse officio, si toties dominicam orationem & salutationem Angelicam recitauerint, procumbentes coram idolis erectis in superstitiosum cultum: uerumetiam mirum in modum pios confirmat & consolatur, proponam igitur ordinè sex partes huius meditationis.

PRIMA: ueniet nobis in mentem, quantam necesse sit iram Dei fuisse ob peccatum hominum, quæ non potuit placari ullius creaturæ opere: sed

necesse fuerit unigenitum filium Dei mori, quò iram Dei hac iusta pro peccato satisfactione soluta placaret.

SECVNDA: ueniet nobis in mentem, quàm immensa & imperuestigabilis fuerit misericordia Dei patris, qui potius uoluerit filium unigenitum sustinere acerbißimam mortẽ, quàm genus humanum à se conditum perdere. Fortè cogites Deum potuisse alia ratione genus humanum liberasse. Tu quis es, qui Deum uis docere quid potuerit: cogita de iusticia Dei & misericordia simul: ut enim misericordia mouit illum ad saluandum: ita iusticia eum mouit ut fieret iusta iniuriæ compensatio. Homo peccauit, debuit ergo aut perire aut satisfacere: non autem potuit purus homo satisfacere iusticiæ Dei, neq; debuit alius quàm homo: Sapientia ergo Dei hìc inuenit ex misericordia remedium, ut filius Dei æternus fieret homo, quò & posset, quia Deus, et deberet, quia humanam naturam in se recepisset, satisfacere iusticiæ Dei. Ita in Christi passione apparet mixta cum misericordia iusticia, & utramq; temperauit sapientia.

N Benè.

TERTIA: ueniet in mentem summus & inenarrabilis amor filij Dei erga genus humanum, qui uoluit in se deriuare iram Patris, ac sustinere tam ignominiosam mortem: idq; pro inimicis suis, ut Paulus testatur Rom. 5.

QVARTA: ueniet tibi in mentem uera ratio, qua tibi poßit applicari fructus paßionis domini-

minicæ, ut tibi ſit ſalutaris. Fit autem hæc applicatio, uerbo, fide, & Sacramento. Verbo offertur quaſi manu Dei beneficium paßionis Domini, ubi & quoties prædicatur Euangelium Ieſu Chriſti, & miniſtri uerbi uice Dei omnibus, qui audiunt Euangelium, fructum paßionis Domini oſtendunt. Deinde cùm ita offertur quaſi manu Dei beneficium paßionis Domini, debet fide recipi quaſi manu quadam hominis, quam fidem Spiritus ſanctus efficit in hominibus audientibus & obtemperantibus Euangelio: præterea Sacramento utroq;, Baptiſmo & Cœna Domini obſignatur, ac eius uis & uſus tanquam in tabellis pingitur, quemadmodum heri audiuimus. Cùm igitur recitas articulum fidei de paßione Domini, firmiter ſtatue, & certißimè crede, quòd pro te mortem filius Dei ſubierit, quod cùm feceris, mortis Domini es particeps, adeò tota Chriſti obedientia, tua ſit abſolutio à peccato & tua iuſticia. Eſt autem duplex obedientia in Chriſto conſideranda: Obedientia crucis, & obedientia legis, quæ eius erat perfecta impletio. Vt obedientia crucis eſt expiatio peccati: ita obedientia legis nobis imputatur in iuſticiam, Rom. 5.

QVINTA: cùm ita participes ſumus effecti paßionis Domini per fidem, in mentem nobis ueniet, qualis nam ſit ſors piorum in hac uita. Quemadmodum enim Chriſtus eſt paſſus: Ita uult & reliquos pios pati, ut ſint conformes imaginis filij

Dei:

Dei: Vnde Paulus Rom.6. Ideò enim compatimur, ut unà cum illo glorificemur.

SEXTA: ueniet nobis in mentem quid Christus à nobis, quos suo sanguine redemit, requirat: nam cùm iam ab ipso redemti sumus, debemus ei obedire. Quid uult ipse? 1. ut renunciemus hosti ipsius Diabolo. 2. ut fugiamus peccatum, ne rursus scientes & uolentes Deum nostris peccatis offendamus. 3. ut sanctitati & pietati studeamus, & seruiamus illi in uero timore omnibus diebus uitæ nostræ: quod si fecerimus, finem fidei reportabimus salutem animarum æternam, quam donet nobis Deus Pater per Iesum Christum Dominum nostrum, AMEN.

HISTORIA RESVRRECTIONIS DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI *ex collatione quatuor Euangelistarum concinnata.*

CVM præteriisset Sabbatum, Maria Magdalene, & altera Maria quæ Iacobi dicitur, & Salome, & Ioanna, & cæteræ quæ cum eis erant, quæ uenerant cum Iesu de Galilæa, emerunt & parauerunt aromata, ut uenirent & ungerent Iesum. Nam sabbato quieuerant secundum præceptum.

Vespera

Veſpera autem ſabbatorum quæ luceſcit in unam ſabbatorum, id eſt, manè profundo crepuſculo, cùm adhuc eſſent tenebrę primo die ſabbatorum, ueniunt exorto ſole ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata.

Et ecce terræ motus factus eſt magnus, Angelus enim Domini deſcendit de cœlo, & accedens deuoluit lapidem ab oſtio, ſedebatq; ſuper eum. Erat autem aſpectus eius fulgur, & ueſtimentum eius candidum ſicut nix. Præ timore autem eius concuſſi ſunt cuſtodes, & facti ſunt uelut mortui.

Mulieres autem dicebant ad inuicem,

Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio mo- nnmenti? Nam erat magnus ualde. Et cùm respexissent, uident lapidem esse reuolutum à monumento. Et ingressa in monumentum, non inuenerunt corpus Domini Iesu. Currit ergo Maria Magdalena, ut hęc nunciet. Et factum est, dum mulieres mente consternatæ essent de hoc, quòd non inuenissent corpus Iesu, ecce duo uiri steterunt iuxta illas in uestibus fulgurantibus. Cùm expauissent autem & declinarent uultum in terram, dixerunt ad illas. Quid quæritis uiuentem cum mortuis? Non est hîc, sed resurrexit. Recordamini ut dixerit uobis cùm adhuc in Galilęa esset, dicens, quòd oportuerit filium hominis tradi in manus hominũ peccatorũ, & crucifigi, & die tertio resurgere. Et recordatæ sunt uerborum eius, & egressæ à monumento, nunciauerunt postea hæc omnia illis undecim & cæteris omnibus, Et dicebant ad Apostolos hæc, & uisa sunt apud illos ceu deliramentum uerba illarum, neq; crediderunt illis. Cùm uerò currit Maria Magdalena (ut dictum est) uenit ad Simonem Petrum, & ad alterum discipulum quem amabat Iesus, & dicit illis, Sustulerunt Dominum ex monumento, & nescimus ubi posuerunt eũ.

Surgens ergo Petrus exijt & ille alius discipulus, & uenerunt ad monumentum. Currebant

rebant autem duo ſimul, & ille alius diſci-
pulus præcurrit citius Petro, uenitq́ prior
ad monumentum, & cùm ſe inclinaſſet, ui-
dit poſita linteamina, non tamen introiuit.
Venit ergo Simon Petrus ſequens eum, &
introiuit in monumentum, Et uidit lintea-
mina ſola poſita, & ſudarium quod fuerat
ſuper caput eius, non cum linteaminibus
poſitum, ſed ſeparatim inuolutum in unum
locum. Tunc ergo introiuit & ille alius di-
ſcipulus, qui prior uenerat ad monumen-
tum, uiditq́ & credidit. Nondum enim no-
uerant ſcripturam, quòd oportuiſſet eum à
mortuis reſurgere. Diſcipuli ergo abierunt
rurſus ad ſemetipſos. Et Petrus mirabatur,
quod acciderat.

Maria autem ſtabat ad monumentum fo-
ris plorans. Dum ergo fleret, inclinauit ſe in
monumentum, & uidit duos Angelos ami-
ctos albis ſedentes, unum ad caput, & alte-
rum ad pedes, illic ubi poſuerant corpus Ie-
ſu. Dicunt ei illi, Mulier quid ploras? Dicit
eis, ſuſtulerunt Dominum meum, nec ſcio
ubi poſuerunt eum. Hæc cùm dixiſſet con-
uerſa eſt retrorſum, & uidit Ieſum ſtantem,
nec ſciebat quòd Ieſus eſſet, dicit ei Ieſus: Mu-
lier quid ploras? quem quæris? illa exiſti-
mans quòd hortulanus eſſet, dicit ei: Domi-
ne ſi tu aſportaſti eum, dicito mihi ubi po-

ſueris eum, & ego eum tollam, Dicit ei Ie-
ſus: Maria, Conuerſa illa dixit ei:Rabboni,
quod dicitur Magiſter. Dicit ei Ieſus: Noli
me tangere, Nondum enim aſcendi ad Pa-
trem meum,Sed uade ad fratres meos & dic
eis, aſcendo ad patrem meum & patrem ue-
ſtrum, & Deum meum & Deum ueſtrum:
Hæc eſt illa Maria Magdalene, de qua Ieſus
eiecerat ſeptem Dæmonia,cui cùm ſurrexiſ-
ſet apparuit primum, manè primo die ſab-
bati. Illa autem profecta renunciauit diſcipu
lis,qui cum illo fuerãt, lugentibus ac flenti-
bus, quòd uidiſſet Dominum, & ea dixiſſet
ſibi.Et illi cùm audiſſent quòd uiueret ac ui-
ſus eſſet ab illa,non crediderunt.

Ingreſſæ autem mulieres in monumen-
tum, uiderunt adoleſcentem à dextris, ami-
ctum ſtola candida,& expauerunt. Erat au-
tem Angelus Domini.At ille dicit eis:Noli-
te timere uos, ſcio enim quòd Ieſum Naza-
renum qui crucifixus fuit quæritis, Non eſt
hîc,ſurrexit enim,ſicut dixit, Venite & uide-
te locum ubi poſuerunt Dominum. Et abe-
untes citò, dicite diſcipulis eius & Petro,
quòd ſurrexit à mortuis, & ecce præcedit
uos in Galilæam, illic eum uidebitis, ſicut
dixit uobis.Ecce dixi uobis.Et abeuntes ce-
leriter fugerunt à monumento cum timore
& gaudio magno,& currebant,ut renuncia-
rent

rent discipulis eius, Habebat autem illas tremor & stupor, neq; cuiquam quicquam dicebant, timebant enim. Cùm autem issent ad renunciandum discipulis eius, ecce Iesus occurrit illis dicens: Auete. Illæ autem accesserunt & tenuerunt pedes eius & adorauerunt eum. Tunc ait illis Iesus: Nolite timere, Ite renunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam, & ibi me uidebunt.

Quę cùm abijssent, ecce quidam è custodibus uenerunt in ciuitatem, ac renunciauerunt principibus sacerdotum omnia quæ acciderant, Et congregati cum senioribus, consilio habito, pecuniam copiosam dederunt militibus, dicentes: Dicite, Discipuli eius nocte uenerunt, & furati sunt eum nobis dormientib. Et si hoc auditum fuerit à præside, nos persuadebimus ei, & securos uos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant docti, & diuulgatus est hic sermo apud Iudæos usq; in hodiernum diem.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc festum summum omnium festorũ est, in quo proponitur nobis Articulus de resurrectione Domini ex mortuis, idq́; tertio die, iuxta scripturas, qui per suam gloriosam resurrectionẽ, ut uictor mortis, peccati, Diaboli: ita redemtor omnium, qui in se credere non recusauerint, factus est. Solet autem in hoc festo dici ex Historia resur-

rectionis, de beneficio seu fructu eiusdem et de usu: quæ omnia hoc præsens Euangelium cõtinet: Narratur ab Angelo quòd Christus resurrexerit, Hæc est historiæ summa: iubentur mulieres non timere, Et est fructus huius beneficij: ac mulieres Christũ excitatum quærunt, quarum exemplo nobis salutaris resurrectionis Domini usus commendatur, quare non frustra Paulus Timotheo scribens, ait, Memento quòd Iesus Christus resurrexerit à mortuis. Nam ut dicit idem Apostolus Rom. 10. si in corde tuo credideris, quòd Deus eum suscitauit ex mortuis, saluus eris. Cæterùm quò nobis hic articulus fidei nostræ reddatur confirmatior, tres locos tractabo in hac concione, qui sunt.

2. Timoth: 2. cap:

I. Quotuplex sit probatio resurrectionis Domini.

II. Cur tertia die resurrexerit.

III. Quis sit resurrectionis Christi fructus.

DE PRIMO.

Triplici testimoniorum genere confirmatur resurrectio Domini: nam sunt testimonia antecedentia, coniuncta & consequentia, de quibus ordinè dicam.

Vt antecedentia testimonia resurrectionis domini diligenter expendamus, admonet Christus Lucæ 24. ubi ita ait: Sic scriptum est, & sic oportuit Christum pati & resurgere tertia die, et prædicari in ipsius Nomine pœnitentiam & remißionem peccatorum omnibus gentibus. Sed ubi hoc scriptum est? Ipse respondit & ait: In Mose, Pro-

NB.

phetis

phetis & Psalmis de me scriptum est. Proinde in Mose, Prophetis & Psalmis debemus quærere testimonia antecedentia resurrectionis Domini.

In Mose est duplex genus testimoniorum de resurrectione Domini: Nam & claris dictis prænunciatur, & figuris multis adumbratur. Clara sunt hæc dicta: Semen mulieris conteret caput serpentis, id est, Christus diabolum superabit, quod non fieri potuit, nisi per resurrectionem Christi ex mortuis: nam si Christus mansisset in sepulcro, Diabolus uictor fuisset Christi. Donec etenim iacuit in sepulcro Christus, nulla Christi uictoria, id est, nullus triumphus erat: Verùm dum aperto sepulcro prodijt de sepulcro uiuus Dominus, se uictorem Satanæ & triumphatorem declarauit. Huc et illud dictum pertinet: In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ. Vt ergo in morte maledictio: ita in uita Christi benedictio conspicitur. Adumbratur etiam figuris in Mose. Adam dormiens & postea excitatus, figura fuit morientis & resurgentis Christi. Sic enim ait Augustinus: præfigurata est in protoplasta Adam Christi resurrectio, quia sicut ille post soporem surgens Euam de latere suo fabricatam agnouit: ita Christus è morte resurgens, ex uulnere lateris sui ædificauit Ecclesiam. Isaac quoq; impositus rogo ut cremaretur, liberatus tamen per Angelum, typus fuit Christi oblati in cruce, & postea è morte exemti uirtute diuina. Ioseph coniectus in carcerem, & po-

Gen: 3.
Genes: 22.
Genes: 2.
Genes: 22.
Genes: 39.

stea eductus ad summos honores figurabat mortem & resurrectionem Domini.

In Prophetis quoq; sunt & dicta & figuræ de hac resurrectione, de qua loquitur Isaias cap. 53. Si posuerit pro peccato animam suam, uidebit semen longæuum, & uoluntas Domini in manu eius dirigetur. Daniel apertè dicit Christum occidendum, & tamen perpetuò regnaturum. Hoseas quoq; dicit, tertia die uiuificabit nos. Figuræ inter multas sunt hæ. Samson obseratis portis clauditur in ciuitate: Dominus obsignato clauditur monumento. Samson fractis seris subtractisq; portis securus euadit: Christus ruptis inferni potestatibus liber egreditur. Sicut perit nauis, nisi Ionas perditum detur: ita perit mundus, nisi Christus patitur. Et sicut Ionas fuit in uentre piscis tribus diebus, et postea in terram eiectus est: ita Christus triduum in terra erat, & postea uiuus de sepulcro prodijt.

Hosea. 6. Iudic: 16. Ionæ: 2. Ionæ. 1.

In Psalmis quoq; sunt testimonia & figuræ resurrectionis Christi. Psalmus 2. totus agit de regno & sacerdotio Christi. Psalm. 15. Non dabis sancto tuo uidere corruptionem. Psal. 22. concionatur de paßione Domini & resurrectione. Psalm. 110. De torrente in uia bibet, propterea exaltabit caput. Idem Dauid adumbrat mortem & resurrectionem Domini. Dauid toties fugiens, & tandem ad regnum euectus, typus fuit humiliationis Christi & glorificationis per resurrectionem. Huiusmodi probationes mortis & resurrectionis Domini, multæ

Psalm: 16.

multæ ſunt in Moſe, Prophetis & Pſalmis, ſed pauca recitaui ob temporis anguſtiam. Huc accedit quòd Chriſtus ſæpiſſimè præmonuit ſuos de ſua morte & reſurrectione.

Coniūcta teſtimonia ſunt etiam duplicia, nempe clara dicta & ſigna. In hoc Euangelio Angelus dicit: Surrexit & non eſt hîc. Signum conſpicitur, uacuum ſepulcrum: terræ motus, oſtendit ſe Dominus primùm Magdalenæ: Deinde pluribus Apoſtolis: tùm 500. fratribus: & 40. diebus cum ſuis uerſatur diſcipulis, & tandem multis conſpicientibus uiſibiliter aſcendit in cœlum.

Conſequentia teſtimonia ſunt etiam duplicia, uox Apoſtolorum, ac totius Eccleſiæ uox confitentis Chriſtum ſuum Dominum & Mediatorem. Deinde ſunt ſigna quoq;. Internum eſt ſpiritus Chriſti in corde credentium, qui illis teſtimonium reddit, quòd Chriſtus uiuat, Externa ſigna ſunt Baptiſmus & Cœna: nam Baptiſmo figuratur mors, ſcpultura, reſurrectio Chriſti, ut Paulus docet Ro: 7. Cœna Domini quoq; reſurrectionem Chriſti nobis commendat. His teſtimonijs antecedentibus, coniunctis & conſequentibus, qui non credit, olim uidebit iudicem in nubibus uenturum, quem hîc in terra non agnouit ſaluatorem.

DE SECVNDO.

Cur tertia die ſurrexit? Cur non diſtulit ad extremū diem, ut nos unà cum illo ſurgeremus? Tertia die reſurrexit primū propter prophetias, fuit

Hoseæ. 6. enim prædictum ab Hosea Propheta et præfiguratum in Iona, ut tertia die resurgeret. Deinde ut satisfaceret suis promißionibus: promisit enim discipulis, quòd postquam esset traditus gentibus, & illusus ab illis occideretur, & tertia die resurgeret. Non autem anteuertit tertium diem, ut omnibus constaret, eum uerè mortuum fuisse. Ostendit ergo se iacens in sepulcro 40. horis uerè mortuũ. Cur autem non distulerit resurrectionem in extremum diem, in promtu sunt grauißimæ causæ.

PRIMA quia scriptũ erat: Non dabis sancto tuo uidere corruptionem. Non enim debuit corpus Christi in sepulcro putrescere. 1. quia erat ex castißimæ uirginis sanguine, factum operante Spiritu sancto. 2. quia dum uersaretur in mundo illud purum & incontaminatum seruauit: indignum proinde fuisset tale corpus fieri uermium escam.

SECVNDA causa, cur non distulit resurrectionem, est spes nostra: ita enim Petrus ait, 1. petri. 1. Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui regenuit nos in spem uiuam per resurrectionem Christi ex mortuis.

TERTIA causa, ut esset primus resurgentium: ut. n. Adam erat primus qui apparuit in mortali corpore, propter peccatum: ita Christus primus debuit apparere immortali corpore iustificante & sanante nostra corpora ab æterna morte.

Tametsi autem omnes resurgemus, & alij quidam præter Christum resurrexerunt: tamen maximum

ximum discrimen est inter Christi resurrectionem & aliorum. Primùm enim Christus resurrexit propria uirtute: id nemo præter illum solum potuit unquam facere. Deinde alij qui excitati sunt, ut filius uiduæ, filia Archisynagogi & Lazarus, ac alij surrexerunt iterum morituri: at Christus resurrexit ad immortalitatem. Præterea differt Christi resurrectio ab aliorum resurrectione fructu & efficacia. Christus enim uirtute sua excitat alios, id quod erat significatum in horto ubi erat sepultus, & resurrexit iam oriente sole. Postremò & tempore differt Christi resurrectio à nostra: Christus enim, ut iam ostensum est & symbolum profitetur, surrexit tertia die, nostra uerò resurrectio differetur ad extremum diem: Tum enim apparebit æterna uita & sempiterna iusticia, quam daturus est omnibus suis, id est, in se credentibus. Hæc sint dicta de secundo loco, cur Christus resurrexerit tertia die, quomodo illius resurrectio à nostra differat, ut per resurrectionem Christi uiuam spem concipiamus æternæ & incorruptibilis hæreditatis in cœlo.

Lucæ 7.
Math: 9.
Ioan: 11.

DE TERTIO.

Iam tertius locus de fructu resurrectionis Christi restat, qui est copiosior & abundantior, quàm ut humana lingua explicari poßit. Paulus dicit omnia per Christum esse instaurata in cœlo & in terra. Primùm enim Christus prodiens de sepulcro, apparet uictor, triumphator mortis, inferni

& sa-

& satanæ, atq; ita satisfacit promißioni olim de illo editæ. Semen mulieris conteret caput serpētis: quod explicans Iohannes ait: Christus apparuit ut destruat opera diaboli. Verùm quantum ad nos homines, propter quorum salutem de cœlo descendit, factus homo, mortuus est & resurrexit, quadruplex fructus resurrectionis Christi spectandus est. Nam resurrectio Christi. 1. est nostra iustificatio. 2. est uirtus qua in nobis domatur peccatum. 3. Exemplum nouitatis uitæ & causa. 4. est causa nostræ resurrectionis eiusq; pignus certißimum: de hoc quadruplici fructu ordinè dicam.

Genes: 3.
1. Ioan: 3.

PRIMVS itaq; fructus resurrectionis domini est iustificatio nostri, de quo fructu Paulus Ro. 4. Mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostri. Et Daniel cap. 9. Auferetur iniquitas et adducetur sempiterna iusticia. Quanti aũt precij sit hic fructus perpendendum est, quò nobis magis dulcescat. Nos nascimur in peccato & rei iræ Dei, Ephes. 2. Nos omnes natura filij iræ sumus: peccati stipendium est mors, Rom. 6. ab hac morte per resurrectionem Christi liberamur: nam per Christum absoluimur à reatu peccati, atq; adeo à morte æterna. Hinc illud in Apocalypsi: Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima, in his secūda mors non habet potestatem: sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum illo. + Vt enim prima mors per Adam est: ita resurrectio prima est per Chri-

Roma: 4.
Daniel: 9.
Apocal: 20.
mille annos.

Christum. Huc & illud: Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni, ut sit potestas eorum in ligno uitæ, & per portas intrent ciuitatem.

SECVNDVS fructus resurrectionis Domini est, quòd ea sit uirtus quæ in credẽtes transfunditur, qua fit, ut poßint à uicijs ad uirtutem pergere. Hæc uirtus nobis in Baptismo confertur & confirmatur Cœna Domini, modò nos ipsi nobis non defuerimus. Porrò hæc uirtus sentitur in ijs tantùm, qui ex immortali semine sunt regeniti, 1. Pet. 1.

TERTIVS fructus est exemplũ: nam, ut Paulus inquit, Christus resurrexit, ut nos in nouitate uitæ ambulemus: qui ergo uicijs suis indulgent, qui uiuunt scelerátè et impurè, testantur suo facto, q Christum contemnant: Cuius resurrectio nobis, ut uitæ degendæ speculũ proposita est, Nã illi existimant Christum flagellatũ, spinis coronatũ, fudisse sanguinem in ara crucis, ut liceat ipsis indulgere omnib. furoribus, tyrannidi, superbiæ, libidinibus, et hoc pacto, quantum in se est, de nouo crucifigũt filium Dei. Nos igitur qui non solùm dici: uerum etiam esse cupimus qui dicimur, hoc est, Christiani, id quod res est cogitemus, uidelicet quòd Christus mortuus sit pro peccato expiando eorũ, qui illum fide recipiunt, & in uera pœnitentia uiuunt, per mortificationem ueteris hominis, & uiuificationẽ noui hominis. Quatuor sunt mala, quib. grauantur homines, ignorantia, reatus peccati, uicia & concupiscen-

Roma: 6.

concupiscentiæ ingenitæ, & metus damnationis æternæ. Contra ignorantiam Christus est nobis sapientia, dum nos per Euangelium docet de sua erga nos uoluntate: nisi.n.uerbo Dei de uoluntate instrueremur, perpetuis tenebris nostra mens inuolueretur, quæ tenebræ luce Euangelij depelluntur.

1. Corinthi: 1. Christus nobis factus est Sapientia. 1.

Contra reatum peccati est Christus nobis iusticia: nam ipsius obedientia nobis imputatur credentibus, ut iam non peccatores: sed ut iusti in Dei conspectu appareamus.

2. Iustitia.

Contra uicia et concupiscentias carni ingenitas Christus est nobis sanctificatio, dũ uirtute suæ resurrectionis per S. sanctum nos sanctificat.

3. Sanctificatio.

Contra metum damnationis æternæ, est Christus nobis redemtio. Hæc quatuor Christi beneficia Paulus coniungit 1. Cor. 1. his uerbis: Christus factus est nobis à Deo sapientia, iusticia, sanctificatio et redemtio: qui ergo extremum et ultimum beneficium expetit, debet per priores, tanquam per gradus ad illud properare, ubi enim Christũ didicit, debet in eum credere: ubi credit, debet eius Spiritu sanctificari, id est, exemplo resurgentis Christi, nouam uitam uiuere. Hanc nouam uitam tandem sequetur plena liberatio in extremo iudicio, quando reddet unicuiq; iuxta facta sua: Sit ergo hic tertius fructus resurrectionis Domini, de quo modò dixi, uidelicet, ut in noua uita iuxta ipsius exemplum uiuamus. Hinc illud Pauli, si surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, &c.

4. Redemptio.

Colos: 3.

Quartus

QVARTVS *fructus resurrectionis* Domini est, *quòd sit & causa & pignus nostræ resurrectionis, qua animæ mortuorum coniungentur rursus corporibus, in secundo Christi Aduentu, cũ ueniet iudicaturus uiuos & mortuos.* Hinc Paulus 1. Cor. 15. *prolixè disputat, & hoc argumentum tractat: Christus resurrexit à mortuis, ergo et nos resurgemus.* 1. Theß. 4. *Nam si credimus, quòd Iesus mortuus est & resurrexit, sic &* Deus *eos qui obdormierunt, per eum abducet cum illo.* Et Ioh. 5. *Veniet hora, in qua omnes, qui in sepulcris sunt, audient uocem eius & prodibunt, qui bona egerunt, in resurrectionem uitæ, qui uerò mala fecerunt, ad resurrectionem iudicij. Hic fit mentio duplicis resurrectionis, scilicet uitæ & iudicij.* Resurrectio *uitæ est, quæ promittitur ijs, qui benè fecerunt.* Resurrectio *iudicij est, quam comminatur ijs, qui malè fecerunt.* Huc & *illud* Pauli Rom. 10. Hoc *est uerbum fidei quod prædicamus: si confessus fueris ore tuo* Dominum *Iesum, & credideris in corde tuo, quòd* Deus *eum suscitauerit ex mortuis, saluaberis, id est, resurges ad resurrectionem uitæ & salutis æternæ.*

Resurrectio Vitæ.

Resurrectio iudicij.

Atq; hæc sint breuiter dicta de resurrectione Domini: *unde primùm confirmanda est fides nostra de resurrectionis* Articulo. Deinde *confutandus est error* Iudæorum, *qui negant* Christi *resurrectionem.* Tum *admonebimur de fructu resurrectionis, ut per eam & nos à peccato in hac uita*

resur-

resurgamus, et tandem in extremo die resurgamus ad resurrectionem uitæ per Christum Dominum nostrum, cui cum Patre & S. sancto sit honor, laus & gloria in secula seculorum, Amen.

FERIA SECVNDA PASCHATOS, Luc. 24.

ET ecce duo ex illis ibant eodem die in castellum, quod aberat spacio stadiorum sexaginta ab Hierusalem, nomine Emaus, & ipsi confabulantur inter se de his omnibus quæ acciderant. Et factum est dum confabularentur ac disputarent, & ipse IESVS ap-

propin-

propinquans ibat unà cum illis. Cæterùm oculi eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent, in alia enim forma apparuit eis. Et ait ad illos, Qui ſunt hi ſermones, quos confertis inter uos ambulantes, & eſtis triſtes? Ac reſpondens unus, cui nomen Cleophas, dixit ei, Tu ſolus peregrinus es Hieroſolymis, qui ignores, quæ facta ſunt illic his diebus? Quibus ille dixit, Quæ? & dixerunt ei, de Ieſu Nazareno, qui fuit uir Propheta, potens opere & ſermone coram Deo & toto populo, & quomodo eum tradiderunt ſummi Sacerdotes & Principes noſtri in condemnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem ſperabamus eum eſſe illum, qui redemturus eſſet Iſraël. Atqui ſuper hęc omnia tertius dies eſt hodie, quo hæc facta ſunt. Sed et mulieres quædam ex nobis attonitos reddidêre nos, quæ diluculo uenerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, uenerunt dicentes, ſe etiam uiſionem Angelorum uidiſſe, qui dicerent eum uiuere. Et abierunt quidam eorum, qui erant nobiſcum ad monumentum, & ita repererunt, ſicut mulieres dixerant, ipſum uerò non uiderunt. Et ipſe dixit ad eos, O ſtulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti ſunt Prophetæ. Non'ne hæc oportuit pati Chriſtum & intrare in gloriam ſuam? Et exorſus à Mo-

ſe & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturis quæ de ipſo erant. Et appropinquauerunt caſtello quò ibant. Et ipſe præ ſe ferebat ſe longius ire. Et coëgerunt illum dicentes, Mane nobiſcum, quoniam uergit ad ueſperam & inclinatus eſt dies. Et intrauit ut maneret cum ilis. Et factum eſt dum accumberet cum eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti ſunt oculi eorum, et agnouerunt eum, & ipſe euanuit à conſpectu eorum. Et dixerunt inter ſe, Non'ne cor noſtrum ardebat in nobis, dum loqueretur nobis uia, & aperiret nobis ſcripturas.

Et ſurgentes eadem hora regreſſi ſunt Hieroſolymam, & inuenerunt congregatos undecim, & eos qui cum illis erant, dicentes, Surrexit Dominus uerè & apparuit Simoni, Et ipſi narrabant quæ geſta erant in uia, & quomodo fuiſſet agnitus ipſis ex fractione panis, nec his illi crediderunt. Erat autem ueſpera die illo, qui erat unus ſabbatorum, & fores erant clauſæ, ubi erant diſcipuli congregati propter metum Iudæorum.

ENARRATIO TEXTVS.

SVmma huius Hiſtoriæ eſt, quòd Chriſtus eodem die, quo reſurrexerat, apparuerit duobus diſcipulis proficiſcentibus Emaus (*fuit autem* Emaus *uicus duobus ferè miliaribus diſtans à* Hieruſalem)

lem) Et cum illis disseruerit de Meßia, quos cùm instruxisset atq; illis fractione panis se notũ red= didisset, euanuit ab illorum oculis. Verùm illi iam certi facti de resurrectione ipsius, mox redeunt Hierosolymas, atq; omnia quæ acciderant, narraue= runt discipulis undecim. Vt autem nos hanc Hi= storiam intelligamus facilius, eam distribuam in quatuor partes, quæ sunt.

I. Quid egerint hi duo discipuli antequam Christus ad eos ueniret in itinere.

II. Colloquium Christi & discipulorum in uia.

III. Quid acciderit in domo.

IIII. Quid fecerint illi discipuli instructi à Do= mino.

Hæ partes singulæ habent suas doctrinas & admonitiones, quas in singularum explicatione o= stendemus.

DE PRIMA PARTE.

Duo ex illis ipso die, quo resurrexerat Domi= nus, ibant in castellum, quòd erat in spacio stadio= rum 60. quæ faciunt septem millia passuũ, & pas= sus quadringentos, hoc est, plus minus duo millia= ria. Hæc occasio fuit colloquij: & cùm ita irent colloquebantur de Christo. Hinc duo nos discamus. Primùm occasionem non negligendam esse exer= cendæ pietatis. Deinde ubi hanc nacti fuerimus, nõ esse alienis negocijs & friuolis interrumpendam. In his discipulis uidemus tria, 1. Signum pietatis

2. Fidei infirmitatem. 3. Admirationem eorum quæ acciderant.

Quòd de Christo & eius gestibus sint locuti piè, ex eo conuincitur, quòd isto suo colloquio Christum ad se alliciant. Infirmitas fidei fuit, quòd tametsi antea prophetias de Christo audierant: tamen tardiores fuerant ad perfectè credendum: Ita fides Christiana habet suam conceptionem & suam teneritudinem, quæ fouenda est donec adolescat colloquijs de Christo. Admirati sunt quoq; de ijs quæ acciderant: nihil enim maiori admiratione dignum est, quàm mortuum de sepulcro uiuum prodire. Hæc admiratio erat mixta spe & metu, seu assensu & dubitatione: quemadmodum enim carnis sensus et rationis iudicium ad dubitãdum solicitauit eos, ita igniculus fidei, qui in ipsis erat, restitit dubitationi, etsi admodum languidè. Ita fit sæpè in Christianis. Caro una ex parte adoritur, & hominem in diffidentiam pertrahere conatur: Spiritus ex altera parte se carni opponit, nunc languidius, nunc fortius. Verùm ne succumbat spiritus, colloquijs de Christo, id est, meditatione & auditione Euangelij, alijsq; pijs exercitijs est excitandus. Hoc ergo exemplo cõfirmatur dictum prophetiæ Isaiæ 42. qui ait de Christo: Arundinem quassatam non perfringet, nec linum fumigans extinguet, in ueritate proferet iudicium. Hæ duæ similitudines docent, quomodo Christus agat cum suis, in quibus aliquam pietatis scintillulam repererit.

Arun-

Arundinis quaſſatæ ſimilitudine ſignificat ſe nolle eos, qui ſemifracti ſunt, frangere omnino & conterere, ſed leuare potius & ſuſtinere, ut quid boni in ipſis erit, conſeruet atq; adaugeat. Hi duo duo diſcipuli ſemifracti fuerunt & non procul à caſu, adeò uento carnis agitabantur: ſed Chriſtus ne cadant ſua ſubleuat gratia. Deinde Metaphora lini fumigantis ſumta eſt à lychnis, quæ propter fumum quem edunt, non extinguuntur, modò adſit qui manum admouet, ita ubicunq; emicat aliqua pietatis ſcintilla, Chriſtus adeſt & eam fouet atq; excitat, ut clarius ardeat, ſicuti in his duobus diſcipulis uidemus. Hinc maxima nobis haurienda eſt conſolatio. Etſi nos infirmi homines uacillamus ac claudicamus, tametſi iam quaſſati aut laxati ſumus, tamen nos non ſtatim abijcit quaſi prorſus inutiles, ſed diu perfert, quo ad firmiores & conſtantiores reddiderit, modò horum diſcipulorum exemplum imitemur.

DE SECVNDA PARTE.

Et factum eſt cùm fabularentur & inter ſe quærerent, ipſe Ieſus appropinquans ibat cum illis. *Hoc Chriſti factum, Primùm confirmat promißionem Chriſti, quæ eſt: ubicũq; fuerint duo uel tres cõgregati in nomine meo, in medio eorum ſum: quod tametſi non fit corporaliter ſemper, tamen uerè ſpiritualiter, id quod hac ſua corporali præſentia uult ſignificare. Hinc ergo diſcamus, de quo in priori hiſtoriæ huius parte admonui, quòd* Math: 18.

quicunq; piè de Christo inquirunt, aperiunt Christo ianuam ad se iuuandos, ac ipsum doctorem suis pijs exercitijs accersunt, sicuti cõtrà prophani homines impuris suis sermonibus, ei ianuam, quò minus ad se ueniat, occludunt. Hoc confirmatur, non solùm hoc exemplo: uerumetiam dicto Prophetæ Isaiæ 66. Ad quem respiciam? nisi ad pauperculum & contritũ spiritu & trementem sermones meos.

Sed quid est quod dicit Euangelista: Oculi eorum tenebantur, ne eum agnoscerent. Hinc monemur de nostra imbecillitate: neq; enim oculi nostri neq; aures suo funguntur officio, nisi eam facultatem eis diuina concesserit clementa: si ita se habe t res cm oculis corporeis, multò magis de oculis mentis uerum est. Hinc tria discamus: Vnum, quòd nullæ sint sensuum aut mentis nostræ uires, nisi facultas illis diuinitus detur. Alterum, ne nostra mente & nostris sensibus abutamur in contumeliam creatoris: quod si fecerimus, metuenda est pœna, ne omnem mentem & sensum nobis adimat. Tertium, ut ab eo petamus & illuminationem & conseruationem sensuum, in ipsius gloriam.

clementia cũm

Et ait illos: qui sunt hi sermones, quos confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes. Hæc satis ostendunt, quod antea dixi, eos uersatos fuisse inter metum & spem, sed tantum metum non superasse. Verùm Dominus hîc uacillantes confirmat, quod Paulus dicit: Dominus non sinit uos tentari supra id quod potestis: sed faciet cum tenta-

1. Corinth: 10. Cap:

tentatione etiam euasionem, ut possitis sustinere. Hic duo illi discipuli succubuissent, & illorum fides fuisset extincta tentatione, id quod illorum tristitia testatur, nisi Christus mox aduenisset & illorum ruinam erexisset: horum exemplo & Christi facto, & nos consolemur & erigamus.

Et respondens unus, cui nomen Cleophas, dixit: tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quæ facta sunt in hisce diebus? Miratur Cleophas, quòd solus ignoret, quod toti ciuitati notum erat, & omnibus qui illuc ad festum Paschæ confluxerant peregrinis.

Quibus ille. Quæ? De Iesu Nazareno &c. Responsio Cleophæ quatuor habet. 1. Confessio est de Christo, & testimonium, qualis nimirum fuit: qui (inquit) uir Propheta, potens in opere & sermone coram Deo & omni populo.

Hæc descriptio tria de Christo habet. Primo loco, quòd Christus sit Propheta, id est, doctor uoluntatis Dei à Deo missus. Deinde q. non fuerit uulgaris Propheta: sed potens in opere & sermone, id est, excellens uitæ sanctitatis et docēdi facultate. Tertiò additur, coram Deo & hominibus, quo significatur Christum ita Propheticum munus obijsse, quòd se sanctè in omnibus gesserit, tanquam sub Dei oculis. Hæc Christi confessio magna fuit, etsi non plena. Pharisæi, sacerdotes summi, Pilatus, Herodes, Christum tanquam blasphemum occiderunt: Hi discipuli eum à Deo missum

sanctitate,

testantur, unde nos hanc hauriamus doctrinam, q in religione non sit sequendum potentum iudicium: sed uerbi Dei regula. Illi offensi erant externa specie Christi: hi ueritatem Dei secuti se quantum potuerunt blasphemis istis opposuerunt.

SECVNDVM, quod est in Cleophæ responsione, est narratio Domini: in qua, & à quibus sit damnatus, & quo mortis genere sit affectus testatur. Summi, inquit, sacerdotes & principes nostri in damnationem mortis eum tradiderunt. Hostes Christi apertè pronunciat summos sacerdotes & principes: unde & nos monemur, palàm accusare eos qui Euangelium persequuntur, ut Papa facit & multi tyranni in orbe terrarum. Deinde quo mortis genere sit afflictus indicat, cùm inquit, & crucifixerunt eum, Quo mortis genere nullum fuit ignominiosius in mundo: quo tamen non est absterritus Cleophas, quò minus illum pro uiro sancto habuerit.

TERTIVM, quod est in Cleophæ responsione, est confeßio fidei in Christum. Nos, inquit, sperabamus quòd ipse esset redemturus Israel, fatetur apertè Cleophas se in Christũ credere, quem summi sacerdotes occiderunt: atq; hæc est indoles ueræ fidei: qui enim fide credit ad iusticiam, ore confitetur ad salutem. Roma: 10.

QVARTVM, quod est in responsione Cleophæ, est fidei imbecillis confirmatio ex promißione Christi, & testimonio mulierum, uisione Angelo=

gelorum & discipulorum quorundam testificatione. Nam cùm tertium diem nominat Cleophas, id facit ideò, quia Dominus promiserat se tertio die resurrecturum. Hanc promißionem completam credit, etsi inter spem & metum iactatur: sed contra metum adhibet fidei fomenta, ne prorsus extinguatur. Quòd aũt corpus à mulieribus nõ fuisse repertum narrat, & oblatam illis Angelorum uisionem indicat, & quòd de sepulcro uacuo dixerant mulieres, uirorumq; testimonio idem fuisse probatum, eò pertinet, ut sibi certò persuadeat Christum resurrexisse. Ita pius homo inter fidem & metum dubius, fidei adhibet fulcimenta, & contra metum pro sua uirili luctatur.

Sed quid ad hæc Dominus? O stulti, inquit, & tardi corde ad credẽdum omnibus, quæ locuti sunt Prophetæ: Hic primùm fides nostra habet quod à Christo discat. Christus reprehendit quidem in illis discipulis cùm discendi, tùm credendi tarditatem, sed non abijcit imbecilles: sed suo more eos potius paternè castigat & imbecilles iuuat, ne metu fracti fidei igniculum extinguant. Venit enim ut medicus esset infirmorum, non ut infirmos terrore occideret. Hinc nos discamus, quòd Christus non uelit quenquam abijcere, qui exiguam & imbecillem fidem habet, modò eam confirmari & augeri per uerbum Dei permittat. Sed quid reprehendit in his duobus discipulis? Duo. Ignorantiam seu discendi ignauiam, & tarditatem ad credendum Pro-

dum Prophetis. Ignauia impediuit intellectum: tarditas remorata est fidem. Etsi enim habuerũt perexiguam fidem: tamen oportuit eos maiores progressus fecisse, qui non solùm ab ineunte ætate Prophetarum uaticinia de Christo audiuerant, sed & ipsum Christum prædicentem, quo mortis genere erat afficiendus, & quòd tertia die iterum uiuus de sepulcro erat egressurus. Hîc & nostra taxatur ignauia, qui per tot annos audimus Euangelium, inter quos tamen multos inuenire est, qui nondum didicerunt symbolum Apostolicum, quibus admodum metuo, nisi maturè resipiscant.

Postquam Christus reprehendit, incipit docere, quod est boni magistri, ait igitur: Non'ne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Hæc Domini docentis propositio est, cuius hic sensus est: Christus debuit iuxta Prophetarum uaticinia pati mortem crucis, & postea excitatus à mortuis in suam gloriam intrare. Pati quidem debuit propter peccata nostra: resurgere uerò propter iustificationem nostri, Rom. 4. Cùm ergo fatimini me Christum esse, debetis etiam ex Prophetis scire, ꝙ me oportuerit mori & resurgere à mortuis. Hoc etiam ex Mose & Prophetis ostendit: sed Euangelista, quib. scripturæ locis hoc fecit, nõ explicat. Non est tamen dubium quin promißionem de Christo primùm Adæ propositã exposuerit, quæ est: Semen mulieris conteret caput serpentis, & huiusmodi alias multas, quales heri

Gen. 3.

audi-

audiuistis. Moses mandato Dei erexit Æneum serpentem in deserto, in quem qui aspexerunt, à suis sanabantur plagis: quem typum Christus explicans Iohan. 3. ait: Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto: ita oportet filium hominis exaltari, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Verùm cùm hæc ex Mose & Prophetis recitat, appropinquant pagum, quò iter instituerant, & ille finxit se longius ire, at illi cogunt eum & rogant ut apud se maneat. Hinc nos discamus, quo in loco habere debeamus eos, qui nos errantes obiurgant, & in uiam sanæ doctrinæ reuocant. Non hîc rursus obiurgant Christum & eum stultum uocant: sed agnoscunt suam stulticiam & præbent se dociles ei, quòd de errore suo & stulticia liberentur. Hoc omnes faciunt pij: contrà, impij fremunt & aduersus eos insaniunt, qui se in uiam reuocare conantur monstrato eorum errore, sicuti nuper audiuimus Iudæos fecisse.

Num: 21.

DE TERTIA PARTE.

Iam quid in domo gestum sit, sequitur: Et factum est (inquit Euangelista) dum discumberet cum eis, accepit panem & benedixit ac fregit, & porrigebat eis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum. Hîc exponit Euangelista, quòd discipuli agnouerint Dominum in fractione panis: nam quoties Dominus sumebat cibum, habuit & peculiarem modum precandi, & singularem gestum porrigendi panem: quæ cùm

sæpè

ſæpè in Chriſto animaduertiſſent, agnouerunt ipſum, qui iam excitatus à mortuis, eundem morem ſeruauit, quem antea. Quemadmodum itaq; diſcipuli hoc geſtu agnouerunt Chriſtum: ita nos eius exemplo diſcamus, quoties pane ueſcimur, ipſi uitæ autori gratiarum actionem offerre, quæ nota nos à prophanis hominibus diſcerneret.

Porrò agnitus Chriſtus euanuit ab oculis eorum: ipſi uerò ſuauius de eo iam colloquuntur quàm antea. Non'ne (*inquiunt*) cor noſtrum ardebat in nobis in uia, dum loqueretur nobis & aperiret nobis ſcripturas. *Hîc obſeruemus fructum uerbi Dei in hominibus. Etſi aũt Chriſtus iam non apparet corporaliter & nobis loquitur: tamen loquitur nobis per miniſtros uerbi, ſicut ait:* Luc. 10. *Qui uos audit, me audit. Quis eſt ille fructus? Qui autem uerbum Dei auribus & corde audit, in eo ignis quidam incenditur, & incipit ardere cor eius: ut ergo qui hunc ardorem in corde ſuo non ſentit, quando uerbũ Dei audit, habet aures, ſed nõ ad audiendum, & cor, ſed non ad intelligendum: idq; ſuo proprio uicio, quia Spiritui ſancto reſiſtit: ita qui hunc ardorem ſentit in ſuo corde, habet teſtimonium loquentis ſpiritus Chriſti in ſe, & quòd ueram uiuamq; fidem habeat: Quare monemur, ut in timore Dei ſumma cum reuerentia & deſiderio uerbum Dei audiamus.*

DE QVARTA PARTE.

Et ſurgentes eadem hora regreſſi ſunt in Hieru-

Hierusalem, & inuenerunt congregatos undecim &c. *Hæc docent, quòd ardor ille, qui in nobis ad prædicationem uerbi accenditur, non sit ociosus: sed se mox etiam foris ostendat: nam qui Christum uerè nouit, is etiam cupit, ut alij etiam ipsum agnoscant, ut multi simul eum prædicare poßint. Vt talis ardor in nobis accendatur, faxit saluator noster Iesus Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor in secula, Amen.*

FERIA TERTIA
PASCHATOS, Luc. 24.

DVM autem hæc loquuntur, uenit Iesus ipse, discumbentibus illis, & stetit in

medio eorum & dicit eis, Pax uobis. Et exprobrauit illis incredulitatem ſuam, & cordis duritiem, quòd ijs qui ſe uidiſſent reſurrexiſſe non credidiſſent. Expauefacti uerò & conterriti exiſtimabant ſe ſpiritum uidere. Et dixit eis, Quid turbati eſtis, & cogitationes aſcendunt in cordib. ueſtris? Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipſe ſum. Contrectate me & uidete, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere. Et cũ hęc dixiſſet, oſtendit eis manus & pedes, & latus ſuum. Gauiſi ſunt ergo diſcipuli uiſo Domino. Adhuc aũt illis non credentibus, & prę gaudio mirãtibus, dixit eis, Habetis hîc aliquid edulij? At illi obtulerũt ei partem piſcis aſſi, & aliquid de fauo apiario, Et accepit & in conſpectu illorum comedit, & dixit ad eos, Hæc ſunt uerba quæ locutus ſum ad uos, cùm adhuc uobiſcum eſſem, quòd neceſſe foret impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moiſi, & Prophetis & Pſalmis de me. Tunc aperuit illorum mentem, ut intelligerent ſcripturas, Et dixit eis, Sic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam ac remiſſionem peccatorum in omnes gentes, initio facto ab Hieroſolymis. Vos autem eſtis teſtes horum. Et dixit eis iterum, Pax uobis.

Lucæ 24.

Sicut

Sicut misit me Pater, ita & ego mitto uos. Ioan: 20.
Hæc cùm dixisset, flauit in eos, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum, Quorumcunque remiseritis peccata, remittūtur eis, quorumcunque retinueritis, retenta sunt.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆC est quinta apparitio Domini ipso die Paschatos, qua apparuit discipulis confabulantibus de ipso. Primùm enim apparuit Mariæ Magdalenæ, è qua septem eiecit dæmonia. 2. Apparuit mulieribus redeuntibus à sepulcro. 3. Apparuit Petro. 4. Cleophæ & socio eius. 5. Vt hic textus habet, undecim discipulis de illo confabulantibus. Loci duo.

I. *Salutatio Christi & testimonia quibus probatur eius resurrectio.*

II. *Necessitas mortis et resurrectionis Christi, et eiusdem usus, uidelicet quòd oporteat in eius nomine prædicari pœnitentiam & remissionem peccatorum omnibus gentibus.*

DE PRIMO.

Iesus stetit in medio eorum & dixit eis: Pax uobis. *Discipuli mœsti loquuntur de Christo, qui illis adest iuxta promissionem: ubicunque fuerint duo uel tres congregati in nomine meo, ego ero in medio illorum.* Math: 18. *Etsi enim id non semper fit corporaliter: tamen uerè fit. Non enim unquam faciet contra suam promissionem. Quid autem affert quando uenit, ostendit eius salutatio, qua hîc*

suos

ſuos mœſtos conſolatur diſcipulos. Nam cùm datus eſt Chriſtus mœſtis in cõſolationem, hìc pacem offert dicens: PAX VOBIS. Hæc pax, quam ſuis optat, non eſt uulgaris, ſed diuina: non mundi, ſed regni cœlorum inter Deum & hominem. Verùm ut nos intelligere poßimus, quãtum ſit bonum hæc pax, quã Chriſtus ſuis offert, copioſius exponam, quæ in huius pacis conſideratione concurrunt: unde huius pacis plenam deſcriptionem colligemus.

Quia pax ſancitur inter partes dißidentes, Primùm ſpectandum eſt, quænam ſint partes dißidentes. Sunt autem duæ: Deus & homo. Deus felix & beatus eſt ſine homine, homo miſer & damnatus eſt ſine Deo: ergo Deus non opus habuit, ut pacem cum homine quæreret, ſed homo ſine pace cùm Deo extremè miſer eſt, atq; ideò nulla re magis opus habet, quàm pace cum Deo.

Deinde cùm partes dißidẽt, neceſſe eſt aliquam offenſam præceßiſſe. Hæc offenſa non à Deo, ſed ab homine initium ſumit. Quænam eſt illa offenſa? Peccatum. Hoc peccatum fuit quædam à Deo proditoria defectio ad diabolum, cui ſe homo ſubiecit. Quanta autem ſit hæc offenſa, facilè æſtimare eſt ex eius magnitudine, multitudine, turpitudine & pœna. Magnitudo eſt, ꝙ creatura creatorem offendit & contemſit, qui hominis ſummum bonum fuit. Multitudo ex eius fructibus ſpectatur. Turpitudo ex horrenda contaminatione humani generis, quæ ſecuta eſt hanc offenſam. Pœna, maledictio

&

& damnatio, ut taceam innumeras calamitates & ærumnas, quibus humanum genus in hac uita tantum non oppressum est.

Cognita offensa, quæ fecit nos Dei hostes, tertio loco mediator considerandus est, qui certè debuit esse talis, qui et Deum offensum placare posset, & qui illatam iniuriam iustè compensaret. Deum offensum creatura non potuit placare: iniuriã compensare Deus non debuit: Quærendus igitur fuit talis mediator, qui & potuit per potentiam et debuit per naturam. Cùm talis non potuit haberi, æternus Dei filius altera persona in trinitate uenit in mundum, et assumsit humanam naturam, & factus est homo, Iesus Christus. Hic Iesus Christus cõiunctus est Deo Patri diuinitate, & homini per humanitatem: Quare potuit ut Deus, debuit ut homo, qui nostram causam in se recepit.

Hic mediator compensauit iniuriam: nam nostrum reatum in se recepit, pro quo pœnas luit in ara crucis, ac ita satisfecit iusticiæ Dei. Verũ quia nos adhuc manemus peccato coinquinati, Christus tota sua uita in hoc mundo legi Dei obediuit perpetuò, plenè & perfectè, quam iusticiam credentibus imputat, ut sint iusti in Dei conspectu: atq; ita uictima sua iram Dei placat, & obedientia sua nos uestit, ut iusti appareamus in conspectu Dei.

Facta compensatione reconciliatio inter Deum & hominem inita est: nam Pater placatus est per obedientiam Filij.

Verùm quia in omni reconciliatione necesse est inter eos, qui reconciliantur, aliquod pactum intercedere, hoc quoq; in hac cum Deo pace constituta conspicitur: Nam ut ex parte Dei est liberalis et paterna misericordiæ promißio, iuxta illud: Ero Deus tuus, et seminis tui post te. Item: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat, ita ex parte hominis est fides, qua paterna promißio accipitur, quaq; adoptamur in filios Dei per unigenitum filium Iesum Christum.

Genes: 17.
Math: 3. et 17.
Ezech: 18. et 33.

Cæterùm quia in pactis adhiberi solent obsignationes, neq; hæ in hoc summo pacto amissæ sunt. Sunt autem triplices obsignationes. Prima est iuramentum Christi: Amen amen dico uobis, qui credit in me habet uitam æternam. Secunda est obsignatio per Sacramenta, Baptismum & Cœnam Domini, quæ sunt firmißima pacti inter Deum et hominem sigilla, quæ nunquam uiolabuntur, nisi homo sua culpa abiecerit fidem. Tertia obsignatio est Arrabo spiritus, qui testimominium dat spiritui nostro, quòd simus filij Dei. Huc etiam illud pertinet 2: Corinth. 1. obsignauit nos, & dedit Arrabonem spiritus in cordibus nostris. Hæ sunt obsignationes & sigilla, quibus pax inita inter Deum & hominem obsignatur & confirmatur, ut rata sit.

Ioan: 6.

Præterea, ne quis existimet hanc pacem ad paucos quosdam pertinere, obseruanda est eius promulgatio, quæ est uniuersalis: Christus enim ascensurus

surus in cœlum, mandatum dedit discipulis, ut hāc pacem proclamarent per uniuersum orbem: ita enim ait: Ite in mundum uniuersum, & prædicate Math: 28. Euangelium omni creaturæ. Pertinet igitur hæc pax ad omnes, qui uocem Euangelij recipiunt & in Christum credunt, perseuerantes usq; in finem. Nam ita ait Dominus: Beatus qui perseuerauerit Math: 10. usq; ad finem: non est enim satis benè incepisse, nisi quis quotidianos faciat progressus.

Si quæris huius gratißimæ pacis fructus, inuenies plurimos in hac uita, & post resurrectionem. In hac uita habes huius pacis beneficio, accessum ad Deum tanquam ad Patrem clementißimum per Iesum Christum. Ita enim inquit Paulus: Fide iustificati Rom: 5. pacem habemus cum Deo per Iesum Christum, per quem & accessum habemus ad gratiam hanc, in qua stamus. Secundus huius pacis fructus, est bona conscientia: antea enim peccati conscientia nos uexat: uerùm postquam hanc pacem sentimus, conscientia bona & læta redditur, sicut latronis in cruce, quando audiuit, Hodie eris mecum Lucæ 23. in Paradiso. Ad eundem modum cùm audimus in Euangelio annunciari remißionem peccatorum credentibus, cōscientia credentium redditur tranquilla. Cum hac bona conscientia coniunctum est gaudium spiritus, quo efficitur, ut in medijs afflictionibus gloriemur, ut inquit Paulus. Verum hæc gloriatio, & hoc gaudium spiritus augetur meditatione uerbi, oratione, usu sacramentorum, et alijs pijs

is pijs exercitijs. Hunc fructum & quartus sequitur, nimirum fraterna dilectio. Cùm enim intelligimus, et fide sentimus nobis Deum communem Patrem, per communem Mediatorem nobis reconciliatum, incipimus nos inuicem diligere, tanquam huius thesauri communes hæredes. Hunc quartum fructum sequitur quintus, qui est lætus dicessus ex uita, quemadmodum Simeon conspecto autore huius pacis Christo ait: Nunc dimitte seruum tuum in pace, quia uiderunt oculi mei salutare tuum.

Lucæ 2.

Post resurrectionem, huius pacis fructus erit perpetua iucunditas, perpetua lætitia & fruitio conspectus Dei & sanctorum omnium, qui uixerunt inde usq; ab initio mundi: hunc fructum nemo in hac uita satis cogitare potest.

Postquam iam dictum est fusius, quæ in hac pace concurrunt: nunc contraham in breuem summam seu descriptionem, quæ sit hæc pax. Pax igitur inter Deum & hominem est mutuus consensus Dei & hominis, Dei quidem hominem propter Christum in gratiam recipientis: hominis uerò oblatam gratiam fide recipientis, ac obedientiam erga Deum seriò promittentis. Hæc sint dicta de pace, quam Christus hîc offert, non solùm discipulis undecim, qui tum aderant: uerumetiam nobis & omnibus, qui hanc pacem uolunt recipere, cùm illis per Euangelij prædicationem offertur. Post hăc pacificam salutationem sequitur in textu, quomodo se Christus probauerit uerè à mortuis resurrexisse,

xiſſe, et id ita prænunciatū in Moſe, Prophetis, & in Pſalmis oſtendit. Verùm quia de his die Paſchatos & heri audiuiſtis: nunc tantùm de neceſsitate & uſu mortis & reſurrectionis Chriſti dicam.

DE SECVNDO.

Sic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati & reſurgere à mortuis tertio die, ac prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum omnibus gentibus, initio facto ab Hieroſolymis.

Primùm ergo cùm dicit: ſic ſcriptum eſt, uult ut non ratio, ſed ſcriptura apud nos ualeat, quoties de regno Dei fit quæſtio. Vbi autem hoc ſcriptum ſit, addit inquiens: Neceſſe eſt impleri omnia in lege Moſis, & in Prophetis & in Pſalmis. Cùm igitur quæritur de ſalute, conſulendus eſt Moſes, legendi ſunt Prophetæ, & cognoſcendi ſunt Pſalmi, deinde ſcripta Euangeliſtarum & Apoſtolorum. Quicquid cum iſtis ſcriptis pugnat repudiandum eſt, tanquam à Satana profectum.

Quid ſcriptum eſt? quòd oportuerit ſic pati Chriſtum et reſurgere ex mortuis tertio die. Cùm dicit, SIC OPORTEBAT, neceſsitatem mortis & reſurrectionis Chriſti indicat.

Quare ergo oportebat? 1. Vt impleretur ſcriptura, quæ mentiri nequit. Vt enim Deus manet in æternum: ita eius uerbum in æternum manet, & Chriſtus dicit: Cœlum & terra tranſibunt, uerba autem mea non tranſibunt. 2. Oportebat hoc fieri,

Esaiae 40.
Psalm. 119.
Lucae 21.

quia ita Deus decreuit. Nullo.n. pacto fieri potest, ut quod Deus certò constituit, non procedat. 3. Oportebat Christum pati propter hominum redemtionem à pœnis æternis, quas suis peccatis meruerant: nisi enim Christus fuisset passus, nos in peccatis sub ira Dei mansissemus. 4. Oportebat Christũ pati propter gloriam, qua postea coronandus erat. 5. Oportebat Christum pati in nostri instructionem et consolationem: is cùm caput sit, debuit præcedere cùm in cruce tùm in gloria. 6. Oportebat Christum pati, ut figuris responderet ueritas: multæ.n. figuræ ueteris testamenti, mortem & resurrectionem Christi repræsentabant, de quib. dictum est die Paschatos. Breuiter, ut uno uerbo omnia complectar, Christus passus, mortuus & excitatus est, ut placaretur Deus offensus, saluaretur genus humanum, & destrueretur regnum Diaboli.

Habemus quanta fuerit necessitas mortis et resurrectionis Christi, iam audiamus, quis sit fructus & usus huius admirandi operis. Id quod Dominus hisce uerbis exponit: Et prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum omnibus gentibus. Ex his primùm colligitur, quid sit Euangelium, & quæ eius summa. Euangelium est prædicatio pœnitentiæ & remissionis peccatorum propter Christum. Summa Euangelij est, quòd liberatio à peccatis & salus contingat per solum Iesum Christum. Verùm ut planius nobis euadat, quanta beneficia nobis offerantur

tur per Euangelium, quæ omnia sub his Christi uerbis latent, paulò copiosiorem descriptionem ex scripturis adseram.

Euangelium est uniuersalis prædicatio, in qua annunciatur liberatio à maledictione legis & ira Dei, et proclamatur remißio peccatorum, salus ac uita æterna credentibus in filium Dei propter eiusdem uictimam, secundum promißiones olim patribus factas, ut perpetuò gloria bonitatis Dei prædicetur, utq; porrò dignos Euangelio fructus edāt homines per Christum liberati, tandemq; uita fruantur æterna.

In hac descriptione primùm significatur à quibus malis per Euangelium liberamur, nempe à maledictione legis, iuxta illud Galat. 3. Christus factus est pro nobis execratio, hoc est, execrationē, quam nos meruimus nostris peccatis, is in se recepit, ut nos fieremus hæredes iusticiæ & benedictionis. Hoc etiam testatur Paulus 2. Cor. 5. ubi ita ait: Eū qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso. Hoc est, Christus qui immunis erat ab omni peccato, factus est reus pro nobis: ergo rectè dictum est nobis per Euangelium annunciari liberationem à maledictione legis. Deinde, quia cum maledictione legis etiam ira Dei erat coniuncta, liberamur etiam ab ira Dei, cùm credimus Euangelio. Qui non credit (inquit ueritas) ira Dei manet super eum: proinde qui credit, non amplius est sub ira: sed sub gratia. Iam ubi

Ioan: 3.

gratia regnat, nulla uis est tyrãnidis Diaboli, nullus stimulus mortis æternæ, nullus metus inferni: ab istis ergo malis liberationem prædicat Euangelium.

Sed quæ bona sunt quæ annunciat? Annunciat remißionem peccatorum, salutem & uitam æternam. Nos rei peccati sumus natura, maledicti & damnati ad mortem æternam: sed iam Christus in suo Euangelio annunciat nobis remißionem peccatorum, salutem, & uitam æternam, quæ bona nobis meruit sua morte & gloriosa resurrectione.

Habemus à quibus malis liberamur per Euangelium, & quæ bona nobis offeruntur per idem: nunc sequitur, quibusnam contingant ista bona, nimirum credentibus in filium. Hoc multis probatur scripturæ testimonijs: Qui credit, inquit Christus, habet uitam æternam. Vt hanc præcedit remißio peccatorum: ita cum ea coniuncta est salus. Et Petrus dicit fidei nostræ finem esse salutem animarum. Hoc ipsum hîc significatur cùm dicitur: oportet prædicari pœnitentiam, qua scilicet ob peccatum perpetratum dolemus & confugimus ad Christum, qui ait: non ueni uocatum iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Post hæc sequitur, cuius beneficio tanta bona consequimur, propter uictimam Christi, id est, propter mortem et resurrectionem Christi. Vnde Paulus Rom. 4. Mortuus est propter peccata nostra, & excitatus propter iustificationem nostri.

Joan: 3.

1. Petri. 1.

Matthi. 9.

Et

Et ne quis nouam doctrinā existimet Euangelium esse, adieci in definitione, secundum promißionem olim patribus factam, nam & Adamo post lapsum facta promißio, Gen. 3. & sæpè postea repetita est, & inculcata patribus spacio 4000. annorum, donec Christus in carnem uenit.

In fine adduntur fines. 1. liberatio à legis sententia per Christum. 2. ut liberati fructus dignos Euangelio edant. 3. ut prædicent hoc tantum beneficium. 4. ut tandem plenam redemtionem consequantur in uita æterna per Dominum nostrum Iesum Christum, cui cum Patre & Spiritu sancto laus, honor, & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA PRIMA
POST PASCHA, Iohan. 20.

CVm uespera esset die illo, qui erat unus Sabbatorum, & fores essent clausæ, ubi discipuli erant congregati propter metum Iudæorum, uenit Iesus, stetitq; in medio & dicit eis, Pax uobis. Et cùm hæc dixisset, ostendit eis manus ac latus suum. Gauisi sunt ergo discipuli uiso Domino. Dixit ergo eis iterum, Pax uobis, Sicut misit me Pater, ita & ego mitto uos. Hæc cùm dixisset, flauit in eos, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum, Quorumcunque remiseritis peccata, remittuntur eis: quorumcunq; retinueritis, retenta sunt. Thomas autem unus ex duodecim, qui

dicitur Didymus, non erat cum eis quando uenit Ieſus. Dixerunt ergo alij diſcipuli: Vidimus Dominum, Ille autem dixit eis: Niſi uidero in manibus eius ueſtigium clauorum, & mittam digitum meum in ueſtigium clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam. Et poſt dies octo iterum erant diſcipuli eius intus, & Thomas cum eis. Venit Ieſus ianuis clauſis, & ſtetit in medio, & dixit: Pax uobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & uide manus meas, & admoue manum tuam, & immitte in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed credens. Reſpondit Thomas, & dicit

ei,

ei: Dominus meus, & Deus meus. Dicit ei Iesus: Quia uidisti me Thoma, credidisti, beati qui non uiderunt, & crediderunt. Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc, hæc autem scripta sunt, ut credatis quòd IESVS est CHRISTVS ille filius Dei, et ut credentes uitam habeatis per Nomen eius.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc Euangelium continet partem Historiæ, quàm scripsit Iohannes Euangelista de resurrectione Domini, in qua parte, uisibili & carnali præsentia, uoce, facto, & signis testatur Dominus se à mortuis resurrexisse: Et commendans discipulis ministerium uerbi, prædicat beatos fore qui in se crediderint. In fine textus, additur causa finalis totius sacræ scripturæ: ita enim inquit, Hæc scripta sunt ut credatis, & ut credentes uitam habeatis in nomine eius. Cæterùm quia satis dictum est superiori septimana de resurrectione Domini, nolo pluribus de ea hac uice agere: sed dicam de tribus alijs locis, qui in hoc continentur Euangelio. Loci:

- I. De *ministerio uerbi, & potestate Ecclesiæ.*
- II. De *Thomæ confeßione.*
- III. De *fine sacræ scripturæ.*

DE PRIMO.

Verba

Verba textus de uerbi ministerio & potestate Ecclesiæ sunt hæc. Pax uobis: sicut misit me Pater, & ego mitto uos. Hæc cùm dixisset, insflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum, Quorumcunque remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. *Hîc habemus pauca uerba, sed efficacia, quæ continent copiosam doctrinam, quam omnes Christiani scire debent. Quare uos hortor, ut sitis attenti, quò hanc doctrinam percipere poßitis, quò autem id fiat commodius, distinguam hæc uerba, quibus ministerium instituitur, in quatuor partes.* PRIMA *pars:* Pax uobis. SECVNDA *pars:* Sicut misit me Pater, ita ego uos mitto. TERTIA *pars:* Insflauit & dixit: Accipite Spiritum sanctum. QVARTA *pars:* Quorumcunque remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorumcunque retinueritis retenta sunt: *de his quatuor partibus ordinè dicam.*

PRIMA *pars, nempe salutatio,* PAX VOBIS, *consolatur non solùm discipulos, qui tùm aderant, uerumetiam animum addit omnibus, qui sunt & qui futuri sunt ministri uerbi in* Ecclesia. *Qui ministerium uerbi in se recepit, statim habet hostem* Diabolum, *qui perpetuò ipsius doctrinæ & uitæ insidiatur. Si doctrinam corrumpere non potest, uitam contaminare studet, ut quod uerbis docet, quis factis neget. Si uitam non potest diabolus polluere, doctrinæ insidiatur, ut homines decepti*

erronea doctrina, damnentur. In multis & doctrinam & uitam contaminat. Deinde habet minister uerbi etiam mundum aduersus se, qui nunc tyrannide, nunc hypocrisi, nunc sophistica se adoritur, ut officio suo non rectè fungatur.

Quid faciet minister uerbi in tantis periculis? Cõsolabitur se hac Christi uoce: PAX VOBIS, & simul orabit Deum, ut se in hac pace contineat, ne uel doctrina, uel moribus cursum Euangelij impediat: pluris faciet pacem Christi, quàm omnes mundi delicias & amicicias. Hæc sit ergo consolatio ministrorum Euangelij, qui pugnare debent aduersus Diaboli insidias, mundi tyrannidem, hypocrisin & sophisticen.

SECVNDA pars est: Sicut misit me Pater, ita ego mitto uos. Quomodo Pater misit filium? Pater misit filium, ut regnum diaboli aboleret, iuxta illud: Semen mulieris conteret caput serpentis. Item, Christus apparuit ut destruat opera diaboli. Quid? An non solius Christi est conterere caput serpentis? An nõ solius Christi est destruere opera Diaboli? Verè solius Christi est: sed in hoc tanto opere, opus est duabus machinis: uictima & doctrina. Christus est missus, ut solus sua uictima iratum Patrem placet, et diabolum superet. Deinde quia hoc beneficium hominibus per doctrinam offertur, destruxit etiam opus diaboli per doctrinam. Proinde Christus missus erat ad duo, ad placandum Deum uictima, & ad docendum. Ad pri-

us

Genes: 3.
1. Joan: 3.

us illud, solus Christus mitti idoneus fuit: ad posterius, hoc est, ad docendum missi fuerũt olim omnes Prophetæ & postea Apostoli & homines omnes, qui legitimè sunt uocati ad prædicandi munus. Quantum ergo ad docẽdum attinet, Christus mittit discipulos, quemadmodum ipse erat à Patre missus. Hinc duo colligamus. Primum discrimen inter regna mundi et Ecclesiæ administrationem, seu inter gubernatores mundi et gubernatores Ecclesiarum. Ministri enim uerbi non mittuntur, ut dominentur in terra: Christus enim nullum dominiũ sibi uendicauit, nec mittuntur ad pompas huius mundi, quas Christus contempsit, sed ad docendum Euangelium ad erigendum regnum Dei, ad salutem annunciandam hominibus. Deinde hinc colligendum est quæ sit uerbi, quod prædicant uocati ad ministerium, autoritas: Sicut Pater, inquit, me misit, ita ego uos, ut non uestro, sed meo nomine loquamini. Huc illud dictum Domini ad discipulos, Matthæi decimo, Qui uos audit, me audit, qui uos spernit, me spernit. Hinc habent, qui docent uerbum, consolationem: & qui audiunt, grauem admonitionem. Nam cùm docentes uerbum piè in legitima uocatione, patiuntur aliquid ab ingrato mundo, habent ex eo consolationem, q. uice Christi fungantur, & Christus cum illis iniuriam patiatur, qui se suo tempore ulciscetur: Qui uerò audiunt uerbum, admonentur primùm de autoritate uerbi: non enim secùs audire uerbum debent, quàm

Lucæ. 10.

si Chri-

si Christum ipsum loquentem audirent. Deinde admonentur, ut pios uerbi ministros in precio habeant, tanquam Christi legatos. Præterea admonentur pœnæ, in quam iusto iudicio Dei incurrent quicunq; uel uerbum prædicatum, uel ipsos ministros contemnunt. Debent quoq; ministri uerbi cogitare, in quem gradum dignitatis sint euecti, ne uel doctrinæ puritatem inficiant, uel moribus malis à se auditores alienent.

TERTIA *pars*: Et cùm dixisset, insufflauit & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum. *Hæc uerba singularem doctrinam continent. Nam Christus his uerbis ostendit, unde uerbum quod prædicatur uoce ministrorum, habeat suam uim et efficaciam, quæ sanè non inclusa est in uoce ministri, nec pendet ex sanctitate & dignitate hominis: sed omnis uerbi uis & efficacia ex uirtute Spiritus Christi proficiscitur: Nam cùm hic Christus sufflat in discipulos, ac iubet eos accipere Spiritum sanctum, significat Spiritum sanctum perpetuò affuturum ministerio uerbi: Quasi dixisset: Ecce uos eritis ministri noui testamenti, qui Ecclesiam mihi in mundo ædificabitis, per prædicationem Euangelij, & scio quàm sitis imbecilles ad tantum opus peragendum, præsertim cùm Diabolus, mundus & ratio omnium hominum se uobis opponet. Quapropter huic uestro ministerio uolo adesse Spiritum sanctum, per quem labor uester erit efficax: is enim uirtute sua faciet, ut uerbum*

meum

meum quod prædicabitis, non sit ad uos uacuum rediturum. Hic utilem doctrinam & admonitionem colligamus. Doctrinam quidem, quòd Spiritus sanctus sit alligatus uerbo, & uelit per illud esse efficax. Consolationem uerò, qua & qui docent, & qui audiunt se erigunt præsentia Spiritus sancti aduersus suæ salutis hostes.

QVARTA pars: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. His uerbis instituit & sancit spiritualem illam Ecclesiæ potestatem, quam uocamus potestatem clauium, & ostenditur clauis, qua aperitur & clauditur regnum cœlorum.

Verùm ut hæc utilißima doctrina clarè ab omnibus intelligi poßit, uolo iam in quædam puncta distinguere, quæ sunt: unde sit potestas Ecclesiastica, quid sit, penes quem sit, & in quo consistat. His punctis benè intellectis, nemo erit qui non dextrè intellecturus sit, quænam res & qualis sit potestas Ecclesiastica.

Vnde ergo est hæc potestas? A Deo per Iesum Christum. Si.n. hominem spectes, est ministeriũ purum: At si Christum, sublimis est potestas, qua nulla in terra maior, uel utilior, uel dignior existit: Nam Christus sedens ad dexteram Patris in solio Maiestatis suæ, hanc potestatem administrat. Qui igitur hanc potestatem contemnit, & eius fructu priuatur, & est in filium Dei contumeliosus.

Quid est potestas Ecclesiæ? Est potestas remittendi

tendi & retinendi peccata, hoc est, prædicandi Euangelium, cui qui credit aperitur regnum cœlorum, qui uerò non credit, ei ostenditur esse clausum.

Penes quem est hæc potestas? Penes Ecclesiam: quando Petro & alijs Apostolis Dominus dedit claues, apud ipsam Ecclesiam claues has deposuit, à qua ministri habent claues, tanquam ancilla claues suæ heræ habet.

In qua re consistit potestas clauium? In efficacia Spiritus sancti, qui in uerbo & per uerbum est efficax, & fidem in auditoribus uerbi operatur: ita uerbum est ueluti una clauis, quam adhibet minister uerbi, & fides est altera clauis, quàm adhibet Spiritus sanctus, quæ claues cùm adhibentur, aperitur regnum cœlorum.

His ita explicatis, uerba huius textus altius perpendamus. Primam igitur cū dicit: Quorumcunque: siste gradum et de hac uoce quorumcunque cogita, 1. quòd promißio gratiæ sit uniuersalis: hanc uniuersalem promißionem opponito tentationi de particularitate, & te in uniuersalem promißionem includito. Deinde hanc uocem quorumcunque multitudini peccatorum oppone. Cùm igitur tentaris ad desperationem ob peccatorum tuorum multitudinem, ueniet in mentem hæc Domini promißio: Quorumcunque &c. Non dicit, si pauca peccata quis perpetrauerit, aut si multa: neque dicit, si Iudæus est, si Græcus, nobilis, ignobilis,

primum,

lis, diues aut pauper: sed dicit Quorumcunque. Præterea hic locus monet, quòd & publicè & priuatim poßit fieri absolutio. Sic Deus tria millia hominum publicè absoluit. Item priuatim Cornelium, sicut & Nathan Propheta Dauidem. Generali illa absolutione utuntur ministri uerbi quoties Euangelium prædicant. Speciali quando ratio hæc postulat, hoc est, quando aliquis priuatum colloquium cum ministro uerbi expetit, confirmandæ suæ fidei causa.

Actor: 10.

2. Ponitur in textu PECCATA sine addito, quare omnia peccatorum genera hîc intelligi debent, quæ sunt quatuor. 1. uiciositas naturæ. 2. pullulantes rami ex mala radice. 3. peccata errore commissa. 4. peccata uoluntaria. Nullum planè peccatum est, quod non ignoscitur, si uenia propter Christum petatur.

3. Verbum REMITTERE obseruandũ est, pro quo Matthæus habet soluere. Iubet Dominus ut discipuli peccata remittant & soluant. Remittant quidem ut debitũ: soluant uerò ut onus prægrauans. Peccata siquidem sunt debita, quia ut debita obligant ad solutionem: ita peccata ad satisfactionem pœnæ nisi fiat remißio. Sunt et onera peccata, quia ut onus graue portantem deprimit, ut tandem sub eo cadat: ita peccata maledictionis onere & legis sententia opprimunt, donec Christus uenerit, et onus in se leuauerit. Sed quid? potest'ne homo peccata soluere & remittere? Deus dicit

Matthei 16.

Isaiæ 43. Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas, & peccatorum tuorum non recordabor. Hoc testimonium conuincit, quòd solus Deus remittit peccatum. Rursus cùm hîc dicit Dominus, Quorumcunq; peccata remiseritis, erunt remissa in cœlo. Respondeo, Christi dictum manifestè indicat duplicem esse remißionem, unam in terris à ministris uerbi: alteram in cœlo, quæ à solo Deo fit. De hac posteriori loquitur Isaias. Breuiter, Deus ut Dominus: ministri uerbi, ut serui & nuncij remittunt, qui Domini sui uoluntatem annunciant, quæ remißio fit uoluntatis Dei annunciatione. Hoc probatur Num. 6. ubi ita ait Dominus: Sacerdotes ponent nomen Domini super filios Israël, sed ipse benedicam: soluere ergo sacerdotis, est indicare culpam à Deo remissam.

Sed quomodo retinent peccata? uerbo & iuxta uerbum, hoc est, quæcunq; peccata indicauerint uerbo Dei esse retenta, erunt etiam in cœlo. Plura de hac re dixi in festo Cœnæ Dominicæ: Quare nunc ad secundum locum pergo, de quo breuißimè dicam.

DE SECVNDO LOCO.

De Thoma habemus duo in hac Historia, nempe incredulitatem & confeßionem: incredulitatem indicat his uerbis: Nisi uidero in manibus fissuram clauorum &c. non credam. Audiuit alios discipulos narrantes se uidisse Dominum: is autem immemor omnium prædictionum Propheta-

rum & Christi non credit. Adeò ratio hominis in rebus salutis se Deo & eius uerbo opponit. Hactenus de eius incredulitate: sequitur de eius fide & confeßione. Post dies octo iterum erant discipuli & Thomas cum eis in una domo, & uenit Iesus clausis ianuis, & stetit in medio eorum, & dixit, Pax uobis, & dixit Thomę, Infer digitum tuum huc, & uide manus meas &c. & noli esse incredulus, sed fidelis. Audita uoce Domini, et conuictus manifesto signo, concipit fidem, ex qua hanc promit confeßionem, Dominus meus, & Deus meus. A Thoma igitur duo discamus, unde fides sit, & qualis uera fidei confeßio. Fides est ex uerbo & signo, sicuti nos habemus Euangelium uerißimum Christi uerbum, & signa duo augustißima, Baptismum & Cœnam Domini. Hæc fides concepta uerbo & confirmata signo, ueram edet confeßionem, qualis hæc Thomæ est, qui hîc clamat, Dominus meus, & Deus meus. Hæc Thomæ confeßio, si rectè perpenditur, quatuor continet. Primùm enim agnoscit Christum eundem hominem esse, qui ante triduum fuit occisus à Iudæis. Deinde cùm Deum appellat, eius diuinitatem fatetur. Tum cùm non duos Dominos aut duos Deos dicat, agnoscit unitatem personæ. Postremò cùm meus Dominus & meus Deus dicit, officium redemtionis profitetur, in quem & ipse uiua recumbit fide.

DE TERTIO.

Beati qui non uiderunt & crediderunt.

Hæc uniuersalis doctrina de credentibus est obseruanda: nam hîc Christus disertè pronunciat beatos qui credunt, etiamsi oculis corporeis non uiderint Christum. Huc pertinet tota scriptura, ut inquit, Hæc aūt scripta sunt, ut credatis, quòd Iesus est filius Dei, et ut credentes uitam habeatis in nomine eius. Finis ergo scripturæ est, ut credamus: finis fidei, ut credentes habeamus uitam æternam, quam donet nobis autor uitæ Iesus Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor in secula, Amen.

Ioan: 20.

1. pet: 1.

DOMINICA SECVNDA POST PASCHA, Iohan. 10.

Zachariæ.10.

EGo ſum paſtor ille bonus. Bonus Paſtor animam ſuam dat pro ouibus. Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, uidet lupum uenientem, ac deſerit oues, fugitq́, & lupus rapit ac diſpergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & oues non ſunt illi curæ. Ego ſum paſtor ille bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcor à meis. Sicut nouit me Pater, ita ego noui Patrem, & animam meam pono pro ouibus. Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, illas quoq; oportet me adducere, & uocem meam audient, & fiet unum ouile, & unus paſtor.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſio, cur hoc Euangelium *proponitur in Eccleſia hoc tempore hæc eſt.* Audiuimus *in proximo paſchatis feſto, in quem finem oportuerit Chriſtum pati & reſurgere ex mortuis, nimirum ut in nomine eius prædicaretur pœnitentia & remißio peccatorum omnibus gentibus: per quam prædicationem, deſtrueretur regnum Satanæ, & erigeretur regnum Chriſti.* Hoc *autem cùm aliter fieri non poteſt, quàm per fideles uerbi miniſtros, quos ſcriptura paſtores uocat, placuit* Eccleſiæ, *hoc die proponere* Euangelium *de ſummo paſtore* Ieſu *Chriſto, de eius cura erga oues: idq́; ideò, ut fideles uerbi miniſtri huius paſtoris exemplum, in doctrina, uita, & cura pro ouibus imitentur.*

Lucæ 24.

tur. Hactenus de occasione cur hodie præsens Euangelium proponitur. Summa autem Euangelij est, quòd ut Christus se uerum pastorem esse, et curam habere suarum ouium profitetur: ita ex aduerso lupos esse testatur, qui ouili suo insidiantur, quos uidentes mercenarij fugiunt, ac oues lupis lacerandas relinquunt: contra quorum perfidiam Dominus promittit se suas oues curaturum, & significat se adhuc alias habere oues quas adducet, ut fiat unum ouile & unus pastor.

Loci tres:

I. De pastore Christo alijsque ueris pastoribus.

II. De lupo, Mercenario, & fuga mercenarij.

III. De ouibus Christi, earum nota & unitate ouilis.

DE PRIMO.

In primo loco de pastore Christo habemus duo: Vnum, quæ sit eius indoles, Alterum, quæ sint eius beneficia erga Ecclesiam. Quantum autem ad Christum pastorem attinet, semper meminisse debemus cōfeßionis Thomæ, quam ab hinc die octauo audiuimus. Is enim cùm dicit, Dominus meus & Deus meus, Primùm confitetur eum, quem alloquitur, eundem hominem esse, qui erat crucifixus & mortuus, quem nunc uerè à mortuis resurrexisse agnoscit. 2. Cōfitetur eundem hominem esse quoq; uerum Deum: Dicit enim, ET DEVS MEVS. 3. Confitetur hunc hominem & Deum unam per- Ioan: 20.

sonam: nō.n.dicit Domini mei, sed Dominus meus. 4. Confitetur hunc θεάνθρωπον (personam unicam quæ est Deus & homo) esse suum saluatorem: Nam Dominus meus, qui mei curam habet, & Deus meus est, qui me in suam fidem & gratiam recepit. Confitetur ergo Christum uerum Meßiam & saluatorem mundi esse, adeoq; uerum illum pastorem olim promissum, de quo Zach. 10. Suscitabo pastorem in terra. Hunc Petrus uocat pastorem et Episcopum animarum. Hæc dixi breuiter ex confeßione Thomæ de Christo pastore, ut quæ sit huius nostri pastoris indoles intelligamus: Iam uerba Domini audiamus. Ego (inquit) sum pastor bonus. Sed quid pastor bonus? pastor bonus ponit animam suam pro ouibus suis, hoc est, pastor ille bonus est, qui adeò suas oues diligit, quòd potius uelit mortem oppetere, quàm oues suas lacerationi & prædæ furum & luporum relinquere. Hoc promissum etiam facto declarauit, qui pro ouibus suis turpißimam mortem est perpessus.

1. Petri 2.

Habemus quantus sit amor Christi erga suas oues: Iam ut conspiciamus beneficia, quæ ex mera bonitate præstat, similitudinem pastoris ouium Christo pastori accommodabimus. Quid ergo facit bonus ouium pastor? 1. colligit oues. 2. præcedit. 3. educit eas in pascua. 4. pascit eas. 5. excubias super eas agit. 6. regit. 7. defendit. 8. læsis medetur. 9. errantes castigat uirga pastorea. 10. in sua reducit pastor. Hæc omnia beneficia Christus spiritualiter Ecclesiæ præstat.

Pri-

PRIMVM ergo Christus pastor colligit oues. Sed quomodo? per prædicationem Euangelij. Hoc cœpit facere mox post lapsum primorum parentum: nam in spiritu adfuit Prophetis, & multas oues sibi collegit. Deinde ipse uenit, ut ouem perditam quæreret: & hodie dat prædicatores, qui suo nomine colligunt oues.

DEINDE præcedit oues. Quomodo? In cruce et in gloria: in cruce quidem, dum uarias in hac uita ærumnas perpessus est, quas etiam sanctos experiri necesse est: in gloria, dum per resurrectionem à mortuis in gloriam cœlestem intrauit, quem suo tempore sequentur, quotquot eius ueræ oues fuerunt.

TERTIO educit eas in pascua in amœnißima prata, ut Dauid Psalmo 23. loquitur: In pascuis herbosis accubare me facit, ad aquas refectorias deducit me.

QVARTO, eductas in prata pascit spiritu & uerbo: Spiritu quidem, dum intus animum confortat: uerbo uerò, dum prædicatur Euangelium, unde concipitur fides in hunc pastorem.

QVINTO, excubias super eas agit, & tanquam in specula sedet, ut obseruet, ne quis ex insidijs oues adoriatur. Hoc autem agit per suos Angelos, per fideles uerbi ministros, per pium Magistratum, Breuiter, per bonos rectores in familijs, politijs, œconomijs.

SEXTO, regit, scilicet Spiritu, uerbo, et di-

Psalm: 23. ſciplina, unde Dauid: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ me ibi collocauit.

SEPTIMO, defendit, unde Paulus: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Et Dauid: Etiamſi ambulauero in ualle umbræ mortis, non timebo malum, quia tu mecum es: Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.

Rom: 8.
Psalm: 23.

OCTAVO læſis medetur, ut enim oues ſæpè ſpinis & uenenis inficiuntur, quæ à perito paſtore ſanantur: ita Christus paſtor ſuas oues ſpinis malorum morum & ueneno peſtiferæ doctrinæ læſas curas & ſanat, unde Pſalmus 146. Qui ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. Ezech. 34. Ego paſcam oues meas, et ego eas accubare faciam, quod perierat requiram, et quod abiectum erat reducam, & quod confractum fuerat alligabo, & quod infirmum fuerat conſolidabo.

NB.

NONO errantes caſtigat uirga, dum cruce premit, ac ueluti capiſtrum inijcit. Hoc ſi non faceret bonus ille paſtor, multæ huius mundi delicijs, felici rerum ſucceſſu abducerentur à grege, & ſe ipſas in ora luporum conijcerent: unde Dauid de ſe inquit, Bonum eſt mihi Domine, quòd humiliaſti me, ut diſcerem iuſtificationes tuas.

Psalm: 119

VLTIMO in ſua reducit paſtas. In hoc mundo Chriſtus ſuas oues colligit, paſcit, defendit, curat tanquam in deſerto in peregrino regno: uerùm in extremo die ſuas oues in ſua reducet, hoc eſt, in Patriam, ubi pij cum Chriſto perpetua pace & ſecuritate fruentur.

Dixi

Dixi de Christo pastore, eius indole, cura & beneficijs erga oues, id est, omnes qui in se credũt: nunc aliquid adijciam de pastoribus, qui sub illo sunt constituti, ut curam dominici gregis habeant. Et optandum esset, ut omnes doctrinam, uitam, & curam erga oues haberent, qualem summus ille pastor: uerùm quia id non fit, obseruanda sunt quatuor pastorum discrimina & genera.

VNVM genus est eorum, qui benè docent et benè uiuunt, exemplum summi pastoris imitantes. Talis fuit Isaias, Hieremias, Ezechiel, & alij Prophetæ: talis fuit Paulus, Petrus, tales sunt hodiè omnes pij parochi & Episcopi, qui doctrina, uita, confeßione alijs prælucent: Hi à Dauide & Daniele comparantur stellis lucentib. in cœlo, ubi Christi solis æterno lumine illustrantur: Hi, ut Paulus ait, digni sunt duplici honore, hi ædificant ciuitatem Dei utraq; manu.

SECVNDVM genus eorum est, qui malè docent & malè uiuunt. Hi peßimi sunt, qui utraq; manu templum Dei destruunt, quales multos fore his postremis temporibus prædixerunt Petrus & Iudas Apostoli.

TERTIVM genus eorum est, qui benè quidem docent, sed malè uiuunt. Hi quod dextra manu in Ecclesia ædificant, sinistra rursus destruunt, & sunt omnino similes fabris lignarijs, qui arcam Nohæ extruxerunt. Hi enim alijs parantes Arcam, per quam à Diluuio sunt liberati, ipsi in medijs perie-

perierunt fluctibus. Talis olim fuit Iudas, & hodie multi inueniuntur. Dicunt quidem, facite sicut docemus, nolite opera nostra imitari. De his locutus est Christus: cum scribæ et Pharisæi sedent in Cathedra Mosis, qui dicunt, facite, nolite facere opera illorum. Horum damnatio iusta est: sciunt enim & docent facienda, ipsi tamen non faciunt, cùm Turpe est doctori, cùm culpa redarguit ipsum. Bernardus igitur benè ait: Pastores debent impinguare pecus suis potius quàm alienis exemplis.

Math: 23.

QVARTVM genus est eorum, qui malè docent, sed benè uiuunt, ita ut publicis criminationibus non sint obnoxij. Hi hypocritæ sunt, & maximum damnum faciunt. Nam cùm homines admirantur externam morum speciem, facilè etiam pertrahuntur, ut doctrinam amplectentur: ut multi ex uobis in Papatu uidistis Monachos, qui non solùm sibi sancti uisi sunt: uerumetiam alijs sua bona opera uendiderunt: ita & animabus hominum & facultatibus eorum insidiati sunt. Dixi de quatuor generib. pastorum seu doctorum in Ecclesia, quorum primum tantùm laudabile est, & Christi regnum in multorum salutem ædificat, idq; iuxta doctrinam & mandatum summi pastoris Iesu Christi.

DE SECVNDO LOCO.

Iam sequitur secundus locus de lupo & mercenario, quorum ille oues Christi lacerat & perdit: hic oues periclitantes, in luporum faucibus relinquit. Ita enim ait textus: Mercenarius autem & qui

qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, uidet lupum uenientem, dimittit oues & fugit, & lupus rapit ac diſpergit oues. Hîc *nos ſcire oportet, quis nam ſit ille lupus, de quo Dominus loquitur, & quæ ſit eius in oues inuadendi ratio, & quando mercenarius fugere putandus ſit.*

Quis eſt igitur lupus, de quo Dominus hîc loquitur? Eſt Diabolus: Is enim cùm primùm homo conditus erat, eum adoritur, inuadit & in terram proſternit: Ideò hodiè circumit famelicus, quærens quem deuoret, neq; ceſſabit donec hic mundus ſteterit.

Quomodo quæſo inuadit oues Chriſti? Non una uia eas adoritur: ſed ei eſt quadruplex inuadendi ratio: uel enim Sophiſtica, uel tyrannide, uel flagitijs, uel hypocriſi in oues Chriſti impetum facere conſueuit.

Sophiſtica inuadit, quando uel uicia uirtutum titulis ornat, uel pro ueritate Dei errores ingerit, quò miſeras oues Chriſti perdat. Inuocare ſanctos, mereri uitam æternam operibus ſunt grauiſſima uicia: ſed ea tanquam bona opera defendit, et ſic de multis alijs.

Tyrannide inuadit Chriſti oues, quando facit, ut uel uictu uel præſidijs præſentis uitæ deſtituantur, uel aperto bello eos adoritur, ut Euangelij puritatem uel turbet, uel prorſus aboleat.

Flagitijs & ſcandalis oues Chriſti inuadit, quandò

quando multos pertrahit in crimina, per quæ excutitur Spiritus sanctus, & homines rursus fiunt Satanæ obnoxij. Quàm multi hodiè de machina prosternuntur, nemo est qui non uidet, quo pacto regnant inuidiæ, obtrectationes, potationes, scortationes & alia horrenda scelera. Hæc cùm uidemus, certum testimonium habemus Satanæ inuadentis in ouile Christi.

Hypocrisi etiam inuadit in ouile Christi, quoties sua externa specie sanctitatis grauißima scelera tegit, quemadmodum in Monachis olim factum est, et hodiè in ijs fit, qui Pharisaismum nondum deposuerunt.

Habemus iam quibus uijs lupus, qui est Diabolus, inuadit in ouile Christi: iam de mercenarij fuga dicemus: Est enim mercenarius cuius non sunt propriæ oues, atq; ideò fugit, uidens accelerantem lupum.

An non Christus interdum fugit? An non mandauit discipulis suis, Cùm persecuti uos fuerint in una ciuitate, fugite in aliam? An non Paulus ipse fugit cùm demißus est in corbe per murum? Iam cùm certum sit, nec Christum lupum fuisse, nec Apostolos reliquos, necesse est, ut nō de quauis fuga intelligendum sit, quod Dominus hic de fuga dicit. Verùm sciendum est, q̃ sit fuga corporis et fuga animi: illa interdum licita est, hæc nō. Sed quænam est animi? cùm aliquis ab officio præstando fugit, & hæc fuga quadruplex est, iuxta quadrupli-

cem lupi inuaſionem in ouile Chriſti: Nam quicunque uerbi miniſter ulla de cauſa ſe non opponit ſophiſticæ, tyrannidi, flagitijs, hypocriſi, is mercenarius eſt, & non uerus paſtor. Paſtor enim bonus. 1. opponet ſe Sophiſticæ, defendendo ueram doctrinam & reprehendendo, confutandoq́; falſam, ſed mercenarius ad hanc lupi inuaſionem timet, non audet defendere ueram doctrinā, ne aliquid de terrenis commodis amittat. Quare uel conniuet ad falſam doctrinam, uel ſaltem nō ut deberet reprehendit, quod cùm facit, fugere dicitur, non quidem corpore, ſed animo, quia officium deſerit. Secundò, Bonus paſtor opponet ſe tyrannidi: uerùm quia ſunt duo paſtorum genera, unum ciuile, alterum Eccleſiaſticum, ut ciuilis paſtor armis, ita Eccleſiaſticus precibus opponet ſe luporum tyrannidi. Qui hoc non facit mercenarius eſt, non paſtor. Tertiò, bonus paſtor opponet ſe flagitijs reprehendendo & excommunicando eos, qui ſuis moribus Eccleſiam offendunt, quemadmodum Iohannes reprehendit Herodem, Chriſtus Phariſæos, & Prophetæ omnes ſui ſeculi uicijs ſe oppoſuerunt. Diabolus fideli adulterium perſuaſit, perſuaſit inceſtum, auariciam, libidines, potationes. Hic paſtor bonus non timet homines, ſed Deum, & hominum uicia ex officio carpit. Contrà mercenarius, de ſua quiete ſolicitus, non audet aperire os. Si reprehendit, in genere id facit, non audit reos in faciem obiurgare cum Prophetis alijſq́ue ueris paſtori-

audet

pastoribus. Sed poßit aliquis talis mercenarius obijcere. Ecce hic sum, non fugi. Respondet Augustinus: Quia tacuisti, fugisti: tacuisti, quia timuisti. Quartò, bonus pastor opponet se hypocrisi, quando detrahit laruam externorum hypocritarum, & ostendit quàm turpis sit facies peccati: sed mercenarius lupum hunc fugit, non audet offendere quenquam, ne in hominum odium incurrat.

Iam quæstio excutienda restat, num fuga corporalis semper sit licita? Ad quam respondeo: Pastor aliquis qui de loco in locum fugit, uel rei agendæ gratia, uel tædij causa, uel ob ingratitudinem hominum, certè mercenarius est & non pastor. Verùm si Tyranni persequuntnr & insidiantur uitæ alicuius, licet pio pastori fugere manus tyranni, ut postea, si id fieri potest, reuersus magis prosit uiuus, quàm mortuus prodesse potuit: uerùm hîc pietas regula esse debeat.

DE TERTIO LOCO.

Tertius locus est de ouibus Christi, earum nota, & quòd sit unum ouile & unus pastor. Oues Christi sunt omnes, qui Christum audiunt & eum ueluti oues sequuntur, in uera simplicitate, innocentia, mansuetudine et obedientia. Neq; aliæ notæ sunt ouium Christi, quàm pietas erga Deum, caritas erga proximum, in uita puritas, et in uocatione sancta quædam cura & industria. Quòd autem dicit, se alias oues habere, quæ adducendæ sunt in idem ouile, significat ex gentibus & Iudæis unam

esse sanctam Ecclesiam catholicam. Et simul modum, quo adducentur oues, exprimit, cùm ait: Et audient uocem meam. Prædicatio ergo Euangelij, & prædicati Euangelij fides facit, ut ouili Christi aggregemur. Qui ex hoc loco statuunt fore, quòd ante iudicium tantus sit futurus consensus in uera religione, ut nullæ sint futuræ hæreses, nulla schismata, toto cœlo errant: nam omnia uaticinia Prophetarum contrarium docent. Et Christus cùm dicit: Putatis'ne cùm uenerit filius hominis, quòd sit inuenturus fidem super terram, significat ob persecutiones fore, ut plurimi à fide deficiant, & quò propior est dies Domini, eò magis sæuit Diabolus, ut Sophistica, tyrannide, flagitijs, & Hypocrisi pusillum Christi gregem turbet: Quare nos oremus Christum pastorem animarum nostrarum, ut ipse uelit nos in tantis periculis defendere in sui nominis gloriam. Cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria in secula, Amen.

Lucæ 18.

DOMINICA TERTIA POST PASCHA, Iohan. 16.

PVsillum, & non uidebitis me, & iterum pusillum, & uidebitis me, quia ego uado ad Patrem. Dixerunt ergo quidam ex discipulis eius inter se: Quid est hoc quod dicit nobis, Pusillum, & non uidebitis me, & rursus pusillum: & uidebitis me, & quia ego

uado ad Patrem? Dicebant ergo: Quid est hoc quod dicit, pusillum. Nescimus quid loquatur. Cognouit autem Iesus, quòd uellent ipsum interrogare, & dicit eis: De hoc quæritis inter uos, quòd dixi, Pusillum & non uidebitis me, & iterum pusillum & uidebitis me. Amen amen dico uobis, plorabitis & lamentabimini uos, mundus contrà gaudebit. Vos autem mœrore afficiemini, sed mœror uester uertetur in gaudiũm. Mulier cùm parit, dolorem habet, quia uenit hora eius: cùm autem peperit puerũ, iam nõ meminit anxietatis, propterea quòd gaudeat hominem esse natum in mundo. Et uos

Ierem: 12. Herr wenn Ich gleich mit dir rechten wolte, so behieltestu doch recht, dennoch muss Ich vom recht mit dir reden.

Quare via impiorum prosperatur, bene omnibus qui prævaricantur et inique agunt. etc.

Hiob: 21.
Psalm: 73.

uos igitur nũc quidem mœrorẽ habetis, sed iterum uidebo uos, & gaudebit cor uestrũ, & gaudium uestrum nemo tollet à uobis. Et in illo die me non interrogabitis quicquam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium pars est concionis Christi, quàm habuit pridiè antequam pateretur, in Cœna coram discipulis suis, in qua concione multa docuit. Nam de officio suo, morte, cruce, resurrectione, & glorificatione uerba fecit. Deinde de Ecclesia disseruit, quæ sit, & quæ sit eius in hoc mundo fortuna futura: quòd sit habitura aduersarios qui eam impugnent: quòd fide tandem sit superatura omnes suas ærumnas, ad quam partem etiam præsens Euangelium pertinet. Consolatur enim discipulos suos, quos mœstos animaduertit ex prædictione suæ crucis: prænunciat fore, ut excitatus à mortuis, rursus sit eos uisurus: & addit pulcerrimam de muliere parturiente similitudinem, cum qua similem fortunam experietur Ecclesia: quemadmodum enim tristis puerpera consolationem maximam capit, ex prole nata: ita Ecclesia eluctata è præsentis uitæ ærumnis, plena tandem gloria cum Christo fruetur, modò in eius fide usq; ad finem constans perstiterit. Loci tres.

I. Præmonitio Christi de sua morte & resurrectione.

II. Infirmitas Apostolorum adeoq; omnium mortalium.

III. Crux Ecclesiæ in hoc mundo & eiusdem gloriosa ac læta liberatio.

DE PRIMO.

De morte & resurrectione Christi breuius dicam, quia nuper omnia copiosius audiuimus. Modicum, inquit, & non uidebitis me, & iterum modicum & uidebitis me, quia uado ad Patrem. Hîc Christus paulò obscurius prædicit suam mortem & resurrectionem. Sensus autem est: Modicum & non uidebitis me, id est, mortuus ad triduum in sepulcro iacebo, ut me non uideatis: & rursus modicum & uidebitis me, hoc est, excitatus à mortuis conspiciar à uobis quadraginta diebus, antequam uisibiliter ascendam in cœlum sublatus nube, è conspectu uestro. Et hoc est quod dicit, quia uado ad Patrem, id est, per mortem transitum faciam à cruce ad gloriam cœlestem. Quid, an non post ascensionem adest suæ Ecclesiæ? Imò adest iuxta suam promißionem usq; ad cōsummationem seculi, non quidem corporali modo, sed spirituali. Nam uerbum Dei & gratia Spiritus sancti, sunt speculum, in quo Christus uult aspici: & hic aspectus satis est, quo contenti esse debemus, donec ipse ad iudicium uenerit: nam postea perpetuò fruemur eius conspectu.

Math: 28.

Sed cur discipulos suæ mortis et resurrectionis admonuit? Multæ sanæ sunt causæ, quarum præcipua est, quam ipse aßignat his uerbis: Hęc prędixi uobis, ut cùm facta fuerint credatis: mul-

tum enim confirmantur animi hominum, cùm uident euentum prædictionib. respōdere. Neq; quicquam magis erexit Apostolos, quàm quòd uiderūt omnia respondere prædictionibus Christi: unde & eius diuinitatem intelligere, & eius officium perspicere potuerunt. Deinde uoluit Dominus his crebris præmonitionibus discipulorum suorum infirmitati consulere, idq; est fidelis magistri, ut habita ratione captus eorum, quos docendos suscepit, illorum ruditati crebris inculcationibus earundem rerum, medeatur. Præterea quoq; ideò prædixit suam mortem et resurrectionem, quò discipuli scirent eum suam præsciuisse mortem & resurrectionem, & libenter usq; ad mortem Patri obtemperasse, ut nos à morte liberaret. Hæc Christi concio nobis quoq; accommodanda est: nam non dißimile nobis accidit. Modicū abesse à nobis uidetur, dum nos sine consolatione relinquit luctantes sub cruce. Deinde rursus uidetur, quando per Euangelium nos consolatur, & sui Spiritus præsentiam in nostris precibus testatur.

DE SECVNDO.

Ruditas discipulorum Christi in rebus salutis his uerbis describitur. Quid est (inquiunt) quod dicit nobis, modicum & non uidebitis me, & iterum modicum & uidebitis me, & quia uado ad Patrem, nescimus quid loquitur. Valdè mirum est quòd toties admoniti, non solùm typis, figuris & ænigmatibus: uerumetiam claris

uerbis de morte & resurrectione Domini, non tamen intelligere potuerint. Quæ huius rei causa est? Duplex sanè causa est: Vna quòd opinio semel mente concepta, non facilè euellatur, præsertim si altas radices egit. Iudæi atq; adeò ipsi discipuli Domini somniârunt Christi imperium ciuile fore, ut ipse Christus summus imperator, subiecto toto terrarum orbe dominaretur, atq; ipsi discipuli proximi ab eo essent futuri, id quod satis filiorum Zebedæi mater declarauit, quando petijt, ut alter filiorum sederet Christo à dextris, alter à sinistris. Altera causa, est caligo in toto humano genere, qua fit, ut nemo poßit quæ Dei sunt percipere, nisi doctorem habeat Spiritum sanctum. Hinc nos discamus, 1. deplorare hanc nostrā cœcitatem. 2. audire frequentius uerbum, quò ab ista caligine ignorantiæ liberemur. 3. rogare ipsum Deum, ut ipse nos doceat, iuxta illud Psal. 25. Deduc me in ueritate tua, & doce me, quia tu es Deus salutis meæ: bonus & rectus est Dominus, propterea docebit peccatores in uia. Sed nobis cauendum est, ne cùm Dominus doceat, aures cordis ad eius uocem occludamus, quemadmodum omnes illi faciunt, qui uerbum Dei sine fructu audiunt. Qui autem ita aures ad uocem Dei occludunt, tandem commerentur, ut perpetuò relinquantur in sua cæcitate & ignorantia. Deus nos conseruet, ne in hanc ingratitudinis pœnam incurramus, qua uidemus multos esse horribiliter punitos. Multos enim inuenias, quos si

inter=

interroges poſt auditam concionem, quid percepe-rint, non habent uerbum quod reſpondeant: inter-rogati de ſermonibus habitis in conuiuio aut in placito, poſſunt ſingula referre, ita ut ne unum quidem uerbum eos fugiat. Quæ eſt ratio? In qui-buſdam hoc facit naturalis ruditas de rebus ſalu-tis: in quibuſdam autem et pœna, ut audientes non audiant, & intelligentes non intelligant. Qua-propter, cariſsimi, maturè reſipiſcamus, implore-mus opem diuinam, & quando ſentimus tædium audiendi & diſcendi uerbum Dei in nobis mox co-gitemus, quòd Diabolus ſtruat nobis inſidias, mox confugiamus ad orationem, qua petamus à Deo, ut & doceat nos, & ſuo Spiritu faciat ſuo uerbo lo-cum in nobis.

DE TERTIO.

Amen dico uobis, quòd plorabitis & fle-bitis uos, mundus autem gaudebit. Vos au-tem contriſtabimini, ſed triſtitia ueſtra uer-tetur in gaudium. *Idem repetit, quod paulò an-tè dixit de ſua morte & reſurrectione: nam ſigno propoſito triplici, quid eueniet, indicat, ſed obſcu-rius. Ploratu diſcipulorum ſignificatur mors. Chriſti & ſepultura. Gaudio mundi ſignificatur triumphus Iudæorum occidentium Chriſtum: nam illo mortuo, putabant ſe ſuamq; rempublicam ſecu-ram fore.* At cùm ſubiungit, triſtitia ueſtra uertetur in gaudium, *ſignificat ſe ex mortuis reſurrecturum, unde rurſus gaudium concipient*

discipuli. Hoc ipsum declarat proposita similitudine mulieris parturientis, quæ quidem dum parturit, graues dolores sentit: Verùm postquam puerũ natũ uidet, tantũ percipit gaudium, q; doloris, quẽ paulò antea sensit, prorsus immemor reddatur. Ad eundem modũ discipuli Domini, mortuo et sepulto Domino, graues dolores animi sentiunt: sed mox excitato ex mortuis Domino, præ gaudio præteriti doloris obliuiscentur. Atq; hoc est, quod dicit: **iterum autem uidebo uos, & gaudebit cor uestrum,** *quòd me à mortuis excitatum uidebitis:* **& gaudium uestrum nemo tollet à uobis,** *id est, postea non sum moriturus, ut ex mea morte concipiatis dolorem: sed perpetuò uiuam, & ita uos Spiritu meo de noticia* Dei *instruam, ut non amplius sit uobis opus me quicquam interrogare.* Ita simpliciter uidimus sensum textus: Nunc autem hæc omnia ad Ecclesiam omniũ temporum transferenda sunt, quæ in hoc mundo erit sub cruce, dum impij lætantur: uerùm tandẽ apparente Christo plenum & perfectum gaudium in omni æternitate consequetur. Nam istud triduum, quo Dominus passus est & excitatus, imago est crucis Ecclesiæ, gaudij mundi, id est, impiorum persequentium Christum, et ipsum in suis membris occidentium, & gloriosæ liberationis Ecclesiæ, quæ tum futura est plena, quando Dominus ueniet in nubibus, cum gloria & potestate magna, & assumet suos ad æterna gaudia, & impios tradet Diabolo æternis pœnis cruciandos. Cùm

Nota benè immo optimè.

Cùm igitur hic locus admonet nos de cruce Ecclesiæ, & eius gloriosa liberatione: Dicam 1. Quid sit crux & quàm uaria. Deinde, quæ causæ crucis. Tum, discrimen inter crucem piorum & supplicia impiorum. Ad hæc, quo animo, pio sit crux ferenda. Postremò, unde consolatio sub cruce petēda sit.

De cruce ecclesiæ, et eius gloriosa liberatione.

Quid est crux? Est quæuis afflictio, cui membra Ecclesiæ Christi in hoc mundo obnoxia sunt. Cuius differentiæ quadruplices esse uidentur.

1. Nam crux pij hominis uel est animi dolor afflictioq́; corporis, idq́; uarijs de causis: ut ex accepto damno, tristi amicorum casu, siti, nuditate, carcere, tortura, ut sanctus Iacob summum dolorem animi habuit propter amissum filium Ioseph. Ioseph corporis afflictionem in carcere expertus est: Lazarus extra portam diuitis famem & corporis ulcera sensit, & multi pij hodiè, uarijs animi & corporis exercentur ærumnis.

2 Vel est pugna acerrima carnis & spiritus in pijs: Nam caro semper concupiscit aduersus spiritum, interdum uincit & prorsus uidetur spiritum prosternere, ut in Dauide uidemus, qui uictus carnis concupiscentijs in peßima scelera homicidij & adulterij lapsus est, et nisi reuocatus fuisset ad pœnitentiam, & rursus imperio spiritus fuisset subiecta caro, æternùm perijsset. Hinc Paulus clamat: Quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Iesum Christum. Rom. 7.

3. Vel est difficultas uocationis in Oeconomia, poli=

politia & Ecclesia. Quantam crucem pij etiam mariti & matronæ experiuntur, in educandis liberis, in quærendis necessarijs uitæ, nôrunt illi qui hoc experti sunt. Qui gerunt magistratum: ut reges, nobiles, consules, præfecti, non sunt immunes à cruce, modò alioqui pij sint: Ita quoq; pij Episcopi, parochi & alij Ecclesiarum ministri, sæpè ex difficultate officij grauem experiuntur crucem.

4. Vel crux est certi delicti pœna, sicut sunt multæ causæ calamitatum Ecclesiæ, de quibus causis iam dicam.

Quæ sunt itaq; crucis Ecclesiæ causæ? Quædam causæ crucis in nobis sunt: quædam extra nos. In nobis sunt tres causæ crucis, quarum prima est peccatum inhabitans, hoc est, originale: hoc peccatum, nisi coërceretur, produceret fructus exitiales. Secunda est concupiscentia inde pullulans, tanquam flamma ex igni, quæ flamma nisi aqua crucis extingueretur, incendium inferni excitaret. Tertia causa in nobis, sunt quotidiani lapsus, quos peccatum originis per suas concupiscentias gignit. Septies, inquit Salomon, in die cadit iustus & resurgit. Hos quotidianos lapsus reprimit crux nobis diuinitus imposita, ne cum hoc mundo damnemur in peccatis nostris.

S. prouerb: 24. cap:

Deinde sunt & extra nos causæ crucis, sed diuersæ. Nam Deus ex paterna bonitate, nos sua uirga uisitat. Quemcunq; enim recipit, castigat, non alio affectu quàm bonus pater. Deinde diabolus insidiatur

Ebr: 12. prouerb: 3. Apocal: 3.

ſidiatur Eccleſiæ, ut in Iob uidemus: ſed Deus ei limites præſcribit, ultra quos progredi non ualet. Præterea membra diaboli, hoc eſt, tyranni & mali homines in mundo, qui Eccleſiæ moleſtias faciunt in hac uita. Sunt & aliæ cauſæ crucis, quas omittam, & dicam de diſcrimine crucis piorum et ſupplicij impiorum.

Quod eſt igitur diſcrimen inter crucem piorum et ſupplicia impiorum, poſtquam ſæpe in hoc mundo uidemus pios & impios grauibus ærumnis affici? Sunt ſanè multa diſcrimina.

De diſcrimine crucis piorum, et ſupplicij impiorum.

PRIMVM diſcrimen ſumitur à cauſis efficientibus: Nam ut afflictio piorum proficiſcitur ex paterno amore Patris cœleſtis erga filios ſuos, ita ſupplicia impiorum ex ira & furore iuſti iudicis Dei proueniunt, qui ſceleratos punit, ut hoſtes & aduerſarios.

SECVNDVM diſcrimen ſumitur à cauſis finalibus, pij enim cruce exercentur in illorum bonum: impij uerò ſupplicijs afficiuntur in ipſorum malum, niſi reſipiſcant.

TERTIVM diſcrimen ſumitur ab effectibus: pij enim, ut Iob, Dominum benedicunt & inuocant ſub cruce: impij autem fremunt aduerſus Deum & indignantur: pij erudiuntur, impij confunduntur: pij probantur, impij perturbantur: pij ſub cruce ſperant, impij uerò deſperant.

Iob: 1. Capit.

QVARTVM diſcrimē à tempore petitur. Pij ad breue tempus, ut poſtea cum capite Chriſto glorifi-

glorificentur: impij uerò perpetuo malo inuoluantur, quorum præsens afflictio præludium est æternarum pœnarum in inferno.

QVINTVM discrimen à loco sumitur. Pij in hoc mundo tantùm erudiuntur: impiorum ignis nunquam extinguetur: hîc enim mala cruciantur conscientia, illic æterna ira Dei obruti, nunquam finienda luent supplicia. Ita habemus discrimina crucis piorum & afflictionis impiorum: nunc pauca adijciam de consolatione, qua pij se sub cruce erigere debent.

Pius in Cruce c[illegible] Iudicium et Misericordiam Dei. Ioan: 5.

Vnde ergo petenda est consolatio? I. Pius qui sub cruce premitur duo considerabit in sua afflictione, nempe iudicium & misericordiam. Iudicium quidem, quòd propter sua peccata punitur: Ideò Christus dicit, Noli peccare, ne quid deterius tibi accidat. Misericordiam uerò, quòd ideò punitur, ut conuertatur & agat pœnitentiam, iuxta illud I. Cor. II. Cùm iudicamur à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Fidelis ergo cùm exercetur cruce, ex paterna misericordia consolationem petat.

SECVNDO, pius in cruce petet consolationem ab exemplis, cuiusmodi multa ad Hebr. II. recitantur, & Paulus sæpè nobis proponit exemplum Christi, cui nos conformes fieri oportet in cruce, ut olim cum illo glorificemur. Patitur enim pius cum Christo, tanquam eius membrum: Nam ut Christus passus est, primùm, ut obediret Patri: deinde,

inde, ut uinceret & damnaret peccatum nostrum, ita & nos Deo obedire debemus sub cruce, & uincere & damnare peccatum nostrum: non quidem illud expiando, ut ipse fecit, sed mortificando.

TERTIO, pius consolationem petit à finibus crucis, non enim castigatur pijs cruce ut pereat, sed ut coërceatur, & ueluti freno quodam retineatur, ne à Deo deficiat.

pius

QVARTO pius consolabitur se ex præsentia Dei: ita enim Deus inquit, Ego tecum sum in tribulatione. Nisi enim Deus nos sua præsentia in cruce tueretur, omnino desponderemus animum, & abijceremus confeßionem.

psalm: 91.

QVINTO petet pius consolationem ex promißione liberationis, mitigationis pœnarum, & auxilij diuini. Clamauerunt, inquit Psalmus, Patres nostri, & exaudisti eos.

psalm 34.

SEXTO petet pius consolationem ex collatione præsentis afflictionis & futuræ gloriæ: Illa momentanea est, hæc æterna. Hæc sint dicta de cruce piorum. Deus det nobis gratiam, ut sub cruce Deum uera patientia glorificemus per Iesum Christum Dominum nostrum, Cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA QVARTA POST PASCHA, Iohan. 16.

Vado

VAdo ad eum qui misit me, & nemo ex uobis interrogat me, quò uadam. Sed quia hęc locutus sum uobis, mœstitudo impleuit cor uestrum. Sed ego ueritatem dico uobis, expedit uobis, ut ego uadam. Si enim non abiero, consolator ille non uenit ad uos. Sin autem abiero, mittam eum ad uos. Et cùm uenerit ille, arguet mundum de peccato, & de iusticia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non credunt in me. De iusticia uerò, quia ad Patrem uado, & posthac non uidebitis me. De iudicio aũt, quia Princeps huius mundi iam iudicatus est. Adhuc multa habeo, quæ uobis dicam, sed non potestis

ceſtis portare nunc. Cùm autem uenerit ille, qui eſt Spiritus ueritatis, ducet uos in omnem ueritatem. Non eum loquetur à ſemet ipſo, ſed quęcunq; audierit, loquetur, & quæ futura ſunt annunciabit uobis. Ille me glorificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. Omnia quæcunq; habet Pater, mea ſunt, Propterea dixi, quòd de meo accipiet, & annunciabit uobis.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium eſt pars concionis Chriſti quam habuit poſt Cœnam, pridiè quàm pateretur, in qua, ut die abhinc octauo admonuit, præmonuit diſcipulos ſuos de ſua paßione, morte, reſurrectione, & de Eccleſiæ perſecutione, conſolatione & ſtatu regni ſui, qualis futura eſſet uſq; ad conſummationem ſeculi, diſſeruit: idq; in eum finem, ut diſcipuli confirmarentur in fide, & ne abijcerent confeßionem, propter crucem & ſcandala inde orta inter multos. Iſta cauſa fuit etiam huius concionis, quam recitaui: cuius ſumma eſt, quòd Chriſtus polliceatur Eccleſiæ aduocatum, doctorem & gubernatorem Spiritum ſanctum: unde indicatur diſcrimen inter adminiſtrationem regni politici & regni Chriſti. Illud enim externis opus habet neruis, ut legibus, magiſtratuum ordinibus, publicis pœnis &c. Hoc, uerbo, ſpiritu, diſciplina paterna & Sacramentis adminiſtratur. Loci tres:

I. Vtilitas

I. Vtilitas et necessitas abitus Christi ad Patrē, in quo regnum Christi describitur.
II. Quid efficiat Spiritus sanctus in mundo.
III. De dicto : Multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modò.

DE PRIMO.

Vado ad eum qui misit me, & nemo uestrum interrogat me, quò uadis? *hoc est: Nunc mea mors imminet & uictoria super morte, quàm nactus ad Patrem ascendam. Quòd ita obscurè loquatur Dominus, ideò facit, ut discipulos excitet ad inquirendum de sua morte et resurrectione diligentius: uerùm illi nihil minus cogitârunt, quàm ut traderetur tam turpi morti, quem illi Meßiam agnouerant: adeò cœcutit ratio in diuinis, rep[illegible]it hîc in terra, non potest rectè de rebus cœlestibus & de regno Christi cogitare.*

Quia, *inquit,* hæc dixi uobis, tristitia impleuit cor uestrum, *hoc est, quia auditis me mentionem facere mortis et crucifixionis, tristitia afficimini: nec enim intelligitis, quid boni mea mors et resurrectio sit uobis apportatura.* Sed ueritatem dico uobis : expedit uobis, ut ego uadam, *quasi dicat :* Non *cogitabitis de mea morte, quasi de morte alterius hominis : sed hoc scitote, quòd mea mors, mea resurrectio, & abitus ad Patrem singularem utilitatem uobis adferet. Vtilitas autem hæc in summa est. Vt Christus natus, circūcisus, oblatus, Doctor factus est: ita etiam paßus est & exci=*

& excitatus ex mortuis in nostram salutem, modò firma fiducia in illum recumbamus: unde illud, Roman. 10. Si in corde tuo credideris, quòd Deus excitârit Iesum ex mortuis, saluus eris. Hanc utilitatem abitus Christi, non intellexerunt discipuli: sed tantùm somniârunt de regno mundano, in quo Christus ut summus Monarcha præsideret.

Si enim non abiero, Paracletus non uenit ad uos, quasi diceret, uestra causa patiar, uestra causa resurgam, uestra causa uadam ad Patrem, ut inde uobis Paracletum, consolatorem & aduocatum, mittam. His uerbis duo innuit. Vnum, quòd Ecclesia sit habitura hostes in hoc mundo, & quòd sit exercenda cruce. Alterum, quòd in cruce & persecutione sit habitura consolatorem et aduocatum Spiritum sanctum, quem ipse donabit ei. Ita enim ait: Cùm autem abiero, mittam eum ad uos. Hæc omnia eò pertinent: ut cùm discipuli uideant Christum tradi à Iuda, rapi ad supplicia, condemnari ad mortem turpißimam, animum aliquo modo erigant, freti his Christi promißionibus. Hinc & nos petamus consolationem, quoties in regnis mundi affligimur, & cogitemus discrimen inter regnum Christi & regnum mundi. In illo est Spiritus sanctus, aduocatus, et consolator, quem Pater dabit petentibus, iuxta promißionem Christi: Et dabit Spiritum sanctum petentibus: in hoc afflictio & miseria. SECVNDO.

Lucæ 11.

DE TERTIO.

In secunda parte textus dicit, quid Spiritus sanctus facit in mundo. Cùm uenerit (inquit) ille arguet mundum de peccato, & de iusticia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me: de iusticia uerò, quia ad Patrem uado, & iam non uidebitis me: de iudicio autem, quòd princeps huius mundi iam iudicatus est. Hæc Christi uerba ad duo tempora referenda sunt, nempe ad illud quod mox consecutum est ascensionem Domini, & ad reliquum totum tempus, usq; ad consummationem seculi. PRIMVM ergo dicam quomodo intelligenda sint hæc uerba, respectu temporis quod mox consecutum est ascensionem Domini, quando Spiritus sanctus uisibiliter die Pentecostis datus est Apostolis. Primùm dicit: Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, hoc est, ita conuincet mundum reum peccati, ut nihil habeat, quod prætexat. Mundus, id est, hostes à quibus sum reiectus, spretus, & in crucem adactus, manifesto spiritus testimonio, ac propria conscientia conuictus fatebitur se errasse, & uehementer peccasse, quòd in me non crediderit. Hoc quàm uerum fuerit, ostendunt illi, quos Petus arguit homicidij Actor. 2. Hi enim conuicti de suo peccato, dicunt: Quid faciemus uiri fratres: ita hi ad homicidij confessionem adacti sunt, & agnoscunt se uehementer peccasse, quòd illum occiderint in quem credere potius debuissent.

Deinde arguet mundũ de iusticia. De cuius iusti-

cia? Mundi'ne? Non. Mundus.n.nullam ueram iusticiam habet. De cuius ergo iusticia? De Christi iusticia. Conuincet enim spiritus sanctus coram mundo, quòd Christus uerè iustus fuerit. Hoc ita esse, ex subiecta ratione patet. Quia, inquit, uado ad Patrem, & amplius non uidebitis me. Hoc est, cùm mundus apertè in Ecclesia spectabit Spiritum sanctum, per me in uos effusum, fateri cogetur me uerè iustum fuisse, & non blasphemum & impium, propterea quòd me dicerem Dei filium: Spiritus sanctus enim testabitur de mea innocentia.

Præterea arguet Spiritus sanctus mundum de iudicio, quia princeps huius mundi iudicatus est. Quid hoc est? Mundus qui me per ludibrium Christum dixit, & iußit ut de cruce descenderem, conuincetur per Spiritum sanctum, quem die Pentecostes in uos effundam, quòd iniquè iudicârit. Nam Spiritus sanctus faciet, ut re ipsa intelligant & cognoscant me Diabolo superato per resurrectionem, imperium exercere in mundo, cùm nemo uobis resistere poterit. Hic est horum uerborum sensus, si ea ad efficaciam Spiritus in die Pentecostes referamus. Neq; tamen ad illud tempus pertinent ita, quin etiam ad totum tempus usq; ad seculi huius consummationem referri poßint ac debeant, quemadmodum nunc declarabo.

PRIMVM ergo Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, hoc est, reum ostendet peccati. Cuiusnam peccati? quòd, inquit, non credide-

runt in me. An ergo non sunt alia peccata, quæ arguet Spiritus sanctus, quàm infidelitas seu non credere in Christum? Sanè sunt infinita & horrenda peccata contra primam & secundam Tabulam. Quare ergo hoc solùm posuit? Quia hoc manente, & cætera detinentur, et hoc discedente, et cætera remittuntur. Vt ergo cum infidelitate omnia reliqua peccata adsunt: ita ubi fides est in Christum, omnia peccata remissa sunt. Nam credenti promittitur uita æterna, quòd non fieret nisi peccata remissa essent. Hic ergo uidemus, quàm sit necessarium in Christum credere. Sed quid est in Christum credere? Est statuere illum esse pontificem & regem, qui sua morte expiauit peccatum, & resurrectione gloriosa adduxit iusticiam, seu quòd suo sanguine, qui Deus & homo est, sibi Ecclesiam acquisierit, Act. 20. Hæc fides non est opus hominis, sed Dei: non est nata ex natione, sed ex uerbo Dei. Porrò uerbum Dei est duplex: Lex & Euangelium. Lex tollit fiduciam nostri: Euangelium operatur fiduciam Christi. Lex enim proponit nobis iustam uoluntatem Dei, uidelicet ut custodiamus legem alioqui uoluntate Dei damnandi. Euangelium proponit nobis gratiosam uoluntatem Dei, quæ est quòd Deus uelit nos remißis peccatis, propter Christum in gratiam recipere. Vt ergo ex lege deuenimus in cognitionem nostræ imbecillitatis, & ex hac in cognitionem uoluntatis Dei iustæ, et iudicij, unde & in desperationem: Ita ex noticia Euange-

lij de-

Credere in Christum quid?

lij deuenimus in cognitionem misericordiæ Dei, propter Christum datum, ut fieret uictima, et tolleret peccata omnium in se credentium. Ex hac cognitione, operante Spiritu sancto, concipitur fides, qua abolentur omnia peccata, et offertur Christi iusticia, ut non amplius ut peccatores damnemur, sed iusti & filij Dei, in conspectu eius appareamus. Quibus & hæreditas uita æterna est promissa, iuxta illud: Qui credit in filium, habet uitam æternam, qui uerò incredulus est filio, non uidebit uitam: sed ira Dei manet super eum. Cur ita? quia in peccato suo manet, propter quod ad pœnas æternas obligatus est, iuxta illud: Qui non credit in Filium, ira Dei manet super eum. Iræ nomine maledictio & pœna cum damnatione coniuncta significatur. Hinc patet quàm necessaria fides sit, et quid efficiat.

Ioan: 3.

Ioan: 3.

Deinde sequitur. Et arguet mundum de iusticia, quia uado ad Patrem, et amplius non uidebitis me. Hoc est, S. sanctus arguet mundum, quòd non sectetur ueram iusticiam, qua coram Deo consistere poßimus, illa autem iusticia est Christi, uidelicet quòd ipse uadens ad Patrem, illic est pontifex & interpellator pro credentibus: nam Christum pati & interpellare apud Patrem est credentium iusticia. Sed quia hoc non statuit infidelis mundus, arguitur à Spiritu sancto: is enim efficaciter conuincit, quòd non aliunde poßit hominibus iusticia contingere, quàm ex imputatione iusticiæ Christi, quæ

illis contingit, qui in ipsum credunt. Hæc sunt noua & admiranda omnibus ijs, qui iusticiam fidei non intelligunt: sed somniant se iustos esse, uel externa obedientia legis, uel humanis traditionibus, ut olim Pharisæi & hodiè Papistæ faciunt. Hi non intelligunt, quòd omnia opera mundi sint longè imperfectiora, quàm ut potentiam Diaboli et mortem superare poßint. Sed quomodo probatur quòd Christi obedientia sit nostra iusticia? Id probatur firmißimis scripturæ testimonijs. Paulus Rom. 5. Quemadmodum per inobedientiam unius, scilicet Adæ, peccatores constituti sunt multi: Ita per obedientiam unius Christi, iusti constituentur multi. Hanc Christi iusticiam nobis imputatam habemus, quando in eum credimus, iuxta illud Rom. Corde creditur ad iusticiam. Item: Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iusticiam. Paulus Roman. 3. Arbitramur hominem iustificari fide absq; operibus legis. Hoc ipsum significat hic Christus, cùm ait: Arguet Spiritus sanctus mundum de iusticia, quia uado ad Patrem. Hoc est, Spiritus sanctus non solùm me iustum conuincet fuisse, uerumetiam iusticiam eorum esse, qui in me crediderint, manifestabit.

Rom: 10.
Rom: 4.

Præterea sequitur: Et arguet Spiritus sanctus mundum de iudicio, quia Princeps huius mundi iudicatus est. Hoc est, Spiritus sanctus conuincet inuito mundo, me Semen illud esse, quod promissum erat, ut contereret caput serpentis,

Genes: 3

tis, id est, quod iudicaturum erat principem huius mundi: cum quo etiam iudicata & damnata sunt omnia eius membra: nam si caput damnatũ est, quid poterunt membra? Quare sæuiat Diabolus contra pios quantum uelit: nihil tamẽ potest. Insidiabitur quidem: sed non prosternet, donec fidem seruauerimus firmam & constantem. Ita enim ait Iohannes: Hæc est uictoria, quæ uincit mundum, fides uestra. Per mundum significatur ipse Satanas, cum uniuersa sua cohorte, tyrannis, Sophistis, Hypocritis & piaculis. Nam Christus per suum Spiritum confudit iudicium Satanæ, qui per suos satellites condemnat Euangelium. Non enim cursum Euangelij impediet: etiamsi id sæpißimè facere conatur flumine sanguinis, inde usq; ab initio mundi, & maximè post resurrectionem Christi.

1. Ioan: 5

Habemus quomodo Spiritus sanctus arguet mundum: Nunc breuiter uideamus, quid in Ecclesia faciat. Primùm adest efficax in uerbo & Sacramentis. Vbicunq; enim uerbum Dei purè prædicatur, & Sacramenta iuxta institutionem Christi administrantur, illic adest & uult esse efficax in auditoribus uerbi & participantibus Sacramenta. Qui autem uerbum uel ociosè audiunt, uel Sacramentis utuntur sine reuerentia, hi se opponunt Spiritui sancto, & uerbi & Sacramenti ministerium contemnunt in suum proprium malum & damnationem.

Deinde, ut hic textus docet, adest Spiritus san-

ctus Ecclesiæ, ut consolator, Aduocatus, Doctor ueritatis. Nam nos in hoc mundo premimur uarijs malis, cōtra quæ opus est consolatore, ne fracti aduersis, confeßionem abijciamus. Aduersarius noster diabolus quotidiè nos accusat: quemadmodum Iob accusauit. Hîc nō consisteremus sine aduocato, qui testatur nos Deum habere propicium, qui non uelit nos abijcere propter nostra peccata, modò pœnitentiam egerimus. Deinde multa & profunda ignorantia laboramus, ut non poßimus, quæ Dei sunt, intelligere. Quare opus habemus doctore S. sancto, qui nos in omnem ueritatem ducet, iuxta hanc Christi promißionem: Cùm autem uenerit Spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem.

Ioan: 16.

Venit autem Spiritus sanctus dupliciter, uisibiliter & inuisibiliter. Visibiliter uenit in Apostolos die Pentecostes, quemadmodum suo tempore audiemus. Inuisibiliter uenit in corda hominum, quando prædicatur Euangelium, et obsignat ueritatem Euangelij in cordibus auditorum. De utroq; Spiritus aduentu loquitur Christus. Nam quòd in Apostolis præceßit uisibiliter, id sequitur inuisibiliter, ubicunq; purè docetur Euangelium.

Sed quò spectat doctrina Spiritus sancti? Non loquetur à semetipso, sed quæcunq; audiet loquetur, id est, Spiritus S. eandem doctrinam uos docebit, quam ego docui, & quæcunq; uentura sunt annunciabit uobis: Hoc est, quale sit meum regnū futurum in hac uita et post resurrectionem commu-

nem,

nē, reuelabit uobis: Et me glorificabit, quia de meo accipiet et annunciabit uobis: Hoc est, Spiritus sanctus suo testimonio et efficacia gloriam mihi à Patre datam stabiliet, ita ut portæ inferorum nihil præualere poßint aduersus regnum meum, nunquam enim poterunt meam obscurare gloriam.

DE TERTIO.

Nunc restat ut dicamus de dicto: Adhuc habeo uobis multa dicere: sed non poteſtis portare modò. Hoc loco abutuntur Papistæ, ac si Apostoli non plenam doctrinam tradidissent Ecclesiæ: idq; in eum finem astruunt, ut suas Missas, inuocationem sanctorum, rosaria, indulgentias, aquam lustralem, et alias Antichristi fraudes confirment. Verùm Christus loquitur ad discipulorum captũ, et de infirmitate quam habuerunt ante suam mortem, & de dono quod accepturi erant post resurrectionem in die Pentecostes. Quasi dicat. Multa dicerem uobis de meo regno & mysterijs alijs: sed iam nondum plenè edocti estis per Spiritum, quem suo tempore dabo uobis, qui ducet uos in omnem ueritatem, id est, in plenam de meo regno cognitionem. Hanc plenam ueritatem consecuti sunt Apostoli ipso die Pentecostes, quam postea scriptis tradiderunt. Nos eandem ueritatem petere debemus, & ea sola contenti erimus, si modò discipuli Spiritus sancti esse uelimus, cui cum Deo Patre & æterno filio sit honor, laus & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA QVINTA POST PASCHA, *Iohan.* 16.

AMen amen dico uobis, quęcunq; petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Hactenus non petijstis quicquam in nomine meo. Petite & accipietis, ut gaudium uestrum sit perfectum. Hæc per prouerbia locutus sum uobis. Veniet tempus, cùm iam non per prouerbia loquar uobis, sed palàm de Patre meo annunciabo uobis. In illo die in nomine meo petetis. Et non dico uobis, quòd ego rogaturus sim Patrem pro uobis. Ipse enim Pater amat uos, quia uos me ama-

amaſtis, & credidiſtis, quòd à DEO exiuerim. Exiui à Patre, & ueni in mundum, iterum relinquo mundum & uado ad Patrem. Dicunt ei diſcipuli eius: Ecce nunc apertè loqueris, nec prouerbium ullum dicis. Nunc ſcimus, quòd ſcis omnia, nec opus eſt tibi, ut quis te interroget. Per hoc credimus, quòd à Deo exiſti.

ENARRATIO TEXTVS.

Sapienter hoc Euangelium hodiè Eccleſiæ proponitur. Continet.n. præcipuum Chriſtianorũ opus, quod & illorũ proprium eſt: ſoli enim Chriſtiani hunc cultum inuocationis præſtare poſſunt. Nam poſtquam proximo die Dominico traditum ſit, quæ ſit uera fides, quæ iuſticia, quod iudicium, Breuiter, quodnam ſit regnum Chriſti, & in quibus ſitum ſit: oportunè hoc die, de præcipuo cultu, quem ciues regni Chriſti præſtare poſſunt, qui eſt uera Dei inuocatio, prædicatur. Et quia nullum exercitium piorum eſt magis neceſſarium, quàm oratio, & nullum opus ſit difficilius, quàm rectè orare, uolo hac concione tantùm de oratione dicere: & quò facilius hanc doctrinam intelligamus, duo de oratione dicam: quæ ſunt.

I. *Quid ſit Chriſtiana oratio & quotuplex.*

II. *Quæ ſint conditiones, quæ in omni oratione adeſſe debent.*

His enim duobus locis explicatis, ſpero ꝙ nemo ſit futurus, modò ſe docilem præbuerit, qui non planè

planè & clarè intelligat, quidnam sit Christiana oratio, & quàm necessariò orandi cultus à nobis requiratur.

DE PRIMO.

Quid est ergo Christiana oratio?

Est supplex eleuatio mentis ad Deum, aliquid à Deo petentis, aut pro acceptis beneficijs gratias agentis. Quòd autem sit duplex eleuatio mentis ad Deum, primùm confirmatur Dauidis testimonio, qui precaturus ait Psalm. 25. Ad te Domine leuaui animam meam. Deinde ex forma precandi nobis à Domino præscripta: Pater noster qui est in cœlis. Præterea ex gestu precantium, qui solent oculos in cœlum leuare inter precandum. Hoc igitur scire oportet, quòd non sit tantùm uocis strepitus oratio: sed quòd sit eleuatio supplex cordis ad Deum, cum qua supplici cordis eleuatione uerba quoque ex ore procedunt.

Sed quotuplex est Christiana oratio? Est quadruplex. Deprecatio (affbedelsse) Adoratio (tilbedelsse) postulatio (faarbedelsse) et gratiarum actio. Hæc quatuor orationis genera breuiter declarabo.

Deprecatio ergo est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua petitur liberatio ab ijs, quæ molestiam adferunt. Vt cùm petimus nos liberari à tyrannide, uiolentia, morbis, fame & alijs quæ nobis aspera uidentur.

Adoratio est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua beneficium aliquod petimus: ut cùm peti=

petimus incrementa fidei, dilectionis, patientiæ, castitatis, & cùm petimus ea quibus opus habemus ad huius uitæ sustentationem.

Postulatio est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua alius pro alio petit, uel omnes pro se inuicem intercedunt, ut cùm oramus pro morbo laborantibus, alijs'ue, qui nostra prece indigent.

Gratiarum actio est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua Deo gratias agimus, uel pro beneficijs nobis ipsis, alijs'ue præstitis, uel pro malis nobis alijs'ue sublatis. Iam tenemus quid sit Christiana oratio, & quot sint eius genera: nunc restat, ut de piæ orationis perpetuis circumstantijs dicamus.

DE SECVNDO.

In omni pia precatione, has quinq; perpetuas proprietates et circumstantias adesse oportet: quæ sunt. 1. affectus cordis in eo, qui precaturus est. 2. cogitatio causarum, quibus ad orandum impellamur. 3. quisnam sit inuocandus. 4. per quem exaudiamur. 5. quid petere ab optimo Deo oporteat. Nam hæ circumstantiæ facient nobis discrimen inter inanem Battologiam Ethnicorum, & efficacem precationem piorum. Quare rogo uos carißimi, ut diligenter has perpetuas orationis circumstantias, & discatis, & perpendatis.

Prima circumstantia piæ orationis est affectus cordis, ut cor sit benè compositum inter precandum: Nam si honestas expostulat, ut corpus benè com-

nè componamus, quando cum honoratioribus hominibus nobis erit sermo: multò magis par est, ut cùm coram Deo, in conspectu Angelorum, animus noster quàm optimè sit compositus. Qualis ergo debet esse eius affectus, qui cum fructu inuocare uelit? Primùm omnium exuat omnem cogitationem propriæ gloriæ, dignitatis & meriti. Deinde uerè inopiam suam sentiat, statuatq; se prorsus omni ope destitutum, nisi Dominus ipse manus auxiliatrices porrexerit. Tum uera pœnitentia se coram Deo prosternat. Postremò fiducia promißionum diuinarum accendatur ad precandum. Qui enim uel tumet opinione propriæ uirtutis, uel suam inopiam non sentiat, uel uera pœnitentia se coram Deo non prosternat, uel fide careat, cum Pharisæo orat, & non cum Publicano, hoc est, non orat uerè & efficaciter.

Lucæ 18.

Secunda circumstantia est causarum, quibus ad orandum commoueri debemus. Sunt autem multæ causæ, ex quibus quasdam recitabo, quò maius orandi desiderium in nobis excitetur.

PRIMA causa est mandatum Dei, cui obedire omnes creaturas decet. Inuoca me (inquit) in die tribulationis. Et Christi Apostoli sæpè ad orandum ex mandato Dei nos inuitant. Hanc causam diligenter cogitare debemus, quæ in nobis orandi affectum excitet.

psal: 50.
Luc: 22.

SECVNDA causa est promißio: promisit enim Deus se exauditurum preces nostras, sicuti in

hoc

hoc Euangelio dicitur: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Item in Psalmo, Inuoca me in die tribulationis, et exaudiam te. Exaudire nihil aliud est, quàm largiri petita.

50. psalmo.

TERTIA causa est crux premens, id est, sensus cùm nostræ, tùm aliorum inopiæ. Hîc debemus circumspicere, quid domi, quid foris nos premit: debemus perpendere pericula publica & priuata: debemus angustias Ecclesiæ militantis in hoc mundo contra diabolum et eius membra cogitare, breuiter, omnes necessitates urgentes in hac uita animo cogitandæ sunt, quibus ad inuocandum excitabimur.

QVARTA causa est uictoria in tentationibus: unde Iacob. 1. iubemur orare quoties tentationibus infestamur. Et Christus inquit: Orate, ne intretis in tentationem. Non enim facilè uel insidijs diaboli, uel improbitate mundi, uel instigatione uitiosæ carnis superabitur, qui seriò & assiduè orat. Hinc Salomon: Turris fortissima nomen Domini, hoc est, inuocatio Dei aduersus omnia mala tutissimum est præsidium.

Math: 26. et Marci. 14.

prouerb: 18.

QVINTA causa, Satanæ uariæ technæ, qui nobis in doctrina & in moribus insidiatur. Paulus Ephes. 6. iubet nos gladium Spiritus, qui est uerbum Dei sumere contra Satanam per omnem deprecationem & orationem.

SEXTA causa, fructus uberrimus orationis crebræ: nam consuetudo orandi nos in timore Dei

&

& pietate conseruat. Non enim facilè lapsui est expositus, qui perpetuis precibus munitus, pietatem seriò meditatur: contrà, qui orandi studium negligunt, uarijs casibus sunt obnoxij. Pleriq; qui rapiuntur ad supplicia, ignorant formam precandi à Christo præscriptam: & si qui nôrunt, interroganti fatentur se rarius orasse.

SEPTIMA causa, exempla sanctorum, quorum præcipua cura in uita fuit Deum seriò inuocare. Iudaicus populus ter in die orauit, manè, meridie, uesperi. Sic & Daniel fecit, atq; adeò alij multi, quorum laudatur pietas. Sed inter nos multos inuenies, qui loco orationis, non solùm manè, meridie & uesperi: uerumetiam integris noctibus & diebus scelera perpetrant, ut molle puluinar Diabolo faciant, quò securius in illorum pectorib. quiescere poßit. Has grauißimas causas seriò nos cogitare oportet, quò ueternum nostrum pellamus, & ad seriò inuocandum excitemur.

Sed quidnam his causis grauißimis præteritis, inquiunt, Deus scit quibus indigemus, et ipse nobis benè uult: Nam est noster Pater, ergo non opus est, ut nos fatigemus precibus. Respondeo: uerum quidem est, quòd Deus sciat quibus indigeamus, et uerè est noster Pater, modò eius filij simus per fidem, neq; ideò petimus, ut Deum doceamus quod ignoret. Sed rursus sciendum est, quòd non uult turbari ordinem à se institutum. Vt enim instituit quòd uelit nos alere cibo & potu, quod tamē posset facere

sine

sine istis medijs: ita uult ut bona, quæ cùm ad salutem nostram, tùm ad huius uitæ sustentationē pertinent, impetremus precibus quæ ex fide manant. Non habetis, dicit Iacob 4. quia nō petitis: petitis & non accipitis, quia malè petitis. Et Christus dicit: Dominus dabit Spiritum sanctum petentibus, non dicit ociantibus aut securè uiuentibus. Petendū est igitur, modò salutaria nobis cupiamus. Agnoscendum est utrumq; & Dei bonitas, qui paratus est ad dandum petentibus, et nostra inopia, quæ ne Spiritum trahere ualemus, nisi nos sustentet.

Tertia circumstantia est, quisnam sit inuocandus: de hac circumstantia nō opus esset dicere, nisi inuenirentur adhuc qui sanctos, nescio quos, inuocant. Quare dicā breuiter de hac summopere necessaria circumstantia. Et disertè dico, quòd solus Deus sit inuocandus. Hîc solus Deus est Pater, Filius, & S. sanctus. Filius ut idem Deus cum Patre & Spiritu sancto est inuocandus. Deinde est etiam inuocandus, ut Mediator inter nos & Deum. Quòd solus Deus sit inuocandus, quatuor rationibus confirmatur, quarum prima est mandatum: Nam de solo Deo inuocando mandatum habemus. Nunc autem cùm nihil placet Deo sine fide, & fides non potest esse sine uerbo: sequitur neminem esse inuocandum, nisi de quo mandatum habemus.

Secunda est promißio: nulla inuocatio habet promißionem, nisi quæ fit ad Deum, igitur temerè inuocamus id, quod non est Deus.

Tertia est exemplum: nulla exempla sanctorum habemus, qui sanctos inuocârunt: Quare nos insistamus illorum uestigijs, & nulli deferamus hunc diuinum cultum, nisi cui debetur, hoc est, soli Deo.

Deut: 6.
Math: 4.

Quarta est manifesta prohibitio: Dominum Deum tuum ado[illegible], et illum solum coles. Quare certißimùm tenendum est, quòd Diabolus inuexerit inuocationem creaturarum, hoc est, sanctorum propter tres fines. Primùm, ut Christo suum honorem reciperet. Deinde, ut ignominia afficeret demortuos sanctos: Præterea, ut perirent idolatræ qui sanctos inuocant. Moneo uos igitur, qui adhuc in errore estis, ut resipiscatis maturè, ne præter expectationem incidatis in manus Dei uiuentis. Neq; iuuat, quòd quidam se hoc facere dicant bona intentione: nam omnis intentio hominis in rebus salutis est mala, nisi quæ regitur uerbo Dei & Spiritu sancto. Sic enim ipse Deus dicit: Prauæ sunt cogitationes hominis à principio. Et Paulus dicit: Animalis homo, (id est, qui non habet Spiritum Dei) non percipit ea quæ sunt Dei.

Genes: 8.
1. Corinth: 2.

Quarta circumstantia: per quem inuocandum. Scriptum est enim quòd Deus non exaudiat peccatores: Est nobis datus Mediator Iesus Christus, in cuius nomine inuocabimus, quemadmodum nos hodiè Christus in Euangelio docet, inquiens: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Huius ergo fiducia, non nostra dignitate freti in-

Ioan: 9.

ti inuocabimus, certi quòd Deus per ipsum uelit nos exaudire. Verùm quia hæc Christi sententia est insignis & plena consolatione, uolo eam distinctius explicare: nam multas admonitiones utiles continet hoc dictum IN NOMINE MEO, id est, propter me & in agnitione & fiducia mei, multa complectitur: Nam d[...] monet & consolatur.

Quid quæso docet? 1. Excludendam esse dignitatem nostram. Nō enim freti nostra dignitate: sed Christi patrocinio inuocabimus. 2. Separādam esse à pia oratione Hypocrisin. Pharisæus in sua oratione multa gloriabatur de sua sanctitate: Non sum, inquit, ut cæteri homines: offero decimas de omnibus quæ possideo: ieiuno bis in Sabbato. Hic non in Christi nomine inuocauit: sed fretus sua sanctitate, uerba fudit inania potius quàm orauit. 3. Gloriationem Ethnicam deponendam esse. Ethnici. n. putârunt se exaudiri, cùm ipsi prius id à Deo meruissent, ut Agamemnon putauit se exauditum iri propter suas Hecatombas. 4. Docet discrimen inter Christianam orationem & aliorum omnium hominum. Sola. n. fides in Christum facit discrimen inter orationem Christianorum & aliorum. Turcæ, Iudæi, Ethnici & similes putant se quidem inuocare, sed reuera non inuocant, quia fiducia Mediatoris sunt uacui, nec agnoscunt illum Deum esse, qui est Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

Luc: 18.

Sacrificium 100. animalium Vniggem[?] ris, Vna sacri, ficatum.

Cuius rei monet hoc dictum, IN NOMINE

MEO? Monet nos nostræ cæcitatis. Nam cùm Christus iubet nos petere in suo nomine, non est dubium, quin magna sint illa, quæ sunt nobis petenda. Hoc ergo dicto admoniti, aperiamus oculos et circumspiciamus, quæ publica, quæ priuata: quæ interna, & quæ externa: quæ spiritualia, et quæ corporalia bona sunt petenda à nobis: & contrà quæ mala sunt deprecanda.

Quomodo cõsolatur nos hoc dictũ, IN NOMINE MEO? Consolatur nos contra duo orationis impedimenta maxima, quæ sunt indignitas et diffidentia. Contra indignitatem enim nostram, uult nos opponere suam dignitatem, cùm ait: Petite in nomine meo. Contra diffidentiam uult nos suam promißionem opponere. Verùm multi non accipiunt quod petunt, quia malè petunt, fidẽ Christi negligunt, aërem potius uerberant Battologia inani, quàm cœlum ardenti fidei affectu penetrãt. Hi non possunt iustè conqueri, quòd sæpè orent, et nihil impetrent. Quare ne in illorum inueniamur numero, ex fide oremus.

Quinta circumstantia est de rebus, quas petere & quas deprecari oportet. Res petendæ sunt in discrimine triplici. Vel enim agitur gloria Dei, uel agitur salus nostra, uel bona ad huius uitæ commoditatem spectantia aguntur.

Math. 6. Lucæ 11.

Gloriam Dei ante omnia propagari petimus, iuxta illam precationem: Sanctificetur nomen tuum. Verùm hìc non debemus Deo modum præscribere:

bere: ipse enim scit optimè, quo modo sua gloria illustrari poßit: sed uera fiducia petere, & persuadere nobis quòd nos exaudire uelit.

Salutem nostram etiam petimus, sed absq; omni conditione, quia habemus uniuersalem promißionem salutis. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, hic saluus erit. Ioel: 2.

Verùm bona, quæ ad hanc uitam faciunt, petamus cum duplici conditione, uidelicet si uel gloriam Dei impetratio eius, quod petitur, non impedit, uel nostram salutem remoratur.

Ad eundem modum mala, quæ cum his generibus bonorum pugnant, deprecanda sunt. Primi & secundi generis mala sunt deprecanda sine conditione: at ea mala, quæ nobis in hac uita molesta sunt, deprecanda sunt cum conditione non impeditæ gloriæ Dei & nostræ salutis: omnia enim gloriæ Dei postponenda sunt. Hæc sint dicta de oratione. Deus det gratiam, ut radicem agant in cordibus nostris per Iesum Christum, cui honor et gloria in secula seculorum, Amen.

IN DIE ASCENSIONIS DOMINI, Marci 16.

DIscumbentibus undecim, apparuit Iesus, & exprobrauit illis incredulitatem suam, & cordis duritiem, quòd his, qui ipsum uidissent resuscitatum, non credidissent.

Et dicebat eis. Ite in mundum uniuerſum, &
prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui
crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit.
Qui uerò non crediderit, condemnabitur.
Porrò ſigna eos, qui crediderunt, hæc ſubſe-
quentur. Per nomen meum Dæmonia eijci-
ent, linguis loquentur nouis, ſerpentes tol-
lent, & ſi quid lethale biberint, non nocebit
eis. Super ægrotos manus imponent, & be-
nè habebunt. Itaq; Dominus quidem, poſt-
quam locutus fuiſſet eis, receptus eſt cœ-
lum, & cõſedit à dextris Dei. Illi uerò egreſ-
ſi prædicauerunt ubiq;, Domino cooperan-
te,

te,& sermonem confirmante per signa subsequentia.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc festum in Ecclesia institutum est propter Articulum fidei nostræ, in quo profitemur nos credere in Iesum Christum ascendentem in cœlum, postquam à sua gloriosa resurrectione 40. diebus cum suis discipulis fuisset conuersatus. In hoc festo, ut in alijs, tria sunt perpendenda. Primùm historia cum suis circumstantijs. Deindè beneficium, quod nobis collatum est. Postremò, uerus usus & meditatio historiæ. Hæc tria se offerent in enarratione huius Euangelij: cuius summa est, quod Dominus 40. die à sua resurrectione apparuerit discipulis suis, quibus, exprobrata illis prius incredulitate & cordis duritie, dat mandatum prædicandi Euangelium per orbem terrarum, & quis fructus ex eo prædicatione ea perueniet ad auditores, modò Euangelium fide receperint, ostendit. Præterea ut fides prædicationi illorum habeatur, promittit se miraculis doctrinam confirmaturum. Hoc dato mandato uisibiliter in cœlum ascendit, & sedet ad dextram Patris. Verùm discipuli, mandato eius obtemperantes, profecti sunt prædicatum Euangelium, quod Dominus sequentibus signis confirmauit. Hæc Euangelij summa est. Loci tres:

I. Reprehensio Apostolorum.
II. Institutio ministerij uerbi.
III. Ascensio Christi in cœlum.

DE PRIMO.

Quadragesimo die à resurrectione apparuit discipulis, exprobrauitq; eis incredulitatem illorum & duritiem cordis, quòd his qui uiderant eum surrexisse non crediderũt. *Duo reprehendit in discipulis:* Duritiem cordis *et incredulitatem, hoc est, radicem & eius fructum. Radix est duritia cordis, quæ cùm ab origine sua, tùm à propria uiciositate sumit incrementa et uires: non enim potest homo, non afflatus Spiritu sancto, quicquam eorum intelligere, quæ sunt Spiritus* Dei. *Huius peßimus radicis fructus sunt plurimi & mali. Primus est, qui hîc præcipuè taxatur, incredulitas. Ex hac postea peßimi pullulant rami, ut inobedientia erga* Deum, *et quicquid est in hac uita scelerum & flagitiorum. Ex quibus et radicis uirtus non suppressa intelligitur, & quanta incrementa incredulitas sumserit, animaduertitur. Nam hoc est firmißimum indicium, ubi peccatum regnat, illic incredulitas, ueluti imperatrix, cor hominis occupat.*

Præter ea nos hinc discamus primùm, ut nos imbecilles, exemplo Apostolorum imbecillium, non desperemus, etiamsi statim non poßimus cœlestia mysteria percipere. Semper enim Ecclesia habet sua quædam uulnera, in quæ Dominus noster suum uinum & oleum infundat. Nec est quòd quisquam speret se omnem imbecillitatẽ posse exuere, donec hoc mortale corpus gestauerit. Verùm quemadmodum

dum olim populus Dei, introductus in terram pro missam, habuit uicinos hostes Philistæos, contra quos perpetuum bellum gessit: ita nos in Ecclesiã Christi introducti, & internos & externos hostes habemus, contra quos bellum gerendum est nobis, ne ignauia torpeamus. Alterũ, quod hic discamus, est, ut ex Christi facto non abijcientis rudes discipulos & imbecilles, cogitemus quàm habeamus clementem Pontificem, qui non abijcit nos propter imbecillitatem, modò aliqua fidei scintilla in nobis fuerit. Deinde & huius exemplo & nos discamus clementer & leniter cum imbecillioribus agere.

DE SECVNDO.

Cùm Christus ascensurus in cœlum, mandatum dat discipulis, dicens: Euntes in mundum uniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, Qui uerò non crediderit, condemnabitur: Instituit modum erigendi sui regni, & eius regni fructum indicat.

Duobus modis erigitur regnum Christi: Verbo et Sacramento. Eius fructus est salus ciuium: Contrà, omnes qui non fuerint in hoc regno ciues, damnationis sententiæ subiaceant. Hic uidemus magnum esse discrimen inter regni mundi & regni Christi administrationem: neq; id mirum est. Mundi enim regnum carnale est: Christi uerò spirituale. Illud legibus hominum: hoc uerbo Dei erigitur & conseruatur.

Cæterùm quia uerba Domini singulares doctrinas continent, uolo eam paulò fusius & distinctius explicare, quò magis animum Christi erga nos, & beneficia Euangelij intelligamus.

Primùm dicit: Euntes in mundum uniuersum. Vides mandatum: mittit enim discipulos suos, non ad unam aliquam nationem: sed ad omnes homines latè per orbem habitantes. Hinc diuitias misericordiæ Dei & precium uictimæ Christi æstimemus. Misericordia Dei est, ut omnes, qui per peccatum damnati erant, audiant uocem filij Dei de salute per Christum consequenda. Neq; enim hoc putandum est, quòd Deus uoluerit uocem filij hominis in uniuerso mundo sonare, ut fructu eius maxima pars destitueretur: sed potius, ut audientes uiuerent, et saluarentur per Christum, modò prædicationem Apostolicam fide reciperent.

Hoc clarius explicatur uoce: prædicate seu proclamate. Quibus? Omni creaturæ, hoc est, omnibus hominibus, absq; omni conditione personarum, nationum, sexuum. Est.n. Deus amans hominum, & uult omnium salutem, iuxta illud: Vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Sed quid debent Apostoli proclamare? Euangelium, hoc est, lætum nuncium deuictis hostibus generis humani, qui sunt peccatū, mors, Diabolus & infernus: de pace facta inter Deum & homines: de salute æterna, quam credentes in Christum hæreditate consequentur. Hæc summa est

1. Timoth. 2.

est Euangelij: uerùm ut hæc summa intelligatur melius, definitionem uberiorem dabo, quàm etiam breuiter scripturæ testimonijs declarabo.

Euangelium est doctrina diuinitus reuelata, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione & ira Dei, & proclamatur remißio peccatorum, salus & uita æterna, credentibus in filium Dei, propter eiusdem filij Dei uictimam, ut bonitas & misericordia Dei prædicetur, utq; liberati per filium fructos Euangelio dignos ex fiducia filij pro ferant.

Hæc definitio multa continet, quæ ordinè recensebimus & confirmabimus.

PRIMVM dixi, quòd Euangelium sit doctrina diuinitus reuelata, id quod ex eo confirmatur, quòd est Rom. 16. ubi Paulus Euangelium mysterium absconditum à seculis pronunciat, quibus uerbis apertißimè significat, ex humana ratione non pendêre Euangelium. Nam si ratio ullo pacto potuisset suo acumine hanc doctrinam perspicere, nequaquam mysterium absconditum à seculis dicendum fuisset.

DEINDE dictum est in definitione, quòd in Euangelio annuncietur liberatio à peccato, maledictione legis & ira Dei. Dicit enim Daniel Propheta Christum ablaturum esse peccatum, & Paulus maledictionem Legis per Christi aduentum, abolitam esse docet: Pater cœlestis de cœlo dicit se placatum propter filium. Hoc uerißimum esse ex-

periuntur

periuntur etiam omnes pij testimonium habentes Spiritus sancti, per quem clamant: Abba Pater. Quod profectò nõ facerent, nisi certò statuerent, ablatum peccatum, maledictionem legis abolitam, & iram Dei placatam.

TERTIO loco additur, quòd in Euangelio proclametur remißio peccatorum, salus & uita æterna: ita enim ipse Dominus ait Luc. 24. Sic scriptum est, & ita oportebat Christum pati, et prædicari in nomine eius pœnitentiam, et remißionem peccatorum omnibus gentibus. Et in hodierno Euangelio dicit: Qui crediderit saluus erit. Et ipse Dominus dicit: Qui credit in filium, habebit uitam æternam. Quid multis? uniuersa scriptura remissionem peccatorum, salutem & uitam æternam pollicetur omnibus amplectentibus Euangelium.

Ioan: 3. Cap:

Verùm quia hæc beneficia non contingunt omnibus: Cain enim, Iudas, Saul et multi alij periẽrũt, et hodie, pròh dolor, magna pars mundi ruit in æternum exitium, additur in definitione QVARTO loco, quòd hæc beneficia contingant credentibus. Clarè.n. dicit Dominus: Qui credit in me nõ peribit: sed habebit uitã æternam. Ne quis aũt hoc ex operum conditione pendêre existimet, Paulus iustificari hominem sine operibus scribit, & idem pronunciat uitam æternam donum Dei esse per Iesum Christum, id est, contingere credentibus in Christum, non suo merito: sed Christi beneficio.

Rom: 3.
Rom: 6.

QVINTO additur: propter filij Dei uictimam.

mam.Sic.n.ait Paulus,Per redemtionem quæ eſt in Chriſto Ieſu. Vox enim ἀπολύτρωσις, qua Paulus utitur,ſignificat redemtionem,quæ fit ſoluto pre=cio pro capitis pœna. Tale precium pro nobis ſol=uit Chriſtus, quando pro nobis factus eſt pecca=tum,ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo, 2.Cor.5.

SEXTO additur: ut bonitas & miſericor=dia Dei prædicentur. Quod confirmatur exemplo cohortis Angelorum canentis nato Domino hunc hymnum: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax,& hominibus bona uoluntas. Hoc ideò eſſe factum exiſtimemus, ut omnes qui hunc Chri=ſtum agnoſcunt,diſcant caſtißimorum Angelorum exemplo bonitatem & miſericordiam Dei prædi=care, præſertim cùm natura clamitet reddendam eſſe gratiam benè meritis.

POSTREMO in definitione Euangelij ad=ditur, ut fructus Euangelio dignos edant liberati per Euangelium. Dicit enim Paulus Epheſ.2. nos in Chriſto Ieſu creatos ad bona opera, in quib.am=bulandum eſt. Et idem Paulus dicit,nos in luce de=bere ambulare, cùm ſimus lucis filij. Quomodo enim,quæſo,conuenit,nos ex ſeruitute peccati ex=emtos eſſe, & tamen peccati ſeruitute & eius iu=go premi? Apparuit, inquit Paulus,gratia Dei ſa=lutaris omnibus hominibus, ut abnegatis omni im=pietate & humanis deſiderijs, ſobriè, piè & iuſtè uiuamus in præſenti ſeculo.

Cùm igitur firmis rationibus oſtendimus per

tolli.

Euangelium tollit peccatū, maledictionem et iram Dei, & succedere in horum locum iusticiam, salutem & uitam æternam propter Christum, dum in ipsum credimus, & quòd uelit nos Deus, propter hoc beneficium suam bonitatem prædicare, ac in tota uita gratitudinem ostendere, sequitur Euāgelium esse, sicut dixi, doctrinam diuinitus reuelatam, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione legis & ira Dei, et proclamatur iusticia, salus & uita æterna, omnibus credentibus in Christum, propter eiusdem uictimam, ut bonitas & misericordia Dei prædicetur, & ut liberati per Euangelium dignos Euangelio fructus edant.

Hæc de Euangelio sint dicta. Quòd autem additur de Baptismo, quo beneficium Euangelij applicatur & obsignatur, dicam alio tempore, quod & audiuimus Dominica prima quadragesima.

DE TERTIO LOCO.

Iam sequitur locus, qui est proprius huius Festi: nam quòd Dominus in cœlum ascenderit, narrat Euangelista. Quare de ascensione Christi in cœlum, quæ est Articulus fidei nostræ, pauca dicam, idq; clarißimè.

In hoc ergo Articulo de ascensione Domini sunt tria nobis in primis spectanda. 1. Descensus: nam prius quàm ascenderit, descendit. 2. Ascensio. 3. Fructus ascendentis Christi.

In descensu Christi de cœlo in terram duo spectanda sunt: Donum & exemplum. Donum quidem,

dem, quòd Christus de coelo descenderit, & humanam naturam assumserit, ut per suam uictimam, peccata nostra expiaret. Per Christi enim uictimã placatus est Pater, & propter Mediatorem Christum ita humiliatum, omnes credentes recipiuntur & sunt filij & hæredes Dei. Ideò enim Dominus descendit de coelo, ideò se humiliauit & deiecit, ut nos ascenderemus ex terris ad coelos, & ut exaltaremur ad æternam uitam & gloriam. Exemplum uerò ut & nos descendamus et humiliemur. 1. Pet. 2. Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur uestigia eius.

Ascensus Christi in coelum qualis fuerit, ostendit scriptura. Ascẽdit uisibiliter, corporali et Physico motu, & nubes suscepit eum in coelũ. Vnde illud: Ascendit supra omnes coelos: Ephes. 4. Neq; .n. ascendendo humanam naturam in diuinam mutauit, aut ita diffundit, ut sit ubiq; cum diuinitate.

Fructus ascendentis Christi est multiplex, sicuti ex uarijs scripturæ locis colligere est facile.

PRIMVS ergo fructus, quòd Christus sit triumphator suorum hostium, qui sunt peccatum, mors, diabolus, infernus. Hos enim hostes deuicit, & super eis triumphum egit, per suam gloriosam ascensionem. Deleuit peccatum, quando est factus uictima pro peccato. Deleto peccato exarmata est mors, nam peccatum est aculeus mortis. Destructa morte: Diabolus suas uires & arma amisit. Postremò quia infernus tantùm eos deuorat,

qui

qui sub peccato, morte & Diabolo sunt, sequitur Christum peccati, mortis & Diaboli uictorem, infernum quoq; deuicisse.

SECVNDO ascendit, ut sit nobis caput, quod in cœlum prius ascendit, quo nobis uiam monstret: unde Ioh.14. Ego abeo paratum uobis locum, & assumam uos ad me.

TERTIO ascendit, ut de cœlo spargat radios suæ uirtutis in uniuersum mundum Ephes.4. Ascendit supra omnes cœlos, ut omnia impleat. Non ergo ascendit, ut abesset: sed ut præsenti uirtute regat cœlum & terram, & adsit suæ Ecclesiæ usq; ad consummationem seculi.

QVARTO ascẽdit, ut det dona hominibus, Ephe.4. Ipse autem dedit, alios quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas, alios Doctores. Hoc est, ascendit ut sit efficax in ministerio, illud uirtutibus admirandis confirmans & obsignans in cordibus hominum.

QVINTO ascendit, ut habeamus in cœlo aduocatum. 1. Iohan. 1. Si quis peccauerit, habemus aduocatum apud Patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris.

SEXTO ascendit, ut ad se corda nostra trahat, Matt.6. Vbi est thesaurus tuus, illic & cor tuum. Coloss.3. Si surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus sedet ad dexteram Patris: debet ergo nostra conuersatio esse in cœlo, ubi noster saluator in gloria sedet, cui cum Patre

&

& Spiritu sancto sit honor, laus et gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA SEXTA POST PASCHA, Iohan. 16.

CVm uenerit Paracletus, quem ego mittam uobis à Patre, spiritus ueritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perbibebit de me. Quin & uos testes estis, quia ab initio mecum estis. Hæc loquutus sum uobis, ne quid offendamini. Alienos à Synagogis facient uos. Sed ueniet tempus, ut quisquis interficiet uos, uideatur cultum præstare Deo. Et hęc facient uobis, quia non nouerunt

Symbolum Apostolorum

runt Patrem neq; me. Sed hæc locutus sum uobis, ut cùm uenerit tempus illud, reminiscamini eorum, quòd ego dixerim uobis. Hæc autem uobis ab initio non dixi, quia uobiscum eram.

ENARRATIO TEXTVS.

EST & hoc Euangelium pars concionis Christi, quam habuit ad discipulos pridiè quàm pateretur: cuius summam nuper audiuimus. Hic autem textus continet promißionem aduocati Spiritus sancti, qui aderit Ecclesiæ, quando ipsa ab impio mundo persecutionem patietur. Nam Christus futurum esse pronunciat, ut tanta rabie ferantur aduersus Ecclesiam impij homines, & præsertim Iudæi, ut religionis Zelo ruant toto impetu contra pios: adeoq; persuadeant mundo cultum quendam Dei esse pios trucidare, eosq; extra suos cœtus eijcere. Huius autem furoris causam esse ait ignorantiam et cæcitatem, nimirum quòd nec Dei iram aduersus peccatum agnoscant, nec beneficia Christi intelligant. Loci tres.

I. Officia Spiritus sancti & ministrorum uerbi in Ecclesia.

II. Admonitio, ne pij scandalo offensi abijciant confeßionem & fidem.

III. De cruce piorũ et eorũ gloriosa liberatione.

DE PRIMO.

Cùm autem uenerit Paracletus, quẽ ego mittam uobis à Patre, is testabitur de me: sed

& uos testabimini. Hæc uerba primam doctrinam huius Euangelij continent, nimirum quòd Spiritus sanctus & Apostoli, adeoq; eorum successores debeant testari de Christo.

De Spiritu sancto hæc sunt colligenda ex textu. 1. quòd sit unus Deus cum Patre et Filio. 2. quòd sit distincta persona à Patre & Filio. 3. quòd procedat à Patre & Filio. 4. quòd detur Ecclesiæ à Christo. Cur autem datur Ecclesiæ exponitur, nimirum ut sit Paracletus, ut sit doctor ueritatis, ut testetur de Christo: de quibus officijs breuius ideò dicam, quia hæc sunt repetenda die Pentecostes.

Cur uocatur Paracletus seu aduocatus? ut hac appellatione innuitur Ecclesiæ persecutio & accusatio siue condemnatio à prophano mundo: Ita expressè significatur, quòd non sit deserenda à Christo tempore persecutionis: sed Christus mittat ei aduocatum, nempe Spiritum sanctum.

Conditiones autem aduocati sunt quatuor: Prima, ut adsit reo, id est, ei qui uim aut iniuriam patitur, seu accusatur ab impio mundo. Secunda, ut causam hominis adeoq; totius Ecclesiæ in se recipiat tanquam suam. Tertia, ut doceat & admoneat errantem, & instruat ne causa cedat. Quarta, ut consoletur afflictum: proinde cùm Spiritus sanctus aduocatus dicitur, significatur, quòd sit Ecclesiæ patronus, causam eius in se recipiat, doceat ac consoletur Ecclesiam.

Deinde dicit textus, quòd Spiritus sanctus sit

futurus Doctor ueritatis: quo nomine primùm indicatur, quòd homines suopte ingenio ueritatem salutarem assequi non poßint. Deinde quòd ueritatis doctrina non sit legis sed Euangelij: legis enim doctrinam ratio aliquo modo suopte ingenio intelligit. Tum quòd Spiritus sanctus in docentibus & discentibus sit efficax. Facit enim ut docentes intelligant ueritatem, & discentes recipiant. Praeterea admonemur, ut hunc doctorem ueritatis implo remus, ut nobis clauem scientiæ donet, caueamusque, ne nostra impuritate ipsum castum Spiritum à nobis pellamus. Nam cùm sit sanctus, id est, mundus, castus & sanctos efficiens, non habitat in corde impuro, id est, in eo quod in suis sordibus se inuoluit, & ut sus in uolutabro se coinquinat.

Ad hæc dicit: hic Spiritus sanctus testabitur de me. Cuius officij participes etiam erunt ministri uerbi.

Spiritus S. 4. testatur de Christo. I.

Sed quid testatur Spiritus sanctus de Christo? & quid de eodem testabuntur ministri uerbi? Primùm testatur Spiritus S. & ministri uerbi de Christo, quòd sit uerus Deus secundũ scripturam, unus in diuinitate cum Patre & Spiritu sancto, sicuti nos in symbolo profitemur. Secundò testatur Spiritus sanctus, quòd Christus sit uerus homo, iuxta symbolum: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria uirgine. Tertiò testatur Spiritus sanctus, quòd Christus, etsi Deus et homo: tamen unus sit Dominus, unus Christus, una persona, quemadmodum

II.

III.

modum symbolum testatur, & Christus ipse de se, cùm ait: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis, qui est in cœlo. Quartò testatur Spiritus sanctus de Christi officio, quòd sit pontifex & rex. Pontifex quidem, quia uictima Patrem placuit, qui sua intercessione nos Deo adducit. Rex uerò, quòd hostes nostros deuicerit, peccatum, mortem, Diabolum, infernum, & ad iudicium sit uenturus iudicatum uiuos & mortuos. Hæc quatuor spiritus testatur de Christo: hæc quatuor nobis in symbolo de Christo commendantur: Hæc quatuor omnes sinceri ministri Dei testabuntur de Christo, donec uenerit ad iudicium.

Ioan: 3.

IIII.

DE SECVNDO.

Hæc locutus sum uobis, ut non scandalizemini, Significat Christus in quem finem ita multum de Ecclesia, de Spiritu sancto, de sua morte & resurrectione dixerit: nimirum ut his confirmati, ne cum reliquo mundo scandalizentur. Hæc admonitio admodum necessaria est omnibus temporibus: nam mũdus est plenus scandalis. Vęh, inquit Christus, mundo à scandalis: significans grauia supplicia manere eos, qui ob scandalum ab Euangelio deficiunt. Vt autem unusquisq; nostrûm rectè iudicare poßit de scandalo, plenam doctrinam de scandalo proponam.

Math: 18.

Scandalum in genere est, quicquid impedit hominem à recto Euangelij cursu: hoc est, dictum, uel factum, uel apparentia, ut ita dicam, externa, quod

cuidam, uel causa, uel occasio offensionis est, ut à recto salutis cursu, uel impediatur, uel deflectat.

Huius scandali plura sunt genera. Est enim unum scandalum, quod datum uocant. Alterum quod acceptum nominatur, quæ qualia sunt, definitionibus & exemplis declarabo.

Datũ igitur scandalum, est quod oritur aut ex facto dicto'ue in se malo, aut ex facto dicto'ue in se indifferenti, id est, nec bono nec malo, sed intempestiuè commisso. Vtrumq; grauiter prohibitum est uoce Dei, et Christus pronunciat melius esse hominem demergi in medium maris, quàm ulli esse scandalo. Exempla sunt hæc: Arrius negauit diuinam naturam in Christo, qua re plurimos offendit, & fuit et sibi et alijs multis causa æternæ dãnationis. Dauid suo adulterio scandalo fuit omnib. sui regni incolis, qui nisi resipuisset, æternùm perijsset. Contra hoc scandalũ orat Salomon, cùm inquit: Custodi me à laqueo quem posuerunt mihi, et à scandalo operantium iniquitatem. Hoc scandali genere maxima pars mundi offensa hæret in damnatione, & quotidiè multi præcipites dantur in ruinam hoc scandalo offensi, cùm priuatim, tùm publicè. Priuatim offenduntur pueri, serui, coniuges. Pueri uident parentes à cultu Dei abstinere, abstinent & ipsi: audiunt ipsos parentes iurare, iurant & ipsi eorum exemplo: audiunt eos impudicè loqui, illi mox exemplum imitantur: iniqua enim tenacius hærent: uident potantes, fallentes, iniquè cum pro-

ximis

Math: 18.
Arrius.
Dauid.

ximis agentes, illi quoq; ut discipuli easdem artes discunt: sed uæh illis per quos hæc scandala fiunt. Illi enim seminarium Ecclesiæ Christi turbine & tempestate scandalorum deijciunt & calcant.

Hoc domesticum scandalum, est semen omnium malorum in mundo. Ea enim quæ pueri à parentibus discunt, retinent senes, et eadem quoq; suos pueros docent. Quare parentes qui Deum timent, summa cura cauere debent, ne suis pueris sint scandalo: piè igitur loquantur, rectè omnia agant, Deum colant, & suos pueros ad simile studium inuitent, ac eos in correptione & admonitione Domini erudiant, quemadmodum Paulus monet, & perpetuò meminerint huius dicti Christi, quod est Marci 9. Quisquis offenderit unum ex paruis istis, qui credunt in me, bonum esset ei potius, si circumponeretur saxum molare circa collum eius, & proijceretur in mare.

Ephes. 6.

Præterea hoc scandalum etiam committitur cùm à magistratu, tùm à subditis. Vt cùm Hieroboam uitulum adorandum prostituit in Samaria: cùm idem tyrannide sanctos Dei prophetas persecutus est. Est autem hoc scandalum grauißimum in ministris Ecclesiarum, cùm illi uel praua doctrina, uel impura uita, multis præbent occasionem malè loquendi de Euangelio, & pluribus infirmis efficacem occasionem lapsus præbent: ut sunt auari, scortatores, potatores, homicidæ & alij, qui suis moribus offendunt Ecclesiam, qui sa-

nè à cordatis Episcopis deponi deberent, ne sua ruina plures secum in lapsum traherent. Neq; subditi hîc excusari debent: uidemus enim qualis sit mundus: omnes corrupti sunt. Quis non ebrietate offendit? Quis non temeraria iurandi consuetudine scandalizat? quotus quisq; non aliquem laqueum struit ad offendiculum?

Verùm quia scandalum datum non est simplex. Aliud enim ex malo datur dicto aut facto. Aliud datur ex facto non in se malo, sed intempestiuè facto: sciendum est quòd primum genus absq; omni conditione fugiendum sit omnibus quibus salus æterna curæ est. Verùm quantum ad illud scandalum attinet quod datur ex indifferenti re, non semper fugiendum est, sed hoc iuxta hominum discrimen est agendum. Quidam homines sunt firmi, ut qui iam nôrunt Christianam libertatem: Quidam sunt infirmi, qui habent initia religionis: sed nõ sunt satis edocti de Christiana libertate: Quidã sunt obstinati & indociles & contumaces. Primùm genus non offenditur usu rerum indifferentium, imò potius gaudet de Christiana libertate. Tertium genus offenditur quidem, sed eos non curabis: sunt enim hostes Christi. Neq; ab usu rerum indifferentium abstinebis propter ipsos, multò minus abstinendum est à ueris uirtutibus: ut sunt uerus cultus Dei, uera inuocatio, uera filij confeßio. Neq; à uera doctrina, sed Christi exemplo, inuitis etiam portis inferorum, uerum Euangelium

gelium doce & profitere. Sic enim Christus fecit: sic Prophetæ: sic Apostoli, adeoq; omnes pij omnibus temporibus. Solet communiter dici, quòd qui rectè iudicat, rectè docet et rectè facit, non debeat propter scandalum abstinere ab eo quod rectum est. Hoc sanè uerißimum est, & confirmatur Christi & Apostolorum exemplis. Verùm de medio genere hominum, hoc est, de infirmis, notanda est regula Pauli: Priusquam offendam infirmum meum fratrem, non uescar carnibus in æternum. Ad eundem modum de alijs rebus Adiaphoris iudicandum est: Nam in omnibus nostris factis, ratio mutuæ caritatis & ædificationis habenda est.

Verùm hoc datum scandalum, de quo iam dictum est, habet et aliam differentiam à discrimine personarum sumtam. Aliæ enim personæ in aliqua dignitate constitutæ sunt: aliæ obscuræ priuatam uitam degentes. Scandalum quod datur à persona, in aliqua dignitate constituta multò est eo grauius, quàm quod datur à priuata persona, quæ non in dignitate aliqua est, atq; ideò meretur grauiora supplicia, cùm propter personam ipsam, quæ suum locum in quem à Deo euecta est commaculat, tùm propter homines alios, quibus lapsus causam præbuit efficaciorem, suo exemplo malo. Vt enim quò ingentius fuerit saxum cadens ab alta rupe, eò plura fragmenta facit, ita quò dignior fuerit persona, & in sublimiori dignitatis culmine constituta, eò plures in lapsum secum trahit cùm ca-

dit. Vt minister uerbi peccans ebrietate, scortatio-
ne, homicidio, aut alio flagitio, maiori offendiculo
est, quàm miles, aulicus, aut nauta siue rusticus, atq;
ideò maiori pœna coërcendus & puniendus est:
nam plures secum in ruinã trahit. Ad eundem mo-
dum de alijs iudicandum est. Dauid in regno Iudai-
co, non solus adulter & homicida erat: attamen
eius peccatum ob maius scandalum inde ortum, in
conspectu Dei aliorum delictis multò fuit atroci-
us: Quare & grauioribus pœnis, præsertim cor-
poralibus est punitus. Multò grauius peccat ebri-
osus paterfamilias, quàm seruus: Nam ille exem-
plum domesticum est: hic ut contemtus, non nisi ab
improbis in exemplum trahitur. Atq; hactenus de
dato scandalo.

Acceptum scandalum est, quod aliquis sibi su-
mit à rectis factis aliorum, aut alijs rebus: et est du
plex: Humanum et Diabolicum. Humanum partim
impiorum, partim piorum est. Impiorum quidem,
quando impij offendũtur aut rectè factis piorum,
aut libero Adiaphororum usu, aut etiam externa
Ecclesiæ forma. Nam cùm impij uident cruce pre-
mi pios, & esse ueluti reiectamenta in mundo, oc-
casionem inde maioris ruinæ accipiunt impij: ut
Iudæi qui offendebantur humilitate Christi & ca-
lamitate Ecclesiæ, quemadmodum hodiè offendun-
tur multi uulneribus Ecclesiæ. Contrà, pij accipi-
unt scandalum, quando uident impios florere: quan
do Ecclesia à Tyrannis opprimitur: cùm multi in-

nocentes trahuntur ad supplicia: cùm hæresibus turbari Ecclesiam animaduertunt. Verùm hoc scandalum rursus superant, partim confirmante eos Spiritu sancto: partim exemplis Ecclesiæ Christi: partim ardentibus precibus. Nec ullum præstantius est aduersus huius generis scandala remedium, quàm opponere perpetuam consuetudinem Dei, qui in hoc mundo ideò sinit Ecclesiam suam obrui uarijs calamitatibus, ut olim glorificetur cum filio suo dilecto Domino nostro Iesu Christo.

Diabolicum scandalum est, cùm homines præposterè captant, quæ ad peccandi licentiam obtendunt, ut Cham qui absq; dubio ita proteruè insultauit patri, ut sibi impunè peccandi licentiam acquireret. Tales hodiè uidemus permultos, qui uicia sanctorum patrum plusquam studiosè conquirunt, ut incestum Loth, ebrietatem Nohæ, concubinatum Abrahæ, adulterium & homicidium Dauid, periurium Petri, durius iugum quòd imposuit Ægyptijs Ioseph, rapinam Zachæi, ut sine pudore ad omnem nequitiam se prostituant: imò ex hominum uicijs quærunt, quomodo se obdurent ad Dei contemtum. Quare non immeritò hoc genus scandali Diabolicum uocatum est, ut quod calumnijs fulcitur in contumeliam Dei. Benè.

DE TERTIO LOCO.

Tertius locus est de persecutione seu cruce Ecclesiæ. De quo loco uide suprà Dominica tertia à Paschate. folio 377.

DOMI-

DOMINICA PENTECOSTES, *Euangelium* Iohan 14.

SI quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos nõ seruat: & sermo quem auditis non est meus, sed eius qui misit me Patris. Hæc locutus sum uobis, apud uos manens. Paracletus autem ille, qui est Spiritus sanctus, quem Spiritum mittet Pater in nomine meo, ille uos docebit omnia, & suggeret uobis omnia, quæcunq; dixi uobis. Pacem relinquo uobis, pacem

pacem meam do uobis, non quomodo mũdus dat, ego do uobis. Ne turbetur cor ue= strum, neq; formidet. Audistis quòd ego dixi uobis, Vado, & uenio ad uos. Si diligeretis me, gauderetis utiq;, quòd dixerim: Vado ad Patrem, quia Pater maior me est. Et nunc dixi uobis, priusquam fiat, ut cùm factum fuerit credatis. Posthac non multa loquar uobiscum. Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Sed ut cognoscat mundus, quòd diligo Patrem. Et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio: Surgite, eamus hinc.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc festum, quod Pentecosten, id est, quinquagesimam uocamus, est institutum in memoriam confirmati Euangelij die quinquagesimo à resurrectione Christi. Nam eo die Dominus noster mittit de cœlo Spiritum sanctum, qui sedet super Apostolos uisibiliter instar flammæ ignis, qui non solùm Apostolos in omnem ueritatem, iuxta promißionem Christi deducit: uerumetiam toti mundo confirmat Iesum in cœlo esse, & inde hoc stupendo facto suam confirmat doctrinam. Sicut enim quinquagesimo die post Pascha Iudaicum, quod primum comederunt in Ægypto, lata est Lex: & eius doctrina magnis miraculis confirmata est, quemadmodum scribitur Exod. 19. Ita post uerum Pascha, id est, post occisum agnum Dei, qui est Iesus Chri=

Christus, uoluit Deus Euangelium filij sui confirmare hoc mirando facto, id est, uisibili donatione Spiritus sancti, quemadmodum in uespertina concione fusius audiemus.

Iam Euangelium dulcissimum accedamus, quod est etiam pars illius longæ concionis, quam habuit Dominus ad discipulos pridiè quàm pateretur. Summa autem textus, quem audiuistis, est, quòd Christus tradat ueram notam fidei & dilectionis Dei, & eiusdem fidei & dilectionis fructus, nimirum ut discipuli sint pacatis conscientijs per Spiritum sanctum, quem promittit Patrem missurum in suo nomine. Monet etiam Christus de sua contra satanam uictoria, ut uel ex hac uictoria cognoscat Mundus quàm carus sit Patri. Pertinent autem hæc omnia ad confirmandos discipulos, ne scandalo crucis à confessione deficiant. Loci quatuor.

I. Vera nota fidei & dilectionis Dei.
II. Fructus & usus seruati uerbi Dei.
III. Promissio Christi de Spiritu sancto Paracleto.
IIII. De pace quam suis promittit Christus.

DE PRIMO.

Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Hæc uerba diligenter obseruemus. Veram enim notam fidei & dilectionis Dei ostendunt. Qui diligit Christum, libenter ipsum audit: libenter seruat, quod audit: libenter facit quod seruat. Hæc

Hæc enim natura coniuncta sunt. Videmus inter homines hunc morem esse, quòd non sine tædio eos audiant, erga quos non optimè sunt affecti: Contrà nihil magis expeti, quàm ut magis audiant cum summa animi obseruantia eos, quos intimè amant, præsertim cùm sciant sapienter & prudenter, multa salutaria & utilia ab illis dici.

Sed quis est sermo Christi? Primùm agere pœnitentiam. Ita enim & eius præco Iohannes Baptista, & ipse suam concionem est orsus. Hic eius affectus erga nos indicatur: Nam sine pœnitentia impoßibile est saluari. Vnde dicit: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes peribitis. Secundò, credere Euangelio, hoc est, statuere Christum sibi talem esse, qualis nobis per Euangelium annunciatur, id est, saluator, iustificator & redemtor. Huius fidei finis est salus animarũ, 1. Pet. 1. & apud Iohannem: Qui credit in filium, habet uitam æternam. Tertiò, ex hac fide fructum producere. PRIMVM, pietatem erga Deũ seu cultum Dei. SECVNDVM, innocentiam uitæ, & sanctificationem animi & corporis. TERTIVM, dilectionem proximi manantem ex uera fide & sincero corde, & bona conscientia. QVARTVM, opus uocationis facere in timore, in gloriam Dei & utilitatem proximi. Has omnes uirtutes patientia uera ornat, quæ est quædam erga Deum sub cruce obedientia. Qui meus uult esse discipulus, inquit Dominus, tollat crucem suam & sequatur me.

Math: 3. Lucæ 13. Ioan: 3. Lucæ 9.

Quid?

Quid? Cur tàm multa requiris, An non sola fide iustificamur & saluamur? Verum quidem est: Sed discernendum est inter salutis causas, & obedientiam quam requirit à suis Deus. Sola fide iustificamur: sed iustificati noui facti sumus homines, nempe filij Dei, qui iam exemplo Patris nouam & beatam uitam degere debemus.

Verùm hîc quoq; tenendum est, quòd ut duplex nota est filiorum Dei: ita etiam duplex est nota filiorum Satanæ. Nota enim filiorum Dei, alia est interna, alia externa. Interna est pœnitentia, fides, pietas, bona conscientia. Externa est auditus uerbi, & honesta conuersatio inter homines. Nam ut Christus hîc indicat amorem sui uerbi & auditum, notam esse suorum discipulorum: Ita Petrus honestam conuersationem requirit inter homines, unde Deus glorificari, & Ecclesia ædificari poßit: At nota filiorum Satanæ interna est, esse sine pœnitentia, sine fide, sine pietate, mala conscientia, imperium malorum affectuum, externus contemtus uerbi & improba uita. Has notas obseruate, & unusquisq; seipsum examinet, utrum sit inter filios Dei censendus, an inter filios Satanæ. Si inter filios Satanæ se senserit esse, reuocet quàm primùm gradum, ne citius opinione præcipitetur in iudicium. Si inter filios Dei se intellexerit esse, agat gratias Deo, petat incrementa fidei, dilectionis et aliarum uirtutum, petat se confirmari Spiritu sancto, ne Satanæ technis à pio sanctoq; cursu abducatur.

DE

Et Pater meus diliget eum:& ad eũ ueniemus,& apud eum mansionem faciemus. Hic *recitantur dulcißimi fructus seruati uerbi Christi.*

PRIMVS *est, quòd Pater diligit seruantes uerbum Christi. Habet enim eos caros in dilecto,* Eph.1.Hoc *quantum sit bonum,ex eo intelligi potest, quòd qui in Christum non credunt, manent sub ira* Dei, *iuxta illud: Qui non credit in* Filium, *manet ira* Dei *super eum. Vbi ira* Dei *est,ibi peccatum,mors,damnatio, infernus, diaboli tyrannis, breuiter, omne malum. Contrà, ubi amor* Dei,*ibi uicti hostes sunt, ibi salus, ibi gaudium, ibi uita æterna.Cogitemus ergo de hoc primo fructu seruati uerbi Christi,ut eius cogitatione magis accendamur ad amorem uerbi.*

Joan: 3.

SECVNDVS *fructus est:* & ad eũ,*inquit,* ueniemus. *Quo aduentu nullus honor maior esse poterit. Si* Deus Pater, Filius *et S:sanctus ueniunt ad eum,qui seruat sermonem Christi, profectò sequitur,quòd antea non uenerint ad ipsum:sed fuerit sub* Diaboli *potestate, et in regno tenebrarum, ubi mors & damnatio regnant. Magna amicicia est,si* Rex *uenit ad subditum, magnus honor est à maiori uisitari:sed huic honori nullus alius conferri potest, quòd* Deus Pater, Deus Filius, & Deus *Spiritus sanctus ueniunt ad hominem diligentem Christum, & seruantem sermonem eius.*

TERTIVS *fructus est,quòd non solùm* Trinitas

nitas ueniat ad hominem seruantem sermonē Christi: uerumetiam faciat mansionem apud eum, & in eo maneat. Significat Christus hac dulcißima promißione, audientes uerbum Christi et illud seruantes esse templa Trinitatis, in quibus habitat Pater, Filius & Spiritus sanctus. Tametsi autem tota Ecclesia, unum Dei templum dicitur: tamen singuli Christiani, singula Spiritus S. templa sunt. Ecce quàm magnifica est hæc promißio. Si quis promitteret misero homini magnum auri thesaurum, meritò sanè gauderet & exultaret, quòd è paupere et misero, diues & felix esset factus. Verùm hìc longè maximus thesaurus promittitur, nempe inhabitatio Trinitatis in nobis, quæ omnibus thesauris in infinitum præstantior est.

Sed quid facit Pater inhabitans in homine? quid Filius? quid S. sanctus? Pater homines in quibus habitat sua potentia, protegit & tuetur aduersus furores satanæ, cùm in omnes incredulos plenum imperium exerceat Satan. Filius eosdem sua sapientia & luce docet & illuminat, contra omnes nebulas omnium tenebrarum. Spiritus sanctus eosdem sua sanctitate sanctificat, consecrat & ungit in Prophetas, reges, sacerdotes et sanctos Domini. In Prophetas quidē, quia ea uidemus oculis fidei nostræ, quæ nullus corporalis oculus intueri potest: ea audimus aurib. fidei, quæ nulla auris corporalis percipere potest. De hoc Prophetico munere concionatur Iohel, quemadmodum Lucas etiam meminit

Act.

Act.2. In reges, cũ quia Dei filij effecti sumus per uictoriam Christi, tùm quia uirtute Christi dominamur morti & inferno, Luc.22. dispono uobis regnum, quemadmodum Pater disposuit mihi. In Sacerdotes, quia cùm credimus in Christum habemus ius offerendi Deo sacrificium laudis: habemus libertatem inuocandi Deum, per Christum unicum Mediatorem, et summum sacerdotem: habemus autoritatem docendi uerbũ Dei, sed quilibet pro suæ uocationis ratione. In sanctos uerò, quia per fidem in Christum, nõ aliter reputamur puri, quàm si Legem perfectè impleuissemus. Vide quàm multiplex fructus adfert secum obseruatio & amor uerbi Christi: nulla maior dignitas, nulla gloria, nullum decus magis eximium esse potest. Sed quid hinc discemus? ut dignè uiuamus tanto honore, ne nostra impuritate Deum expellamus è cordibus: sed potius ipsum perpetuis laudibus celebremus in uera pietate & sanctificatione. Quòd huius nos monere tanta dignitas debeat, docet Petrus 1. Petri 2. ubi ita ait: Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus quem sibi DEVS ut proprium uendicat, ut prædicetis uirtutes illius, qui è tenebris uos uocauit in admirabilem suam lucem. Qui quondam eratis non populus, nunc estis populus Dei: qui quondam non consecuti misericordiam, nunc estis misericordiam consecuti. Hinc infert Apostolus: Abstinete ergo à carnis cupiditatibus, quæ militant aduersus animam, &

conuersationem uestram habete honestam inter gentes. Quot igitur beneficia Dei erga nos audimus, tot erunt nobis stimuli ad piè sanctéq; uidendum. Quare cùm Christus hìc tanta promittit, & cùm diuina Trinitas in credentibus habitet, demus operam, ut simus mundi & puri, quemadmodum decet templa Dei esse: simus spirituales reges, ut dominemur peccato, & non amplius seruiamus ei in concupiscentijs nostris: simus sacerdotes, qui Deo uiuas hostias offeramus, eumq; ex fide Christi inuocemus: simus sancti & segregati à prophanis mundi turbis, ne in pristinas sordes rursus incidamus.

Viuen

DE TERTIO LOCO.

Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille docebit uos omnia &c. Hæc est Christi promißio, qua pollicetur suis Spirtium sanctum. Antea audiuimus, quæ sit Christianorum dignitas: nunc quid cum hac dignitate coniunctum sit audiamus. Et quia hæc pro illorum dignitate explicare non possumus, uolumus infantum more de singulis, quæ hìc dicuntur in hac magnifica promißione, balbutire. Continent igitur hæc pauca uerba septem de Spiritu sancto puncta, quæ breuiter recitabo, & ad nostrum usum accommodabo. Hæc enim puncta causas mißi & dati Spiritus sancti continent.

PRIMVM dicitur Paracletus: hac de appellatione, etsi nonnihil dixi die abhinc octauo,

tamen

tamen ea hodie repetere fortè non erit inutile.

Dicitur itaq; Paracletus, hoc est, aduocatus, ut adsit afflictis, illos doceat, illos consoletur, illorum causam tanquam suam in se recipiat, ac tandem nos impellat, ut clamemus ac ex corde dicamus: Abba Pater, Miserere nostri propter filium tuum, quem nobis saluatorem dedisti. Atq; hæc est prima causa dati Spiritus sancti.

SECVNDA est, ut nos uiuificet, atq; ideò dicitur Spiritus. Est autem duplex uita: una naturalis, qua omnia animantia uiuunt: Hæc durat ad breue tempus, nam morte tandem absorbetur. Alia uita Dei est, à qua dicit Paulus alienatos esse eos, qui non cognouerunt Christum. Huius uitæ autor est spiritus ille Christi, quem suis promisit discipulis. Hæc non est momentanea: sed perpetua, ut quæ Dei æterni propria est. Hanc uiuunt omnes, qui in filium Dei credunt, Gal. 2.

TERTIA causa mißi & dati Spiritus sancti est, ut sanctificet, à quo effectu sanctus dicitur: sanctificat autem dum in nobis fidem operatur, dum nos regenerat, dum nostram mentem, affectus & uoluntatem reformat: breuiter, dum efficit, ut simus nouæ creaturæ, iuxta Dei uoluntatem uiuentes.

QVARTA causa mißi & donati nobis Spiritus sancti, est, ut inter nos quandam confirmet caritatem: ideò à Patre ad filios mitti dicitur. Vt enim Pater intima storga & caritate complecti-

tur suos filios: ita nihil magis expetit, quàm ut filij, Patris unigeniti imitantes, fraternam inter se colant caritatem. Hoc facere decet eos, qui Deum communem Patrem agnoscunt: Qui uerò id facere recusant, illi uel filij nunquam fuerunt, uel turpiter à Patris ingenio degenerauerunt.

QVINTA causa mißi Spiritus sancti est, ut ab illo discamus qualiter Pater noster cœlestis erga nos affectus sit. Ideò dicit Dominus: Et docebit uos omnia. Quid? an aliud docebit, quàm quod Prophetæ & Moses docuerunt? An aliud quàm quod in scriptura nobis commendatur? Nullo pacto. Eadem enim docebit. An non sufficit scriptura? Sufficit quidem, quantum ad doctrinam attinet, non quantum ad nostrum captum: Nam etiamsi millies audiamus uerbum: tamen inefficax est, nisi ille intus doceat. Vnctio enim, ut inquit Apostolus, docet omnia.

SEXTA causa mißi & donati Spiritus sancti indicatur hoc dicto, In nomine meo, quo dicto significatur ultimus finis donati Spiritus sancti, qui est, ut in Christum credentes saluentur. Nam cùm Christus salus nostra sit, & Spiritus sanctus eius nomine mittatur, non est dubium, quin nostræ salutis causa mittatur.

SEPTIMA causa est, ut Christi sermonem in nobis confirmet. Ille uos, inquit, docebit omnia: ille suggeret uobis quæcunq; dixi. Hæc de Spiritu sancto in Euangelio nostro, quod hodiè

in

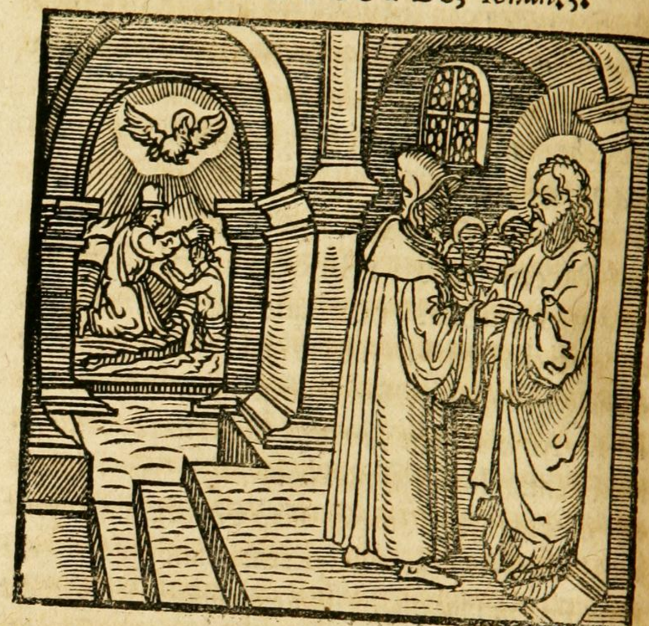
in Ecclesia legitur, breuiter significantur, plura in Symbolo adhuc breuius notantur: quæ sunt, quòd sit uerus Deus, & quòd tertia persona in diuinitate, quòd uiuificet & sanctificet, & quòd in illum uiua fiducia, ut in Patrem & Filium, recumbere debeamus. Verùm de his plura aliâs, & quædam nuper audiuimus.

DE QVARTO.

Pacem meam relinquo uobis, pacem meam do uobis, non quomodo mundus dat, ego do uobis. Hæc promißio Christi etiam est magnifica, & maior sanè quàm mundus intelligit. An non dicit Christus, sicuti nuper audiuimus, in mundo pressuram habebitis, et uos eijcient de synagogis suis? Sic est. Ideò Christus distinguit inter duplicem pacem: pacem mundi, & pacem suam. Pax mundi qualis sit, nemo non intelligit: At pax Christi qualis sit, soli filij Dei intelligunt. Nam ea est de qua Euangelium sonat, de qua prima Dominica à Paschate copiosè dixi. Verùm ut breuiter ea repetam: Pax CHRISTI est reconciliatio nostri cum Deo, remißio peccatorum, donatio Spiritus sancti, ac uita æterna, iuxta orationem Ecclesiæ: Deus, qui corda fidelium Sancti Spiritus illustratione docuisti, da nobis, quam mundus dare non potest, pacem, et ut corda nostra sint tranquilla. Hanc pacem donet nobis filius Dei, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor & gloria in secula, Amen.

Ioan: 16.

FERIA SECVNDA
PENTECOSTES, Iohan. 3.

NBene. Summa totius Euangelij de Iesu Christo.

SIc Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Non enim misit Deus filium suum in mundum, ut condemnet mūdum, sed ut seruetur mundus per eum. Qui credit in eum non condemnatur: Qui uerò non credit, iam condemnatus est, quia non credit in nomen unigeniti filij Dei, Hæc est autem condemnatio, quòd lux uenit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. Erāt

enim

enim opera eorum mala. Omnis enim qui mala agit, odit lucem, nec uenit ad lucem, ne arguantur opera ipsius. Qui autem operatur ueritatem, uenit ad lucem, ut conspicua fiant facta ipsius, quòd per Deum sint facta.

ENARRATIO TEXTVS.

Heri audiuimus, confirmatum esse Euangelium Iesu Christi per stupendum miraculum, uidelicet, quòd miserit Christus de cœlo Spiritum sanctum uisibili forma, quem non solùm senserunt Apostoli, uerumetiam uiderunt omnes, qui eo die adfuerunt Hierosolymis: quemadmodum narrat Lucas Act. 2. Hodie Ecclesia proponit Euangelium, in quo Christus proponit summam eius doctrinæ, ad quam confirmandam, datus erat Spiritus sanctus in die Pentecostes. Colloquitur autem Christus cum Nicodemo, qui fuit ex Pharisæis, et princeps Iudæorum, quemadmodum audiemus latius Dominica Trinitatis. Huic proponit Christus in textu, quem legi, salutis & damnationis causas, monstratq; unde sit et salutis origo, & unde damnatio ueniat. Dicit Christum ideò datum esse, ut credentes per ipsum saluentur: reliquos testatur hærere in sua damnatione: quemadmodum clarè uidebimus in textus enarratione. Loci:

I. *Commendatio dilectionis Dei et misericordiæ erga homines.*

II. *Instrumentum, quo hominibus applicantur beneficia Christi, signatur.*

Actor: 2. Tota domus Israel certo sciat, quod dominum et Christum fecerit Deus, hunc Iesum, quem crucifixistis.

III. Consolatio piorum contra tentationem peccati & iudicij.

IIII. Discrimen inter credentes et nõ credentes.

DE PRIMO.

Sic Deus dilexit mũdum, ut filium suum unigenitum daret. His paucis uerbis commendatur nobis Dei dilectio & misericordia: idq; non nudis uerbis: sed facto omnium maximo. Non est enim uera dilectio, quæ uel in corde tantùm latet, uel in lingua sedet: sed quæ ex intimo cordis affectu proficiscens, uoce & facto se declarat. Quomodo ergo hîc diligit Deus? Diligit adeo, ut etiam Filium suum pro mundo redimendo dederit precium redemtionis, ut sua morte, morti & damnationi addictos redimeret. De hac Dei dilectione loquitur Paulus Rom. 5. Commendat nobis suam caritatem Deus, quòd cùm adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuis sit. Et Rom. 8. Si Deus pro nobis, quis cõtra nos? qui etiam proprio Filio non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit eum. Quotidiè maxima argumenta caritatis Dei erga homines contemplamur in tota uita & rerum gubernatione: Verùm illa caritas, quæ ita in rebus huius uitæ relucet, uix est tenuis umbra illius summæ dilectionis, qua nos in filio (quem dedit in amarißimam mortem pro nobis) complectitur. Hæc Dei dilectio habet summam misericordiam coniunctam, de qua in multis locis Moses, Prophetæ, et Psalmi concionantur, unde pauca testimonia desu-

desumam, ad nos confirmandos de uoluntate Dei erga nos. Moses Exod. 34. ita ait: Dominator Domine Deus misericors, & clemens, & multæ miserationis, & uerax, qui custodis misericordiam in millia, qui aufers iniquitatem & scelera atq; peccata. Deut. 5. Ego sum Dominus Deus tuus, & faciens misericordiam in multa millia diligentib. me, et custodientibus præcepta mea. Esa. 16. Et præparabitur in misericordia solium. Ionæ 4. Scio enim quia tu Deus clemens & misericors, patiens & multæ miserationis, & ignoscens super maliciam. Dauid Psal. 32. Misericordia Domini plena est terra. Et Psal. 102. Secundum altitudinem cœli à terra, corroborauit misericordiam suam super timentes se. Item Psal. 103. Misericordia Domini à seculo usq; ad seculum super timentes eum, & iusticia eius super filios filiorum. Item in eodem Psalmo: Pius & clemens Dominus, lentus ira, & magnus misericordia, non secundũ iniquitates nostras agit nobiscum, neq; secundum iniquitates nostras retribuit nobis: sed secundum altitudinem cœli à terra præualuit misericordia eius super timentes eum. Sicut miseretur pater filiorum: ita miseretur DOMINUS timentibus eum. Huiusmodi sunt multa scripturæ testimonia, quæ nobis dilectionem & misericordiam Dei inenarrabilem commendant, & eius dilectionis & misericordiæ amplitudinem, effectum & applicationem monstrant. Amplitudo enim misericordiæ Dei in his cerni-

tur,

tur, q; ſe in millia extēdat, quòd impleat terram, q;
excedat cœlum & terram, quòd ſit ueluti Pater
miſertus filiorū. Effectus enim ſeu fructus cerni-
tur in eo, quòd tollat peccatum, quòd iuſtificet pec
catores, quòd à pœna debita abſoluat. Hæc miſeri-
cordia in filio fundata eſt, quia ſua uictima iuſti-
ciæ Dei ſatisfecit, & ſua obedientia erga legem
Dei iuſticiam nobis comparauit. Applicatio huius
miſericordiæ fit diligentib. Deum, timentib. ipſum,
et cuſtodientib. præcepta eius, hoc eſt, credentibus
in Chriſtum, qui ex fide nouam obedientiam præ-
ſtant. Sed de hac re plura in ſecundo loco dicenda
ſnnt: Nos hîc uerba textus altius perpendamus. Ita,
inquit, Deus dilexit mundum. Quis diligit? Deus.
Quem diligit? Mundum. Hîc ſiſte gradum, & de
hac uoce cogita. Diligit mundum: ergo ſalutaris
ipſius dilectio non ad ſolos Iudæos pertinet: ſunt.n.
pars mundi. Diligit mundū: ergo non paucos quoſ-
dam de mundo, ut ſanctos & probos, qui in mundo
ſunt: imò Chriſtus ideò uenit in mundum, ut pecca-
tores ſaluos faceret. Quid ergo per mundum ſig-
nificat? Omnes homines qui ſunt in mundo. Ecce,
Ioan: 1. inquit Iohannes, agnus Dei q tollit peccata mundi.
1. Timoth: 2 Item, Deus uult omnes homines ſaluos fieri. Quo-
tieſcunq; ergo audimus Deum mundum diligere,
cogitemus nos partem mundi eius eſſe, quem dili-
git. Quî fit quòd diligat cùm ſimus peccatores?
Deus duo in nobis inuenit. Vnum quod ipſe fecit:
Alterum quod à nobis profectum eſt. Quòd ſimus
homines

homines constantes animo & corpore, ab ipso est: hanc suam creaturam diligit Deus. Quòd autem simus peccatores, non ab ipso habemus: sed à nobis ipsis profectum est: hoc odit Deus, & pro hoc expiando dedit Filium, & uult ut illi, qui uolunt misericordiæ ipsius esse participes, hoc in se mortificent perpetua pœnitentia. Sed quomodo Deus mundum diligit? ut dederit filium pro eo, nempe ut ipse mundi peccatum in se reciperet, & pro eo moreretur in cruce. Magna sanè dilectio, qua nulla maior esse potest. Verùm hîc ratio offenditur, quæ Dei consilium non intelligit, ac ita obijcit. An non Deus est omnipotens? Est sanè. Non'ne omnia quæ uult potest? potest profectò. An nõ ergo fuisset melius, si alio modo suam erga homines dilectionem ostendisset? Respõdet Augustinus. Si fecisset aliter neq; hoc placuisset. Placuit, inquit Paulus, per stultam prædicationem saluos facere credentes. Quare nos seposito rationis iudicio, dicamus cùm Dauide: Lucerna pedibus meis uerbum tuum. Deinde hoc sciendum est, quòd Deus non solùm sit omnipotens: uerumetiam iustißimus, maximè misericors et sapientißimus. Lapsum erat genus humanum in peccatum. Quid hîc requirebat iusticia? Certè ut secundum peccati magnitudinem puniretur genus humanum. Vt peccatum fuit infinitum (nam eo infinitum bonum offensum erat) ita requirebat Dei iusticia, ut uel infinitas pœnas lueret genus humanum, uel fieret iusta pro pœna compensatio. Hanc compen-

1. Corinth: 1.

Psalm: 119.

compensationem nemo potuit præstare, nisi Deus. Verùm quia Deus non debuit pœnam, assumsit humanam naturam filius Dei, & in ea satisfecit pro peccatis mundi. Atq; ita Deus se non solùm omnipotentem: uerumetiam iustißimum, maximè misericordem et sapientißimum declarauit. Solus enim ille inuenit uiam, quam ratio inuenire non potuit. Dedit filium, qui diuina potentia superauit peccatum, mortem, Diabolum & infernum, qui sua misericordia nos recepit, qui sua iusticia Dei iusticiæ satisfecit, qui sua sapientia uiam salutis inuenit.

DE SECVNDO.

Vt omnis qui credit in eum non pereat: sed habeat uitam æternam. Hîc instrumentum proponitur, quo nobis beneficia Mediatoris Christi applicantur. Verùm quia hæc uerba sunt filij Dei, & præcipuus flos seu clenodium totius sacræ scripturæ, uolo ea singulatim perpendere, et quid doctrinæ ex singulis uocibus sit hauriendum ostendam.

PRIMVM inquit: Omnis. Hæc uox, omnis, medetur duabus grauißimis tentationibus, quarum una est de particularitate: altera de indignitate propter multitudinem peccatorum. Multi sunt, qui fatentur quidem Deum propicium esse multis propter Christum: sed dubitant, an ad se quoque pertineat tantum bonum. Hæc grauis est tentatio, cui medetur filius Dei hac una uoce, omnis. Nam si ad omnes se non extenderet beneficium Christi,

nequa-

nequaquam dixisset omnis: sed multi, aut quidam. Demus ergo Christo laudem ueritatis, & firmiter unusquisq; statuat, Christi beneficia ad se quoque pertinere. Deinde alia tentatio oritur ex cogitatione magnitudinis peccatorum, quam augent ærumnæ præsentis uitæ. Huic quoq; medetur Christus hac uoce, omnis. Non enim dicit omnis iustus, uel minora peccata committens, sed omnis, scilicet qui in hoc uasto mundo inuenitur. Hoc confirmat etiam precium redemtionis. Sanguis Christi, inquit Iohannes, emundat nos ab omni iniquitate, id est, ab omni eo, quod à nobis iniquè perpetratum est contra legem Dei. Nemo ergo desperet propter magnitudinem morbi: Medicus Christus sapiens est, & efficax remedium contra omnes morbos habet, suam mortem & obedientiam.

1. Ioan: 1.

DEINDE sequitur secunda uox, Qui credit: qua uoce distinguitur genus humanum in duo genera hominum, quorum alij credunt, alij non credunt. Credunt, qui statuunt Christum sibi propicium esse, iuxta promißionem: Non credunt, qui condemnant Euangelium, qui nolunt Christo fidem adhibere, hi sua culpa non credunt. Beneficium quidem se ad omnes extendit, & omnibus offertur iuxta mandatum Christi: sed tantùm à credentibus accipitur, iuxta mandatum & promißionem Christi: Euntes in mundum uniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit saluus erit. Ecce omnibus offertur benefi-

Marci Ultimo

cium,

cium: sed soli credentes illud apprehendunt: reliqui uerò sua culpa pereūt. Tametsi. n. Deus sua misericordia uult omnes saluos fieri: tamen uult iusto suo iudicio perire incredulos, quos saluari uoluisset, si salutem fide amplecti non recusassent.

TERTIA uox est, In eum, Is enim saluatur, qui in eum, id est, in Dei filium, uerum hominem et saluatorem mundi Iesum Christum credit. Quid est in eum Credere? est desperare de teipso, & omnia bona sperare ab ipso.

QVARTA uox sequitur, non pereat. Hac uoce duo indicantur. Primùm, q̄ omnes nō credentes in Christum damnationis sententiæ subiaceant. Alterum, quòd solius Christi merito homines sola fide ab hac damnationis sententia absoluantur. Est ergo hoc maximum beneficium Euangelij, liberari à commerito exitio & æterna damnatione.

QVINTA uox, sed habeat uitam æternam. Hoc est summum Euangelij beneficium. Mors æterna debetur nobis ex nostro merito: uita æterna debetur nobis ex Christi merito: modò in eum firma fiducia usq; ad finem recumbamus. Ex his iam firmum discrimen colligendum inter Legem et Euangelium: inter opera et fidem. Lex promittit uitam æternam: sed facientibus legem. Verùm quia nemo legi satisfacere potest, sequitur neminem per legem uitam æternam consequi. Euangelium promittit uitam æternam gratis omnibus qui in Christum credunt, quia Christus pro omnibus

Discrimen Legis et Euangelij.

bus ijs legis iusticiæ satisfecit. Fides igitur accipit gratuitum beneficium, quod lex adfert cum conditione impletæ legis: Verùm nacti hoc beneficium fide, debemus opera facere, non ut illis mereamur cœlum & uitam æternam: sed ut filij Dei, ipsi ueram obedientiam, & nostram fidem ex suis operibus declaremus in omni pietate & honestate.

DE TERTIO.

Non enim misit Filium suum Deus in mundum, ut condemnet mundum: sed ut saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non condemnabitur: Qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomen unigeniti filij Dei. Hæc uerba tertium locum continent, nempe consolationem & terrorem. Illa consolatur credentes, agnoscentes sua peccata: hoc terret contumaces qui in Christũ nolunt credere. Cùm aũt dominus facilè uideret, quæ esset hominum infirmitas, & maximè eorum, qui uerè sententiam legis cogitant. Illi. n. dum audiunt mortis sententiæ subiacere omnes, qui legi plenam obedientiam non præstant, non possunt non pauescere ad legis minas: hos igitur consolatur Christus & ait: Non misit Deus filium suum, ut condemnet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Loquitur de primo suo in mundum Aduentu, qui fuit ad saluandum peccatores agentes pœnitentiam. Hac enim dulci inuitatione usus est: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & Math. 11.

Math: 9. ego reficiam uos. Item, Non ueni uocare iustos: sed peccatores ad pœnitentiam. Quotquot ergo uoci Christi obtemperant et pœnitentiam agunt, liberi sunt à iudicio condemnationis. Ita enim ait ueritas, qui credit in eum, non iudicatur, scilicet iudicio condemnationis. Hæc promißio consolabitur nos aduersus leges & conscientiæ sententiam. Is enim qui uenturus est iudex uiuorum & mortuorum, dicit clara uoce: qui credit in eum non iudicatur. Huius promißionis fiducia aduersus minas legis, terrores mortis, flāmas inferni, tyrannidem Diaboli, in hora mortis erit nobis necessaria: non enim fieri potest, ut ipsa æterna ueritas mentiatur. Hactenus de consolatione credentium: De terrore eorum, qui nolunt Euangelio credere, sequitur. Qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomen unigeniti filij Dei. Quid? An non ergo aliud futurum est iudicium? Imò ad iudicandum ueniet filius hominis suo tempore, quemadmodum promisit. Quid ergo est quod dicit, Iam iudicatus, id est, condemnatus est? Hoc dicto ostendit, qualesnam sint omnes filij Adam sine fide, id est, sine Christo Mediatore, uidelicet quòd sint iudicati, id est, condemnati, scilicet quantum ad causam attinet & materiam. Causa enim & materia damnationis in ipsis est, quæ est transgreßio Legis diuinæ, & contumax rebellio aduersus Deum. Præterea legis sententia, olim à Deo creato primo homine proposita, & deinde repeti-

legis.

repetita in monte Sina est, quòd maledictus sit omnis, qui non obedierit Deo iuxta ipsius mandatum. Ad hanc maledictionem obligati sunt omnes, qui non credunt in filium Dei, qui solus eorum maledictionem in se recepit, qui in se crediderint. Hoc ita esse significant quæ sequuntur: Hoc est autem iudicium, quòd lux uenit in mundum, & dilexerũt homines magis tenebras quàm lucem. Hoc est, ideò homines condemnabuntur, quia lucem filij Dei fide non receperunt: sed potius in sua ignorantia permanere uoluerunt, idq; ideò, quia eorum opera erant mala.

DE QVARTO.

Omnis enim qui malè agit odit lucem, & non uenit ad lucem, ut non arguantur opera eius. Fures cùm furari uolunt tenebras amant: ita homines qui nondum ad benè agendum sunt nati per fidem Christi, toto impetu ad malè agendum feruntur, ideò lucem Euangelij oderunt: cùm contrà, qui sincerè agit, benè sibi conscius, uenit ad lucem, id est, sua opera manifestè facit, non ueretur hominum conspectum. Id est, qui uenit ad Christi lucem, et eius spiritu benefacere didicit, is non manet diutius in ignorantiæ tenebris, sed ut lucis filius ambulare conatur. Hinc ergo discamus, primùm differentiam inter credentes & non credentes. Discrimen enim ab operibus petendum est, sicuti Dominus in alio loco ait: Bona arbor, bonum fructum facit: Mala uerò malum

producit fructum. Deinde etiam discamus, quòd lux Euangelij non ferat, ut ueteribus tenebris inuoluamur. Huc tot Christi adhortationes & Apostolorum. Apud Matthæum ait Dominus: Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut glorificent Patrem cœlestem. Et Paulus ait: Lucis filij estis, tanquam in luce ambulate. Ad eundem modum & Petrus: Ad quem accedentes lapidem uiuum, ab hominibus uerò reprobatum, à Deo quidem electum, & honorificatum, & ipsi tanquam lapides uiui superædificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias acceptas Deo per Iesum Christum: nemo igitur cogitet per Euangelium datam esse licentiam peccandi. Euangelium à peccato liberat, quare non uult ut liberati amplius peccati iugo se submittant. Si, inquit Saluator, filius uos liberauerit, uerè liberi eritis: Qui facit peccatum, seruus est peccati. Cùm igitur liberi simus per Iesum Christum, libertate nostra ita utamur, ut simus serui non peccati: sed Dei per Christum Iesum Dominum nostrum, cui honor in secula, Amen.

Math: 5

1. petr: 2

FERIA TERTIA PENTECOSTES, Iohan. 10.

AMen amen dico uobis, qui non intrat per ostium in stabulum ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Qui autem intrat per ostiũ, pastor est ouium. Huic

oſtiarius aperit, & oues uocem eius audi-
unt. Et proprias oues uocat nominatim, &
educit eas: Et cùm proprias oues emiſerit,
ante eas uadit, & oues illum ſequuntur, quia
nouerunt uocem eius. Alienum autem non
ſequentur, ſed effugient ab eo, quia non no-
uerũt uocem alienorum. Hoc prouerbium
dixit eis Ieſus: Illi autem non cognouerunt
quæ eſſent, quę loqueretur eis. Dixit ergo eis
iterum Ieſus: Amen amen dico uobis, ego
ſum oſtium ouium. Omnes quotquot ante
me uenerunt, fures ſunt & latrones, ſed non
audierunt oues eos. Ego ſum oſtium, per me

ſi quis introierit, ſeruabitur, et ingredietur, et egredietur, et paſcua inueniet. Fur non uenit, niſi ut furetur, et mactet ac perdat. Ego uerò ut uitam habeant, et abundantius habeant.

ENARRATIO TEXTVS.

HEri audiuimus de uita æterna, quam conſequimur fide Chriſti: hodie nobis monſtratur uerum oſtium & oſtiarius, ne quis à uera uitæ æternæ ianua aberret, & quærat uiam aliam, aut oſtium per quod ad uitam peruenire non poteſt. Vt autem hūc Euangelij textum melius intelligamus, obſeruanda eſt eius occaſio & ſcopus, unde ſumma ſententiæ colligetur. Occaſio fuit: Chriſtus ſanauit hominem cæcum, qui cæcus à natiuitate fuerat: quo facto ſuam declarauit diuinitatem, & ſe Meßiam olim promiſſum oſtendit. Verùm Phariſæi & ſcribæ, qui tùm habebantur paſtores populi Dei offendebantur, ut qui Chriſto honorem Meſſiæ & paſtoris ueri promißi inuidebant: contra quorum impietatem ſe tuetur, & uerum paſtorem eſſe defendit. Scopus ergo eſt, ut monſtret uerum ouile, id eſt, ueram Eccleſiam definiat, cuius ipſe ſolus ſit uerus paſtor. Habemus occaſionem & ſcopum huius concionis: Summa autem eſt, quòd & confutat Scribas, qui ſe pro ueris paſtoribus uenditârunt, et ſe aſſerit uerum paſtorem eſſe, in cuius ouili ſunt quotquot audiunt ipſius uocem, & ſe ſequuntur, et ab alienis, id eſt, à falſis paſtoribus diſcedunt.

Loci duo:

I. De falsis pastoribus.

II. De uero pastore & ouili uero.

DE PRIMO.

Amen amen dico uobis, qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. *Hæc descriptio est falsi Prophetæ, & unius proposito exemplo, omnes falsos Prophetas intelligit. Falsus Propheta est qui non intrat per ostium. Quid est non ingredi per ostium? est aliam salutis uiam proponere, quàm solum Christum. Quicunq; igitur à Christo aberrat, ab ostio aberrat, et est falsus pastor. Arius negauit Christi diuinitatem, aberrauit ergo ab ostio: Est enim Christus uerus Deus. Fontinus Christi humanitatem negauit, aberrauit igitur ab ostio: est enim Christus homo uerus. Sabellius posuit in Christo duas personas, aberrauit igitur ab ostio: est enim Iesus Deus & homo unus Dominus & unus Christus. Papistæ dicunt, quòd non solo Christi merito saluemur, errant igitur ab ostio: Christus enim solus mundi saluator est. Pharisæi & Papistæ obtrudunt nobis humanas traditiones loco Euangelij, quare ab ostio aberrant, & intrant in ouile, id est, in Ecclesiam per aliam doctrinam, quàm Mosis, Prophetarum, Psalmorum & Apostolorum: hoc enim est ascendere aliunde. Obseruemus igitur hinc ueram notam falsorum Prophetarum, quæ est aliunde, quam per uerum Christi*

Arius negauit diuinitatem Christi. Fontinus. Sabellius.

Euangelium, & per Christum ipsum ascendere in ouile, & sumere sibi docendi officium. Hi falsi doctores sunt fures & latrones. Latrones dupliciter sunt: Primùm, quia sentiebant suam doctrinam satis esse ad salutem, & eam esse quæ sola pasceret, cùm tamen non sit intellectus uerbi nisi aperiente Christo et ueluti recludente ostium. Secundò, quia nouas etiam traditiones comminiscebantur, quas putabant ad salutem conducere: Quemadmodum etiam à Papistis factitatum esse manifestum est, qui hoc opus, hanc missam, hoc rosarium, hanc inuocationem sanctorum, hunc ordinem docuerunt salutem mereri. Fures præterea sunt: quia primùm dolo ueram doctrinam auferunt. 2. Cor. 11, sicut Serpens Euam seduxit astutia. Deinde, quia postquam ueram doctrinam suffurati sunt, obtrudunt impiam doctrinam, qua manus impiorum confortant & contristant cor iusti, Ezechielis 13.

Sed quid est quod postea in textu sequitur: Quotquot ante me uenerunt fures sunt & latrones? Non'ne Moses, Elias, Esaias, Helisæus, Hieremias, Daniel, & multi alij uenerunt ante Christum? si uenerunt ante ipsum, fuerunt fures & latrones, sicuti hîc Dominus clarè pronunciat. Illi uenire dicuntur ante Christum, qui sine Christo ueniunt, qui sine ipsius doctrina & spiritu ueniunt: uerùm sancti Dei Prophetæ uenerunt cum Christi spiritu & doctrina: ergo non ante Christum uenerunt, nec fuerunt fures aut latrones: sed

ueri pastores ouilis Christi. Hinc rectè Augusti*nus: cum illo ueniunt qui cum uerbo Dei ueniunt.* Ego, inquit, sum uia, ueritas & uita. Si ipse est ueritas, cum ipso ueniunt qui ueraces fuerũt. Quotquot ergo ueniunt sine illo sunt fures et latrones, id est, ad furandum & occidendum ueniunt spontè. Fures quidem sunt, quia quod alienum est, suum esse dicunt. Latrones, quia & quod sunt furati occidunt. Videte ergo quantum periculum sit à falsis doctoribus: oues Christi sibi uendicant, ut fures: easdem occidunt, ut latrones. Meritò ergo Christus in Euangelio hortatur omnes, ut caueant sibi à Prophetis falsis, id est, à falsis pastoribus, qui ueritatem Dei non adferunt.

Ioan: 14.

Math: 7.

DE SECVNDO.

Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium. *Hic de bono pastore agit, et definit bonũ pastorem esse, qui per ostium intrat. Sunt aũt quatuor genera bonorum pastorum. Primùm.n. Deus ipse pastor suarũ ouium dicitur, iuxta illud Hier: 22. Ecce ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas eieceram eas, et conuertam eas ad rura sua, & crescent, & multiplicabuntur. Item Psal. 23. Dominus pastor meus, nihil mihi deerit, in hoc loco pascuæ me collocauit. Deinde, Christus Deus & homo est etiam pastor uerus, sicut in hoc Euangelio testatur & nuper audiuimus.* Ego sum pastor bonus: quod inde probauit, quòd suas oues uita redimeret. Tertium genus pastorũ, sunt

Ioan: 10.

pij doctores, de quib. loquitur Dominus apud Hieremiam: Suscitabo inter eos pastores et pascent. Et Christus Petrum pastorem facit cùm ait: Pasce oues meas. Quartum genus pastorum est magistratus ciuilis. Vnde Dauid rex, pastor populi dicitur: et olim reges pastores populorum dicebantur. Verùm de primo & ultimo genere pastorum non loquitur Dominus in hoc Euangelio: sed tantùm de medijs generibus, hoc est, de seipso et alijs pijs doctoribus Ecclesiæ: De quibus nonnihil dicam: sed breuius, quia nuper de hac materia dictum est. Bonus igitur pastor in genere est: Primùm, qui intrat per ostium, id est, qui cum Christo uenit & adfert uerum Euangelium, quemadmodum Prophetæ et Apostoli olim fecerunt, & hodie oẽs quotquot sincerè docent Euangelium. 2. pascit oues, nõ caduco, sed salutari pabulo, scilicet uiuifico uerbi Dei. 3. ostiarius hic aperit, id est, Christus facit, ut uerbum sit efficax & proficiat ouibus ad salutem. Nisi.n. Christus aperit, frustra laboratur, nec oues efficaciter pascũtur. 4. proprias oues uocat nominatim, h.ẽ. nouit suas oues, amat & cura singulari cõplectitur. 5. uadit ante eas. Quomodo? doctrina, uita & cruce. Debet enim bonus pastor esse forma gregis in doctrina, uita & cruce. 6. oues illum sequuntur, scilicet in doctrinæ puritate, in uitæ sanctimonia, & patientia sub cruce. Sed quare oues sequuntur illum? 1. Quia uocem eius agnoscunt. 2. Quia ab alieno fugiunt: nam eius uocem non nouerunt.

Ioan: 21.

uerunt. Habemus hîc descriptionem non solùm ueri pastoris: uerumetiam uerarum ouium, quæ in uno sunt ouili summi pastoris Dei. Quid est ouile? Est Ecclesia Catholica. Quæ sunt oues? omnes qui uocem pastoris audiunt, eum sequuntur, & fugiunt ab alienis pastoribus, qui reuera non sunt pastores: sed fures & latrones. Hîc tenendæ sunt differentiæ ueræ Ecclesiæ, & falsæ Ecclesiæ. Veræ Ecclesiæ propriæ notæ sunt hæ, quas qui non habet, sciat se non esse de ouili Christi.

Quæ sunt istæ notæ ueræ Ecclesiæ seu ueri ouilis Christi? Prima est uox incorrupta doctrinæ cœlestis, iuxta illud: oues meæ uocem meam audiunt. 2. usus Baptismi integer. 3. usus Cœnæ Dominicæ iuxta Christi institutionem. 4. usus clauium iuxta mandatum Christi. 5. crux. 6. mutua ouium Christi caritas. 7. mutuæ pro se inuicem preces. 8. conseruatio ministerij uerbi. Hæ sunt ueræ notæ Ecclesiæ Christi, quas paucioribus uerbis comprehendere licet: ut discamus primam notam esse ouium Christi, incorruptam Euangelij uocem. Secundam, legitimum usum sacramentorum. Tertiam, obedientiam erga ministerium uerbi. In his enim tribus continentur octo illæ quas posui.

Ioan. 10.

Habemus in genere, quis sit bonus pastor, & quæ sint ueræ oues: nunc ea accommodemus ad exempla. Primùm ad Christum summum pastorem & eius oues. Deinde ad alios uerbi ministros, qui sub Christo pastore, etiam dicuntur pastores.

Christus

Christus probat se bonum Pastorem esse ex eo, quòd uitam suam ponat pro ouibus: is enim de cœlo descendit, ut quæreret quod perierat, ut sanaret quod languidum erat, et consolidaret uulnera ouibus à lupis inflicta. Hic præcessit oues doctrinæ puritate, uitæ innocentia & cruce: hic pascit oues saluifico pabulo Dei, id est, uerbo Euangelij: hic oues errantes colligit: hic lupos pedo suo arcet. Breuiter nihil carius habet salute suarum ouium. Huius oues sunt Abel, Abraham, Isaac, Iacob, Dauid, Ioseph, Anna, Maria, Simeon & multi alij, qui relicto errore, uoci Christi præbuerunt aures, eum sequentes in doctrina, uita & cruce, quem etiam suo tempore sequentur in gloria. Si enim cum illo patimur, cum illo glorificabimur. Huius oues sunt hodie quotquot Euangelio credunt, & Christum uera confeßione & pietate colunt.

Rom: 8.

Quem autem fructum oues Christi à suo pastore, qui & ostium est & ostiarius, expectabunt, Christus ostendit, cùm inquit: Per me si quis introierit, saluabitur & ingreditur et egredietur, et pascua inueniet. Hoc est, si quis relictis tenebris, me lucem secutus fuerit, ingredietur scilicet fide, & egredietur confeßione, pietate & caritate, & pascua inueniet, scilicet per uerbum uitæ in hoc mundo & æternam beatitudinem in futura uita.

Deinde sunt boni pastores omnes pij ministri uerbi, qui exemplum Christi in pascendis ouibus sequun-

sequuntur. Talis fuit Helias, talis Hieremias, talis Esaias, tales Apostoli, tales hodiè omnes qui Christum sincerè prædicant, et oues præcedunt doctrina, uita & cruce, qui lupos non fugiunt: sed arcent ab ouili Christi gladio spiritus & ardentibus precibus. Hi etiam habent proprias oues, eos qui eorum uocem audiunt, ac ipsos sequuntur in doctrina, pietate & patientia. Quid? an non oues ad solum Christum pertinent? Pertinent quidem. Quomodo ergo dicit eas pastorum esse qui eas pascũt? Sunt pastorum si curam spectes: solius uerò Christi, si possessionem et uerũ dominium. Is.n. suo precioso sanguine sibi oues suas acquisiuit. Verũ quia nuper etiam audiuimus concionẽ de pastore et ouibus, nolo hic plura dicere: sed cõmendo uos omnes summo pastori nostro Iesu Christo, cui cum Patre & S. sancto sit honor & gloria in secula, Amen.

DOMINICA TRINITATIS, Euangelium Ioh. 3.

ERat homo ex Pharisęis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorum. Hic uenit ad IESVM nocte, et dicit ei: Rabbi, scimus quòd à Deo ueneris magister. Nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Respondit Iesus, et dixit ei: Amen amen dico tibi: Nisi quis natus fuerit è supernis, non potest uidere regnum DEI. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest

teſt homo naſci cùm ſit ſenex? Num poteſt in uentrem matris ſuę iterum introire ac naſci? Reſpondit Ieſus: Amen amen dico tibi, Niſi quis natus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Quod natum eſt ex carne, caro eſt, & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Ne mireris, quòd dixi tibi, Oportet uos naſci è ſupernis. Spiritus ubi uult, ſpirat, & uocem eius audis, ſed neſcis unde ueniat, & quò uadat: ſic eſt omnis qui natus eſt è ſpiritu. Reſpondit Nicodemus & dixit ei: Quomodo poſſunt hæc fieri? Reſpondit Ieſus et dixit ei: Tu es ille Magiſter Iſraëlis, et hæc ignoras? Amen amen dico tibi,

tibi, quod ſcimus, loquimur, et quod uidimus, teſtamur, et teſtimonium noſtrum non accipitis. Si terrena dixi uobis, et non creditis, quomodo ſi dixero uobis cœleſtia, credituri ſitis? Et nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit è cœlo, filius hominis, qui eſt in cœlo. Et ſicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam.

Numeri 21. Cap.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc feſtum meritò noſtri ſymboli ſeu fidei feſtum dici poterit. Eſt enim inſtitutum, ut doceatur in Eccleſia *de* Deo, *qui eſt unus & uerus in eſſentia, trinus in perſonis, & de eius erga* Eccleſiam *beneficijs. Nam poſtquam ſuperioribus dominicis de* Chriſto, *eiusq; beneficijs, de dilectione* Patris *mittentis* Filium *in mundum, de miſsione* Spiritus *ſancti ad confirmandum* Chriſti Euangelium *dictum eſt: commodum iudicauit* Eccleſia *hæc omnia ſimul coniungere, & de ijs hoc docere: quò breuiter in memoriam, quæ fuſius declarata ſunt, reuocentur.* Proponit *aũt* Eccleſia *hunc textum* Euangelicum, *quem audiuiſtis, ſapienti conſilio:* Nam *in eo beneficia* Dei *erga* Eccleſiam *proponuntur.* Vt *enim* Pater Filium *mittit, ut fiat uictima pro peccato, ita* Spiritus *ſanctus datur, qui credentes ad uitam æternam regenerat.* Eſt *ergo*

ſumma

summa præsentis Euangelij, quòd regenerati fide Christi sint hæredes uitæ æternæ, beneficio & merito Christi, quem Pater misit. Vt autem certum teneamus ordinem, in hac concione dicam.

I. De *noticia* Dei.

II. De *spirituali regeneratione*.

III. De *cõsolatißimo Christi dicto*: Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto: ita oportet exaltari filium hominis &c.

DE PRIMO.

Cùm noscere Deum sit uita æterna, operæ precium est, ut homines ad ueram noticiam Dei *aspirent. Est aũt noticia* Dei *duplex. Vna est gentilis, naturalis, &* Philosophica, *& hæc est imperfecta. Nam mundi sapientes, qui uerbo* Dei *nõ erant instituti, in quatuor errârunt. 1. in substantia. 2. in personis. 3. in prouidẽtia. 4. in uoluntate.* Epicurei *ab omnibus exploduntur, qui negârunt ullum* Deum *esse. Sapientes, qui unum* Deum *sunt confeßi, errârunt in substantia: nam non putârunt hunc esse* Deum, *qui est* Pater, Filius *& S. sanctus. Nec rectè iudicârunt de personis.* Prouidentiam Dei *quidam sustulerunt: quidam uniuersalem negârũt: putârunt enim* Deum *maxima curare, non autem hæc terrena.* Voluntatem Dei *de gratuita misericordia ignorârunt prorsus: at quod punire uelit aliquando contumaces propriæ conscientiæ testimonio admonebantur. Sed unde gentes hanc qualemcunq; noticiam* Dei *habuerunt?* Dauid *&* Pau-

lus ex creatura eas hanc de Deo noticiam habuisse testantur. Paulus.n.Rom.1.ait:Id quod de Deo cognoscitur,manifestum erat ipsis:Deus.n.eis manifestauit. Nam quæ eius sunt inuisibilia, dum per res creatas intelliguntur, ex creatione mundi peruidentur, æterna scilicet eius tùm potentia, tùm diuinitas,ad hoc,ut sint ipsi inexcusabiles.Dauid dicit:Cœli enarrant gloriam Dei, et opera manuum eius anuunciat firmamentum : hoc est, Cœlũ quod uidemus ostendit Deum opificem.Sũma aũt cognitionis Philosophicæ de Deo huc redit. Primùm homo res conditas contemplans huc perducitur, ut aliquem esse fateatur, à quo hæc omnia sint condita,et cuius uirtute administrentur cuncta:inde uerò ad æternam eius potentiam ac diuinitatem peruehatur necesse est.Siquidem eum,qui omnia condiderit, rebus omnibus conditis antiquiorem, ac proinde æternum esse oportet:& incredibilis ista uis, quæ tantæ moli regendæ sufficiat,excellentior sit necesse est,quauis alia etiam præstantissima uirtute. Idipsum autem est, quod Deum uocamus,qui rursus nisi unus sit, certè neq; is sit,qui omnia condiderit,neq; qui omnia administret,ac proinde nec æternus neq; omnipotens, deniq; nec Deus fuerit. Hæc summa noticiæ Dei est,apud mundi sapientes: Cuius noticiæ usus est triplex. Primus,ut homines Deum ex creaturis agnoscant.2.ut agnitum uenerentur. 3. ut non colentes Deum agnitum sint inexcusabiles. Primus & secundus proprius est finis

Psalm: 19.

noticiæ Dei. Tertius est accessorius hominum culpa. Altera noticia Dei est ex scriptura seu ex uerbo Dei, quæ noticia summatim in symbolo continetur Apostolico, quæ est, ut credamus esse unum Deum: ut credamus esse tres personas in una diuinitate: ut cognoscatur uoluntas Dei, & eius erga Ecclesiam beneficia: ut modus à nobis intelligatur, per quem beneficiorum sanctæ Trinitatis participes fieri poßimus.

Verũ ut hæc Dei noticia plenior à nobis haberi poßit, quatuor membra de hac salutari Dei noticia proponam et explicabo: quorum primum erit confirmatio, quod tantùm sit unus Deus. Secundum, ostensio quòd sint tres personæ in una diuinitate. Tertium, quid in singulis personis sit spectandum. Quartum, quinam sit salutaris usus noticiæ Dei.

PRIMVM, confirmatio petenda est ex testimonijs. Testimonia aũt confirmantia unitatem Dei sumam ex Mose, Prophetis, Psalmis et Apostolicis scriptis. Moses Exod. 20. Deu. 5. ait: Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, non habebis alios Deos corã me. Deut. 6. Audi Israël: Dominus Deus noster Deus unus est. Esaiæ 43. Ante me nõ est formatus Deus et post me non erit: Ego sum ego sum Deus, et nõ est absq; me saluator. 44. Ego primus & nouißimus, & absq; me non est Deus. Psal. 18. Quis Deus præter Iehouah, & quis fortis præter Deum nostrũ. Paulus 1. Cor. 8. scimus quòd nõ sit alius Deus quàm unus. 1. Tim. 2. unus est Deus. Hæc

us. Hæc testimonia & multa alia, unum esse Deum euidenter conuincunt, id quod etiã Catholica confitetur Ecclesia, dum ait: Credo in unum Deum.

SECVNDVM de personis: esse aũt tres personas in una diuina natura, non multiplicata: sed una numero manente, ratio, non capit: Quare potius hoc mysterium est uenerãdum, quàm scrutandum. Hinc Bernardus: scrutari hoc temeritas est, nosse uerò uita est æterna. Et Salomon: scrutator maiestatis opprimitur à gloria. Quare hîc rationem nostram sub uerbo Dei captiuam teneamus, et scripturæ testimonijs de tanto mysterio credamus. Cur autem Ecclesia credat tres esse personas in una diuina natura, hæc est ratio: unus tantùm est Deus, quòd iam multis testimonijs probatum est: Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus sanctus est Deus: Ergo Pater, filius et Spiritus sanctus unus est Deus. Quòd autem Pater sit Deus, similiter Filius & Spiritus sanctus, probatur quadrupliciter, 1. ex claris scripturæ uerbis. 2. ex operibus. 3. ex cultu qui debetur Patri, Filio & Spiritui sancto. 4. ex Ecclesiæ perpetuò consensu.

Clara scripturæ uerba sunt Matth. 3. Pater sonat de cœlo: Filius stat in fluuio: Spiritus sanctus descendit, ut columba super Christum. 1. Iohan. 5. Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo, Pater, Verbum & S. sanctus, & hi tres unum sunt.

Deinde idem opera ostendunt. Pater creat, Filius creat, & Spiritus sanctus creat: Pater iustificat,

Trinitas creat: iustificat et gubernat.

ficat, filius iustificat, & Spiritus sanctus iustificat: Pater omnia gubernat, filius omnia gubernat, & Spiritus sanctus omnia gubernat. Hæc opera creationis, iustificationis, & gubernationis Dei sunt propria. Quare cùm hæc Patri, Filio & Spiritui sancto communiter tribuantur, diuinam eorum naturam fateri necesse est.

Idem confirmat & cultus. Pater inuocatur, Filius inuocatur, Spiritus sanctus inuocatur: nunc autem solus Deus inuocandus est, & in solum Deum credere licet: Quare Pater, & Filius, & Spiritus sanctus Deus unus est.

Huc & testimonium Ecclesiæ pertinet. Hæc est aūt fides Catholica, ut unum Deum in Trinitate, et Trinitatem in unitate ueneremur, non confundentes personas, nec substantiam diuidentes. Nam alia est persona Patris, alij Filij, alia Spiritus sancti.

TERTIVM de ijs quæ spectāda sunt in personis. In personis spectāda sunt quinq;. 1. essentia. 2. persona. 3. personalis distinctio. 4. opus. 5. uolūtas.

Essentia seu natura eadem est Patris, Filij & Spiritus sancti. Non est enim aliud Pater, aliud filius, aliud Spiritus sanctus: Nam una est diuina essentia et natura simplex, atq; ideo dicitur Pater esse in Filio & Spiritu sancto, Filius in Patre et Spiritu sancto, Spiritus sanctus in Patre & Filio.

ALTERVM, quod spectandum est in Trinitate, est persona, uidelicet quod alia sit persona Patris, alia Filij, alia S. sancti. In hac personarum Trinitate, ni=

te,nihil est prius,nihil posterius, nihil maius, nihil minus: idq; nec tempore, quia omnes personæ sunt coæternæ, nec natura, quia omnes sunt unius & eiusdem essentiæ, nec dignitate,quia sunt coæquales,nec intellectu,quia simul intelliguntur.

TERTIVM,quod est spectandum in personarum Trinitate,est personalis distinctio.Hic primùm obseruandum est, quomodo Deus à creaturis discernatur: Deindè,quomodo personæ diuinæ à se inuicem distinguantur. Distinctiones,quibus Deus à creaturis distinguitur,sunt hæ. 1.in una & indiuidua natura non multiplicata, sunt tres personæ. 2.Deus est mens æterna.3.Deus est creator.4.Deus est in mundo & supra mundum 5. Deus est in omni loco & in nullo loco. Hæ quinq; proprietates soli Deo competunt, & nulli creaturæ.

Personæ à se inuicem distinguuntur duplicibus proprietatibus, interioribus & exterioribus.Interiores sunt gignere, nasci,procedere. Solus Pater gignit filium:solus filius nascitur è Patre:solus Spiritus sanctus procedit ab utroq;. Exteriores proprietates sunt,mittere et mitti.Solus Pater mittit: Filius et Spiritus sanctus mittūtur, sed diuersimodè. Filius missus assumsit humanam naturam, in qua uictima factus est: Mittitur Spiritus sanctus in corda,ut nouam lucem in cordibus accendat.

QVARTVM,quod in personis considerandum dixi, est opus Trinitatis. Hic obseruanda est regula Augustini. Opera diuinitatis ad extra sunt

indiuisa: sed seruata cuiusq; personæ proprietate. Pater creat, filius creat, Spiritus sanctus creat. Pater regenerat, Filius regenerat, & Spiritus sanctus regenerat. Sed Pater creat per Filium, & res creatas Spiritus sanctus conseruat: Pater regenerat in Filio per Spiritum sanctum.

QVINTVM, quod considerandum in personis dixi, est uoluntas: quæ qualis sit docent. 1. facta præterita & præsentia. 2. præcepta. 3. comminationes & promißiones legales. 4. promißiones Euangelij. 5. exempla. 6. ἀπροσωποληψία, seu quòd non sit acceptor personarum. Hæc omnia simul docent, quòd Deus irascatur peccantibus, & uelit eos punire, & quòd uelit peccatum remittere omnibus ad Mediatorem confugientibus, & dare eis uitam æternam, nulla nationum aut populorum habita ratione.

Iam usus restat qui est multiplex. Primùm igitur hæc rectè formabunt iudicium nostrũ de Deo. Talem enim Deum agnoscere debemus, qualem se patefecit uerbo & testimonio, iuxta uersiculum: Ecce Deum credas quod de se prædicat ipse. Secundò hæc docent nos rectè sentire de creatione, quæ est opus totius Trinitatis. 3. Rectè sentire de reparatione generis humani, quæ est etiam opus totius Trinitatis, ut suprà dictũ est. 4. Hæc confirmant Articulos fidei nostræ de Deo et Trinitate. 5. Hæc nos ad rectè inuocandum instruunt. Inuocatio enim in hunc solum Deum est dirigenda, qui

est Pater, Filius et Spiritus sanctus. 6. Nos hæc monent ut solicitè et sanctè uiuamus, tanquam in Dei conspectu. Hæc sint de Deo et Trinitate dicta, quæ omnia in symbolo nostro breuiter indicantur.

DE ~~TERTIO~~. SECVNDO.

Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest intrare in regnum Dei. Hæc est secunda doctrina quam proposui, quæ ut melius intelligatur, duo sunt obseruanda. Primùm cum quo loquatur Christus. Alterum, quæ fuerit huius dicti occasio. Qualis autem fuerit cum quo locutus est Christus, exponit textus. Fuit uir honestus & nobilis: fuit princeps Iudæorum: fuit Pharisæus, qui uixit inculpatè secundum legem. Occasio autem fuit hæc. Nicodemus uenit ad Christum nocte, qui ut Pharisæus iudicauit se iustum ex legis operibus, sacrificijs & sabbatismis: quare mirabatur Iohannem nouam doctrinam proponere de iusticia & Baptismo, quam ipse legis doctor ignorabat. Huius igitur iudicium præuenit Christus hoc dicto: Nisi quis natus fuerit denuò, non potest intrare in regnum Dei. Ad hæc uerba stupescit Nicodemus & ait: Quomodo potest homo cùm sit senex iterum nasci? cui Christus: Amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest intrare in regnum DEI. Hic Christus dicit se non de carnali natiuitate, quemadmodum eum intellexit Nicodemus, loqui: sed de spirituali, quam necessari-

am esse eo probat, quod prior nostra natiuitas est immunda. Quod natum (inquit) est ex carne, caro est. Id est, quicquid nascitur in hac uiciositate naturæ, immundum et reum est, atq; ideò regni Dei non est capax. Huc addit modum regenerationis: Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis, sed nescis unde ueniat, aut quò uadat: sic est omnis qui natus est ex spiritu. Hoc est, quemadmodum uentus tùm primùm sentitur, quando spirat, tametsi nemo nouit unde ueniat, aut quò uadat: ita spiritualis hæc regeneratio fit occulto quodam modo uirtute Spiritus sancti, quæ cùm facta est, sentitur per noui hominis nouos motus.

Verùm ut hæc intelligamus, obseruanda sunt organa & instrumenta huius spiritualis natiuitatis. 1. Semen huius natiuitatis est uerbum Euangelij, quod annunciatur uoce ministrorum. 2. Spiritus sanctus, qui in prædicatione Euangelij est efficax, operatur fidem, qua & assentimur uerbo Dei, & statuimus nobis Deum esse propicium propter Filium, & simul innouat naturam ad nouam obedientiam. 3. Cùm hæc beneficia accipiuntur fide, tanquam in agrum cordis, homo regenitus mox sentit in se motus Spiritus sancti: aqua foris adhibetur, tanquam sigillum internæ regenerationis, & testimonium collatæ gratiæ Christi. Huius regenerationis effectus conspiciuntur in mente, in affectibus, in uoluntate, in externis operibus. Nam mens luce Dei illustratur, affectus purgantur, uoluntas fit

fit prompta, & obedientia noua omnium uirium inchoatur: breuiter, qui credit regenitus est.

DE TERTIO.

Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita oportet exaltari filium Dei, ut omnis qui credit in eum non pereat: sed habeat uitam æternam. *Historia exaltati serpentis in deserto est in quarto libro Mosis cap. 21. quàm figuram hic Christus ad suam personam applicat, dicens:* Sicut Moses exaltauit serpentem. *Hoc Christi dictum multa continet.* PRIMVM *enim apertè testatur, quòd lex non tollat peccatum: nam si lex tolleret peccatum, non opus esset expiatione per uictimam Christi. Deinde cur sit datus Meßias, & cur filius* Dei *assumserit humanam naturam indicat: datus est enim ut exaltaretur in crucem, & ita per eum salus mundo contingeret. Præterea ostendit hoc dictum, Christi regnum spirituale esse & æternum. Tum docet qualis sit iusticia, qua consistimus coram Deo, seu quomodo participes reddimur beneficiorum Christi, uidelicet cùm credimus in Christum exaltatum, id est, mortuum in ara crucis. Postremò dulcißima est consolatio hic proposita, quòd gratia hæc, quæ est in cœlum aditus, offeratur omnibus:* Id quod indicat uniuersalis particula OMNIS *qui credit. Nos igitur bonam spem concipiamus de salute, quæ omnibus offertur per Iesum Christum, cui cum Patre et Spiritu sancto sit honor in secula seculorum, Amen.*

4. lib. Mosis 21. capite

Hoc Euangelium pertinet ad Symbolum et ultimum articulum. Credo vitam aeternam amen. Dixit insipiens ps psal: 13. Anno 85. Durch Adams fall ist ganz verderbt.

DOMINICA PRIMA POST TRINITATIS, EVangelium Luc. 16.

HOmo quidam erat diues, qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidiè ſplendidè. Erat autem quidam mendicus, nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius hulceroſus, cupiens ſaturari de micis, quæ cadebant de menſa diuitis. Sed & canes ueniebant, ac lingebant hulcera eius. Accidit autem ut moreretur mendicus, & deportaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ. Mortuus eſt autem & diues, ac ſepultus eſt, atq; in tartaro ſublatis oculis ſuis, cùm eſſet in tormentis, uidit Abraham eminus, & Lazarum in ſinu eius. Et ipſe clamans dixit, Pater Abraham, miſerere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti ſui in aquam, ac refrigeret linguam meam, quia crucior in flamma hac. Dixit autem Abrahã: Fili recordare, quòd receperis bona tua in uita tua, et Lazarus ſimiliter mala. Nunc autem hic ſolatio fruitur: tu uerò cruciaris. Et ſuper hæc omnia inter nos et uos hiatus ingens firmatus eſt, ut ĳs, qui uolunt hinc tranſire ad uos, non poſsint, neq; iſtinc huc tranſcendere. Ait autem: Rogo ergo te Pater, ut mittas eum in domum patris mei: habeo enim

enim quinque fratres, ut testificetur illis, ne et ipsi ueniant in hunc locum cruciatus. Ait illi Abraham: Habent Mosen ac Prophetas, audiant illos. At ille dixit, Non Pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, resipiscent. Ait autem illi: Si Mosen et Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

ENARRATIO TEXTVS.

A Dominica Aduentus huc usque, proposita est doctrina de singulis Articulis fidei nostræ: nunc in sequentibus Dominicis, usque ad dominicam Aduentus, proponitur de miraculis Christi, & fidei natura uerisque fructibus: idque ideo, ut miraculorum doctrina confirmetur Euangelij ueritas & doctrina de fide, et fructibus eius nos ad bona opera excitemur. Docet aũt Christus de bonis operib. quinque modis. 1. *Interdum enim simplici doctrina est contentus, ut cũ dicit: Estote misericordes: agite pœnitentiam, facite fructus pœnitentia dignos.* 2. *Interdum suum exemplum proponit, quod suos uult imitari, ut cùm dicit: Discite à me, quia mitis sum et humilis corde.* 3. *Interdum proponit parabolas, ut de bono uillico, de uirginibus decem, de semine in terram iacto, quales multæ sunt paßim in Euangelicis historijs.* 4. *Interdum minis utitur, ut cùm dicit: Nisi abundauerit iusticia uestra, plus quàm scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Item, uæ uobis Scribæ,*

Phari-

Pharisæi, hypocritæ etc. 5. *Interdum proponit præmia & pœnas in illustribus exemplis, quemadmodum hoc Euangelio facit. Breuiter, nihil non agit Dominus, ut suos honestæ uitæ studiosos faciat.*

Iam accedamus ad hodiernum Euangelium: Cuius summa est, quòd Christus Dominus propositis duobus exemplis, dehortetur ab impietate & crudelitate aduersus pauperes, & exhortetur ad pietatem & constantiam in ferendis ærumnis huius uitæ. Nam ut diuitis Epulonis exemplo docet, quæ pœna maneat impios: ita pauperis Lazari exemplo hortatur ad pietatem & honestam uitam in timore DEI. *Vsus ergo erit, ut diuites & crudeles erga suos proximos, uideant tanquam in tabula, quas pœnas olim luent, si non resipiscant maturè, Deinde, ut pauperes pij & afflicti in hac uita huius pauperis Lazari exemplo se erigant, & patienter expectent liberationem & beatam requiem, si in fide ad mortem perseuerauerint.*

Loci tres:

I. *Descriptio huius Epulonis, cũ suis doctrinis.*
II. *Descriptio Lazari, cum suis consolationibus.*
III. *Dictum Domini: habent Mosen et Prophetas.*

DE PRIMO.

Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura & bysso. *In hoc primo loco quatuor sunt obseruanda: quæ sunt,* 1. *generalis reprehensio eorum, qui sunt crudeles in pauperes.* 2. *causa damnationis huius diuitis.* 3. *uerus usus diuitiarũ.*

4. *sta=*

4. ſtatus animarum impiorum poſt hanc uitam.

PRIMVM ergo cùm hic Epulo damnatur, in genere reprehenduntur omnes, qui ſunt duri in pauperes, & qui cùm ipſi affluunt diuitijs, nulla cura pauperum tanguntur, quales multi ſunt in mundo. Hæc reprehenſio etiam ad eos pertinet, qui neq; conſilio, neq; re miniſterium uerbi, aut egentia Eccleſiæ membra iuuant, quare unuſquiſ-que apud ſe cogitet, & huius Epulonis damnatio-ne admonitus ſapere diſcat.

Cauſa damnationis huius Epulonis non ſunt diuitiæ & ſplendor ueſtium & deliciæ in cibis, modò temperatæ fuiſſent, quod ex ipſo Euangelio patet: nam pauper Lazarus in diuitis Abrahami ſinum receptus eſt. Si enim diuitiæ fuiſſent effica-ces cauſæ damnationis, damnatus fuiſſet & Abra-ham: damnatus fuiſſet Dauid, & multi reges, & alij qui diuites fuerunt. Verùm diuitiæ, ſplendor & huiuſmodi alia, occaſio poſſunt eſſe damnatio-nis, quando uidelicet homines iſtis abutuntur in contumeliam Dei & contemtum proximi, in ſu-perbiam et luxum. Sed quæ fuerunt cauſæ damnati huius Epulonis? tria horrenda mala, quæ in textu diſertè notantur: quorum primum fuit ſecuritas carnalis, quæ habuit ſecum hæc mala, quòd nõ ege-rit pœnitentiam, quòd nullum ſenſum iudicij & iræ Dei habuerit, quòd nulla cura officij tangere-tur. Nam hæc perpetuò ſecum habet carnalis ſecu-ritas. Alterum malum, propter quod damnatus fuit

hic

hic Epulo, erat luxus & crapula, quibus & corpora & animæ grauantur, ne quid poßint homines de rebus suæ salutis cogitare. Tertium malum, quod causa fuit damnati Epulonis, erat neglectus Lazari, quæ res satis indicat, quòd nullam fidem habuerit: ubi enim fides uera est, non potest in miseros & egenos esse crudelitas. Propter has tres causas damnatus est Epulo, cuius exemplo multi quotidiè ad damnationem certam properant, qui suis diuitijs securitatem, crapulam & neglectum membrorum Christi fouent. Quare si nobis salus cordi est, maturè resipiscamus, caueamusq́; ne donis Dei in nostram perniciem abutamur.

TERTIO loco ex hoc exemplo colligendum est per contrarium, quis sit uerus usus diuitiarum, qui uerus usus in his quatuor est positus.

PRIMVS est, ut conferamus partem nostrarum facultatem ad conseruationem ministerij, quem usum confirmat primùm finis hominis: est enim homo conditus, ut Deum agnoscat & celebret. Quare & bona quæ habet, ad istum finem referenda sunt. Deinde hunc usum confirmant sæpius repetita mandata Dei. Deus enim mandat, ut Ecclesiam nostris facultatib. iuuemus. Præterea hunc usum stabiliunt piorum regum & sanctorum exempla, qui nihil in uotis magis habuerunt, quàm suis diuitijs ministerium uerbi ornare, & conseruare. Contra hunc primum & pium diui-

tiarum usum peccant multi: inter quos sunt primùm, qui suas diuitias conuertunt ad ruinam ministerij, quemadmodum multi tyranni olim & hodiè faciunt. Deinde qui auferunt bona Ecclesiastica & sibi occupant. Tum etiam, qui ex suis facultatibus nihil conferunt ad conseruandum ministerium uerbi. Præterea & illi, qui uel precibus, uel artibus alijs bona Ecclesiastica ad se honesto titulo transferunt, quasi essent Ecclesiæ ministri, cùm sint prorsus canes muti, qui nec unquam seruierunt Ecclesiæ, aut Reipub. nec possunt unquam seruire, uentres pigri, & bestiæ inertes, qui tamen Prælati, Canonici & uicarij & Abbates salutari uolunt.

SECVNDVS uerus & legitimus diuitiarum usus est, ut earum partem conuertamus ad conseruandam & ornandam Rempublicam: in qua uiuimus. Sunt enim Respublicæ Ecclesiæ hospitia: quibus etiam gratitudinem debemus, etiamsi alia commoda ad nos non peruenirent. Contra hunc usum multi peccant, ut sunt: qui iusta tributa non soluunt: qui iniusta exigunt: qui tributa non conuertunt ad rerumpublicarum conseruationem, sed ad luxum & crapulam.

TERTIVS usus rectus et legitimus diuitiarum est, ut unusquisq; suum statum honestè tueatur sine sordibus. Contra quem peccant primùm, qui potationibus, commessationibus, uestibus suo statui non conuenientibus suas res abliguriunt,

quemadmodum multi faciunt. Deinde etiam auari, qui sordibus suis oblectantur, & suum statum honestè, ut decet, non tuentur, qui & malè uestiuntur, & malè edunt, cùm interim eorum pecunia ærugine corrumpatur in arca.

QVARTVS diuitiarum uerus usus & legitimus est, ut partem aliquam in pauperes erogemus, & maximè in eos, qui cum paupertate pietatem coniunxerunt. Est enim hæc potißima causa, cur Deus sinit esse pauperes inter nos, ut faciat periculum, an ipsius misericordiam imitari uelimus, iuxta mandatum Christi: Estote misericordes, sicut Pater uester cœlestis misericors est. Contra hunc usum etiam multi peccant cum hoc diuite Epulone, cuius olim in supplicijs erunt socij, qui ipsum magistrum crudelitatis erga egenos in hoc mundo sint secuti.

Lucæ 6. cap:

QVARTVM sequitur, quod in Epulonis exemplo considerandum dixi, uidelicet, qualisnam sit status animarum eorũ, qui ex hac uita sine fide discedunt. Nam cùm Christus dicit diuitem Epulonem apud inferos sublatis oculis uidisse Abrahamum eminus, et petiuisse intingi extremum digiti Lazari in aquam, ad refrigerãdam linguam suam, depingit tabulam, quæ statum animarum impiorum post mortem repræsentant: in qua hæc notantur. 1. summus cruciatus & conscientiæ perpetuus uermis. 2. memoria crudelitatis quam exercuerant in miseros. 3. uotum recreationis per eorum officia

in

in quos in hac uita crudeles erant. 4. quòd non sit futurus finis tormentorum, et quòd frustra expeta tur ulla in tormentis refectio. Quod enim hic Dominus per colloquium Epulonis et Lazari depingit propter nostrum captum, id ipse Epulo in sua conscientia sensit, quam Dominus, qui omnia nouit, ignorare non potuit. Hæc igitur impietatis pœna ad seriam pœnitentiam inuitet, ne inuiti ad pœnam pertrahamur.

DE SECVNDO.

Et erat quidem mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius, ulceribus plenus, cupiens saturari de micis, quæ cadebent de mensa diuitis, et nemo dabat. In hoc Lazari exemplo multa sunt obseruanda, unde nos et doctrinam et consolationem capere poterimus.

PRIMVM hic confirmatur cōcio Petri, qui dicit iudicium à domo Dei incipere: punit enim suos in hac uita Deus, ut tanquam freno quodam retineantur in officio. Si enim omnia succederent illis ex uoto, ebrij facti felici rerum successu, à pietate deflecterent ad impietatem. Vnde Moses de populo Iudaico dixit: Sedit populus manducare & bibere, & surrexit ad ludendum, hoc est, in idolatriam & alia scelera lapsus est. Quare memores simus dicti Pauli 1. Cor. 11. Cùm iudicamur, id est, affligimur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Ad paternum igitur Dei animum respiciamus, quoties duris afficimur in hac uita, &

1. petri. 4.

Exodi. 32.

cruce admoniti timeamus Deum piè & innocenter uiuendo.

DEINDE hoc exemplo Lazari docemur non omnes coram Deo miseros esse, qui in hac uita sint calamitosi: nec econtrà omnes placere Deo, qui in hac uita uidentur felices & beati. Lazarus in hac uita miser fuit: sed Deo erat carus. Epulo in hoc mundo felix: sed Deo displicebat. Quæ causa? Lazarus timuit Deum ex uiua fide: Epulo autem Deum non timuit, fide enim uacuus erat.

TERTIO, in Lazaro uidemus exemplum prouidentiæ Dei. Iacet contemtus & spretus: uerùm cùm nunc absq; omni consolatione iaceret, uenerunt canes & linxerunt ulcera eius: quo significatur, quòd Deus non sinat pios ita calamitatibus obrui, quin consolationes ærumnis admisceat. Neq; enim dubium est, quin prouidentia Dei factum sit, ut canes uenirent & lingerent ulcerosum in maiorem damnationem diuitis Epulonis & familiæ eius. Nam familia Domini sui impietatem est imitata: textus enim dicit, & nemo dabat ei.

QVARTO obseruemus hîc communem sortem piorum & impiorum. Moritur Epulo, moritur & Lazarus. Mors quidem utriq; est communis: sed non mortis euentus. Epulo enim per mortem ad miseriam transijt: Lazarus uerò ad felicitatem peruenit.

QVINTO hîc obseruetur in Lazaro Angelorum ministerium. Epulo uiuum Lazarum contem-

temsit: sed mortui animam Angeli deportant: qui in uita contemtus erat, in morte curatur & honoratur ab Angelis Dei. Neq; hoc in solo Lazaro accidit: sed quod de illo legimus, commune est omnibus. Nam ut piorum animæ Deo curæ sunt: ita à sanctis Angelis in portum salutis et fcelicitatis deportantur.

SEXTO in Lazari exemplo uidemus qualis status sit animarum piorum post hanc uitam. Deportatur Lazarus in sinum Abrahæ. Quid est sinus Abrahæ? Sicuti Abraham ideò pater fidelium dictus est, quia penes ipsum depositum fuit æternæ uitæ fœdus, quod fideli custodia seruatum filijs suis primùm, deinde cunctis gentibus quasi per manus tradidit: Filij eius uocantur, quicunq; eiusdem promißionis sunt hæredes: Ita post mortem dicuntur in eius sinum colligi, quia eiusdem cum eo fidei fructum percipiunt. Nam quemadmodum filij, dum uespere ab operibus diurnis domi congregantur, & ueluti in sinu paterno fouentur, ita pij post labores exhaustos in hac uita, post mortem colliguntur in beata requie, ubi benè & beatè habent usq; ad resurrectionem mortuorum. Hic Abrahæ sinus uocatur etiam Paradisus, ut in illo Christi dicto ad latronem, Hodie eris mecum in Paradiso: ubi est iuxta Psalmum, Abundantia lætitiarum ex uultu Dei, et perpetuæ iucunditates in dextra eius. Breuiter, Beati qui in Domino moriuntur, quia perpetuò cũ Domino erũt, et perpetuo gaudio fruentur.

Luc: 23.

Apocal: 14.

Porrò quantum ad colloquium Abrahæ & Epulonis attinet, sciendum est, quòd ista acciderunt spiritualiter. Ita enim apud se cogitauit Epulo in tormentis, & tale responsum accepit iste in propria conscientia.

SEPTIMO obserua in Lazaro imaginem Ecclesiæ in hac uita. Est enim afflicta & contemnitur à potentibus & diuitibus huius mundi.

DE TERTIO.

Habent Mosen et Prophetas, audiant illos. Hæc grauißima est admonitio in primis utilis. Hoc enim dicto multi damnantur.

PRIMVM damnatur omnis qui Mosen & Prophetas non recipit. Nam hi dati sunt diuinitus, ut ad Deum nos ducant, et salutis uiam monstrent. Qui ergo hos non recipit, manet in sua dãnatione.

SECVNDO damnantur recipientes, sed tamen pluris facientes humanas traditiones, et potius uitam instituunt iuxta præcepta hominũ, quàm iuxta præcepta Dei, contra apertum Dei interdictum. Ita enim ait apud Hieremiam cap. 20. In præceptis meis ambulate, & non in præceptis patrum uestrorum.

TERTIO damnatur hic Gregorius Papa, Anabaptistæ et alij Enthusiastæ, qui nouas de cœlo reuelationes quærunt, ac magis fumis uiciosi et melancholici cerebri, quàm uoci cœlesti credunt: imò relinquunt uerbum & prorsus abijciunt.

QVARTO, discamus hinc magnifacere doctrinam

ctrinam Mosis, Prophetarum & Apostolorum, quæ lucerna nobis erit ad æternam salutem, modò eius ductum sequamur: nullum enim habet mundus præstantius clinodium, quàm uerbum Dei. Hoc Dauid pluris fecit, quàm aurum præstantissimum: hoc Lazarus in mundo pauper diues erat coram Deo: hoc Iob in medijs ærumnis se erexit. Quare & nos carissimi, amemus uerbum Dei, sciamus esse instrumentum, quo nobis offertur thesaurus omnium preciosissimus Christus Iesus, & per illum uita æterna, quam donet nobis Pater cœlestis per eundem Iesum Christum, cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Psal: 119.

DOMINICA SECVNDA TRINITATIS, Luc. 14.

HOmo quidam apparauerat cœnam magnam, & uocauit multos, misitq; seruum suum hora cœnæ, ut diceret inuitatis: Venite, quia iam parata sunt omnia. Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necesse mihi est exire et uidere illam, rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit, Iuga boum emi quinq;, & eo ad probandum illa, rogo te, habe me excusatum. Et alius dixit, Vxorem duxi, & ideo non possum uenire. Ac reuersus seruus, renunciauit hæc Domino suo. Tunc iratus paterfamilias, dixit seruo suo: Exi citò in pla-

teas & uicos ciuitatis, & pauperes ac debiles, claudosq; & cæcos introduc huc. Et ait seruus: Domine, factum est, ut imperasti, et adhuc locus est. Et ait Dominus seruo: Exi in uias et sepes, et compelle intrare, ut impleatur domus mea. Dico enim uobis, quòd nemo uirorum illorum qui uocati sunt, gustabit cœnam meam.

ENARRATIO TEXTVS.

Sicuti proximo die Dominico impedimentum salutis esse contemtum proximi in Epulone ostensum est: ita in hoc Euangelio, aliud impedimentum cauendum docemur, ne uidelicet nostras possessiones & negocia, curasq; rerum mundanarum pluris faciamus, quàm Euangelium Christi, ne'ue sinamus nos commodis & uoluptatibus huius mundi impediri & occupari, quò minus ueniamus ad cœnam, ad quam per Euangelij prædicationem uocamur.

Porrò occasio huius parabolæ, fuit uox cuiusdam Pharisæi in conuiuio, ad quod Christus erat inuitatus. Nam cùm Christus pronunciasset retributum iri in resurrectione iustorum ijs, qui sunt liberales erga pauperes, Pharisæus Christi sermonem approbati[illegible] us ait: Beatus qui comedit panem in regno D[illegible]. Verùm quia Christus huius Pharisæi, & maximæ partis gentis Iudaicæ mores peruersos & præposterum studium uidit: proponit hanc parabolam, in qua & Iudæorum iustam reieiectio=

iectionem, & gentium gratuitam receptionem pingit. Cuius parabolæ ſcopus & finis eſt, ne ſinamus huius uitæ res caducas nobis impedimento eſſe, quò minus in cœnam cœleſtem inuitati per Euangelium ueniamus.

Loci quatuor.

I. Magnitudo miſericordiæ Dei pingitur in hac cœna.

II. Ingratitudo mundi notatur in ijs qui uocati recuſant uenire.

III. De coactione, quomodo cogat & per quos.

IIII. Comminatio pœnæ eorum, qui Euangelium non recipiunt.

DE PRIMO.

Quanta ſit miſericordia Dei erga genus humanum, multis indicijs oſtenditur. Nam non ſolùm uox Dei, uerumetiam ingentia Dei beneficia erga totum mundum, & præcipuè erga Chriſti Eccleſiam ineffabilem miſericordiam Dei teſtantur. Miſericordia (inquit Dauid) Domini plena eſt terra. Argumentum maximum huius miſericordiæ eſt datus filius, ut mundum in extremam miſeriam dimerſum redimeret, idq́; per ſuam mortem & paſſionem, quò homines ab hac miſeria liberati, donarentur æterna uita, quæ hîc cœna magna dicitur, & in Matthæo nuptiæ regis: ad quam cœnam magnam homines uocantur, ex mera Dei miſericordia, quò in ea ſaturentur delicijs ſpiritualibus in omni æternitate.

Psalm: 119.

Math: 22.

Verùm ut nobis magis dulceſcant lauticiæ huius cœnæ, circumſtantias quæ in textu notantur, proponam ſeorſum, & quid doctrinæ & admonitionis ex ſingulis petendum ſit dicam.

PRIMA itaq; circumſtantia in hac cœna ſpectanda, eſt de eo, qui ad hanc cœnam inuitat: nam inde eius æſtimatio dependet. Quis ergo inſtruit hanc cœnam? Num rex aliquis mundanus? Non: Imò magnifacienda eſſet eius regis liberalitas & laude extollenda miſericordia, qui miſeris et pauperibus regale conuiuium & magnificè inſtructum pararet. Sed quis eſt? Deus Pater cœleſtis Dominus dominantium & rex regum, ſolus diues & lauticijs abundans. Hæc circumſtantia bonitatis & miſericordiæ Dei clariſsimum teſtimonium eſt.

SECVNDA circumſtantia eſt, quòd hîc Paterfamilias Deus ad cœnam inuitet. Sed quid cœnæ nomine ſignificatur? Ipſum Euangelium eaq; omnia, quæ cum Euangelio coniuncta ſunt: ut eſt ſalus & uita æterna. Vide quanta miſericordia hîc relucet. Sed quæ ratio eſt appellationis? Cur hæc tanta bona, cœna dicuntur? Id fit ſanè non ſine magnis cauſis, quarum de numero ſunt tres præcipuè. PRIMA, quia Euangelium æternum gaudium, et nunquam finienda bona promittit. Vt enim cœna in extrema diei parte apponitur: ita bona quæ Euangelium offert, poſt multos exhauſtos in ærumnis huius uitæ labores, credentibus ex mera Dei miſericordia donabuntur. SECVNDA cauſa

est,quia sicut uespera,quãdo cœna instrui solet,est finis diei:ita ætas,in qua per ministerium prædicationis omnes ad Epulas diuinæ cœnæ inuitantur, extrema est. TERTIA,quia Euangelium extrema uox Dei est in mundo, postquam nulla alia est expectanda: sicut cœna ultimum in die cibum pro ponit. Nunquam enim alia de cœlo sonabit uox Dei: sed hæc eadem Euangelij uox sonabit usq; ad iudicij extremi diem.

TERTIA circũstantia est in hac uoce MAGNA,qua cõmendantur nobis diuitiæ misericordiæ Dei: non enim Deus unum & alterum regem & sapientem inuitat ad suam cœnam: sed totum mundum. Non prætermittit pauperes,non diuites negligit, non nobiles excludit,non rusticos aut ciues à suo conuiuio arcet, non paruos contemnit, non magnos fastidit: sed omnes promiscuè per orbem sparsos homines inuitat ad magnam illam cœnam: nam textus & magnam cœnam esse,& multos inuitatos testatur.

QVARTA circumstantia est de modo inuitationis. Modus exprimitur hisce uerbis: Et misit seruum suum hora cœnæ, ut diceret inuitatis. Hic serui nomine intelliguntur Prophetæ, Apostoli & omnes pij Doctores, quos inde ab initio mundi misit Deus inuitatum ad hanc cœnam. Ad hanc cœnam ipse Deus Patriarcham Nohe inuitauit. Hic inuitatus reliquum mundum uice Dei uocauit. Deinde cùm ob suam ingratitudinem mundus

diluuio perijsset, inuitatur uoce Dei Abraham ad hanc cœnam. Præterea cùm mundi malicia creuisset super terram, unum populum peculiarem elegit Deus, in quo sæpè excitauit Prophetas, ut ad hāc cœnam inuitarent: idq; cōtinuauit paterfamilias, donec proprium filium misit, Dominum nostrum Iesum Christum, quem inuitati suspenderunt in crucem. Qui excitatus à mortuis, misit Apostolos in uniuersum mundum, ut ad hanc lautißimam cœnam omnes gentes inuitarent.

QVINTA circumstantia est de hora cœnæ. Quænam est ista hora? Tempus gratiæ et tempus gloriæ. Tempus gratiæ est, quo annunciatur hominibus liberalitas & misericordia patrisfamilias, quod in tres partes distribuitur: In promißionem, exhibitionem, & tempus secutum exhibitionem. Promißionis tēpus fuit inde ab Adam usq; ad Christum natum ferè 4000. annorum. Deinde exhibitionis tempus erat, dum Christus ipse in carne hîc in terris uersatus est, prædicauit, obtulit seipsum precium redemtionis pro inuitatis ad hāc cœnam. Tempus secutum exhibitionem est inde à mißione Apostolorum in mundum uniuersum usq; ad diem iudicij: in quo tempore & nos sumus, & inuitamur ad hanc cœnam uoce ministrorum uerbi. Tempus gloriæ est æternitas, quando in cœlesti gloria accubabimus non solùm cum Abraham et Isaac: sed cum Deo Patre, Deo Filio, Deo Spiritu sancto, & fruemur æterno gaudio & lætitia in Christo Iesu domino nostro.

Sexta

SEXTA *circumſtantia eſt inuitandi forma.* Venite (*inquit*) quia parata ſunt omnia. Hoc *eſt, ut in* Baptiſtæ *et Chriſti inuitatione uidemus?* *Agite pœnitentiam & credite* Euangelio: *appropinquat.n.regnum cœlorū.Hæc inuitatio requirit pœnitentiam,hoc eſt,prioris uitæ mutationem, ut diſcedamus à malo et faciamus bonum,& requirit fidem,id eſt,ut credamus hanc cœnam nobis apponi,non noſtrum ob meritū,ſed ex mera miſericordia propter* Filium, *qui nobis à* Deo *datus eſt ſapientia,iuſticia,ſanctificatio,redemtio.* His.n.donis *et ueluti ueſtibus filij* Dei *in cœnam æternæ uitæ intrabimus.* Nam *ſapientia ſua* Chriſtus *mentes noſtras reformat: iuſticia ſua nos ornat, cùm in eum credimus:ſanctificatione ſua nos purificat, ac tandem recipit in ſuum cœnaculum,ubi erit perpetua redemtio,gloria et felicitas.* Atq; *hactenus de primo loco, in quo commendatur nobis miſericordia* Dei, *quæ eſt à progenie in progeniem ſuper omnes timentes eum,ut uirgo mater* Domini *canit.*

Marci.1.

1 Corinth:1.

Luc:1.cap:

DE SECVNDO.

Sed omnes cœperunt uno animo ſe excuſare: Recuſârunt *enim uenire ad cœnam hanc* cœleſtem. Quemad[illegible]dum *enim ſus pluris facit cœnum in quo ſe commaculat, quàm aurum aut precioſas gemmas: ita homines ſordib.ſuis inuoluti fugiunt ſplendorem tantæ cœnæ.* Qua *in re, tria deploranda ſunt mala:* Miſeria *generis humani, maxima ingratitudo ; & corruptum iudicium.*

Miſeria

Miseria generis humani

Miseria est quòd peccatis et maledictione oppreßi homines, non solùm non eluctari de suis malis conantur, uerumetiam ipsis sordibus delectantur: tantum abest, ut remedium quærãt. Atq; hoc est, quod Christus dicit: Nemo uenit ad me, nisi quem Pater traxerit. Ingratitudo est, quòd homines inuitati ad gratuitam cœnam, id est, gratuitam liberationem à peccato, ab ira Dei, à maledictione legis, ab inferno, à Diabolo, ad remißionem peccatorum, ad fauorem Dei, ad iusticiam, ad cœlum, ad Deum, ut cum illo beati uiuant in omni æternitate: recusant tamen uenire. Quis hanc ingratitudinem satis deplorare potest. Corruptum iudicium est, quòd homines pluris faciant finita bona, quàm æterna: pauca, quàm multa: caduca, quàm firma: terrena, quàm cœlestia: conseruantia hanc uitam ad modicum tempus, quàm conseruantia animam et corpus in æterna uita. Stultus'ne iudicatur, qui præfert lutum auro? Sanè stultißimus, ut qui nihil rectè iudicare poßit. Multò stultior est, imò in infinitum stultißimus, qui præfert mortem uitæ, peccatum iusticiæ, infernum cœlo, diabolum Deo: Breuiter, infinita mala infinitis bonis. Hoc nostrum corruptißimum iudicium agnoscamus, & petamus nostras mentes noua luce reformari, ut rectè intelligamus, quæ uerè bona sunt: ordinatè appetamus, quæ rectè iudicamus, & usq; ad finem perseueremus in quærendis ijs, quæ ordinatè appetimus.

Postquam aũt hæc in genere dicta sunt de miseria

Ioan: 6. Cap: Ingratitudo.

Quam corruptum sit iudicium humanum, quod certè deplorandum.

Nota benè.

ria generis humani, de ingratitudine summa & corruptißimo iudicio hominum: textum uideamus qui uarios modos excusationis continet. Primũ dicit: Et oẽs cœperũt una sententia recusare. Hoc est, maxima pars mundi ingrata contemsit gratuitò oblatũ beneficium. Primus ergo dixit: Agrũ emi, necesse habeo exire & uidere eum, rogo te, habe me excusatum. Hic describitur primum genus hominum excusantium se, quo sub genere omnes continentur, qui potentia sua freti recusant uenire ad hanc præclaram cœnam. Neq; tamen potentia est efficax causa huius excusationis: sed occasio tantùm in ijs, qui suam potentiam à Deo esse nõ agnoscunt, qui sua potentia nitũtur, hoc est, baculo arundinis. Nam cùm peccatum, mors, infernus, Diabolus inuadit, hominum potentia non ualet: hîc .n. sola potentia ualet, nempe Euangelium Christi, quod Paulus definit esse potentiam Dei ad salutem omni credenti. Quòd aũt hæc potentia, & agrorum possessio non sit efficax causa recusatæ huius opiparæ cœnæ ostendunt exempla: potens fuit Dauid, & habuit agros plurimos: potens fuit & Nero, & habuit agros. Quorum ille inuitatus ad nuptias uenit, hic recusauit. Quare? Quia ille usus est potentia in gloriam Dei: hic eadem est abusus in sui interitum. Nam ea deceptus recusauit uenire ad hanc cœnam. Hic ergo monemur rectè uti agris nostris, ne sint nobis impedimento, quò minus ad hanc cœlestem cœnam ueniamus: exempla omitto.

Potentes. Rom. 1.

Alter

Alter uerò dixit: Iuga boum emi quinq;, et proficiſcor ad probandum ea: rogo te, habe me excuſatum. *Hîc deſcribitur alterum genus hominum excuſantium ſe, quò minus ad cœnam uenire poßint: ſub hoc genere cõtinentur diuites huius mundi. Quid? an diuitiæ ſunt cauſæ efficaces huius recuſationis?* Nequaquam. *Fuit Abraham diues, fuit & Epulo diues, de quo nuper audiuimus: ſed Abraham non impeditus eſt ſuis diuitijs. Nam pluris fecit hanc cœnam, quàm terrenas diuitias. Contrà, Epulo Ebrius fuit ſuis diuitijs, atq; ideò uenire recuſauit. Sunt enim diuitiæ quando à malis poßidentur, ueluti eſca, qua illecti capiuntur & necantur: ideò Chriſtus dicit eas ſpinas eſſe: et difficilè pronunciat diuitem poſſe intrare in regnum cœlorũ. Plato Philoſophus rectè dixit, diuitias cæcas eſſe ſine prudentia, & acutùm cernere, quando ſequuntur prudentiam. Ita & nos poſſumus dicere, diuitias ſpinas eſſe ſine pietate, & roſas quando pietatem ſequuntur. Nam pij diuites ſuis diuitijs ueluti roſis quibuſdam ornant miniſterium uerbi, ornant Reſpublicas & propriam domum. Quicunq; ergo huius mundi diuitias habet, det operam, ut earum adminiſtratrix ſit pietas & caritas, ut in ſanctis Patriarchis et regibus, alijsq; multis pijs & ſanctis hominibus uidemus.*

Diuites hui ius mundi.

Math: 19.

Et alius dixit: duxi uxorem, propterea non poſſum uenire. *Hîc deſcribitur tertium genus hominum recuſantium uenire ad hanc cœnam: quo*

ſub genere cōtinentur omnes, qui huius mundi uoluptatibus dediti Euangelium Christi non curant. Ducere uxorem non eſt per ſe aut malum, aut cauſa recuſationis: ſed tantùm occaſio in quibuſdam, qui non rectè utuntur dono Dei. Abraham habuit uxorem et multi pij, qui tamen non propterea recuſârunt obtemperare Euangelio: Quare coniuges dent operam, ut Chriſtum ſecum habeant, caueant ne occaſionem mali à bono ſumant. Hactenus audiuimus tria genera hominum excuſantium ſe, q non uenirent inuitati ad hanc cœleſtem cœnam: ſed ex his intelligemus omnia, quæ hominibus impedimento ſunt, cur Euangelio non auſcultent.

Voluptatibus dediti.

DE TERTIO.

Seruus reuerſus domū, nunciat patrifamilias quę reſponderunt, et rurſus miſſus multis collectis pauperibus et claudis, iubetur cogere homines, ut intrent, quò impleatur domus conuiuij. In hac coactione nobis proponitur ſumma conſolatio. Deus enim non ſolùm promittit, nō ſolùm inuitat multos, non ſolùm mandat: ſed cogit & compellit intrare ſuam cœnam. Sed quomodo compellit? Multis ſanè modis. Parentes in familia cogent ſuos domeſticos, & diſciplina domeſtica aſſuefacient eos, ut Chriſtum audiant, piè & ſanctè uiuant. Hinc illud Pauli: Educate pueros in diſciplina & correptione Domini. Magiſtratus ſimiliter coget edictis, bonis ordinationibus, exemplo, ſublatione Idololatriæ: quemadmodum Ezechias

Ephes: 6.

2. Regum 18.

chias et Theodosius fecerunt, qui instrumenta Idololatriæ sustulerunt. Omnium autem maximè ministrorum uerbi est cogere comminationibus & obiurgationibus, quemadmodum Christum, Prophetas & Apostolos fecisse legimus.

DE QVARTO.

Nemo uirorum illorum qui uocati fuerunt & recusarunt uenire, gustabunt cœnam meam. Hoc est, omnes contemtores Euangelij excluduntur de uita æterna. Nam ira Dei manet in omnes, qui non credunt in Filium. Hæc summa est quarti loci.

Ioann: 3. cap:

Cæterùm usus totius hodierni Euangelij triplex est. Primus, ut considerata magnitudine misericordiæ Dei, gratias agamus per Iesum Christum. Secundus, ut caueamus ne ullo prætextu nos subducamus ab obedientia erga Euangelium. Tertius, ne exemplo potentum, diuitum & uoluptariorum seducamur, & ruamus in proprium exitium: sed potius totis uiribus demus operam, ut in hanc cœlestem cœnam includamur, per Dominum nostrum Iesum Christum, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor et gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA TERTIA POST TRINITATIS, Luc. 15.

Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.

Accedebant ad Iesum omnes Publicani & peccatores, ut audirent illum. Et mura-

Psalm: 23. Dominus pastor meus, nihil mihi deerit.

murabant Pharisæi ac scribæ, dicentes: Hic peccatores recipit, ac cibum capit cum illis. Dicebat aūt ad illos parabolam hanc, dicēs. Quis ex uobis est homo, qui habet centum oues, & si perdiderit unam ex illis, non'ne relinquit nonaginta nouem in deserto, et uadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam. Et cùm inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens, ueniensq́ꝫ domum, conuocat amicos & uicinos, dicens illis: Gaudete mecum, quia inueni ouem meam, quę perierat. Dico uobis, quod ita gaudium erit in cœlo super uno peccatore resipiscente, magis quā super nonaginta nouem iustis, qui non indi-

gent pœnitentia. At quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam unã, non'ne accendit lucernam, & uerrit domum, quæritq́ diligenter, donec inueniat? Et cùm inuenerit, conuocat amicas & uicinas, dicens: Gaudete mecum, quia inueni drachmam quam perdideram. Ita dico uobis, gaudium erit coram Angelis Dei, super uno peccatore resipiscente.

ENARRATIO TEXTVS.

Occasio hodierni Euãgelij hæc est. Cùm tanta esset bonitate Dominus noster præditus, ut neminem quantumuis afflictum et magnum peccatorem fastidiret, imò potius omnes ad se inuitaret, iuxta illud Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos: factũ est q, ipsi publicani; cognita hac misericordia et bonitate, ad eum uenirent, quò gratiæ omnib. liberalißimè oblatæ participes fierẽt. Atq; ideò Christus non uoluit eos tantùm uoce consolari, sed facto & conuersatione. Inuitatus proinde ab ijs uenit et comedebat cum illis: idq; ea de causa, ut eos Deo Patri lucrifaceret, hoc est, conuerteret eos à uijs suis peßimis ad ueram & salutarem pœnitentiam, quò à maledictionis reatu absoluti hæredes fierent uitæ æternæ per Iesum Christum. Hoc Christi factũ obseruantes Pharisæi, ut erant superbi, tumentes sua Pharisaica, id est, falsa iusticia, murmurant, ac tacitè Christum uiolatæ legis diuinæ accusant. Sed

quid

quid ad hæc Christus? utrosq; docet. Publicanos quidem, q̃ uenerit saluatum peccatores. Pharisæos uerò, cur cũ peccatoribus conuersetur: unde colligitur Christi regnum pugnare cum Pharisæorũ opinione et Satanæ regno. Nam ut Christi regnũ est misericordia et remißio peccatorũ, adeò ut Angeli in cœlo gaudeant super singulis peccatorib. pœnitentiam agentibus: ita Satanæ regnum est crudelis immanitas et peccati inundatio quædam. Loci duo.

I. Murmur Pharisæorum, & cur Christus sit conuersatus cum peccatoribus.

II. Docetur parabolis duabus, cur Christus in hunc mundum uenerit, & quid nos facere oporteat, modò saluari uelimus.

DE PRIMO.

Appropinquabant ei publicani et peccatores, ut audirent eum, & murmurabant scribæ & Pharisæi, dicentes: hic peccatores recipit, & manducat cum illis. Hîc proponuntur nobis duo hominum genera, & eorum diuersa studia. Vnum publicanorum et peccatorum, qui Christum accedunt, ut illum audiant, ut ad ipsius ouile aggregentur et saluentur. Postquam .n. audiuerunt Christum nullos peccatores reijcere: sed omnibus gratiam, modò pœnitentiam agere nõ recusarent, offerre, ipsum accedere nõ dubitârunt, spe magna salutis concepta. Alterum Pharisæorum & Scribarum. Hi Christi factum & misericordiam erga peccatores improbârunt, atq; ideò murmurârunt,

dicentes: hic peccatores recipit, & manducat cum illis.

Porrò huius Pharisaici murmuris plures sunt causæ, quarum nõnullas recitabo, ut uideamus quo spiritu sint locuti, nosq; caueamus, ne simili morbo laborantes, aliorum salutem impedire uideamur.

PRIMA ergo causa est Diaboli inuidia, quæ propria est diaboli et membrorum eius. Hæc enim eorum cordibus infixa efficit, ne uidere poßint Christum & publicanos unà conuersari. Tanta enim inuidia erga publicanos laborârunt, quòd noluerint eos bonorum conuersatione emendari. Huius generis Pharisæi plures sunt hodiè, quàm qui Pharisæorum titulum agnoscunt.

SECVNDA causa murmuris fuit intolerabilis superbia in Scribis & Pharisæis, qua ut canes publicanos spreuerunt, adeò ut cibum capere cum illis, aut domum eandem cum illis intrare recusarint.

TERTIA causa murmuris fuit opinio iusticiæ & sanctitatis. Nam ut se iustos tantùm ex paternis obseruationibus & sacrificijs, reliquosq; ut iniustos contemserunt (ut ille qui ait: Non sum sicut cæteri peccatores, nec ut ille publicanus, ieiuno bis in Sabbato &c.) ita eos, qui hanc sanctitatis laruam non habuerunt, strenuè tanquam anathemata & res abominabiles aspernabantur.

Lucæ 18.

QVARTA causa fuit studium Christo infamiæ notam inurere. Nam uulgo persuadere conaban-

nabantur Christum talem esse, quales essent illi cum quibus uersaretur.

QVINTA causa fuit zelus legis diuinæ, sed falsus. Mandatum.n.legis suo murmuri prætexuerunt: lex enim præcipit Exod.23. ne conuersentur cũ Insulis terræ. Item Exod.cap.34. præcipitur, ne unquam cum habitatoribus terræ illius amiciciam iungerent, ne ipsis foret in ruinam, hoc est, ne illorum praua corrupti consuetudine idololatræ efficerentur, et prophani legis diuinæ contemtores. Nam, ut Paulus inquit, modicum fermentum corrumpit totam massam, et ut est in uersiculo quodã: Morbida facta pecus totum corrumpit ouile. Vt uua à liuore alterius liuorem contrahit: sic & malo consortio homines facilè deteriores fiunt. Sicuti & Medea quodam in loco dicit: Malarum fœminarum ingressus me malam reddidit. Huc & illud Salomonis: Qui tetigit picem, coinquinabitur ab ea. Item: Qui communicauerit superbo, induet superbiam: Et Syrac: Omnis homo sibi similẽ sociat. Huiusmodi scripturæ testimonia multa haud dubiè congesserant Pharisæi, ut Christum infamarent.

1. Corinth: 5.

Syrach: 13.

Sed quid dicemus ad istas scripturæ sententias? pleræq; ex illis habent adiunctas causas prohibitæ cum peccatoribus conuersationis, et ut summatim dicam, prohibent adiuncta scripturæ testimonia, ne infirmi, qui facilè deteriores fieri poßint, conuersentur cum ijs, qui conuerti nolunt, sed potius in hoc totis incumbant uiribus, ut alios sibi nequitiæ

suæ socios adiungant. Primùm non potuit Christo conuenire: non enim erat infirmus, ut peccatorum consuetudine contaminari posset, quare interdictũ legis non in illum quadrat. Dicit.n.disertè lex, unde reliqua dicta manant: Ne fortè peccare te faciant in me, si seruieris dijs eorum, quòd tibi certè erit in scandalum. Alterum non conuenit in publicanos, quibus cum Dominus hîc conuersatus legitur. Non enim Christum uoluerunt sibi suæ nequiciæ socium adiungere: uerùm accedebant, ut audirent illum, & ex auditu fidem consecuti saluarentur. Cùm ergo & Christus motus misericordia conuersetur cum illis, ut eos adducat in stabulum ouium, unde aberrârunt: & publicani sitientes salutem cupiant subleuari ab onere peccatorum suorum, quod senserunt grauißimum esse, iniustè aduersus Christum murmurant: quos in uiam reuocare conatur propositis his parabolis: una de centum ouibus, altera de decem drachmis.

Iam ex ijs, quæ dicta sunt ad criminationes Pharisæorum, oritur quæstio. Nam postquam responsum est, scripturas, quæ malorum consuetudinem damnant, ad infirmos pertinere, quæri potest, cùm nos infirmi simus, quid nos facere oporteat, an omnino & perpetuò fugere debeamus Pharisæos. Ad hanc quæstionem respondeo. Sunt fugiendi, & non sunt fugiendi. Imbecilles qui conscij sunt suæ imbecillitatis, quòd uidelicet sint faciles et proni ad lapsum, edocti propria experientia, ipsi fugient conuersa-

uersationem eorum, à quibus sibi metuunt, ne illorum pice inquinentur & scabie inficiantur. Nam, ut dicit Iustinus martyr, mens hominis ex malorũ cõsuetudine scabiem quandam sibi acquirit et multis malis succis impletur. Hoc Patrumfamiliarum, magistratus, & ministrorum uerbi officiorum est, ut caueant, ne tales ferantur, quorũ conuersationẽ simplices reddantur deteriores. Paterfamilias nullum seruum debet ferre in sua familia, qui pueris suis sit scandalo. Magistratus gladio coërcebit blasphemos. Ministri uerbi obiurgationibus primùm castigabunt impuros: quòd si nihil ista uia proficiunt, debent eos eijcere de Ecclesia per excommunicationem, ut pij & simplices sciant, quòd sibi cauere debeant ab istorum conuictu. Quòd autem huiusmodi fugiẽdi sint, docet et hoc Pauli dictum, 2. Thessal. 3. Denunciamus autem uobis fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi, ut subducatis uos ab omni fratre, qui inordinatè se gerit, & non ex tradita doctrina quàm accepit à nobis. Hoc ergo sit dictum de infirmis, qui omnino sibi cauere debent ab improborum consortio. Verùm quantum ad eos attinet, qui benè sunt instituti, & qui in officio sunt publico, quorum interest oues errantes ad Christum adducere, illi possunt, imò debent nonnunquam cum improbis conuersari, sicut Medicus conuersatur cum ægroto, non ut ipsius ægroti scabie inficiatur, sed ut sua arte & curandi peritia eum sanitati restituat. Ad eundem mo-

dum non modò licet, uerumetiam necessitas officij, & fides in ministris uerbi requirit, ut improborum maliciam retegant et sanent, quantum quidem fieri potest: uerùm si morbus fuerit incurabilis, sequentur medicorum exemplum, & quòd curare non poßint, amplius nõ curent: sed Deo totam rem cum dolore committant.

DE SECVNDO.

Quis ex uobis homo, qui habet centum oues &c. Hac parabola docet Christus duo. Vnum cur in mundum uenerit: Alterum, quod ex priori pendet, cur conuersetur cũ peccatoribus: unde sequitur confutatio murmurantium Pharisæorum. Cur in mundum uenerit, docet exemplo pastoris. Nam quemadmodum pastor in desertum uadit, ut quærat ouem amissam: ita Christus in mundum uenit, ut homines per peccatũ in desertum abductos quærat. Deinde quia officium est Christi, quærere peccatores, ut reuocentur ad salutem, quod sanè fieri non potest, quin cum eis conuersetur: hinc sequitur improbandum esse murmur Pharisæorum aduersus Christũ, qui eum à legatione sua absterrere uoluerunt, ne sanarentur infirmi. Aptè ergo alibi testatur: Non ueni uocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Hæc summa est parabolæ de ouibus: eandem rem proponit parabola de muliere quærente pecuniam amissam. Iam parabolam de ouib. particulatim uideamus, quò nobis fiat dulcior, perspecta Christi pastoris solicitudine pro nobis.

Math: 9.

Homo

Homo ille habens centum oues Christus Iesus est, uerus pastor, qui animam suam pro ouibus posuit, Iohan. 20.

Per ouem errantem intelliguntur omnes, qui se in deserto uagari intelligunt, id est, agnoscunt se peccatores, & cupiunt recipi, sicut hi Publicani fecerunt. Agnouerunt se peccatores, audiuerunt famam de uero pastore, atq; ideò ab illo recipi uoluerunt, dum audiunt: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, ego reficiam uos. Atq; ita textus nobis paradigma ouis errantis proponit in Publicanis, qui uocem Christi audientes ad ipsum ueniunt, ac suum errorem agnoscunt.

Math: 11.

Per nonaginta nouem oues intellige omnes homines in mundo, qui cùm hæreant in suis peccatis et damnatione: tamen hoc non animaduertunt, imò se iustos et beatos putant, atq; ideò Christum audire recusant. Putant enim se iustiores esse, quàm ut Christo iusto opus habeant: putant se magis sanos, quàm ut Christi medici opera indigeant. Quòd hi per nonaginta nouẽ oues intelligũtur, ipse textus apertè conuincit. Nam nonaginta nouem oues conferuntur Scribis et Pharisæis, id est, hypocritis, qui se iustos gloriabãtur. Habemus quis sit pastor, quæ sit ouis errans, & quæ nonaginta nouem non errantes: Iam uideamus. 1. Quando errare cœpit ouis. 2. Quomodo uenit pastor errantem quæsitum. 3. Quomodo inuentam reportet in stabulum, sanet & pascat. 4. Quid acciderit inuenta oue.

Quando ergo errare cœpit ouis? Primùm cùm abducta est per lupum in desertum. Hoc est, cùm Satan primos parẽtes à Deo abduxit. Deinde quoties reuocati homines à uijs suis pessimis sunt rursus insidijs Satanæ abducti ab ouili. Ita & hodie, quoties à recta salutis uia, uel in doctrina, uel in moribus flectimus, erranti oui comparamur.

Quomodo uenit Christus pastor quæsitum ouem errantem? uenit primùm in spiritu, idq; in sanctis Prophetis & Patriarchis, quoties eos excitauit, ut hominibus uiam salutis monstrarent. Sic uenit misso Mose, misso Helia, Helisæo, Isaia et alijs multis. Deinde uenit in carne, quando assumsit humanam naturam & est pro nobis passus.

Quomodo quærit, & quæsitam reportat in stabulum? Quærit errantem ouem prædicatione Euangelij, dum iubet prædicari Euangelium: & reportat in stabulum, quando credentes in Ecclesiam congregat. Subijt enim in desertum et inuentam ouem imposuit humeris, hoc est, credentes in se merito suæ crucis in Ecclesiam perduxit.

Quomodo reportatam ouem in stabulum sanat & pascit? Sanat omnes contritiones eius suo sanguine, dum credentes in se absoluit à reatu, & donat sua iusticia. Pascit, dum donat eos Euangelij pabulo, & eos fouet suo Spiritu. Hæc beneficia pastoris erga ouem errantem maxima sunt.

Sed quid accidit inuenta oue? Conuocat amicos et uicinos, dicẽs: Congratulamini mihi,

quia

quia inueni ouem meam quæ perierat. Quid autẽ hoc sit exponit, cùm ait: Dico uobis, quòd ita gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, plus quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Ecce quid accidit quando peccator pœnitentiam agit. Ipsi Angeli Christo pastori congratulantur. Gratulantur aũt Angeli in cœlo propter tria. Primùm, quia homines cum illis conditi sunt ad celebrandum Deum, quod non potest fieri ab illis, qui non agunt pœnitentiam: Illi.n. omnes laudes Dei, quantum in se est, impediunt. Deinde, quia uident regnum augeri per accessionem nouorum ciuium. Tertiò, quia nihil magis illis gratum est, quàm si uideãt regnũ Satanæ aboleri, quòd fit cùm homines pœnitentiam agunt. Sed quinam sunt illi nonaginta nouem iusti, qui non indigent pœnitentia? an ullus igitur est absq; peccato? Certè nullus est sine peccato. Omnes enim aberrârunt et inutiles facti sunt. Sed peccatores sunt triplices. Sunt enim peccatores, qui se iustos esse putãt, et propterea dicuntur non opus habere pœnitentia: quòd sanè de ipsorum de seipsis iudicio est intelligendum. nam reuera nullus est, qui non indiget pœnitentia. Deinde sunt peccatores, qui sciunt se habere peccata, & nihilo minus pergunt in peccatis, non morantes accusantem legem Dei. Sunt quoq; peccatores, qui agnoscũt peccatum, id est, oderunt peccatum, atq; ideò agunt pœnitentiam & confugiunt

psal: 53.
peccatores st triplices.

ad

ad Christum. Primum & secundum genus intelliguntur per nonaginta nouem: per tertium intelligitur una errans ouis. Nonaginta nouem non agentium pœnitentiam similitudinem referunt Scribæ & Pharisæi. Publicani referunt ouem illam unam errantem. Quid hîc docemur? Maximam esse multitudinem eorũ qui pereunt, & minimam esse quæ recipitur, id est, uix unum ex cẽtum singulis. Hinc illa Christi querela: Multi sunt uocati, sed pauci electi, id est, probi, qui uocanti Christo per suũ Euangelium obtemperant. Hoc in exemplis uidemus. Ante diluuium maxima pars mundi secuta est Caini nequitiam, adeò ꝗ tantùm octo homines reperti sint iusti, qui per arcam saluati sunt. Deinde rursus per multos annos Melchizedech & Abraham soli fuerunt pij ferè. Præterea ex magnis illis ciuitatib. Sodoma et Gomorra et alijs, solus Loth cum suis filiab. euasit, reliquis propter sua peccata incendio interemtis. Neq; aliter hodie fit: à plurimis contemnitur Euangelium, à paucißimis recipitur. Hoc ergo periculo admoniti agamus pœnitẽtiam, ne cum maxima parte ingratißimi mundi pereamus. Dominus clemens est ad nos recipiendos: Angeli expectant resipiscentiam: nostra propria salus agitur, quàm Christus omnibus peccatorib. offert agentibus pœnitentiam, cui honor in secula Amen.

Mathei: 20.

Genes: 7.

Genes: 19.

DOMINICA QVARTA TRINITATIS, Luc. 6.

Estote

ESTote misericordes, sicut & Pater uester misericors est. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non cōdēnabimini. Remittite, et remittetur uobis. Date, et dabitur uobis: Mensuram bonam & confertam, et concussam atq; exūdantem dabunt in sinum uestrū. Eadem quippe mensura qua metimini, metientur alij uobis. Dicebat autem illis similitudinem: Numquid potest cæcus cæcum ducere? Non'ne ambo in foueam cadunt? Non est discipulus supra magistrum suum, perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister ipsius. Quid autem uides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, qui in oculo proprio est, non animaduertis? Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater, sine ejciam festucam, quę in oculo tuo est, ipse in oculo tuo trabem non uidens? Hypocrita, ejce primùm trabem ex oculo tuo, et tunc perspicies, ut ejcias festucam, quæ est in oculo fratris tui.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc Christi concio pertinet ad tertiam pœnitentiæ partem. Scitis.n.q; sint tres partes: Contritio, Fides, & Noua obedientia. Contritio peccatum agnoscit, detestatur ac fugit: Fides ad Christū confugit, qui à peccato liberat, et credentes iustificat: Noua obediētia uersatur in quatuor, quæ sunt: pietas erga Deū, sanctimonia uitæ cuius-

que

que apud sese, caritas proximi, & diligentia uocationis ad quam quisq; uocatus est. Cùm aũt hæ sint partes nouæ uitæ, proponit Christus in hoc Euangelio exhortationem ad caritatem erga proximũ, quam hìc per suas partes designat: & quoniam ueluti prima eius proles est misericordia erga proximum, hortatur ad misericordiam, per quam intelligit omnia officia, quæ nobis alij alijs in hac uita debemus: Quicquid.n. alter alteri debet, cùm soluerit, non amplius debet, excepta una caritate, quam non ita possumus reddere, quin semper simus debitores. Vnde Paulus Ro.13. Nihil cuiquam debeatis nisi mutuam dilectionem. Vt autem hoc Euangelium clarius intelligamus: Duo dicam.

I. Quæ sint dilectionis seu misericordiæ opera, quæ nobis hìc commendantur.

II. Quæ sint rationes, quibus Christus nos hìc hortatur ad præstandam misericordiam, id est, opera caritatis proximo.

DE PRIMO.

Estote misericordes &c. Cùm filius Dei suos discipulos hortatur ad misericordiam, significat et quo affectu erga nos mutuò esse debeamus, et quòd in hac uita ob multas infirmitates alij aliorum opera indigeant. Quod præceptum si hodiè amplecterẽtur, qui Christiani dici uolũt, minus esset dissensionum & minus calamitatum. Volumus quidem omnes discipuli Christi dici: sed nemo uult facere quod præcepit. Famulus imperio sui heri obedit,

ancilla oculos suos habet intentos in matremfamilias: imò nemo est, qui non magis suis in mundo superioribus auscultat, quàm multi, qui Christiani dici uolunt, suo Christo Deo & saluatori obtemperant, qui pro illis pependit in cruce, et cœlum meruit. Sed quæ est causa? quia uerbis tantùm sunt Christiani, non corde. Qui enim uerè Christianus est, nihil prius in uotis habet, quàm ut Christo suo, à quo & nomen et salutẽ habet, obtemperet. Quare uos moneo, ut deposita illa carnali securitate Christo obtemperetis, & diligenter obseruetis ex hoc Euangelio, quæ officia à nobis erga proximos nostros requirat. In genere quidem requirit dilectionem, sicuti ait ad discipulos suos: Diligite uos inuicem, sicuti ego dilexi uos: in hoc cognoscent, quòd discipuli mei sitis, si uos mutuò dilexeritis. Nihil aliud hìc requirit, cùm ait: Estote misericordes. Qui enim diligunt, misericordes sunt, Et qui sunt misericordes, diligunt: ita fons aquam, & aqua fontem ostendit. Verùm ideo potius hoc loco Christus usus est misericordiæ uocabulo, quia indolem ueræ dilectionis monstrat.

Ioan: 13. Cap:

Hæc misericordia, quæ ex dilectione proficiscitur, & à Christo suis discipulis in hoc Euangelio commendatur, quatuor partibus constat: quarum prima in ipso corde est, quæ est candor & Philanthropia quædam, qua & candidè de proximo sentimus, & semper meliora de ipso speramus. Hunc candorem notat Christus per contrarij remotio-

1. pars misericordiæ.

motionem, cùm inquit: nolite iudicare. Hinc Apostolus 1. Cor. 13. Caritas non cogitat malũ. Atq; hic sensus primæ partis misericordiæ est. Non est ergo quòd quisquam hoc dicto, nolite iudicare, existimet tolli uel iudicium de discrimine uirtutum & uiciorum in hominibus, uel officium patrisfamilias, præceptoris, magistratus ciuilis & ministri uerbi, uel debitam fraternam correptionem, qua alius alium errantem in uiam ex mandato Christi reuocare debet: sed tantùm libidinem animi, qua sumimus nobis officium malè de alijs sentiendi contra caritatis regulam. Quantum.n. ad iudicium attinet discriminis honestorum & turpium, regula est nobis lex Dei firma & immota: Quicquid enim lex Dei dicit turpe aut honestum, id nos quoq; tale iudicare debemus. Qualis enim esset insensibilitas ista non discernere? Debemus ergo iudicare & discernere inter Neronis tyrannidem, & Fabricij clementiam: atq; ita de cæteris. Patresfamilias habent mandatum instituendi proles suas in disciplina et correptione Domini. Item, Salomon uult parentes castigare suos pueros: Et Heli sacerdos punitus est propterea, quòd cùm uideret filios suos Ophni & Phinees malè se gerere, cùm in cultu diuino: nam meliores partes sacrificiorum furati sunt, tùm in uita, nam libidine se cõtaminârunt, non eos iudicio paterno castigârit. Hinc manifestum est, quòd dictum Christi non tollat patrumfamilias officiũ, quod sanè exercere non possunt

sunt sine iudicio, & discrimine rectè & secùs factorum. Præceptores præterea quid facerent sine iudicio? Alij.n.discipuli sunt uerberibus cogendi, ut faciant officium:alijs sufficit admonitio:illorum quidem ignauia castiganda : horum uerò industria est laudanda : Hîc quæso non iudicio præditus esse debet Pædagogus pius ? Neq; aliter de magistratu iudicãdum est.Punire debet malos, & tueri bonos, quòd sanè fieri nequit sine iudicio: & Deus cùm approbat magistratum,manifestè iudiciũ eius probat,cùm sine iudicio magistratus tantùm inanis sit titulus. Ministri uerbi alios recipient in Ecclesiam, alios excludent, an non illis conceditur iudicandi facultas ? alios consolari debent,alios increpare:quod sanè requirit magnum iudicium.Quantum ad fraternam castigationem attinet,manifesta est præceptio Christi Matth.18.Si peccauerit frater tuus te conscio, uade et argue eum inter te & ipsum solum.An non hîc cuilibet Christiano mandatur iudicandi officium?Ita sanè est . Quare cùm Christus dicit: Nolite iudicare,non tollit necessaria officia superiorum in hac uita, nec eneruat disciplinam Ecclesiasticam:sed tantùm cohibet petulantiam hominum, qui uel corrupto iudicio,malè de proximis sentiunt, uel citra fidem & caritatem ius censorium sibi in alios uendicant, quod uicium pleriq; cùm insectantur in alijs, sibi impunè permittunt. Vix ullus se iustè excusare potest.

SECVNDA pars misericordiæ,quam Christus

stus erga proximum requirit, notatur his uerbis: Nolite condemnare, quo dicto requirit, ut benignè et amanter de proximo loquamur renunciantes turpißimo illi uicio, quo proni sumus de alijs malè loqui, & eos innocenter condemnare: Breuiter, uult Christus, ut uoce & lingua nostra quæramus proximi honestum nomen & incolumitatem. Pertinet quoq; hoc dictum ad priuatam condemnationem, qua alius alium ex malicia condemnat, non ad officia magistratus & ministerium uerbi, qui Dei sententiã ex officio illis demandatam pronunciant sæpè in malos. Sic Petrus Ananiam & Saphyram, ut est in Actis Apostolorum, condemnauit: sic Paulus Alexandrum & Hymenæum: sic Christus pronunciauit sententiam damnationis in hypocritas, cùm diceret: Væh nobis Scribæ, Pharisæi et Hypocritæ: sic cùm condemnamus Antichristum, pronunciamus iudicium Dei in ipsum. Sed hîc caueat unusquisq; ne sine uerbo Dei ex petulantia potius quàm uero iudicio condemnet.

Actor: 5. cap.

Lucæ. 11.

TERTIA pars misericordiæ est, iniuriam ei qui nos offendit condonare. Hoc exigitur hoc uerbo: Dimittite. Nam cùm sint multæ mutuæ offensiones, quas si nobis inuicem non condonaremus, non posset ulla tranquillitas esse, imò rumperetur uinculum humanæ societatis: Quàm hoc officium sit necessarium omnib. pijs, ex precationis forma, quàm Christus nobis præscripsit, facilè est iudicare, illic enim iubemur orare: Dimitte nobis debita

Math: 6.
Lucæ 11.

nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Hanc adiectionem, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris, esse summè necessariam docet parabola de debitore decies mille talentorum Matt. 18. Simile est, inquit, regnum cœlorum homini regi, qui ponit rationes cum seruis suis. Quemadmodum enim hic Rex supplici seruo condonauit totum debitum, gratis ex mera liberalitate: ita Deus Pater, confugientibus in uera pœnitentia ad Christum, condonat gratis ex mera liberalitate omnia debita, id est, peccata. Verùm sicut Rex ille seruum ingratum & durum aduersus conseruos, reuocat ad pœnam, et quod antea supplicanti condonauit, iam à contumaci & duro in conseruos repetit: ita Deus Pater postquam recepit gementes in gratiam, uult nos imitari suum exemplum benignitate erga proximum, ut ipsi in nos peccanti condonemus, idq; exemplo Patris cœlestis.

Hic oritur obscura quæstio. Si condonandum est ijs, qui nos offenderunt, uidetur consequi, quòd accusare quenquam ob factam nobis iniuriam non liceat. Ad hanc quæstionem sic respondeo. Distinguendum est inter ipsam accusationem, & id quod homines mali accusationi adijciunt. Accusare quidem per se non est uiciosum: nam Paulus 1. Cor. 16. permittit Christianis arbitros & iudicia. Deinde Euangelium non abolet politicam ordinationem. Præterea Deus in suo populo constituit iudices, qui causam inter fratrem & fratrem iudica-

rent, quod sanè fieri non fuisset necesse, nisi licuisset accusare. Certum est igitur, quòd accusare per se, modò læsus quis sit, & iniuria affectus, non sit interdictum Christianis. Verùm quantum ad id, quod homines accusationi adijciunt, ut sunt multi uiciosi affectus, intemperantia, ulciscendi libido, inimicicia, pertinacia et similes, sciendum est, quòd isti affectus sint prorsus abijciendi, modò Christianus esse uelis. Deinde discernendum est inter eum, qui læsit seu rem tuam retinet, & deprecatur culpam et restituit quod iniuria tenebat, & inter eũ, qui uel læsit et rem tuam retinet, & pergit lædere & rem tuam occupare. Vt illi deprecanti condones Christi præceptum & caritas suadet: & hunc accuses petendo non tàm uindictam, quàm magistratus defensionem, Christus permittit; & multi sancti suis exemplis confirmant. Est præterea discernendum inter eum qui te solum offendit, & eum qui Deum offendit & Ecclesiam turbat. De illo intelligendum est Christi præceptum, non de hoc. Nam Caritas Dei & proximi requirit, ut quantum potes, tollas quæ cultum Dei impediunt, & scandalo sunt Ecclesiæ. Breuiter, uera fides & caritas satis docebunt, quando accusare sit uicium & quando rectè factum.

QVARTA pars misericordiæ signatur hisce uerbis: Date & dabitur uobis. Hoc præcepto exigitur, ut indigenti proximo consilio & opere adsimus. Consilio, quoties illum à recto aberrare ui-

demus: opere uerò, aliâs dando eleemosynā largius, aliâs mutuando hilariter, etiamsi simile officium ab eo non expectemus. Nam mutuare cum expectatione alicuius officij uicissim præstandi uulgare officium est, etiam inter Ethnicos et peccatores, qui nondum sunt in familiam Christi per Euangelium uocati. Hactenus de misericordia, quam ex dilectione & Christi mandato debemus proximo, & de partib. eius, quæ sunt quatuor, uidelicet: benè sentire de proximo: benè de eodem loqui: erranti noxam condonare, & indigenti, consilio & opere adesse: nunc breuiter de secundo loco dicemus.

DE SECVNDO.

Quinq; argumentis utitur Christus in hac exhortatione ad misericordiam, & ad ea officia, quæ sunt præstanda proximo, quæ nunc ordinè recensebo.

PRIMVM notatur his uerbis: Sicut Pater uester misericors est. Id est, exercendo misericordiam respicite ad Patrem uestrum cœlestem: debent.n. parentum mores ac facta esse norma uiuēdi filijs. Cùm ergo uidemus Patrem nostrum cœlestem summè misericordem esse, decet ut eius imitemur exemplum. In hoc argumento plures circumstantiæ sunt perpendendæ. 1. quòd Pater noster cœlestis sit omnipotens, nullius indigens, et tamen nobis miseris tantam præstiterit misericordiam. 2. q̃ nos simus miseri peccatores. 3. quòd ille cœlestis Pater nos ex mera misericordia recipit in gratiam.

4.q. nos natura filij iræ eramus, Eph.2.5.q. hæc sit eius uoluntas, ut filij ipsius effecti, paternum imitemur exemplum. 6. ut quemadmodum ille nobis benefecit gratis: ita & nos alijs gratis præstemus, quod nisi fecerimus horribiliter peccamus. 1. contemnimus eius mandatū. 2. degeneramus ab ipso. 3. polluimus nos sceleribus, quæ sunt opera filiorum Satanæ. 4. abijcimus fidem. 5. proximus noster nostra culpa miser iacet, cuius miseria tangi deberemus. Hæc perpendant qui Christiani esse uolunt.

SECVNDVM argumentū sumitur ab utilitate, quæ ad nos ipsos uenit. Nolite, inquit, iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite & dimittetur uobis: Date & dabitur uobis. Hîc partes illas misericordiæ, quas requirit, promißionibus suis confirmat. Propositio officij est: Nolite iudicare. Promißio mercedis: seu confirmatio propositionis est: & non iudicabimini, & sic de alijs. Sensus ergo est. Qui candidè de alijs sentit, is quoq; sentiet idem sibi ab alijs præstari: qui benè de alijs loquitur, idem expectabit ab alijs: qui condonat benignè, is inueniet facilitatem similem, si is aliquando offenderit: qui consilio & opere indigentibus adest, is uicißim indigens sentiet auxilium, idq; me efficiente. Verùm contrà: qui malè sentit de alijs, idem expectabit: qui malè loquitur, malè audiet: qui iniuriam uindicat, iniuriam patietur: qui negat consilium & opem indigenti, is

quoq;

quoq; indigens frustra opem ab alijs expectabit.

TERTIVM argumentum his uerbis proponitur: Nunquid potest cęcus cæcum ducere: Non'ne ambo in foueam cadunt? quasi diceret, Quemadmodum se habet dux cæcus ad cæcum ducendum: ita se habet homo malè docens & uiuens, ad eos quos doctrina & uita ducere deberet. Sed quando cæcus ducit cæcum, uterq; in foueam cadit: proinde qui perperam docet & malè uiuit, est alijs & sibi occasio lapsus. Vt igitur hoc malum uitetur, rectè agendum est cùm in doctrina, tùm in moribus.

QVARTVM argumentum signatur his uerbis: Non est discipulus supra magistrum: perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister eius. Boni discipuli exemplum sui magistri imitari debent: proinde cùm Christiani sint discipuli Christi, decet ut uita & moribus, quantum quidem id fieri potest, exprimant.

QVINTVM argumentum petitur à consideratione propriorum erratorum. Quid uides festucam in oculo fratris &c. Festuca in oculo fratris est erratum fratris leue: trabs in tuo est erratum magnum. Debet ergo unusquisq; sua potius uicia considerare, quàm aliena, & prius ante suam ianuam, ut dici solet, purgare. Quod ut uerè faciamus, donet nobis Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto honor & gloria in secula, Amen.

Hoc Evang. pertinet ad Decalogum ad 3. preceptum Memento ut diem Sabbati sanctifices. Item orationis dominicae ad 4. petitionem: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

DOMINICA QVINTA POST TRINITATIS, Luc. 5.

FActum eſt autem, cùm turba immineret Ieſu, ut audiret uerbum Dei, & ipſe ſtabat iuxta ſtagnum Genezareth, & uidit duas naues ſtantes ad ſtagnum, piſcatores autem deſcenderant ex illis, & abluebant retia. Ingreſſus autem in unam nauem, quæ erat Simonis, rogauit eum, ut à terra abduceret puſillum. Et ſedens docebat de naui turbas. Vt ceſſauit autem loqui, dixit ad Simonem, Duc in altum, & laxate retia ueſtra in capturam. Et reſpondens Simon dixit illi: Præce-

ptor,

ptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus, tamen tuo iussu laxabo rete. Et cùm hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam. Rumpebatur autem rete eorum. Et annuerũt socijs, qui erant in altera naui, ut uenirent & adiuuarent ipsos. Et uenerunt, atq; impleuerunt ambas naues, ita ut mergerentur. Quod cùm uideret Simon Petrus, accidit ad genua Iesu, dicens: Discede à me Domine, quia homo peccator sum. Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo fuerant, super captu piscium quem ceperant: similiter autem Iacobum et Iohannem filios Zebedæi, qui erant socij Simonis. Et ait ad Simonem Iesus: Ne metuas, posthac homines capies. Et subductis in terram nauibus, relictis omnibus, secuti sunt eum.

Non nobis domine non nobis sed nomini tuo da gloriam.

ENARRATIO TEXTVS.

Occasio huius Euangelij hæc fuit: Turba auida uerbi Dei est secuta Christum quócunq; perrexit, ut ipsum audiret: in quem cùm turba ueluti incumberet præ uisendi & audiendi studio, cogitur nauem Petri ingredi, atq; ex ea docere turbam. Verùm ut suæ doctrinæ fidem faciat, iussit eis, ut retia dimitterent, qui antea conquesti erant se tota illa nocte frustra laborasse: quod cùm fecissent, magnam multitudinem piscium ceperunt, adeò ut ne duo quidem nauigia pisces caperent. Hoc miraculo confirmati spectatores, ut doctri-

nam eius receperunt, & ipsius diuinam potentiam agnouerunt. Et cùm Petrus miraculo edoctus metueret, erigitur à Domino, & accipit promissionem, q̃ postea esset futurus piscator hominum. Hæc est summa præsentis Euangelij, quæ eò pertinet, ut non solùm exemplo huius turbæ doceamur, primùm quærendum esse regnum Dei: uerùm etiam ut confirmemur de potentia Christi. Ostendit enim Christus, quòd habeat curam suorum, declarat quòd nemo quicquam in sua uocatione præstare poßit, nisi ipse laboranti adsit, ac operi ueluti manum adhibeat, quemadmodum dicit: Sine me nihil potestis facere. Et Psalmus ait: Nisi Dominus ædificauerit domum, frustra uigilat qui custodit eam. Loci quatuor.

Joan: 15.
Ps: 127.

I. Neceßitas audiendi uerbum Dei commendatur in exemplo huius turbæ, quæ adeò auidè Christum audiuit.

II. Imago Ecclesiæ, doctorum & auditorum uerbi.

III. Miraculum præsens, & eius usus.

IIII. Exemplum Petri cùm in captura piscium, tùm in agnitione Christi imitandum.

DE PRIMO.

Factum est autem, cùm turba irrueret ad eum, ut ipsum audiret. Exemplum huius turbæ docet Euangelium auidè audiendum esse. Neque enim adeò auidè secuta fuisset hæc turba Christum, nisi eius doctrinam summè necessariam esse intelle-

intellexisset. Sequitur ergo Christum hæc turba, non ut obseruet ipsum: non ut in uerbis comprehendat: non ut irrideat, quemadmodum Scribæ, Pharisæi & Hypocritæ fecerunt: sed ut audiat uerbum Domini, & salutis pane saturetur. Est enim uerbum Dei panis cœlestis, cuius dulcedo est supra mel & fauum, ut in Psalmo dicitur. Concurrit igitur hæc turba tanquam famelici ad eum, qui largam aliquam Eleemosynam distribuit: idq; non immeritò. Quemadmodum enim corpus saturatur pane corporeo, quia est corporeum & ipsum: ita anima pane spirituali, qui est uerbū Dei, alitur: ipsa enim spiritualis est. Deinde, ut appetitus cibi est signum sanitatis, & fastidium eiusdem, ægrotantis & languentis corporis indicium est: ita appetitus uerbi Dei est animæ benè se habentis signum: & econtrà, uerbi Dei fastidium arguit animæ languentis ægritudinem. Imitari ergo nos debemus (si nos uerbi fastidium capit) eos, qui corpore ægro sunt. Vt enim illi Medicos consulunt, ut dato pharmaco conualescant, & cibum appetant: ita nos (si uerbum Dei fastidit & ad illud nauseat anima nostra) debemus Christum Medicum quærere nostris precibus, ut ille animas nostras sui uerbi, hoc est, panis salutaris capaces reddat: ne fame uerbi Dei destituti pereamus. Verbum enim Dei est cibus cœlestis, hoc est, panis uitæ, & potus, de quo qui bibit, non sitiet in æternum, Iohan. 4.

Psalm: 119.

Verbum Dni e cibus colestis et panis Vitæ: Ioan: 4.

Cæterùm ut cum hac turba poßimus esurire panem uitæ, & sitire potum cœlestem, cogitanda est huius cibi neceßitas, qua perspecta, nemo non hunc cibum expetet, nisi qui suam salutem omnino non curat obcæcatus & dementatus à Diabolo.

PRIMA neceßitas hæc est, quòd neceßè sit mori omnem animam, quæ ad finem usq; destituetur hoc cibo cœlesti. Nam primùm uitam consequimur, quando ex uerbo fidem concipimus. Deinde uerbum est cibus fidei, quo ipsa alitur & nutritur. Hæc neceßitas confirmatur Domini dicto: Qui non crediderit, morietur. Fides enim aliunde non est, quàm ex auditu uerbi, Rom. 10.

Verbum Dei cibus fidei.

DEINDE sine hoc cibo manet homo sub ira Dei. Qui non credit (inquit Christus) ira Dei manet super eum.

Ioan. 3.

PRÆTEREA hic cibus est, qui confortat ad uitam æternam. Hinc Paulus: Euangelium est potentia omni credenti ad salutem.

Rom. 1.

POSTREMO, ut uno uerbo dicam, uerbum Dei semen est incorruptibile, sicuti Petrus Apostolus docet, quo regignimur & nascimur per gratiam filij Dei, qui antea propter primorum parentum peccatū & nostrum nati eramus filij iræ. Vt ergo natura nascimur filij iræ, id est, damnationis ad mortem æternam: ita gratia per semen uerbi Dei nascimur filij gratiæ, id est, benedictionis ad uitam æternam. Qui enim credunt, sunt filij A-

1. Petri 1.

brahæ

brahæ & hæredes promißionis. Proinde ſi ſalus animæ noſtræ: ſi euaſio mortis, iræ Dei, & damnationis: ſi dignitas, qua adoptamur in filios Dei, nos moueat, ſimus auidi uerbi Dei, illud audiamus & conſeruemus, idq́; non ſolùm exemplo huius turbæ: uerumetiam totius Eccleſiæ, quæ nihil magis expetit, quàm ſatiari hoc uerbo Dei.

DE SECVNDO.

Aſcendens Ieſus unam nauim, in qua ſedens docuit turbam ſtantem in littore. His uerbis pulcerrimè pingitur ſtatus Eccleſiæ militantis & fluctuantis in hoc mundo: In qua pictura obſeruanda ſunt tria. Nauis ipſa: Chriſtus ſedens in naui: & turba ſtans in littore. Nauis ipſa adumbrat Eccleſiam: Chriſtus notat omnes ſinceros doctores: turba ſtans in littore ſignificat uerbi auditores. Iam quemadmodum nauis in mari orta tempeſtate horribiliter concutitur: ita nihil in mundo magis concutitur quàm Eccleſia: id quod totius mundi hiſtoria docet. Quàm triſtis fuit concußio huius nauis, quando Cain ſuum fratrem occidit. Deinde in Sodoma ſanctus Loth: & Abraham in peregrinationibus ſuis. Præterea Eccleſia Dei quantum eſt concuſſa primùm in Ægypto, & deinde 40. annis, ut taceam de perſecutionibus quas Eccleſia perpeſſa eſt omnibus temporibus, ſub iudicibus, ſub regibus, in captiuitate Babylonica. Et ut omittam alia, de noſtro tempore dicam, quantũ concutitur Eccleſia, ab ijs qui uolunt ciues Eccle-

ſiæ

Statg Eccl[ia]e militantis

siæ uideri: alij hæresibus, tanquam horrendis tempestatibus ab ipso diabolo emißis, in eam impetum faciunt. Quid non Sacramentarij, quid non alij sectarij, Anabaptistæ, libertini faciunt, ut hanc nauiculam Petri euertant? pōtifices eam hæreseos condemnant: Iudæi derident: Turca aspernatur: ciuilis magistratus apud multos seditionis eam insimulat, quemadmodum in Historia impij Achab legimus, qui Heliæ sanctißimo Prophetæ hæc uerba obiecit: an non is es qui turbas Israël? Quid dicam de noua inuadendi Ecclesiam ratione, quā ipsi inuenerunt, qui Euangelici esse et dici uolunt? Impiè et sacrilegè bona, quæ pertinent ad conseruandum ministerium uerbi, conuertunt in prophanos usus. Atq; adeò Satanas cum omnibus suis membris in hoc incumbit, ut fluctuantem Christi Ecclesiam euertat: sed fortior est Christus, quàm ut portæ inferorum aduersus eam præualeant.

1. Regum. 18.

Math: 16.

Dixi de Ecclesiæ fluctuatione: unde & quanta sint ministrorum uerbi pericula facilè est intelligere. Vt enim Christus in naui sedet: ita & illi maximam periculorum molem sustinent, & multi ad grauißima rapiuntur supplicia. At turba stat in littore, hoc est, maxima pars auditorum sunt extra periculum: nam cùm oritur aliqua tempestas, uel se occultant, uel prorsus discedunt. Hæc sint breuiter de concußione Ecclesiæ dicta.

DE TERTIO.

Et dixit Dominus ad Simonem: Duc in altum

tum, & dimitte retia ad capturam. Tunc respondens Simon, ait illi: Magister per totam noctem laborantes nihil cepimus, tuo tamen iussu laxabo rete. Et cùm hoc fecissent concluserunt multitudinem copiosam &c. *Hæc descriptio miraculi est. Petrus desperans de piscibus, iussu Christi dimittit rete, et cepit copiosam multitudinem, ita ut duo nauigia eos ferre non potuerint.* Et*si autem hoc miraculum editum est, cùm ad confirmandam doctrinam* Christi, *tùm ad fidem spectatorum roborandam: tamẽ suo quodam modo ad nos quoq; pertinet.* Nam quicquid *præscriptum est, in nostram doctrinam præscriptum est, ut per patientiam et consolationem scripturarum spem habeamus.* Dicam itaq; quomodo *nobis seruiat præsens miraculum.*

Rom: 15.

PRIMVM *certificabit nos hoc miraculum de ueritate* Euangelij:*est enim ueluti authenticum sigillum,* quo Deus Pater Euangelium *filij sui obsignat.* Nam *quidquid miraculorum* Christus, Prophetæ, Apostoli *unquam ediderunt, eò spectat, ut doctrinam confirmet.* Ita *&* in Marco *&* in Epi*stola ad* Hebræos *legimus.* Marcus *ait cap.*16. *Dominus cooperatus est Apostolis, & confirmabat uerbum sequentibus signis.* Ad Hebr. 2. Doctrina *salutis confirmata est* Deo *contestante signis & prodigijs, & uarijs efficacijs, &* Spiritus *sancti distributionibus.*

SECVNDO *hoc præsens miraculum con-*

uincit

uincit, quòd Christus non solùm sit hominum terræq; Dominus: sed etiam maris: unde fides nostra hanc concipiet fiduciam, ut statuat nihil uel in mari posse huic potenti Domino resistere, quin poßit suos potenter ab omni periculo eripere: sicuti Ionam Prophetã ex ore Cœti eripuit sua diuina uirtute. Non est igitur quòd formidemus uel diabolorum, uel hominum, uel maris crudelitatem: modò uiua fide in Christum recumbamus. Vnde Iohãnes: Hæc est uictoria, quæ uincit mundum, fides uestra.

Ionæ: 2

1. Joan: 5.

Ad hæc docet præsens miraculum, unde laboris nostri benedictio & incrementum rerum proueniat. Petrus tota nocte laborauerat, sed frustra. Quare? quia benedictionem ex sua industria & non ex fonte benedictionis Christo quæsiuit: Verũ postquam iussu Christi soluit retia, cepit magnam piscium multitudinem: quo docemur, quòd omnis benedictio ex uerbo Christi pendeat. Contra hoc peccant quatuor genera hominum.

PRIMVM increduli, qui existimant omnem benedictionem pendêre ex proprio labore, aduersus quorum stulticiam Dauid cecinit Psalmum: Nisi Dominus ædificauerit domum, frustra uigilat qui custodit eam.

Psalm: 127.

DEINDE impij, qui ex usuris et malis artibus, hoc est, ex benedictione Satanæ putant rerum & substantiarum prouenire incrementa: et profectò multi uidentur inde ditescere. Sed contrà Salomon dicit: Benedictio Domini diuites facit. Neq; enim

prouerb: 10. cap:

enim statim aliquis rectè diues dicitur, cùm multa possideat. Aliud est panis: aliud robur panis. Multi panem habent, et alia bona: quorum alij ijs uti non possunt: alij ijs ad luxum & superbiam abutuntur: alij inde se quotidiè ingurgitant: alijs sunt instrumenta libidinum, & tyrannidis exercendæ. Qualis, quæso, hæc est benedictio? Contrà, pius qui mediocres habet facultates, suis rebus utitur in gloriam Dei, subsidium aliorum, & prædicat datorem bona conscientia.

TERTIVM genus hominum, qui hic peccant, eorum est, qui postquam audiuerunt ex benedictione Domini rerum incrementa esse, fiunt remißiores, et negligũt suæ uocationis laborem, cùm Dauid in Psalmo contrà dicat: Beatus uir qui timet Dominum, et in mandatis eius uolet nimis: labores manuũ tuarum manducabis: Beatus es & benè tibi erit. Hic Dauid rerum ordinem præscribit agendi. Primo loco est timor Dei. 2. desiderium & summa uoluptas in Dei mandato. 3. labores uocationis commendantur. 4. additur promißio: & benè tibi erit. Hanc regulam si multi sequerentur hodiè, sentirent Domini benedictionem.

Psalm 128.

QVARTVM genus hic peccantium, eorum est, qui nec Deum inuocant, quando eius benedictione utuntur: nec eius auxilium implorant: nec agunt ipsi gratias pro sua benedictione.

Discamus ergo hic ex præsenti miraculo et laborendum esse, & laboris successum et benedictio-

nem à solo Deo esse in quocunq; statu aliquis fuerit, Si quis præsit alijs ut magistratus, præfectus, paterfamilias, ita cogitet: laborem strenuè in timore Dei: Deum colam, et inuocem, ut meis laboribus adsit. Colonus quando arat suum agrum, quando seminat, quando conuehit in horreum, Deum habeat præ oculis, sciat omnem benedictionem à Domino esse, illum inuocet, ut sibi laboranti adesse uelit, & benedictionem suam largiri. Ita etiam concionator faciat, doceat, admoneat, exhortetur: sed iussu Christi in timore Dei. Sed obijcies fortè: ego officium facio, colo agros, prædico Euangeliũ, instituo familiam, sed frustra. Nullum habet successum mea industria. Disce hîc à Petro quid tibi desit. Petrus laborauit frustra, donec assumsit Christum in nauem secum. Proinde tu exemplo Petri credito Christo, noli remissus esse, sed in nomine Christi laborato, & uidebis benedictionẽ Domini.

Sed uideo (ais) pessimos quoq; fortunatissimos esse, et contrà pios sæpè uideo miserrimos. Respondeo? Respice finem. Quare hoc responsum Dauidis, quod est in Psalmo 36. obserua. Vidi (inquit) impium fortem & uirescentem, instar lauri uiridis, & transiui, & ecce non fuit, & quæsiui eum, & non est inuentus. Ita omnis gloria impiorum est ueluti fumus pertransiens. Contrà, qui timet Dominum non commouebitur in æternum. Exempla habemus. Vbi quæso nunc sunt gigantes illi gloriosi? absorpti sunt diluuio. Vbi diues epulo? in tor-

Gloria impiorum ẽ velut ~~fum~~ fumus transiens.

mentis

mentis iacet. Contrà, ubi Abraham? ubi Dauid? ubi pauper Lazarus? In cœlo, ubi uera beatitudine fruuntur: horum exempla imitemur.

DE QVARTO.

Quod cùm uideret Simon, procidit ad genua Iesu dicens: Exi à me Domine, quia homo peccator sum. Hìc uide quid Petro et socijs eius acciderit ex ista piscium captura, Petrus timet horribiliter, & iubet Christum à se exire. Quid? an non potius debuisset dicere: Mane apud me Domine, ut felix sit nobis piscatura? Petrus ut se peccatorem miserum: ita Christum ex miraculo iustum & diuina potentia præditum agnoscit. Quare & ipse ad genua procumbit. Cupiunt quidem homines Dei præsentiam, sed mox ubi adesse intelligitur, conscientia eos reos peccati peragente, fugiunt & timent, donec diuina uoce eriguntur, & sentiunt contra peccati conscientiam consolationem: quemadmodum hìc Dominus timentem erigit dicens: Noli timere, ab hoc tempore homines capies. Hìc non solùm erigit Petrum, uerumetiam eum eligit in Apostolum, ut suo tempore uerbo prædicationis homines capiat. Nam ut pisces reticulo: ita homines uerbo prædicationis capiuntur, et de mari peccatorum in Ecclesiam Christi colliguntur, ut non moriantur: sed ut æternùm beati uiuant, per Christum Iesum Dominum nostrum, cui honor, laus, & potentia in secula seculorum, Amen.

Lucæ 5.

Pertinet ad Symbolum, Decalogum, et orationem Dominicam.

DOMINICA SEXTA POST TRINITATIS, Matth. 5.

Dico uobis: Nisi abundauerit uestra iusticia plusquàm scribarum et Phariseorum, non potestis ingredi in regnum cœlorum. Audistis quòd dictum sit ueteribus, Non occîdes: quisquis autem occiderit, obnoxius erit iudicio. At ego dico uobis, quòd quisquis irascitur fratri suo temerè, obnoxius erit iudicio. Quicunq; uerò dixerit fratri suo, Racha, obnoxius erit concilio. Quisquis autem dixerit, fatue, obnoxius erit gehennæ incendio. Itaq; si obtuleris munus tuum ad aram,

Qui odit fratrem suum homicida est: 1. Io. cap. 3.

aram,& illic recordatus fueris, quòd frater tuus habeat aliquid aduersum te, relinque illic munus tuum coram altari, & abi, prius concilieris fratri tuo, & tum ueniens offer munus tuum. Habeto beneuolentiam cum aduersario tuo citò, dum es in uia cum illo, ne quando te tradat aduersarius iudici,& iudex te tradat ministro, & in carcerem conijciaris. Amen dico tibi, non exibis illinc, donec persolueris extremum quadrantem.

ENARRATIO TEXTVS.

Hic textus est pars concionis, quàm habuit Christus in monte ad discipulos, quos recèns elegerat, in qua, ut summatim dicam, eos docet, quòd nō soluendæ legis gratia uenerit: sed implendæ. Et quoniam Pharisæi legis interpretes peruersè & malè legem Dei interpretati sunt, Christus eorum errorē corrigit, ac legem interpretatur. Illi enim legis doctrinam ad externa facta pertinere putârunt: contrà, Christus ad intimos animorum recessus eam pertinere conuincit. Deinde præscribit Christus in eadem concione formam Eleemosynæ dandæ, ieiunij rationem, & precandi modū. Quæ omnia eò spectant, ut homines intelligant, quàm procul absint à legis Dei perfectione, & quàm necessarius fuerit Christi aduentus, in quem omnis qui credit, uindicatur à iure legis & damnationis. Hæc sint dicta de summa concionis Christi quam habuit in monte. Verùm particula eius concionis,

quæ hoc die in Ecclesia proponitur, sicuti audiuistis, reprehendit Pharisaicā iusticiam, et proposito legis Quinto præcepto, ostendit quantum aberrârunt in interpretando legem Pharisæi. Nam ut hi putârunt satis esse hominem manu non occidere: ita Christus non solùm reos huius legis pronunciat, qui homicidium externum committunt: uerùm etiam omnes, qui cogitant aliquid aduersus proximum, sicuti mox audiemus. Loci duo:

I. De triplici iusticia, Pharisaica, Legali, & Christiana.

II. Explicatio quinti præcepti.

DE PRIMO.

Nisi abundauerit iusticia uestra plus quā Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Vt hæc ritè intelligamus, necesse est dicere de triplici iusticia: de Pharisaica, quam Christus hìc reprehendit: de legali iusticia quam Deus sua uoce nobis commendat: et de Christiana iusticia, qua sola consistimus coram Deo.

Pharisaica iusticia describitur Mat. 15. cuius descriptionis hæc sunt peculiaria capita. PRIMVM accusant Christum: tantum abest, ut eum redemtorem agnoscant. DEINDE, omnia faciūt in hoc, ut spectentur ab hominibus: sunt hypocritæ, apparent foris religiosi & sancti: cùm interim sint hostes Dei & omnium piorum, quos ut rabiosi canes insectantur. TVM, irrita faciunt præcepta Dei propter traditiones hominum. Nam in locum præcepto-

ceptorum Dei substituunt mandata hominum, ut Deus illis colatur, uelit nolit. Hæc maxima contumacia in Deũ est. Nam hic non solùm contemnitur Deus, et plus tribuitur humanæ stulticiæ, q̃ sapientiæ Dei: uerumetiam traditionibus humanis studiũ pietatis erga Deũ aboletur, & opera caritatis extirpantur. AD HÆC, appropinquant Deo labijs & cor eorum longè est ab illo. PRÆTEREA, dicuntur comedere domos uiduarum, dum eas sub sanctimoniæ specie auarè ad se pertrahunt. HVC ACCEDIT, amant primos accubitus, qua re notatur eorũ superbia. POSTREMO, claudunt regnũ cœlorum ante homines, dum falsa interpretatione legis homines à fide Christi abstrahũt. Breuiter, sunt similes sepulcris dealbatis, ut Christus ait: foris.n. apparent sancti, intus uerò scatent impuris affectibus. Exemplum habemus in Pharisæo, qui ascendit in templum cum Publicano, qui non solùm gloriatus est de suis bonis operibus, ieiunio & decimis, uerumetiam proximo suo detraxit, ita apertè totam legem Dei primã & secundam tabulã transgressus, & nihilominus putauit se iustum, & suis operibus meruisse cœlum. Ex his quæ hactenus dicta sunt, hanc iusticiæ Pharisaicæ descriptionem possumus colligere. Iusticia Pharisaica consistit in externis moribus, uacans timore Dei & fide in Deum, quæ ut à Deo pro suis operibus cœlum expectat: ita ab hominibus larua fictæ sanctitatis laudem uenatur. Non est igitur mirum, quòd Christus

Esaiæ: 29. Math: 15.

Math: 23.

Lucæ 18.

dicat: Nisi abũdauerit iusticia uestra plusquã scribarum & Pharisęorum, nõ ingrediemini in regnum cœlorũ. *Hæc sint dicta de Pharisaica iusticia: iam de legali iusticia pauca dicamus.*

De legali iusticia quatuor dicam. 1. *Quid sit.* 2. *An quisquam iustificetur lege.* 3. *Quis sit usus legis.* 4. *Quomodo lex credentibus in Christum sit abrogata.*

Iusticia legalis est obedientia perfecta, pura et perpetua erga legem Dei: seu est perpetua et perfecta dilectio Dei & proximi. Ita enim lex dicit: Math: 22. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus uiribus, & proximum tuum sicuti teipsum. Neq; enim lex Dei, quæ est regula iusticiæ legalis, requirit externam obedientiam tantùm: sed ab omni homine requirit perfectam puram et perpetuam obedientiam erga Deum, & simul promittit uitam & salutem obedientibus, et comminatur mortem æternam hanc obedientiam non præstantibus. Non est contenta externa larua: sed requirit cor purum, affectus congruentes cum lege Dei, uoluntatem promtißimam erga Deum. Deinde in omnibus uiribus, interioribus & exterioribus plenã & perpetuam harmoniam congruentem ad uoluntatem Dei. Huiusmodi iusticiam à lege requiri patet ex interpretatione Christi, & ex illo Pauli dicto: Lex est spiritualis, ego autem* Rom: 7. *carnalis: requirit ergo spiritualem obedientiam.*

Habemus qualis sit legis iusticia: iam secundo

loco

loco quæritur, an ullus in toto humano genere hac legali iustitia poßit iustificari. Ad quam quæstionem simpliciter respondeo, quòd nemo unquam post lapsum Adæ extiterit præter solum Christũ, qui legis obedientia est iustus factus coram Deo, id quod quatuor rationibus confirmabo.

PRIMA: Natura humana est impura et peccati contagione fœdata, nõ ergo magis potest producere puram obedientiam erga Deum, quàm turbulentus & fœdatus fons producat puram et limpidam aquam; & quàm arbor putrida bonos fructus producat. Vnde Iesa. 64. clamat, omnem iustitiam nostram esse similem impurißimo panno.

SECVNDA: Omnes homines experiuntur obedientiam, quam præstant erga legem Dei, habere quatuor conditiones cum lege Dei pugnantes. Primùm enim hominum obedientia est temporanea, sed lex Dei requirit perpetuam. Deinde est contaminata. Impurum enim est cor hominis, unde proficiscitur. Tertiò est imperfecta, Non enim præstatur iuxta exactam legis regulam. Quartò est fucata malis opinionibus.

TERTIA: Scriptura disertè pronunciat nullum iustum esse lege, ne unum quidem. Et Dauid inquit: si iniquitates obseruaueris Domine, quis sustinebit? Item, Non iustificabitur in conspectu tuo (scilicet per opera legis) ullus homo.

psalm: 14.
psal. 130.
psalmo 143.

QVARTA: Si iustificari possent homines ex operibus legis, nõ opus haberemus iusticia Christi.

Hinc Paulus Gal.2. Si ex operibus est iusticia, Christus frustra mortuus est. Est enim ille mortuus propter peccata nostra, et excitatus propter iustificationem nostri. Hinc iam patet, quòd nullus habeat eam iusticiam quam lex requirit.

Roman: 4.

Iam sequitur tertia quæstio de usu legis, quis sit. Vsus legis diuinæ est triplex: scilicet externus, internus, et spiritualis. Externus pertinet ad hunc externum hominem, ut honestè in hac uita uiuamus, quem usum habet communem cum ciuilibus & humanis legibus. Internus pertinet ad ueterem hominem, nam nobis lex reuelat iram Dei monstrato peccato. Spiritualis usus pertinet ad nouum hominem, ut fide incoëmus obedientiam Deo præstare secundum suam legem, quantum quidem fieri potest in hac corruptione, quæ obedientia Deo grata est propter fidem in Christum.

Sequitur quarta quæstio. Cùm enim pia mens audit legem pronunciare maledictos oẽs, qui non præstant legi perfectam obedientam, incipit legis sententiam metuere. Hîc proinde sciendum est, quod Dei lex sit pijs abrogata et prorsus abolita, quantum quidem ad maledictionem attinet. Christus.n. maledictionem legis in se pro nobis, modò in Christum credimus, recepit. Vnde Paulus: Christus factus est pro nobis maledictum. Et Ioh.3. Omnis qui non credit in Filium, ira Dei manet super eum. Et in Epistola: Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni iniquitate, id est, à maledictione, quæ nobis

Galat: 3.

1. Ioan: 1.

pro

pro iniquitate nostra deberetur. Atq; ita habemus breuiter dictum, quænam sit legalis iusticia: quòd legis operibus nemo iustificetur: Quis sit legis usus: & quatenus lex Dei abrogata sit: Nunc de iusticia Christiana pauca dicenda sunt, ut intelligamus, qua in re Pharisaicæ præferenda sit.

Iusticia Christiana est obedientia Christi credenti imputata. Iustus enim Euangelicè is dicitur, cui Deus peccata condonat, & imputat iusticiam filij sui et acceptat gratis ad uitam æternam. Quicunq; enim credit in Christum, dum à reo fit non reus, & ab iniusto fit Iustus ob Christi iusticiam sibi imputatam, dicitur iustificari. Quòd autem iusticia Christi imputetur credenti, probatur multis scripturæ dictis. Qui credit in eum, qui iustfiicat impium, imputatur fides eius ad iusticiam. Et Roman, cap. 5. Quemadmodum inobedientia unius hominis multi constituti sunt peccatores: ita obedientia unius Iesu Christi multi constituentur iusti. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso. Quòd autem ad hanc Euangelicam iusticiam non requirantur opera legis, probant multa testimonia. Ro. 3. Arbitramur hominem fide iustificari absq; operibus legis. Et Gal. 2. scimus quòd non iustificetur homo ex operibus legis, sed ex fide Iesu Christi, & nos in Iesum Christum credimus, ut iustificaremur ex fide, & non ex operibus legis. Hinc iam concluditur, quòd iustificatio Christiana sit credentis

Rom: 4.

perso-

personæ in Christo, absolutio à peccato, imputatio iusticiæ Christi, & acceptatio ad uitam æternam gratis propter Christum.

Hæc breuiter sint dicta de triplici iusticia: nūc pauca addam de discrimine: & primùm dicam quomodo Christiana iusticia differat à legali iusticia. Deinde quomodo à Pharisaica.

PRIMVM ergo discrimen inter legalem iusticiam & Christianam est, quòd legalis ex operibus legis sit: Euangelica uerò sine operibus legis. SECVNDVM, quòd legalis sit operantis, & Euangelica sit credentis. TERTIVM, quòd legalis non imputetur gratis, sed sit ex merito propriæ obedientiæ: Euangelica uerò imputetur sine merito propriæ obedientiæ. QVARTVM, quòd legalis sit formalis, ut quæ ex iustis actionibus hominis formetur: Euangelica uerò imputatiua sit, cùm iustæ Christi actiones credenti imputantur. Proinde iustificari dicitur legaliter, qui ab iniusto fit iustus ob suam iusticiam et legis impletionem, iuxta illud: Qui fecerit ea homo, uiuet in eis: Sed Euangelicè iustificari dicitur, qui à reo fit non reus ob iusticiam Christi, quæ fide apprehenditur. Iusticia legalis est perfecta obedientia hominis erga legem Dei: sed Christiana seu Euangelica iusticia est obedientia Iesu Christi, imputata credenti. Iustus legaliter est, qui iustè agit iuxta legis sententiam: sed iustus Euangelicè dicitur, cui Deus peccatum condonat, imputat iusticiam Christi, &

Leuit: 18.

acce-

acceptat ad uitam æternam gratis propter Christũ. Iustificatio legalis est approbatio hominis coram Deo ob integritatem et perfectiouem suæ obedientiæ erga legem Dei: sed iustificatio Christiana seu Euangelica, est approbatio hominis coram Deo ob integritatem & perfectionem obedientiæ Christi erga Deum Patrem.

Habemus discrimen inter iusticiam Christianam & legalem: nunc uideamus, quomodo Christiana iusticia Pharisaicam iusticiam excedat. Excedit aũt Christiana iusticia Pharisaicã his quatuor. Causa: qualitate: effectu: fine. Causa Christianæ iusticiæ est Deus, Christi meritum et fides apprehendens oblatum beneficium: sed causa Pharisaicæ iusticiæ est Hypocrisis hominis, ignorantia iusticiæ Dei & externa traditionum humanarum obseruatio. Qualitas iusticiæ Christianæ est in Christo obedientia et impletio legis: sed iusticiæ Pharisaicæ qualitas externa tantùm larua est fictæ & mentitæ sanctimoniæ. Effectus iusticiæ Christianæ est nouitas spiritus, timor Dei, uera pietas, inuocatio, uera humilitas, patientia & incoata obedientia erga legem Dei, adeò quòd fide iustificatus homo, nihil magis in uotis habeat, quàm ut Deo obtemperet: Breuiter, summa eius uoluptas in lege Domini est, postquam scit damnationem sublatam esse Christi merito: sed iusticiæ Pharisaicæ effectus, est superbia, gloriatio coram Deo, superstitio, contemtus proximi, breuiter, talis est fructus, qualis arbor.

Math: 7. bor. Non enim potest mala arbor bonum fructum facere. Finis iusticiæ Christianæ est habere pacem cum Deo, accessum ad Deum, gloriam Deo tribuere, et tandem uitam æternam consequi gratis propter Christum: sed finis Pharisaicæ iusticiæ est sibi ipsi laudem tribuere, Deo eripere, & apud homines gloriari, quam tandem sequetur horribilis pœna, nisi fiat ad Dominum conuersio. Hæc iam sint dicta de triplici iusticia & earum differentijs, quas tenere admodum utile est.

DE SECUNDO.

Quintum præceptum, non occîdes, interpretatur Dominus, ut Pharisæorum falsam interpretationem confutet. Illi tantùm putauerũt externum homicidium prohiberi: At Christus penitius legem introspicit, et tria alia addit præter externum homicidium. Audiuistis (*inquit*) quòd dictum sit antiquis: non occîdes, quisquis autem occiderit, tenebitur iudicio, *id est, quicũq; hominem occiderit, reus erit coram iudicio: loquitur enim hic de externo homicidio et eius pœna, quæ est damnatio ciuilis per legem. Iudicium dicebatur, in quo Triumuiri sedebant, quãdo causarum dijudicatio erat facilis. Qui enim externum homicidium manu perpetrauit, sententia legis reus erat mortis, quam sententiam pauci potuerunt pronunciare. Hic tantùm loquitur de iudicio humano ex legis sententia. Iudicium. n. spirituale satis notum fuit, quod erat maledictio. Sequitur interpretatio.*

At ego dico uobis: Qui irascitur fratri suo, reus est iudicio. *Hic irã ponit inter genera homicidij. Hanc prohiberi quinto præcepto non animaduerterent* Pharisæi. *Quare dicit:* At ego dico uobis, *quasi diceret,* Pharisæi *uolunt, q solus is uiolet quintum præceptum, qui manu sua occidit hominem: sed ego dico uobis, quòd plus requirat ista lex. Nam prohibet etiam iram, quæ non proficiscitur ex iusta causa, & tendit ad bonum finem.*

Deinde addit & aliud peccatum quinti præcepti: & quicunq; dixerit fratri suo Racha, *id est, qui ullo signo significat proximi contemtum, est reus coram concilio. Præterea qui dixerit fratri suo, fatue, reus est gehennæ, id est, qui conuicijs & contumelijs obruerit proximum, reus est legis diuinæ, atq; adeò obnoxius pœnis inferni. Breuiter, quinto præcepto prohibentur. 1. omnia cogitata, quibus malè de proximo cogitamus. 2. omnia signa contemtus proximi. 3. omnia dicta acerba in proximum, ut conuicia, ludibria. 4. externum homicidium:* Et *contrà, omnia opera mandantur quæ cum his pugnant, ut candidè iudicare de proximo, signis ostendere candorem erga proximum, benè loqui de proximo, & eius personam defendere & tueri aduersus iniuriam.*

Cæterùm ut Christus *ostendat, quàm sit necessarius amor proximi, & quàm sit perniciosa iniuria qua proximus afficitur, duo consilia, quæ argumenta continent duo, proponit.*

Vnum

Vnum ſumitur à damno, in quod incurrit homo iniurius proximo coram iudicio diuino. Alterum, à damno, in quod incidit coram iudicio humano, qui proximum læſit.

Prius ſic habet: Si obtuleris munus tuum ad altare &c. proponit exemplum, quòd conueniebat iſti tempori & iſti populo, ſtante Republica Moſis. Eſt autem dicti huius hæc ſententia. Deus non iudicat tuum munus ſibi gratum et acceptum, ſi fratrem tuum odis: hoc eſt, nullus cultus Deo eſt acceptus, qui ab eo præſtatur, qui caritate erga proximum eſt uacuus. Sed quæ eſt huius Regulæ ratio? Deo nihil gratum eſt, quod ab eius hoſte proficiſcitur, ἄδωρα γὰρ τῶν ἐχθρῶν δῶρα. Iam autem Iohannes dicit: Si quis dixerit, diligo Deum, et odit fratrem, mendax eſt. Nam dilectionis Dei fructus perpetuus & naturalis eſt dilectio proximi. Qui (ait Dominus) diligit me, ſeruat mandata mea. Vbi ergo fructus hic non adeſt, arborem quoq; abeſſe certum eſt. Quicunq; ergo proximum non diligit, fruſtra ſacrificium offert.

1. Ioan: 4. Ioan: 14. NB Quicunque caret vera fide et dilectione proximi deo placere non potest

Oratio in ſcriptura ſacrificiũ eſt: ſed fruſtra oras, ſi odis proximum. Gratiarum actiones ſunt uituli labiorum, quos ſi uis Deo placere, reconciliare prius cum proximo, et poſtea ex fide offerto. Crux eſt ſacrificiũ modò fide temperata fuerit: Nam ſine fide eſt iuſtum peccati ſupplicium. Sabbatiſmus eſt Deo gratus cultus: ſed contaminatur proximi odio. Eleemoſyna in ſcriptura dicitur ſacrificium

boni

boni odoris: sed Paulus dicit: Si insumsero totam substantiam in pauperes, et caritatem non habeam, nihil sum. Atq; ita de omni opere, quòd Deus requirit, iudicandum est. Hic unusquisq; seipsum examinet, & non adhibeat dolosam stateram.

1. Corinth: 13. Capit:

SECVNDVM sic habet: Habeto beneuolentiam cum fratre tuo, cùm adhuc in uia es &c. Qui offendit & lædit proximum, incurrit in manus magistratus, & conijcietur in carcerem, unde non eximetur, donec pro damno satisfecerit. Quare ne hoc fiat, maturè tibi reconciliandus est proximus. Cùm itaq; sine caritate & frustra Deum colis, & in periculum coram Magistratu incidis, consultum est, ut sis proximo carus. Huc accedit sententia Dei: Iudicium absq; misericordia sentiet, qui non fecit misericordiam: Huc parabola pertinet de debitore, cui Dominus condonauit totum debitum, &c.

Jacobi. 2. Math: 18.

Cæterùm Papistæ ex hoc loco suum purgatorium extruunt, de quo hodiè in suis templis concionantur: Quibus respondeo.

1. In his uerbis nulla fit mentio purgatorij: sed carceris, in quem conijcitur à Magistratu, qui proximum læsit.

2. Quia confugiunt ad allegoriam, sciant se infirmo niti fundamento. Primùm enim nulla allegoria est recipienda, nisi quæ expresso uerbo confirmari potest. 2. nulla allegoria quæ pugnat cum Analogia fidei est probanda. 3. nulla allegoria, in qua

uel est aliquid absurdi, uel ex qua aliquid absurdi sequitur, est admittenda. Huic proinde præcepto cùm nullus satisfacere poßit, agamus pœnitentiam, confugiamus ad Christum, et Deinde conemur Deo iuxta hoc præceptum obedire, quantum fieri potest per auxilium Christi, cui gloria in secula seculorum, Amen.

Hoc Euangelium ptinet ad symbolū VS. ad primū et secundū Articulū Credo in deū prem oīpotētē, Item Et in Iesū Chrm

DOMINICA SEPTIMA POST TRINITATIS, *Marci 8.*

IN diebus illis, cùm turba admodum multa esset, nec haberent quod manducarent, accersitis ad se Iesus discipulis suis, ait illis: Miseri-

Misericordia tangor erga turbam, quia iam triduo manent apud me, nec habent quod edant, & si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in uia. Quidam enim ex eis è longinquo uenerant. Et responderunt ei discipuli sui: Vnde istos quis poterit hîc satiare panibus in solitudine? Et interrogauit eos: Quot panes habetis? Illi uerò dixerunt, Septem. Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et acceptis septem panibus, cùm gratias egisset, fregit, deditq; discipulis suis, ut apponeret. Et apposuerunt turbæ. Et habebant pisciculos paucos, & cùm benedixisset, iussit apponi & hos. Comederunt autem & saturati sunt, ac sustulerunt quæ superfuerant fragmentorum septem sportas. Erant autem qui comederunt ferme quatuor mille, & dimisit illos.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc anni tempore proponitur istud Euangelium, quia est messis: idq; ideò, ut admoneamur, quòd fruges et fructus terræ generentur Dei benedictione: unde admonebimur gratitudinis erga Deum pro isto munere. Statuere igitur absq; omni dubitatione debemus, quòd Deus terræ nascentia nobis largiatur, ad huius uitæ sustentationem, quibus reuerenter uti debemus tanquam donis, Dei manu nobis porrectis et datis, idq; in Dei gloriam, proximi utilitatem et status nostri sustentationem.

Porrò summa Euangelij est, quòd præterquam, q̄ Christus hoc miraculo probet se uerum Meßiam esse, præditū diuina potentia, etiam ostendat se habere curam eorum, qui se sequuntur, iuxta promissionem ipsius. Quærite primùm regnum Dei et iusticiam eius, et reliqua adijcientur uobis. Loci tres:

Math: 6. cap.

I. Sors eorum qui Christum sequuntur in hac uita.

II. Affectus Christi erga eos qui se sequuntur.

III. Recta utendi Dei donis ratio.

DE PRIMO.

Cùm turba multa esset, nec haberet quod ederet &c. In hac turba tanquam in tabula ostenditur nobis, qualisnam sit sors eorum, qui Christum sequuntur in hoc mundo. Per multas enim tribulationes ad regni cœlestis possessionem peruenire oportet. Hæc turba uenit in desertum, ubi non est panis: sed fames, periculum, mors. Eandem fortunā experientur omnes, qui Christum sequi uolunt: ideò non frustra Christus iubet, ut qui uelit suus discipulus esse, abneget semetipsum, tollat crucem suam & sequatur. Et Paulus: Omnes qui uolunt piè in Christo uiuere, persecutionem patientur. Verùm sit Deo gloria, sors tamē nostra melior est, quàm eorum qui in mundo beati uidentur. Nam finis & exitus erit lætus: ideò Christus ait: Beati qui lugent, quia consolationem accipient.

Luc: 14.

2. Timoth: 3.

Math: 5.

Sed quæ causa est, quòd discipuli Christi in hoc mundo affligantur? hoc mirum non est. Quod præ-

cesit

cesʃit in capite, ſequetur in mẽbris, donec hic mundus ſteterit: idq; ideò quia ſunt in deſerto, hoc eſt, in mundo inter membra ſatanæ: quæ Chriſtum & eius membra ferre non poſſunt. Id quod olim prædictum fuit: Semen ſerpentis mordebit calcaneum ſeminis mulieris: hoc eſt, Satan cũ ſuo ſemine perſequetur Chriſtum & eius membra. Nam ubi Satan uidit creſcere Chriſti regnũ, & ſuum deſtrui, fremit & iraſcitur, & tanquam ſaucius leo inſurgit aduerſus oues Chriſti, ut eas deuoret. Hoc eſt quod Petrus dicit: Diabolus tanquam Leo rugiens circumit, quærens quem deuoret. Leo.n. amiſsis catulis et præterea famelicus, in quæuis quæ ei obuiam ſiunt inſurgit, ut uaſtet, deuoret & perdat. Simile ſtudium eſt Satanæ, quando uidet ſe ſuos catulos amittere, id eſt, eos, qui prius fuerunt ſub eius poteſtate, conuerti ad Chriſtum, armat ſuos ſatellites aduerſus Eccleſiam, ut alij eam oppugnent Hypocriſi, alij Sophiſtica, alij tyrannide, alij ſcandalis et ſchiſmatibus: quemadmodum omnibus temporibus fecerat, et hodie non ceſſat: & ſi aliud non poteſt, conatur eam fame necare in deſerto. Verùm Chriſtus contrà regnum, quod ſuo ſibi acquiſiuit ſanguine, fortiter tuetur, dat Spiritum ſanctum, dat panem, excitat pios doctores, qui pabulo cœleſti eam paſcant, & in medijs periculis adeſt opitulator, quemadmodum hoc præſenti facto declarat: uſque adeò furioſus Satan & rabioſi hoſtes Eccleſiæ non præualebunt aduerſus eum. Nam ipſe excubias a-

Gen: 3.

1. pet: 5

git super Ecclesiam, et eam strenuè tuetur. Nec est quod quisquam aliter existimet Christum hodie affectum esse erga suam Ecclesiam, quàm fuit erga hanc turbam. Tametsi.n.non semper Ecclesiam suam uisibilib.miraculis defendit: tamen spiritualiter inuisibiliterq; non minora miracula hodie edit in gubernanda Ecclesia. Non est enim personarum apud ipsum respectus, sed fidei & bonæ causæ. An non magnum miraculum est, quòd illum unicum uirum beatum Lutherum, Satan & totus mundus aduersus ipsum armati, non potuerint pilum capitis eius mouere? An non magnum miraculum est hodiè, quòd pontifex cum florentißima mundi parte non poßit ECCLESIAM abolere? Conatur quidem Papa cursum Euangelij flumine sanguinis martyrum impedire, sed quò plures occiderit, eò plures quasi ex eorum sanguine nascuntur, sicuti in Hispania & Gallia hodiè uidere est.

Ephes: 6.

Muniamus ergo nos contra furores Satanæ & potißimum contra scandalum deformitatis et paupertatis Ecclesiæ: nec deficiam9 à Christo propter ulla terriculamenta Satanæ: nec abijciamus confeßionem, etiamsi famem nos in hoc deserto pati sit necesse, nec sinamus nos moueri eorũ exemplo, qui propter persecutionẽ & famem discedunt à Christo, quemadmodũ populus Iudaicus fecit, dum fame et persecutionibus à uicinis hostibus premeretur. Ita enim Hieremiæ Prophetæ contumeliosè restiterunt, quemadmodum legitur Hier. 44. Sermonem,

quem

quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te: sed faciendo faciemus omne uerbum, quod egreditur de ore nostro, ut sacrificemus reginæ cœli (id est, Soli) & libemus ei libamina, sicuti fecimus nos et patres nostri in urbibus Iuda, & in plateis Ierusalem, & saturati sumus panibus, & benè erat nobis, malumq; non uidimus. Verùm ex eo tempore, quo cessauimus sacrificare reginæ cœli, et ei libare libamina, indiguimus omnibus, et gladio & fame consumti sumus. Sed quid respondet illis Hieremias sanctus ille Propheta? Non ita est, inquit, sed propter abominationes uestras et multa scelera uos punit Deus, & quòd nolueritis ambulare in præceptis Domini. Ad eundem modũ hodiè multos inuenies, qui ob famem, caritatem annonæ et alia incommoda, uolunt deficere à Christo et eius Euangelio. Dicunt enim, quando habuimus Missas, quando Monachos aluimus, quando sanctos inuocauimus, abundauimus omnibus bonis: sed postquam hæc noua doctrina uenit, plurima cum illa mala uenerunt: non est tantus timor Dei (inquiunt) minor est inter homines caritas: maiora & frequentiora dißidia: maior tyrannis: omnia cariora sunt. Ita se homines excusant, ne sequantur Christum. Sed si uis scire causã horum malorum, ego dicam. Seruus sciens uoluntatem Domini (inquit Christus) uapulabit plagis multis. Nos scimus quod rectum est, & non facimus. Ideò Deus nos punit pluribus plagis. Deinde & aliæ sunt causæ,

Luca 17.

nempe tyrannis Diaboli, qui magis sæuit in Ecclesiam Christi, quàm in alios cœtus mundi, idq́; Deo permittente, ut probentur electi, id est, ut periculum faciat de ijs, qui uerè Christo adhærent, & eum corde colunt & non labijs. Vos igitur adhortor propter Christum & propriam ueſtram salutem, ut malorum hominum blaſphemis uocibus non permittatis uos corrumpi, ut à Christo deficiatis, propterea quòd oporteat illum in deſertum ſequi, ubi eſt crux, ubi eſt fames, ubi ſunt lupi, ubi mille mortis pericula: Imò potius mentes noſtras in cœlum leuemus, ubi Chriſtus ſedet ad dexteram patris in gloria cœleſti. Neq; enim alia uia nos in cœlum perueniemus quàm ipſe, qui eſt caput & nos membra. Is in hac uita famem & frigus, & alia dura paſſus eſt: hæc & nos patienter feramus: quod ſi fecerimus, olim cum illo glorificabimur.

DE SECVNDO.

Et ait Dominos ad diſcipulos: miſereor ſuper turba, quia ecce iam triduo ſuſtinent me, nec habent quod manducent. Et ſi dimiſero eos ieiunos in domum ſuam, deficient in uia. *His uerbis deſcrbitur affectus Chriſti erga turbam ſe ſequentem. Dolet corporis famem: multò magis putandus eſt dolere animæ famẽ. Nam ut anima corpore multò eſt nobilior: ita animæ fames multò eſt perniciosior. Quid facit ergo miſericors Dominus? Corpus alit corporali cibo, animam ſpirituali: corpus pane tereno, animam pane cœleſti,*

hoc

hoc est, uerbo Dei. Hîc ratio nostra, quæ uult sapere in rebus diuinis, etsi stulta est, quærit. Quid? an non Christus est Deus? cur igitur non statim edito miraculo illos pauit? aut sine pane illos sustẽtauit? Noluit ordinem naturæ sine magna causa mutare. Ordo aũt diuinitus institutus est, ut quemadmodũ corpus pane: ita anima alatur & sustentetur uerbo Dei. Et hoc est quod dicitur in Mose: Non in solo pane uiuit homo, sed ex omni uerbo, quod procedit ex ore Dei. Non ergo uult, ut aliquid contra hunc diuinum ordinem expectemus: sed ut ipsius diuina misericordia nitamur, expectantes ab eo auxilium in tempore oportuno. Hunc diuinum ordinem fanatici inuertunt. Scribitur de duobus Eremitis, qui, cùm incidissent in latrones, nec haberent quod ederent, grauem famem sunt perpeßi: quorum tandem latrones miserti, panes eis præbuerunt comedendum. At illorum unus ait: non comedam nisi panis mihi diuinitus detur. Alter accepit cum gratiarum actione et comedit: et paulò pòst, qui expectauit de cœlo panem, mortuus est fame: et alter euasit incolumis, qui non miraculum expectauit, sed tanquam ex manu Dei sumsit panem sibi à latronibus oblatum. Anabaptistæ hodiè etiam hunc ordinem inuertunt. Christus iußit prædicari Euangelium, ut illo alatur anima tanquam pane spirituali: sed Anabaptistæ, contemto uerbo, nouas reuelationes expectant sine uerbo. Vnde fit, ut in laqueos Diaboli incidant, qui se conuertit in Angelum lucis,

Dentro: 5. Math: 4.

ut eos præcipitet in damnationem. Vt ergo ordinem diuinitus institutum non inuerteret, Christus differt miraculum: Sed tādem uincit affectus, quem erga suos habet plusquam paternum. Nam qualis sit Christi affectus erga suos, non solùm Euangelista in hoc Euangelio ostendit, cùm dicit: Misericordia commoueor erga turbam: uerumetiam Propheta Iesaias cap. 49. pulcerrima figura ostendit: Nunquid (inquit) obliuisci potest mater infantis sui, ut non misereatur filij uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te. Hunc affectum Christi erga suos etiam parabola de filio prodigo pingit. Quid dicam de similitudinibus & parabolis? Crux Christi ostendit, qualem Christus habuerit erga suos affectum. Adeò enim nos amauit adhuc hostes, quòd ignominiosissimam mortem pro nobis redimendis subierit. Sed quò hæc spectāt? Primùm eò, ut induamus filialem affectum erga Deum Patrem & Dominum nostrum Iesum Christum. Deinde, ut agnito eius erga nos amore, nihil sit nobis in uita carius, nihil dulcius, nihil preciosius, quàm eius uoluntati nos totos subijcere, ac ipsius uoci obtemperare: in qua re consistit perfectio Christiana in hac uita. Ita legimus patrem nostrum Abrahamum fecisse, qui postquam audisset à Domino: Ambula corā me & esto perfectus, accipit mandatū, ut filium suum unigenitum Isaac, quem peperit ei Sara in senectute, mactaret. Sed quid ille? Mox uoluntati Do-

Luc: 15.

Gene: 22.

mini

mini obediuit, & instructa lignorum strue filium mactare uoluit: sed Angelus Domini eum retraxit. Hoc facto Dominus ait ad Abraham: Iam scio quòd times me. Videmus hîc in patre nostro Abraham, quò fuerit erga Deum obedientiæ studio, qui ne filio suo unigenito parcere uoluit: sed mactare ad mandatum Domini. Sed pròh dolor, multos inuenies, qui ne unum quidem affectum iussu Dei clementißimi Patris iugulare uolunt, tantum abest, ut patris Abrahæ exemplum imitari cupiant. Præterea, affectus Christi paternus erga nos, debet nos admonere similis beneuolentiæ & amoris erga fratres. Exemplum dedi uobis (inquit) diligite uos inuicem, sicuti ego uos dilexi. Ioan. 13.

DE TERTIO.

Miraculum hoc præsens, quo Deus septem panibus & paucis pisciculis alit quatuor millia hominum, eò spectat, ut confirmet ueritatem Euangelij Christi, & augeat fidem turbæ præsentis, de quo plura iam non dicam: sed uolo nonnihil de modo rectè utendi donis Dei loqui, quo nos excitemur ad gratitudinem erga Deum, & rectè utamur benedictione Domini.

PRIMVM ergo hoc obseruandum est, quòd in manibus Christi orantis & gratias agentis Patri cœlesti crescat panis: unde docemur omnem benedictionem à Domino esse, quemadmodum Paulus 1. Timoth. 4. docet, cùm ait: Omnis creatura Dei bona est. Hîc paulululum subsiste, & cogita res, quas

Sal: pro. 10. b[e]n[e]dictio d[omi]ni diuites facit.

quas habes, cibum & potum esse Dei creaturam, non tuam creaturam: Quare furem agis, si ab inuito quicquam abstuleris: quod facis quoties uteris creaturis Dei sine gratiarum actione & inuocatione Dei. Quicquid.n. habes tanquam tuum, alienũ est & illicitum, nisi illud ab eo petas. Hinc est quòd Christus doceat suos orare: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Vide hîc: Idem panis dicitur noster et Dei. Noster est, quando labore partus est iusto: Dei est, quia ipsius est creatura, qua non licet tibi uti, nisi antea eam ab ipso petieris. Propterea Paulus etiam addit: sanctificatur.n. per uerbum Dei & precationem. Sanctificatur, id est, eius usus fit nobis purus & licitus, ut ipsa creatura uti poßimus conscientia bona. Sed quomodo sanctificatur? per uerbum et precationem. Per uerbum quidem fidem intellige, quam uerbum requirit. Ex uerbo .n. fide apprehenso duo profitemur nos credere. VNVM, creata esse omnia hominum causa à Domino pro immensa ac infinita sua sapientia. ALTERVM, nos ex eorum esse numero, qui ius illud iustæ in reliqua animantia dominationis in Adamo deperditum, per gratiam in Christo recíperimus, ut hanc uitam tueamur, quam ipsius amplificandæ gloriæ impendamus. Hanc fidei profeßionem sequitur oratio, ut nobis det Dominus, ut bona conscientia dapibus ab ipsius manu acceptis cum omni timore ac reuerentia frui poßimus. Postremò gratiarum actione, repetitis etiam precibus,

Math: 6. Lucæ 11.
1. Timoth: 4.
1. Timoth: 4.

bus, conuiuia nostra claudemus: ita nobis sanctificantur cibi. Verùm ij, quibus non hoc pacto sanctificantur cibi, duplicem iniuriam faciunt. PRIMVM enim Deum spoliant suo honore, quem nō inuocant et agnoscunt datorem omnium bonorum esse. DEINDE creatura Dei in uita abutuntur: unde Paulus dicit, creaturam uanitati subiectam esse. A qua uanitate Deus apud Oseam cap. 2. promittit se liberaturum creaturam. Etsi autem hæc, quæ iam dicta sunt, satis mouere nos possunt, ut rectè utamur creaturis Dei exemplo Christi, tamen ut magis nostra socordia uincatur, rationes quasdam recitabo, quæ nos commouebunt.

Roma: 9.

PRIMA: ipse Christus qui omnia condidit, petijt et egit gratias, quoties donis Dei fuit illi utendum: multò magis id nos decet facere, qui prorsus mendici sumus in conspectu Domini.

SECVNDA: pulli coruorum suo more inuocant, et Dominus eos pascit. Vnde Dauid dicit, Dominum dare escam pullis coruorum inuocantibus eum. Coruus enim pullos suos implumes non agnoscit pro suis, quare eos deserit: sed Dominus, ne pereant, uermiculis illos alit, donec nigrescant: tum enim mater redit & agnitos alit.

psalm: 147.

TERTIA: Turcæ bis in die conueniunt ante prandium & cœnam, petituri benedictionem Domini, & nos Christiani negligimus.

QVARTA: Ethnici semper sua prandia inceperunt à sacrificijs et inuocatione, tametsi rectè inuocare non potuerunt.

QVINTA: *Ecclesia inde usq; ab initio mundi usura donis Dei incepit à benedictione. Nihil enim inuocatione fuit illi frequentius. Nam precibus nostris Deum inuitamus ad nostra prandia, cui sit honor & gloria in secula seculorum, Amen.*

DOMINICA OCTAVA TRINITATIS, Matth. 7.

CAuete uobis à pseudoprophetis, qui ueniunt ad uos in uestitu ouium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces. A fructibus ipsorum agnoscetis eos. Nunquid colligunt de spinis uuam, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor

arbor bona fructus bonos facit: putris autem arbor fructus malos facit. Non potest arbor bona fructus malos facere, neq; arbor putris fructus bonos facere. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, exciditur, & in ignem conijcitur. Igitur ex fructibus ipsorum agnoscetis eos. Non quisquis dicit mihi, Domine, Domine, introibit in regnũ cœlorum, sed qui fecerit uoluntatem Patris mei, qui in cœlis est.

ENARRATIO TEXTVS.

Occasio huius Euangelij duplex fuit. Vna erat doctrina Christi, quam in 5. 6. 7. capite proposuit Dominus. Altera, falsorum doctorum apud Iudæos uanitas: qui partim deprauabant doctrinam Mosis & Prophetarum, partim abolebant. Mandat ergo omnibus Dominus, ut & discant, quæ recta sunt, & caueant à corruptelis falsorum doctorum. Proinde hic Dominus Medicus animarum, imitatur fideles corporum Medicos. Nam ut illi postquam ueram medicinam tradiderunt, quæ noxia sunt cauenda docent: ita filius Dei Saluator ac Medicus noster, primo quidem loco præscribit animæ salutarem medicinam: postea uerò, quæ cauenda sunt, monet. Summa autem huius Euangelij hæc est, quòd ut fugiendi sint falsi Prophetæ, qui ex fructibus suis agnosci possunt: ita uera pietas non sita sit in uana religionis professione: sed in uera pœnitentia & conuersione.

Loci

Loci tres:

I. *Mandatum uitandi falsas Prophetas.*

II. *Falsorum Prophetarum descriptio.*

III. *Præmonitio Christi:* Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit uoluntatem &c.

DE PRIMO.

Cauete à falsis Prophetis &c. Hoc *mandatum Christi uniuersale est, quod ad omnes homines pertinet: quare diligenter perpendendum est & obseruandum. Verùm in hoc mandato tria sunt spectanda: Neceßitas: obligatio: & usus, de quibus ordinè dicam.*

Neceßitas sanè maior est, quàm uulgus intelligit. Nam Diabolus *hostis Christi et humani generis inimicus, nihil non facit, ut uel regnum Christi prorsus aboleat, uel deformet scandalis. Ad quod utitur uarijs technis suo more. Aut. n. doctrinam sanam prorsus tollere conatur, quemadmodum in Turcia fecerat: aut eam corruptelis suis deprauare nititur, quemadmodum in* Paradiso *fecit, et postea omnibus temporibus: aut Sacramenta mutilat & peruertit, sicuti in Papatu et in multis locis fecerat: aut mores et uitam hominum, suo ueneno inficit. Scripturam igitur & sanam doctrinam inuadit, ut unum ad minimum ex his quatuor obtineat.* 1. *Vt persuadeat nobis, quòd non simus curæ* Deo. 2. *Vt tentemus aliquid contra nostram uocationem*

tionem facere. 3. Vt instituamus cultũ contra mandatum Dei. 4. Vt omni turpitudine & iniusticia inuoluamur. Quoduis horum effecerit hostis iste, homines captiuos tenet. Nam qui Dei prouidentiam negat, Epicurus damnatus est: qui uocationem suam fraudulenter obit, infideli deterior est: qui cultum instituit contra Dei interdictum, Deum contemnit, et est Diaboli potius, quàm Dei seruus: qui uitam turpem uiuit, seruus est peccati, & stipendiarius mortis & Satanæ. Sed quid remedij est contra hæc mala? Doctrinæ puritas, & abstinere à falsis Prophetis. Doctrinæ enim puritas nos Deo esse curæ docet, adeò quòd Dominus in numero habeat omnes pilos capitis nostri: eadem nos retinet in uocatione nostra: & formam ueram colendi Deum tradit: Præterea ueræ sanctimoniæ ac uitæ inculpatè transigendæ regulam continet.

Math: 10.

SECVNDVM, quod spectandum admonui in hoc primo loco, est obligatio. Quæri aũt potest, an hæc obligatio sit omnium, aut tantùm gubernatorum Ecclesiæ. Multi enim putant se excusari, si eis obtemperent, qui habent ordinariam uocationem: quibus Propheta Ezechiel cap. 3. imò spiritus Christi, qui in Ieremia loquitur, respondet his uerbis: Speculatorem dedi te domui Israël, & audies ex ore meo uerbum, & annũciabis eis ex me. Si ego dixero ad impium, morte morieris, & non annunciaueris ei, nec locut9 fueris, ut auertatur à uia sua impia et uiuat: ipse impius in iniquitate sua morietur:

Ezech: 3.
NB.

n tur:

Lucæ 6. Non pt cæcus cæcum ducere ambo enim in foueam cadunt.

tur: sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab iniquitate sua & uia sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur: tu autem animam tuam liberasti. Hoc Prophetæ dictum satis ostendit errare eos, qui putant satis esse, si suis parochis obtemperauerint, siue benè siue malè doceant. Si sic esset, Turcæ & Ethnici essent saluandi, quorum multi suis obtemperârunt Doctoribus. Sciendum est igitur, obligari omnes, ut falsos Prophetas fugiant, tanquam suæ salutis pestes. Nam mandatum Christi est manifestum, quòd hîc datur omnibus: loquitur enim turbis. Et Iohan. 1. Epistolæ 4. ait: Ne cuiuis spiritui credatis: sed probate spiritus, an ex Deo sint, quoniam multi Pseudoprophetæ exierunt in mundum. Et Christus dicit: Oues meæ uocem meam audiunt. Sed quid hîc facit tyrannus Papa. Dicit ad se & suos rasos pertinere dijudicationem doctrinæ. Quid, quæso, impudentius cogitari aut dici potest? an non hoc est sponsæ Christi imperare, & dominium sibi usurpare in sortem Domini contra prohibitionem Petri Apostoli, cuius successorem se esse gloriatur? Iohannes Baptista dicit se ministrum sponsæ esse: sed Papa uult sponsæ dominari. Christus cupit sibi sponsam seruari castam: sed Papa eam nefando adulterio contaminat: proponit ei doctrinas dæmoniorum, quibus adulterari discit. Paulus dicit: Despon-

Ioan: 10. Cap:

2. Corinth: 11

saui uos uni uiro, ut uos uirginem castam exhibe-

am Christo. Hæc desponsatio fit per fidem purissimi & castissimi uerbi Dei: Sed Papa, qui se Petri successorem gloriatur, hanc uirginem mille adulterijs conspurcat: quando eam abducit ab amplexu Christi sponsi ad idolatrias uarias & cultum sanctorum.

TERTIVM, quod spectandum proposui in hoc primo loco, est usus huius prohibitionis: Cauete à falsis Prophetis: qui usus sanè est multiplex.

PRIMVM.n. hæc prohibitio monet fore in Ecclesia falsos doctores: q. Dominus etiam significauit parabola de homine mittente bonum semen in agrum, et inimico, qui uenit et in eundem seminauit zizania. Tanta enim est rabies Diaboli, ut nunquam quiescat, quin uerbum Dei corrumpere conetur: quòd facere cœpit statim conditis primis parentibus in Paradiso: et hodiè (pròh dolor) in toto terrarum orbe grassatur. Hoc cùm scimus, diligentiores nos esse & cautiores oportet.

Math: 13.

SECVNDO, hæc prohibitio: Cauete à falsis Prophetis, excitare nos debet ad acrius ueræ doctrinæ studium: unde Paulus optat, ut Philippenses crescant in omni cognitione. Et Christus dicit: Scrutamini scripturas, et discite à me. Si uos manseritis in sermone meo, uerè discipuli mei estis, & cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos.

philip: 1.

Ioan: 5.

TERTIO, hæc prohibitio conuincit, quòd Ecclesia & possit deponere falsos doctores, & in

eorum locum substituere ueros doctores. Frustra enim iuberemur à falsis Prophetis abstinere, nisi eos deponere liceret ab officio et docendi munere, & ueros ministros in eorum locum substituere. Laudandi igitur sunt pij Reges & Principes, qui de reformatione Ecclesiarum & conseruatione ministerij uerbi sunt soliciti.

QVARTO ostendūt et hæc prohibitio, quomodo sint accipienda uerba eorum qui docent. Si uera docent, audiendi sunt nō secùs atq; Deus ipse. Ita.n.ait Dominus: Qui uos audit me audit, qui uos spernit me spernit. Si falsa docent, sunt non secùs atq; Satan ipse fugiendi. Nam ut Satan Euam seduxit mala doctrina: ita qui falsa docent, homines à gratia Dei, imò à regno cœlesti deturbant, quemadmodum in Papatu factum esse nemo non nouit.

Lucæ.10.

DE SECVNDO.

Qui ueniunt ad uos in uestitu ouium, sed intus sunt lupi rapaces. In huius loci declaratione quinq; ordinè uidebimus. 1. Vnde ueniant falsi Prophetæ & quò. 2. Quæ sint illorum in scriptura appellationes: unde periculi magnitudo intelligi potest. 3. Quæ sit externa species falsorum doctorum. 4. Quodnam sit illorum studium, quæ intentio. 5. Quas habeant notas, unde à ueris Prophetis discerni queant.

Si quæris unde ueniunt et quò? breuiter respondeo: ueniunt à Satana excitati, idq; in uineam Domini, hoc est, in Ecclesiam. Exempla sunt multa. In

parùam

parvam illam Ecclesiam Adam, Euæ, Abelis, uenit falsus doctor Cain, qui armatus à Satana, proprium fratrem tandem propter diuersam religionem occidit. Deinde multi sunt secuti falsi Prophetæ usq; ad diluuium, quo & ipsi falsi doctores, et ipsorum discipuli sunt puniti. Mox à diluuio rursus Satan misit falsos Doctores in Ecclesiam, qui adeò uineam Domini uastârũt, quòd ueritas Dei solummodo manserit apud paucos quosdam de familia Sem. Sic et postea usq; ad Christum semper in Ecclesiam falsi doctores subintrârunt, et sæpißimè penes ipsos fuit summa rerum administratio, cùm politica tùm Ecclesiastica. Resuscitato Christo, multi uenerunt falsi Prophetæ, & omnibus temporibus fuerunt plurimi. Papa tandem uerus Antichristus innumeros emisit hæreticos. Monachos potißimum, qui miserrimè Ecclesiam Christi falsa doctrina lacerârunt. Et hodiè paßim sunt falsi doctores. Breuiter, ubicunq; Christus suum bonum semen iacit in agrum, ibi Satan mox addit suum semen zizaniorum. Christus igitur non frustra hortatur, ut caueamus à falsis Prophetis.

Math: 13.

Scimus unde ueniant falsi doctores & quò ueniant: iam ut periculi magnitudo perpendatur, quædam ex ipsorum nominibus recitabo. 1. uocantur generali nomine falsi Prophetæ, id est, tales qui uidentur esse ueri doctores, habentes ordinariam succeßionem & potestatem, & sunt nihilominus mendaces, ut qui in locum ueræ doctrinæ, Satanica

mendacia & humana somnia substituunt, quales in Papatu fuerũt multi. 2. A Iohãne Apostolo uocantur spiritus mali, tùm q; à Satana, qui malus est, sint missi, tùm quòd sint alijs occasio mali et damnationis. 3. A Iuda Apostolo uocantur nubes sine aqua, similes Cain, Balaam & Choræ. Væh ipsis, inquit, nam uiam Cain ingreßi sunt, & deceptione mercedis, qua deceptus fuit Balaam, effusi sunt, & contradictione Choræ perierunt. 4. Vocantur à Paulo canes, cùm quia lacerant uerbum Dei, tùm quia oues ab ipso ouili Christi arcent. 5. Vocantur mali operarij, quia malè laborant, & finis laboris eorũ est, cùm ipsorum exitium, tùm eorum damnatio, qui eis auscultant. 6. Vocantur ab Apostolo Iohanne Antichristi, nõ quòd negant Christum, sed quia doctrinam Christi peruertunt, & uita sua Christo aduersantur. 7. A Paulo uocantur inimici crucis Christi, quia non tribuunt salutis principium, medium & finem unius Christi merito. In hoc Euangelio dicuntur lupi, sed habentes laruam ouinam, hoc est, simulantes se homines mansuetos esse: sed fraudibus tamen occultè in ouile Christi instar lupi insilientes, lacerantes & occidentes oues Christi falsa doctrina, & simulata sanctimonia.

Sed quæ est externa species falsorum doctorũ, Veniunt, inquit Christus, in uestitu ouium. Loquitur hîc Dominus non in genere de omnibus malis doctoribus: sed tantùm de uno genere. Nam quidam sunt, qui benè docent & malè uiuunt: quidam

qui

qui malè docent, & malè uiuunt: quidam qui malè docent, & benè uidentur uiuere. De hoc tertio Prophetarum genere hîc Dominus loquitur. Nam ex his maximum est periculum.

Quodnam est eorum studium? Hoc docet Christus pulcra imagine, cùm eos dicit lupos esse. Vt lupus hoc studet, ut oues ab ouili auertat. Deinde ut abigat in siluam. Tertiò, ut deuoret & perdat: ita falsi Prophetæ oues, id est, pios & mansuetos homines, fraudibus conantur abducere à uera Ecclesia, & abigere in desertum, ubi non est pabulum uerbi Dei, ut eis dominentur, & ad postremum trucident non tàm corpora, quàm animas. Quàm hoc uerum sit, docet Turcia à suo malo Propheta decepta: docet Papatus ab Antichristo Romano in errorem præcipitatus: docent multæ nationes, quæ à Libertinis & Anabaptistis in horribiles furores sunt abductæ.

Sed dicis: Quomodo possum ego rudis imperitus in hac opinionum uarietate iudicare, qui sint ueri et qui falsi doctores? Vt poßimus iudicare & discernere inter pastorem & lupũ, Christus nobis lupi notas monstrat, et suis proprijs notis falsos doctores delineat. Veniũt, inquit, ad uos in uestitu ouium. Videntur, si laruam externã respicis, sanctißimi, imò Angeli Dei: Verùm si laruam detrahis, lupos agnosces, primùm quia non sonant uocem Christi, imò alieno sono abducunt oues Christi à suo uero ouili in desertum, ut hominum con-

scientias occidant, et animas eorum perdant. Atq; haec est una nota. Addit praeterea et aliam, cùm ait: à fructibus eorum cognoscetis eos. Hîc diligenter cauendum est, ne folia pro fructu agnoscas. Mala interdum arbor habet speciosa folia: & rursus bona nonnunquam fructum quidem copiosum habet, sed folia non ita speciosa. Sed quinam sunt ueri Prophetarum fructus? Sunt triplices: Cultus, doctrina, mores conformes doctrinae. Verus Propheta cultum, doctrinam, & mores habet iuxta praescriptum uerbi Dei. Falsus Propheta habet cultum ab hominibus excogitatum, doctrinam humanarum traditionum & mores externè quidem honestos: sed meram hypocrisin redolentes.

DE TERTIO.

Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum coelorum: sed qui facit uoluntatem Patris mei qui in coelis est, ipse intrabit in regnum coelorum. Hoc Domini dictum duplicem doctrinam continet: unam de damnandis, alteram de saluandis. Loquitur autem de ijs, qui in externa Ecclesiae societate sunt: nam de alijs non dubiū est, quin damnentur. Sed quinam damnantur? qui gloriantur de Christo, & non faciunt uoluntatem Patris coelestis. Quinam sunt illi? qui iactant fidem quam non habent, id est, profitentur fidem sine poenitentia & pia uita: hos damnari pronunciat Christus: neq; id mirum est. Nam huiusmodi horribiliter peccant. Primùm

peccant mendacio, quia Deo mentiuntur. 2. Contumelia, quia abutuntur sanguine Christi, effuso pro nobis, non ut indulgeamus omnibus furoribus libidinum & tyrannidis: sed ut deleatur peccatum & Deo sanctificemur. 3. peccant furto, quia spoliant Deum suo honore. 4. homicidio, quia primum seipsos falsa persuasione, deinde & proximum occidunt malo exemplo. 5. Prophanant templum Spiritus sancti. Quinam saluantur? Qui faciunt uoluntatem Patris cœlestis. Verum hic multi impingunt. 1. Qui gentes saluari dicunt, qui honestè in mundo uiuunt: quos confutat hoc dictum: Qui non credit, ira Dei manet super eum. 2. Qui dicunt suam regulam esse uoluntatem Dei, contra quos Christus dicit: Frustra me colunt docentes mandata hominum. 3. Qui dicunt legem esse uoluntatem Dei: quod quidem uerum est: sed si qui hanc uoluntatem facerent, saluarentur, tum nemo saluaretur. Quæ est ergo uoluntas, quam facientes saluantur? Christus respondet Iohan. 6. Hæc est uoluntas Patris, ut credant in eum quem misit ille. Sic enim dicit Dominus: Qui credit in Filium, habet uitam æternam. Hæc fides habet secum pietatem & caritatem germanos suos fructus, quos edunt pij per Iesum Christum, cui gloria in secula seculorum, Amen.

Math: 7.

Ioan: 3. cap:

Math: 15

Ioan: 3. cap:

Pertinet hoc Evang. ad 6. [illegible] catechesis [illegible]

DOMINICA NONA TRINITATIS, Luc. 16.

n 5 Iesus

[illegible] pertinet et ad Symbolum. Cred: in De: et in Ies: Chr: item Car: resur: et Vit: æternam.

IEsus dicebat ad discipulos suos: Homo quidam erat diues, qui habebat dispensatorem, & hic delatus est apud illum, ut qui dissiparet bona ipsius. Et uocauit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem dispensationis tuæ. Non enim poteris posthac dispensare. Ait autem dispensator intra se: Quid faciam, quia Dominus meus aufert à me dispensationem? Fodere non ualeo, mendicare erubesco. Scio quid faciam, ut cùm amotus fuero à dispensatione, recipiant me in domos suas. Conuocatis itaque singulis debitoribus Domini sui, dicebat primo: Quantum debes Domino meo? At ille dixit: Centum batos olei. Dixitq́ue illi: Accipe cautionem tuam, & sede citò, & scribe quinquaginta. Deinde alteri dixit: Tu uerò quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe cautionem tuam, & scribe octoginta. Et laudauit Dominus dispensatorem iniquum, quòd prudenter fecisset. Quia filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in natione sua. Et ego uobis dico: Facite uobis amicos ex mammona iniusto, ut cùm defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula.

ENARRATIO TEXTVS.

HOrtatur Christus in hoc Euangelio suos discipulos ad beneficentiam erga proximum, idq́;

idq; parabolico exemplo: cuius summa hæc est. Oeconomus alicuius hominis prædiuitis est solicitus, qd sibi amoto ab officio fiat: multò magis Christiani, qui sunt Oeconomi Dei in uarijs donis, debent esse soliciti quid sibi eueniat, reddita ratione, id est, ubi ex hac uita excesserint. Verùm ut Oeconomus quærit amicos in mammona iniquitatis, qui se amotum ab officio recipiant: Ita Christiani suis bonis & donis obstringant sibi pauperes, qui suo testimonio in æterna tabernacula se recipiant. Hæc Euangelij præsentis est summa: uerùm ut nobis in instructionem uberiorem cedat, quatuor tractabo locos.

Loci quatuor.

I. Reprehensio abusus donorum Dei.
II. Beneficentiæ erga pauperes causæ.
III. Querela, quòd filij huius seculi sint prudentiores filijs lucis.
IIII. Vsus diuitiarum, & merita bonorum operum.

DE PRIMO.

Cùm textus hic proponit nobis dispensatorem, qui dißipauit bona Domini sui, in uniuersum reprehenditur abusus donorum Dei. Nam quis est, qui donis sibi à Deo collatis non magna ex parte abutitur? Hoc quale sit, aliquot exemplis declarabimus. Sapientia data est alicui, ut alios imperitos & rudes iuuet ac regat consilijs: sed nunc dolo & imposturis seruit. Diuitiæ conferantur ad Ecclesiæ membra fouenda: at nunc inutilibus pompis & sumti=

ſumtibus impenduntur. Lingua conceſſa eſt homini, ut ea utatur ad docendum quæ honeſta & pia ſunt, & ad ferendum ueritati teſtimonium: ſed nunc quid fit? maledictis, conuicijs, periurijs, obtrectationibus et blaſphemijs ancillatur. Vires collatæ ſunt ad iuſticiæ & rerum bonarum defenſionem: at nunc tyrannorum præſidia ſunt, quibus utuntur ad euertendam ueritatem, ad euertendas honeſtas respublicas. Ad eundem modum, alia dona Dei ſunt in magno abuſu, qui abuſus ſanè non aliundè proficiſcitur, quàm ex his fontibus.

PRIMVM, peccatum quod in nobis habitat huiuſmodi germina producit, & quò minus fuerit ſpiritus imperio ſubactum, eò plura mala progignit. Eſt .n. omnium malorum camarina profundiſſima, quæ in totum in hac uita expurgari nequit.

DEINDÈ, ipſe Diabolus aduerſarius noſter ſitiens damnationem noſtram inſidiatur hominibus, & quærit mille perdendi uias, ut regno Chriſti, in hoc mundo abolito, uel in anguſtiſſimum redacto, ſuum règnum ſtabiliat.

TVM, peſſima mundi exempla, quibus incitamur ad imitationem. Mala enim cõſuetudo, ut quidam ait, pabulum eſt nequiciæ. Et Paulus ait: Exiguum fermentum corrumpit totam maſſam.

1. Corinth: 5.

AD HÆC, hoc malum etiam auget gubernatorum negligentia, qui homines non cogunt diſciplina ſeueriori ad rectè faciendum officium. Verùm nos, qui Chriſtiani dici gloriamur, deberemus

retine-

retineri in officio, harum rerum cogitatione.

PRIMVM mandatum Dei perpetuò nobis in animo fixum: commonefaceret nos de officio. DEINDE, honestas ipsa & uirtutis decus nos extimularet, ne turpiter donis Dei abuteremur. TERTIO loco rei dignitas stimulos adderet. Quid. n. dignius filijs Dei est, quàm ut se conforment ad exemplum clementißimi patris. QVARTO loco uocatio nostra. Sumus enim uocati ad sanctitatem, ut & nos sancti simus, & sanctus sit rerum, quas Dominus nobis conceßit, usus: hæc cogitare seriò debemus.

DE SECVNDO.

Cùm totum hoc Euangelium proponatur, ut nos ad beneficentiam erga proximos nostros excitemur: dicam de beneficentia hæc ordinè. Primùm causas recitabo, quibus ad beneficentiam nos excitari oporteat. Deinde de fructibus. Tum de beneficentiæ modo iuxta certas regulas.

Beatũ ē dare potius quam accipe. Act: 20.

Deus in lege magnam rationem uidetur proponere, cùm dicit: Diligas proximum tuum ut teipsum. Quasi dicat: hæc una ratio est cur nos mutuò diligamus, q homo homini sit proximus. Cuius dilectionis pulcerrimum exemplum proponitur in Samaritano, qui hominem, qui inciderat in latrones, adeò solicitè & diligenter curauit. Beneficentia igitur præstanda est homini ab homine, quia homo homini proximus est: idq; multis rationibus. 1. ratione creationis: idem enim Deus creauit nos

Math: 22.

Luce 10.

Prou: 22. Diues et paup obuiauerunt sibi, vtriusq operator Dominus.

homines. Nūc uidemus quanta sit in multis animantibus pietas, quæ se mutuis officijs iuuant & alunt, ut in ciconijs uidere est. 2. homo homini est proximus ratione similitudinis: nam omnes homines ad Dei similitudinem conditi sunt, et habent omnes eandem humanam naturam. 3. homo homini proximus est ratione communis uitæ & humanæ societatis. Atq; hæc triplex societatis ratio est nobis cōmunis, nō solùm cum omnib. Christianis: uerumetiam cum omnibus in mundo hominibus, Ethnicis & Iudæis. Verùm Christianus Christiano proximus est, primùm ratione mystici corporis. Nam omnes qui in Christum credimus, Christum induimus, & eius membra sumus, et ipse caput nostrum, et uiuimus ex eodem spiritu Christi. Hæc sanè societatis ratio, meritò nos ad mutua officia præstanda excitaret, si seriò de hac societate & mystica coniunctione nostri in uno corpore cogitaremus, tum profectò, quemadmodū manus famulatur reliquis membris, & sic alia alijs: ita & nos propter hanc mysticā copulam, in uno corpore nos mutuis officijs prosequeremur. 2. Christianus Christiano est proximus ratione regenerationis, quia in filios Dei patris renascimur. Cùm igitur fratres uterini in hac uita sibi inuicem officia communicant, multò magis id nos decet, qui Deum communem Patrem interpellamus, et dicimus: Pater noster qui es in cœlis. 3. Christianus Christiano est proximus ratione uocationis: Nam ad unitatem spiritus in uinculo

culo pacis uocati sumus Ephes. 4. 4. Christianus est Christiano proximus ratione futuræ gloriæ: nam omnes ex fide eandem immortalitatis gloriam expectamus, ubi socij erimus in omni æternitate, Deum unanimiter celebrantes.

Hæc sint dicta de causis beneficentiæ mutuæ inter homines: sed fines qui sunt? quatuor sunt præcipui. 1. gloria Dei. Hic finis meritò filios Dei moueret ad beneficentiam. 2. subleuatio indigentis proximi, qui est caro nostra. 3. Exemplum, quo alij ædificentur & inuitentur ad similem beneficentiam. 4. præmium: nam Christus ait: qui dederit uni ex meis discipulis meo nomine haustum frigidæ aquæ, non perdet mercedem suam. Math: 10.

Verùm quia de beneficentiæ modo quæri potest, de eo etiam nonnihil adijciam. Salomon Prouerb. 5. Bibe aquam de cisterna tua, & fluentia de medio putei tui, fontes tui deriuentur foras: sint tibi soli & non alienis tecum. Hic tria coniungit, Primum, ut ipse tuis bonis fruaris. Secundum, ut communices alijs. Tertium, ut sis ipse Dominus tuarum facultatum: non uno die omnia profundas. Prouerb: 5. Breuiter, uerbum Dei, fides & caritas, ubi sunt, regulæ certißimæ esse possunt. Sed de hac re plura ubi de usu diuitiarum agetur.

DE TERTIO LOCO.

Filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua. Hæc est querela grauißima, quòd filij huius seculi sint prudentiores fi-

lijs

lijs lucis in generatione sua. Hoc est, homines prophani magis sunt soliciti pro acquirendis temporalibus, quæ tantùm spectant ad præsentem uitam, idq́; ad breue admodum tempus, quàm Christiani sunt soliciti pro bonis cœlestib. acquirendis æternùm duraturis. Hæc deploranda sanè cœcitas est. Corpus curatur, anima negligitur. Quàm uerum hoc Christi dictũ sit quis non uidet? Da mihi rusticum, qui non magis est solicitus pro acquirenda possessione & alenda familia, quàm Christianus aliquis est pro acquirendis thesauris cœlestibus. Mercator nauigat mare, experitur multa pericula sæpè damnum magnum facit, patitur frigus & æstum, idq́; non una hora, non uno die, non uno anno, sed toto uitæ tempore, tantùm ut terrenas corradat possessiones: at Christianus uix patitur unius horæ moram, ut uerbum Dei audiat, ut Sacramentorum distributione intersit. Multas horas consumunt in nugamentis & fabulis: uix una hora, imò uix minima horæ particula uacat Deũ inuocare, & cum Iesu Christo in orationib. nostris colloqui. Sed quæ sunt huius cæcitatis causæ? duæ sunt præcipuæ. Vna quæ & aliorum malorum causa est, uidelicet corruptio humanæ naturæ, quæ facit ut homo sit pronior ad malum, quàm ad bonum. Altera causa huius cæcitatis est, quia bona terrena sunt sensibilia, et ideò fortius mouent animum, quia bonum non mouet nisi cognitum: unde Augustinus: Inuisa, id est, non uisa diligere possumus, incognita nequa-

nequaquam. Sensibilia autem sunt magis cognita, quàm spiritualia, quia sensibilia sunt cognita per experientiam, spiritualia tantùm per fidem. Quid ergo faciendum est? conabimur abundare in cognitione rerum cœlestium, quò etiam abundemus in eorum sensu. Quare Paulus optat Philippensibus, ut abundent in cognitione & sensu, ad hoc, ut sint sinceri & absq; offendiculo ad diem usq; Christi.

philip: 1. Cap.

DE QVARTO.

Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. *Mammona iniquitatis dicitur, uel quia diuitiæ sunt irritamenta malorum, uel quia sunt falsæ & mendaces opes. Nam dici non possunt mammona iniquitatis, quia iniustè sunt partæ: nam* Eleemosyna *ex iniustè partis,* Deo non placet. *Porrò duo sunt nobis hoc loco excutienda. Vnum, doctrina de diuitijs:* Alterum, *quid sit quòd dicat:* Cùm defeceritis recipient uos in æterna tabernacula.

Tametsi autem ante octo septimanas cùm Euangelium *de* Epulone *&* Lazaro *explicarem, dixi nonnihil de diuitijs: tamen nunc breuiter integram doctrinam de diuitijs repetam. Nihil enim prohibet bonam cantilenam canere sæpius.* Dicam *autem de diuitijs tria.*

PRIMVM, *quænam rationes acquirendarum diuitiarum licitæ sint.*

SECVNDVM, *qualiter nos* Deus *erga diuitias uelit esse affectos.*

TERTIVM, *quis diuitiarum rectus & legitimus usus.*

Quantum itaq; ad legitimas rationes acquirendi diuitias attinet, omnium primùm incoandum est à regula Christi Matth. 6. Quærite primùm regnum Dei & iusticiam eius. Prima igitur & præcipua cura esse debet animæ, ut illa sit in Deo diues. Deinde, quia hæc uita opus habet adminiculis, iuxta Dei ordinationem quæri possunt facultates, licetq; ijs, quæ ad uitam cultumq; necessaria sunt, quærendis operam dare, idq; non solùm sanctorum exemplis: uerumetiam mandato Dei confirmatur. Deus enim benedictionem promittit piè laborantibus. Tertiò, lucrum, quod nobis laborantibus accedit ex benedictione Dei, capiendum est, tanquam ex manu Dei: neq; malis artibus uti debemus quibus facultates aliorum ad nos trahamus: fructum præterea laboris nostri tanquam iustam mercedem percipere licet. In contractibus absint fraudes & fallaciæ: apertè & simpliciter agamus omnia ea fidelitate, quam ipsi ab alijs uellemus requirere: sit labor legitimus in legitima uocatione, ut bona conscientia gloriari poßimus, nos in ullius fraudem nihil egisse.

Mathei. 6

Hactenus de recta ratione acquirendi diuitias: nunc quomodo affectos nos esse decet erga partas diuitias breuiter exponam. Singularis enim ars adhibenda est, ne diuitiæ partæ nobis in spinas & laqueos conuertantur. Quod ne fiat, Dauidis et Pauli se-

li sequamur consilia, quorum ille quidem Psalmo 6.ait: Si affluant diuitiæ, noli cor apponere. Hic uerò 1. Tim. 6. Diuitibus in seculo præcipito, ne efferantur, ne'ue sperent in diuitiarum incertitudine: sed in Deo uiuo. Est itaq; præcipuum, ne diuitiarum huius seculi cupiditate ducamur: ne ijs animum aut fiduciam adijciamus: eas à nobis abdicare simus parati, quoties & quando Deo libuerit: siue habeamus eas, siue ijs careamus, tanquam res caducas & fragiles reputemus: et solam benedictionem Dei omnibus rebus mundi anteferamus, absit fallax spes in incertas diuitias, absit superbia & contemptus pauperum, adsit spes in diuitiarum largitore, adsit pius humilisq; animus.

NB. Psalm: 62.

Atq; ita habemus quomodo erga diuitias nos affectos esse oportet: Nunc pauca de uero diuitiarum usu adijciam. Dixi cùm Euangelium de Epulone tractarem, quadruplicem esse legitimum diuitiarum usum: quorum Primus est, ut seruiant gloriæ Dei, promouendæ religioni & conseruando ministerio uerbi. Si enim nati sumus, ut Deum glorificemus, profectò huic rei, quicquid habemus, seruire debet. Secundus usus est, ut eas, in quibus uiuimus, respublicas iuuemus & ornemus nostris facultatibus. Qua de causa tributa hilari animo soluenda sunt. Tertius usus est, ut ipsi nos, pro conditione nostri status, honestè alamus: nostram familiam foueamus: ut domus nostra pro facultatum ratione honestè conseruetur, sine fœda

auaricia et stulta profusione. Quartus & postremus usus est, ut fontes nostri, iuxta Salomonis consilium, deriuentur foras: hoc est, ut liberales simus erga pauperes: diuites in bonis operibus: quò multi nostris bonis gaudere poßint, nobiscum Deo Patri domini nostri Iesu Christi gratias agẽtes, qui abũdè suppeditat omnia. Contra hunc quadruplicem usum diuitiarum, multi peccant, quemadmodum audiuimus in Euangelio de Epulone diuite et paupere Lazaro.

Prouerb: 5.

Luca 16.

Dixi de diuitijs: Nunc restat explicare, quid sibi uelit dictum: Vt cùm defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Non'ne solus Christus recipit credẽtes in cœlestia tabernacula? quomodo ergo hîc dicitur, quòd pauperes, quos fecerimus nobis amicos de mammona iniquitatis, sint nos recepturi in æterna tabernacula? Primùm, manifestum est, Christum hoc loco dirigere sermonem ad credentes. Nam in principio textus scribitur: Et dixit Iesus discipulis suis, id est, iustificatis et habentibus uitam æternam in Christo. Deinde, manifestum & hoc est, quòd uita æterna sit donum Dei per Christum Iesum: sequitur ergo alium modum esse, quo pauperes eos, qui in se liberales fuerunt, recipiant in uitam æternam, quàm quo Christus recipit. Quomodo ergo recipient in æterna tabernacula? ut testes et approbatores fidei nostræ: nam ex fructibus de fide iudicant, qua sola sciunt homines saluari. Eadem sententia alijs uerbis

Rom: 6.

bis sæpè in scriptura proponitur. Deus reddet unicuiq; iuxta opera sua, non quòd opera mereantur cœlum: sed quia sunt indicia fidei & timoris Dei: sicut contrà, mala opera ex incredulitate proficiscuntur. Simus ergo memores huius dicti, & eo nos excitemus ad beneficentiam erga proximum, imitantes exemplum Christi saluatoris nostri: cui honor et gloria in secula seculorũ, Amen.

DOMINICA DECIMA

TRINITATIS, Luc.19.

ET ut appropinquasset Iesus ciuitati, uidens eam, fleuit super illam, dicens: Si cognouisses & tu, & quidem in isto die tuo, quę ad pacem tuam pertinent, curares. Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia ueniẽt dies in te, & circundabunt te inimici tui uallo, & cingent te & coangustabunt te undique, & solo æquabunt te, & filios tuos qui in te sunt. Et nõ relinquent in te lapidem super lapidem, eò quòd non cognoueris tempus uisitationis tuæ. Et ingressus in Templum, cœpit eijcere uendentes in illo, & ementes, dicens illis: Scriptum est, Domus mea domus precationis est, uos autem fecistis illam speluncam latronum. Et docebat quotidiè in Templo. Principes autem Sacerdotum & scribæ quærebant illum perdere &

primores plebis, nec inueniebant quid facerent. Totus enim populus pendebat ab ore eius, cùm audirent illum.

ENARRATIO TEXTVS.

DVæ sunt partes huius Euangelij, quarum una docet, quid egerit Christus extra ciuitatem Hierusalem: Altera, quid postquam in ciuitatem est uentum, in Templo egerit. Extra ciuitatem, ciuitatis futuram calamitatem deflet, & simul uaticinatur de totius urbis et populi interitu: quare & suum affectum erga genus humanum ostendit, & quanta sit ira Dei in peccatores non agentes pœnitentiam clarè indicat. Deinde ingressus Templum, reprehendit abusum templi: eijcit ementes & uendentes in templo: testatur templum esse domum orationis, id est, domum dicatam Deo & eius cultui: nec decere hanc domum prophanis negocijs prophanare. Sunt autem (ut dixi) duæ partes huius textus: Vna de fletu Christi, & uaticinio eiusdem de uastatione urbis & interitu populi. Altera de facto Christi in templo. Sed hæ duæ partes plures in se locos & doctrinas continent, quare de ijs sigillatim dicam.

DE PRIMA PARTE.

Huius primæ partis loci sunt duo, qui sunt:

I. *Vaticinium Christi contra ciuitatem Hierusalem, cum suis circumstantijs.*

II. *Huius partis usus in nostra Ecclesia.*

DE

DE PRIMO.

In hoc primo loco multæ concurrunt circumstantiæ, quæ sunt: 1. affectus Christi erga genus humanum. 2. uaticinium ipsum. 3. tempus uisitationis. 4. unde poterant agnoscere tempus uisitationis. 5. quare non agnouerint tempus uisitationis suæ. 6. pœna neglectæ uisitationis. 7. mora uisitationis.

PRIMA: Videns Christus ciuitatem, fleuit super illam. Hîc Christi fletus illustre testimonium est misericordiæ Dei erga humanum genus. Nam non secùs Dominus noster, quàm pijßimus pater suorum liberorum, quos æquè ac se diligit, perditionem deplorat. Quæ sanè perditio habet nullam aliam causam, quàm ingratitudinem erga Euangelium. Quî enim fieri potuit, ut filius Dei, qui uerus homo natus in hoc fuit, ut sua uictima ab æterna damnatione genus humanum liberaret, non de tanta hominum ingratitudine doleret, quos ad salutem ab initio creauit, & postea mißis Prophetis & Apostolis ad pœnitentiam reuocauit.

SECVNDA: Quia uenient dies super te, & circundabunt te inimici tui uallo, et prement te undique, et ad terram prosternent te, et filios tuos qui in te sunt. Hîc Christus uaticinatur de calamitate, quæ superuentura erat super Hierusalē: quæ quidem calamitas 40. anno postea ipsis contigit. Huius calamitatis historiam diuidam in tres partes, quarum prima erit aßignatio eorum, quæ contigerunt ante deuastationem

urbis. Secunda, enumeratio malorum quæ in obsidione experti sunt ciues. Tertia, notatio calamitatis, quæ secuta est urbis direptionem.

Quid cõtingit ante deuastationem urbis? Multa sanè, quibus Deus istum populum ad pœnitentiam reuocare uoluit, ut uaticinia, signa, prodigia, præsagia. Vaticinia, ut hoc Christi uaticinium, de quo audiuimus, cuius et Zacharias cap. 12. meminit his uerbis: Et erit in die illa, ponam Ierusalem lapidem oneris cunctis populis. Omnes qui eleuabunt eam lacerando lacerabuntur, & colligentur aduersus eam omnia regna terræ.

Prodigia quoq; præcesserunt. Integro anno apparuit Cometa super ciuitatem Ierusalem, repræsentans ignitum gladium: Currus bellici et equites in cœlo uisi sunt concurrere.

Signa: Ianua templi noctu spontè aperta est: uox in templo audita est, migremus hinc, migremus hinc.

Præsagia: Homo plebeius, Iesus nomine, clamauit in plateis, uox ab occidente, uox ab oriente: qui quò magis castigabatur à Magistratu, eò magis clamauit. His uaticinijs, prodigijs, signis & præsagijs inuitauit Dominus populum Iudaicum ad pœnitentiam, sed frustra? quare secuta est grauißima pœna.

De pœna ergo dicamus. Primo die azymorum incepit obsidio, & perdurauit usq; ad octauum diem septembris. Mox oritur in ciuitate intestina seditio:

ditio: qua amici & consanguinei se mutuis uulneribus trucidant: ex cadaueribus mortuorum oritur grauißima pestis, adeò ut ne mortui quidem sepeliri potuerint. Accedit fames, quæ tanta fuit, quòd matres proprios liberos comederint: & ut de alijs rebus turpißimis taceam, in seditione ciuili, in qua conciderunt duo millia hominum, templum incenditur & penitus incēdio uastatur: postea ab hostibus prima ciuitatis pars capitur: deinde altera, tandem tota ciuitas uenit in hostium potestatem.

Post obsidionem tantus contemtus superati populi fuit, quòd septem millia de nobilioribus & præcipuis sint deputata publicis et seruilibus operibus, & multi spectaculis publicis sint reseruati. Multitudo interfectorum præter illos, qui peste perierant in ciuitate, fuit nonaginta septem millium: qui erant infra annum 16. à militibus uenditi sunt. Honestæ matronæ & uirgines stupratæ sunt à militibus. Postea rursus sub Domitiano noua est orta persecutio, nam Domitianus inquirebat omnes, qui Dauidem uel Christum ulla propinquitate attigerunt. Hæc de pœna corporali secuta contemtum filij Dei sint dicta: cum qua coniuncta erat pœna spiritualis in conscientia, & tandem cruciatus æternus in inferno secutus est.

TERTIA: Si cognouisses & tu, & quidem in hac die. Tempus uisitationis est quo Deus uisitat, aliâs ad puniendum peccatores, aliâs ad benefaciendum pijs, idq; multis modis. Verùm po-

tißimum tempus uiſitationis miſericordiæ Dei, fuit tempus prædicationis Chriſti, quando & illos et totum mundum inuitauit ad pœnitentiam, offerens gratiam & uitam æternam pœnitentibus. De hoc tempore loquitur Dominus.

QVARTA: Vnde poterant Iudæi cognoſcere tempus uiſitationis ſuæ? Multa habuerunt præclara argumenta. 1. Miracula potentiam Chriſti manifeſtârunt. Si, inquit, mihi non creditis, credite operibus meis: illa enim de me perhibent teſtimonium. 2. Daniel hoc uiſitationis tempus apud Babylonios prædixit. 3. Iam translatum erat regnum Iuda, iuxta uaticinium Iacob, Gen. 48. Non auferetur ſceptrum de Iuda donec ueniet Silo, id eſt, Semen mulieris, qui eſt Chriſtus Dominus. 4. Ne offenderentur paupertate Chriſti, admoniti erant à Zacharia Propheta, qui cap. 9. ait: Ecce Rex tuus ueniet pauper. 5. Teſtimonium Iohannis de Chriſto. 6. Vox Dei Patris ſuper Chriſtum in baptiſmo & in monte. Hæc & multa alia poterant Iudæos certificare de Chriſti præſentia & tempore uiſitationis eius.

QVINTA: Sed quare non cognouerunt tempus uiſitationis ſuæ, qui adeò multis ſignis erant admoniti? Duo fuerunt uelamina: unum carnale, alterum ſpirituale. Carnale quidem, quia irretiti mundi uoluptatibus, illecebris, & curis, non poterant conſiderare ea, quæ ad animæ ſalutem ſpectant: ſed cogitârunt, ſicuti ſcribitur Sap. 2. Exiguum

guũ & cum tædio est tempus uitæ nostræ, & non est refrigeriũ in fine hominis, & non est, qui agnitus sit reuersus ab inferis. Venite fruamur bonis quæ sunt, & relinquamus ubiq; signa lætitiæ, nam hæc est pars nostra. Sic irretitus fuit diues Epulo, quem quidam scribunt ciuem fuisse Hierosolymitanum: sic et ille qui dixit (cùm iam horrea sua plena frugibus uideret) fruere nunc anima mea delicijs. Sed quid accidit illi? In medijs delicijs uocatus est ad pœnam. Spirituale uerò uelamen fuit, de quo hîc loquitur Christus. Et Paulus Rom. 1. Tradidit eos in reprobam mentem. Et Thess. 2. Dedit illis efficacem errorem, ut credant mendacio, qui ueritati noluerunt obedire. Atq; ita iustum est Dei iudicium.

Luc: 16.

Luc: 12

2. Thessal: 2.

SEXTA: Pœna neglectæ uisitationis, quæ est duplex. Carnalis & temporalis, Spiritualis & æterna. Ad pœnas temporales & carnales pertinet ista horrenda urbis uastatio: Item omnes calamitates in humano genere, quæ calamitates nos meritò admonere deberent pœnitentiæ.

SEPTIMA: causa dilatæ pœnæ. Hanc Paulus Rom. 2. explicat, dum ait, diuitias bonitatis Dei & longanimitatem inuitare ad pœnitentiam: Deus enim tardus ad iram, id est, ad uindictam, idq; ideò, ut nos tandem agnitis peccatis nostris, ingemiscamus & confugiamus ad Christum uera fiducia.

DE SECVNDO.

Cùm Paulus dicit, Omne quod scriptum est, in nostram doctrinam scriptum esse, uideamus quis sit huius doctrinæ usus.

Rom: 15.

Primùm itaq; nos, qui in Christum credimus et sumus Ierusalem Dei sancta, audiamus uocẽ Christi deflentis peccata nostra, & discamus quomodo erga nos sit affectus. Deinde agnoscamus tempus uisitationis nostræ, quia nos uisitauit Deus in hoc regno mirabiliter. Primùm suo uerbo: quòd sanè purè in omnibus Ecclesijs Daniæ proclamatur. Sed quia parum fuimus Euãgelio obedientes, uisitauit nos bello, fame, peste & singulos uarijs modis. Verùm si non egerimus pœnitentiam, idq; maturè, uisitabit nos rursus bello, peste, fame, & tandem nos omnino delebit. Agamus igitur pœnitentiam: promittamus emendationem: amplectamur Euangelium Christi: breuiter, piè & sanctè uitam instituamus, ut poßimus euadere in die iræ.

DE SECVNDA PARTE.

Et ingreßus in Templum &c. In hac secunda huius Euangelij parte sunt quatuor circumstantiæ potißimum obseruandæ,

PRIMA, impietas Pontificum. Templum Salomonis fuit ordinatum propter has causas: non ut exerceatur mercatura in eo: sed ut illic uerbũ Dei doceretur, & in illud populus Dei conueniret & oraret: quemadmodum ipse Salomon inquit in dedicatione Templi: Quodcunq; orauerit populus tuus in loco isto (id est, in templo hoc) exaudies in loco tabernaculi tui in cœlo, & cùm exaudieris, propicius eris. Præterea fuit ordinatum lege, ut iuxta templum fierent mactationes secundum legem.

2. Paralip. 6.

gem. Contra hæc omnia fecerunt Pharisæi et Pontifices, Contemserunt. n. uerbum Dei, exercuerunt prophanas mercaturas, imò, ut ipse Christus inquit, fecerunt ex templo Dei speluncam latronum. Trucidătur homines à latronibus, ut latrones occisorũ bona ad se conuertant: Pontifices autem falsa doctrina ac praua interpretatione scripturæ multa hominum millia trucidârunt, dum illorum animas sacrilegè priuârunt æterna beatitudine. Hinc satis liquet, quàm fuerint isti pontifices impij in Deum: qui non solùm ipsi contemserunt uerbum Dei: uerùm etiam alijs occasio fuerunt contemtus, contumaciæ & tandem perditionis.

SECVNDA, eiectio ementium & uendentium de Templo. Christus enim eijcit ementes & uendentes, idq; externa ui: quo facto, primùm testatur se improbare impietatem Pharisaicam. Deinde declarat se uerum regem & pontificem esse istius populi: Regem quidem, quòd manum admoueat ad tollendam impietatem, quemadmodum Ezechias fecit, cùm tolleret æneum serpentem propter idololatriam populi: Pontificem uerò, quia ueram doctrinam defendit, & reprehendit Pharisaicas corruptelas. Præterea hæc eiectio fuit paterna quædam admonitio de futura templi deuastatione, nisi resipiscerent. Ad hæc, facto hoc admonet de pœna, in quam incurrent omnes impij, qui abusi fuerint templo Dei, nimirũ, quòd à Christo aliquando sint à templo eijciendi. Hinc præterea

2. Reg: 18.

rea discant utriq;:magistratus dico & gubernatores Ecclesiarum. Illi quidem manu & externa ui tollere impietatis instrumenta: hi uerò gladio spiritus, hoc est, uerbo Dei amputare omnẽ superstitionem quantum quidem fieri potest. Sic fecit beatus Theodosius, qui omnes imagines & idola de templis sustulit. Sic fecit pijssimus princeps Iohannes Fridericus dux Saxoniæ. Horum exemplum imitatus est sanctißimæ memoriæ Rex Daniæ Christianus, eius nominis tertius, cuius beneficio adhuc Scholæ & Ecclesiæ in hoc regno gaudent.

TERTIA est de tẽplo Dei: quod est duplex, manufactũ seu uisibile, et spirituale seu non manufactũ. Vtrũq; est domus orationis. Domus mea, inquit Christus, est domus orationis. Vsus manufacti templi præcipuè in his positus est, Primùm, ut sit locus publicus, in quo doceatur et audiatur uerbũ Dei. Deinde ut illic administrentur Sacramenta. Tum, ut illic conueniant pij, oraturi pro cõmunib. necessitatibus. Postremò, ut sit locus in quo fiat publica confeßio religionis. Sed quid fit in Papatu? pro uerbo Dei traditiones hominum obtrudũt: pro mysteriorum Dei distributione, sacrilegia horrendißima proponuntur: uenale habent cœlũ: missam pro uiuis et mortuis iactant: spoliant Ecclesiam Sacramentis, cõtaminant sacramenta suis blasphemis additamentis: faciunt ex loco publicæ confeßionis Euangelij, conciliabulum hypocritarum, qui conspirant aduersus Euangeliũ Christi. Hæc sint dicta

de

de manufacto templo. Nõ manufactum et spiritua-
le templum est, cùm tota Catholica Ecclesia, tùm
singula eius membra. Ita.n. Paulus ait scribens Co-
rinthijs: An nescitis, q; templum Dei sanctum sitis
uos? Imò Christus ipse architectus huius templi ait:
Si quis sermonem meum audit, ad eum ueniemus, et
mansionem apud eum faciemus. Proinde et tota Ec
clesia, et singula eius membra templum Dei dicun-
tur & sunt. Huius templi fundamentum est filius
Dei: fundamẽtum enim aliud nemo ponere potest,
præter id quod positum est, quod est Iesus Chri-
stus Dominus noster. Hoc templum erigitur à filio
Dei: ædificatur à Prophetis, Apostolis, ministris
uerbi, à pio magistratu, à sanctis Patribusfamilias,
prout Dominus singulis dederit ædificandi gra-
tiam. Hoc templum purgatur & conseruatur san-
guine CHRISTI. Huius templi ostiarius est Spi-
ritus sanctus, quando precibus & fide ianua eius
pulsatur. Neq; hoc templum ociosum est. Nam
in eo iugis est celebratio DEI, oratio perpetua,
oblationes sanctæ, cultus DEI (ut uno uerbo di-
cam) indefessus: huic enim sancto usui dicatum est
hoc sanctum DEI templum. Verùm homines qui
indulgent suis libidinibus, suæ tyrannidi, usuræ,
fraudibus, non solùm hoc templum DEI propha-
nant, eiecto ostiario Spiritu sancto, expulso Chri-
sto architecto: uerumetiam fiunt templa Satanæ,
in quibus sanguis CHRISTI contumelia affici-
tur: uerbum DEI ludibrijs exponitur: in locum
piarum

1. Corinth: 3. et. 6.
Ioan: 14.
1. Corinth: 3.

piarum precum ſuccedunt inuocationes ſanctorū, execrationes, blaſphemiæ, contumeliæ, & , ut uno dicam uerbo, laudes Satanæ illic perſonant.

Sed quid nos commonebit, ut templum Dei eſſe cupiamus? 1. Dignitas. Quæ enim maior gloria eſt, quàm eſſe templum ſanctæ Trinitatis? 2. Vtilitas: nam hoc pacto tranſitur à Satanæ delubro (ubi mera mors et damnatio regnant) ad domum Dei et æternam felicitatem. 3. Finis conditionis hominis. Conditi enim ſumus, ut ſimus templa Dei. Contrà, cogitandum eſt, quàm indignum ſit, & quàm magnum ſacrilegium, hoc templum ſceleribus ullis contaminare. Proinde conandum totis uiribus eſt, ut præſtemus Deo in ſuo templo uerum cultum, et offeramus ſacrificia labiorum noſtrorum, hoc eſt, gratiarum actionem, & tura cordis noſtri, hoc eſt, fidem & innocentiam.

QVARTA, mundus longè aliter iudicat de ijs qui templa Dei ſunt, quàm uerbum Dei. Mundus iudicat præclaros, potētes, ſapientes, diuites in hoc templum recipi: ſed contrarium docet uerbum Dei & monſtrat exempla. Tametſi autem nullus reijcitur propter claritatem generis, potentiam, ſapientiam, diuitias: tamen plerunq; fit, ut tales huius mundi negocijs impediti, minus de hoc ſpirituali templo cogitent. Exempla ſunt Cain & Abel. Deinde Eſau & Iacob. Ita ſemper diligit Deus infirma huius mūdi, ut quæ fortia ſunt pudefaceret. Sed hoc nos non mouebit. Chriſtus enim dicit: Noli

Lucæ 12.

timere

timere pusille grex: placuit enim Patri dare uobis regnum, cui per Christum cum Spiritu sancto sit honor in secula seculorum, Amen.

DOMINICA VNDECIMA TRINITATIS, Luc. 18.

IEsus dixit ad quosdam, qui in se confidebant, quòd essent iusti, & aspernabantur cęteros, parabolam istam. Duo homines ascendebant in Templum, ut precarentur: unus pharisæus, alter Publicanus. Pharisæus stans hæc apud se orabat: Deus gratias ago tibi, quòd non sim sicut cęteri homines, raptores, iniusti, adulteri, uelut etiam hic Publicanus.

pater noster qui es in celis.

Non nobis Domine, non nobis sed nomini tuo da gloriam. psal: 115.

Ieiuno bis in Sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Et Publicanus procul stans, ne oculos uolebat ad cœlum attollere, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propicius esto mihi peccatori. Dico uobis, descendit hic iustificatus in domum suam magis quàm ille. Quia omnis qui se excollit, humiliabitur, & qui se humiliat, extolletur.

Lucæ 14. Mathei. 23.

ENARRATIO TEXTVS.

Occasio huius Euangelij fuit, quòd postquam Christus docuisset de efficacia orationis & forma orandi, uoluit etiam illustria exempla proponere, in quibus & efficacis orationis, & hypocriticæ ostentationis naturam depingeret. Nam cùm nemo ritè orare potest, nisi idem sit prius iustus ex fide Christi, fit ut multi se iustos putent, & propterea se rectè orare arbitrentur: Quare necesse fuit discernere inter uerè iustos, & eos qui iusticiam simulant. Qui enim uideri uolunt iusti, & non sunt tamen, illi nequaquam inuocant: Verùm qui agnitis peccatis suis agunt seriam pœnitentiam, hi fide iusti effecti, soli efficaciter & uerè orare possunt. Ea itaq; de causa Dominus hîc nobis proponit duas imagines: quarum una est hypocriticæ orationis: altera ueræ & piæ inuocationis. Pharisæus, qui putauit se pium & iustum, & non fuit, hypocriticam orationem nobis agnoscendam præbet: Contrà, miser Publicanus, prosternens se coram Deo, & agnoscens suas sordes, & nihilo

minus

minus confugiens ad misericordiam, ueræ & salutaris orationis formam suo exemplo præbet.

Loci tres.

I. De iusticia Legis & Pharisaica uanitate.
II. De iusticia Christiana & uera pœnitentia.
III. Iudicium Christi de Pharisæo & Publicano.

DE PRIMO.

Dicebat ad quosdam qui in se confidebãt tanquam iusti &c. Hîc necesse est dicere de legis iusticia: quæ sit: quis sit eius usus, finis & ius. Nam inde intelligemus quantum Pharisæi aberrant à uera iusticia.

Quæ est legis iusticia? Est perfecta obediẽtia omnium mẽbrorum nostrorum interiorum & exteriorum erga legem Dei, cordis, affectuũ, uoluntatis, oris. Breuiter, omniũ potentiarum et uirium corporis & animi: quam obedientiam non oportet esse momentaneam, sed perpetuam: non inanem, sed perfectam et absolutam: non contaminatam, sed puram & castã: qualis ab Adam præstari potuit ante lapsum, & qualis à sanctis Angelis in cœlo præstatur. Quòd talem deceat esse legis iusticiam, cùm Moses, tùm Christus docent his uerbis: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex toto robore, & omnibus uiribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum. Deinde, quia ipse purus, sanctus & castus est, nihil potest illi placere, nisi purum, sanctum et castum. Et qui hanc iusticiam præstant, soli habent promissionem legalẽ.

Deut: 6.
Matthei 22.
Marci 12.
Luce 10.

Leuiti: 18.

Sic.n. ait Moses: Qui fecerit ea homo, uiuet in eis. Hanc obediētiam perfectam et perpetuam qualem Lex requirit, nullus homo, excepto solo Christo, unquam præstitit. Quare omnes, qui se hac legis iusticia iustos putant, non tantùm cæci sunt et arrogantes: uerùm etiam blasphemi in legem Dei, quam metiuntur suo modulo, et non uoce Dei. Quòd aūt nullus Legi Dei satisfacere poßit, nuper dixi, & nunc breuiter idem uobis in memoriam reuocabo. Primùm, nostra membra interiora & exteriora, quib. exequi obedientiam erga legem deberemus, sunt mutila et horrenda quadam ataxia uiciata, ita ut nihil rectè exequi poßint. Deinde Lex peccati tāquam fortißimus gigas nostra membra occupat, etiam quando renati sumus, ut non poßimus præstare quæ uolumus. Hinc diuus Paulus clamat: ô infelix ego homo, quis liberabit me de corpore morti obnoxio. Item alio loco: Velle quidem adest mihi, sed perficere non inuenio. Item: Non quod uolo bonum, hoc facio, sed quod non uolo malum, hoc ago. Ita regenerati promtam quidem uoluntatem habent, sed exequendi quod uolunt uiribus destituuntur, adeò domesticus noster hostis est importunus, et nos à bono retrahit. Quid dicemus ergo de illis, quorum uoluntas nondū est reformata, quales sunt omnes, qui nondum sunt regenerati? Huc accedit q, Lex Dei sit spiritualis: nos uerò carnales. Ita enim Paulus iam fidelis dixit: Lex spiritualis, ego autem carnalis uenditus sub peccato. Hinc facilè uidere est,

Roma: 7.

Rom: 7.

Rom: 7.

est, quòd à nobis legi debita obedientia præstari nõ poßit. Quî enim fieri potest, ut caro spiritualem iusticiam præstet? Multas alias & plures rationes nuper adduxi, quibus ostendi, neminem in hac uita perfectam legi obedientiam præstare posse. Quid ergo fiet? hîc uocem legis primùm audies. Quid illa dicit? Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis. Hîc audis legis sententiam: Hæc legis uox te humiliet coram Deo et prorsus prosternet, ut agnoscas et fœditatem tui peccati, et iustam damnationem. Quid hîc faciendum? Possumus'ne hanc legis maledictionem declinare? nõ potes tuis uiribus: quare tibi uel pereundum est, uel quærendum remedium contra hanc legis damnationem: quod sanè non est aliud, quàm solus Iesus Christus, qui ideò uenit in mundũ, ut in se maledictionem legis reciperet, et omnes in se credentes liberaret à iure legis, id est, à damnatione, quam lex minatur transgressoribus suis. Hæc proinde maledictio extendit se ad omnes homines qui non audiunt Christum, & uestiuntur eius iusticia, ut illa ornati appareant in conspectu Dei. Nam Christus est finis legis in iusticiam omni credenti, Rom. 10. Hæc de legis iusticia ideò à me dicta sunt, ut ostendam quàm uani fuerint Pharisæi isti, qui se iustos confidebant, & aspernabantur cæteros tanquam prophanos et iniustos. Sed quænam causa est, quòd hic Pharisæus cum sua turba confidat se esse iustum? cæcitas in causa fuit. Adeò enim

Deut: 27.

Rom: 10.

cæcus erat, quòd non uiderit legis mentem, imò uelamen tantum Legis uidit, & non introspexit in legis adytum, quemadmodum textus huius Euangelij satis indicat, ait enim: Gratias ago tibi, quia non sum sicuti cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri, aut sicuti hic Publicanus. Literam igitur legis uidit, non spiritum, hoc est, tantùm in externis operibus hæsit, non spiritualem, quem requirit lex, sensum considerauit.

Verùm ut hæc nobis clarius ponantur ob oculos, uideamus 1. qualia ipsius opera fuerint. 2. conferamus ea cũ lege Dei. 3. colligamus inde quid illi defuerit. 4. quàm multis peccatis reus constrictus fuerit, etsi se iustum coram hominibus uenditaret.

Opera huius Pharisæi fuerunt sine fide, profecta ex mera incredulitate & arrogantia. Iam cùm scriptura apertè dicit: Sine fide impoßibile est placere Deo: quis tam amens est, ut istam externam laruam iusticiam uocet?

Opera quæ iactat conferamus cum lege Dei. Lex requirit puram obedientiam: hic ex impurißimo corde promit conuicia in Deum et in proximum. Lex iubet proximum diligere: is accusat, idq; coram tribunali Dei. Quid multis? Nil ex Dei præscripto fecerat. An non est magnum, non esse raptorem? non iniustum? non adulterum? ieiunare & dare decimas? ista quidem non sunt contemnenda. Sed hic Pharisæus bona, quæ fecerat, miserè contaminauit philautia & superbia.

Quid

Quid ergo illi defuit? fons bonorum operum fides Christi, quæ per caritatem operatur. Vbi autem hæc non est, quantumuis speciosum uidetur opus, Deo tamen gratum esse nequit: imò potius abominatio est coram Deo, præcipuè quia accedit opinio iusticiæ, sicuti uidemus in hoc Pharisæo.

fons bonoz opu[~] e. fides. in Christum saluatorem.

Vidimus unde profecta fuerũt opera huius Pharisæi, & quantum distent à legis iusticia, & quid illi defuerit: nunc quàm grauiter peccârit, & quã iniustus fuerit uideamus. Primùm ausus est Deum accedere et interpellare sine timore Dei, sine fide, sine pœnitentia, sine mediatore Christo, per quem solum patet aditus ad Patrem. Est'ne hoc graue scelus? Imò hic totam primam tabulam uiolat, & tanquam pedibus conculcat. Deinde ausus est puluis et cinis gloriari coram Deo, cùm tamen scriptum sit: Innocens coram te non est innocens, quanta quæso hæc superbia? Nónne tametsi et Deum & homines despicit: se tamen iustũ simulat? Tertiò abusus est templo Dei, quod erat ordinatum ad deprecanda peccata publica et priuata. Sed quid hic facit è templo? prætorium in quo accusat alios. Quartò, totam secundam tabulam inuadit, & uiolat cõtra caritatis naturam, quæ peccata proximi aut curare, aut tegere solet, quid facit? Non sum, inquit, sicuti cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri: imò hoc uidebatur ei parum. Quare cùm in supremo loco templi esset, respicit à tergo & uidet miserum Publicanum orantem, quem mox, ubi eum

Nemo Venit ad patrem nisi p Christum. Iohan: 14. Cap:

Exod: 34. Non e homo q non peccet. 1. Regũ 8. 2. paral: 6.

 uidit,

uidit, accusat coram tribunali Dei. Neq; sum, inquit, sicut iste Publicanus. Hîc si uerè pius fuisset, gratulatus fuisset publicano cum Angelis Dei, qui gaudent in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente. Verùm cùm accusat pœnitentem, satis arguit ex quo spiritu loquatur. Debebat meminisse dicti Iesu Syrach: Hominem auertentem se à peccato ne despexeris. Omnis.n.in correptione sumus, id est, obnoxij uarijs casibus. Qui stat uideat ne cadat, inquit Apostolus. De ieiunio & decimis huius hypocritæ hoc tantùm dico. Ieiunium, quo carnis ferocia domatur, est res non mala: uerùm si ieiunes, ut merearis aliquid à Deo, tuum ieiunium fit abominatio, Deus enim non uult coli humanis traditionibus: sed iuxta legis suæ regulam. De decimis hæc dico, quòd Deus ita ordinauit in sua republica, ut sacerdotes Leuitica tribus haberent unde uiuerẽt. Et Christus dicit: Dignus est mercenarius mercede sua: &, Non obligabis os boui trituranti.

Lucæ: 15.
1. Corinth: 10.
1. Timoth: 5.
Math: 10. item
Deutro: 25.
1. Corinth: 9.

DE SECVNDO.

Quemadmodum in Pharisæo uidimus, qualis sit iusticia Pharisaica: & eius uanitatem ostendimus ex collatione ad legis iusticiam: Ita nunc sequitur secunda doctrina de iusticia Christiana, quæ nobis in hoc Publicano, tanquam in uiua quadam imagine repræsentatur. Verùm quia scriptura duobus modis de uirtutibus docet, nimirum regula, & exemplo: uolo primùm uidere, quid scriptura dicat de iusticia Christiana. Deinde idem ostendam in Publi=

Publicani exemplo, ut ita regula confirmetur exemplo.

Quantum autem ad regulam iusticiæ Christianæ attinet, hæc sunt clara dicta. Paulus Rom. 3. Omnes peccauerunt & priuantur gloria Dei, iustificantur autem ipsius gratia, per redemtionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propiciatorium per fidem in sanguine eius. Mox in eodem capite: Arbitramur hominem iustificari fide absq; operibus legis. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso. Rom. 5. Sicut unius hominis inobedientia multi sunt constituti peccatores: ita unius rursus obedientia iusti constituentur multi. Et de Abrahamo: Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iusticiam. Et Dauid: Beati quorum remissæ iniquitates, & tecta sunt peccata. Huiusmodi sunt infinita dicta in scriptura de iusticia Christiana. Sed hæc pauca proposui, ut inde generalem doctrinam de iusticia Christiana colligam.

PRIMVM ergo ex his testimonijs colligitur, quòd Christiana iusticia non sit ex operibus, tametsi iustificatus iam benè operari incipit. Hoc ergo primùm tenendum est, q. opera excludantur ita, ut non sint huius iusticiæ causæ: sed effectus & fructus, ut postea dicam. 2. ex his dictis colligitur q. Christiana iusticia non sit obedientia in ipsis, sed in Christo. 3. quòd hæc Christi obedientia donetur homini, ut ea, et non sua sit iustus. 4. quòd quisquis credi-

crediderit, huius iusticiæ Christi fiat particeps, ita ut illi imputetur tanquam sua. Christus enim est finis legis in iusticiam omni credenti. 5. quia peccatores sumus, reconciliemur Patri per Christum, quem Pater proposuit propiciatorem. 6. quòd pro peccatis credentium effusus sit sanguis Christi, ita ut iusticiæ Dei seu legis sit satisfactum. 7. ex his omnib. collectis efficitur, quòd hæc iusticia Christiana constet absolutione à peccato, imputatione iusticiæ Christi, & acceptatione ad uitam æternam, gratis propter Christum. Hæc est summa doctrinæ Ecclesiæ Christi de Christiana iusticia: unde efficitur quòd Christiana iustificatio sit absolutio à peccato, imputatio iusticiæ Christi, & acceptatio ad uitam æternam, gratis propter Christum. Verùm hoc præterea tenendum est, quòd fides ipsa, qua iustificamur, sit efficax, & producat fructus Deo gratißimos per Iesum Christum. Vbi autem hic fructus non conspicitur, uix illic fides inuenitur. Nam cùm credimus, simul renascimur in nouos homines, ut nouam Deo obedientiam præstemus.

Roma: 10.

Iam hanc ipsam doctrinam de Christiana iusticia uideamus in exemplo Publicani. Primùm (ut textus ait) stetit à longè. Indignitate enim sua territus, non audebat cum Pharisæo in conspectum maiestatis diuinæ prodire. Sic & Petrus procidens ad genua Christi ait: Exi à me, quia homo peccator sum. Similiter & Centurio: Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Hæc trepidatio in con-

Lucæ. 5.
Math: 8.

in conscientia hominis oritur ex noticia legis: ad huius normam cùm homo sua facta examinat, cogitur exclamare, homo peccator sum. Deinde non audet leuare oculos. Hîc notatur pudor Publicani ob turpitudinem peccati sui. 3. percutit pectus, quo significatur lucta cum diffidentia & desperatione. 4. cùm inquit, Deus &c. significatur ad solum Deum confugiendum esse pro peccatis abolendis. Hactenus cum peccato, cum legis damnatione, cum diffidentia luctatus est: qua lucta uera contritio declaratur: Nunc sequitur quomodo sit eluctatus ab isto ueluti inferno. Nam cùm dicit: Deus propicius esto mihi peccatori, erigit se fide contra desperationem. Nam hîc animo recolit promißiones de Christo, quòd Deus uelit esse peccatoribus propicius, qui agentes pœnitentiam ad Christum uera fiducia confugiunt. Ille enim est propiciatio pro peccatis nostris. Cùm ita se erigit, sibi peccatum, et Deo misericordiam tribuit: se ægrotum agnoscit, & Deum medicum: opponit misericordiam peccato: ac ita statuens Deum sibi propicium esse, iustificatur sola fide. Ad eundem modum Daniel fecit: Tibi Domine iusticia, nobis autem confusio faciei.

1. Joan: 2.

Daniel. 9.

Atq; ita ex hoc Publicano discere possumus primùm rationem ueræ pœnitentiæ et iusticiæ Christianæ. Nam ut uera pœnitentia est uerus dolor ob peccatum: ita Christiana iusticia est absolui à peccato, cùm Deum uera fiducia accedimus, sicuti suprà

prà dixit. 2. possumus ab illo discere, qualis debeat esse uera oratio. Debet enim ex intimo animo proficisci in timore Dei, et niti propiciatione, quæ est in Christo Iesu. 3. debemus à Publicano discere submißè nos gerere cùm coram Deo, tùm coram hominibus.

Viuendum'ne igitur est more Publicanorum? sanè ita est, quatenus agunt pœnitentiam, quemadmodum hic fecit. Vt. n. Pharisæus iste non est contemtus propter externa opera honesta, quæ fecit: sed quia confidebat in opera: ita Publicanus hic nō est laudandus ob peccata quæ fecerat: sed propter pœnitentiam, quæ secuta est: Imò habemus ab utroque quod utiliter discamus. Cum utroq; eundum est in templum: cum utroq; agendæ sunt Deo gratiæ: cum utroq; orandum est: A Pharisæo honesta externa opera facere: A Publicano animi pietatem & ueram fidem adferre discamus.

DE TERTIO.

Dico uobis: Descendit hic iustificatus in domum suam & non ille. *Hîc habemus iudicium Christi de Pharisæo & Publicano. Publicanus (inquit) descendens de templo, in domum suam redijt iustificatus fide. Pharisæus autem non redijt iustus, sed potius condemnatus. Hoc confirmat generali sententia:* Quia omnis, qui se exaltat humiliabitur: & qui se humiliat exaltabitur. *Pharisæus se exaltauit, existimans se iustum legis operibus, quæ nulla habuit: ideò humiliatus est sen-*

tentia

tentia damnationis. Publicanus se humiliauit peccati confeßione, humili inuocatione, fiducia in misericordiam Dei per Christum, ideò exaltatus est gratia absolutionis & gloria beatitudinis. Huius exemplo ut & nos humiliemur faxit Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto sit gloria in secula, Amen.

DOMINICA DVODECIMA TRINITATIS, Marci 7.

IEsus rursum egrediens de finibus Tyri ac Sidonis, uenit ad mare Galilææ, per medios fines Decapolis. Et adducunt ei surdum, impeditæque linguæ, & deprecantur eum, ut

imponat

ut imponat illi manum. Et cùm apprehendisset eum de turba seorsim, misit digitos suos in auriculas eius, & sputo emisso, tetigit linguam eius, ac suspiciens in cœlum, ingemuit et ait illi: Ephata, quod est, aperire. Et statim apertæ sunt eius aures, & solutum est uinculum linguæ eius, ac loquebatur rectè. Ac præcepit illis, ne cui dicerent. Sed quò magis ille eis præceperat, hoc potius amplius prędicabant, & supra modum stupebant, dicentes: Benè omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui.

> Grates nunc omnes reddamus Domino Deo.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc *Euangelium continet unum ex miraculis* Domini, *quibus ipse ostendebat potentiam, uoluntatem & officium suum.* Potentia *ostenditur in eo, quòd imperet omnibus rebus creatis, aliâs mari, aliâs uentis, aliâs* Diabolis, *aliâs morbis, ut hîc.* Voluntas *indicatur ex eius promtitudine ad iuuandum: est enim promtißimus ad opem ferandam omnibus inuocantibus se.* Officium, *quòd sit saluator iuxta nomen suum, quod est* Iesus. *Hæc tria in singulis ferè* Christi *miraculis conspiciuntur, quibus nos rectè uti discamus.* Potentia *siquidem* Christi Domini, *aduersus mundi tyrannidem, Sophisticam & hypocrisin, atq; adeò aduersus totum Satanæ regnum uti debemus.* Voluntatis *cognitionem opponamus aduersus carnis nostræ peruersam uoluntatem & iudicium.* Officij *cogitatione mu-*

ne muniamus nos aduersus oẽs Antichristos, qui Christum suo officio spoliare uolunt. Hæc tria, ut in speculo quodam contemplari licet in præsenti Euangelio. Hic surdus & mutus tenetur captiuus à Diabolo: sed quid ad hoc Christus? Potentiam suam declarans, aperit aures eius, & linguam soluit inuito et repugnante Diabolo. Deinde, cùm hunc calamitosum & miserum iuuat, ostendit se affici eius calamitate, atq; ita uoluntatem suam erga ipsum indicat. Postremò declarat officium, dum se promtum ad hunc iuuandum & alacrem exhibet. Significat enim hoc facto missum esse se, ut afflictos & calamitosos iuuet. Habemus quid Christus ostendat in suis miraculis: Iam summam præsentis Euangelij uideamus. Christus adductum surdum et mutum ad se sanat: quo facto significatur, quòd Christus uenerit in mundum, ad iuuandos eos, qui ad se ueniunt, iuxta illud: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Loci tres.

Iöelis 2. cap:

I. Exemplum illorum, qui hunc surdum & mutum ad Christum portant.

II. Factum & miraculum Christi.

III. Fructus huius miraculi apud spectatores.

DE PRIMO.

Exiens iterum de finibus Tyrĩ &c. Antequam ueniamus ad primam doctrinam, obseruanda est præsentis miraculi occasio, quæ fuit profectio Christi & locus profectionis.

Profectio ipsa indicat, quàm sedulus Dominus in suo

Lucæ 19.

in suo officio, & quàm auidè sitierit salutem nostram. Locus ostendit, quòd etiam gentes uelit suorum beneficiorum fieri participes. Venit enim quærere quod perierat.

Iam primam doctrinam uideamus. **Adducunt ei surdum et mutum: & deprecantur eum, ut imponat illi manus.** Hîc duo obseruanda sunt: Primùm, quid faciãt hi baiuli. Deinde quid petant. Quid faciunt? Apportant ad Christum surdum & mutum. His paucis uerbis Christiana uita describitur: quam descriptionem rectè intelligere nostra interest, ut poßimus illorũ exemplum dextrè imitari. Primùm. n. Christum agnoscunt Meßiam: Deinde fidem in ipsum habent: utrumq; declarant hoc facto. Nemo enim Christum accedit ut saluatorem, & eum inuocat, nisi qui in ipsum credit. Vt enim nemo credit, nisi qui audit: ita nemo inuocat, nisi qui credit, Rom. 10. Hac ratione fides concepta ex uerbo uitæ, est Christianorum salus.

Rom: 10.

Est'ne ociosa hæc fides? Non. Hîc eius triplex fructus indicatur. Primus est confeßio: nam hic suo facto & uoce confitentur Christum. Quemadmodum enim corde creditur ad iusticiam: ita ore fit confeßio ad salutem. Secundus est inuocatio Christi. Sunt enim fides et inuocatio ita connexæ, ut citius calorem ab igne separes, quàm eas à se inuicem diuellas. Tertius fructus fidei est dilectio fraterna, quã hi baiuli corde, opere, et ore declarant, hunc afflictum & miserum Christo apportantes.

Vides

Vides iam quales fuerint hi baiuli? uides'ne totam uitam Christianam in illorum facto, tanquam in tabella depictam? Sed quare hoc factum & scriptum est? ut ego & tu habeamus exemplum pietatis erga Deum & caritatis erga proximum. Hæc est forma ueræ Christianæ uitæ. In Christum itaq; cum his nos credere oportet: Christum cum his confiteri necesse est: eundem cum his inuocare fides postulat: proximum præterea horum exemplo corde, ore & opere, diligere & iuuare decet. Quodnam, quæso, maius dilectionis opus, quàm hominem captiuum sub Diaboli potestate, afflictum & miserum, & coram hominibus spretum extremeq; contemtum adducere ad Christum, et tantam curam pro aliena salute suscipere?

Hîc discant diuites, pauperes, nobiles, ignobiles, ciues & rustici quid illos deceat, modò non frustra Christianum titulum iactare uelint. Vnusquisque pro ratione suæ functionis conetur quàm plurimos Christo adducere, eum inuocare, & solicitudinem piam suscipere pro aliorum salute.

Hîc oritur quæstio. Hic surdus fidem nõ habuit: non enim potuit uerbum audire, unde fides concipitur: sanatur tamen à Christo ob alienam fidem: uidetur ergo quòd homo aliena fide saluari poßit. Respondeo, Christus aperit linguam muti, et inuocatus dat infirmo fidem, quam nactus infirmus sua propria, non aliena fide saluatur. Deinde discernendum est inter corporalia beneficia & salutem

æternam. Corporalia beneficia pij possunt etiam impijs à Deo impetrare: salutem autem non possunt ipsis impetrare, nisi ipsi quoq; prius fidem ex uerbo Dei conceperint. Nisi enim pij impetrare possent impijs beneficia corporalia, non posset stare mundus in hoc tantorum scelerum & scandalorum diluuio.

Hæc dicta sint de facto horum baiulorum, & eius utili imitatione: iam quid à Christo petierint uideamus. Deprecabantur eum (inquit textus) ut imponat illi manum: nam per impositionem manuum obseruârunt Christum antea multis contulisse sanitatem. Verùm ut istum ritum nos intelligamus, quatuor de impositione manuũ sunt obseruanda.

1. Quàm antiqua sit hæc consuetudo impositionis manuum.
2. Quorum fuerit alijs manum imponere.
3. Ad quid & in quem finem manus impositæ sint.
4. Quæ sit manus ratio symbolica.

Quantùm ad antiquitatem ritus imponẽdi manus attinet, scriptura ostendit, quòd à Patribus sit hæc consuetudo accepta. Legimus enim Gen. 48. quod Patriarcha Iacob manus imposuerit filijs Ioseph, Manasseh et Ephraim. Quæ consuetudo postea lege Iudæis commendata est: & peruenit hic ritus usq; ad tempora Christi, qui et ipso usus est, & usum illius ad Apostolos suos transmisit. Quòd aũt manuum impositioni coniuncta fuerit oratio, patet

tet ex 19. cap. Matth. ubi scribitur, quòd oblati sint pueri Christo, ut manus eis imponeret & oraret.

Habemus quàm sit antiqua consuetudo manuũ impositio: iam quorum fuerit alijs imponere manus uideamus: id quod ex facto Iacob & aliorum colligitur. Mos enim fuit ut maiores minoribus, parentes liberis, sacerdotes populo manus imponerent. Fuit enim solennis ceremonia, quæ penes illos erat, qui præeminebant autoritate.

Sed quem in finem iste ritus institutus erat? quintuplex finis à scriptura colligi potest. 1. Quòd benedicendi seu orandi causa factum sit, ut Matth. 19. & Marci 7. ostenditur. 2. Offerendi causa: solebant enim sacerdotes manus imponere capitibus uictimarum. 3. Sanandi gratia, sicuti Christus sæpè suas manus imposuit sanaturus, qui sibi offerebantur. 4. Vt precando conferretur Spiritus sanctus, ut in Actis Apostolicis legimus. 5. In consecratione ministrorum uerbi manus imponebantur ijs, qui ordinabantur ad ministerium.

Iam de symbolo manuum nonnihil adijciamus. Qui benedixerunt impositis manibus, fungebantur uice DEI: manus significabant auxilium & fauorem DEI: impositio manuum significabat eum, cui imponebantur manus, esse sub fauore & protectione Dei, & benedici à Deo. In benedictionibus optabatur auxilium & fauor Dei: in sacrificijs hostiæ dicabantur Deo: in sanationibus manus DEI se exeruit, dum sanitati restituit sua poten-

tia ægrotos: similiter in donationibus S. sancti, manus significabant præsentiam Dei: in consecrationibus sacerdotum, hæc erat significatio impositionis manuum, quòd qui ordinabantur, dicarentur Deo tanquam hostiæ, probarentur Deo & ordinarentur ad opus diuinum. Hæc sint dicta de primo loco, nempe de facto horum baiulorum, & impositione manuum: nos autem obseruemus breuiter, quid confirmet hic locus, quid confutet, & cuius nos moneat. Confirmat quòd filij Dei spiritu Dei ducantur, et exerceant se pietate et caritate. Confutat eos, qui fidem inanem iactant sine uera pietate erga Deum, & caritate erga proximum. Monet nos, ut præstemus opera fidei interna & externa, modò uelimus inter filios Dei censeri.

DE SECVNDO.

Secunda doctrina, quam proposui, est de facto & miraculo Christi. Vt autem hoc factum intelligamus, quædam sunt de miraculis Christi obseruanda. Prophetæ, Christus et Apostoli ediderunt miracula, ut doctrinam, quam docuerunt, confirmarent à Deo esse, et ut homines conuicti miraculis de ueritate Dei, crederent et credentes saluarentur. Hos præcipuos fines fuisse miraculorum ostendit Iohannes Euangelista cap. 2. ubi ita ait: Hoc principium signorum fecit Iesus in Cana Galilææ, et manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli. Hîc duo signantur fines: gloria Christi, et fides Apostolorum. Gloria aūt Christi potentiam diui-

diuinam, affectum erga genus humanum, & officium doctrinæq; ipsius certitudinem complectitur. Verùm discernẽdum est inter Prophetas, Apostolosq; et Christum. Prophetæ & Apostoli non sua uirtute ediderunt miracula: sed diuina Christi uirtute, cuius spiritus per os eorum loquebatur. Christus uerò sua propria potentia edidit miracula. Quare ut Prophetæ & Apostoli suis miraculis declarârũt se fuisse Christi seruos: ita Christus suis miraculis se Dominum et Deum ipsorum ostendit. Verùm si quæris, cur hodiè non etiam edantur miracula à ministris uerbi: scies quòd miracula, postquam confirmârunt gloriam Christi, & ueritatem Dei, defuncta sint suo munere: quare non amplius sunt expectanda miracula, sed contenti esse debemus doctrina Prophetica & Apostolica, quam Deus olim multis confirmauit miraculis. Hæc sint de miraculis dicta in genere: Nunc ad hodiernum miraculum descendamus, in quo sunt multæ circumstantiæ obseruandæ, quarum singulæ singularem doctrinam & admonitionem continent.

PRIMA: Christus apprehendit eum de turba seorsim. Sed quare hoc fecit? propter duo: scilicet tempus et significationem. Propter tempus quidem, quia nondum uoluit suum regnum propalari toti mundo. Nondum enim peregerat hostiam: nondum fregerat interstitium, quòd erat inter Iudæos et gentes: quod postea factum est, quando armauit discipulos hoc mandato: Ite in mundum uniuersum,

Marri Ulinno

uersum, prædicate Euangelium omnibus gentibus. Propter significationẽ uerò, quia qui Christũ desiderat medicũ, debet à turba malignantium discedere. Nulla enim est consensio Christi cum Belial.

SECVNDA: Misit digitos suos in aures eius. Hoc sanè non frustra factum est. Nam & eo signo declarauit precium carnis suæ quam assumsit, ut eius uictima humanum genus restitueretur pristinæ sanitati, quam per peccatum amiserat, & significat suũ uerbum nec audiri nec intelligi posse, nisi aures digito Christi aperiantur, id est, nisi Spiritus sanctus cordis nostri aures aperiat.

TERTIA: Et expuens tetigit linguam eius. Hoc symbolo significat & loquendi facultatem à se esse, & quòd per media uelit in Ecclesia esse efficax.

QVARTA: Suspexit in cœlũ. Hoc gestu significat suum animũ ad Patrem cœlestem eleuatum esse, quem precatus est non solùm pro hoc: sed pro omnibus afflictis. Oratio.n.non est tàm oris sonus, quàm cordis supplex eleuatio ad Deum: quæ cordis eleuatio symbolo oculorũ suspicientium in cœlũ significatur. Vnde Dauid: Ad te Domine leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Cuius et nos monemur cũ dicimus: Pater noster qui es in cœlis.

Psalm. 123. Math. 6.

QVINTA: Ingemuit. Magnum certè necesse est esse, propter quod tantus heros ingemiscat. Non ergo solùm in huc mutum, quem unico nutu liberare à suo malo poterat, respexit: sed intuetur

tuetur in hæc quinq;. 1. peccatum, quod causa est omnium calamitatum in humano genere. 2. in tyrannidem Diaboli, qui ita oppresserat genus humanum: cum qua tyrãnide se bellum initurum nouit. 3. in legis maledictionem, quam in se reciperet, quò nos absoluamur à reatu. 4. in amarißimam suam mortem, quam erat perpessurus pro toto humano genere. 5. in maximæ partis mundi ingratitudinem, præuidebat enim, quòd multi suum beneficium essent contemturi prorsus: multi ignauia sua essent neglecturi: adeò ut minima pars mundi sua beneficia in salutem amplecterentur.

SEXTA: alloquitur hunc mutum & dicit, Ephata, hoc est, tu aperire. Nõ frustra hîc Marcus hebraica uoce usus est. Hac enim uoce primùm indicat Christus, quæ sit sua diuina potentia, qui uerbo et imperat, & facit quæ uult: unde fides nostra non solùm de diuinitate Christi confirmatur: uerumetiã omnes eos in toto esse intelligit, qui sub eius imperio sunt, & se eius fidei committunt. 2. hac uoce indicatur quanta sit uerbi Dei efficacia, præsertim ubi uera fide apprehenditur. 3. quòd nemo saluari poßit sine Christi uerbo, quo imperat nobis quæ decent à nobis fieri. 4. hoc mandato APERIRE significat, quòd uoluntas hominis requiratur in salutis negocio, non quòd uoluntas non reformata manu DEI poßit, aut uelit: sed ne, cùm mouetur & formatur à Spiritu sancto, Spiritui sancto repugnet. 5. quòd opus salutis sit to-

tum Christi, non hominis, quemadmodum Hebraicum uocabulum indicat.

SEPTIMA: Et statim apertæ sunt aures eius, & solutum est uinculum linguę eius, & loquebatur rectè. *Hoc ipsum miraculum est & beneficium Christi erga hunc afflictum hominem. Quo miraculo indicatur, q, ad iussum Christi et ad prædicationem uerbi ipsius soluamur à catenis diaboli, ne amplius illis constricti teneamur. Hoc miraculum, ut summatim repetam, confirmat quòd Christus & poßit & uelit iuuare omnes afflictos, qui ad se afferuntur et suam opem implorant. Destruit eorum errorem, qui Christus tanquam seuerum iudicem fugientes, sanctos inuocant. Monet præterea nos, ut in calamitatibus constituti ad Christum solum fide & inuocatione fugiamus.*

+ Christum

DE TERTIO.

Et præcepit illis ne cui dicerent: Quantò autem magis eis præcipiebat, eò magis prędicabant & admirabantur. *Christus prohibet ne patefacerent hoc factum: huius mandato obtemperasse oportuit: Quare bonum, quod secutum est, non illorum inobedientiæ, sed Christi bonitati adscribendum est. Voluit enim hoc factum latère usque ad suam resurrectionem.*

Sed quis fructus manauit ex hoc Christi miraculo? Primùm spectatores conceperunt fidem in Christum. Deinde prædicabant hoc factum et Deum glorificabant: quæ Dei glorificatio ultimus finis

nis est omnium operum Christi. Sed quid est Deum prædicare? Dei prædicatio oritur ex noticia Dei, quæ in his sita est: ut rectè iudices de diuina substantia & diuinis personis, ut statuas eum fontem omnium bonorum: ut ad eum per Christum confugias in omni necessitate: ut palàm tuam fidem cum his confitearis: ut tuo exemplo præluceas alijs, quò multi tuo exemplo moti ad Christum confugiant, cui cum Patre, & Spiritu sancto sit honor in secula, Amen.

DOMINICA XIII. TRINITATIS, Lucæ 10.

Hoc Euangelium ptinet ad Symbolum. ad 2. 3. et 4. articulum agit n. de psona et officio Christi:

Psal. cantandus 13. Beati immaculati in Via &c.

Es ist das hail vns komen her

Conuersus Iesus ad discipulos seorsim, dixit: Beati oculi, qui uident, quæ uos uidetis. Dico enim uobis, quòd multi Prophetæ & reges uoluerunt uidere, quæ uos uidetis, & non uiderunt, & audire, quæ uos auditis, & non audierunt. Et ecce quidam legisperitus surrexit, tentans illum, dicens: Magister, quid faciendo uitam ęternam possidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? Quomodo legis? Ille respondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis uiribus tuis, & ex toto mente tua: & proximum tuum sicut teipsum. Dixitque illi: Rectè respondisti, Hoc fac & uiues. Ille autem uolens iustificare se ipsum, dixit ad Iesum. Et quis est meus proximus? Respondens autem Iesus dixit: Homo quidam descendebat ab Hierosolymis in Hiericho, & incidit in latrones, qui etiam despoliauerunt eum uestibus, ac uulneribus inflictis, abierunt semimortuo relicto. Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem uia, uisoq; illo, præterijt. Similiter & Leuita, cùm iret iuxta locum, cùm accessisset ac uidisset eum, præterijt. Samaritanus autem quidam iter faciens, uenit ad eum, & uiso eo, misericordia motus est, & accedens obligauit uulnera eius, infundens oleum ac uinum, & imponens

tota

ponens illum in suum iumentum, duxit in diuersorium, & curam eius egit. Et postero die egrediens, depromtos duos denarios dedit hospiti, & ait ei: Curam illius habe, & quodcunque præterea insumseris, ego cùm rediero, reddam tibi. Quis ergo horum trium uidetur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui exercuit misericordiam in illum. Ait igitur illi Iesus: Vade & tu fac similiter.

ENARRATIO TEXTVS.

DVæ sunt partes huius Euangelij: in quarum priori agit Christus cum suis discipulis de uera beatitudine, docetq; in qua re ea consistit, nimirum in sui cognitione: in posteriori disputatur de recta uia uitæ æternæ, de lege Dei, de dilectione Dei et proximi: ubi paradigmate proposito docet, quis sit proximus habendus.

Loci quatuor:

I. *Quæ sit uera beatitudo.*

II. *Quæstio Legisperiti de consequenda uita æterna, cum Christi responsione.*

III. *Summa capita legis diuinæ.*

IIII. *De parabola, qua docetur, quis sit nobis proximus.*

DE PRIMO.

Iesus conuersus ad discipulos seorsim, dixit: Beati oculi qui uident quæ uos uidetis: Dico enim uobis, quòd multi &c. *Hîc docet*

Christus,

Christus, quænam sit uera beatitudo, & quodnam sit uerum & solidum gaudium hominis in hac uita, uidelicet uidere filium Dei. Si ergo soli illi sunt beati, qui filium Dei uident, sequitur nullos suis operibus & meritis beatitudinem consequi. Quare hæc Christi uisio meritò expetenda est.

Verùm sciendum, dupliciter filium Dei uideri, nempe in hac uita & futura. In hac uita uidetur tripliciter. 1. carnaliter tantùm. 2. carnaliter & spiritualiter simul. 3. spiritualiter tantùm.

Carnaliter tantùm uidit maxima pars Iudaicæ gentis, quæ tamen damnata est: proinde carnalis Christi uisio non est per se salutaris: imò cedit potius in maiorem damnationem. Herodes uidit Christum, Pilatus similiter, Iudas & Caiphas, & multi impij alij, quorum interitus docet non esse salutarem uisionem Christi externam, ubi non est uera fides in Christum.

Carnaliter et spiritualiter simul uisus est Christus à Magis, Maria, Simeone, Zacharia, Zachæo, Apostolis, et multis alijs, quorum uisio fuit illis salutaris, quia non solùm Christum externis oculis uiderunt, sed etiam lumine cordis: quod manifestè conspicitur in illa muliere, quæ Christi pedes lotos lacrimis suis absterſit capillis, quæ à Christo audit, peccata sua esse remissa, propter fidem quam in ipsum habuit. De hac uisione præcipuè loquitur hîc Dominus, cùm ait: Multi Prophetæ & Reges cupierunt uidere quæ uos uidetis, & non uiderunt.

Lucæ. 7.

Spiri-

Spiritualiter tantùm uidet Christum, omnis qui credit in eum: Ita enim Christus ipse interpretatur, cùm dicit: Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto: Ita oportet exaltari filium hominis, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam: Sic uidit Christum Abel in suo sacrificio: sic Abraham, de quo testatur Christus, dicens: Abraham uidit diem meum & gauisus est. Sic hodiè nos Christum uidemus quotquot in ipsum credimus. Quòd autem, qui ita Christum uident, sint beati, testatur hoc dictum Domini ad Thomam: Beati qui non uiderunt & crediderunt. Nam in Euangelio ipsum uidemus, ubi facie ad faciem nobis apparet, ut in imaginem eius transformemur.

Ioan: 3.

Ioan: 8.

Ioan: 20.

Hactenus de primo genere uisionis et eius partibus, quo Christus in hoc mundo uidetur? Altera uisio sequitur, quæ est in futura gloria, ubi illum perfectißimè uidebimus, & perpetua lætitia afficiemur fruentes ipsius dulcißimo conspectu.

Sed qua de causa pronunciat beatos qui Christum uident? Primùm, quia Christus est uerbũ uitæ, sine quo nulla est salus expectanda. Hoc.n. uitæ uerbum ab æterna morte liberat credentes. Nam ut qui Christum non uidet et potißimum oculis fidei, in carcere & sub manu Diaboli manet: ita qui Christum uidet, uictor est mundi, atq; omnium malorum, iuxta illud Iohannis: Hæc est uictoria, quæ mundum uincit, fides uestra. An non uidemus multos pios malè in hac uita habere & rapi ad grauißima

1. Ioan: 5.

uißima supplicia? Respondeo. Sunt beati propter euentum. Est enim futura lætißima liberatio ab omnibus malis, quibus pij obruuntur in hac uita. Ideò Christus dicit in Matthæo: Beati qui lugent, quoniam consolationem accipient.

Math: 5.

DE SECVNDO.

Quidam legis interpres surrexit, tentans eum & dicens: Magister, quid faciendo, uitam æternam possidebo? Ille respondit: Diliges Dominum Deum tuum &c. Et ut in Matthæo habetur: Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Vt hoc Christi responsum rectè intelligamus, obseruandum est, esse duo genera hominum, cum quibus Christus agit. Quidam enim sunt hypocritæ: quidam agunt seriam pœnitentiam. Hypocritæ superbi & tumidi opinione propriæ iusticiæ, putāt se non opus habere Christo: atq; ideò eum persequuntur: nunc tentando illum: nunc calumniando ipsius doctrinam: nunc persequendo ipsum. Hi cùm quærunt uiam salutis, monstrat eis legem, & dicit: Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Qui uerò pœnitentiam agunt, & quærunt à Christo salutis uiam, non mittuntur à Christo ad Legem & Moysen, sed ad se eos recipit, & iubet eos in se credere. Quod cùm faciunt, donat eis suam iusticiam, ne maledictioni legis sint obnoxij. Hoc exemplis illustrabimus. Pharisæus de quo nuper audiuimus, iustus sibi uisus est, sed iniustus à Christo est pronunciatus, eò quòd legis iusticiam, quam iactita-

Math: 19.

Math: 19.

Luc: 18.

ctitauit, non habuit. Contrà, Publicanus qui peccata sua secum in Templum attulit, quæ illic deflet, & confugit ad misericordiam, iustus descendit in suam domum. Si iustus, uitæ quoq; æternæ hæres erat. Apud Matthæum interrogat Legisperitus Christum & dicit: Quid faciam ut poßideam uitã æternam? Respõdit Christus: Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Contrà, miser Latro peccator in cruce agit pœnitentiam, & ex fide inuocat Christum, cui Christus dicit: Hodiè eris mecum in Paradiso, id est, in uita æterna. In hoc Euangelio accedit etiam Legis interpres, tentaturus Dominum & ait: Quid faciendo uitam æternam poßidebo? Cui Dominus respondit: Diliges Dominum Deum tuum, & proximum sicut teipsum. Quod perinde est, ac si dixiſſet: Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. At mulieri peccatrici Lucæ 7. ait: Fides tua te saluam fecit. Atq; ita Christus cum duobus generibus hominum agit, pro quorum uarietate monstrat rectam in cœlum uiam.

Quare uiam per Legem monstrat, cùm nemo unquam per illam uiam poßit in cœlum uenire? Quia est uia rectißima in cœlum, iuxta illud: Qui fecerit ea homo, uiuet in eis. Hanc ergo monstrat Christus suis contemtoribus. Quicunq; enim Christum contemserit, aut peribit æternum, aut Legi satisfaciet, quod est illi impoßibile. Deinde est alia uia in cœlum, quæ tantùm patet ijs, qui in Christum, qui est uia in cœlum, credunt.

DE

DE TERTIO.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis uiribus tuis, ex tota cogitatione tua: & proximum tuum ſicut teipſum. *Hæc eſt ſumma Legis diuinæ & epitome* Decalogi. In *utroq; horum præceptorum quatuor ſunt ſpectanda.* 1. *Affectus qui ab homine requiritur erga* Deum *& proximum.* 2. Obie*ctum, nempe* Deus *& proximus.* 3. *Cauſæ obedientiæ ſeu dilectionis* Dei et *proximi.* 4. Modus *dilectionis.*

Affectus, quem requirit Lex, *eſt dilectio, quæ placere non poteſt, niſi ſit ſincera & careat omni hypocriſi. Nihil enim poteſt placere* Deo *quod eſt fucatum: quia ipſe eſt abſq; omni fuco, ſanctus, purus & ſincerus.*

Obiecta, hoc eſt, res circa quas uerſari debet affectus dilectionis ſunt Deus *& proximus.*

Cauſæ dilectionis Dei *& proximi proponuntur in præcepto.* Deus *enim diligendus eſt, quia eſt* Deus *&* Dominus *noſter: proximus uerò, quia eſt proximus noſter.*

Modus dilectionis etiam exprimitur: Deus. *n. ex toto corde, ex tota anima, ex tota cogitatione eſt diligendus: proximus eſt diligendus, ut te ipſum diligis. Verùm, quæ breuiter notauimus, fuſius ſunt explicanda.*

Dilectio ſeu caritas in genere eſt intimus affectus rem quampiam amanter et beneuolè complectendi,

ctendi, adeò ut animus eius studio ardeat, cupiatq; ei quàm optimè. Hæc caritas duplex est: Vna Dei erga creaturam, Altera creaturæ erga Deum, & alias res. Dei erga creaturam caritas rursus est duplex. Vna uniuersalis, qua complectitur omnem suam creaturam, eam sustentat et continet, ut suum statum tueatur: hæc caritas dicitur etiam uniuersalis misericordia. Altera est peculiaris, qua Deus ex intimo cordis affectu Ecclesiam suam caram habet in filio: hac motus filium dedit, iuxta illud: Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: hac motus Spiritum sanctum donat: hac motus conseruat Ecclesiam: breuiter, hæc caritas facit, ut se totum suæ Ecclesiæ donet. Huius dilectionis Dei cogitatio consolabitur nos contra sententiam Legis, contra acerbitatem crucis, contra tentationes in mortis articulo. Hæc etiam dilectio Dei facit, ut Deus castiget suos filios & rursus afflictos sanet.

Ioan: 3.

De caritate Dei erga creaturam dixi: Iam sequitur de caritate creaturæ erga Deum & homines, atq; res alias. Hæc caritas est affectus intimus, quo Deus diligendus est ab homine, & secundum Deum proximus, perinde ut nos ipsi. Est itaq; & hæc creaturæ caritas duplex: Vna qua Deum prosequimur: altera qua creaturam. Ea autem caritas qua creaturas complecti nos decet, plures habet gradus: quorum primus est, quo fratres necessitudine spiritus Christi nobis coniunctos diligimus.

Secundus, quo eos, qui aliqua neceßitudine carnali nobis deuincti sunt, prosequimur. Terti9, quo reliquos ignotos amamus. Quartus, quo inimicis benefacere laboramus. Quintus, quo reliquas creaturas singulas pro suæ dignitatis statu complectimur.

Quæ causæ sunt dilectionis Dei, seu cur Deum diligemus? Etsi satis ex præcepto cognosci potest, tamen altius causas repetam & distinguam. Dilectio itaq; hominis erga Deum 1. accenditur ex memoria beneficiorum Dei erga nos, et ex cogitatione immensæ dilectionis ipsius, qua nos prosequitur. 2. augeri debet ex uiuo sensu fauoris Dei erga nos, quem omni momento experimur. 3. in primis inflammari debet ex spe & fiducia promissorum bonorum. Hæ causæ sunt in uerbis his: Dilige Dominum Deum tuum. Est Dominus, id est, defensor: Deus, gubernator & saluator: Tuus, ut omnia bona ab eo expectes.

Habemus utcunq; qualis res sit dilectio DEI, qua homo Deum diligere debet. Deinde, & causas uidimus: sed modus dilectionis quis est? is in textu expreßus est his uerbis: ex toto corde tuo, ex tota anima, ex totis uiribus, ex tota cogitatione. Hæc uox TOTO tria significat, quæ coniuncta esse debent caritati hominis erga Deum. Primùm, quòd caritas hominum erga Deum debeat esse perfecta: deinde, pura: tum, perpetua. Ex toto ergo corde Deum diligere dicuntur, qui perfectè, purè, & perpetuò ardent dilectione

Dei:

Dei: ita ut illum ſolum timeant, in illum ſolum confidant, in ſolum ſpem collocent. Ex tota anima dicuntur diligere Deum homines, cùm ipſorum uoluntas eius uoluntati diuinæ perfectè, purè, & perpetuò in omnibus reſpondet: id quod precamur fieri, cùm dicimus: Fiat uoluntas tua. Ex totis uiribus diligitur, cùm omnia membra interiora & exteriora perfectè, purè, & perpetuò ſe ad obſequendum Deo conuertunt. Ex tota cogitatione diligitur, cùm nullum interuallum ſentitur, quo non diligitur Deus purè, perfectè, & ſanctè. Hic modus eſt ſolidæ dilectionis Dei, quæ in nullo mortalium unquam fuit poſt lapſum, niſi in ſolo Chriſto: licèt quædam eius tenuia principia ſunt in renatis. Cuius ſigna ſunt quatuor.

PRIMVM, obedientiam erga Deum omnibus rebus mundi anteferre, iuxta illud: Qui diligit me, præcepta mea ſeruabit, & Pater meus diliget eum. Ioan: 14.

SECVNDVM, reuerenter in timore Dei ſacra myſteria tractare.

TERTIVM, exemplo alios ad diligendum Deum inuitare.

QVARTVM, ipſum proximum propter Deum diligere. Vbi hæc quatuor concurrunt, illuſtria habes ſigna incoatæ caritatis erga Deum: quæ indies in renatis noua incrementa ſumere debent.

Dixi de primo capite Legis, nempe de dilectione erga Deum: nunc de secundo dicam, uidelicet de dilectione proximorum. De qua hæc tria obseruentur: Causæ dilectionis, modus, & ordo. Causæ duæ sunt præcipuæ: Vna mandatum Dei: Altera natura, quia homo homini proximus est. Mandatum Dei est, ut diligamus alter alterum. Christus præcipit: Diligite uos inuicem. Huic mandato non obedire grauißimum scelus est. Altera causa est natura, uidelicet quòd homo homini sit proximus, idq́; multis modis: Ratione creationis: ratione similitudinis: ratione regenerationis: ratione communis uitæ: & ratio futuræ gloriæ, de quibus coniunctionis gradibus nuper dictum est.

Ioan. 13.

Quomodo est diligendus proximus? Respondet Dominus: Dilige proximum tuum ut te ipsum. Quomodo autem quisq; seipsum diligat, à seipso discat.

Ordo dilectionis antè indicatus est, ut maximè diligantur, qui nobis spiritu Christi coniuncti sunt. Deinde secundo loco, qui nos aliqua necesßitudine carnali attingunt. Tertiò, inimici etiam diligendi sunt, quemadmodum Christus docet Matt. 5. & Christus hîc paradigmate proposito, explicat: Hæc sint dicta de legis duobus capitibus, quib. neminem plenam præstare obedientiam posse manifestum est: & nuper quatuor rationibus ostendi.

Neq; tamen ideò frustra hæc lex est proposita. Primùm enim hîc docemur, qualis fuerit integer homi-

hominis status ante lapsum. Tùm enim homo potuit huic legi satisfacere. Deinde hìc intelligimus quanta sit deprauatio naturæ, cùm uidemus quàm procul absimus à perfecta legis obedientia. Tùm monemur, ut cognita imbecillitate & immunditia nostra confugiamus ad Christum, qui est perfectio legis in iusticiam omni credenti. Ad hæc, erudimur quis sit finis legis, & quæ sint summa capita religiosæ uitæ, in qua nos exercebimus. Postremò hinc admonemur, ut cogitemus, qualis sit futura obedientia sanctorum Angelorum & hominum in uita æterna.

Rom: 10.

DE QVARTO.

Ille aūt uolens iustificare seipsum, dixit ad Iesum: & quis est meus proximus? Cū hic Legis interpres aliud responsum accepisset quàm expectauit, ne confusus uideretur tacere, opinione iusticiæ legis tumens quærit, quisnam sit suus proximus: cui longè aliud responsum dat Christus, quàm expectauit: & ut eliciat confeßionem ab ipso Legisperito, proponit longam parabolam, & ait: Homo quidam descendebat à Ierusalem in Iericho &c. Sed cùm omnis homo alteri sit proximus, cur non simpliciter respondit. Homines omnes sibi inuicē sunt proximi? Hæc responsio uisa fuisset & facilior et breuior? hoc fecit Dominus, ut corrigeret malam Pharisæorum et Legisperitorum interpretationem. Hi enim interpretabantur legem hoc pacto. Dilige amicum tuum, & odi inimicum tu-

um. Horum ergo iudicio, qui amici erant, ſibi etiam proximi iudicabantur: quem errorem Chriſtus Matth. 5. refutat, & docet inimicos etiam diligendos eſſe. Quia igitur de amicis conuenit inter Chriſtum & Legisperitum, nam uterq; confitebatur amicos diligendos eſſe. Chriſtus conatur efficere, ut Phariſæus inimicos in numero proximorum confiteatur. Omnes enim homines aut amici, aut inimici nobis ſunt. Amicos pro proximis hamis habere fatetur Phariſæus. Verùm quia de inimicis eſt quæſtio, Chriſtus proponit parabolam hanc de Iudæo & Samaritano, hoc eſt, de duobus, qui acerrimi hoſtes ex profeßione fuerunt. Iudæus enim extremè odit Samaritanum, & tanquam canem habebat: nec Samaritanus hoc ignorare potuit. Sed quid fit? Iudæus incidit in latrones, ſpoliatur, uulneratur, relinquitur ſemiuiuus. Venit hic Samaritanus poſt Iudæos, qui uulneratum prætererierunt, & non moti ſunt eius calamitate, & fert miſero opem: præſtat ei caritatis officia, imponit eum in iumentum ſuum, portat in diuerſorium, habet eius curam: tranſigit cum hoſpite, ut illum amanter & benè foueat; promittit ſe ſoluturum ſi quid ultrà in eius curationem expoſuerit. Quis horum, *inquit* Chriſtus, uidetur tibi fuiſſe proximus illi: Leuita'ne qui præterierat? an Sacerdos, aut hic Samaritanus? Reſpondit Phariſæus: Qui fecit miſericordiam in illum. Et ait illi Ieſus: Vade & tu fac ſimiliter. Fatetur

Phari=

Pharisæus Samaritanum præstitisse saucio caritatis officia, ideoq; proximum eius rectè dici. Vnde conficitur hæc responsio, quòd omnis homo sit homini proximus. Verùm ut deprimat supercilium Pharisæi, iubet illum ire & imitari Samaritanum: quo dicto ostendit Pharisæum procul abesse à perfectione legis. Quare nos Samaritanum imitemur quantum possumus per Christi gratiam, cui cum Patre suo & Spiritu sancto sit honor, laus, & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XIIII. TRINITATIS, Lucæ 17.

FActum est, dum iret IESVS Hierosolymam,

mam, transibat per mediam Samariam & Galilæam. Et cùm ingrederetur quendã uicum, occurrerunt ei decem uiri leprosi, qui steterunt procul, intentaq; uoce dixerunt: Iesu præceptor, miserere nostri. Quos ut uidit, dixit illis: Ite ostendite uos sacerdotibus. Et factum est, ut inter eundum mundati sint. Vnus aũt ex illis, ut uidit quòd mundatus esset, regressus est, cum magna uoce glorificans Deum. Et procidit in faciem ad pedes eius, gratias agens ei. Et hic erat Samaritanus. Respondens autem Iesus, dixit: Non'ne decem mundati sunt? Nouem autem illi ubi? Non sunt reperti qui redierint, ut darent gloriam Deo, nisi hic alienigena. Et ait illi: Surge, uade, fides tua te seruauit.

Leuitic: 13. et 14.

ENARRATIO TEXTVS.

Summa huius Euangelij est, quòd Christus sit uerus Meßias, Deus & homo, qui sola sua potenti uoluntate potest iuuare quos uult, uult autem iuuare omnes, qui ad se confugiunt, quemadmodum horum decem leprosorum exemplum ostendit. Hos enim non contemnit, ut multi alij: sed suũ paternum erga eos animum declarat, dum inuocantes sanat et liberat à morbo cùm fœdißimo, tũ contagiosißimo. Neq; aliter affectus est erga ullos, quàm erga hos miseros, modò horum exemplo ipsius opem implorent. Discamus ergo & nos intuentes in hos leprosos, qualem habeamus Pontificem,

cem, nimirum non solùm talem, qui nostris affficiatur calamitatibus: uerùm etiam eum, qui potenti sua uoluntate, quos suam sentit implorare opem, iuuare poßit, & ab omni miseria uindicare. Quemadmodum enim discedentes hos, imò iam absentes purgat: ita etiamsi coràm non aspiciatur, iuuare potest: Quare accedamus ad eum firma fiducia in omnibus neceßitatibus nostris, certi quòd simus auxilium inuenturi in tempore opportuno. Hæc breuiter sint dicta de summa & usu huius Euangelij. Loci tres.

I. De his decem Leprosis.

II. Cur eos mittat Dominus ad Sacerdotes.

III. De gratitudine huius Samaritani, & ingratitudine nouem reliquorum.

DE PRIMO.

In prima huius Euangelij doctrina, quam de leprosis proposui, hæc ordinè dicam: quàm contemti fuerint leprosi in populo Israëlitico: quid horum factum nos doceat: quomodo multi spirituali lepra infecti opus habeant medico Christo: & quid ex Christi facto de ipsius affectu erga nos colligamus.

Leprosi apud Iudæos immundi habebantur, & indigni qui inter Israëlitas uersarentur, idq; propter fœdißimum & cõtagiosißimum morbum, quo contaminati erant: & circumferebant ex mandato legis diuinæ signa opprobrij & luctus, quibus admonebantur suæ impietatis & flagitiorum, propter quæ in talem miseriam incidissent. Numeran-

Leuitici 13. Cap.

tur aũt in Leuitico quinq; notæ, per quas ab alijs hominibus dignoscerentur, ne ipsorum contagione polluerentur. Vna, fuit uestis dissoluta. Altera detectum caput. Tertia, os uelatum. Quarta, habitatio ab hominum consuetudine separata. Quinta, publica proclamatio, qua immundi proclamabantur, ut qui indigni essent, qui inter Israëlitas cõuersarentur. Hîc facilè est cogitare, in quanto dolore fuerint, & quàm misera fuit illorum conditio: tamen in his malis positi confugiunt ad Christum. Vnde nos remedia contra triplicem tentationem colligamus, quarum prima prouenit ex cogitatione miseriæ et fœditatis peccati nostri. Secunda ex indispositione nostra, quòd non simus satis compositi ad compellandum tantum Heroa, hoc est, Saluatorem nostrum Iesum Christũ. Tertia manat ex cogitatione meritorũ, quæ nulla habere nos animaduertimus. Exemplo enim horum Leprosorum non sinamus nos his rebus absterreri, quò minus ad unicum nostrum medicum & saluatorem confugiamus.

Iam uideamus quid hi decem leprosi fecerint. Cùm ingrederetur (*inquit textus*) Dominus in uicum quendam, occurrerunt ei decem uiri leprosi, qui steterunt à longè, & leuauerunt uocem, dicentes: Iesu preceptor, miserere nostri. *Hîc habemus exemplum in leprosis ueræ humiliationis, fidei, inuocationis & confeßionis.*

Quòd stent à longè humiliationis signum est: nam propter morbum suum, et morbi causam peccatum

catum se in animo prosternunt coram Deo, agnoscũt suam miseriam, peccati turpitudinem, iustißimam legis sententiam damnatoriam aduersus se: atq; ita uerè humiliantur coram Deo: quæ humiliatio primus est gradus ad gloriam, sicut superbia primus gradus est ad ignominiam, quod & Dominus ipse testatur, cùm ait: Omnis qui se exaltat, humiliabitur, qui autem se humiliat, exaltabitur. Horum ergo exemplum & nos imitemur, et nos prosternamus in uera pœnitentia coram Deo: quod si fecerimus, fiet nobis secundum Christi dictum: Qui se humiliat, exaltabitur.

Lucæ. 18. item 14.

Quòd accedunt Christum, fidei testimonium est, quam ex auditu famæ ipsius habuerunt. Audiuerunt enim absq; omni dubio hanc dulcißimam uocem Christi, qua tam paternè omnes ad se inuitat, & omnibus suam gratiam offert: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos, & inuenietis requiem animabus uestris. Hanc uocem: Venite omnes qui laboratis, audiuerunt, & conceperunt spem, ut se non excluderet, qui se omnibus benignè offerret. Quare concepta fiducia, erigunt se & Christum accedunt. Horum exemplo, quo paterna promißio confirmatur, & nos excitemur ad benè sperandum de Christo in omnibus nostris ærumnis.

Matthei. 11.

Huius fidei fructus sequitur inuocatio. Ita enim orant: Iesu præceptor miserere nostri. In hac sua ardentißima oratione, Primùm agnoscunt se nulla

habere merita: sed potius horrenda peccata. Nam qui dicit MISERERE, nullum tactat meritum, nullam sentit dignitatem, imò potius confitetur suam indignitatem, & se agnoscit indignum beneficio. Deinde in hac oratione agnoscunt Christum uerum Meßiam esse, uictorem mortis & omnium calamitatum: agnoscunt ipsum mitem & misericordem, qui afflictis non addit afflictionem, sed potius medetur afflictis & eos sanat. Hoc exemplum orandi & nos imitemur, & uerè Christum talem cogitemus & inuocemus, qualem illum in hac sua oratione describunt.

Habemus etiam in his leprosis exemplum confeßionis, quæ nunquam potest ab oratione auelli, et sanè confeßio Christi non carebat periculo eo tempore. Potentißimi enim & sapientißimi persequebantur Christum, & confeßionem eius prohibuerunt, quemadmodum legimus Iohannis 6. Vbi Pharisæi obiurgant cæcum, cui uisum restituerat Dominus, propterea quòd Christum sit confessus. Verùm nos imitemur exemplum horum leprosorum. Nam tametsi grauis uideatur afflictio, quæ propter confeßionem subeunda est: tamen salus, ad quam tendit confeßio, maior & certior est, quàm ut ullis terriculamentis ab ea deficiamus.

Dixi de lepra corporali, et horum leprosorum laudabili facto: nunc breuiter lepram spiritualem describam, & eius remedia tradam. Lepra spiritualis est labes & contagio mentis, cordis & affe-

ctuum hominis: ita ut nulla pars in homine sit pura & munda. Hæc lepra habet etiam notas suas, quarum prima est separatio à domesticis Dei & cœtu sanctorum Angelorum & hominum. Secunda est caput detectum, hoc est, nuditas à donis Spiritus sancti, plena opprobrio: de qua apud Ezechielem: Nuda eras & confusione plena. Tertia, est os uelatum, hoc est, fœdus halitus et spiritus pestifer peßimorum colloquiorũ, quæ ex impuro proueniunt corde. Quarta, habitatio ab hominum consuetudine separata, qualis est diuitis Epulonis, qui habitat procul à beatorum domo. Quinta, publica proclamatio, hoc est, legis maledictio, quæ publicè proclamatur in omnes, qui non agunt pœnitentiam, hoc est, in spiritualiter leprosos.

Sed quid est remedij contra hanc lepram spiritualem? nulla humana arte est curabilis. Vnicus est medicus qui eam purgare potest, qui est Iesus Christus: ad quem si leprosus uenerit, & se coram illo humiliauerit, inuocans eum & petens sanationem, mox hic sapientißimus medicus, sanguine suo primùm abluit sordes huius spiritualis lepræ: deinde suo spirituali oleo fouet affecta membra, donec plenè sanantur. Hic igitur adeundus est fidei pedibus: huius pharmacum, quod uoce Euangelij offertur, cordis ore, id est, fidei recipiendum est: & ab eo impetrandum est oleum illud efficax, quo uires amissæ reparantur: atq; cauendum ita, ne hoc salutari pharmaco uerbi Dei, & oleo salutari

Spiritus sancti amißis, rursus in lepram incurramus: quod si fecerimus, difficilior erit postea curatio. Nam postquam aliquis morbus nimis altas radices egit, maiori cum difficultate curatur.

DE SECVNDO.

Quos ut uidit, dixit eis: Ite & ostendite uos sacerdotibus. Quos solo nutu abeuntes sanauit, hos ad sacerdotes mittit: qui tametsi improbi & auari erant, tamen ministerio fungebantur diuinitus instituto. Sed quare illos ad Sacerdotes mittit? multæ & magnæ causæ fuerunt.

PRIMA, Vt ita probaret fidem illorum, an suo uerbo & promißioni crederent. Solet enim Deus uarijs modis suorum in fide constantiam explorare: non quidem in eorum damnum aut malum: sed ut fides explorata, & ueluti igni tentationum decocta fiat probatior. Ita Abrahami fides est explorata, dum iubetur ire mactatum unigenitum filium: sic explorata fides mulieris Syrophœnissæ, & multa sunt exempla, ut Iob, Ioseph, Dauid & aliorum omnium.

SECVNDA, ut hoc suo facto ministerium publicum diuinitus ordinatum approbet. Habebant enim Sacerdotes mandatum cognoscendi & iudicandi de lepra: qui benè purgatos reciperent in cœtum publicum, alijs exclusis. Nam si secùs fecisset, uideretur Mosaicam legem uiolare, ad quam non soluendam, sed implendam præstandamq; uenerat.

TERTIA, quia Lex & Sacerdotium fuerũt testimonium de Christo, quemadmodum ipse ait: Lex & Prophetæ ferunt testimonium de me. Nam quòd sacerdotibus iniunctum erat, ut iudicarent de lepra, accepta oblatione pro leprosi sanati purgatione, typus fuit uirtutis Christi, qui non solùm de lepra iudicare, sed eam emundare potest: idq; proprij corporis uictima & precioso sanguine.

QVARTA, ut ex miraculo discerent sacercerdotes uerè aduenisse Meßiam. Sic enim prædixit Esaias, quòd Christus suam præsentiam declararet stupendis miraculis, inter quæ etiam numeratur hoc, quòd cæcos illuminaret & leprosos purgaret. Sacerdotes igitur, uiso hoc miraculo diuino, debebant ex prophetia Esaiæ conclusisse, Iesum filium Mariæ uerum fuisse Meßiam olim Patribus promissum, præsertim cùm omnes prophetiæ de aduentu Christi in hoc tempus collimarent.

Esaiæ 35.

QVINTA, ut sacerdotes hoc miraculo conuicti de Aduentu Christi ueri Meßiæ, mitterent suos auditores & populum ad Christum corporum & animorum medicum peritißimum: quòd tamen non fecerunt, ne quid suo quæstui discederet. Habent multos æmulatores hoc tempore, præsertim in Papatu.

SEXTA, ut hi leprosi testimonio sacerdotum recepti, suam gratitudinem ostenderent erga Deum & ordinarium ministerium.

Cæterùm præter has ueras causas, propter quas

quas misit Christus hos leprosos ad sacerdotes, Papistæ finxerunt aliam, nimirum, ut sacerdotib. confiteamur peccata nostra, enumeremus omnia peccata cum omnibus suis circumstantijs: quod sanè impoßibile est. Textum proinde hunc detorquent Papistæ in peregrinum sensum, & sua allegoria fabricant laqueos, quibus miseræ conscientiæ horribiliter constringuntur. Atq; ita ex consolantißimo Euangelio conscientiarum carnificinam faciunt. Quid? Non ergo priuata confeßio est retinenda? Est sanè: sed non propter hanc allegoriam: neque more Papistico, qui omnium peccatorum enumerationem tanquam iudices exigunt, & negant ullam fieri remißionem, si nõ fiat plena enumeratio peccatorum, quæ nemo, ut testatur Dauid, intelligit, tantum abest, ut ea quis enumerare poßit.

psal. 19.

Sed quæ sunt causæ, cur retinetur confeßio auricularis in nostris Ecclesijs: Propter eius utilitates, quæ sunt maximæ.

PRIMA, ut in priuato isto colloquio instituantur rudes & ignari, qui opus habent instructione in Catechismo.

SECVNDA, ut in ea iuuenũ et adolescentũ exploretur profectus. Nam boni est pastoris non solùm publicè pietatis doctrinam tradere: uerùm etiam eius officium requirit, ut Pauli exemplo domi experiatur, quousq; sui auditores in pietate profecerint. Nam in isto priuato colloquio segnes stimulis excitabit: eorum, qui multum profecerunt diligen=

diligentiam laudabit & ad similem perseueranti-am excitabit.

TERTIA, in hoc priuato colloquio exigitur ratio fidei ab ijs, de quorum fide ac religione iusta potest haberi dubitatio.

QVARTA, in eo colloquio infirmæ conscientiæ doctrina, consilio & consolatione iuuantur, præsertim cùm aliquo scrupulo conscientiæ perplexæ teneantur. Hi enim sibi rectè consulunt, si ad suos pastores se recipiunt, ut erigantur ac consolationem capiant.

QVINTA, tametsi qui uerè in Christum credit, absolutus est à peccato: nam cùm peccatum sit defectus à lege Dei & uoluntate, cum obligatione ad æternam mortem & damnationem, absolutus absq; dubio est omnis, qui credit promißioni gratuitæ, iuxta illud: Qui credit in filium, habet uitam æternam: ex quo sequitur ueram absolutionem esse liberationem hominis credentis, ab obligatione ad æternam mortem & damnationem: tamen prodest etiam omnibus priuatim audire Euangelium, quo annunciatur ministri ore remißio peccatorum credentibus & hæreditas regni cœlorum, Nam tum demum aperitur regnum cœlorum, quando Euangelium prædicatum fide recipitur.

Ioan. 3.

DE TERTIO.

Vnus aũt ex illis, uidens quòd mundatus esset, regressus est cum magna uoce, glorificãs Deũ, & cecidit in faciem ante Iesum,

gratias agens. In hoc Samaritano uidemus pulcerrimum gratitudinis & gratiarum actionis exemplum. Verùm, ut nos eius excitemur exemplo, dicam nonnihil de uera gratiarum actione hoc ordine. Primùm, quæ sit, & quas habeat causas. Deindè, quæ ad eum requirantur: et postremò, pro quibus rebus gratias agere nos oporteat.

Quantùm ad primum attinet, uera gratiarum actio est agnitio & confeßio beneficiorum acceptorum, unà cum gratitudine mentis & prædicatione bonitatis Dei. Hoc clarè in Samaritano nostro apparet: agnoscit se mundatum à sua lepra: hoc publicè confitetur: ac grata mente ad Christũ redit, ei gratias pro beneficijs agens & prædicans eius bonitatem. Hæc uera gratiarum actio habet causas. 1. noticiam Dei benefacientis. 2. noticiam sui. 3. perceptum beneficium. 4. affectum ardentem fide & prædicatione Dei, quæ omnia uidemus in hoc Samaritano. Huc accedunt exempla, quæ ad hanc gratitudinem nos excitabunt.

Habemus quæ sit gratiarum actio, & quas habeat causas: iam quæ ad eam requirãtur uideamus. Requiruntur autem duo. 1. uirtutes quæ nunquam à uera gratiarum actione separari poßunt. 2. legitimus modus gratiarum actionis. Virtutes præcipuæ sunt duæ: ueritas & iusticia: Veritas, ut candidè & apertè agnoscit benefactorem Deũ (ut hic Samaritanus facit) ita excludit hypocrisin et mendacium. Hypocrisin quidem, ut non ore tantùm

agas gratias, ut Pharisæus fecit, sed mente & uoce simul. Mēdacium quidem, ne Deo asscribas successum in rebus turpibus: ut si latro uellet Deo gratias agere pro optimo spolio, & adultera pro lepido amatore. Iusticia excludit superbiam & abusum rei: & econtrà admonet gratitudinis, humiliationis & inuocationis.

Modus agendi gratias & huius Samaritani exemplo, & hoc Pauli dicto: Gratias ago Deo per Iesum Christum, satis indicatur. Cùm enim ait Apostolus per Iesum Chrīstū, primùm significat, quòd in gratiarum actione fides debeat prælucere. Deinde ut agnoscamus nos per Christum accepisse beneficium. Tum, ut omnia ad gloriam Dei referamus. Postremò, ut & sciamus nostram gratitudinem per Christum placere, & quòd accessum habeamus ad Patrem per eundem Iesum Christum, ut pro acceptis beneficijs gratias agamus.

Rom: 1.

Iam quæstio sequitur, pro quibus sint agendæ gratiæ. Iob pro plagis acceptis agit gratias: hìc Samaritanus pro plaga ablata agit gratias: Vnde sequitur, quòd & pro malis & pro bonis sint agendæ gratiæ, sed diuersimodè.

Pro malis quidem cùm ages gratias, ut pro cruce & alijs ærumnis, quatuor facies. 1. onus premens admonebit te peccati & pœnitentiæ. Nam est testimonium iudicij Dei propter peccatum. 2. crucem & quamuis aliam calamitatem accipies tanquam optimi Patris uirgam, erudientis te &

castigantis, ne cum emorigeris pereas. 3. *pro hac paterna castigatione agas seriò* Deo *gratias.* 4. *supplex petes aut liberationem à premente onere, aut mitigationem cum conditione non impeditæ gloriæ* Dei *& propriæ tuæ salutis.*

Pro bonis ages gratias cum perpetua gratitudinis promißione. Hæc de uera gratiarum actione dicta sint. Sed, pròh dolor, unus ex decem redit, alij nouem accepto beneficio abeunt ingrati. Vnde Do*minus*: Non'ne decem mundati sunt, & nouem ubi sunt? non est inuentus qui rediret & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. Hic *uides exemplum horrendæ ingratitudinis eorum, qui recèns accepti beneficij sunt obliti.* Tales *sunt pleriq; in mundo. Sed quid illis factum est? excussa fide, manserunt in damnatione, cùm interim hic Samaritanus audit:* Surge, uade, quia fides tua te saluum fecit. *Huc & nos sequamur ad nostrum saluatorem unicum, qui est* Christus Dominus, *cui cum* Patre *suo &* Spiritu *sancto sit honor, laus & gloria in secula seculorum, Amen.*

DOMINICA XV. TRINITATIS, *Matth.* 6.

Pertinet ad 4. petitionē orationis dominicæ. VS. Panē nostrū quotidia. Anno 84. hoc Euangelium pertinet ad Symbolum 2. ad o. D. 3. ad 6. [illegible] VS. de p. c. R. c.

NEmo potest duobus Dominis seruire, Aut enim hunc habebit odio, & alterum diliget: aut huic adhærebit, & alterum negliget. Non potestis Deo seruire & mammonæ,

Credo in Deū patrem omnipot:

monæ. Propterea dico uobis, ne ſitis ſoliciti uitæ ueſtræ, quid eſuri ſitis aut bibituri, neq; corpori ueſtro, quibus indumentis uſuri. Non'ne anima pluris eſt, quàm cibus, & corpus pluris quàm indumentum? Vertite oculos ad uolatilia cœli, quia non ſerunt, neq; metunt, neq; conuehunt in horrea, & Pater ueſter cœleſtis alit illa. Non'ne uos longè præcellitis illa? Quis autem ex uobis ſolicitè cogitando, poteſt addere ad ſtaturam ſuam cubitum unum? Ac de indumento quid ſoliciti eſtis? Cognoſcite Lilia agri quomodo creſcant, non laborant, neq; nent, attamen dico uobis, ne Salomonem

quidem in uniuersa gloria sua sic amictum fuisse, ut unum ex his. Quòd si gramen agri, quod hodie cùm sit, cras in clibanum mittitur, Deus sic uestit, An non multò magis uobis id faciet, ô parum fidentes. Ne sitis igitur soliciti, dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quibus operiemur? Nam omnia ista gentes requirunt. Nouit enim Pater uester cœlestis, quòd opus habeatis his omnibus. Quin potius quærite primùm regnum Dei, & iusticiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Ne sitis igitur soliciti in crastinum, nam crastinus dies curam habebit sui ipsius. Sufficit sua diei afflictio.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC *Euangelium pars longæ istius concionis est, quam Christus habuit coram discipulis suis, Matth. 5. 6. & 7. cap. In qua parte auariciam et diffidentiam damnat, ut quæ stare non possunt cum cultu* Dei. Nemo enim, *inquit,* potest duobus dominis seruire. *Deinde multis argumentis à prouidentia* Dei *sumtis dehortatur à profana & Ethnica cura rerum huius uitæ: quæ cura partim oritur ex ignoratione prouidentiæ* Dei, *partim ab innata diffidentia. Postremò suis firmam et certam regulam præscribit:* Quærite primùm regnum Dei, et cætera adijcientur uobis. Verùm, *ne quis ignauiæ hoc dictum patrocinari existimet, addit:* Sufficit enim diei malicia sua.

Hæc Euangelij summa est: nunc quosdam locos proponemus, qui sunt.

I. *Sententia Domini:* Nemo potest duobus dominis seruire.

II. *Quanta sit prouidentia & cura* DEI *pro nobis.*

III. *Mandatum & promißio Christi:* Quærite primùm regnum Dei, et cetera adijcientur uobis.

DE PRIMO.

Nemo potest duobus Dominis seruire, Aut enim unum odio habebit, et alterum diliget, etc. *Per duos Dominos, quibus Christus dicit neminem seruire posse, intelligere debemus res duas, quæ ita sibi inuicem sunt aduersariæ, ut unà esse nequeant: sed ubi una earum fuerit, alteram cedere necesse sit. Qualia sunt, exempli gratia, uicia et uirtutes: cœlestia & terrena: caro & spiritus: uerus cultus Dei & idololatria, sub qua continetur auaricia: Deus et diabolus. De quib. Paulus ita pronunciat: quæ est conuenientia Christi & Belial? Quòd aũt nemo poßit huiusmodi dominis seruire, in promtu est ratio: quia contraria imperant & exigunt à suis seruis: idcircò si huic obtemperas, mox facis contra alium, & contrà. Populus Israël (sicuti habetur 3. Reg. 18.) uoluit domino uero Deo seruire & Baal simul: quorum errorem corrigens Helias Propheta, ait ad eos: Vt quid claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum:*

ſi autem Baal, ſequimini eum, quaſi diceret: Vos uultis duobus Dominis ſeruire, qui uobis contraria imperant, quod fieri non poteſt abſq; alterius contemtu. Nam cùm Baal colitis, Deum fœdo adulterio offenditis. Hoc uicium in eodem populo reprehendit Hoſeas Prophetas. Sed homines ita ſibi conſultum uolunt. Ethnici quidem Deum & Diabolum coluerunt: illum album, hunc nigrum pingentes: interrogati cur iſtud facerent, reſponderũt. Deum colimus, ut nobis benefaciat: Diabolum uerò ueneramur, ne nobis malè faciat. Ad eundem modum hodiè quidam ſuperſtitionem Papiſticam retinent magna ex parte, & nihilominus uerbum Dei & ueram religionem ſe amplecti ſimulant. Hodiè nos auariciæ & uentri ſeruire uolumus, & ſimul nos ueros Dei cultores eſſe gloriamur. Verùm hoc fieri non poteſt. Qui diabolum colit, Deo renunciauit: qui Papiſticam idolomaniam amplectitur, fontem uerbi Dei turbauit: qui auariciæ ſeruit, Dei cultor eſſe nequit: id quod Dominus in hoc Euangelio potiſsimum monſtrare conſtituit. Quî ſic? quia Paulus Timotheo ſcribens, ait: Qui uolunt diteſcere, incidunt in tentationes & laqueos Diaboli, & deſideria multa & inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum auaricia: quàm quidam appetentes aberrârunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Hìc Paulus graphicè ingenium auariciæ depingit, cum qua ex diame-

diametro pugnat pietas & cultus Dei. Habent enim contrarios effectus. Qui auariciæ seruit, incidit in laqueos Diaboli: qui Deo seruit, perrumpit laqueos Diaboli: Auaricia demergit hominē in interitum & perniciem, cultus Dei inde liberat: auaricia à fide abducit, cultus Dei in fide retinet: auaricia implicat hominem doloribus multis, cultus Dei hominem ad æterna gaudia introducit: Auaricia est radix omnium malorum, cultus Dei est fons omnium bonorum. Non igitur mirum est quòd Christus dicat: Nemo potest Deo seruire & Mammonæ. Nam inter se pugnant & diuersa sectantur studia. Deus imperat, ut consulas commodis fratris tui: sed auaricia suadet, ut tibi uiuas, ut in diuite Epulone uidemus. Deus imperat, ut ex tuis facultatibus largiaris egenti: Mammon iubet ut per fas & nefas rapias aliena. Deus uult, ut sis sobrius: Mammon imperat luxum & uoluptates. Verùm hîc notandum est, quòd Dominus non neget aliquem posse habere diuitias, & simul seruire Deo. Nam Abraham habuit diuitias, Dauid, Ioseph in Ægypto, Ezechias, Iosias, Theodosius, Cornelius & multi alij, qui nihilominus Deo seruierunt. Quare? quia non seruierunt diuitijs, sed diuitiæ ipsis famulabantur. Ideò Dominus discertè dicit: Nemo potest seruire Deo & diuitijs. Seruire diuitijs quid est? Est cor apponere, ut Dauid loquitur: est per fas & nefas opes cumulare: est cum iniuria opes proximi retinere, & non iuxta Dei

Luc: 16.

psal: 62.

consilium istas dispensare, est diuitiarum cumulandarum gratia à fide & timore Dei deficere, et uarias cumulandi diuitias uias quærere. Verùm cùm auariciæ præcipua causa sit prophana solicitudo uentris, Christus istam causam conatur auellere. Imitatur enim peritos medicos, qui cùm morbum aliquem curare instituūt, indicato morbi periculo, radices & causas morbi prius expellere satagunt.

DE SECVNDO.

Ne sitis soliciti uitæ uestræ, quid manducetis, neq; corpori uestro quid induamini. His uerbis Christus non prohibet piam & sanctam curam, sed Ethnicam & prophanam. Ne igitur quis putet hoc Domini dictum patrocinari socordiæ: dicam pauca (priusquàm ad argumenta uenero, quibus nos Dominus uocare à prophana & illicita cura conatur) de cura licita & illicita. Necesse est enim hìc cautum esse, & diligenter alteram ab altera distinguere. Nam ut nulla maior pestis est ueri cultus Dei, quàm Ethnica & prophana cura & solicitudo: ita nihil magis optandum, quàm ut unusquisq; solicitè ambulet coram Deo in uocatione sua. Sciendum est igitur triplicem esse curam: Vna prophana est & Ethnica: Altera necessaria & sancta. Tertia mixta ex illis. Media est non solùm licita: sed sancta & necessaria, adeò ut qui hanc non habeat, inter filios Dei censeri nequeat.

Impia seu Ethnica & prophana solicitudo & cura

cura eſt, quæ oritur ex diffidentiæ & prouidentiæ Dei ignorantia. Hæc Ethnica cura in Euangelio hodierno uoce filij Dei damnatur, & interdicitur filijs Dei multis adhibitis argumentis, quemadmodum poſtea uidebimus. Hæc cura prophana et prohibita interdum carnis dicitur, cùm quia ex carnis corrupto iudicio ſine fide proficiſcitur, tùm quia ſcopum habet carnalem, nimirum præſentis uitæ quietem & ſecuritatem.

diffidentia.

Solicitudo, quam dixi neceſſariam, piam & ſanctam, ſine qua nemo poteſt cenſeri inter filios Dei, commendatur nobis ſcripturæ teſtimonijs & multis ſanctorum exemplis. Rom.12. dicitur: qui præeſt in ſolicitudine. 1.Tim.5. Si quis ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior: Abraham, Iſaac, Iacob piam ſuæ familiæ curam habuerunt: Ioſeph in Ægypto ſeptem annorum curam piè in ſe recepit ad imperium Pharaonis, poſtquam prædixiſſet de ſeptem fertilibus annis, & alijs ſeptem ſterilibus, qui fertiles illos ſequerentur: Daniel in Babylonia: pij Reges & Prophetæ in populo Dei non tanta geſſerunt ſine hac ſancta cura. Paulus 2. Cor. 11. Coloſſ. 2. Theſſ. 2. ſuam ſolicitudinem pro Eccleſia teſtatur: ſic Reges pro ſuis regnis, Patresfamilias pro ſuis familijs: miniſtri uerbi pro ſuis auditoribus: præceptores pro ſuis diſcipulis, Breuiter, ſinguli in ſua uocatione ſanctam curam habere poſſunt, imò debent, ſi ritè ſuo fungi offi-

gi officio uelint. Verùm ne hæc ſancta & neceſſaria cura ullo uicio contaminetur, ſciendum eſt quinq; ad eam requiri: quorum primum eſt mandatum Dei. Mens enim pia nihil aggredi debet ſine mandato Dei. Honeſta igitur erit uocatio, cuius pia et ſancta cura eſſe debet. Deinde, cura illa ſancta à fide proficiſci debet. Nam ſine fide Deo nihil placere poteſt. Tertiò, quia niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra uigilat qui cuſtodit eam, adhibenda eſt inuocatio & gratiarum actio. Inuocatio quidem, qua auxilium Dei petamus: gratiarum uerò actio, qua ſucceſſum Deo tribuamus, & non noſtræ prudentiæ aut dignitati. Eſt ſiquidem optimum remedium aduerſus ſolicitudinis Ethnicæ tentationem, precibus ardentibus ad Deum confugere: id quod Paulus docet Philip. 4. his uerbis: De nulla re ſoliciti ſitis, ſed in omni re per precationem et obſecrationem cum gratiarum actione, petitiones ueſtræ innoteſcant apud Deum. Quartò, cura noſtra principaliter debet tendere in gloriam Dei. Etſi enim noſtræ domus incolumitas ſpectari poteſt: tamen principalis finis erit gloria Dei. Quintò, ſi parum cura noſtra & labor uotis reſpondeat, ſubmittamus nos paternæ uoluntati Dei in uero timore & humilitate, iuxta conſilium Petri dicentis: Humiliamini ſub potenti manu Dei, ut uos exaltet in tempore exaltationis, omnem ſolicitudinem ueſtram proijcientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de uobis. Et Pſal. 54. Iacta ſuper Dominum

Ebre. 11. Psalm 127. 1. pet: 5.

minum curam tuam, & ipse te enutriet, & non dabit in æternum fluctuationem iusto.

Mixta cura est, quæ partim pia apparet, partim prophana conuincitur: ut cùm curamus quidē quæ officij nostri sunt, id quod Deus à nobis seriò requirit: sed propter innatam in nobis dubitationem de prouidentia Dei limites transgredimur, ac in officium Dei sacrilegè irrumpimus: ut cùm paterfamilias rectè & piè instituit liberos, familiam suam curat, sed nimia trepidatio et anxietas, ad impatientiam impellit, quando uotis non respondet labor & cura ipsius. Iactet igitur pius hanc curam in Dominum, & strenuè faciat officium, nec sinat suam piam curam Ethnica diffidentia conspurcari, quò abiecta Ethnica diffidentia & anxietate, pax nobis internè constet, ac erga homines simus modestiores & mansuetiores, cum quibus eidem Domino seruiamus, excusso iugo Mammonæ & Ethnicæ solicitudinis. Hæc dixi de triplici solicitudine, ut sciamus, à qua Dominus dehortetur nos in hoc Euangelio. Non enim dehortatur à pia & sancta cura, qualem & ipse omnium maximè sustinuit, sed à prophana & Ethnica. Quibus autem id faciat argumentis, id nunc ex textu uidebimus. Ponuntur autem hîc ordinè sex argumenta, quibus confirmatur prouidentia & cura Dei pro nobis, quare decet ut Ethnicā solicitudinē, quæ ex ignoratione prouidentiæ Dei proficiscitur, abijciamus.

PRIMVM, Non'ne anima plus est quàm esca,

esca, et corpus plus quàm uestimentum? Hoc est, si Deus id quod maius est sine uestra cura dedit, quare non daret quod minus est: si ergo sine uestra cura dedit animā & corpus, quæ magna sunt, cur non daret uictum & amictum, quibus ista indigent, ut persistant et non collabantur, præsertim cùm ipse hæc omnia in nostros usus condiderit.

SECVNDVM: Respicite uolatilia cœli, quæ non serunt neq; metunt, neq; congregant in horrea sua etc. Hoc est, Pater cœlestis alit aues cœli, quæ uobis longè sunt inferiores, si dignitatis gradum respicitis, cur non uos, quos ad imaginem suam creauit, aleret. Hoc argumento David se consolatur, dum inquit: Qui das escas pullis coruorum inuocantibus eum.

Psalm: 147.

TERTIVM: Quis uestrum cogitans potest adijcere ad staturam suam cubitum unum: et de uestimentis quid soliciti estis? Quasi diceret, uana ista solicitudo uestra est. Deus dat staturam corporis sine tua cura, cur non daret uestimentum sine prophana diffidentia de Deo, quasi is tibi adesse in tuo labore recusaret:

QVARTVM: Considerate Lilia agri quomodo crescunt. Lilia in agris succum ex terra attrahunt, ita antea disponente Domino: & ita pulcrè uestiuntur, adeò ut ne Salomon in omni gloria sua coopertus sit, sicut unum ex istis. Cùm hoc Deus præstat Lilijs, quæ breui marcescent, & comburentur, cur non uos uestiret, quos ad æternam uitam creauit.

QVINTVM: Hæc omnia gentes inquirunt. *Quasi dicat, uos olim more gentium ignari eratis prouidentiæ Dei & uacui fide: sed nunc scitis Deum curam pro uobis habere, cur igitur Ethnica diffidentia necessaria uitæ quæritis?*

SEXTVM: Scit Pater uester quòd his omnibus indigeatis. *Hæc diligenter nota. Non dicit: scit Deus tremendus Zelotes, conditor cœli & terræ, uisitans iniquitatem in filios, sed dicit: scit Pater: cuius Pater? uester. Qualis? cœlestis. Hic quia cœlestis est, est & optimus et omnipotens & sapientißimus: quia optimus, uult dare quæ bona sunt: quia omnipotens, potest quæ uult, dare: quia sapientißimus, nouit quomodo, quid, et quando dare conueniat.*

Bene, imo optime.

DE TERTIO.

Quærite primùm regnum Dei, & iusticiam Dei, et cætera adijcientur uobis. *In hoc breui dicto Christi sunt duo, Mandatum & promißio. Mandatum quidem est,* Quærite primùm regnum Dei, & iusticiam Dei. *Promißio uerò,* & cætera adijcientur uobis. *Primo ergo loco mandatum uideam. Deinde promißionem.*

Mandatum est, ut quæramus regnum Dei & iusticiam Dei. Hic quæritur qualenam sit regnum Dei, & quæ Dei iusticia. Deinde quis quærendi modus. Regnum Dei triplex in scriptura est, scilicet: potentiæ, gratiæ & gloriæ. Potentiæ regnum non iubet nos quærere, sed gratiæ, unde est transi-

sius

tus ad regnum gloriæ. Quodnam est regnum gratiæ? Est in quod ex mera gratia recipimur, dum credimus Euangelio. Nam Euangelium est ueluti præconis uox, qua inuitamur ad hoc regnum: de hoc loquitur Christus alibi: Regnum Dei inter uos est. Hoc ergo regnum est gratia Dei, quam Euangelium Christi offert: promißio est ianua: introductor Spiritus sanctus, qui nos sanctificat & regenerat lauacro aquæ per uerbum. Breuiter, hoc gratiæ regnum est misericordia, remißio peccatorum, gaudium conscientiæ, liberatio à regno Satanæ. Quæ est iusticia Dei quam iubet nos quærere? ea absq; omni dubio est noua uita et obedientia, quam Deus à filijs suis requirit.

Luca 17.

Promißio est: & cætera adijcientur uobis. Hoc est, quæ pertinẽt ad huius uitæ sustentationem donabũtur uobis. At Paulus, id quod nemo dubitat, sedulò quæsiuit regnum Dei, qui tamen 2. Cor. 11. conqueritur se fame et siti laborasse. Deinde sanctus Iacob laborat frumenti et aliorum uictualium inopia, adeò quòd cogatur cum tota familia ire in Ægyptum, ne cum suis fame pereat: uidetur ergo hæc Christi promißio uana esse. Respõdeo. Promißio Christi non fallit: ueritas enim mentiri nequit. Nam Christus, qui est medicus noster, non ignorat quando apponenda et quando detrahenda sint remedia. Non tàm nostram imprudentiam, quàm suam sapientiam consulit. Hoc proinde pro certo habeamus, quòd suos non deseret. Quòd autem nobis

aliquan-

aliquando necessaria desunt, multæ sunt causæ. 1. ut exerceamur patientia. 2. ut interdum nostra peccata istis plagis puniantur. 3. quia sæpè superflua quærimus, iustè & rectè necessarijs caremus. 4. propter abusum rerum quas habemus. 5. quia non agimus gratias. 6. quia diffidimus Deo. 7. quia interdum bona, quæ accipimus, nostro studio & industriæ magis, quàm Deo donanti asscribimus. Quare si uolumus benedictionem Domini, confiteamur & faciamus cum Propheta, qui ait: Tua sunt omnia Domine, & quæ de manu accipimus tibi reddimus. Hîc ut fatetur Propheta omnia Dei esse: ita omnia in laudem Dei conuertit: quod ut nos quoq; faciamus donet nobis Pater cœlestis, per Iesum Christum, cui gloria in secula seculorum, Amen.

David
1. Chron: 29.

DOMINICA XVI. TRINITATIS, Luc. 7.

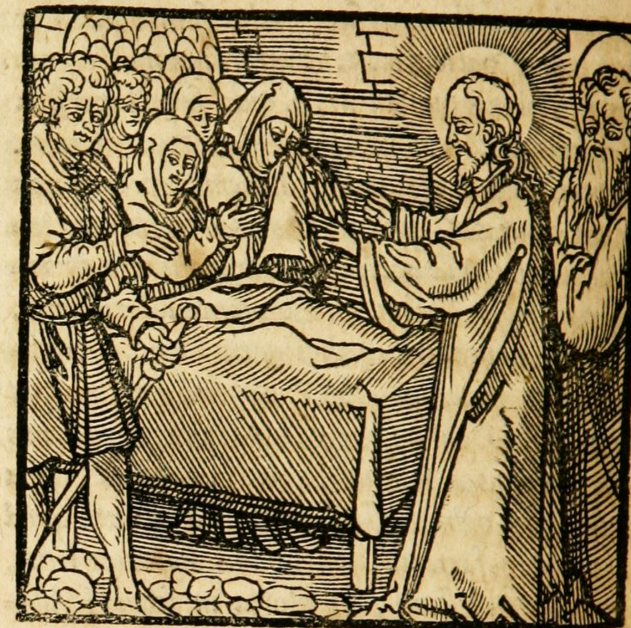
ps: 103.

IEsus ibat in ciuitatem, quæ uocatur Nain, et ibant cum eo discipuli eius multi, turbaq; copiosa. Cùm autem appropinquaret portę ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suæ. Et hæc uidua erat, et turba ciuitatis multa cum illa. Quam cùm uidisset Dominus, misericordia motus est super eam, dixitq; illi: Noli flere. Et accessit, tetigitq; loculum. Porrò qui portabant, substiterunt. Et ait: Adolescens tibi dico, surge,

ps: 103. t &re-

Media Vita in morte sumus.

Maxima nosse mori, Vitæ est sapientia, Vivit Qui moritur: si Vis Vivere, disce mori.

& resedit qui erat mortuus, et cœpit loqui, et dedit illum matri suæ. Accepit autem omnes timor, et glorificabant Deum dicentes: Propheta magnus surrexit inter nos, et Deus uisitauit plebem suam. Et exijt hic rumor in uniuersam Iudæam de eo, et omnem finitimam regionem.

ENARRATIO TEXTUS.

Roman: 15.

PAulus Apostolus scribēs Romanis dicit: Quæcunq; scripta sunt, in nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et consolationem scripturarum spem habeamus: Quapropter cùm legimus hodiernum Euangelium dulcißimum, sciamus q; non solùm ad illam uiduam de Naim pertineat, uerum-

nerumetiam ad totum genus humanũ. Christus.n. in hoc Euangelio testatur de sua diuina potẽtia, de affectu suo erga afflictos, et de officio suo. Primùm siquidem testatur se Dominus omnipotentem esse, dum morti, quæ est aculeus peccati imperat. Deinde testatur suum affectum erga nos, dum huius mulieris ærumnis afficitur: testatur suum officium esse, ut destruat opera diaboli. Ideò enim in mundum uenit, quemadmodum Moses, Prophetæ, ipse Christus & Apostoli testantur. Hæc in genere consideranda sunt in hoc Euangelio. Cæterùm quò nos inde maiorem percipiamus fructum, tres locos proponam, quos in hac concione tractabo.

1. Ioan. 3.

I. Qualis sit affectus Christi erga nos.

II. Præsentis miraculi declaratio cum suis circumstantijs.

III. Imago totius generis humani.

DE PRIMO.

Narrat Euãgelista Historiam de quodam adolescente mortuo, cuius funus efferebatur, ut sepeliretur: quòd cùm uideret Dominus, misericordia motus est. Nam dum hanc afflictam mulierem intuetur, altius cogitat. Venit illi in mentem lapsus humani generis, tyrannis diaboli, calamitatum magnitudo, quibus humanum genus propter peccatum premitur. Cogitat suum officium esse, ut has munitiones Satanæ destruat. Vidit enim in hac muliere exemplum humanæ miseriæ, quæ ipsum de lapsu hominis & de suo officio admonuit.

Duo ergo ex hoc loco colligamus: Vnum, quales nos sumus: Alterum, qualis Christus erga nos. Nos sumus reuera miseri afflicti, & damnati, nec possumus nostris uirib. è tantis malis eluctari. Christus est Deus et homo: qui uenit, ut saluet quod perijt: qui hîc suum affectum declarat erga genus humanum. Neq; enim aliter affectus est erga nos, quàm erga hanc uiduam. Afficitur huius calamitatibus, afficitur et nostris: hanc iuuat, uult et nos iuuare. Hoc est planè quod Apostolus dicit, Hebræis scribens: Habemus pontificem, qui condolere potest nostris infirmitatibus. Imò maiorem affectum erga nos habet, quàm hæc uidua habet erga unicum suum filium, quem hîc plorans comitatur ad sepulturæ locum. Ita enim Propheta ait: Nunquid potest mulier obliuisci infantis uteri sui, & si illa oblita fuerit, ego non obliuiscar tui.

Luc. 19. Hebr. 5. Esaiæ 49.

Sed quæ causæ sunt huius ineffabilis dilectionis Christi erga nos, qui sumus multis sceleribus & sordibus defœdati? certè hîc nullum est nostrum meritum nulla ex nobis dignitas: sed sunt quatuor causæ quibus filius Dei mouetur, ut tanta nos complectatur beneuolentia.

1. Causa.

PRIMA est affectus paternus: nam ab ipso conditi sumus: proinde iure creationis ipsius sumus. Et tametsi nos plenos sordibus & sceleribus nouit: tamen aliquid de suo in nobis adhuc reperit, nimirum quòd simus ipsius creatura. Misereris omnium Domine (inquit sapiens) & nihil odisti eorum quæ fecisti.

SE-

SECVNDA, *dignitas creationis: nimirum quòd ad Dei imaginem conditi simus, iuxta illud: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et quia hæc imago ex potißima sui parte abolita per peccatum erat, ipse Dominus uenit, ut eam rursus repararet: quod fit, dum in ipsum uera fide intuentes transformamur in imaginem Dei.*

2. Causa

Genes: 2.

TERTIA, *finis creationis. Creati enim nos sumus, ut simus templum Dei, Deum celebrans. Etsi autem hoc templum erat iam peccato prophanatum, tamen materia adhuc reliqua erat, ex qua Christus nouum templum extrueret.*

3. Causa.

QVARTA, *destructio regni satanæ, ad quod destruendum Dominus in mundum uenit, & huius destructionis specimen quoddam editum est hoc miraculo. Christus sæpè cõgressus est cum Satana, sæpè illum in fugam uertit: quem tandem uicit resurgens ex mortuis. Hæc uictoria Christi in extremo die cernetur perfecta, quando extremus hostium mors abolebitur. Hæ quatuor causæ mouerunt Dominum nostrum, ut assumta carne fieret homo: & in carne, hoc est, in humana natura, in anima et corpore pateretur pro humano genere.*

4. Causa.

1. Ioan: 3.

Tametsi autem hic Christi affectus nobis sæpè commendatur uerbo Dei, multis comprobatur miraculis, atq; adeò obedientia ipsius filij Dei, qui obediens fuit Patri usq; ad mortem crucis: tamen tria sunt, quæ nobis aliud persuadere moliuntur:

Lex, conscientia, calamitatum moles, qua obruimur in hac uita. Hæc enim nos à Christo abiectos clamitant.

Lex dicit: Maledictus omnis qui non permanserit in omnib. quæ scripta sunt in libro legis: et nemo non est, qui se non uidet infinitis modis legem transgressum esse. Intueamur in Euam, quæ ob unum præceptum uiolatum maledictionis sententiæ subiacuit. Quid nos, quoties Deum offendimus?

Hanc Legis sententiam confirmat conscientiæ trepidatio, quæ est instar mille testium, sicuti in Prouerbio dicitur: Conscientia mille testes. Huc illud Poëtæ. Conscia mens, ut cuiq; sua est, ita concipit intra pectora pro meritis spemq; metumq; suis. Et diuus Bernardus ait: Mala conscientia delictorum nostrorum ipsa testis est, ipsa iudex, ipsa tortor, ipsa carcer, ipsa accusat, ipsa iudicat, ipsa damnat. Quid quæso grauius est, quàm talem nocte dieq; suo gestare in pectore testem. Huius conscientiæ testimonio multi uicti sibi ipsis uitam ademerunt, dum hanc accusantem & testantem aduersus se ferre non potuerunt.

Accedit moles calamitatum, quæ sententiam legis & conscientiæ confirmant. Contrà has tres grauißimas tentationes, in uera pœnitentia opponamus Iesum Christum. Is uenit in mundum, ut maledictionem legis tolleret, peccatum aboleret, omnes calamitates credentium in se, conuerteret in gloriam, sed ita tamen, ut omnia ordinatè fiant.

Est

Est hic desertum uastum, unde transeundum est nobis in patriam. Populus Israël non statim uenit in requiem promissam. Ioseph in Ægypto non sine carcere ad tantam dignitatem peruenit. Christus non sine cruce, morte & sepultura intrauit in gloriam. Quapropter & nos per crucem oportet intrare in gloriam. Ita enim Paulus ait: Si patiemur cum illo, etiam cum illo regnabimus. Qui certamen fugit, frustra coronam expectat. Nemo, inquit Apostolus, coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Idem ait: Salui facti sumus spe. Opponamus ergo maledictioni legis Christum, qui pro nobis factus est maledictum. Opponamus conscientiæ accusanti Christum absoluentem à peccato. Si Filius uos (inquit) liberauerit, uerè liberi eritis. Opponamus præsentibus ærumnis crucem Christi & consilium Dei, qui uult nos esse conformes imaginis Filij sui. Breuiter, in uera pœnitentia & fide confugiamus ad Thronum gratiæ, Dominum nostrum Iesum Christum. In hoc uno inueniemus auxilium in tempore oportuno. Is enim ait omnibus in se credentibus: Noli timere pusille grex, quia placuit Patri dare uobis regnum. Atq; ita non sinamus ullam rem in cœlo, in terra, in inferno, persuadere nobis, quòd Christus sit aliter affectus erga nos, quàm fuit erga hanc uiduam. Proinde hinc discamus longè aliud DEI iudicium esse quàm mundi. Deus & Mediator noster Iesus Christus non reijcit more mundi calamitosos & mise-

Roman: 8.

Rom: 8.

Luc: 12.

ros, sed omnes recipit, quotquot ad se ueniunt, iuxta ipsius promißionem: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego refocillabo uos, & inuenietis requiem animab. uestris. Præterea hinc discant uiduæ piæ, qualem habeant patronum, aduocatum, & consolatorem: Discant & hinc gubernatores Ecclesiarum, non auersari miseros & calamitosos: discant magistratus Christi exemplo, non spernere, non reijcere, non damnare miseros & calamitosos, sed eos amanter potius fouere & consolari. Deinde discamus nos mutuo caritatis affectu & officijs pijs prosequi. Hæc sint dicta de prima huius Euangelij parte: Sequitur secunda.

Math: 11.

DE SECVNDO.

In præsentis miraculi declaratione multæ circumstantiæ sunt: quarum singulæ habent suam doctrinam, quare eas ordinè cum suis doctrinis et admonitionibus recitabo.

PRIMA: Cùm efferebatur funus, sequebatur uidua mater, et turba ciuitatis cum ea. Hìc duo uidemus: quorum primum est, honor et pompa funebris. Honestè demortui corpus deducunt ad sepulturæ locum: sic & sancti Patres fecerunt. Abraham honorificè suam uxorem sepelijt. Ioseph cum magna turba deducit funus Iacob Patriarchæ. Iacob & Esau honorificè patrem Isaac sepeliunt. Breuiter, apud omnes pios magnus fuit honos sepulturæ: idq; propter spem resurrectionis corporum, & futuram immortalitatis gloriam.

Hoc

Hoc ſanctorum patrum exemplũ imitatur eccleſia hoc tempore: tametſi multos inuenies, qui ſuos mortuos abijciunt tanquam cadauera porcorum. In noſtris funeribus huiuſmodi ſolennitas adhibetur: Pij præſentes ſequuntur funus: canitur: pulſatur: prædicatur aliquando.

Qui ſequuntur funus, 1. ſuum amorem teſtantur erga mortuum. 2. hoc facto edunt exemplum fidei ſuæ de reſurrectione mortuorum. 3. admonentur quòd ſuo tempore (quando uiſum fuerit Domino) ſequantur, & his mundi calamitatibus per mortem ualedicant.

Deinde canitur, idq; ut Pſalmis pijs conſolentur uiui, & ut agant Deo gratias pro eo qui mortuus eſt, ſi in confeſsione uera diſceſsit.

Pulſatur non ſolùm, ut conuocetur populus ad deducendum funus: uerumetiam ut uiui admoneantur tubæ Dei, qua in extremo die omnes mortui excitabuntur.

Poſtremò prædicatur, ut qui deducunt funus, aliquid doctrinæ & conſolationis contra mortem ſecum domum reportent. Hæc breuiter ſint dicta de prima circumſtantia, et de pompa funebri, quæ apud nos ſeruatur.

SECVNDA, Dominus dicit uiduę: Noli flere. Hic quæritur, num liceat deflere mortuos. Exempla ſanctorum & ſcriptura fletum ſuper mortuos admittunt: Deut. ultimo totus populus in deſerto defleuit Moiſen mortuum: Abraham defle-

uit Saram uxorem suam: Ioseph uir sanctus multos dies defleuit patrem Iacob: Dauid luget filiũ Amnon: Israel Samuelem: Martha Lazarum. Ipse Dominus etiam defleuit Lazarum. Iesus Syracides capite 38. ait: Fili in mortuum produc lacrimas, & quasi dira passus incipe plorare, & ad iudicium contege corpus ipsius, et non despicias sepulturam ipsius. Sed Ieremias cap. 22. ait: Nolite deflere mortuos. Et Christus hìc dicit mulieri, Noli flere. Has antilogias Paulus conciliat 1. Thes. 4. ubi ait: Nolite autem ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicuti cæteræ gentes, quæ spem non habent. Prohibetur ergo luctus Ethnicus, qui nullam spem habet consolationis per resurrectionem mortuorum: & conceditur luctus moderatus, qualem habent, quibus consolatio est proposita.

Sed dicamus breuiter, postquàm in consolationis mentionem incidimus, unde Christiani se consolari possunt in morte suorum amicorum. 1. cogitent uoluntatem Dei cui obtemperandum est. 2. cogitent uniuersalem conditionem. Omnibus enim nobis semel moriendum est. 3. cogitent iustitiam Dei. Quid enim iustius, quàm ut qui dedit uitam, rursus se eam recipiat & conseruet, quando uisum fuerit. 4. cogitent Dei sapientiam, qui nouit solus, nobis'ne magis expediat uiuere an mori. Multos enim è medio tollit, ne uel ipsi peiores fiant, uel plures ærumnas in hac mortali uita perpetiantur. 5. cogitent mortuum liberatum esse ab omni-

omnibus ærumnis huius uitæ. 6. cogitent frustra magnum luctum suscipi pro ijs, qui luctu reuocari non possunt. Ita Dauid 2. Regum. 12. se consolatus est: luxit ægrotante puero, quo mortuo surrexit, se lauit & comedit. 7. cogitent immodicè lugentem corpori suo nocere, & ita in Deum peccare. 8. cogitent non mortuo inuidendam immortalitatis beatitudinem. Beati enim, (ait scriptura) qui in Domino moriuntur. 9. cogitent resurrectionem Christi & nostram, quæ in extremo fiet die. Hæc enim cogitatio commune remedium esse debet, non solùm aduersus dolorem, quem pro mortuis concipimus: uerumetiam contra omnes calamitates animi & corporis. Verùm obijciet aliquis. Solatio uitæ sum destitutus, ergo non ipsum qui mortuus est, sed teipsum & iacturam, quam inde habes, defles. Naturale est flere. Verum est: sed uincat gratia naturam. Hæc sint breuiter in hac secunda circumstantia addita de consolatione in morte carorum.

Apocal: 14.

TERTIA: tangit Dominus loculum, in quo iacuit hic mortuus: quo tactu indicat suum corpus organum fuisse acquirendæ nobis uitæ & salutis.

QVARTA: loquitur adolescenti & ait: Tibi dico adolescens, surge. Ita etiam puellam excitauit, ut in Marco habetur: sic & Lazarum quatriduanum, ut est in Iohanne. Hic docemur, quòd & Christus sit potentior morte, & quòd uerbum ipsius sit uerbum uitæ & salutis.

Matth: 9. Lu: 8. Mar: 5. Ioan: 11.

Quin-

QVINTA: Mortuus surgit ad uocem Christi, & hoc miraculum est. Surrexit qui erat mortuus: cœpit mox loqui: & Dominus dedit illum matri suæ.

SEXTA: Accepit omnes timor, & glorificabant Deum dicentes: Propheta magnus surrexit in nobis, & Deus uisitauit plebem suam, et exijt hic sermo in uniuersam Iudæam de eo. Hic duplex fructus miraculi describitur. Vnus attingit præsentes auditores: alter manauit ad alios, ad quos huius miraculi rumor peruenit. Præsentes spectatores hinc fidem conceperunt, unde timuerunt Deum, uero cultu glorificârunt Deum, agnouerunt Meßiam uenisse, quem et confeßi sunt. Deinde hic rumor peruenit ad alios, qui fuerunt in Iudæa & finitima regione, qui & ipsi conceperunt fidem in Meßiam: Et hodiè iste rumor ad nos uenit, unde agnoscamus Christum esse uerum Meßiam, esse potentiorem morte: concipiamus in ipsum fidem: prædicemus Deum corde, uoce, confeßione et moribus: ita futurum est, ut olim læti per ipsum ad æternam uitam excitemur.

DE TERTIO.

Diuus Ambrosius imaginem Ecclesiæ hîc proponi dicit: quæ quia nostras conditiones pingit, digna est explicatione. Vidua, inquit, significat Ecclesiam: adolescens mortuus quemlibet peccatorem uiuentem sine pœnitentia: Loculus notat corpus peccati: Vidua lamentatur suum filium mortuum,

hoc

hoc est, Ecclesia ob impœnitentiam sceleratorum lamentatur, et rogat Christum, ut ipsos moueat & ad se pertrahat suo uerbo & spiritu. Christus igitur iubet, ut sistant baiuli. Peccator. n. à quatuor baiulis gestatur ad infernū, qui sunt 1. spes diuturnioris uitæ. 2. consideratio alienæ culpæ. 3. præsumtio diuinæ misericordiæ. 4. adulatio societatis prauæ. Si aūt uis resurgere à morte peccati, necesse est ut audias Christum, qui iubet baiulos sistere. Primùm ergo depones fiduciam longioris uitæ, quia uita incerta est, sicuti multorum experientia docet: et periculum in promtu est, ut uidere est in diuite Epulone. Deinde non debes alienam uitam tibi proponere imitandam: sed exemplo Abraham Deo te subijcies, confides in illum, emendabis mores, sciens quòd errantium multitudo neminem sit excusatura in iudicio. Non iuuit Adam quòd diceret: Mulier, quam dedisti mihi, dedit mihi de pomo. 3. depone præsumtionem misericordiæ Dei. Nam hæc præsumtio est magnus Dei contemtus, Rom. 2. 4. reijce adulatores, qui te ad mala solicitant. Quo facto recumbe in Christum uiua fiducia, & ipse te uiuificabit ad æternam uitam, quam donet nobis Christus, cui sit honor in secula, Amen.

DOMINICA XVII. TRINITATIS, Lucæ 14.

ACcidit, ut introiret Iesus in domum cuiusdam principis Pharisæorum Sabbato

to ad capiendum cibum. Et ipsi obseruabant eum. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Et respondens Iesus, dixit ad Legisperitos et Pharisæos, dicens: Num licet sabbato sanare? At illi tacuerunt. Ipse uerò apprehensum, sanauit eum ac dimisit. Et respondens ad illos dixit: Cuius uestrum asinus aut bos in puteum cadit, et non continuò extrahet illum die Sabbato? Et non poterant ad hæc respondere illi. Dicebat autem et ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos. Cùm inuitatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accumbas in primo lo-

co, ne quando honoratior te sit inuitatus ab illo, & ueniens is, qui te & illum uocauit, dicat tibi, Da huic locum, & tūc incipias cum rubore extremum locum tenere. Quin potius cùm uocatus fueris, uade, accumbe in nouissimo loco, ut cùm uenerit qui te inuitauit, dicat tibi, Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus. Quia omnis, qui se extollit, deijcietur, & qui se deijcit, extolletur.

Luca 18
Math: 23.

ENARRATIO TEXTVS.

Occasio huius Euangelij fuit hæc. Christus à Pharisæo quodam ad prandiū inuitatus, obseruatur à discumbentibus, idq; ideò, ut habeant quod accusent, uel in dictis uel in factis Christi. Hæc enim est improbitas mundi, ut quemadmodum uicia palliant uirtutum larua: ita honesta facta & ueram uirtutem infamia proscindere non uerētur: Tanta est malicia hominum. Verùm Christus eorum improbitate nequaquàm absterretur, sed obtinet antiquum, ac officium suum exerit è medio hostium, nobis relinquens exemplum, ut in rectè factis non desinamus progredi, etiamsi totum mundum nobis aduersum animduerterimus. Miserum itaq; hunc Christus sanat, potentiam suam diuinā, promtißimam iuuandi uoluntatem erga miseros, & officium suum, ob quod in mundum uenerat, declarans. Deinde ueram Sabbatismi rationem explicat,

plicat, & facto suo ueluti definit uerum Sabbatismum. Quare ut simul arguit & Pharisæorum superbiam & in scripturis inscitiam: ita ad ueram humilitatem hortatur. Hæc de summa præsentis Euangelij. Loci autem sunt tres.

I. De Sabbato atq; eius ueris operibus.

II. De miraculo, quo confirmatur uerus usus Sabbati.

III. De uera humilitate.

DE PRIMO.

Cùm Dominus Sabbato inuitatus esset à quodã Pharisæo, & offerretur hydropicus quidam ante illum, quærit ab illis, qui sibi plus alijs sapere uidebantur, nunquid liceat Sabbato curare. Ideò autem hanc quæstionem proponit, quia sicuti alias scripturas suis corruptelis, ita etiam Sabbatismum infecerant Pharisæi. Verùm quia quæstio est de Sabbato, nos doctrinam integram de Sabbato proponemus, & quatuor ordinè dicemus. 1. cur Deus Sabbatum instituerit. 2. quisnam sit uerus usus Sabbatismi Iudaici. 3. qualia nostra festa esse deceant. 4. de ueris Ecclesiæ ceremonijs & earum finibus.

Cur ergo Deus Sabbatum instituit? Quinq; causæ præcipuæ numerantur: quarum prima est, ut esset perpetuum symbolum quietis Dei post creationem mundi, quem sex diebus cum omnibus suis ornamentis & contentis creauit. Hæc causa aßignatur Genes. 2. ubi Moses ait Dominum præcepisse Sabbatum sanctificari, quia eo die à creatione quieuit.

euit: ſeptimus dies eſt Sabbatum Domini: ſex enim diebus fecit Dominus Deus cœlum & terram. Secunda cauſa inſtituti Sabbati fuit, ut eſſet figura et antitypon ſabbatiſmi Chriſti. Figurabat.n. Sabbatum, ꝙ Chriſtus uerum Paſcha et noui cœli et nouæ terræ creator requieſceret in ſepulcro die ſabbati, & ageret uerum Sabbatiſmum. Quapropter ſeuerè præcepit populo Iudaico ut Sabbatum obſeruarent. Et ſapientiæ ſuæ conſilio inſcrutabili ordinauit, ut Chriſtus uerus agnus Paſchalis in ipſo die Paſchatos mactaretur et occideretur, & proximum Sabbatum requieſceret in ſepulcro. Tertia, fuit etiam inſtitutum Sabbatum, ut eſſet ſymbolum promiſſionis. Promiſit. n. Deus ſuo populo Sabbatiſmum, id eſt, requiem. Ieſai. 14. Et erit in die illa, cùm requiem tibi dederit Deus à labore tuo, & à cōfuſione tua, et à ſeruitute dura, qua antea ſeruiſti. Triplicem aũtem requiem expectabit populus Dei. Primam à labore præſentium ærumnarum in hac uita. Secundam à tentationibus quibus nos propria concupiſcentia et Diabolus adoritur. Tertiam à ſeruitute diaboli, ut ille nunquam poſſit nos redigere in ſuam ſeruitutem, et durum iugum. Quarta, ut eſſet certum tempus docendi, et diſcendi uerbum Dei, ſeu ut eſſet tempus, in quo fieret publica Religionis profeſſio, in qua pij conſolationem caperent, & rudes erudirentur ad pietatem. Iſai. 58. Si uocaueris Sabbatum delicatum: tunc delectaberis ſuper Domino. Iob cap. 22. Tunc ſuper omni-

potentem delicijs afflues et eleuabis ad Deum faciem tuam. Non enim ad ludendum et potandum: sed ad laudandum & orandum Deum institutum est Sabbatum. Vnde Augustinus uerè dicit, tali die minus malum esse arare, quàm ludere. Quinta politica est, quæ populo Dei Deut. 5. commendatur his uerbis: Obserua diem Sabbati, ut requiescat seruus tuus, et ancilla tua et tu. Et postea: non facies in eo quicquam operis, tu, et filius, & filia tua, seruus et ancilla, bos et asinus, & omne iumentum tuū. Atq; ita habemus et ueras causas, et uerum usum Sabbati Iudaici. Etsi aūt Iudaicum Sabbatum unà cum alijs ceremonijs Mosis abolitum est et abrogatum, quantum ad septimæ diei septimanæ obseruationem attinet: tamen quantum ad usum attinet est perpetuum, utpote quod & iuris diuini et naturalis est. Vt enim Deus uult coli & suum uerbum sonare: ita natura dictat omnino necessarium esse, ut sit quodam tempus sacris rebus destinatum. Necesse est igitur certos ordinari dies, in quibus fiant publici congressus certis horis, & doceatur discaturq; uerbum Dei, quò omnia fiant in Ecclesia ordinatè & decenter, ut Paulus Corinth. docet.

1. Corinth: 14.

Porrò in nostris festis duo sunt obseruanda: Vnum quid sit uitandum: Alterum, quid sit faciendum. Vitāda sunt tria. 1. Externus labor, idq; ideò, ut animus totus poßit uacare cultui diuino, hoc est, ut uacet audire uerbum, illud discere & meditari. Proinde magistratus officium est curare, ne serui-

libus

libus operib. impediatur cultus Dei isto tempore. Verùm hìc sciendum est, quatuor esse exceptiones, quæ laborãtes isto tempore excusant. 1. Necessitas: Nam et Dominus excusat discipulos suos uellicantes spicas die septimo Mat. 12. 2. Vtilitas Ecclesiæ, sicut sacerdotes fecerũt in die Sabbati omnia, quæ in Ecclesia uidebantur necessaria, non impediti Sabbati religione. 3. Proximi utilitas et salus, quare et Dominus curat hunc hydropicum die Sabbati. 4. Superiorum autoritas, quibus obtemperandum est. Verùm superiores caueant, ne se superiorem offendant, dum inferiores se nimiùm grauant.

Habemus quæ sunt in nostris festis uitanda: nũc quid in illis faciendum sit uideamus. PRIMVM itaq;, quoniam Iudæi occupati erant in mactandis sacrificijs et offerendis, mactemus et nos sacrificia propriorum corporum, & offeramus uitulos labiorum nostrorum: agamus seriam pœnitentiam: glorificemus Deum corde, ore, confeßione & moribus: offeramus thymiama cordis nostri, id est, fidem & spem: offeramus sacrificium beneficentiæ, quo sacrificij genere (ut inquit Apostolus ad Hebræos) exhilaratur Deus: simus ad dandam Eleemosynam impigri: foueamus Ecclesiæ imbecillia membra: sanemusq; ea quantum id fieri potest, idq; exemplo Christi aliorumq; sanctorum, qui se in ueris Sabbati operibus exercuerunt.

Restat ut nonnihil dicamus de ceremonijs. Ceremoniæ sunt ritus & ordinationes ad regendam

Ecclesiasticam politiam institutæ. Hæ si sunt licitæ (de impijs enim ceremonijs nihil dicam) aut habent apertum uerbum Dei, ut Baptismus et cœna Domini: aut faciunt reuera ad conseruandam doctrinam et politiam Ecclesiasticam, et sunt à Senatu Ecclesiastico ordinatæ, uel à pio magistratu. Hæ ceremoniæ duos habent fines. Sunt enim ordinatæ decori & ordinis gratia. Decori partes sunt duæ: Prior est, ut excitemur ad pietatem illis adminiculis: Posterior, ut modestia et grauitas in pietatis tractatione eluceat. Ordinis partes sunt tres. PRIMA, ut præsidentes habeant certam regulam agendi. SECVNDA, ut auditores assuefiant ad obedientiam & disciplinam. TERTIA, ut benè composito Ecclesiæ statu paci & tranquillitati consulatur. Hæc sint breuiter de ceremonijs pijs dicta, et eorum finibus & finium partibus.

DE SECVNDO.

Secunda doctrina, quam proponit hoc Euangelium, est de miraculo, quo sanatus est hydropicus. In hoc Euangelio sunt quatuor obseruanda: Quæstio, sanatio, defensio facti, & usus.

Quæstio ab ipso Christo proponitur, an liceat Sabbato curare. Ad hanc nihil respondent Pharisæi. Si enim negassent licere, uisi fuissent crudeles in miserũ hydropicum. Si affirmassent, transgressores legis se esse timuissent. Tacent igitur, ut explorent quid Dominus uelit facere. Si nõ sanasset, dixissent illum uel non potuisse, uel noluisse huic

afflicto

afflicto opem ferre. Si sanasset, putarent se habuisse iustam causam accusandi Christũ, tanquam transgressorem Sabbati, adeoq; legis diuinæ contemtorem, Hic utrinq; est periculum. Sed Dominus non moratus illorum Sophisticam, apprehendit hunc miserum hydropicum, eum sanat, intuentibus Pharisæis, atq; sanum dimittit. Quo facto, ut in principio dixi, declarauit potentiam, uoluntatem, & officium suum. Nunc sequitur tertio loco defensio facti. Cuius, inquit, uestrum bos aut Asinus in puteum cadit, & non extrahit illum die Sabbati. Quasi dicat, aut licet curare hominem in die Sabbati aut non licet. Si licet: cur me obseruatis tanquam legis transgressorem, si hoc facio? Si non licet: cur asinos & boues seruatis uos die Sabbati? quid illi contrà? & non poterant (inquit Euangelista) ad hæc respondere. Sed quis usus est hydropici huius sanati à Christo? Duplex, Vnus generalis, de quo dixi, uidelicet ut hoc miraculo Christus ostenderet suam potentiam, uoluntatem, officium, ueritatem suæ doctrinæ, & inde fides in spectatoribus confirmaretur. Alter specialis. Nam hic hydropicus ex sua haud dubiè intemperantia inciderat in hunc morbum. Quare & nos discamus, quòd Christus non contemnit eos, qui se sua culpa coniecerunt in morbos, modò hunc hydropicum imitentur, hoc patiuntur se ab illo tangi & sanari, hoc est, si cordis affectu Christum accedant, si ipsius uerbo credunt, agunt pœnitentiam, agno-

scunt iustam iram Dei, si propter Christi meritum precantur culpæ condonationem, & plagæ aut sanationem, aut mitigationem.

DE TERTIO.

Dicebat autem ad inuitatos, qui primos accubitus elegerunt: cùm inuitatus fueris ad nuptias &c. Vt hac parabola superbiam damnat: ita ueram humilitatem quæ est rarißima uirtus docet: de qua hoc ordinè dicam. Primùm, quid sit humilitas. Deinde, quot sint eius genera. Tertiò, quas habeat causas, cùm efficientes, tùm impedientes. Quarto loco, quis sit fructus & quæ præmia ueræ humilitatis.

Quantum ad primum attinet, ut sciamus quid sit humilitas, debemus uidere quos scriptura humiles uocet. Vocat autem Paulus humiles, quos Christus uocat pauperes Spiritu, quales sunt, qui omnis propriæ uirtutis, sapientiæ et iusticiæ fiducia, exinaniti, quicquid boni est ad solum Deum referunt. Proinde humilitas est uirtus, qua uerißima nostri agnitione nobis ipsis uilescimus, omnis propriæ uirtutis, sapientiæ, iusticiæ fiducia exinaniti, nos coram Deo prosternimus, ac in eo solo omnia bona per Christum quærimus. Illustre exemplum est in Magdalena, in latrone, in publicano, in Dauide & alijs multis sanctis. Hæc uera est humilitas, de qua Christi promißio est intelligenda: Beati pauperes spiritu. Habemus quid sit humilitas: iam quotuplex sit uideamus. Est itaq; humilitas duplex: una, qua coram

Math: 5.

Math: 5.

coram Deo nos prosternimus: altera, qua coram hominibus nos submittimus: sed cauendum est, ne superbia laruam humilitatis inducat, quam si homo detrahere non potest, Deus certè eam pudefaciet. Sed, illa larua omissa, dicamus de uera humilitate, quæ Deum & hominem respicit. Humilitas coram Deo est uerus timor Dei, ex agnitione nostræ infirmitatis & bonitate Dei erga nos natus: qualis fuit humilitas Manaßis in carcere, qui posteaquam genua corporis propter angustiam carceris flectere non potuit, flexit genua cordis. Ita Abraham se humiliauit, quando se puluerem & cinerem fatebatur. Vera humilitas coram hominibus est uera dilectio, qua nos nemini præferimus superbè, sed omnibus nos sincerè accommodamus. Huius humilitatis exemplum maximum habemus in Filio Dei, cuius exemplum ut imitemur, monet Paulus Philip. 2. Ita humilis fuit beata uirgo, Anna prophetissa & multi alij.

Iam de causis, sicuti promisi tertio loco, dicendum est, quæ sunt sanè multæ. PRIMA, Mandatum Dei. Primùm enim præceptum requirit humilitatem erga Deum: tota secunda tabula requirit humilitatem erga hominem. SECVNDA, Exemplum Christi, unde Paulus Philip. 2. Hoc sentite in uobis, quod et in Christo, qui cùm esset Deus, assumsit formam serui. TERTIA, Consideratio tui ipsius, quid fueris ante ortum, quid sis ab ortu ad occasum, quid futurus sis post hanc uitam.

Fuisti semen & sanguis in utero materno, iam es in deserto miseriarum huius uitæ, & tandem esca eris uermium. QVARTA, quòd bona, si quæ habes, non tua sint, sed Dei, tibi in aliorum bonum collata. Si ergo inde superbis, aut malè eis uteris, pœnæ tibi horribiles metuēdæ sunt. QVINTA, cogitatio quòd Deus poßit tibi auferre quicquid habes donorum, si illis abusus fueris, & illi soli laudem non tribueris. SEXTA, quòd multi qui minora dona uidentur habere, quàm tu, sæpè utiliorem operam collocent Reipub. & Ecclesiæ, quàm tu. Nam ut Deus est robur panis: ita uis, qua aliquid gratum illi fit. Atq; istæ sunt causæ sex, quæ coniunctæ ueram humilitatem efficiunt: quam impediunt duo mala: contentio & inanis gloria. Quare Paulus Phil. 2. ait: nihil ex contentione aut inani gloria, sed per humilitatem alij alios se ipsis existiment excellentiores. Qui enim contendendi libidine laborant, ut destituūtur caritate, ita uera humilitate sunt uacui: & ex diametro pugnat cum humilitate inanis gloria. Habemus iam, quid sit humilitas, quotuplex & quas habeat causas: nunc sequitur, quod quarto loco promisi me dicturum, de eius præmijs & germanis fructibus.

Qui uerè humilis est, triplicem fructum, Primùm coram Deo, secundum coram hominibus, tertium in seipso, consequetur.

Coram Deo hic primus fructus est, quòd uerè humilis habeat Deum in se habitantem: Vnde Isai-

as 57. in sancto habitans, cum contrito & humili spiritu. Et 66. Ad quem respiciam, nisi ad contritum spiritu & trementem sermones meos. Luc. 2. Deus exaltat humiles. 1. Pet. 5. Deus superbis resistit, humilibus dat gratiam.

Esaiæ.

Coram hominibus percipit humilis hunc fructum. Quemadmodum superbus ab omnibus contemnitur: ita uerè humilis ab omnibus honoratur: eum honestum nomen & fama comitatur.

In seipso hos percipit humilis dulcißimos fructus. 1. humilitas est mater pudiciciæ et patientiæ, 2. est uia ad sapientiam, Prouerb. 11. Vbi est humilitas, ibi & sapientia. 3. est custos timoris Dei et fidei. 4. est opitulatrix inuocationis & ueluti exauditionis in Domino conciliatrix. Psal. 101. Prospexit Dominus in orationem humilium. 5. humilitatem gloria comitatur, Matth. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Matth. 24. Qui se humiliauerit, exaltabitur. Prouerb. 29. Humilem spiritu suscipiet gloria, non quòd humilitas ista mereatur: sed quòd ista contingant humilibus propter humilitatem Christi, cui gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XVIII.

TRINITATIS, Matth. 22.

Hoc Euangelium agit de duob. præcipuis artib. Religionis nostræ, de Lege et Euangelio, et de Christo Messia eiusque persona.

CVm audissent Pharisæi, quòd obturasset Iesus os Saducæis, conuenerunt in unum

Ep.: Beati immaculati

num, & interrogauit eum unus ex eis, legis doctor quiſpiam, tentans eum, & dicens: Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege? Ait illi Ieſus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc eſt primum & magnum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum perinde atq; teipſum. In his duobus mandatis tota Lex & Prophetæ pendent. Congregatis autem Phariſæis, interrogauit eos Ieſus dicens: Quid uobis uidetur de Chriſto? cuius filius eſt? Dicũt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo ergo Dauid in ſpiritu uocat eum Dominum? dicens:

dicens: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: Donec ponam inimicos tuos, subsellium pedum tuorum. Si ergo Dauid uocat eum Dominum, quomodo filius eius est? Et nemo poterat ei respondere quicquam, neq; ausus fuit quisquam ex eo die eum amplius interrogare.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet summam doctrinæ Christianæ, uidelicet doctrinā Legis & Euangelij. Pharisæus proponit quæstionem de Lege, Christus rursus de Euangelio: sed diuerso consilio. Pharisæus enim de lege interrogat tentandi & calumniandi causa: Christus aūt eo animo quærit de Euangelio, ut errantes Iudæos & Pharisæos deducat in ueram Legis & Euangelij cognitionem. Illi enim quia putârunt homines ex legis operibus iustificari, Euangelium contempserunt, putantes non esse opus alia doctrina ad salutem consequendam, quàm Legis, quorum errorem confutat Christus. Vide hîc Christi bonitatē. Tametsi Pharisæi ex malicia interrogant: tamen Christus ex officio respondet, & tradit absolutā doctrinam de Lege & Euangelio. Proinde summa Euangelij est, quòd Christus totam Legem & Prophetas reuocet ad hæc duo capita, quæ sunt dilectio DEI & dilectio proximi. Deinde de Meßia quærit, hoc est, de seipso, ut ostendat qualis sit, nimirum Deus & homo,

homo, qui ideò promissus erat patribus, ut destrueret opera Diaboli, & benedicerentur in ipso omnes cognationes terræ, qui sacerdos effectus iram Dei placaret, soluto precio pro nobis. Loci tres:

I. De Saducæis, quibus Dominus os obstruxit.
II. Quæstio de legis summa, et norma cult9 Dei.
III. Quæstio de Meßia.

DE PRIMO.

Pharisæi audientes, quòd silentium imposuisset Saducæis, conuenerunt in unum. Tametsi Pharisæi & Sadducæi inter se diuersam religionem, & diuersas opiniones defendebant: Tamen in hoc conueniunt, quòd utriq; se Christo opponant. Herodes & Pilatus fuerunt hostes: uerùm in hoc conueniunt, quòd ambo cupiunt Christum è medio sublatum. Ita impietas conspirat aduersus Christum & eius sanctum Euangelium. Quantum autem ad id, quòd dicit Christum silentium imposuisse Sadducæis, attinet, sciendum est, quòd Sadducæi, qui negârunt animas uiuere post mortem, & sustulerunt resurrectionem mortuorum, Christum impugnârunt, ut uel suæ sententiæ subscriberet, uel exponeretur ridendus rudi populo, qui ab istis doctoribus erat seductus. Adorti sunt ergo Christum hoc modo: si resurrectio mortuorum erit, multa incommoda, multa dißidia, & magnæ absurditates sequentur. Hoc ita probare conantur. Mulier quædam apud nos fuit, quæ nupserat septem uiris, uni post alterum: iam si futu-

ra est

ra est resurrectio mortuorum, resurget ista mulier, resurgent & septem mariti, quos habuit illa. Iam si unus ex illis ei adhæserit, alij mouebunt ei lites, si omnes simul cum illa unà habitauerint, nihil erit mulieri molestius & uiris difficilius. Cùm igitur hæc absurda sequerentur resurrectionem mortuorum, malè asseritur resurrectio mortuorum. Hæc fuit eorum ratiocinatio, quorum officium erat rectè populum instituere de spe uitæ æternæ, à qua perfidè homines auocant, & tamen iusti uideri uolunt. Sed his Christus os obstruit, & ita silentium imponit, ut conuicti uerbis Christi, non habeant quod dicant. Hos ergo reprehendit, confutat & docet. Reprehendit quòd ignorent scripturam, & tamen uoluerint esse scripturæ doctores. Confutat manifestè proposito exemplo: Deus est Deus uiuorum: Deus est Deus Abraham, Isaac & Iacob: Ergo Abraham, Isaac & Iacob uiuunt. Sed si illi uiuunt: uiuũt, aut secundum corpora, aut animas: non secundum corpora, quia illorum sepulcra nostis, igitur secundum animas, quas uos mori cum corpore falsò dicitis. Nunc autem animæ uiuunt, ut suo tempore redeant in corpora, ut qui bona fecerant in hac uita, mercedem recipiant, & qui mala, luant supplicia iusta. Hæc summa est confutationis. Quid docet? Duo. Vnum, quòd mortui resurgant potentia & uirtute Dei, cui nihil impoßibile est. Potuit ex nihilo omnia creare, cur non poterit animas ad corpora reuocare, præ-

sertim

Exod: 3. cap
Hic syllogisinus
ē 3. figuræ in
modo Datisi

sertim cùm illud & decreuerit & ipsius iusticiæ & gloriæ intersit. Paulus Phil. 2. ait: Nos expectamus saluatorem de cœlo Christum Iesum, qui transfigurabit nostra contemta corpora, ut fiant conformia glorioso corpori ipsius, per eam potentiam, qua potest sibi omnia subijcere.

NBenè.

Cùm igitur ratio nostra incipit disputare de resurrectione, opponamus illi quatuor. Decretum Dei, omnipotentiam Dei, iusticiam, & gloriam Dei.

Decretum, quia ordinauit & proposuit se uelle excitare mortuos. Hoc decretum, quia Deus est immutabilis, nunquam antiquabit. Et extant huius decreti quædam exempla. Christus Dominus resurrexit à mortuis: Enoch uiuus in cœlum translatus est: Helias in curru ardenti in cœlum uiuus subuectus est.

Genes: 5.
2. Reg: 2.

Omnipotentia opponatur rationi, quæ putat impoßibilem esse resurrectionem mortuorum. Si.n. non poßit facere quæ decreuit, non esset omnipotens. Si non omnipotens, neq; Deus dici posset.

Iusticia est, ut reddat benè meritis præmia, & impijs supplicia. Iam uidemus quòd in hac uita, pijs ut plurimum malè sit, impijs uerò benè. Sed nũc cùm iusticia Dei requirat, ut benè bonis sit, & malis malè, & id non fit in hac uita, necesse est aliam uitam restare, in qua Deus iuxta suæ iusticiæ normam pijs uitam æternam, impijs uerò infernales pœnas reddat.

Gloria

Gloria Dei etiam opponenda est Sadducæorum opinioni & rationi nostræ. Deus condidit hominem in suam gloriam, ut se perpetuò prædicet & glorificet: quod sanè non fieri posset, nisi esset resurrectio mortuorum.

Præterea docet Christus Sadducæos de statu hominum post resurrectionem. Non erit illic usus coniugij, non erit procreatio sobolis, sed uiuent perpetuò in omni æternitate casti, sicut Angeli Dei. Quare non est metuendum bellum inter maritos multos, qui unam et eandem uxorem unus post alium in hac uita habuerunt. Hæc sint dicta de Sadducæis, confutatione errorum eorum, et confirmatione nostri de resurrectione mortuorum: cuius fidem in nobis confirmabunt, decretum Dei immutabile, potentia, qua sibi omnia subijcere potest, iusticia, qua reddit unicuiq; iuxta facta sua, gloria, quæ illi redditur à sanctis in omni æternitate.

DE SECVNDO.

Procedit Pharisæus, interrogat Christum quodnam sit summum legis preceptum. Dominus respondet: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex totis uiribus tuis, hoc est maximum & primum mandatum. Secundum est huic simile: Diliges proximum tuum sicut teipsum, In his duobus mandatis tota Lex & Prophetæ pendent. Id est, quicquid Prophetæ & Moses de uero cultu DEI docent, sub his

duobus

folio 617. linea 10.

duobus capitibus continentur. Cùm nuper Dominica decimatertia Trinitatis & sæpè aliâs de lege Dei dixi, quæ sit: quis eius usus: quòd nemo poßit ei satisfacere: & quomodo pijs sit abrogata, nolo hìc eadem repetere, sed duo dicam: Vnum cur Christus secundum mandatum de diligendo proximo, dicit simile esse primo, de diligendo Deo. Deinde, quia Christus dicit, totam Legem & Prophetas in his duobus mandatis pendêre, idq; ideò, quia quicquid Moses & Prophetæ docuerunt de cultu Dei, his contineatur: dicam pauca de uero cultu Dei, ut nobis certa eius ratio constet.

Quantum ad primum attinet, sciendũ est, quòd secundum præceptum de amando proximo non dicatur simile primo uel ordine, uel obiecto, uel gradu dilectionis. Nam ordine primum præceptum prius est. Obiectum primi præcepti est Deus, ut secundi præcepti obiectum est homo proximus. Gradus dilectionis requirunt, ut summum bonum maximè ametur: deinde reliqua quæq; suo ordine iuxta suæ dignitatis gradus. Non est ergo secundum primo simile ordine, obiecto, aut gradu dilectionis. Quomodo ergo est simile? Primùm affectu dilectionis, quia utrumq; requirit puram dilectionem. Deinde obligatione. Nam utrumq; nos obligat uel ad obedientiam, uel ad pœnam. Postremò consecutione obedientiæ. Qui enim dicit se diligere Deum et proximum suum odit, mendax est, ait Apostolus Iohannes. Hoc sit breuiter dictum, quomodo secun-

1. Joan: 4.

dum

dum præceptum sit simile primo de diligendo Deo: nunc de uero cultu Dei dicam, quoniam de dilectione Dei & proximi præcepta, materiam cultus Dei continent.

Vt igitur doctrinam de uero Dei cultu melius intelligamus, quatuor quæ ad eius explicationem faciunt ordine dicam. 1. tradam regulam, ad quam exigendus & probandus est cultus Dei. 2. ostendam cultus Dei solidum fundamentum. 3. quodnam opus rectè dici poßit cultus Dei aperiam. 4. indicabo, quinam homines uerum cultum Deo præstare poßint. His quatuor ritè cognitis, constabit nobis quænam sit uera colendi Deum ratio.

Vera doctrina de uero cultu Dei.

Quantum ergo ad regulam cultus Dei attinet, hoc statuatur pro generali et immota regula, quòd nullus cultus Deo placeat, nisi quem ipse instituit. Hanc regulam nõ omnes recipiunt, quare nobis est firmis fundamentis munienda. Primùm itaq; Deus apud Isaiam Prophetam, & Christus in Euangelio hanc regulam confirmat his uerbis. Frustra me colunt docentes doctrinas mandata hominum. Et Spiritus sanctus per os Pauli Colos. 2. damnat omnem cultum, quem homines sibi fingunt. Et Dominus apud Ieremiam dicit: In præceptis meis ambulate. Deinde impoßibile est placere Deo sine fide. Cultus autem præstatur, ut placeat: quare ex fide fieri eum necesse est: ex fide autem fieri nequit, nisi habeat mandatum et manifestum uerbum. Fides enim ex uerbo pendet. His certißimis rationibus ita con-

Vera colendi Dei ratio in 4. consistit.

Esaiæ 29.

Math: 15.

Ezech: 20.

Ebreor: 11.

firmatur regula cultus Dei, ut qui contradicere pergit, stultior esse uideatur, quàm qui negat solem exortum esse, cùm sit clarissimus dies. Hanc igitur regulam firmiter teneamus, nec sinamus eam à nobis extorqueri ulla sophistica.

Huius regulæ usus est multiplex. 1. hac regula stabilitur autoritas legislatoris. Vbi enim in repub. liberum est unicuiq; condere leges, uilescit autoritas superioris Domini. Hanc autoritatem sibi uendicat Dominus in præcepto primo, cùm inquit: Ego sum Iehoua Deus tuus &c.

Secundus usus huius regulæ est, q liberet hæc regula ab errore, ne erremus in colendo Deo.

Tertius est, q impediat superstitiones et petulantiam hominum, in excogitandis nouis cultibus.

Hactenus de regula cultus Dei sit dictum, uidelicet quòd nullus cultus Deo placeat, nisi quem ipse instituit, & de huius regulæ confirmatione usuq; : nunc quod secundo loco proposui, breuiter dicam de fundamento cultus Dei.

Fundamentum autem hoc positum est cùm in cognitione Dei uera, tùm in cognitione nostri ipsorum. Cognitionem Dei consequimur uerbo & testimonio uerbo addito. Vtrumq; enim nos docet. 1. quòd Deus sit fons omnis uirtutis, sapientiæ, iusticiæ & ueritatis. 2. quòd illi omnis gloria tribuenda sit. 3. quòd ad iuuandum sit promtissimus. 4. quòd uelit omnes ad se confugere in quouis periculo. Cognitionem nostri consequimur ex duabus

rebus: ex consideratione imaginis Dei, ad quam homo creatus est, & ex præsentium uirium nostrarum æstimatione. Consideratio imaginis deducit nos ad cogitationem finis, propter quem creati sumus homines rationales, monstratq; officium, in quo nos perpetuò occupari decet, nimirũ ut referremus imaginem Dei in omni sanctitate & puritate. Æstimatio præsentium uirium cogit nos fateri, quòd nequaquàm debitum officium præstare ualeamus. Pertinet igitur hæc duplex cognitio eò, ut Deo quidem omnem gloriam tribuamus: nobis uerò omnem gloriandi materiam adimamus: monstratq; nobis hæc cognitio nostras sordes & imbecillitates. His ita explicatis de regula cultus Dei & eius uero fundamento: accedam ad illud, quod tertio loco proposui, & clarè definiam quis sit cultus Dei.

Est itaq; cultus Dei opus mandatum à Deo, factum ex fide, in celebrationem gloriæ Dei principaliter. Hîc primùm indicatur, quæ opera sint cultus Dei, nempe sola illa, quæ Deus in lege sua præcepit, quemadmodum ex regula suprà tradita clarè liquet. Deinde additur fides, unde opus debet procedere. Est enim illa omnis operis boni effectrix: idq; ideò, quia nullum opus potest placere Deo, nisi prius persona placeat: placet autem persona fide. Sacrificat Cain: sacrificat Abel. Vterque habuit mandatum Dei: sed sacrificium Cain non fuit cultus Dei, sicut Abelis fuit. Quare? quia

Cain fidē non habuit, Abel uerò habuit. Dant eleemosynam Cornelius Act. 9. & Pharisæus. Vterq; mandatum habuit: sed opus Cornelij fuit cultus Dei, quod ex fide profectum est. Pharisæi uerò fuit abominatio, quia persona Deo non placuit. Duo rustici arant agros, hic Deo cultum tribuit arans in timore Dei, expectans benedictionem à Deo: Alter non placet, quia fide & timore Dei uacat. Vterq; tamen habet mandatum operis: In sudore uultus tui uesceris pane tuo. Ancillæ duæ præstant obedientiam suæ heræ fortè in uerrendo pauimento, & ambæ habent mandatum Dei: sed illa, quæ fidem ad laborem affert, cultum Deo reddit: quæ uerò fide destituitur, facit quidem quod debet ex officio, sed eius opus cultus Dei dici non potest.

Genes: 3.

Præterea opus mandatum, & ex fide factum, debet tendere in gloriam Dei principaliter. Hoc confirmatur Isaiæ testimonio: omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum, formaui eum, feci eum. Sed quid est Deum glorificare? Breuiter, est illi omnem gloriam tribuere, & eum corde, ore, confeßione & moribus celebrare.

Sequitur quod quarto loco me dicturum promisi, scilicet quinam poßint Deo uerum cultum præstare. Hoc tametsi ex superioribus colligi potest, tamen illud hìc breuiter dicam. Illi soli Deum colere possunt, qui habent ad illum accessum: soli autem filij Dei habent ad illum accessum: Quare illi possunt soli Deo uerum cultum præstare. Sunt

autem filij, omnes qui credunt in nomen eius, Ioh. 1. & hi per fidem accessum habent ad Patrem, Rom. 5. Et ea de causa Christus docens suos orare, iubet dicere: Pater noster qui es in cœlis, significans tantùm filios inuocare posse. Hæc de uero cultu Dei sint dicta, cuius summa continetur dilectione Dei, & dilectione proximi: nunc restat ut dicam de tertia doctrina.

DE TERTIO.

Quid uobis (*inquit*) uidetur de Christo, cuius filius est? Dicunt ei, Dauidis est filius. Pharisæi putârunt se iustos esse Lege: quod si uerum fuisset, frustra Christus promissus fuisset. Sic enim Paulus Galat. cap. 2. ait: Si iusticia est ex Lege, Christus frustra mortuus est. Quærit igitur Dominus de Meßia, id est, Christo, ut ea mentione excitet eos ad cognoscendum & meditandum finem legis, & cogitandum cur Meßias esset promißus. Quòd si rectè fecissent, ita fuissent ratiocinati: Meßias est promissus, ut tollat peccatum, sicut ipse Isaias testatur: Ipse languores nostros tulit. Genes. 15. In semine tuo benedicentur gentes. Ergo necessum est, ut non tantùm sit homo filius Dauid: uerumetiam Deus Dominus Dauidis, quemadmodum & Psalmus testatur: Dixit Dominus Domino meo. Ex hac ratiocinatione & rectè de Lege & rectè de Christo iudicassent, & Christum ut uerum saluatorem fuissent amplexi, cui sit honor in secula seculorum, Amen.

Esaiæ 53.

psal: 110.

DOMINICA XIX. TRINITATIS, *Matth.* 9.

IEsus ingressus nauem, traiecit, ac uenit in suam ciuitatem. Et ecce, adduxerunt illi paralyticum in lecto decumbentem. Cumq́ uidisset Iesus fidem illorum, dixit paralytico, Bono animo esto fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam è scribis dicebant intra sese, hic blasphemat. Et cùm uidisset Iesus cogitationes illorum dixit: Quare uos cogitatis mala in cordibus uestris? Vtrum enim est facilius dicere, Remittuntur tibi peccata, an dicere, Surge & ambula? Vt autem scia-

tis,

tis, quòd potestatem habeat filius hominis in terra remittendi peccata, tunc dicit paralytico, Surge, tolle tuum lectum, & abi in domum tuam. Et ille surrexit, abijtq; in domum suam. Turbæ uerò quæ uiderant, admiratæ sunt, & glorificauerunt Deum, qui dedisset potestatem talem hominibus.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet unum ex miraculis, quibus Dominus suam potentiam, uoluntatem et officium testatur, & simul confirmat suæ doctrinæ certitudinem. Narratur enim in præsenti Historia, quomodo Christus paralyticum sanet, quod factum nõ excipiunt auditores eodem modo. Pharisæi. n. blasphemant: turba uiso miraculo admonetur de præsentia Dei: confirmatur de Christi doctrina: unde non solùm timorem & fiduciam concipit, uerumetiam ueros edit fidei fructus & prædicat bonitatem Dei. Est proinde hoc Euangelium, ueluti pictura quædam, in qua regnum Christi in hoc mundo depingitur, in quo sunt qui infirmos ad Christum deducunt. Sunt etiam qui murmurant, ut Pharisæi omnibus temporibus. Sunt quoq; qui uerè timent Deum, eumq; ob sua facta glorificant. Inter hos uarios auditores stat in medio Christus, recipit ad se uenientes, neminem ob miseriam contemnit, sanat uulnera, remittit peccata, ac suo Spiritu sancto ueluti balsamo preciosissimo, liuores nostros mitigat & sanat. Hæc summa & hic

scopus est hodierni Euangelij, quod docendi causa, in tres diuidam locos.

I. De ijs qui hunc paralyticum in lecto iacentem ad Christum portant, ut sanet ipsum.

II. Murmur Pharisæorum accusantium Christum, & eius defensio.

III. Miraculorum Christi finis & usus.

DE PRIMO.

Et ascendens Iesus in nauiculam &c. Hîc omnium primùm animaduertenda est occasio miraculi hîc à Domino editi. Christus, inquit, ascendit in nauiculam, transfretauit & uenit in suam ciuitatem, id est, Capernaum. Illic enim frequentius erat. Quæ causa fuit huius profectionis? fuerat in terra Gerasenorum, ubi dæmoniacum curauit, & cùm dæmones peterent, ut sibi liceret in porcos intrare, Dominus annuit, & ita grex porcorum ruit in mare præceps & suffocatus est. Hoc cùm uiderent incolæ, uenerunt ad Iesum rogantes ipsum, ut à se discederet. Pluris enim suos fecerunt porcos, quàm Christum cum suo Euangelio: qui sanè hodie multos socios habent, quos iure uocare possumus Gerasenitas. Duo ergo hîc obseruentur: Vnum, quod nobis uitandum proponitur. Alterum, quod omnibus pijs imitandum commendatur. Vitanda est ingratitudo Gerasenorum, qui pluris petasonem, quàm salutem fecerunt. Quorum similes maxima pars eorum est, qui Christiano nomine gaudent. Imitanda nobis proponitur industria Chri-

Christi, qui quamuis occasionem nactus, pomeria sui regni dilatare studuit. Vt enim hac sua profectione ostendit, quantum hominum sitiat salutem: ita nobis omnibus commendat suo exemplo in officio diligentiam.

Iam sequitur prima huius Euangelij *pars.* Et ecce offerebant ei paralyticum in lecto iacentem, & uidens Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, Remittuntur tibi peccata tua. *In hac prima huius historiæ parte habemus quatuor, quæ obseruare utile fuerit.* Pri*mum exemplum baiulorum.* 2. *Paralyticus ipse.* 3. *respectus Christi in fidem eorum.* 4. *quomodo excipitur paralyticus à Christo.*

In baiulis ex certis indicijs prodit se illorum fides, quæ ita ardet ubicunq; uerè est, ut nullis cineribus eius flāma suffocari poßit. H*æc fides uel inde concepta erat, quòd ipsum docentem & sanantem prius uiderant, uel ex fama, quæ ad eos peruenerat de factis* Iesu, *summa est, quòd sibi persuaserint, quòd afflictos reciperet et iuuaret.* H*æc uiua horum baiulorum fides quintuplicem fructum edit:* quorum *primus est confeßio Christi, quam tum confiteri in tanta hostium rabie fuit arduum & rarum. Secundus, inuocatio, quæ non magis abesse potest à fide, quàm calor ab igni.* O*mnia enim uota credentium, quæ nunquam intermittuntur, sunt inuocationes.* Tertius, *fortitudo animi, quòd se exposuerint periculo uitæ propter confeßionem*

Christi: Nam Pharisæi, Scribæ & præcipui homines in isto populo persequebantur omnes, qui Christo aliquid honoris tribuerunt. Quartus, dilectio proximi, qua sincerè proximum suum complexi sunt. Quintus, labor & molestia propter salutem proximi. Nam non solùm portant illum, quod fuit caritatis intimæ: uerumetiam cùm rectà ad Christum propter turbam uenire non possent, ascendunt tectum & per tabulatum demittunt languentem: quod factum non caruit periculo.

Quid nos hinc discemus? Cum his baiulis uel inuito mundo confiteamur Christum: inuocemus ipsum, cùm pro nobis ipsis, tùm pro alijs: exponamus nos periculo propter ueritatem Euangelij, si res ita postulauerit: intimè diligamus proximum, non solum affectu, sed opere etiam: et nullos detrectemus labores, modò eis prodesse ualeamus.

ALTERVM, quod in hac prima parte obseruandum dixi, est ipse paralyticus, in quo tria sunt obseruanda. Morbus, morbi causa, & quòd se ad Christum portari uoluerit. Morbus fuit paralysis, quæ est ubi alterum latus aut dextrum, aut sinistrum, sensum & motum perdit. Morbus sanè grauißimus, quo totum officium hominis impeditur. Causa morbi duplex: Vniuersalis, quæ est peccatum originis in omnibus hominibus: & specialis, quæ ortum habuit uel ex intemperantia, uel à grauiori aliqua perturbatione animi. Quòd autem se ad Christum portari uoluerit, significat se fidem habere

habere in Christum, quemadmodum & ipsi qui illum portârunt.

Hoc exemplum paralytici imitemur & nos. Morbum nostrum internum & externum agnoscamus, peccatum nostrum fateamur, & cum hoc paralytico sinamus nos ad Christum unicum medicum portari.

TERTIVM, quod in hac prima parte considerandum admonui, est q. Iesus uiderit fidem illorum, hoc est, baiulorum & paralytici. Vnde hæc discamus: primùm, quo sit erga nos Christus affectu. Non enim aliter est erga nos quàm erga hunc paralyticum affectus. Nam non est personarum acceptor Dominus. Deinde, quòd Christus nõ tam magnitudinem peccatorum respiciat, quàm fidem. Hæc impetrat à Christo salutaria animæ & corpori. Quamuis autem existimem hunc paralyticum aliquam scintillulam fidei habuisse: tamen non repugno, si quis dicat baiulos habuisse fidem & non ipsum paralyticum. Non est enim insolens, beneficia corporalia, imò etiam spiritualia impetrari aliena fide. Vt enim aliquis sua sapientia potest efficere, ut alius euadat sapiens: ita qui credit, sua fide potest alijs fidem impetrare. Verùm sicut nemo est sapiens aliena sapientia, sed sua: ita nemo saluatur aliena fide, sed sua propria. Hic ergo discamus & orare pro alijs, ut gratia Dei illis augescat, & petere ab alijs, ut suis nos precibus Deo commendent. Multum enim ualet deprecatio iusti.

Actor: 10.
Ephes: 6.

QVARTVM, *quod in hac prima parte spectandum proposui, est modus, quo hunc paralyticum excepit, qui hisce uerbis exprimitur:* Confide fili: remissa sunt tibi peccata tua. Hic duo *perpendantur: Vnum, cur ita exceperit hunc afflictum: alterum, excipientis oratio.*

Hic *paralyticus petit liberationem à morbo corporis: cur ergo dicit, remissa sunt tibi peccata tua? Magnæ sunt profectò & graues causæ.*

PRIMA *est, ut doceat morbos stipendia peccati esse, ut* Paulus *dicit: stipendium peccati mors.* Et Christus Iohan. 5. *dicit cuidam quem sanauerat: Ecce sanus factus es, caue ne posthac pecces, ne quid deterius tibi eueniat.* Et 1. Cor. 11. *Propter irreuerenter usurpatam* Domini Cœnam, *multi fuerunt mortui & multi infirmi.*

Roma. 6.

SECVNDA, *ut doceat unde sit incoanda curatio corporis, nimirum ab animo, cuius maculæ prius sunt expurgandæ, quàm adhibeas corporis medicinam. Seruemus igitur hunc in nostris morbis curandis ordinem. Primùm agnoscamus morbum:* Deinde *agamus pœnitentiam, et petamus pro pter Christũ remißionem peccatorũ: tum utamur medijs ordinatis in timore* Dei, *et cum gratiarum actione: & agnoscamus medicum ministrũ* Dei *esse, qui uice* Dei *manum nobis curandis adhibet.*

TERTIA, *ut hac oratione* Pharisæos *arguat, qui nec de sua persona, nec officio sincerè iudicârunt. Semper enim sunt, qui in operibus* Dei *quærunt,*

runt, quod cauillentur: quod nos monebit, ne officium nostrum minus diligenter obeamus.

QVARTA, ut hanc occasionem nactus, plenius doceret de sua persona, affectu erga homines, & officio ad quod erat à Patre in mundum missus.

Iam expendamus orationem Domini. Ait enim paralytico: fili confide, remittuntur tibi peccata tua. Hæc uerba filij Dei sunt, quare diligenter sunt expendenda. Hæc uox FILII opponenda est desperationi, quam ei morbus præsens persuadere uoluit. Vox CONFIDE opponenda est maledictioni, quam mala conscientia misero conata est persuadere, PECCATA, inquit, TVA. Hic gratia superabundat peccatum. Vox REMITTVNTVR opponenda est somnio satisfactionis meritorum & iusticiæ legis. Remittuntur, inquit, peccata: beneficium gratiæ huic misero uoce sua accommodat. Habemus ergo hîc doctrinam salutis, remißionis peccatorum, iustificationis & adoptionis. Hæc enim beneficia perpetuò cohærent ita connexæ, ut à se inuicem diuelli nequeant. Fidem requirit: credenti remitti peccatum: absolutum à peccato adoptat in filium, & ut iustum acceptat, quem iustificauit etiam glorificabit; collata æternæ salutis beatitudine. Nec est alia ratio ulla consequendi salutem, quàm quæ in hoc exemplo nobis commendatur. Paralyticus tria facit, agnoscit peccatum suum: agnoscit se iustè puniri ob peccatum: confidit in filium Dei. Christus rursus tria: Remit-

NBenè.

tit peccatum, adoptat in filiũ, et acceptat ad uitam æternam. Tu hoc exemplũ imitare. Agnosce seriò peccatum: agnosce iustum Dei iudicium: & confidito in filium, & uerè senties, quòd Christus sua beneficia sit tibi collaturus. Hæc sint de prima huius Euangelij doctrina dicta: sequitur secunda.

DE SECVNDO.

Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se, hic blasphemat. Et cùm uidisset cogitationes eorum dixit: ut quid cogitatis mala in cordibus uestris? Hîc Scribarum murmur & Christi responsio docent quomodo regnum Christi & Satanæ inter sese concurrunt. Habemus hîc duo: quorum alterum est accusatio scribarum accusantium Christum: Alterum est Christi iustißima defensio. Accusatio scribarum hæc fuit. Iste blasphemus est. Quare? quia dicit se remittere peccata, quod solius Dei est. Est enim usu scripturæ blasphemia, creaturæ tribuere, quod est Dei proprium: Iam dimittere peccatum est Dei proprium, quod uel ex Isaia constat, ubi Dominus per os Prophetæ ait: Ego sum, ego sum, qui iniquitates tuas deleo propter me, et peccatorum tuorum non recordabor ultrà. Hinc iam immota consequentia existimant se concludere Christum blasphemum esse hoc modo. Quicunq; sibi tribuit quod Dei est proprium, est blasphemus: Iste Iesus sibi tribuit, quod est Dei proprium, Igitur iste Iesus est blasphemus. Et profectò uera fuisset ratiocinatio, si Christus

Esaiæ: 43.

stus fuisset scribis similis, hoc est, si merus homo esset & non Deus. Videte quæso quantò sunt nostri Papistæ & Monachi deteriores his scribis. Scribæ uerbo Dei edocti, defenderunt hanc propositionem: Nemo potest remittere peccatum nisi solus Deus: Verùm Papistæ remißionem peccatorum tribuunt sanctorum meritis, mißis & indulgentijs: quæ non communicant gratis: sed uendunt magna pro pecunia. Mirabile sanè mercatorum genus. Vendunt quod non habent: uendunt fumos uerborum & accipiunt aurum, ementibus promittunt cœlum, sed conferunt infernum.

NB.

Sacrificuli mirabiles mercatorum.

Sed quid dicemus de ministris uerbi? Remittunt'ne illi peccatum? Non remittunt ipsi, sed annunciant remißionem peccatorum omnibus, quos inuenerint similes huic paralytico esse, non dant de suo, sed offerunt alienum mandato Christi, offerunt remißionem peccatorum uoce Euangelij. Quicunq; hanc uocem fide recipiunt, remißionem peccatorum accipiunt absq; omni dubio. Dicit enim Christus, qui uos audit, me audit.

Lucæ. 10.

Sed quid Christus ad hanc accusationem facit? Visis cogitationibus eorum dixit, Quid cogitatis mala in cordibus uestris? Quid est facilius dicere: Remittuntur tibi peccata tua, an dicere, surge & ambula. Hic Christus tria facit. 1. uidit cogitationes eorum, quod est solius Dei. Vnde scribæ debebant cogitasse, quòd Christus plus esset, quàm merus homo, nemo enim hominum potest alterius

terius scire cogitationes. Solus.n.spiritus Dei scrutatur profunda cordium. 2. arguit eos. Quid, inquit, cogitatis mala in cordib. uestris? quasi diceret: Vos de me peruersè cogitantes peccatis. Notemus ergo, quòd malæ cogitationes sint peccata. 3. signo uisibili confirmat occultam suam diuinitatem, quasi diceret, uos dicitis: Qui tribuit sibi quod est solius Dei, est blasphemus. Nomini enim Dei et famæ nocet. Hoc sanè uerum esse fateor. Sed quòd me Deum esse non creditis, erratis: quare uos blasphemi estis, non ego. Vt autem hoc ostendam, et conuincam me uerum Deum esse, hunc paralyticum solo nutu sano: quod sanè diuinæ est potentiæ. Si hoc possum diuina potentia, cur non etiam peccata remitterem? Quis potest morbum penitus tollere, nisi qui morbi causam tollit? Iam uestris oculis uidetis me morbum tollere. Cur non etiam creditis me posse auferre peccatum morbi causam? ita Christus ad facta sua prouocat, quæ de ipso testimonium ferunt. Ita enim apud Iohannem dicit: Si mihi non creditis, credite operibus meis, quæ testimonium perhibent de me. Ex hac ergo secunda doctrina tria discamus. 1. perpetuam pugnam esse inter regnum Christi & Satanæ: semper enim murmurat Satan & uarias technas excogitat, ut Christi regnum inuadere poßit, iuxta illud: Tu insidiaberis calcaneo eius. 2. Christum sua sapientia & potentia superare potentiam & cōsilio Satana, iuxta illud: non est sapientia, non est consilium aduer-

N. quod cogitationes malæ sint peccata.

Ioan: 14.

Genesis. 3.

prouerb: 21.

consiliū Sathanæ, sus

ſus Dominum. 3.ut nos ei ſubijciamus,et eũ uerum Deum agnoſcamus & confiteamur cum omnibus, qui in uera pœnitentia ad illum confugiunt.

DE TERTIO.

Videntes autem turbę timuerunt & glorificârunt Deum. Hîc habemus effectum & fructûm huius miraculi apud ſpectatores, quem fructum Euangeliſta ſua hiſtoria ad nos transfert. Sæpè de miraculis Chriſti dictum eſt, ideò hîc pauca dicam. Chriſtus hoc miraculo confirmauit ſuam diuinam potentiam, ſuam paternam uoluntatem erga homines, ſuum officium, quod eſt ſaluare, ad quod eſt miſſus, & ueritatem ſuæ doctrinæ obſignauit tanquam authentico ſigillo & regio. Deinde in auditoribus concepta eſt fides, timor Dei è fide manauit, & ex fide Deum glorificauerunt corde,uoce,confeßione & moribus. Hinc ergo et nos iſta quatuor de Chriſto colligamus,ac unà cum his ſpectatoribus concipiamus fidem,timeamus Deum, glorificemusq; eum, qui eſt laudandus in ſecula ſeculorum,Amen.

DOMINICA XX. TRINITATIS, *Matth. 22.*

Hoc Euangelium pertinet ad 6. partem Catech: scilicet de potestate clavium.

SImile factum eſt regnum cœlorum homini regi,qui fecit nuptias filio ſuo. Et emiſit ſeruos ſuos, ut uocarent inuitatos ad nuptias,& nolebãt uenire. Rurſum emiſit alios ſeruos,dicens:Dicite inuitatis:Ecce prandiũ

Y meum

A° 90. primo concionatus 103. psalm:

meum paraui, tauri & altilia mea mactata sunt, & omnia parata, uenite ad nuptias. Illi autem neglexerunt & abierunt, alius in uillam suam, alius uerò ad negociationem suam. Reliqui uerò tenuerunt seruos eius, & contumelijs affectos occiderunt. Rex autem cùm audisset, iratus est, & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit. Tunc ait seruis suis. Nuptiæ quidem paratæ sunt; sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus uiarum, & quoscunque inueneritis, uocate ad nuptias. Et egressi serui eius in uias, congregauerunt omnes quotquot inuenerunt, malos pariter ac bonos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentibus. Ingressus autem Rex, ut uideret discumbentes, ubi uidit illic hominem non uestitum ueste nuptiali, ait illi: Amice, quomodo huc intrasti, non habens uestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dicit Rex ministris: Ligatis pedibus, & manibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Multi enim sunt uocati, pauci uerò electi.

Math: 20.

ENARRATIO TEXTVS.

Quod Christus perpetuò facit, id etiam in hodierno Euangelio facit. Nam ut bonus & fidelis Pater suos liberos ad uitam honestam hortatur, idq; uarijs modis: Ita Christus Dominus

& Pa-

& Pater futuri seculi non una uia contentus est, sed multas tentat, quò suos in officio retineat. Aliàs enim id agit blandis uerbis, ut cùm apud Matt: 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, et ego reficiam uos. Aliàs paternis promißis, ut cùm dicit: qui uenerit ad me, dabo illi aquam uiuam. Aliàs muneribus, cùm præsentia confert beneficia. Aliàs minis, ut cùm dicit Marci 12. Veniet & perdet colonos istos, et dabit uineam suam alijs. Ad eundem modum in hoc Euangelio, partim minis agit, proposito paradigmate. Minatur enim extrema ijs, qui recusauerint ad suas uenire nuptias induti ueste nuptiali: partim promißionibus, quòd uenientes & ornatos ueste nuptiali uelit magnificè excipere et benè tractare. Proinde huius Euangelij summa est, quòd Christus requirat à suis uitam adeò sancta uocatione dignam, & minetur ijs horrenda supplicia, qui in Ecclesia uixerint sine pœnitentia & sanctificatione, quæ uestis illa nuptialis est, quam hic sponsus requirit. Loci tres:

Ioan. 4.

I. Explicatio parabolæ nuptiarum.

II. Reprehensio eius qui in nuptijs sedet sine ueste nuptiali.

III. Querela Christi: Multi sunt uocati, pauci electi.

DE PRIMO.

Simile factum est regnum cœlorum homini Regi. Vt autem quò nobis fiat dulcius præsens Euangelium, similitudines huius partis uideamus, quæ sunt multæ.

1. petri 2. PRIMA: Regnum cœlorum hoc loco significat Ecclesiam congregatam uoce Euangelij, quod à Petro uocatur gens sancta & regnum sacerdotum, genusq; electum.

1. Timoth 6 psalm: 136. SECVNDA: homo rex significat Deum Patrem cœlestem, quem Paulus Regem Regum et Dominum dominantium appellat.

Math: 3. et 17. Cap: TERTIA: regis filius est Dominus noster Iesus Christus, de quo inquit: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Hunc Dei filium Dauid sponsum nominat ornatum decoro sancto.

psalm: 18. Hos: 2. Capite. QVARTA: huic filio pater nuptias fecit, quando nostra causa eum nasci uoluit ex beata uirgine, qui tanquam sponsus, ut loquitur Dauid, de thalamo suo procedit. Hic Ecclesiam sibi tanquam sponsam adiunxit, & eam sibi desponsauit, iuxta hoc Hoseæ Prophetæ dictum: Sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iusticia et iudicio, & in misericordia, & in miserationibus, & sponsabo te mihi in fide, & cognosces Dominum. Hæ nuptiæ, quantum ad humanum genus attinet incoatæ sunt per sponsalia, mox creatis primis hominibus. Deus enim dum condidit hominem ad sui cognitionem et amorem, dum ornauit primos parentes iusticia originali, impressa eis imagine Dei, hæc sponsalia celebrauit. Verùm hæc sponsalia mox sunt uiolata artibus Satanæ, qui hominem ad nefarium adulterium pellexit, ut deficeret à suo uero sponso, ad turpißimum adulterum diabolum: quam iniuriam

iniuriam ſponſus contemtus ultus eſt, dum adulte=ram nudam ſtatuit, ablata imagine regis & detra=ctis ornamentis nuptialibus. Sed ô admirandam bonitatem ſponſi, ſponſam ſibi ademtam & fœdiſsimè pollutam redimere ſtatuit: atq; ita ſtatim ſpem huius redemtionis facit Pater ſponſi data promiſsione ſeminis, tandem quando uenit plenitudo temporis, emittit Pater ſuum filium, natum ex Maria uirgine, factum ſub lege, ut ſponſam, quæ ſub maledictione Legis erat, redimeret: quod factum eſt, quando ſeipſum precium ſtatuit, quo redemta eſt & erepta è manibus adulteri Satanæ.

Galat: 4.

Quantum autem ad ſingulos homines attinet, initiantur per fidem & baptiſma, quemadmodum ipſe ſponſus ait: Deſponſabo te mihi in ſempiternum, & deſponſabo te mihi in iuſticia & iudicio & miſericordia & miſerationibus, & deſponſabo te mihi in fide, & cognoſces Dominum.

Hoſeæ: 2.

In hac deſponſatione duo in uniuerſum ſpectanda ſunt: Vnum eſt pactio ſponſi & eius promiſsio: Alterũ pactio ſponſæ, qua ipſa obligatur ſuo ſponſo. In pactione ſponſi ſunt tria. 1. beneuolentia & amor ſponſi gratuitus quo ipſam ſpõſam abſq; omni eius merito complectitur. 2. ſignificatio durationis cõiugij inter Chriſtum ſponſum et Eccleſiam ſponſam. Deſponſabo te mihi, inquit, in perpetuũ. Manet igitur perpetuus Eccleſiæ ſpõſus. 3. Enumeratio dotũ, quas ſuæ ſponſæ largitur ſponſus Chriſtus, et numerantur hîc quatuor: Iuſticia, iudicium,

pietas & miseratio. Iusticia propria sponsam suam ornat, dum remißis peccatis, illi suam imputat obedientiam, qua sponsa decora apparet, & pulcra in conspectu Patris sponsi. Iudicio eam ab iniuria uindicat, tuetur, ac errantem in uiam reuocat. Pietate, hoc est, uera storga coniugali eam amplectitur. Est enim pietas hic caritas ex intimis animi receßibus promanans. Miserationibus eandem prosequitur, dum quotidiana condonat errata, et eius calamitatibus afficitur. Hæc quatuor sunt in pactione sponsi. Verùm in pactione à parte sponsæ duo sunt: Agnitio beneficij cum celebratione Dei, & fides qua recumbit sponsa in sponsi pectus, & ab eo omnia bona promissa absq; omni diffidentia expectat. Ex hac mutua pactione, nos doctrinam, consolationem & fiduciam concipiamus, ne fracti ullis aduersis ab hoc sponso deficiamus, qui suam sponsam nunquam deserit, nisi illa prior fidem coniugij perfidè uiolauerit. Deinde hic etiam discimus, quòd quicunq; fidem Christi non habet, non sit Christi, sed est nephario adulterio pollutus. Hinc patet, quàm uerè dixerit Iohannes in sua Apocalypsi: Beati qui ad cœnam agni uocati sunt.

Apocal: 19.

QVINTA: Quinā sint inuitatores ad has magnificas nuptias obseruandū est. Primùm itaq; Deus æternus sponsi pater sua uoce ad has nuptias inuitat. Deinde multi sancti Patres ante diluuiū. Post diluuium Nohe, Melchizedech: Ioseph & Moses in Ægypto: sancti Prophetæ & reges in terra Canaan,

naan: Daniel in Iudæa. Post hos uenit Paranymphus Iohannes Baptista, & digito monstrauit spõsum, qui et ipse cũ Apostolis clamauit & inuitauit ad has nuptias, dicens: Venite, omnia parata sunt.

SEXTA: Apparatus nuptialis est cõsiderandus. Vt enim in nuptijs hominum mactantur tauri, oues, boues & feræ: Ita hîc quoq; nuptiarum apparatus instituitur splẽdidißimus. 1. panis nõ corruptibilis, sed uiuus de cœlo nobis apponitur, de quo qui ediderit, non esurit in æternum. 2. potus adest aqua uitæ. Ita enim ipse sponsus ait: Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo, non morietur. 3. corpore suo & sanguine fatigatos nos refocillat sponsus. 4. ornat nos suis uestibus, dum ipsum per Baptismum induimus. Ita enim Spiritus S. ait per os Pauli: Quotquot baptisati sunt Christum induerunt. 5. bellaria sunt fructus de arbore uitæ, unde uires sponsa habitura est, ut nunquam moriatur.

Ioan. 6.

Galat: 3.

SEPTIMA: Illi autem, inquit textus, recusarunt uenire. Quid? Quæ est hæc ingratitudo? Inuitati nolunt uenire? Quid impediuit eos? 1. Hospes illorum domesticus peccatum inhabitans. Hic hospes suis illecebris detinet eos, quò minus ad has nuptias inuitati ueniant. 2. hostis sponsi, hoc est, diabolus uias occupat omnes, & intercludit uarijs modis accessum ad nuptias. 3. negocia uaria. Alius enim uillam, alius boues, alius uxorem, alius aliud curat: Reliqui uerò tenuerunt seruos eius et occiderunt. Hoc uerißimum esse docet mundi historia.

Ad has nuptias inuitauit Abel, ſed Diabolus emiſſo ſuo ſatellite Cain, ipſum occîdit. Ad has centum & uiginti annos inuitauit Nohe, ſed ab inuitatis deriſus contemnitur. Ad has Ioſeph in Ægypto inuitauit, ſed ab impudica adultera accuſatus in carcerem conijcitur. Ad has inuitauit Moſes, ſed multa patitur ab inuitatis. Ad has nuptias inuitant Patriarchæ & reges ſanctiſsimi, ſed illorum uox ſpernitur. Tandem uenit Paranymphus ipſe Ioannes, ſed ab Herode trucidatur. Ad has inuitat ipſe Sponſus filius Dei, ſed in patibulo crucis ſuſpenditur. Ad has inuitant Apoſtoli, et deinde omnes pij miniſtri uerbi, quos Diabolus adortus, partim Sophiſtica, partim tyrannide, partim hypocriſi necare contendit. Adeò maxima pars mundi ingrata recuſat ad has filij Dei nuptias uenire.

OCTAVA: Quid rex ad hæc? Primùm iraſcitur, quod ſanè non mirum eſt. Vidit enim ſe contemni et ſuas nuptias ab ijs, qui quicquid habent boni, uelint nolint, ei acceptum ferre coguntur. 2. punit corporaliter: id quod mundus ingratus, quem per diluuium occîdit Dominus, expertus eſt. Hoc Sodomiticum incendium teſtatur: hoc excidium Hieroſolymitanum conuincit. 3. punit ſpiritualiter in hac uita tenebris et ignorantia, poſt mortem æternis ſupplicijs. Exempla huius pœnæ ſunt Græcia, Turcia, Italia, & maxima florentiſsimaq; pars totius orbis terrarum. Hoc ſeriò, ſed fruſtra reſipiſcens in inferno teſtatur diues ille Epulo, qui illic æternis pœnis cruciatur.

Lucæ 16.

Nona

NONA: *An rex nuptias, quas instituerat, propter hominum ingratitudinem intermittit? Minime, sed ait seruis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui erant inuitati, non erant digni.* Hoc etsi de *ingratitudine totius mundi intelligi potest: tamen potißimum* Christus hic agit de Iudæorum *ingratitudine, quibus hac oratione comminatur exclusionem à nuptijs filij* Regis.

Ite ergo ad exitus uiarum, & quoscunque inueneritis uocate ad nuptias. *En liberalitatē huius regis.* Iubet *ad nuptias filij inuitare omnes absq; conditione gentis & personarum.* Loquitur *.n. de uocatione gentium ad* Euangelium. Et *diligenter obseruandum est, quod dicit: quoscūq; inueneritis uocate ad nuptias. Sed quando hoc dictū est ministris sponsi? Quando* Christus *dixit:* Ite in mūdum uniuersum, & prædicate Euangelium omni *creaturæ, qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit, qui uerò non crediderit, condemnabitur.* Marci: 16.

DECIMA: *& egreßi serui eius in uias, congregauerunt omnes quos inuenerunt, bonos et malos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentibus.* Hoc *factum est post diem* Pentecostes, *postquam armati fuerunt* Apostoli Spiritu *sancto, & deinde usq; in hunc diem per* Euangelij *ministros.*

DE SECVNDO.

Intrauit autem Rex, ut uideret discumbētes, & uidit hominem non uestitum ueste nuptiali, & dicit ei: Amice, quomodo huc

intrasti, non habens uestem nuptialem? Hic locus primùm docet, quòd in cœtu Ecclesiæ uisibili debeant mali commixti esse bonis, usq; ad extremum diem: id quod etiam parabola de zizanijs docet. Nec est speranda talis Ecclesia in hac uita, qualem Anabaptistæ fingunt. Est enim Ecclesia persimilis agro, in quo crescit cum zizanijs triticum. Quemadmodum enim triticũ ibi manet triticum, etsi plurimum zizaniæ subinde oriatur: Ita Ecclesia sancta manet, tametsi quædam habeat putrida membra. Sũt quidem Ecclesiæ membra quotquot profitentur Christi religionem: sed alia sunt uiua, alia mortua. Viua sunt, qui uiuam habent fidem. Mortua sunt, qui religionem profitentur sine uiua in Christum fiducia. Qui autem sunt extra uisibilem Ecclesiæ cœtum, hostes doctrinæ, nec uiua nec mortua membra sunt.

Math: 13.

Sequitur, quòd rex ingressus uiderit hominem nõ indutum ueste nuptiali. Quænam est ista nuptialis uestis? Hoc necessarium est scire, ut nuptiarum Christi dulcedine perpetuò frui liceat. In extremo die in conspectu huius regis stabũt duo genera hominum, quorum alij recusarunt uenire ad has nuptias, quales sunt Turcæ, & impij Iudæi & multæ prophanæ gentes hodiè. Horum neminem habere uestem nuptialẽ manifestũ est, quorum tamen multi ciuilem honestatem amant. Quare ista externa ciuilitas Aristidis, Fabricij, Fabij Maximi, Catonis, nequaquã est uestis ipsa nuptialis, quam hìc requirit.

rit. Alij uenerunt ad nuptias, hoc est, ad prædicationem Euangelij se in externum Ecclesiæ cœtum receperũt. Verùm hi nõ sunt unius generis. Quidã enim suis operibus fidunt et putant suam turpitudinem tectam uestitu operum suorũ. An hîc uestis nuptialis est? nequaquàm: nam excluduntur à nuptijs. Nemo aũt qui uestem nuptialem adfert, à nuptijs excluditur. Alij nulla habent opera nisi mala: sed gloriantur de fide, & iactant se fideles esse, & hanc suam uanam gloriationem existimant uestem esse nuptialem, sed frustra. Dicit enim Dominus de talibus hypocritis: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum: Sed qui Patris mei uoluntatem facit, qui in cœlis est. Alij uerè credunt, hoc est, qui mortificant carnem & uiuunt Spiritu, agunt pœnitentiam et innocentiam meditantur. Hi soli uestem nuptialem habent. Siue ergo fidem uiuam, siue sanctificationem dixeris uestem nuptialem, non erraueris. Nam uocatio ad nuptias ut fidem, ita sanctificationem ueram requirit. Quòd autem hæc sit uestis nuptialis in Abele, Abrahamo, Magdalena & alijs multis sanctis apparet. Neq; mirum est, huiusmodi uiuam fidem uestem nuptialem esse. Nam qui credit, eius peccatum remissum est, ei ira Dei ablata est, is filius Dei est. Nam scriptum est: dedit potestatem filios Dei fieri quotquot credunt in Nomen eius. Qui credit in eum, habet uitam æternam. Deinde credenti imputatur iusticia Christi, qua homo ornatus

apparet

Math: 7.

Vestis nuptialis

Ioan: 1. Cap:
Ioan: 3.

apparet iustus in conspectu Dei. Verùm hîc cauendum est, ne laruam aliquam pro uera ueste sumas, id est, ne inanem fiduciam pro uera & uiua fide iactes. Si uis ergo eius notas habere, scito has esse. Vbicunq; est uera fides, ibi simul adest pœnitentia, uerum odium peccati, ueri terrores, rursus consolatio in corde accensa per Spiritum sanctum studium gloriæ Dei promouendæ inter homines, officia caritatis, seu, ut uno uerbo dicam, uera sanctificatio, quæ non est aliud, quàm separatio à prophanitate mundi per mortificationem carnis, et applicatio ad Deum per uiuificationem spiritus. Hæc sanctificatio ubicunq; est, in perpetua lucta est posita. Nam caro militat aduersus spiritum. Sanctificatio hæc non uno perficitur momento: sed toto uitæ tempore crescit: id quod uita sanctorum facilè docere potest. Hæc sint dicta de ueste nuptiali.

Sed quid quæso fiet eis qui hanc uestem non habent? Hoc textus his uerbis docet: ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Tenebræ exteriores notant supplicia & tristitias quæ sunt extra regnum Dei, nempe in inferno. In has tenebras missus est diues Epulo, et omnes quotquot ueste nuptiali non inueniuntur induti eò conijcientur.

DE TERTIO.

Multi sunt uocati, pauci uerò electi. Hoc Christi dictum duo cōtinet, nempe prædicationem misericordiæ et bonitatis Dei (qui omnes uocat ad nuptias

nuptias filij sui. Neq; ullos uocare putādus est, quos non uult interesse nuptijs filij sui) & querelam de ingratitudine maximæ partis totius mundi. Multi sunt (inquit) uocati. Iußit. n. sponsus, ut Apostoli irent in orbem uniuersum & uocarent ad nuptias has omnes, & ut suprà dixit: Vocate ad nuptias quoscunq; inueneritis. Sed pauci sunt electi, id est, pauci habent uestem nuptialem. Electi. n. dicuntur, quia ab alijs segregati sunt, & præ alijs sunt eximij. Ideò Petrus dicit, Christianos electos esse in sanctificationē spiritus, id est, ut spiritu sint sancti. Deus uult quidem omnes homines saluos fieri, ut Paulus docet, et parabola hæc ostendit, imò Christi uox Matth. 11. hoc conuincit: Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, ego reficiam uos. Hoc dictum opponamus omnib. hostibus gratiæ Dei. Si ergo Deum respicis, Deus uult omnes homines saluos fieri, et ad cognitionem ueritatis peruenire, et uocat omnes promiscuè ad nuptias filij sui. At si homines respicis, pauci sunt electi, id est, pauci auditū Euangelium fide recipiunt & spiritu sanctificantur. Quare causa damnationis non est in Deo: sed in nobis ipsis quærenda est. Quoties uolui (inquit Christus) congregare filios tuos, et noluisti. Ecce duo hîc habes: Christus uoluit: Ierusalem noluit. Monemur proinde hoc dicto, quòd non satis sit audire Euangelium: sed obtemperare Euangelio oportet. Nam ideò prædicatur, ut Petrus docet, ut mortificemur secundum carnem, & uiuamus secundum spiritum.

1. Timoth. 2.

Mathei. 23.

Hæc ſint dicta de hodierno Euangelio: ex quo diſcamus Deum nos nõ ad perditionem, ſed ad beatitudinem creaſſe, & omnia quæ ad ueram beatitudinem ſpectant gratis præparaſſe. Deinde quòd qui damnantur ſua damnentur culpa, ut qui nolint Euangelio obtemperare. Quare ſi nobis ſalus curæ eſt, induamus ueſtem nuptialem, & meditemur ueram ſanctificationem per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XXI. TRINITATIS, Iohan. 4.

Erat

Hoc Evangelium pertinet ad Symbolum: Credo in Jesum Christum. Item adorationem dominicam, scilicet panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

Erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capernaum. Hic cùm audisset, quòd Iesus aduenisset à Iudæa in Galilæam, abijt ad eum, & rogabat eum, ut descenderet ac sanaret ipsius filium, siquidem is agebat animam. Dixit ergo Iesus ad eum: Nisi signa & prodigia uideritis, non creditis. Dicit ad eum regulus: Domine, descende priusquam moriatur filius meus. Dicit ei Iesus: Vade filius tuus uiuit. Credit homo sermoni, quem dixerat ei Iesus, & ibat. Iam autem eo descendente, serui occurrerunt ei, & nunciauerunt, dicentes: Filius tuus uiuit. Sciscitatus est ergo horam ab eis, in qua melius habuisset. Et dixerunt ei: Heri hora septima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater, quòd illa hora erat, in qua dixisset sibi Iesus, filius tuus uiuit. Et credidit ipse, & domus eius tota. Hoc iterum secundum signum edidit Iesus, cùm uenisset à Iudæa in Galilæam.

Credo in deum patrem omnipotentem.

Ps: 103.

ENARRATIO TEXTUS.

Hoc Euangelium docet nos, quò sit in omnib. huius uitæ calamitatibus fugiendum: nimirum ad omnis salutis & felicitatis fontem Iesum Christum: quod etiam Isaias monet cùm ait: Haurietis aquas de fontibus saluatoris. Ad hunc fontem non pedibus, sed affectibus: non ratione, sed fide accedendum est. Docet præterea hoc Euangelium, quàm promtus sit Christus ad iuuandum, qui nullum,

Esaiæ 12.

lum, qui ad se uenit, dimittit sine consolatione. Nō enim aliter est affectus erga quenquam, quàm erga hunc regium uirum & aulicum de aula Herodis: quem non solùm uerbo consolatus est, uerumetiam miraculo eum iuuit. Summa propterea Euangelij in illud Ioëlis dictum includitur: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Loci tres:

Ioel: 2.

I. De humanis calamitatibus, earum causa & remedio.

II. De increpatione, qua Christus hunc regium increpat.

III. Veræ fidei natura & indoles.

DE PRIMO.

Erat aulicus quidam, cuius filius infirmabatur. Hic mœstus pater & ægrotus filius mundi calamitates nobis ob oculos ponunt: quæ sicuti sunt pœnæ peccatorum: ita etiam ueluti conciones quædam sunt iudicij diuini, quibus ad pœnitentiam inuitamur, sicuti hic aulicus mœstus propter filij morbum sentit suum peccatum & illud deplorat. Huc pertinet illud Isaiæ: Angustia erit illis disciplina. Verùm ut bonitatem Dei erga nos consideremus melius, dicam quibus modis Deus potißimum soleat nos ad pœnitentiam inuitare: sunt autem præcipui sex modi.

PRIMVS: proponit doctrinam legis, qua tanquam in tabula pingit peccata nostra: ostēdit mentis cæcitatem: dubitationem de prouidentia Dei, de promißionibus & comminationibus: ostendit affe-

ctuum

ctuũ impuritatem: ostendit cordis fœtorem, uoluntatis auersionem à Deo & omnium uirium ataxiam. Deinde in secunda legis tabula, iniusticiam nostram erga homines et impuritatem affectuum nostrorum, adeò ut si quid iusti in tota nostra uita antequam ad Christũ conuersi fuerimus appareat, id sit non secùs, quàm pannus tabe et impurißimo sanguine fœdatus: id quod Isaias conqueritur his uerbis: omnes iusticiæ nostræ tanquam pannus sordidißimus. Has nostras sordes ideò nobis lex proponit, ut earum fœtore admoniti agamus pœnitentiam, & discedamus à uijs nostris peßimis.

Esaiæ 64.

SECVNDVS: magnitudo calamitatum internarum, quas nemo satis describere et deplorare potest, neq; ullius hominis tanta calamitas unquam fuit, quin aliquis nostrûm poßit in eã incidere, sicuti piè monet Ambrosius, cùm ait: aut sumus, aut fuimus, aut possumus esse quod hic est. Quãta fuit calamitas Adam, qui non solùm uidit unum filium alterum occidere: uerumetiam uidit nongentis annis tristißimos nepotum suorum lapsus. Quantus fuit cruciatus in animo Dauidis, cùm stupra filiarum, fratricidia filiorum uidit? quid dicam de paucis? omnes homines morsum serpentis sentiunt, qui morsus aliò non spectat, quàm ut inde agnoscamus iustißimum iudicium Dei, et confugiamus ad ueniam per ueram pœnitentiam. Manasse rabiosè insurrexit aduersus Ecclesiam Dei 25. annis, & se horrendis modis contaminauit: nec unquam cogi-

tasset de agenda pœnitentia, nisi in Babylonicum *carcerem fuisset abductus: ubi angustia carceris dedit illi intellectum.* Ibi *enim ex calamitatum magisterio doctus, flectit genua cordis, et ueniam peccatorum supplex petit, quam & impetrat.*

TERTIVS: *proponit nobis* Deus *aliena exempla, tragicos lapsus et multorum horrenda supplicia, ut illis admoniti agamus pœnitentiã.* Omnes.n. *lapsus hominum, qui in historijs sacris et prophanis proponuntur, eò pertinent, ut nos cautos reddant.* Cain *lapsus in peccatum obrutus est æternis pœnis:* Saul *deficit à* Deo *& non reuersus est per pœnitentiam, sed est ira* Dei *oppressus.* Multi *hodiè ab* Euangelio *deficientes, incidũt in laqueos diaboli: unde nunquam extricare se possunt.* Quare *horum horrendis lapsibus et tristißimo supplicio admoniti, agamus maturè pœnitentiam, ne* Deus *iratus nos abijciat: & simus memores dicti* Poëtæ: Felix *quem faciunt aliena pericula cautum.*

QVARTVS: *concionatur aliquando* Deus *per tempestates, terræmotum, horrendos aspectus in cœlo, quales uisi sunt ante destructionem* Ierusalem: *ut cometæ instar gladiorum, quales uidit hæc ætas per multos, quorum admonitu nisi egerimus pœnitẽtiam, in pœnas incidemus grauißimas.* Hoc *anno, qui est à natiuitate* Christi 1561. *uisus est in cœlo uir cruci affixus, habens in capite coronam spineam.* Pluit *sanguis, & alia multa quotidiè conspiciuntur.* Quoties *ergo offeruntur nobis* huius-

huiusmodi uisa cœlestia, sciamus Deum inuitare nos ad pœnitentiam his symbolis suæ iræ. Cùm aũt Dominus dicit: nolite à signis cœli metuere, uult ut agamus pœnitentiam, ne mala quæ minantur signa nos obruant. Nam omnibus pœnitentibus cooperantur in salutem.

QVINTVS: proponitur nobis mors filij Dei, in qua Deus ostendit maximam suam iram aduersus peccatum: & simul inuitat ad pœnitentiam. Is enim in cruce expandit brachia sanguine madida, & inuitat totum mundum ad pœnitentiam, et offert gratiam omnib. pœnitentiam agentibus. Quicunq; ergo differt pœnitentiam, contemnit filium Dei, suo tempore pœnas horrendas luiturus.

SEXTVS: incertus uitæ huius exitus. Vita enim nostra similis bullæ est, & flori, qui est in agro, qui hodie floret, cras in ignem mittitur. Huius uitæ imbecillitatem proponit nobis etiam diuus Iacobus. Vidimus multos, qui sine pœnitentia uixerunt, subitanea morte tolli, adeò ut locus ad pœnitentiam non sit illis relictus. Securis (inquit Iohannes) ad radicem arborum posita est. Et Salomon dicit: si ceciderit arbor ad austrum aut ad aquilonem, in loco, in quem ceciderit ipsa arbor, ibi erit, id est, talis iudicaberis, qualem te in hora mortis inuenerit iustus iudex.

Luc: 3.
Math: 3.
Eccles: 11.

Ecce quot modis Dominus nos ad pœnitentiam inuitat. Ipse ait: Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Hanc suam uoluntatem declarat,

Ezech: 33.

clarat, cùm tot modis adeò paternè ad pœnitentiam inuitat: quæ sanè ad pœnitentiam inuitatio ad omnes spectat.

1. Corinth: 1. Sed Paulus dicit, Deum nō multos sapientes sacundum carnem, non multos potentes, non multos
1. Timoth: 2. præclaro genere natos elegisse: sed idē dicit: Deus uult homines omnes saluos fieri. Quomodo ergo non eligit? Dicitur Deus eos non elegisse, non quia non uoluit eorum salutem, sed propter euentum, hoc est, quia sapientia huius mundi, potentia et claritas generis multos inescat & abstrahit ab obedientia Euangelij. Dauid fuit diues et potens: fuit etiam diues et potens Nero: quorum ille non est inescatus suis diuitijs et potentia, ut deficeret ab Euangelio: hic uerò qui pluris fecit præsentem fortunam quàm futuræ uitæ gloriam, à diuitijs suis damnationis materiam sumsit. Isaac fuit claro genere natus, fuit & Ismaël clarus: sed uon utriq; fuit par studium. Ismael enim claritate sui generis contentus promißiones spreuit: contrà, Isaac fide promißionis iustificatus & saluatus est. His exemplis clarè docetur, quòd Dominus neminem abijciat propter dona, quæ in ipsum cumulauit. Nam potentiæ, diuitiæ, claritas generis, bona Dei dona sunt, quib. qui rectè utitur felix est: Qui uerò male, sua culpa uertit sibi dona Dei in damnationis instrumenta. Consilium ergo Pauli amplectamur, modò nobis salus curæ est. Is enim ita dicit 1. Cor. 7. Qui utuntur hoc mundo, sint tanquam non utentes. Vult Christiani

stiani hominis animum rebus terrenis non occupari, ut nos à uia recta uitæ abducant. Sic nos uult uiuere, quasi singulis momentis migrandum sit ab hac uita. In omnibus ergo rebus præsentis uitæ corda habeamus erecta ad meditationem uitæ cœlestis. Huc illud Pauli: quæ sursum sunt quærite, ubi Christus sedet ad dexteram Patris. Colos: 3.

DE SECVNDO.

Dixit Iesus ad eum: Nisi signa & prodigia uideritis, non creditis. Hîc Christus increpat aulicum & uirum, qui fuit in magna dignitate & singulari autoritate apud Herodem: quod tamē rarò fecit Christus, præsertim cùm homines tristes petentes opem ad se uenirent. Hinc nos discere debemus, non esse adulatores aulæ & dicere placentia: sed exemplo Christi ulcus tangere, ut dolor sentiatur, ut postea felicior cura adhiberi posit. Quantum autem ad hanc Christi increpationem attinet, sciendum est, quòd increpet Deus aliâs ut Iudex, aliâs ut Pater: ut sit alia increpatio iudiciaria, alia paterna. Iudiciaria, qua ut Iudex increpat impœnitentes, ut Scribas, Pharisæos, Hypocritas, qualis illa apud Matthæum, Væ uobis scribæ, Pharisæi & Hypocritæ. Hæc horrenda est comminatio æternæ dānationis, cui subiectus est totus mundus, qui contemnit Euangelium, iuxta illud: Qui non credit, iam iudicatus est. Hæc increpatio nos meritò mouere debet, ut fugiamus peccata, ne incidamus in manus Dei uiuentis, & nostra culpa ab- Math: 23. Ioan: 3.

iecti æternum pereamus. Hic leuemus oculos, ac mores mundi uideamus.

Multi alieni à pietate uideri non uolunt, sed spe diuturnioris uitæ procrastinant pœnitentiam. Multi decipiuntur stoicis imaginationibus & dicunt: si sum prædestinatus ad uitam æternam, non est quod ego magnopere sim solicitus: siue bene, siue male agam, Deus decretum suum propter mea scelera non mutabit. Hæc horrenda est blasphemia. Primum, quia hoc horrendo dicto Deo fit summa iniuria, qui neminem uult damnari, sed saluari, idq; per salutem, id est, Iesum Christum, quem fide amplecti oportet. Non iußit Dominus prædicari Euangelium huic uel illi, sed omnibus promiscue, & addit conditionem: Qui crediderit, saluus erit, qui non crediderit, condemnabitur. Hoc Dei decretum nullum fatum mutabit. Proinde sic sentiendum est: ut quemadmodum Hector apud Homerum ait: Hoc augurium optimum est pugnare pro patria: ita fatum minime fallax est Euangelio credere, modo salutem uelis.

Marci. 16.

Alij, qui audiunt misericordiam magnam esse, uolunt peccare: et quando illis uisum fuerit pœnitentiam agere. Hæc cogitatio multos prostrauit & prosternit hodie. Paulus dicit: Ne seducamini: Deus non irridetur. Quicquid seminauerit homo, hoc & metet.

Alij multitudinem peccantium sibi proponũt. Is (inquit) non minus salutem suam uellet, quàm e-

go: Deus non tantam multitudinem perdet. Sed uide quid acciderit in diluuio. Christus spiritu per os Nohæ prædicauit spiritibus, hoc est, illis quorum animæ nunc sunt in carcere: sed maxima pars orbis terrarum Christi spiritum concionantem audire recusauit, adeò quòd tantùm octo homines seruati sint. Nihil hic iuuit malorum multitudo. Quinq; ciuitates, quarum capita fuerunt Sodoma & Gomorra, uocem Loth contemserunt. Quid iuuit illos multitudo? Non'ne ad unum omnes perierunt, excepto uno uir Loth, cum duabus filiabus? Quare caueamus, ne nos turba peccantium à pœnitentia impediat: fugiamus impiorum uoces, qui nos ad peccandum inuitant, meminerimus dicti Christi, qui mentiri nequit: nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Lucæ: 13.

DE TERTIO.

Et credidit homo sermoni, quem dixit ei Iesus, & ibat. Hic primùm obseruandum est, quòd Christus non reiecerit hunc alienum, propterea quòd ipsius fides erat infirma. Reprehendit quidem fidei imbecillitatem, sed non abijcit. Non enim arundinem fractam diminuit Dominus, nec linum fumigans extinguit, sed potius sanat & excitat. Esaia 42. Discipulos obiurgat ob uacillantem fidem, sed non eos tanquam indignos à se repellit. Math: 8. Nouit enim quæ sint imbecillitates nostræ: nouit quantis arietibus concutiatur fides nostra: nouit quòd in omni homine sit dubitatio horribilis.

Actor: 8. Sed Philippus dicit Eunucho petenti baptismū: si perfectè credideris. Ergo si baptismus conferri nequit sine perfecta fide, neq; alia beneficia sunt expectanda. Hîc sunt duæ quæstiones: Vna de dubitatione: Altera de perfectione fidei. Quantū ad dubitationem, ita respondeo. Fides est firma & infirma: sed secundum diuersa principia. Si.n. carnem respicis, subinde suboriūtur dubitationes. Sara, cui promissum fuit semen, risit, et ex carnis sensu magnam dubitationem habuit. Sic Abraham et multi sancti, quoties carnis sensu tanguntur, dubitare nonnihil incipiunt. Caro .n. perpetuò aduersatur spiritui: nec est quòd quisquam tantum robur fidei expectet, quin subinde carnis arietibus concutiatur. Verùm si spiritum respicis, fides firma est, nihil ambigit. Abraham, inquit Paulus, non hæsitauit diffidentia, eò quòd fuerit effœtus, & uxor Sara fuerit sterilis & natura & ætate, sed dedit gloriam Deo, qui præstare posset quod promiserat.

Rom: 4.

Quomodo perfecta est fides? non'ne quotidianis incrementis indiget? Est perfecta fides, et tamē indiget quotidianis incremētis. Perfectam habuit fidem qui dixit: Credo DOMINE, sed auge fidem meam. Hoc pulcerrima hac similitudine ostendi potest. Puer recèns natus est homo perfectus. Vir adultus est homo perfectus. Ita est cum fide. Fides est perfecta, quæ Christū perfectum recipit et apprehendit, sed opus habet quotidianis incremētis, quò absoluta fiat suis partibus. Sicut puer etsi perfectus

Marci. 9.

ctus

ctus est homo: tamen uictu et alimento indiget, quo iustam quantitatem acquirat: ita qui credit, opus habet perpetua meditatione uerbi Dei, opus habet pane cœlesti, opus habet potu spirituali, quò indies noua incrementa accipiat: id quod in Apostolis uidemus. Petrus fidem habuit, quādo dixit: quò ibimus, uerba uitæ habes. Verùm hæc Petri fides maiores uires habuit, et ueluti adulta fuit die Pentecostes, quando spiritum Christi uisibiliter nactus prodijt in medium, & Christo una concione tria millia hominum adduxit. Ita in cæteris quoq; crescere debet fides: Cuius si substantiam respicis, statim ubi concepta fuerit ex uerbo, est perfecta: si uerò quantitatem, quotidianis incrementis augescit.

Quantum aūt ad actiones fidei attinet, pulcerrimè ostenduntur in hoc aulico. Primùm etenim urget fides hunc aulicum, ut in suis calamitatibus ad Christum confugiat, tanquam ad uerissimum & peritissimum medicum omniū morborum et calamitatum. Deinde eum impellit, ut Christū inuocet, petatq; ab eo auxilium. Ad hæc facit, ut non statim Christum deserat, ubi ad primam petitionem non impetrat quod uult: sed ut urgeat Christum precando: ut non sinat se asperiori responso terreri ab eo, quem unicum saluatorem agnoscit. Hoc enim dum fit, impetrat à Christo quod uult: unde crescit magis, et fit ad petendum alacrior et ardentior, et edit fructus cōfessionis et glorificationis, sicuti hic dicitur: & credidit ipse, & domus eius tota.

Hinc ergo sex fidei proprietates colligere licet, quas habet perpetuas.

PRIMA, fides nos ad Christum in nostris calamitatibus petitum auxilium impellet: non nouit sanctos quos inuocet, sed solum Christum, quem agnoscit unicum Mediatorem esse inter Deum & hominem.

SECVNDA, ubi Christum accesßit, eum inuocat, non sua dignitate, sed eius clementia & misericordia freta.

TERTIA, non si mox non impetrauerit ociosa quiescit & despondet animum, sed in orando perseuerat.

QVARTA, impetrat quod uult: uult autem quod in Dei gloriam cedere potest.

QVINTA, postquã impetrauit quæ uoluit, magis crescit & iustam quantitatem accipit.

SEXTA, edit fructum confeßionis & prædicationis Dei. Et diligenter obseruanda est hæc clausula, Credidit ipse, & domus eius tota. Simile refert Lucas de Cornelio. Hinc ergo discamus nostram familiam ad pietatem assuefacere, simus ei typus & forma doctrinæ, rudes instituamus, delinquentes corripiamus, desides excitemus: Breuiter, omnia faciamus, ut quot sunt familiæ, tot sint & Ecclesiæ. Verùm qui nullam curam familiæ habent, ut piè instituatur, fidem quidem iactare possunt: sed tantùm fumum fidei habent, & non ueram fidem, quæ perpetuò frugifera est per Iesum Chri-

Christum Dominum nostrum, cui laus & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XXII. TRINITATIS, Matth. 18.

ASsimilatũ est regnum cœlorum homini regi, qui uoluit conferre rationem cum seruis suis. Et cùm cœpisset conferre, oblatus est ei unus, qui debebat ei decem millia talentorum. Cæterùm cùm is non esset soluendo, iussit eum Dominus uenundari, & uxorem eius & liberos, & omnia quæ habebat, ac fieri solutionem. Procidens autem seruus ille, adorabat eum, dicens: Domine, esto pa-

tiens

tiens erga me,& omnia tibi reddam. Misertus autem Dominus serui illius, absoluit eum,& æs alienum remisit ei. Egressus uerò seruus ille, inuenit unum de conseruis suis, qui debebat ei centum denarios, & iniecta in eum manu, obtorto collo trahebat, dicens: Solue quod debes. Et procidens conseruus eius, rogabat eum, dicens: Esto patiens erga me,& omnia reddam tibi. At ille nolebat, sed abijt & coniecit eum in carcerem, donec redderet debitum. Porrò cùm uidissent conserui eius quæ fiebant, indoluerunt ualde, & uenerunt, aperueruntq; Domino suo omnia quæ facta fuerant. Tunc accersiuit illum Dominus suus, & ait illi: Serue scelestè, totum debitum illud remisi tibi, cùm obsecrasses me, Non'ne oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus eram? Et iratus Dominus eius, tradidit eum tortoribus, quousq; redderet totum, quod debebatur sibi. Sic & Pater meus cœlestis faciet uobis, si non remiseritis suo quisq; fratri de cordibus uestris delicta illorum.

15. aureos

ENARRATIO TEXTVS.

Occasio huius Euangelij fuit interrogatio Petri, qui Christum interrogat, quoties remittat peccati aduersus se fratri, an usq; septies. Huic *Dominus respondet:* Non *dico tibi usq; septies, sed ad septuagies septem, scilicet peccata. Septuagies*

septem

septem sunt 490. quo numero significatur, quòd fratri resipiscenti toties condonabimus offensam, quoties in nos peccauerit. Posuit enim numerum finitum pro infinito. Verùm quia hoc durum uidebatur Petro, Dominus proponit parabolam, cuius hæc est sententia. Deus Pater cœlestis condonat nobis sæpißimè contra se peccantibus: Quare nos quoq; fratribus resipiscentibus, qui nos læserunt, condonabimus. Pertinet igitur hoc Euangelium ad tertiam partem pœnitentiæ, uidelicet ad nouam uitam ex fide degendam: cuius nouæ uitæ quædam pars est, mutua erratorum quæ incidunt condonatio. Quò autem hæc parabola clarius intelligi possit, rerum collationem instituam hoc modo. Quemadmodum homo prædiues creditor habet se ad debitorem pauperrimum, sed humiliantem se, prosternentem se coram creditore, et petente ueniam: sic se habet Deus erga peccatores humiliantes se in uera pœnitentia coram Deo, prosternentes se et petentes remißionem peccatorum propter Christum. Sed creditor diues humilianti se debitori debitum condonat. Ergo Deus pœnitenti ex misericordia condonat omnia sua peccata. Iam sicut Deus se habet erga peccatores sæpißimè aduersus se delinquentes: sic habebit se Christianus erga fratres seu conseruos suos in se delinquentes. Proinde ut Deus condonat gratis nobis errata nostra: ita & nos offensas, quibus læsi sumus à fratribus, remittemus. Verùm contrà, quemadmodum creditor habet se

bet se aduersus eum debitorem, cui cōdonauit prius debitum, & postea eum crudelem deprehendit aduersus fratrem suum: sic se habet Deus erga eos, quos receperat prius in gratiam: & postea reprehendit crudeles erga proximum suum. Sed creditor huiusmodi ingratum hominem reuocat ad rationes reddendas. Ergo & Deus reuocat ad seuerum iudicium, qui fuerant duri erga proximos. Proinde condonandum est proximo, quotiescunque aduersus nos peccauerit. Loci tres.

I. Vera agendi pœnitentiam ratio.

II. Commendatio misericordiæ Dei erga peccatores.

III. Officia mutua Christianorum condonare et condonari.

DE PRIMO.

Parabola creditoris et debitoris pulcerrimam agendæ pœnitentiæ rationem proponit, qua non est alia illustrior in toto nouo testamento: Quare omnes eius circumstantias perpendamus: Quis sit creditor: Quando exigat rationem: Cur debeamus: Quantum debeamus: Quid faciendum ubi urgeatur ratio: Quomodo satisfiat iusticiæ Dei, quæ efflagitat, ut soluatur quod debetur.

Quis est creditor? Deus Rex cœlestis. Is nos donauit multis bonis: formauit nos ad suam imaginem, dedit lucem in mente, rectitudinem in corde, & uires interiores & exteriores, quibus potuimus ei obedientiam præstare.

An non

An non hæc sunt abolita per peccata primorũ parentum? Verum quidem hoc est: sed dona, quæ contulit Adam, ad totam eius posteritatem pertinebant. Cùm ergo ille noster parens amisit dona, et se & nos secum in mortem coniecit, proinde rectè repetit à nobis Deus, quod in nostro parente amisimus: imò multis modis nos auximus debitum, ut eius summa ita magna sit facta, ut nemo poßit eam soluere, etiamsi se & sua omnia uendat.

Quando hic creditor exigit rationem? Etsi autem perpetuò nos huius debiti admonet: tamen potißimum rationem exigere putandus est, Primùm, quoties nostra conscientia peccati nos coarguit, & ueluti nos ad tribunal Dei prouocat. Deinde, quando S. sanctus in ministerio legis uenit, & arguit peccatum, & prouocat ad pœnam, nisi fiat solutio. Præterea, quando signa iræ Dei conspiciuntur, uel in cœlo, uel in terra. Ad hæc, cùm cruce aut morbo uexamur, quæ sunt ueluti ministri Dei, qui nos ad soluendum debitum urgent.

Sed cur peccata uocantur debita? Quoniam quemadmodum debita ciuilia obligant ad solutionem: ita peccata ad satisfactionem pœnæ, nisi fiat solutio.

Cur debemus? hoc iam dictum est. Debemus. n. tantum quantum apud parentem nostrum Adam deposuit, quod totum amisimus, & insuper nouis debitis nos onerauimus, quotidianis transgreßionibus aduersus Dei sanctißimam legem, illius in nos iram prouocantes.

Quanta

Quanta est debiti summa? Respondet creditor, quòd debeas decem millia talentorum, & quòd tu non habeas obulum, tantum abest, ut tantum debitum unquam soluere poßis. Decem præcepta continent debiti partes. Exigitur à te timor Dei, dilectio, fiducia, patientia, in primo præcepto: quia hanc obedientiam non præstitisti & soluisti, debes pœnam. Ita examinandum est debitum in singulis præceptis primæ & secundæ tabulæ: unde magnitudo debiti colligenda est.

Sed quid hic faciendum est? Imitari debemus exemplum huius debitoris, qui se prosternit coram suo creditore, se humiliat, petit ueniam, quam & consequitur. Hoc est, Agnoscamus peccati magnitudinem: dolebimus ex corde, quòd non reddiderimus quod debuimus: & confugiemus fiducia Christi ad Patrem cœlestem, petentes ueniam & condonationem debiti: quod cùm fecerimus, habemus promißionem, quòd uelit nos, condonato toto debito, in gratiam recipere. Hoc clarè in præsenti miraculo indicatur: cuius rei nunc aliquot exempla proponam ad nos excitandos.

Mulier peccatrix Luc. 7. agnoscens suum debitum, confugit ad gratiam, & uiua fiducia recumbit in Christum, quam Dominus mox pronunciat consecutam esse condonationẽ debiti. Ita enim ait: Remissa sunt ei peccata multa. Sed ibi additur: quia dilexit multum. Christus non eam dicit debito satisfecisse dilectione: sed postquam nacta est solu-

tionem

tionem debiti dilexit: id quod Christus apertè proposita hac parabola indicat. Nam cùm Pharisæus offenderetur, quòd Christus non reijceret hanc mulierem, tanquam peccatricem, & ministerium eius non improbaret tanquam impurum, ita eius peruersum iudicium corrigit. Duo debitores (inquit) erant cuidam creditori: unus debebat denarios quingentos, alter quinquaginta. Cùm autem illi non essent soluendo, condonauit utrisq;. Horum igitur dic uter plus diligit? Respondens Pharisæus dixit: existimo quòd is cui condonatum plus est. At ille dixit ei: rectè iudicasti: & conuersus ad mulierem, dixit Simoni: uides hanc mulierem. Ingressus sum in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti, hæc autem lacrimis rigauit pedes meos, & capillis capitis sui extersit, Osculum mihi nō dedisti, hæc aūt nō intermisit deosculari pedes meos. Oleo caput meum non unxisti, hæc autem unguento unxit pedes meos: Cuius rei gratia dico tibi, quòd remissa sunt peccata eius multa: nam dilexit multum. Cui enim paululum remittitur, paululum diligit. Dixit autem ad eam: remissa sunt tibi peccata tua. Hîc apertè uidemus, quòd nacta remissionem debiti dilexerit. Nam remissionem peccatorum debet noua obedientia sequi, quæ dilectionis nomine hîc significatur.

Videamus quoq; exemplum Dauidis, in quo conspiciuntur hi duo motus, quos in peccatrice uidimus: ingens pauor & consolatio. Nam cùm à Pro

pheta Nathan arguitur de rapta coniuge alterius, et de nece mariti, existunt in Dauide horrendi pauores propter magnitudinem debiti sui, quales pauores sæpe describit: Non est pax oßibus meis à conspectu peccatorum meorũ. Agnoscit iram Dei aduersus peccatum: dolet propterea quòd offendit Deum: metuit se abijci à Deo, sicuti antè uiderat horribiliter abijci Saulem: deniq; metuit æternas & præsentes pœnas. Hìc fuisset dolore extinctus, nisi audiuisset consolationem à Propheta, uice Dei: non morieris, Dominus abstulit peccatum tuum. Hac audita consolatione accenditur in eo fides, qua apprehendens absolutionem, incipit intueri misericordiam Dei, & in mediatore acquiescit.

Nathan. 1. Samuel: 2.

Nuper audiuimus pulcerrimum exemplum in Publicano, qui adeò agnouit magnitudinem sui debiti, quòd ne oculos leuare sit ausus: tamen audita misericordiæ Dei magnitudine, erigit se fide & precatur: Deus propicius esto mihi peccatori: atq; ita totius debiti gratuitam remißionem accepit.

Lucæ 18.

Hæc exempla nobis proponamus, quæ clarè monstrant nobis pœnitentiæ & remißionis peccatorũ doctrinam: q remißio peccatorum sit debiti gratuita condonatio, quæ illi contingit, qui agit pœnitentiam, & confugit ad misericordiam Dei propter Christum. Etsi autem hæc remißio omnino gratuita est si nos respicimus: tamẽ si Christum respicimus, qui pro peccatis nostris horrenda sustinuit supplicia, facta est Deo sufficiens pro debito nostro solutio. Note-

1590.

Notemus proinde REMISSIONIS uocem, quæ uel unica multiplicem in se continet doctrinam. Primùm destruit doctrinam Monachorum de satisfactionibus. Nam si salus contingit per remissionem debiti iuxta Euangelium, quis furor est dicere salutem contingere propter satisfactionem debiti. Nam remißio & satisfactio ita inter se pugnant, ut eidem nequaquam conuenire poßint. Deinde, omnia merita humana euertit. Quomodo.n. quod gratuitum est, ex merito esse potest? Apertè Paulus inquit: Ei qui operatur, merces confertur non ex gratia, sed ex debito: ei uerò qui non operatur, sed credit in eum, qui iustificat impium, imputatur fides eius ad iusticiam. Quemadmodum & Dauid inquit: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorũ tecta sunt peccata. Tertiò, euertit remißionis nomen compensationem, quam Papistæ docent, quæ compensatio debet fieri, ut docent, per peregrinationes, ieiunia, eleemosynas. Ignem quoq; purgatorij extinguit. Si enim est remissum debitum, cur punitur debitor. Postremò remißionis uox ianuam gratiæ miseris peccatoribus aperit, in agone mortis salutis est portus & omnis consolationis fons. Hæc sint dicta de primo loco.

Rom: 4.

psalm: 32.

DE SECVNDO.

Quia hic textus de parabola creditoris, quanta sit dilectio & misericordia DEI erga genus humanum, indicat, nonnihil de ea dicam. Est autem duplex Dei misericordia. Vniuersalis una, qua si-

nit solem suum oriri super bonos & malos: et peculiaris, qua, ut carißimus Pater, Ecclesiam filij sui complectitur: de qua Christus Ioh. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam. Nullo maiori testimonio potuit cœlestis pater suam erga nos declarare misericordiam, quàm quòd dederit filium, qui nos à commerita damnatione per mortem suam redimeret, et daret uitam æternam. Quoties igitur audimus nominari misericordiam Dei, hæc cogitemus.

1. Cogitabimus quanta sit miseria generis humani priusquam in gratiam recipiatur. Iacet genus humanum prostratum & uulneratum à Diabolo, cuius ueneno insuper inuectum, nihil spirat præter peccatum, propter quod æternis pœnis est obnoxium.

2. Huius miseriæ causæ sunt cogitandæ, quæ sunt cùm peccata primorum parentum, tùm nostræ propriæ sordes. Etsi enim illorum lapsu obnoxij sumus sententiæ damnationis: tamen quotidiè nouis peccatis obligamur ad grauiores pœnas.

3. Philanthropia Dei & clementia erga genus humanum est cogitanda. Apparuit, inquit Paulus, Philanthropia & benignitas Dei salutaris omnibus hominibus. Quæ potuit maior Philanthropia esse, quàm quòd nos non abiecerit propter tantam turpitudinem & fœditatem.

Tit: 3.

4. Cogitandum est Antilytron, hoc est, uictima

filij,

filij, qua succurritur miseriæ humanæ et peccatum aboletur. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso, 2. Cor. 5.

5. Cogitanda est uia, per quam nos uenire possumus in possessionem misericordiæ Dei: illa uia monstrata est in primo loco, quæ nulla est alia, quàm uera pœnitentia.

6. Cogitandum est, quousq; se diuina misericordia extendat, q; non ad paucos quosdam pertineat, uel ad homines unius ætatis: sed promiscuè ad timentes eum. Ita. n. canit beata uirgo edocta spiritu Christi, quem conceperat iam ex S. sancto: Misericordia Dei à progenie in progeniem timentibus eum, id est, omnibus qui agunt pœnitentiam. Lucæ 1.

7. Cogitanda est perpetua gratitudo in tota uita, ut Deum pro tanta miserciordia glorificemus corde, ore, confeßione & moribus.

8. Cogitandum est, ut soliciti simus in tota nostra uita regenda, ne nostra culpa tantum bonum amittamus, quemadmodum hic debitor fecit.

DE TERTIO.

Tertiam doctrinam proposui de mutua condonatione erratorum, quæ incidere solent. Nam hæc coniuncta est cum fide remißionis peccatorū. Sunt autem duo cum fide remißionis peccatorum coniuncta, nempe gratia & donum. Gratia est ipsa iustificatio, qua hominib. credentibus imputatur iusticia Christi remißis peccatis: de hac dictum est in primo loco. Donum est ipsa donatio spiritus sancti,

qua homo sola fide iustificatus simul regeneratur, sanctificatur, hoc est, mortificatur carne & uiuificatur spiritu. Mortificatur caro, quando aboletur peccandi consuetudo: uiuificatur spiritus, quando nouam obedientiam Deo præstare incipimus. Huius uiuificationis quædam particula est condonatio mutua, qua alij alijs peccata & offensas condonant. Quàm sit hæc condonatio necessaria, hodiernum Euangelium apertißimè ostendit, sicuti in præfatione dixi. Christus iußit nos precari: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Vult enim Christus nos imitari Patris sui exemplum.

Verùm sunt duo genera hominum, qui nos offendunt: quidam offendere pergunt et non petunt condonationem: quidam postquam senserunt se offendisse, mox supplices ueniam petunt. Quantum autem ad illos attinet, qui pergunt offendere, offensas remittas hoc modo. Deposito uindictæ affectu eum amare non desines, quin etiam beneficium rependes loco iniuriæ, quamuis de illo, ut meretur, sinistrè sentis. Nam cùm Deus hostibus nos benè uelle iubet, non ideò protinus exigit, ut probemus in ipsis quæ ipse damnat: sed tantùm animos nostros uult esse purgatos. At quantum ad illos attinet, qui postquam læserunt, mox ueniunt & deprecantur ueniam, debemus nos fratres in gratiam recipere, ut de ijs rectè sentiamus, simulq; persuasi deletam coram Deo esse peccati eius memoriam.

Math: 5. cap:

Porrò

Porrò sciendum est, quòd duplex offensio contingit inter fratres: una læditur frater à fratre: Altera læditur Ecclesia, scandalo uidelicet, cùm quis malè uiuit et agit, etiamsi nostræ personæ aut rebus nullam inferat iniuriam. Ita læsit incestuosus ille Ecclesiam Corinthiacam, quem resipiscentem in gratiam recepit. Hæc condonatio seu remißio est duplex: odium aduersus eum depones: Deinde confugientem ad gratiam recipies, & tanquam fratrem illum complecteris, quem antea fugisti, ne ipsius maculis te inuolueres. Hæc sint breuiter dicta de tertio loco, qui requirit mutuam condonationem incidentium erratorum inter homines, idq; exemplo Patris cœlestis, qui tantum debitum nobis condonauit propter Christum, cui gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XXIII.

TRINITATIS, Matth. 22.

ABeuntes Pharisæi, consilium cœperunt, ut illaquearent Iesum in sermone. Et ad illum mittunt discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister, scimus quòd uerax sis, & uiam Dei in ueritate doceas, neq; cures quenquam, non enim respicis personam hominum. Dic ergo nobis, quid tibi uidetur? Licet censum dare Cæsari, an non? Cognita autem Iesus malicia eorum, ait: Quid me

tentatis hypoctitę. Oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait ad illos: Cuius eſt hęc imago & ſubſcriptio? Dicunt ei: Cæſaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. Et his auditis, mirati ſunt, & omiſſo eo abierunt.

ENARRATIO TEXTVS.

Conſilium ſanctorum patrum, qui hoc Euan*gelium in* Eccleſia *proponendum iudicârunt, fuit, ut extaret doctrina in* Eccleſia *de diſcrimine ſpiritualis regni Chriſti & regnorum mundi. Deinde ut ſcirent pij, quatenus obediendum ſit politico magiſtratui.*

Occaſio

Occasio autem huius Euangelij fuit malicia Pharisæorum, qui iuxta uaticinium Dauidis consilia inierunt aduersus Dominum & aduersus Christum eius, quò ipsius regnum euertant, & suam superstitionem stabiliant.

Psalm: 2.

Versatur autem totũ Euangelium in hac quæstione: Iure'ne populus Dei externo & politico magistratui esse subiectus, et ei tributa dare et obedire debet. Christus ad hanc quæstionem ita respondet. Ecclesia ijs omnibus, quibus est subiecta, obedientiam debet. Cùm ergo populus Iudaicus & Deo subiectus sit, nam ab eo in peculiarem populum est electus, & Cæsari, qui armis eum subiecit, Deo reddere quod illi debetur, & Cæsari quæ sunt Cæsaris debet. Hoc responsum eò pertinet, ut doceat Ecclesiam suam debere subiectam esse magistratui ciuili, atq; tributa soluere & tantisper obedire, donec aliquid contra uerbum Dei & legem naturæ præcipiat. Loci duo.

I. De hypocrisi & usitata ingratitudine erga benè meritos.

II. De quæstione Pharisæorũ, & de magistratu.

DE PRIMO.

Tunc abeuntes Pharisæi, consilium inierunt, ut caperent eum in sermone. Hostes Christi fuisse Pharisæos testatur tota Euangelica historia. Et tametsi nec in doctrina quicquam, nec in uita erat quod poterant reprehendere: tamen omnes quærunt occasiones, ut innocenti sint molesti, eũq;

traducant, tanquam qui malè doceret & malè uiueret. Hoc perpetuum fuit hypocritarum studium in mundo. Exemplum habemus in Ecclesia Dei hoc die. Monachi et Pharisæi Papistici benè nôrunt nostram doctrinam, quam docemus, ex Mose, Prophetis et Apostolorum scriptis desumtam esse, nec aliquid habent, quod iure reprehendere poßint in multorum piorum ministrorum moribus: tamen uarias excogitant calumniandi artes, mille uias quærunt ad abolendum Euangelium, potius uiderent Turcam regnare quàm Euangelij puritatem conseruari. Vnde tanta rabies? unde hæc malicia? sunt satellites Satanæ, quare non est mirum, si in castra Christi irrumpere conantur. Deinde hactenus fuerunt in magno precio, & salutabantur sanctißimi patres: nunc autem detecta illorum hypocrisi uilescunt, & illorum superstitio explosa contemnitur. Totas igitur uires intendunt, ut cursum Euangelij cadaueribus & sanguine sanctorum intercludant. Sed Deo sit gratia, Ecclesia Christi est ædificata super firmißima rupe, ut portæ & consilia uiresq; inferorum aduersus eam præualere nequeant. Hoc proinde cùm sit perpetuum, non est mirandum, quòd hi Pharisæi suo faciant more.

Videamus ergo quibus artibus Christi regnum inuadant. Euãgelista noster quatuor illis tribuit artes, quibus utuntur prius quàm manum admouent. Primum, consilium. Consilium, inquit, inierunt. Est.n. consilium actionis fundamentum. Conueniunt

unt ergo, conferunt sua nepharia consilia, & quò quisq; sit in consultando nequior, eò maiorem laudẽ reportat. Hoc longè antè præuidit spiritus Christi in Dauide, quemadmodũ habemus in 2. Psalmo. Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania. Verè inania, quia Dominus fatuabat consilia eorum. Deinde notatur hîc, quò omnia ipsorum consilia tendebant. Vt (inquit Euangelista) caperent eum in sermone. Vt ita captus exponeretur ludibrio populi: infamaretur eius doctrina: uilesceret autoritas: atq; ad extremum raperetur ad supplicium, ut contumeliosus in Deum, hæreticus & maleficus. Vides scopum consultationis Pharisæorum. Tertio loco sequitur qualenam inuenerint consilium. Placuit istis bonis consiliarijs, ut mitterent suos discipulos cum Herodianis. Astutè admodum, ut haberent præsentes testes, qui possent ipsum apud Herodem traducere, si quicquam dixisset, quod aliâs minus placuisset. Hos discipulos egregiè hypocrisi instruxerunt, ut essent ad fallendum magis idonei. Nulli.n.citius fallunt, quàm qui cùm externam sanctitatem & comitatem simulant, occultè fallere instituunt. Quartò describitur horum hypocritarum oratio in hunc modum: Magister, scimus quòd uerax sis, & uiam Domini uerè doceas, & quòd non sit tibi cura de aliquo. Hoc est principium orationis illorum: quod sanè si uerba spectes aptissimum est. Continet enim duo: Primùm agnoscunt eum magistrum, deinde tribu-

deinde tribuunt ei uirtutes, quas habere oportet fidelem doctorem. Cùm eum uerbis agnoscũt Dominum, uolunt non hostes, sed amici, imò discipuli uideri, qui magno discendi desiderio teneantur. Cùm tribuunt ei uirtutes, quas uerus doctor habere debeat, fraudulẽter se insinuant Domino, ut nihil sibi ab illis periculi esse credat. Sed nullum est consilium, nulla prudentia aduersus Dominum. Sed quænam sunt illæ uirtutes, quas Christo tribuũt? PRIMA est ueritatis studium: Scimus (inquiunt) quòd uerax sis. SECVNDA, certitudo doctrinæ: & uiam Dei (inquiunt) in ueritate doceas. TERTIA est constantia & animi fortitudo: & non (inquiunt) est tibi cura de aliquo. Quare? Quia non respicis personam alicuius (& hæc est quarta uirtus) Non enim (inquiunt) respicis personam hominum. Hæ quatuor uirtutes sunt magnæ, & requiruntur ab omnibus Dei ministris. Veritatis studium facit, ut excußis ignorantiæ tenebris, ueritas illucescat. Certitudo doctrinæ facit, ne uariæ doctrinæ uentis, et rumorum uanitate fluctuemus. Constantia & animi fortitudo inuictum in officio reddit. Quòd non personas hominum respiciat Doctor efficit, ut ueritas non metu aut alia re supprimatur. Has uirtutes Dominus Iohanni Baptistæ tribuit: & quòd fuerit eis uerè præditus ostẽdit effectus: Nam cùm Herodes accepisset per uim uxorem fratris sui Philippi, audacter illi restitit, non ueritus personam, quam sustinuit

[Marginal handwritten notes: proverb: 21. — Ephes: 6.]

nuit Herodes. Dicit enim: Non licet tibi habere uxorem fratris tui: propter quod paulò pòst raptus est ad supplicium. Huiusmodi uirtutes habuit & Helias, qui impio regi restitit, & apertè illi in os dixit: Tu perturbas Israel, & domus patris tui. Verùm hoc qui non faciunt, uerius mercenarij dicendi sunt quàm ueri pastores. Hactenus de machinis hypocritarum aduersus Christum.

Marri: 6.

1. Reg: 18.

DE SECVNDO.

Quæstio sequitur, qua ita putant se Christum posse constringere, ut nõ habeat quò euadat. Licet (inquiunt) censum dare Cæsari an non? Hîc putârunt quòd necessariò & simpliciter alterum ex his duobus esset responsurus, licere, aut non licere. Si dixisset licere: turbam offendisset, quia inuita istud onus sustinuit, ac ita habuissent accessum ad ipsum perdendum, deficiente ab eo turba: At si dixisset non licere: aderant Herodiani, qui mox illũ tanquam seditiosum rapuissent ad pœnam. Quid ergo ad hanc quæstionem Dominus? Duo facit, Primùm obiurgat eos, Deinde soluit quæstionem. Cognita, inquit Euangelista, Iesus nequicia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ. Hîc experiuntur uerum esse, quod illi antea adulandi gratia dixerant: non respicis personas hominum. Quæstionis solutionem hoc pacto instituit: Ostendite mihi numisma census: at illi obtulerunt ei denarium. Cuius est imago hæc (inquit) & superscriptio? Dicunt ei, Cæsaris. Tunc ait illis:

Reddi-

Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. *Quæstio soluta est, ita ut nec ueritatem tacuerit* Dominus, *nec ansam calumniandi habuerint* Pharisæi. *Quare confusi mirati sunt & abierunt.* Adeò *nullum consilium, nulla prudentia ualet contra* Dominum.

Sed quid hæc Christi responsio nos docet? Primùm discernit inter regnum Cæsaris et Dei, *id est, inter regna mundi et* Ecclesiam. *Deinde distinguit inter personas, quæ his diuersis regnis præsunt. Tum docet obedientiam præstandam esse in utroq; regno, hoc est, ut* Deo *suus cultus tribuatur in spirituali suo regno, & politico magistratui debita præstentur officia.* Hoc *loco dicendum esset, quid* Deo *debeatur, et quid politico* Magistratui: *uerùm quia sæpius aliâs dictũ est de cultu* Dei, *hîc de magistratu dicam, quò admoneamur, quàm piè nos de magistratu sentire oporteat.* Dicam *igitur quinq; de magistratu.* 1. *unde et quid sit.* 2. *quæ cõditiones boni magistratus esse debeant.* 3. *quod officiũ, quiq; fines sint administrationis politicæ.* 4. *qualenam magistratus ius existat in subditos & subditorum bona.* 5. *quid magistratui suo debeant subditi.*

PRIMVM, *quod proposui, nempe unde & quid sit magistratus,* Paulus Rom. 13. *declarat, ubi docet magistratum à* Deo *esse:* Non *enim (inquit) est potestas nisi à* Deo, *quæ uerò sunt potestates, à* Deo *sunt ordinatæ. Quod quidem de iure imperij intelligendum est, non de confusione, quæ sæpè in*

impe-

imperijs propter scelera hominum cernitur. Dum itaq; boni magistratus præsunt, Deum ueluti propinquum nobis cernimus, & nobis eorum, quos constituit, manu imperantem. Contrà, cùm impij magistratus præsunt, impietas quidem à Diabolo & praua uoluntate imperantis est: sed Deus iratus laxat frena tyrannis & impijs, ut ita ingratitudinem hominum ulciscatur.

Habes unde sit magistratus: quid autem sit, idem Paulus definit: nempe quòd sit ordinatio Dei subditis in bonum, dum honorantur boni, & puniuntur mali corporalibus pœnis.

SECVNDVM, quod proposui, fuit de conditionib. boni magistratus, quæ Mosis 12. quatuor recensentur, nimirum ut Iudex seu Magistratus sit sapiens, timens DEI, uerax ac minimè auarus. Sapientia gubernat actiones, ne in administratione per errorem peccet, ac peruertat iudicium. Timor Dei efficit, ut Deum respiciat in omnibus causis, caueatq; ne quicquam committat, quo illum offendat. Veritas monet, ne falsas legum interpretationes et sycophantias admittat. Odium auariciæ sinceritatem in iudicando conseruat. Vbi enim munerarij iudices sunt, actum est de æquitate. Nam si personæ acceptio corruptio est iudicij, ut nullus sit æquitati locus, profectò auaricia efficit, ut iudex potius personam quàm causam intueatur. Quisquis igitur magistratu fungens precio ducitur, æquum & bonum perspicere non potest.

Exod: 18.

Munere

Deut: 17.

Esaie. 1.

Esaias sagt greizige Richter sein Diebsgsellen.

Auari Iudices furum socij.

Munere enim excæcantur oculi sapientum et peruertuntur uerba iustorum. Hinc est quòd auari iudices furum socij dicantur ab Isaia.

TERTIVM, quod proposui de magistratu, fuit de eius officio, de quo nūc agam. Ostendam autem magistratus officium cùm ex testimonijs scripturæ, tùm per exempla illustrium hominum, qui magistratu cum laude functi sunt. Officium magistratus in genere est, ut sit custos diuinæ legis, hoc est, ueræ religionis conseruator. Hoc autem officium tum demum exercet pius magistratus, cùm exemplo Dauidis, Iosiæ, Ezechiæ, tollit idolatriam et idololatriæ occasiones: ut Ezechias æneum serpentem diminuit: Iosias templum purgauit à uarijs idolis: Moses uitulum confregit: Dauid exhortationibus populum ad uerum cultum Deo præstandum adduxit. Nam si magistratus à Deo ordinatus est, ut sit minister Dei homini in bonum, debet utique, quæ homini noxia uidet, pro uiribus amoliri, ne reipublicæ bonum et ciuium salus impediatur. Deinde curabit magistratus exemplo Iosiæ, ut uera religio proponatur, conseruetur & propagetur, impijs doctrinis abolitis. Quanquam autem distincta sunt officia magistratus ciuilis & ministerium uerbi: tamen in hoc conuenire possunt & debent, ut gloriam Dei & salutem generis humani simul quærant, sed seruata utriusq; legitima ratione: hoc est, ut magistratus ciuilis edicto et gladio, minister autem uerbi doctrina, exhortatione, obiurgatione

& comminatione impietatem tollere, & gloriam Dei quærere conentur. Præterea, quia religio sine docentibus et discentibus conseruari nequit, Magistratus officium est scholas erigere, stipendijs conseruare, ut docentes et discentes pietatis studijs incumbere poßint. Ad hæc, Ezechiæ & regis Niniuæ exempla commonefaciant magistratū, uel præsentem, uel imminentem iram Dei solennib. ad Deum precibus, ueráq; ad Dominum conuersione auertere studeant. Atq; hæc quidem ad eam partem legis referenda sunt, quæ ad religionem potißimū spectat. Quantum autem ad externum politicum statum attinet, idem officium est magistratus boni in sua republica, quod est honesti patrisfamilias in sua domo, nimirum ut quemadmodum pater liberos disciplina regit, castigat contumaces, bonos honore afficit, largitur præmia, breuiter in hoc totus incumbit, ut sua familia quàm optimè constituta uideatur: ita magistratus in sua republica facere debet, ut uerè Pater patriæ dici poßit.

Verùm si quis officia magistratus numerata sibi cupiat, is sciat primum magistratus officium esse studium pacis, ut in tranquillitate Deū colamus abolitis superstitionibus, quæ ueram religionem corrumpunt, ac pietati ueræ sunt impedimento. Secundum magistratus officium est, ut singuli sua officia rectè faciant, quòd fieri non potest, nisi ubi legum maneat autoritas & executio. Leges enim ferre, quas executio non sequitur, rerumpublica-

rũ pernicies est: quare ut honestas leges magistratui ferre licet, ita caueat oportet, ne in contemtum ueniat, quod fit, quando non sequitur executio. Tertium officium est, ut puniat sontes, et insontes tueatur iuxta legum præscriptum, & prudentem moderationem. Ex his facilè est colligere, quinam sint fines magistratus, nimirum quòd sit ordinatus propter Deum ad Ecclesiæ et rerumpublicarum utilitatem: quare rectè dicitur, quòd gubernatio, religio, et propria domus principi curæ esse debeant.

QVARTVM, quod promisi me dicturum, est de iure magistratus in subditos & subditorum bona. Zenephon Philosophus hanc legem tradit magistratui: Regula regi non affectus, sed lex esse debet. Vnde sequitur, tantum iuris magistratum habere in subditos & illorum bona, quantum leges consentientes Decalogo et legi naturæ permittũt. Habet igitur ius iuxta quartum præceptũ imperare subditis necessaria officia, cùm ad publicam incolumitatem, tùm ad singulorum utilitatem faciẽtia.

Restat quod quinto loco proposui de officio subditorum erga magistratum. Potest autem officium subditorum erga magistratum ad quatuor capita reuocari, ut primum sit, iuxta quartum præceptum, honorare magistratum, hoc est, suspicere & reuereri ipsum tanquam ministrum & legatum Dei: Ita ut ipsum honores, timeas, candidè de ipso iudices, errata in meliorem partem accipias, non cum uulgo magistratui detrahas. Nam id se-

uerè

uerè prohibetur uerbo Dei: Principi populi tui ne maledicas. Maledictionis uoce omnes calumniæ & detrectationes intelliguntur. Secundum, edictis parêre cùm in tributis dandis, tùm in alijs quoq; rebus, quatenus per religionem & legem naturæ liceat. Huc illud Pauli pertinet: Admoneto illos, ut principibus & potestatibus subditi sint, ut magistratibus pareant, ut ad omne opus bonum sint parati. Tertium, orare pro magistratu. Adhortare, inquit Paulus, ut fiant deprecationes, obsecrationes, interpellationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus in eminentia constitutis, ut placidam & quietam uitam degamus, cum omni pietate & honestate. Quartum, non irrumpere in partes officij magistratus: sed magistratui cognitionẽ deferre, si quid ad reipublicæ salutem pertinere uideatur. Hæc sint dicta de magistratu. Deus det nobis gratiam, ut & Deo uerum cultum & magistratui nostro debita præstemus officia, per Iesum Christum Dominum, cui gloria in secula seculorum, Amen.

1. Timoth: 2

DOMINICA XXIIII.

TRINITATIS, Matth. 9.

Pertinet ad Symbolū: agit de psona et officio Christi, Item credo carnis resurrectionē. Item ptinet ad orationem dominicā vz. libera nos à malo.

PRimas quidam uenit, & adorauit Iesum dicens: Filia mea modò defuncta est, sed ueni, & impone manum tuam super illam, ac uiuet. Et surgens Iesus secutus est eum, ac discipuli eius. Et ecce, mulier quæ sanguinis

profluuio laborauerat duodecim annos, accedens à tergo, tetigit fimbriam ueſtimenti illius, dixerat enim intra ſeſe: Si tantùm tetigero ueſtimentum illius, ero ſalua. At Ieſus conuerſus, ut uidit illam, dixit: Confide filia, fides tua ſaluam te fecit. Et ſalua facta fuit mulier à tempore illo. Et cùm ueniſſet Ieſus in ædes primatis, uidiſſetq́; tibicines, & turbam tumultuantem, dicit illis: Secedite, non enim mortua eſt adoleſcentula, ſed dormit. Et deridebant illum. Cùm autem fuiſſet eiecta turba, introgreſſus tenuit manum illius, & ſurrexit adoleſcentula. Et emanauit rumor hic in totam terram illam.

ENARRATIO TEXTVS.

IN hoc Euangelio clarißimè describitur, quomodo Dominus noster opem ferat suæ Ecclesiæ subiectæ cruci. Quemadmodum.n. Christus saluator noster erga hunc primatem & hanc afflictam mulierem est affectus: sic etiam est affectus erga me et te, adeoq; omnes, qui horũ, hoc est, huius primatis & huius mulieris exemplo ad ipsum confugiunt, iuxta illud uaticinium Ioelis de Christo: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Cum hoc uaticinio & Christi uerba & facta consentiunt. Verba sunt: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego uos reficiam. Facta multa occurrunt: Cæcos sanat, leprosos purgat, hunc Iairum et hanc mulierem exaudit, & se implorantibus fert opem. Hæc est ergo summa huius historiæ, quòd Dominus duo edat miracula: sanat mulierem, quæ duodecim annos laborauerat morbo: excitat huius Iairi filiam, quæ defuncta erat: utroq; facto suum erga omnes animum declarat. Loci tres:

Ioel. 2.

Math. 11.

I. Exemplum huius mulieris, eius cõditio, fides, inuocatio & sanatio.

II. Exemplũ Iairi, & excitatio puellæ mortuæ.

III. Derisio qua Christus ridetur ab hostibus suis.

DE PRIMO.

Etsi primo loco fit mentio principis Iairi, qui uenit ad Christum: tamen prius dicam de hac muliere patiente fluxum sanguinis, quia ponitur in medio historiæ de principe hoc. In hac itaq; mulie-

re quatuor sunt nobis perpendenda. 1. conditio eius. 2. fides. 3. inuocatio. 4. eiusdem à morbo, quo laborauit, sanatio: quorum singula singularem doctrinam & admonitionem continent.

Conditio mulieris fuit, 1. fuit mulier simplex et timida. 2. duodecim annos fluxum sanguinis passa fuit, unde facilè cogitare est, quàm fuerit exhausta & imbecillis. Qui uno mense tam graui morbo laborat, satis miser & afflictus est, quid dicemus de hac, quæ tot annis est uexata? 3. addit Marcus, quòd multa passa sit à medicis, quorum alij alijs pharmacis miseram excarnificârunt. Huc accedit quòd iam suas facultates consumserat: unde in hoc grauißimo morbo ad mendicitatem erat redacta: neq; tanti sumtus quicquam profuerunt, imò quotidiè fuit deterius. Morbum hunc corporis morsus conscientiæ acerbiorem fecerat: Nam cùm scriptura dicit, eum qui peccat contra Dominum, incidere in manus medici, quid aliud potuit cogitare, quàm Deum se abiecisse. Hæc fuit huius mulieris conditio dura satis: morbus corporis, mala conscientia, mendicitas, contemtus. An propterea est abiecta coram Deo? An propterea Christus eam reiecit? Nequaquam. Venit enim propter afflictos: uenit propter peccatores. Nos ergo huius mulieris exemplo admoniti, erigamus nos in nostris calamitatibus, agnoscamus iustam iram Dei aduersus nos propter peccata. Audiuimus quæ fuerit conditio huius mulieris, sequitur fides.

Marc: 5.

Accessit retrò, & tetigit fimbriam uestimẽti eius, si tetigero (cogitat) tantùm uestimenti fimbriam eius, salua ero. *Hæc uox satis declarat, qualis fuerit eius fides. Certò sibi persuasit, q̃ si tantùm tangeret fimbriam uestimenti illius, consequeretur salutem. Vnde tanta fides? Ex uniuersali promißione, quam sibi accõmodauit. Nouit absq; dubio hanc Christi promißionem: Venite ad me omnes etc. Hìc primùm tribuit Christo laudem ueritatis. Deinde generale dictum sibi accommodauit hoc modo. Omnes uocat ad se, omnibus promittit opem, uult omnes laborantes reficere: Ego sum in numero laborãtium, ego sum ex ea turba, quam totam ad se uocat: uerè igitur statuo, quòd me uelit iuuare. Videmus quomodo hæc mulier fidem excitauit: Iam hoc ad nos accommodemus.*

Math: 11.

Quoties te premit crux internè uel externè, agnosce istam crucem esse ueluti concionem quandam, qua tua miseria & damnatio tibi ob oculos ponitur. Deinde uerbum promißionis & exempla intuere, et cogita Deum non esse acceptorem personarum: sed uelle omnium misereri in Christo Iesu. Hac fiducia Christum inuoca: & statue illum te uerè uelle exaudire & dare quod petis, nisi uenenum petieris, id est, nisi petieris id quod tibi non sit utile, seu quod impediat gloriam Dei: & hoc dictum: Venite ad me omnes, tibi applica: quod cùm feceris consolationem senties.

Verùm ista mulier habuit Christum præsentem,

quem oculis uidit: A me procul abest. Ista tentatio est carnis, contra quam primùm opponito promissionem Christi: Ego ero uobiscum usq; ad consummationem seculi. Deinde, quòd Dominus Thomæ dixit: Beati qui crediderunt & non uiderunt. Præterea, quòd Christus nō sit acceptor personarum: & in aliquot exemplis declarauit, cùm hîc esset præsens in carne, quomodo uellet agere cum reliquis se inuocaturis.

Math: 28.
Ioan: 20.
Actor: 10.

At sum peccator magnus. Credo: sed Christus uenit in mundum peccatores saluos facere. Ita dicit primùm ipse: Non ueni ad uocandum iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Hoc Paulus repetens ait: Certus sermo & omni approbatione dignus, quòd Christus Iesus uenit in hunc mundum saluos facere peccatores. Item, Apparuit gratia salutaris omnibus hominibus. Deinde intueamur exempla misericordiæ Dei. Adam coniecerat totum mundum in damnationem, sed agit pœnitentiam et recipitur: Paulus persecutus est Ecclesiam Christi, Petrus negauit Christum, Manasses se horrendis idololatrijs, et copioso sanctorum sanguine se polluerat: sed resipiscentes in gratiam sunt recepti. Quare declaratur: quàm uerum sit dictum illud apud Prophetam: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Huc illæ Christi asseuerationes: Amen amen dico uobis: qui credit in me, non peribit, sed habebit uitam æternam: Has sententias & hæc exempla opponito cogitationi

Math: 9.
1. Timoth: 1.
Tit: 2.
Ezech: 33.
Ioan: 6.

tioni de peccatorum magnitudine, & scito misericordiam excedere peccatum, & gratiam abundare supra delictum.

At nescio an sim prædestinatus? Hæc grauißima est tentatio, ab ipso Satana profecta. Quis est lapsus? Adam cum sua posteritate: nam fuimus in illo tanquam in massa communi humani generis. Quis accepit promißionem? Non'ne Adam? Ergo quemadmodum lapsus es in Adam: ita cum eodem es promißionis particeps, modò promißionis uerbo fidem adhibere uelis. Deinde clarum est Pauli dictum: Deus uult omnes homines saluos fieri, & ad cognitionem ueritatis uenire. Huc facit, quòd Christus mandatum uniuersale dat suis discipulis: Ite in mundum uniuersum, prædicate Euangelium, qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui uerò non crediderit, condemnabitur.

1. Timoth: 2

Math: 28. et Marci Vltimo.

At fides est donum Dei, quod dat quibus uult? Vide quàm multa caro inuenit, quib. sibi ipsi uiam ad salutē intercludit? fides est donum Dei, sed hoc modo confertur. Proponit tibi uerbum, huic ut credas iubet, & in cogitatone uult esse efficax: Sed tu caue, ne cum Iudæis resistas S. sancto, quod Stephanus suis obiecit. Christus cùm uideret ciuitatem Ierusalem, et cogitaret de eius uastatione, flens dixit: Quoties uolui te congregare, sicut gallina colligit pullos suos, & noluisti. Ecce Christus uult, nec aliud uult quàm Pater. Quid uoluit? congregare filios Ierusalem ad suum ouile: sed Ierusalem

Lucæ 19.

noluit, decepta à suis seductoribus, falsis Prophetis, & inescata diuitijs, potentia, uoluptatibus & curis huius mundi, noluit Christo suo Pastori obedire. Quare ut iusto Dei iudicio: ita propria culpa perijt. Promißionibus igitur diuinis, eisq; uniuersalibus freti, & confirmati exemplis, cum hac muliere in doloribus & cruce confugiamus ad Christum, ita futurum est, ut inueniamus auxilium in tempore oportuno. Fidem huius mulieris uidimus: nunc quod tertio loco in hac muliere spectandum dixi uideamus, uidelicet qualis fuerit huius mulieris inuocatio.

Sed tacet, loquitur apud se, tangit tantùm fimbriam uestimenti Iesu. Nulla hîc auditur oratio. Verum quidem est: nulla orantis uerba hîc recitantur, sed sunt hîc orationis signa & orationis effectus. Signa sunt quòd accedit, tangit fimbriam, & apud se cogitat de eius clementia et intimo cordis uoto misericordiam sibi præstari expetit. Hoc uotum non secùs quàm ardentißimas preces exaudiuit Christus. Effectus sunt consolatio & sanatio.

De Moise etiam legimus, quòd cùm labia non uiderentur moueri, tamen audit à Domino, quid clamas ad me? unde docemur, quòd oratio, quæ nubes penetrat, non sit labiorum motus, non sit uerborum βαττολογία, & multiloquium: sed potius supplex animi eleuatio ad Deum, qua fide Christi aliquid à Deo petitur. Hoc etiam confirmatur Dauidis testimonio, qui ait: Ad te Domine leuaui animam meam.

Psalm: 25.

Porrò,

Porrò, quia nullus cultus maior eſt, quàm rectè Deum inuocare, & oporteat pios perpetuò in hoc cultu occupari, uolo breuiter quædam de recta inuocatione dicere. Dixi paulò antea quid ſit oratio: nunc quas conditiones perpetuò habere debeat oſtendam. Sunt autem quinq; perpetuæ conditiones & ueluti proprietates piæ orationis, quæ ſunt, 1. quomodo noſter animus compoſitus eſſe debeat ad orandum. 2. quid nos ad orandum impellat & urgeat. 3. quis ſit à nobis inuocandus. 4. quo fundamento freti prodeamus in conſpectum Dei oraturi. 5. quid ſit petendum, & quando cum conditione, & quando ſine conditione.

Innocatio Dei Vera in 5. proprietati-bus ɔſiſtit.

PRIMA: Animus noſter in hunc modum compoſitus eſſe debet. Primùm exuenda eſt omnis cogitatio propriæ gloriæ, ſicut hæc mulier nihil niſi ſordes in ſe agnouit. Deinde inopia ſentiatur, quam ſanè maximam hæc afflicta mulier ſenſit. Tùm in uera pœnitentia homo ſe proſternat coram Deo, idq; potius animo quàm corpore. Id hanc mulierem feciſſe inde apparet, quòd à tergo acceſſerit. Poſtremò, certa fide ad orandum incendatur animus. Nam niſi quis certam fidem attulerit, uerba fundit potius quàm precatur. Huiuſmodi etiam fidem hanc mulierem ad Dominum attuliſſe ex ſuperioribus manifeſtum eſt.

SECVNDA: Cauſæ, quæ nos ad orandum impellent, ſunt multæ. Hæc mulier abſq; dubio cogitauit de mandato Dei, in quo ſeriò à nobis hunc

cultum

cultum requirit. Deinde promißiones non ignorauit, alioqui tanta fiducia ad orandum non prodijsset. Quicquid (inquit Christus) petieritis in nomine meo, Pater dabit uobis. Sensit præterea & Diaboli tyrannidem & suam inopiam, unde mota auxilium quærit ab eo, qui solus iuuare potest. Considerauit quoq; exempla: uidit Iairum Dominum inuocasse pro filiæ ualetudine, & multa alia exempla cogitauit. His multis causis ad precandum est excitata. Proinde & nos erigamur ad Deo hunc cultum inuocationis præstandum, 1. mandato Dei. 2. promißionibus. 3. cogitatione tyrannidis Diaboli. 4. sensu propriæ miseriæ & inopiæ. 5. sanctorum exemplis.

Ioan: 16.

TERTIA: Quis inuocandus? solus Deus, qui est Pater, Filius & Spiritus sanctus: nec Angeli, nec homines sunt inuocandi. Hoc enim æternum Dei mandatum est: Inuoca me in die tribulationis. Item, Dominum Deum tuum adorabis, et illum solum coles. Inuocare enim creaturam summa est idololatria, propter quam mundus horribiliter punitur, quia talis idololatria in Deum summa blasphemia est.

Psalm: 50.
Math: 4.

QVARTA: Iure quæritur quo fundamento nixi prodeamus in conspectum Dei. Nam si nos intueamur, cōfusio faciei nostræ nos à precando absterret. Deinde scriptura dicit, Deus peccatores non exaudit. Certum est, quòd nemo fretus sua dignitate poßit orare. Quare quærendus est ille unus

Ioan: 9.

Mediator inter Deum & hominem Christus Iesus, qui se pro nobis interpellatorem offert, dum ait: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Huius ergo dignitate habemus accessum ad Deum Patrem. Ioan. 14. et 16.

QVINTA: Quid orandũ sit. Triplicia sunt precanda & triplicia deprecanda. 1. gloriam Dei sanctificari inter homines precabimur. 2. salutem animæ. 3. necessaria ad præsentis uitæ conseruationem: & contrà deprecabimur, 1. quicquid impedit gloriam Dei. 2. quicquid aduersatur nostræ saluti: 3. quicquid nobis in hac uita molestum est. Hæc statuamus nos impetraturos, & præsertim quæ primo & secundo loco ponuntur. Tertij generis bona & mala deprecari oportet cũ conditione non imminutæ gloriæ Dei, aut impeditæ nostræ salutis.

QVARTVM, quod proposui de hac muliere, est eius sanatio: in qua quid Christus dixerit & egerit, et quid illi acciderit, dicendũ est. Quid dixit Christus? Confide filia: fides tua te saluam fecit. Et hoc cùm diceret, diuina sua uirtute mulierem sanauit. Quid accidit mulieri? et salua facta est mulier ex illa hora. Hîc habemus multa. 1. quòd qui credunt adoptantur in filios, iuxtà illud: Dedit potestatem, ut filij Dei fierent, quotquot credunt in nomen eius. 2. qualis sit affectus Christi in afflictos. 3. quòd fides quoduis à Deo impetret. 4. quòd Christus hîc declarat suam diuinam potentiam, ostendit uoluntatem, monstrat officium, ac ueritatem Euan- Ioan. 1.

gelij

gelij confirmat. De his propter temporis breuitatem plura non dicam.

DE SECVNDO.

In hoc Iairo primate habemus etiam exemplum fidei, inuocationis, confeßionis, et spei. Ecce princeps accessit. Hic habes fidẽ: Et adorabat eum. Habes fidei fructum inuocationem. Hæc duo confeßionem continent. Domine, inquit, filia mea modò defuncta est: sed ueni, & impone manum tuam super eam, & uiuet. Ecce quanta cum spe precatur. Nos ergo ex hoc discamus, in nostris neceßitatibus Christum accedere, illum ex fide inuocare, confiteri, & certò statuere nos ab illo impetraturos, quæ nobis salutaria sunt. Sed quid facit Christus? Sequitur illum, & cùm uenisset Iesus in domum principis, et uidisset tibicines et turbam tumultuantem, dicebat: Recedite, & eiecta turba, dixit puellæ: Puella surge: & surrexit puella, & exijt hæc fama per uniuersam terram illam. Quia circumstantiæ huius exempli congruunt ferè cum exemplo mulieris, sufficiant hac uice, quæ de muliere dixi.

DE TERTIO.

Cùm Christus diceret: puella nõ est mortua, sed dormit, deridebant eũ. Hic tria intueamur. Primùm, quod mundus non solùm sit ingratus erga Christum benefactorem: uerumetiam derideat ipsum. Quare hoc? quia cæcus est mundus, & ideò de Christi doctrina et factis non potest rectè iudicare.

cære. Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Caro non nisi carnem sapit. Sapientia carnis inimicicia est cum Deo. Nisi ergo cum mundo uelimus errare & fieri derisores, audiamus Euangelium, quò mens rectius de operibus Dei instruatur. Secundum, quòd hîc non solùm intueri: sed etiam mirari oportet, est quod Christus nihilominus pergat in suo sancto proposito. Non absterretur uel summa ingratitudine mundi, ut suam Ecclesiam deserat. Dominatur in medio inimicorum suorum. Tertium, quod hîc obseruare decet, est Christi exemplum. Si ergo deridemur propter confeßionem, intueamur filium Dei, & contemnamus istos derisores, qui sunt Diaboli moriones. Non malicia mundi nos turbabit, sed exemplum filij Dei nos consolabitur, qui nobis adest iuxta suam promißionem: Ego ero uobiscum usq; ad consummationem seculi. Huic nostro unico Mediatori, unà cum Patre & Spiritu sancto, sit honor & gloria in secula seculorum, Amen.

1. Corinth: 2.
psalm: 110.
Math: 28.

DOMINICA XXV.

TRINITATIS, Matth. 24.

psal: 23.
pertinet ad Symbolum in Articulum. Credo Sanctã Ecclesiã catholicã.

CVM uideritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: qui in tecto, non descendat, ut tollat quicquã de domo sua: & qui in agro, non reuertatur, ut tol-

Daniel. 9.
Ach Gott von himel.

ut tollat uestes suas. Væ autem prægnantibus & lactantibus in illis diebus. Orate autem, ut non fiat fuga uestra hieme, neq; Sabbato. Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi, ad hoc usq; tempus, neq; fiet. Et nisi decurtati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro. Sed propter electos decurtabuntur dies illi. Tunc si quis uobis dixerit: Ecce hîc Christus, aut illic, nolite credere. Surgent enim Pseudocristi, & Pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri possit) etiam electi. Ecce prædixi uobis. Si ergo dixerint uobis, Ecce in deserto est, nolite exire: Ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & apparet usq; ad Occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Vbicunq; enim fuerit cadauer, illic congregabuntur Aquilæ.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc Domini concio continet insignem admonitionem, admodum hoc periculoso tempore necessariam: nam cùm Paulus dicit: Quæcunq; scripta sunt, in nostram doctrinam scripta sunt, nō est quòd putemus hæc propter solos Iudæos dicta & scripta esse: sed potius propter nos, qui iam uiciniores sumus extremo die, quàm Iudæi fuerunt. Est autem hæc concio & plena terrore & consolantissima. Nam si impios & non agentes pœnitentiam

Rom: 15.

tiam respicis, nulla concio magis terribilis esse potest: illis. n. horrendas pœnas comminatur: sin autẽ ad pios & agentes pœnitentiam respicis, concio hæc plena est consolatione. Nam his ab omnibus ærũnis liberationem promittit, Cùm hæc, inquit, uideritis, leuate capita uestra, quia appropinquat redemtio uestra. Porrò occasio huius concionis, fuit discipulorum Christi interrogatio duplex, qui sumta occasione ex prædictione uastationis urbis Ierusalem, de qua in hoc ipso capite præcedit uaticinium, quæsiuerunt primùm quando id fieret. Deinde de signo Aduentus Domini quærunt. Ad has quæstiones respondet Dominus, non ut eorum carnale desiderium expetebat: sed prout ipse sciuit eorum instructioni ad salutem utile esse. Summa huius concionis est, quòd Christus prædicit tempus uastationis Ierusalem, & monstrat aduentus sui signa ad iudicium. Loci duo.

Lucæ 21.

I. Responsio Christi & eiusdem prædictio.

II. Huius doctrinæ usus.

DE PRIMO.

Responsio Christi habet duas partes, in quarum priori respondet ad primam interrogationem, uidelicet qua interrogârunt discipuli, quando Ierusalem uastaretur: in posteriori ad secundam interrogationem, in qua quærunt discipuli de aduentu Christi ad iudicium.

Prior pars continet signa, quæ præcedunt uastationem urbis Hierosolymitanæ, quæ multa hîc

enumerantur, non solùm in textu, quem audiuistis, sed etiam in principio huius capitis.

PRIMVM signum est, quòd ueniant Pseudochristi, hoc est, homines uani, qui mentientur se Meßias & saluatores esse: id quòd etiam accidit. Nam tres præcipui nebulones fuerunt unus post alium, qui magnam multitudinem hominum post se traxerunt: Teudas, uir quidam Ægyptius, et Simon Magus. Teudas Cuspio administrante rempublicam suasit populo, ut acciperent substantias suas, & se sequerentur ad Iordanem. Illic enim se recepit suo nutu diuisurum aquas, ut ipsi siccis pedibus transirent, & ita asserta libertate seruitutem Romanorum declinarent. Cui obtemperans stulta turba, ad Iordanis ripam, cùm frustra expectaret miraculum, est trucidata. Ægyptius ille suis sequentibus salutem & requiem promisit. Verùm illi quoq; delusi suæ temeritatis iustas dedêre pœnas. Simon Magus, qui cùm à Petro pecunia non posset emere donum conferendi uisibiliter Spiritum sanctum, & audiuisset à Petro: Pecunia tua sit tecum in maledictionem, excogitauit aliam uiam, quam Diabolicis artibus fucauit, & pietatis laruam eam induit: dixit igitur se uirtutem Dei esse, cuius præstigijs multi decepti sunt. Quare autem id Deus permiserit, Paulus ad Theß. respondet: quia non uoluerunt credere ueritati, dedit eis Deus efficacem illusionem, ut crederent mendacio. Hac pœna digni sunt, qui ad claram Euangelij lucem sponte cæ-

2 Thessal: 2.

tè cæ-

tè cæcutiunt. Deinde admonitionem continet textus. Ita enim ait Christus: Videte ne quis uos seducat, multi uenient in nomine meo, dicentes, ego sum Christus. Hæc horribilis Iudaici populi pœna nos admoneat timoris Dei, et reuerentiæ erga Euangelium Christi.

SECVNDVM signũ, quod præcederet uastationem urbis Ierusalem. Audituri estis (inquit) bella & rumores bellorum. Huiusmodi bella multa præceßisse uastationẽ Ierusalem testãtur historiæ. Primùm 2000. ob petulantiam militis illudentis genitalibus Iudæorum occisi sunt. Deinde latrones publicè grassabantur, qui gladijs sub pallijs tectos gestantes, quosuis obuios trucidârunt. Adhæc Cæsareæ sunt trucidati 2000. Scytopoli tredecim millia. Ascaloni 2500. Ptolemaide uiginti millia. Alexandriæ quinquaginta millia. Damasci decem millia trucidati sunt. Ecce quàm uera fuerit prædictio Christi, & quàm grauiter punitus sit populus Iudaicus ob suam ingratitudinem. Quid dicam de fame, de pestilentia, et de terræmotu, quæ contigerunt iuxta Christi uaticinium? Hæc omnia peccata istius populi monstrant, sed fuerunt tantùm præludia quædam ad illa mala quæ secuta sunt.

TERTIVM signum, persecutio discipulorum. Inuisi (inquit) eritis cunctis gentibus propter nomen meum. Hæc persecutio incepit à nece sanctißimi Stephani, & postea quotidiè magis ac magis creuit. Fuit autem discipulorum Christi affli-

ctio quadruplex. 1. corporum. Nam alij flagellabantur: alij crucifigebantur: alij alio supplicij genere afficiebantur. 2. afflictio fuit ex scandalo defectionis ab Euangelio. Multi enim persecutionum acerbitate fracti defecerunt ab Euangelio cum summo dolore discipulorum Christi. 3. afflictio discipulorum Christi fuit à Pseudoprophetis, quorum plurimi fuerunt isto tẽpore, de quibus Epiphanius scribit: ut Simoniani, qui Simonis Magi sectatores fuerunt: qui Simon postea in medio urbis Romæ collapsus interijt. Hos sequuntur Menandriani, Menandri sectatores. Saturniliani sequaces: Basilidiani, qui Basilidem quendã imitabantur: Nicolaitæ, qui Nicolai, qui erat unus de septem diaconis, turpitudinem sectati sunt: Gnostici quorũ infiniti fuerunt furores: taceo Ebionem & Cherinthum, qui naturæ diuinæ in Christo hostes fuerunt. Ecce quàm multa agmina falsorum Doctorum habuerunt, qui simplicitate Euangelij filij Dei contenti esse noluerunt. Quarta afflictio discipulorum fuit petulantia, contumacia & ingratitudo totius populi.

QVARTVM signum, et prædicabitur regni Euangelium in uniuersa terra in testimonium omnibus gentibus. Hoc factum esse testatur Paulus Rom: 10. cùm ait: An nõ audiuerunt? atq; in omnem terram exiuit sonus eorum. Hactenus de signis præcedentibus uastationem Ierusalem: nunc in textu typus uastationis signatur: Cùm uideritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Daniel: 9. Prophe-

Propheta stantem in loco sancto. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes. *Quasi diceret, tunc ipse exercitus, qui uastaturus est* Ierusa*lem, appropinquabit. Hæc abominatio fuit scelerum & idololatriæ populi* Iudaici, *qua totus ferè iste populus erat infectus. Abominatio quidem dicitur propterea, quòd* Deo, *ut res fœdissima, displicuit. Desolationis abominatio dicebatur propter pœnam quæ secuta est: quæ pœna fuit desolatio & uastatio populi* Iudaici.

Hactenus de prima responsione ad priorem discipulorũ quæstionem de uastatione Ierusalem: *sequitur responsio ad secundã interrogationem, quæ fuit de* Christi *aduẽtu, in qua quatuor sunt spectanda. Primùm, ꝙ iubeat cauere signa falsa.* Si quis uobis dixerit: Ecce hîc Christus aut illic, nolite credere. *Alterum, quòd admoneat discipulos, ne per oscitantiam suæ admonitionis obliuiscãtur.* Ecce, *inquit,* prædixi uobis: *quasi diceret. Velim uos perpetuò huius meæ prædictionis memores esse, ne exemplo aliorum obliti mei, abijciatis confeßionem. Tertiũ, quòd aduentus ipsius non sit futurus in angulis mundi aut in deserto: sed quòd sit conspicuus toti terrarum orbi.* Sicut, *inquit,* fulgur exit ab oriente, & apparet usq; ad occidentẽ: ita erit & aduentus filij hominis. *Non est ergo quòd credatis illis, qui uenient et mentientur Meßiæ nomen. Quartum, est electorum collectio ad Christum:* Vbicunq;, *inquit,* fuerit cada-

uer, illuc congregabuntur & aquilæ. Hoc est, quemadmodum Paulus interpretatur: cùm Christus ad iudicium uenerit, obuiam rapiemur Christo in aërem, & sic cum eo perpetuò erimus.

DE SECVNDO.

Cùm ista, quæ contigêre Iudæis, signa sint eorũ, quæ contingent in extremis diebus, in quos nos incidimus ante aduentum Christi, par est ut aspiciamus ea, quæ nostro seculo fiunt, & uideamus quomodo cum istis congruant. Inter signa suprà audiuimus primum, ꝙ essent uenturi qui se Meßiam esse fingerent, cui simile ante paucos annos in Germania accidit. Nam quidam Hollandus Dauid Georgius nomine finxit se Christũ, qui multos seduxit, qui postea mortuus, et deinde effossus et combustus est. Fuerunt & alij tùm ex Iudæis, tùm ex alijs, qui malè cùm suis sectatoribus perierunt. Deinde quantũ ad bella attinet & rumores bellorũ, Turcia docet & aliæ multæ nationes, quàm istud signũ benè in hoc seculũ quadret, & certè metuenda sunt adhuc grauiora. Tùm quanta sit persecutio Ecclesiæ in multis regnis, in Turcia, in Græcia, in Italia, Hispania, Hollandia, quotidiani rumores ad nos allati docent. Multæ subindè oriuntur sectæ, maxima est ingratitudo mundi erga Euangelium, et corruptissimi sunt plerorumq; mores. His accedit et quartũ signum aduentus Domini iudicium, ꝙ prædicetur Euangelium in uniuerso ferè orbe terrarum. Etsi autem id publicè non fiat ubiq; in publico loco: tamen

men in omnibus regnis mundi sunt aliqui, qui Euangelium audiunt. Cur prædicatur? nobis in testimonium: idq; dupliciter. Testimonium enim salutis est, si Euangelio credimus: testimonium iustæ nostræ damnationis erit, si fuerimus Euangelio increduli. Vsus iam colligamus prædictionis Christi.

PRIMVS est, de quo iam dixi, uidelicet quòd ista omnia contigerunt nobis quoq; in doctrinam, ut indè cogitemus, quid immineat ingratißimo mundo ante aduentum Domini ad iudicium.

SECVNDVS: Hæc nobis ob oculos ponunt magnitudinem & fœditatem peccatorum nostrorum, & sunt ueluti præludia pœnarum, quas sustinebunt, qui non egerint pœnitentiam.

TERTIVS: Admonemur hîc, quæ ultio illos manet, qui sanguine sanctorum se polluũt. Qui uos persequitur, inquit Christus, me persequitur. Quare? Quia propter Christi Euangelium et eius confeßionem ista fit persecutio. Nũc lætantur quidam aduersarij Christi cùm malefecerint: Verùm futurũ est, ut satis acerbas luant pœnas effusi sanguinis fidelium, qui de terra clamat ad Deum, et expetit uindictam, quam iustus iudex reddet illis tempore suo, iuxta illud: Mihi uindicta, & ego retribuam, tempore oportuno labetur pes eorum. Dominus differt pœnam, & iuxta diuitias bonitatis suæ & longanimitatis inuitat ad pœnitentiam. Non enim delectatur in perditione peccatorũ, sed mauult omnes resipiscere & uiuere, quemadmodum

Luc: 10.

Rom: 12.

Ezech. 33. ipse apud Prophetã testatur his uerbis: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Verùm qui hac bonitate diuina abutitur, thesaurizat sibi iram in die iræ.

QVARTVS usus huius prædictionis est, quod admoneat nos pœnitentiæ. Christus cùm quidam Luc. 13. sibi referrent, quomodo Pilatus miscuisset sacrificia Iudæorum sanguine, & quod turris Siloe collapsa 18. uiros occidisset, ait: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Nam asseuerat hoc non tantùm factum esse propter eos qui istic perierũt, sed etiam propter alios, qui eorum casu admoniti resipiscerent. Multò magis calamitas populi Iudaici nos admonebit pœnitentiæ, præsertim cùm causa non sit dißimilis. Illi enim potißimum puniebantur propter religionis contemtum. Quid quæso hîc non est simile? Quare admoniti casu Iudaici populi maturè resipiscamus, ne prius opinione nostra incurramus in manus Domini uiuentis.

QVINTVS usus, quòd ex persecutione Ecclesiæ, quæ tùm fuit maxima, discere debeamus, quòd ciues regni Christi in hoc mundo non debeant florere, & externo imperio mundi gaudere. Vt enim Ecclesia Christi non est affixa certo loco: ita ipsius gloria & decus partim in conscientia piorum est, partim in expectatione reuelationis Iesu Christi est posita.

SEXTVS usus est, ut ciuibus regni Christi nos adiungamus, non persecutionum mole absterriti à

riti à confeßione. Tametsi enim omnes, qui piè in Christo uolunt uiuere, patiuntur persecutionem: tamen Christus eos beatos esse pronunciat, quia præsentem afflictionem sequetur gloria, ad quam nulla patet uia, nisi per crucem.

2. Timoth: 3.

SEPTIMVS, ut incommodo Iudæorum & damno simus cautiores. Ne igitur erremus cum Iudæis, sequamur lucernam uerbi Dei. Hæc enim nos sola tutos ab errore facere potest. Lucerna, inquit Dauid, pedibus meis uerbum tuum, & lumen semitis meis. Et Paulus uult nos uerbum Dei prætendere tanquam facem ardentem.

ps: 119.

OCTAVVS, ut admoneamur, ut supereminentibus malis opponamus uerbum Dei, quod est turris fortißima. Ita enim Salomon inquit: Turris fortißima nomen Domini, ad quam confugiet iustus & saluabitur. Hi in curribus (inquit Dauid) hi in equis, nos autem in nomine Domini inuocabimus. Est autem nomen Domini supplex oratio, quæ ex uera Christi fiducia proficiscitur, quæ fiducia est uictoria mundi. Ita enim ait Apostolus: Hæc est uictoria, quæ uincit mundum, fides uestra. Quare sic? quia Christum inuocat mundi uictorem, Christum præsentem habet, contra quem portæ inferorum nihil possunt. Oremus ergo, ne uel mens phanaticis opinionibus inuoluatur, uel fiducia labascat in tantis tumultibus.

prouerb: 18. Cap:

1. Ioan: 5.

NONVS, ut muniamus nos etiam aduersus scandala, quæ sunt plurima futura: quæ cùm uene-

rint, meminerimus dicti Christi: Ecce prædixi uobis. Neq; scandala illa sunt futura eiusdem generis. Alia.n.erunt scandala persecutionis, alia paucitatis confitentium Christum: alia defectionis. Multi enim prorsus in istis malis, quæ uentura sunt, renunciabunt Christi nomini eiusq; Euãgelio, et rursus se subijcient Satanæ: multi erunt autores diuersarum sectarum in isto exiguo cœtu, qui Christum confitebuntur. Contra hoc muniri nos uult Christus: & quia mala præscita minus nocent, uoluit Christus suam Ecclesiam de his præmonitam esse.

DECIMVS, ut nos uiuentes in timore Dei, expectemus aduentum Domini nostri Iesu Christi, qui nobis plenam redemtionem adferat: quæ redemtio est ueluti omnium beneficiorum Christi finis, ad quam alia beneficia destinantur. Est enim hic ordo beneficiorum Christi, qui 1. Cor. 1. describitur his uerbis. Christus factus est nobis sapientia à Deo, iusticia, iustificatio, & redemtio, ut qui gloriatur, in Domino glorietur. Sapientia nobis est, cùm nobis reuelat uoluntatem Patris in Euãgelio. Iusticia, quando credentibus Euangelio ipsius iusticia nobis imputatur. Sanctificatio fit nobis, quando iustificati donamur S. sancto, cuius uirtute iam nouam uitam meditamur. Tandem erit nobis redemtio, quando perfecta salus nobis per ipsum continget, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria in secula seculorum, Amen.

IN FESTO PVRIFICATIONIS MARIÆ, EVANgelium Luc. 2.

POsteaquam completi fuissent dies purgationis eorum secundum legem Mosi, adduxerunt eum Hierosolymam, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini, Omne masculinũ adaperiens uuluam, sanctum Domino uocabitur, & ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Et ecce, homo erat Hierosolymis,

Exod: 13. et 34. Levit 12.

mis, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & pius, expectans consolationem Israël, & spiritus sanctus erat super eum. Et responsum acceperat à Spiritu sancto, non uisurum se mortem, nisi prius uideret Christum Domini. Et uenit per spiritum in templum. Et cùm inducerent puerum Iesum parentes, ut facerent secundum consuetudinem Legis pro eo, ipse quoque accepit eum in ulnas suas, & laudauit Deum, ac dixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum uerbum tuum in pace. Quia uiderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israël.

Esaiæ 52.
Esaiæ 49.

ENARRATIO TEXTVS.

IN hoc festo tractatur pars historiæ Christi, uidelicet quomodo sit oblatus in templo iuxta legem: & quomodo Simeon uir iustus agnouerit Iesum Mariæ filium uerum Meßiam esse, idq; ex instinctu Spiritus sancti, à quo responsum acceperat, se non moriturum, priusquam uiderent oculi eius Christum Dominum: quem cùm uidisset, accepit eum in ulnas suas, benedixitq; ei: quo facto, carmine suam gratitudinem erga Deum ostendit. Debemus autem hic reuocare in memoriam, quæ hactenus audiuimus de Christo, ut eius perpetuam historiam cognoscamus. Audiuimus itaq; primùm de natiuitate eius gloriosa, quòd natus sit in Bethlehem. Secundò, de

dò, de eius circumcisione, quòd octauo die sit circumcisus. Tertiò, quomodo à Magis sit agnitus & honoratus. Iam sequitur eius oblatio in Templo, quæ oblatio secundum Legem contigit, exactis sex septimanis ab eius natiuitate. Loci tres.

I. Oblatio Christi in Templo.
II. Simeonis descriptio & benedictio.
III. Simeonis carmen.

DE PRIMO.

Deus in ueteri Testamento uarios offerendi ritus ordinauerat, idq; non ut sacrificandi opere iustificarentur homines coram Deo: Si enim sanguis taurorum & hircorum abolere potuisset peccatum, Christus non uenisset in carnem, ut sui corporis uictima peccatum expiaret: sed fuerunt aliæ causæ, quarum de numero sunt hæ.

PRIMA, ut isto exercitio gentium idololatria impediretur. Nam cùm omnes homines etiam barbarißimi tanguntur quadam religionis reuerentia, uolunt suo iudicio ritus colendi Deum instituere: uerùm quia nullus Deo placet, nisi quem ipse instituit, ordinauit ipse Deus per Moysen uarios cultus, ut multitudine rituum, quos Deus ordinârat, impediretur populus Iudaicus ab idololatria, & seruiret uni Deo, qui eos de terra Ægypti eduxerat, infinitaq; alia beneficia spiritualia & corporalia præstiterat.

SECVNDA, ut interna pietas his externis adminiculis exerceretur. Neq; enim ista externa sa

crificia

exercitamenta. Esaiæ 1.

crificia per se cultus erant, sed tantùm ueri cultus excitamenta: id quod ex Esaia patet, ubi Dominus externa sacrificia abominatur sine interna animi pietate.

TERTIA, ut essent publica testimonia gratiarum actionis, quibus populus iste et excitaretur & confirmaretur, testareturq; palàm se hunc Deum colere, qui eos in terram Canaan introduxisset, & miraculosè in deserto pauisset.

QVARTA, ut hoc pacto confirmaretur ministerium uerbi: ut ministri cultus Dei, & sacerdotes haberent quo alerentur. Qui seruit, inquit Paulus, altari, uiuat de altari. Et Christus: Dignus est operarius mercede sua. Hanc consuetudinem retinuerunt in Ecclesia olim, quando ad uerbum audiendum & ad celebrationem Sacramentorum conuenerunt. Pij contulerunt pro modo suarum facultatum aliquid ad ministros uerbi & pauperes alendos: quæ contributio collecta uocabatur. Hinc & decimandi ratio fluxit.

1. Corinth. 9. Matth. 10.

QVINTA, ut istæ oblationes ueteres essent umbra futuræ uictimæ Christi, & ueluti præludium, quo admonerentur de uenturo Christo. Hoc pij benè intellexerunt, Abel, Noe, Abraham. Non enim putârunt se suis uictimis abolere peccatum & mortem: sed confisi sunt uictima Christi, cuius uirtute & ipsorum peccata sunt expiata. Abel cùm suas uictimas mactaret, sic cogitauit, I. uidens sanguinẽ uictimæ, cogitauit de peccato generis humani,

mani, quod pœnam æternam meruerat. 2. prospexit ad significatum. Nam suam uictimam cogitauit figuram esse promißi Seminis, hoc est, Christi, qui sua uictima esset peccatum expiaturus. 3. hac cogitatione fides Abelis confirmabatur, & crescebat, qua & coram Deo iustificatus est, & placuit Deo. 4. hanc fidem sequebatur gratiarum actio, & uitæ nouitas. Hoc pacto offerentes Deo placuerũt. Hoc sit dictum de sacrificijs ueteris testamenti in genere: nunc de ea sacrificiorum forma dicam, cuius in hoc Euangelio fit mentio.

Prole nata duplex præceptũ erat positum. Vnũ de matre quot septimanis extra cœtum hominum esse deberet. Alterum de puero nato. De matre hoc præceptum erat, ut nata mascula prole, extra cœtum esset 37. dies: sed nata fœmella, duplicabatur numerus. Nam tùm extra cœtum publicum esse debuit 74. dies. Id quod non factum fuit propter mulieris indignitatem, sed propter duas alias causas, nempe neceßitatem & significationem. Neceßitas fuit, ut isto pacto consuleretur mulieris sanitati, quæ post dolores partus habet opus quiete, quo uires colligere poßit: et deberent pij mariti imbecillitatis uxorum isto tempore rationem habere: & mulieres etiam oporteret cùm propter se, tùm propter alias hanc naturæ legem seruare. Significatio fuit, ut ista exclusio significaret, omnes natos ex Adam propter peccatum, in quo nascuntur, exclusos esse à Deo, et ideò opus habere expiatoria Christi uictima.

Alterum

Alterum præceptum erat de nato puero, idq; duplex. Vnum generale, Alterum de primogenitis.

Generale erat mandatum, ut expletis diebus, quibus mulier excludebatur à cœtu Ecclesiæ, offerrentur sacrificia siue pro filio, siue pro filia quocunq; ordine nati essent. Hoc sacrificium primùm admonebat, quòd pueri nati essent peccatores, et ideò opus haberent mũdatione et remißione peccatorum. Deinde, ut isto pacto consecrarentur Deo. Tùm, ut parentes scirent se pueros generare Deo, et non sibi, aut Satanæ. 4. propter significationem, nimirum ut essent typi offerendi Christi.

Speciale mandatum erat de primogenitis, tàm in hominibus, quàm in iumentis, ut offerẽtur Deo. Primùm in memoriam istius magni beneficij, quòd Dominus, reseruato populo Israëlitico, percusserit primogenita Ægypti ab homine usq; ad pecus. Deinde propter significationem, uidelicet quòd unigenitus Dei & primogenitus Mariæ, olim esset offerendus pro nobis liberandis ab Ægypto peccatorum. Hoc sit dictum de lege & eius significatione: nunc ad oblationem Christi ueniamus.

Exod: 12.

Lex iubet, ut omne primogenitum aperiẽs uuluam, conceptum ex uirili semine isto pacto offeratur: Sed Christus nõ erat ita humano more conceptus, sed de Spiritu sancto erat conceptus, et natus de castißima uirgine: ergo non erat obligatus lege, ut more aliorum primogenitorum offerretur in Templo. Respondeo: Christus etiam erat liber, ne

conciperetur & nasceretur homo, & postea circumcideretur & pateretur: sed qui liber fuit, factus est omnium seruus, ut omnes liberos faceret: Siue, ut Augustinus ait: Deus est factus homo, ut homines Deos faceret. Paulus dicit eum factum esse sub Lege, ut eos qui sub Lege erant redimeret. Ideò hic primogenitus etiam in templo offerri uoluit. Gal: 4.

Sed quando fuit primogenitus? nemo unquam talis extitit primogenitus. 1. fuit primogenitus diuina sua natura: erat enim filius Dei æternus. Ego, inquit, hodie genui te. 2. humana natura fuit primogenitus Mariæ. Nullum enim ante illum genuerat, neq; pòst genuit. 3. gratia, Primus enim homo natus est, qui Deo oblatus per se placuit. 4. uirtute, quia est primogenitus mortuorum. 5. ut per ipsum nos noui homines nascamur. Psalm: 2.

Præterea obseruandum est, quòd Maria obtulerit duos pullos columbarum, quo eius significatur paupertas. Nam ditiores agnum offerebãt. Nos hinc discamus non pudere nostræ paupertatis, Christus pauper nasci uoluit, ut nos diuites faceret, modò ipsius diuitias grata mente accipere uoluerimus.

DE SECVNDO.

Et ecce homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon. Hic habemus primùm descriptionem Simeonis, & deinde eius benedictionem. Primùm prædicatur ob iusticiam. Ita enim inter suos uixit, quòd ab omnibus uir bonus & iustus sit ha-

bitus. Non uult hoc Euangelista, quòd fuerit ita iustus, ut non opus habuerit aliena iusticia: Nam in suo carmine fatetur Christum suum esse saluatorem: sed quòd uixerit inculpatè inter homines & honestè, ut qui nemini malè facerit, sed omnib. pro uiribus benè fecerit. Qui talis est, à Cicerone, imò ab omnibus iustus dicitur. 2. Prædicatur ob pietatem: timuit enim Deum. Timoris nomine totus cultus Dei intelligitur. Qui enim Deum timet, ut caueat omnia quibus ipsum offendi nouit: ita facit quicquid illi gratum senserit. Hic timor ex fide ortum habet. Alius timor Dei est sine fide, qui non est cultus Dei: talis est in omnib. impijs. Semper enim metuunt aduersus se iudicium Dei: qui potius uellent Deum non esse, quàm propter sua scelera puniri. Talis non fuit timor qui in Simeone prædicatur. Nam sequitur, quòd expectauerit consolationem Israël: quo dicto ostenditur, quòd ardenti affectu expectauerit Christi aduentum. Sciuit enim uaticinia Iacob & Danielis in istud tempus respicere: Quare ardentius expectauit & cupiuit sibi uitam prorogari, donec præsentem Christum uideret. Neq; mirum est, eum tanto affectu expectasse Christum, Nam erat, ut inquit Euangelista, plenus Spiritus sancti. Talis fuit hic sanctus uir.

Lucæ 2.

Sed quodnam fuit præmium huius pietatis? Accepit responsum à Spiritu sancto, ut non uideret mortem, priusquam uideret Christum Dominum: cuius impulsu uenit in Templum. Sed quid illic fecit?

citè cùm parentes Ioseph & Maria introducerent puerum, accepit eum in ulnas, & laudauit Deum. Iam habet hic sanctus senex quod adeò ardenter postulauit, & fert Christo testimonium, publicè profitetur hunc Iesum Christum esse, qui Patribus erat promissus.

Habemus quæ Simeonis fuerit pietas: nunc ipsum nobis proponamus. Primùm senes, deinde & alij discant ab illo timere Deum: discant iustè & sanctè inter homines uiuere: discant Christum recipere in ulnas suas, hoc est, in corde sua: hunc prædicent, laudent, confiteantur: quòd si fecerint, olim cum Simeone mercedem copiosam in cœlis accepturi sunt.

corda

DE TERTIO.

Sequitur canticum Simeonis. Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum uerbum tuum in pace. Hoc canticum multis seculis in Ecclesijs cani solitum est, & nos quando funera sepeliuntur, illud ipsum canere consueuimus. Continet enim doctrinam de Christo, & docet unde summa consolatio sit petenda, maximè cùm ex hac uita nobis discedendum erit. Quò autem hoc carmen melius intelligamus, illud diuidam in duas partes, in quarum priori sibi gratulatur senex Simeon: in posteriori Christi regis beneficia erga totum mundum breuißimè complectitur.

Prior pars est: Nunc dimittis Domine seruum tuum, secundum uerbum tuum in

pace, quia uiderunt oculi mei salutare tuum. Hîc Simeon senex sibi gratulatur, quòd corporeis oculis uiderat Christum, quemadmodum respõsum acceperat à Spiritu sancto. Etsi enim prius illum uidit oculo fidei, sicut de Abrahamo ait Dominus: Abraham uidit diem meum & gauisus est: tamen quia acceperat à Spiritu sancto promißionem, ut Christum præsentem corporeis oculis uideret ante obitum, ualde hoc intuitu est delectatus, & magno fidei robore nunc petit liberationem, ut aggregetur ad patres suos in pace. Sed uide, accepit promißionem, ut uideret Christum Domini. Hîc offertur infans pauper, nulla externa species hîc apparet, nisi contemtus. An hac externa specie offenditur? non. Quem uidit minimum corporeis oculis, hunc uidit maximum fidei luminibus: quem in forma serui aspexit oculo corporis humilem, hunc nouit Regem regum & Dominum dominantium esse. Neq; ignorauit Prophetiã Zachariæ de illo, qui ait: Ecce Rex tuus uenit pauper. Sciuit eum non uenire, ut occuparet regna mundi, sed ut Regnum Dei daret credentibus. Hinc & nos discamus scripturis credere, & Christum & ipsius Ecclesiam intueri, non tantùm oculis corporeis, sed multò magis oculis fidei. Sed quoniam petit se iam dimitti, ut hanc ærumnosam uitam morte commutet, satis ostendit Christi regnũ non esse huius mundi, sed æternum, quod in pace conscientiæ positum est. Quasi diceret: Da mihi nunc, ut in pace & feliciter

Ioan: 8.

Matth: 21.
Zacha: 9.

liciter moriar. Hinc doctrinam & consolationem hauriamus. Doctrinam quidem, quòd uisio Christi spiritualis, quæ fit per fidem, facit ut lætus hominis sit exitus ab hac uita, quia qui Christum ita uidet ante mortem, quam sequatur lucem ad uitam habet. Qui sequitur me (ait Dominus) non ambulat in tenebris. Contrà, qui Christum non uidet, à morte præsentis uitæ transit ad æternas tenebras. Consolationem uerò, quia qui Christum uident in articulo mortis, habent quo se consolentur: sciunt se iam dimittendos esse in pace: sciunt se non ituros ad tenebras, sed ad gaudium æternum. Latro quia non solùm in cruce uidit Christum oculis corporeis miserrimè afflictum, sed etiam eundem oculis fidei uictorem mortis, audiuit à Domino: Hodiè mecum eris in Paradiso. Sic Stephanus moriturus uidit Christum, et summa cum uoluptate animi & gaudio Domino dixit: In manus tuas Domine commendo spiritum meum. Ad hunc modũ & tu, cùm iam morbus te grauat, fide aspice Christum saluatorem, & ab illo pete, ut te in pace dimittat, id est, sinat ab hac uita discedere, & in requiem omnibus fidelibus promissam intrare. Hæc cogitatio faciet, ut hunc mundum & præsentis uitæ calamitates, fortiter contemnamus, & mentem nostram consolemur spe salutis, quàm nobis promisit qui mentiri nequit. Sequitur altera pars Cantici.

Luc: 23.

Actor: 7.

Quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium,

& gloriam plebis tuæ Israel. *Hic breuiter duo indicantur. Vnum, quæ sunt beneficia Christi. Alterum, quibus destinata sunt illa beneficia. Beneficia sunt, salus, lumen, gloria. Sine ergo Christo mundus in damnatione, tenebris & ignominia hæret, idq; propter peccatum. Nam Christus damnationem tollit, & reddit salutem: tenebras aufert, & affundit lumen: ignominiam amouet, & gloriam tribuit. Quanta quæso sunt hæc? sanè nemo ea satis æstimare potest.*

N Benè.

Sed quibus beneficia illa destinata sunt? omnibus populis, Iudæis & gentibus: uerùm fide sunt accipienda. Offeruntur enim uniuersaliter omnibus: ea est enim inscrutabilis Dei bonitas, sed additur conditio: qui crediderit, hic saluus erit, qui non crediderit, condemnabitur. Quare nos si hæc bona cupiamus cum Simeone, hunc Iesum saluatorem & Dominum in ulnas cordis nostri recipiamus, firma fiducia in illum recumbentes. Huic nostro saluatori sit honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Marci Vltimo.

IN FESTO ANNVNCIATIONIS MARIÆ, Lucæ I.

IN mense autem sexto, missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad uirginem desponsatam uiro, cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid, ac nomen uirginis Maria. Et ingressus

Angelus

Angelus ad eam, dixit: Aue gratioſa, Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres. Illa uerò cùm uidiſſet, turbata eſt ſuper oratione eius, & cogitabat, qualis eſſet ſalutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, nacta es enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius IESVM. Is erit magnus, & filius altiſſimi uocabitur. Et dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris ipſius, regnabit'que ſuper domum Iacob in æternum: & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo erit iſtud, quandoquidem uirum non cognoſco? Et reſpondens Angelus, dixit ei: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi. Quapropter & quod naſcetur ſanctum, uocabitur filius Dei. Atque ecce, Elizabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua, & hic menſis eſt ſextus illi, quæ dicebatur ſterilis: Quia non erit impoſſibile apud Deum omne uerbum. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum uerbum tuum. Ac diſceſſit ab illa Angelus.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc feſtum continet hiſtoriam conceptionis Ieſu Chriſti, quæ nunciatur uirgini ab Angelo Dei. Olim enim 3960. anno ante hanc conceptionem, promiſit Deus Semen mulieris, quod con- Geneſ: 3.

triturum erat caput serpentis, id est, quòd demoliturum erat opera Diaboli, peccatum & mortem. Huius promißionis memor Deus mittit Angelum suum ad castißimam uirginem, cui annunciat, quòd sit conceptura ex Spiritu sancto sine uirili semine, et paritura filium, qui sit futurus saluator mundi. Hæc summa est historiæ, cuius sunt quinq; præcipua membra, quæ sunt.

I. Descriptio Legationis.
II. Salutatio Angelica.
III. Consolatio turbatæ uirginis.
IIII. Expositio legationis.
V. Conceptionis ratio.

DE PRIMO.

In descriptione huius Legationis plures sunt obseruandæ circumstantiæ, quarum singulas seorsim considerabimus, quò aliquid doctrinæ ad nos confirmandos inde hauriamus.

PRIMA: tempus est. In mense, ait, sexto, scilicet à conceptione Iohannis Baptistæ, qui iuxta uaticinia Prophetarum erat futurus præcursor Domini, ut pararent homines uiam regi suo aduenienti. Et fuit 20. annus postquam sceptrum ablatum est. Nam ita à Iacob Patriarcha prædictum erat: Non auferetur sceptrum de Iuda, donec ueniat Silo, id est, mulieris Semen, quod promissum erat primis Parentibus. Hæc igitur temporis circumstantia conuincit hunc filium uirginis uerum Meßiam esse. Nam eo tempore est natus, quo

Malach: 3.
Esaiæ. 40.
Genes: 49.

eum

eum nasciturum prædixit Spiritus Dei in Prophetis. Deinde, quantum ad diem attinet, hoc est memorandum, quòd in eundem anni diem incidit mactatio Agni Phase, conceptio Christi, & Paßio eiusdem: quo die etiam putant sancti patres Adamum fuisse creatum. Hæc commendant nobis ueritatem promißionum diuinarum, Distulit diu Deus mittere filium post factam promißionem, sed tamen mansit uerax in suis promißis. Promisit se Filius uenturum ad iudicium, sed differt: ueniet tamen ubi ei placitum fuerit.

NB.

SECVNDA: legatus est Angelus Gabriel. Quare? Primùm, ut seruaretur diuina ordinatio. Nam ut antea Deus solitus erat mittere Angelos, qui hominibus nunciarent uoluntatem Dei: ita nūc mittitur Angelus, ut seruiat saluti hominum. Hoc enim Angelorum officium esse docet Apostolus ad Hebræos cap. 1. Deinde, quia Angelus malus primæ perditionis fuit causa, conueniebat, ut bonus Angelus reparandæ salutis primus esset nuncius. Tertiò, hoc quoq; uirgini castißimæ conueniebat, ut ad eam castißimus mitteretur legatus.

Angelus fortitudinis.

TERTIA: quòd hic legatus à Deo missus sit. Imperatorum & regum legati auidè expetuntur, ut sciatur quid tanti principes uelint. Ecce hîc summus, qui mittit, imperator, et magnus, qui mittitur, legatus. Quare meritò in admirationem excitari debemus.

Legatus à Deo Angelus.

QVARTA: locus, ad quem mittitur, signatur.

tur. Mittitur enim in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth. Hoc ideò factum est, quia ita prædictum fuit. Deinde, Deus ostendit se quæ humilia sunt in terra respicere. Quare non est, quòd quisquam se abiectum putet, propterea quòd uel pauper uel abiectus sit in terra.

QVINTA: ad quam personã mittitur, nempe ad uirginem desponsatam uiro. Debuit quidem Christus à uirgine concipi, et à uirgine nasci, iuxta uaticinia Prophetarum. Quatuor etenim hominum in mundum propagationes fuerunt, 1. fuit solius Adam, qui ex limo terræ formatus est. 2. fuit solius Euæ, quæ è costa Adam ædificata est. 3. fuit solius Christi, qui ex purißima uirgine natus est. 4. communis est omnium aliorum hominum, qui ex seminibus maris & fœminæ nascuntur.

4. propagationes hominum in mundum.

Conceptus est igitur et natus ex uirgine Christus. Primùm, quia si ex uiri & mulieris semine fuisset natus, in peccatis fuisset conceptus & natus. Sed decuit eum, qui uenit, ut tolleret peccatum, absq; peccato esse. Deinde, uaticinijs debuit satisfieri. Gen. 3. dictum erat, Semen mulieris conteret caput serpentis. Gen. 49. Non auferetur sceptrum de Iuda, donec ueniat Silo, id est, eius scilicet mulieris filius. Esa. 7. Ecce, ait, uirgo prægnans pariet filium. Præterea, conueniebat ita fieri propter significationem spiritualis regenerationis, quæ non ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex Deo est. Vnde Augustin: Oportebat caput

Ioan: 1.

put

put nostrum insigni miraculo secundum corpus nasci de uirgine, ut significaret sua membra secundum spiritum nascitura.

Quòd autem hæc uirgo fuerit uiro desponsata, habuit etiam suas causas. Nam & hac ratione matrimonij dignitas commendatur, & consultum est pudiciciæ & famæ uirginis, imò etiam datus est custos uirgini, qui eius curam haberet.

SEXTA: quòd Ioseph fuerit de domo Dauid: idq; ita conueniebat, primùm propter oracula. Fuit enim prædictum, ut Christus aduenniens nasceretur de prosapia Dauidica: id quod ipsis Scribis & Pharisæis ignotum erat.

DE SECVNDO.

Secundum membrum huius Euangelicæ historiæ est salutatio Angelica, quæ est: Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Hic cogitemus de Eua prima parente & sanctißima uirgine matre IESV, & obseruemus, quàm diuersas uoces audiuerint. Eua audiuit: Multiplicabo ærumnas tuas. Ærumnæ autem maledictionis signa sunt ante fidem. Maria audiuit: χαῖρε, id est, gaude. Et causam addit: plena es gratia, id est, Deus te in gratiam recepit, & delegit te unam ex toto humano genere, cui singulare præstabit beneficium. Dominus est tecum, hoc est, tu habes Deum protectorem & saluatorem. Benedicta tu inter mulieres, hoc est, quemadmodum Eua erat maledicta inter mulieres,

Genes: 3.
Luc: 1.

res, imò omnes mulieres erant maledictæ propter illam: ita tu benedicta es ex dono & fauore Dei. Tibi.n.tanta contigit felicitas, ut Seminis promißi mater sis futura. Hæc est sententia salutationis, unde facile est colligere, quàm stulti sunt, qui hinc uolunt facere precationem, qua inuocăt beatam uirginem contra manifestum uerbum Dei: quibus hoc dictum uolo hoc tempore: maledictus omnis, qui inuocat creaturam, & qui detorquet scripturæ uerba ad stabiliendam horrendam idololatriam, in contemtum filij Dei, in ignominiam sanctißimæ uirginis, & in sui certißimam perniciem. Quando docetur in Ecclesia de uera inuocatione, etiam ostenditur, quòd inuocatio sanctorum sit cultus Diabolicus, in Ecclesiam à Diabolo inuectus.

DE TERTIO.

Audita hac insolita salutatione, turbatur, & apud se cogitat, qualisnam sit ista salutatio. Cui Angelus: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum. *Vide hìc quid faciat uerbum Dei. Primùm terret, deinde consolatur. Ne timeas, inquit, quasi dicat: non uenio, ut tibi aliquid triste annunciem, non uenio prædicaturus iram Dei aduersus te. Nam inuenisti gratiam apud Deum. Hìc habemus firmam doctrinam, quòd sola gratia Dei timorem expellat. Reliqua omnia adiunctum habent timorem. Amici adiunctum timorem habent, ne nos deserant cùm maximè eis opus habeamus: sanitas timorem habet ne perdatur:*

diuitiæ

diuitiæ nō poßidentur sine metu. Nam amitti possunt, & amissæ dolorem relinquunt: potentia timet, ut quæ à superiori uincatur: sola gratia Dei timorem expellit. Qui in hac est, ipse potest & in uita & in morte liberè insultare Diabolo, & omnibus eius artibus. Hæc gratia quia poßidetur fide, augetur pijs exercitijs, nobis omnibus operæpreclum est cauere, ne eam nostra culpa amittamus. Ea enim amissa, nihil est reliquum præter turbationem conscientiæ & maledictionem.

DE QVARTO.

Ecce concipies in utero & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. *Hæc propositio legationis est, cuius sensus est: ego ex mandato Dei tibi denuncio, quòd sis iam mater futura, et filium parias, quem uocabis Iesum. Hic haud dubiè castissima uirgo cogitat de promisso Semine: audit sibi nomine Dei denunciari, quòd sit paritura filium, quem Iesum appellare iubetur.* Hoc nomen IESVS, *quod Saluatorem significat, intellexit opponi maledictioni & morti, in quam primi parentes ob suam transgreßionem inciderant.* Hoc *nomen solet fusius explicari die Circumcisionis: quare nunc ad reliqua pergo.*

Hic erit (*inquit*) magnus. *Verè magnus, ut pote filius altißimi: uerè magnus, qui potentem Satanam uinceret: uerè magnus, qui maxima daret: uerè magnus, cuius regnum æternum.* Dabit illi (*inquit*) Dominus Deus sedem Dauid patris sui,

&

& regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. *Hanc descriptionem si obseruemus, quatuor de Christo hic dici inueniemus. Primùm enim eius ueram humanitatem indicat, cùm dicit illum nasciturum ex uirgine. Deinde eius diuinitatem non tacet. Dicit enim:* Filius altissimi uocabitur. *Filius altißimi est eiusdem naturæ cum altißimo. Tertiò, cùm addit,* hic erit magnus, *significat unionem personalem. Etsi enim est Deus & homo: una tamen persona est, non duæ. Quarto loco notatur eius officium, quòd sit* IESVS *&* REX, *qui regnabit in æternum. Quomodo de Christo dici potuit, quòd esset habiturus sedem Patris sui, cùm ipse dicit, Regnum meum non est ex hoc mundo, quemadmodum etiam euentus declarauit: & Dauidis regnum fuit politica administratio in Iudæa? Vmbram regni tenuit Dauid: hic eius filius ueritatem regni occupat. Regnum Dauidis fuit figura & umbra Christi, & ideò unum regnum dicitur utrumq;, quia illud est umbra, hæc est ueritas eiusdem regni. Deinde, mos scripturæ est diuina externis rerum imaginibus depingere, ut nostræ infirmitati seruiat collatio.*

Ioan. 18.

DE QVINTO.

Dixit aūt Maria ad Angelum: quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco: *quasi diceret. Quomodo possum absq; uiro grauida fieri corporaliter (ut tu dicis) cùm nondum*

cognouerim uirum. Sciuit caſtißima uirgo ordinem diuinitus ſancitum eſſe, ut homines conciperentur ex ſemine uirili & muliebri: neq; contrarium exemplum uidit aut audiuit poſt creationem primorum Parentum. Quare hoc ſuæ rationis iudicium & experientiam in ordine diuinitus ſancito ſecuta, quærit: quomodo fiet iſtud, quoniam uirum non cognoſco, an aliquo inſolito more hic fiet conceptus? Et reſpondens Angelus, dicit ei: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod naſcitur ex te ſanctum, uocabitur filius Dei. Hîc modum conceptionis declarat Angelus, & cauſam conceptionis transfert à natura ad Deum naturæ opificem. Quaſi diceret: Non concipies ex uirili ſemine, ſed ex tuo ſemine ſolo naſcetur tibi filius, idq; operante non natura, ſed gratia. Spiritus enim ſanctus ſua diuina uirtute faciet, ut ex tuo ſemine naſcatur uerus homo. Hinc Auguſtinus: Per gratiam Dei, ſeu potentiam Dei & operationem Spiritus ſancti, de carne uirginis aſſumtum eſt, quod uerbo eſt unitum: idq; ideò, quia ſi ex uirili ſemine fuiſſet, cum omnibus natis ab Adam immundus extitiſſet. Quòd autem ex carne natum eſt, caro eſt, mendacium eſt, uanitas eſt, Iohan. 2. Nunc autem per Chriſtum oportuit fieri gratiam & ueritatem. Non igitur potuit de uiro concipi, ſed oportuit id fieri occulta quadam Dei uirtute: quò omnis peccati purus & ſanctus,

nos

nos quoq; purificaret et sanctificaret, futurus Patri hostia sancta & incontaminata. Deinde de Spiritu sancto conceptus est, ut sciamus, q quicquid filius loquatur, esse ipsissimam Patris uoluntatem. Est enim Spiritus sanctus amor Patris et filij substantialis. Præterea, quia Spiritus sanctus est spiritus sanctificationis & purificationis. Hic enim ex sanguine, quem purificauerat, Christi corpus ædificauit, ut esset mundum & immune ab omni peccato, ut suprà quoq; dictum est. Hæ causæ fuerunt et sunt, quòd non decuerit Christum nasci ex uiri semine, sed per efficaciam Spiritus sancti. Id Angelus insinuat cùm dicit: ideoq; quod nascitur ex te sanctum, filius Dei uocabitur.

Etsi autem beata uirgo his uerbis Angeli fidem habuit: tamen ut sit confirmatior uirginis fides, addit ei signum quo certificatur. Et ecce, *inquit,* Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua, & hic mensis est sextus illi, quæ uocatur sterilis: *quasi diceret. Tu apud te ratiocinaris contra naturæ legem & ordinem diuinitus institutũ fieri, ut uirgo concipias et uirgo parias: sed ego tibi aliud ostendam, quod etiam est contra naturæ ordinem. Elizabeth cognata tua est sterilis natura et ætate: natura quidem, quia tot annis uixit cum marito sine prole, adeò quòd in eius ignominiam sterilis sit uocitata: ætate uerò, quòd iam excesserit annos pariendi, etiamsi maximè olim fuisset fœcunda. Verùm hic sextus mensis*

est à quo concepit, ita Deo ordinante & uolente. Quare hoc signo te confirmes, uerè futurum esse, ut tu quoq; parias.

Vide hîc consuetudinem Dei, qui nunquam nudo uerbo agit cum homine, sed semper signum aliquod externum addit, quò nostræ imbecillitati magis se accommodet, dum suam uoluntatem menti per uerbum, & sensibus per signa externa uerbi signacula offert ueluti spectandum. Sic nobis per Euangelium hodiè suam patefecerat uoluntatem, quam externis signis obsignat, Baptismo & Cœna Dominica.

Verùm in hoc colloquio Angeli cum uirgine obseruandum est dictum, quo ait: Non erit impossibile apud Deum ullum uerbum. Hoc uerbum et hæc uox Angeli duo continet. Primum, ueritatem & certitudinem promissorum diuinorum obsignat. Deinde monet nos, ut potentiam Dei opponamus omni carnis sensui & iudicio, & statuamus Deum ueracem esse, etiamsi tota rerum machina aliud nobis persuadere moliretur, utq; dicamus cum uirgine: fiat secundum uerbum tuum: uerbo uoluntatem reuelas: potentia uoluntatem adimples, ut tibi soli sit gloria. Peccator es, deploras tuam miseriam, sed audi uerbum uoluntatis: Nolo mortem peccatoris. Item: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Include in hoc uerbo & uoluntatem & potentiam Dei, cui nihil resistere potest. Quando uicimus morti tri-

Ezech: 33
Joel: 2.
Acto: 2.
Rom: 10.

Apocal: 14.

staris, confugito ad Christum & audi uerbum: Beati qui in Domino moriuntur. In hoc uerbo coniunge uoluntatem et potentiam Dei, & certò statuito mortem tibi fore uiam ad beatitudinem: idq; per Christum Iesum Dominum nostrum, cui cum Patre & Spiritu sancto honor, laus & gloria in secula, Amen.

IN FESTO IOANNIS BAPTISTÆ, *Lucæ* 1.

ELizabethæ impletum est tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt uicini & cognati eius, quòd magnificè Dominus misericordia sua usus esset erga illam, & gratulabantur ei. Et factum est in die octauo, uenerunt ad circumcidendum puerum, & uocabant eum nomine patris sui Zachariam. Et respondens mater eius, dixit: Nequaquam, sed uocabitur Iohannes. Et dixerunt ad illam: Nemo est in cognatione tua, qui uocatur isto nomine. Innuebant autem patri eius, quî uellet uocari eum. Isq; postulatis tabellis scripsit, dicens: Iohannes est nomen eius. Et admirati sunt uniuersi. Apertum est autem os eius ilicò, & lingua eius, & loquebatur laudans Deum. Et peruasit timor omnes uicinos eorum, & per omnem montanā regionem Iudæis diuulgabantur omnia uerba hæc, & posuerunt omnes, qui audierant,

in corde ſuo, dicentes: Quidnam puer hic erit? Et manus Domini erat cum illo. Et Zacharias pater eius repletus eſt Spiritu ſancto, prophetauitq́; , dicens. Laudandus Dominus Deus Iſrael, quia uiſitauit & fecit redemtionem populo ſuo. Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui. Sicut locutus eſt per os Sanctorum, qui à ſeculo fuerũt, Prophetarum ſuorum: Fore, ut ſeruaremur ab inimicis noſtris, et de manu omnium qui oderunt nos. Vt uteretur miſericordia erga patres noſtros, ac memor eſſet taſtamenti ſui ſancti. Præſtaretq́; iusiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, ac daret nobis. Vt ſine timore, de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiremus ipſi, cum ſanctitate & iuſticia coram ipſo, cunctis diebus uitæ noſtrę. Et tu puer Propheta altiſſimi uocaberis, præibis enim ante faciem Domini, ad parandum uias eius. Ad dandam ſcientiam ſalutis populo ipſius, per remiſsionem peccatorum eius. Per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri, quibus uiſitauit nos oriens ex alto. Vt illuceſceret his, qui in tenebris & umbra mortis ſedebant, ad dirigendos pedes noſtros in uiam pacis. Puer autem creſcebat, & corroborabatur ſpiritu: & erat in deſertis, donec ueniret dies, quo oſtendendus erat apud Iſraelitas.

ENARRATIO TEXTVS.

ETſi autem prophana idololatria eſt inuocare ſanctos, id quod à Papiſtis in ſanctorum feſtis factitatum eſt: tamen aliquot ſanctorum feſta retinere eſt perutile, idq; multis de cauſis. Prima, utile admodum eſt, ut cognoſcatur hiſtoria Eccleſiæ: nam inde doctrinam, confirmationem & conſolationem petere poſſumus. Secunda, dulce eſt cogitare beneficia Dei erga Eccleſiam, unde ſingularis fructus pijs accedit pectoribus. Tertia, ut gratiæ Deo agantur pro beneficijs DEI erga Eccleſiæ membra. Quarta, ut perpenſis uarijs ſanctorum caſibus, obfirmemus animos noſtros aduerſus præſentes & futuros caſus, quos experiri neceſſe eſt. Quinta, ut ſancti ſint nobis in pœnitentia, uita, cultu, confeßione, conſtantia, patientia, & alijs uirtutibus, quaſi exemplaria, ad quæ noſtram uitam formemus. Sexta, ut pijs ſuſpirijs ſanctorũ expetamus conſortium. Hæ & aliæ graues ſunt cauſæ, cur ſanctorum feſta quædam in Eccleſia retinemus. Vtinam non abuterentur multi ſanctorum feſtis et alijs, ad ſuas uoluptates & inſanias: quemadmodum hoc feſto præcipuè multi abuſi ſunt in in Papatu, dũ in nocturnis ſaltationibus, amatorijs corollis, perpotationibus, ne dicam alia turpiora, hoc feſtum celebrârunt, quo non Deo, eius Angelis, & ſanctis placuerunt, ſed Satanæ ſeruierunt in contumeliam Dei, Angelorum & ſanctorum. Hæc ſunt breuiter dicta de feſtis ſanctorum, & eorum

recto

recto usu: de hoc festo unum tantùm locum tractabo, nempe historiam Iohannis, unde aliquot admonitiones extruam.

DE HISTORIA IOHANNIS BAPTISTÆ.

IN Historia Iohannis Baptistæ hæ perpendantur circumstantiæ: Parentes, conceptio, natiuitas, educatio, uocatio, officium, de Iohanne testimonium Christi, mors, & ea quæ circa mortem & post mortem contigerunt.

Parentes Baptistæ fuerunt Zacharias sacerdos uir sanctus, ut inculpatæ uitæ, & Elizabeth mater fuit, ut ætate prouecta: ita pietate eximia. De utrisq; ita testatur Euangelista Lucas cap. 2. Erant iusti ambo coram Deo, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini irreprehensibiles, & non erat illis filius, eò quòd esset Elizabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis. Hæc descriptio continet, qua fuerint pietate parentes Iohannis, qua uixerint innocentia, & quòd iam senium adepti solatio senectutis destituti fuerint, eò quòd Elizabeth sterilis fuerit, non solùm natura, dum adhuc iuuencula erat: uerumetiam ætate, cùm iam anus esset facta. Verùm contra naturæ cursum, & sterilitatis incommodum tandem consequuntur, quod magno desiderio à Deo petiuerant. Hæc proinde circumstantia de parentibus Iohannis multa docet. 1. quòd preces piorum tandem exaudiantur. 2. quòd ab officio non sit disceden-

dum propterea quòd diutius differri postulata ui-
dentur. Est.n.pulsandum, donec nobis gratiæ osti-
um aperiatur. 3. quòd afflicti in fide manentes &
innocentiam tuentes tandem consolationem con-
sequantur. 4. quòd qui matrimonio sunt copulati,
debeant in timore Dei uiuere, et irreprehensibiles
esse. 5. quòd ministri uerbi & ipsorum uxores de-
beant alijs prælucere in omni genere uirtutum. Vt
enim Zacharias maritus officij dignitatem orna-
uit sanctitate uitæ: ita Elizabeth uxor sanctam ui-
tam et inculpatam degit. Sciuerunt enim se in eum
dignitatis locum euectos esse, unde ipsorum uita
alijs magis conspiceretur. Vtinam non essent mul-
ti, qui Zachariam prædicant & non Zachariam
uiuunt: uerùm hi suum inuenient iudicium.

SECVNDA circumstantia est conceptio-
nis, in qua plura sunt consideranda. Nam primùm
conceptio Zachariæ patri fungenti suo officio in
Templo prædicitur ab Angelo: quod cùm non cre-
dit senex effœtus, mutus efficitur in pœnam suæ
incredulitatis. Hîc primùm se offert officium san-
ctorum Angelorum, qui sunt nuncij Dei, & mi-
nistri Ecclesiæ Dei, ut eam defendant, ei seruiant
iuxta Dei uoluntatem. Sed de Angelis dicenda sunt
plura die Michaëlis. Deinde, hîc obseruetur, quòd
Deus soleat exaudire eos, qui officio suo ritè fun-
gentes ex fide inuocant. Qui enim officio commis-
so non rectè, quantùm potest, fungitur, fide uacuus
est, & orare nequit. Quare nos Zachariæ exem-
plum

plum sequentes, & ritè fungamur nostro munere, & ardenter Deum inuocemus, ut nostris necessitatibus succurrat. Est enim suarum promissionum memor. Præterea hîc docemur, quòd Dei actio, & consilium non impediatur, impedimentis naturæ. Etsi enim Zacharias erat effœtus: Elizabeth sterilis & natura & ætate: Dei tamen consilium procedit, & Elizabeth concipit iuxta decretum Dei. Hinc regulam generalem extruamus, uidelicet quòd nihil decretum & consilium Dei impedire possit. Decreuit mortuos excitare, sed naturæ hoc uidetur fieri non posse. Cui hîc magis credendum, naturæ'ne an uoci Dei? Deo reddatur ueritatis laus, & certò statuamus, quòd qui omnipotens est ueritas & uerissima omnipotentia, uelit & possit præstare quicquid decreuit. Concipit ergo sterilis, & effœtus senex fit Pater aduersante natura, sed mandante naturæ autore, quem puer in utero matris agnouit, quando adueniente Maria post conceptionem ad uocem Angeli, in utero exultauit in testimonium, quòd DEVS recipiat infantes, & uelit ab eis coli, iuxta Psalmum: Ex ore infantium & lactentium perfecisti tibi laudem. Verùm de hac re plura dicenda sunt die Visitationis beatæ uirginis.

Psalm: 8.

TERTIA circumstantia est natiuitatis, de qua in hunc modum Lucas: Vocabis, inquit Angelus ad Zachariam, nomen eius Iohannem, & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in

natiuitate eius gaudebunt: & cùm natus esset Ioannes, uicini quod acciderat Elizabeth audientes, prædicarunt misericordiam Dei, & congratulati sunt Elizabethæ. *Hæc circumstantia admonet nos gratitudinis erga* Deum *pro acceptis beneficijs: admonet nos congratulationis, ut congratulemur illis quibus* Deus *benefacit: admonet nos officij piorum parentum, ut nostros infantes* Deo *commendemus: admonet nos gaudij, quod ex benedictione* Domini *percipimus, & illud ad* Dei *gloriam referamus.*

QVARTA *circumstantia est educationis Iohannis, de qua* Euangelista: Puer crescebat & confortabatur spiritu, & erat in deserto, usque in diem ostensionis suæ ad Israël. *Et cùm in* Math: 3. *deserto esset, ut narrat* Matthæus, *habebat uestimentum, de pilis* Camelorum, *& zonam pelliceam circa lumbos suos. Esca autem eius erant locustæ & mel siluestre. Hæc est educationis satis asperæ descriptio. Quia enim arduum erat futurum ipsius officium, non in delicijs erat educandus, sed potius erat assuefaciendus laboribus ab initio.* Nam, *ut ille inquit, à teneris assuescere multum est.*

Sed quid nos hinc discemus? Monasticen'ne? *nequaquam. Quidnam igitur? tria hinc discere debemus: sobrietatem, obedientiam erga* Deum, *& assuefactionem. Sobrietas enim & continentia hoc Iohannis exemplo non solùm futuris ministris uerbi, uerumetiam omnib. Christianis commendatur.*

Deinde,

Deinde, obedientia erga Deum in nostra uocatione commendatur nobis. Non enim putandum est, quòd Iohannes hoc opus et uiuendi genus eligeret, tanquam sanctius esset in deserto uiuere, quàm in theatro hominum: sed uocationi obtemperandum putauit. Assuefactio præterea commendatur nobis hoc exemplo, ut durioribus assueti, non frangamur laborum mole, si quando duriora ferenda sunt. Delicatè educati effœminati redduntur, ut ad nihil præclarè agendum sint idonei, quemadmodum experientia in multis docet. Zona pellicea circa lumbos eius, symbolum erat certaminis, quod illi futurum erat in officio suo cum Scribis, Pharisæis, Herode, & alijs regni Christi hostibus.

QVINTA circumstantia est uocationis Iohannis. De hac circumstantia ita scribit Lucas: Factum est uerbum Domini super Iohannem Zachariæ filium. Hoc uerbum fuit uocationis, qua diuinitus uocatus est ad ministerium. Hìc nobis commendatur modestia, ut exemplo Iohannis expectemus uocantis uocem, siue Dei sine medijs, quod olim sæpius fiebat: qua ratione sunt uocati Prophetæ, Apostoli, & alij interdum: siue Dei per media, hoc est, per homines, penes quos ius est uocandi ad aliquod ministerium in Republica siue Ecclesia. Contra hoc modestiæ exemplum peccant curiosi, qui sine uocatione rumpunt in officia, per fenestras potius & tectum, quàm per ostium. Huiusmodi sunt, qui uel per amicos, uel per munerum largi-

largitionem aucupantur officia Ecclesiastica, idq; non ut Deo seruiant, et Ecclesiam ædificent, sed ut suo uentri consulant, quæ res nō benè cedere solet.

SEXTA circumstantia est officij, de qua Lucas hoc modo: Et uenit in omnem regionem Iordani finitimam, prædicans baptismum pœnitentiæ in remißionem peccatorum, sicuti scriptum est in libro Esaiæ: Vox clamantis in deserto, parate uiam Domini, & rectas facite semitas eius &c. Habemus officium Iohannis, uidelicet ut baptizet & prædicet pœnitentiam, ut paret uiam Domino, ut Christum Dominum monstret.

Lucæ. 3. Esaiæ. 40.

Quia autem primus Dei minister fuit qui baptizauit ex mandato Dei, Baptista dictus est: quia prædicauit pœnitentiam, Propheta est dictus: quia Christum monstrat, Elias est uocatus, ut spiritu Eliæ ueniens Domino uiam pararet. In huius officio multæ uirtutes lucent: ut constantia, fortitudo, confeßio, crux, defensio ueritatis, ardor & studium propagandi Regni Christi. Herodem non timuit, Pharisæos non est reueritus, sed officium constantißimè tuebatur usq; ad mortem.

SEPTIMA circūstantia est testimonij Christi de Iohanne. De hac circumstantia scribitur Matthæi 11. ubi Iohannes coniectus in uincula, mittit duos discipulos ad Iesum, ut quærerent, num is sit, qui uenturus sit, an alius sit expectandus. Verùm post responsum Christi, subijcitur testimonium Christi de Iohanne. Quid existis, inquit, in deser-

tum

tum uidere? num arundinem? uerùm quia hoc Christi præconium de Iohanne declaratum est tertia Dominica Aduentus, nolo de ea plura dicere.

OCTAVA circumstantia est de morte Iohannis, & de ijs quæ circa mortem & post mortem contigerunt. In morte: occasio, causa, mortis genus & exemplum Iohannis.

Occasio fuit hæc: Herodes accepit fratris sui uxorem, qua usus est ut sua. Hoc quia Iohannes uidit esse contra Legem Dei, et naturæ honestatem, dicit Herodi: Non licet tibi habere uxorem fratris tui: quod cùm ægrè tulisset Herodes, mittit Iohannem in carcerem. Herodes ante hoc Iohannis factū amabat Iohannem: Habuit illum pro Propheta Dei: usus est interdum eius consilio: sed postquam à Iohanne taxari cœpit ipsius incestus, & impura uita, ex amico fit inimicus Herodes: Iohannes in carcere tanquam maleficus conijcitur. Huius Herodis exemplum multi hodiè imitantur. Complectuntur ueros Dei seruos, donec non offendant, donec uicia non carpant: sed mox ubi morbum indicauerint, ut phrenitici in medicos manus inijciunt.

Marci. 6

Causa mortis fuit iuramentum Herodis. Nam cùm Herodes in conuiuio uidisset filiam Herodiadis saltantem, adeò placuit Herodi puellæ saltatio, quòd iurârit se daturum quicquid peteret, etiam ad dimidium regni. Puella hoc audito, currit ad matrem, interrogat quid petat. Mater, quæ Iohannem odio prosequebatur propter reprehensam eius libi-

dinem,

dinem, iubet ut petat caput Iohannis *Baptistæ, quod & impetrat.* Nam mox *misso carnifice obtruncatur* Iohannes, *& caput illius puellæ traditur.* Habemus *causam mortis* Iohannis *& mortis genus.* Ecce hîc *ad puellulæ petitionem iugulatur maximus ille heros, quo non fuit inter natos mulierum maior, iuxta* Christi *testimonium.* Hæc *sanè sors est* Ecclesiæ. Hîc *uidemus* Christi *regnum sanguine parari & sanguine seruari.*

Matth: 11.

N Bene.

Exemplum hoc Iohannis *omnib. sinceris* Christi *ministris imitandum est, ut uidelicet eligant potius mortem, quàm ut ad peccata hominum conniueāt: certi quòd is, qui* Iohannis *sanguinem tanquā oblationem gratißimam suscepit, etiam sui curam in medijs flammis sit habiturus: cui sit honor, laus, confeßio & gloria in secula seculorum,* Amen.

Sanguine mundata est Ecclesia, sanguine coepit, Sanguine succreuit, sanguine finis erit.

IN FESTO VISITATIONIS MARIÆ, *Lucæ* I.

EXurgens autem Maria in diebus his, abijt in montana cum festinatione, in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zacharię, ac salutauit Elizabeth. Et factum est, ut audiuit salutationē Mariæ Elizabeth, salijt infans in utero eius. Et repleta est Spiritu sancto Elizabeth, exclamauitq; uoce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui. Et unde hoc mihi, ut ueniat

niat mater Domini mei ad me? Ecce enim ut
facta eſt uox ſalutationis tuę in auribus me-
is, exultauit prę gaudio infans in utero meo.
Et beata quæ credidiſti, quoniam perficien-
tur ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino. Et ait
Maria: Magnificat anima mea Dominum.
Et exultauit ſpiritus meus, in Deo ſeruatore
meo. Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ
ſuæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent om
nes generationes. Quia fecit mihi magnifica
qui potens eſt, & ſanctum nomen eius. Et mi
ſericordia eius in progeniem & progeniem,
timentibus eum. Præſtitit robur per brachi-
um ſuum, diſperſit ſuperbos cogitatione cor
dis

dis ipſorum. Detraxit potentes de ſedibus, et erexit humiles. Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Suſcepit Iſrael puerum ſuum, ut memor eſſet miſericordiæ. Sicut locutus eſt ad patres noſtros, nimirum Abraham, & ſemini eius in æuum. Manſit autem Maria cum illa circiter menſes tres, & reuerſa eſt in domum ſuam.

ENARRATIO TEXTVS.

CVR feſta de ſanctis inſtituta ſint in Eccleſia *cùm aliàs, tùm ipſo die Iohannis Baptiſtæ dictum eſt. Summa autem eò redit, ut habeamus exempla pœnitentiæ & miſericordiæ* Dei, *ſeu ut explicatius dicam.* Primùm, *ut cum illis lapſis non deſperemus de uenia, ſed aſpiremus ad gratiam, ſeriam pœnitentiam peccatorum exemplo ſanctorum agentes.* Deinde, *ut fidem illorum imitemur: quemadmodum* Paulus *monet,* Abraham *fidem nobis commendans:* Rom:4. *Tùm, ut mores ſanctorum exprimere conemur honeſtè, piè, & iuſtè uiuentes, & abnegantes omnem impietatem & mundanas concupiſcentias, ut* Paulus *ad* Titum *docet.*

In hunc uſum & hoc feſtum inſtitutum eſſe cogitemus, non ut ſanctam uirginem inuocemus, quod impia eſt idololatria, ſed ut habeamus, quo & animum noſtrum, & uitam informemus ad pietatem & uirtutem, exemplo huius caſtiſsimæ uirginis.

Summa

Summa autem huius Historiæ est, quòd Maria uirgo, postquàm & se cognouit ex Spiritu sancto concepisse, & sciuit Elizabetham cognatam iam in sua senectute prægnantem esse, proficiscatur ad suam cognatam Elizabeth, eam salutat, atq; ita colloquuntur de eo quod acciderat, & se mutuò confirmant. Quo facto, Maria ut suæ gratitudinis erga Deum signum ederet, Psalmum componit, & canit in laudem Dei. Loci duo.

I. Historia uisitationis.
II. Canticum uirginis.

DE PRIMO.

In Historia uirginis quatuor præcipuè sunt spectandæ circumstantiæ, quæ sunt,

1. Mutuum officium uirginis & Elizabethæ.
2. Salutatio uirginis.
3. Elizabethæ testimonium de fide uirginis.
4. Miraculum infantis in utero matris gestientis.

Prima Circumstantia.

Exurgens Maria in diebus illis, abijt in montana cum festinatione in ciuitatem Iuda, et intrauit in domum Zacharię. Beata uirgo fructum suæ fidei pulcerrimum edit, nempè caritatis erga proximum. Illa enim cùm iuuencula esset, anum Elizabetham non contemnit, sed cum festinatione accedit, ut eam iuuet & consoletur, sic cogitans: Ecce cognata mea est senio confecta: præterea etiam, quòd natura denegatum fuit,

fuit, miraculo est fœcunda facta, eget proinde mea opera: uolo itaq; ad eam proficisci, ut mutuis nos consolemur colloquijs, & ut ei ministrem.

Hinc iuuenculæ Matronæ discant, quomodo eas affectas esse erga grandæuas deceat. Maria etsi maioribus donis erat ornata, quàm ulla fœminarum in mundo fuit: non tamen inde superbit: non cogitat, ego'ne tantis donis ornata seruirem isti anui? sed potius, q. quò maior sit, et præstantiorib. donis pollens, eò magis ad seruiendum alijs sit obnoxia. Ioseph tametsi somniauit solem et Lunam et undecim stellas se adorare, quo somnio significabatur, quòd parentes ipsius & fratres aliquando ipsum essent ut Dominum ueneraturi: nō tamen inde superbit, sed seni parenti seruit, et est obediens iuxta regulam Syracidæ: Quantò maior es, eò magis te ipse humilia in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam: congregationi pauperum affabilem te facito, & seniori humilia animam tuam. Qui iuxta hanc regulam et Mariæ exemplum uitam instituit, uberrimum reportabit fructum. Primum enim inueniet gratiam apud Deum: nam ut Deus superbis resistit: ita humilibus dat gratiam. Deinde, inueniet gratiam apud homines. Vt enim omnes oderunt superbos, ita humiles et affabiles amore prosequuntur. Præterea, meretur ut ipse senex effectus honoretur à iunioribus. Vt enim iustū iudicium Dei est, ut qui iuuenis senes contemsit, ipse senex contemtibilis fiat, ita iusticia Dei est, ut qui iu

1. petri. 5.

uenis

uenis reueritus est senes, & eos in honore habuit, senex honoretur & ametur à iuuenibus.

Discant & hinc uirgines nostræ, non circumcursitare per alienas domos, non ocio indulgere, sed cum festinatione piè & modestè res suas agere: nisi potius placuerit ipsis Dinæ imitari exemplum, quæ ignominiam domum secum tulit, quàm beatæ uirginis, quæ decus & perpetuum honestatis testimonium secum reportauit. Olim nullus thesaurus pudentia uirginibus erat carior: at nunc & uestibus et gestibus omnem impudiciciam produnt multæ, quarum pleræq; iustas suæ impudiciciæ pœnas luunt.

Secunda Circumstantia.

Secunda circumstantia est salutationis. Nam ingressa domum uirgo mox salutat Elizabetham. Salutatio amica humanitatis, humilitatis, & beneuolentiæ est testimoniũ. Salutandi forma apud Iudæos usitata fuit: Pax tibi: & pax huic domui, quæ salutandi forma de multis reb. nos admonet. Primùm enim hæc salutandi ratio est confeßio, qua omnem pacem, omnem fortunam, adeoq; omnia prospera à Deo esse cõfitemur. Secundò, est petitio. Qui enim sincero corde dicit: Pax tibi, perinde est, ac si diceret: te Pater cœlestis oro, ut huic tuam largiare pacem: hunc tua protectione munias aduersus Satanam Ecclesiæ tuæ hostem implacabilem. Tertiò, salutatio est adhortatio, qua hortamur quem salutamus, ut Deum inuocet, ut se, suam domum, liberos

&c. tueatur. Quartò, *salutatio & pacis precatio est significatio quædam, quòd hostes habeamus, qui nobis perpetuò struunt insidias: unde monemur, ne stertamus, sed uigilemus, ne incautos nos opprimant.* Quintò, *pia salutatio est gratiarum actio. Nam cùm precamur alijs à* Deo *pacem, publicè agnoscimus* Deũ *esse autorem pacis, quem hac confeßione prædicamus.* Discamus *ergo ab hac uirgine mutuis salutationibus nos inuicem excipere.*

Tertia Circumstantia.

Tertia circumstantia est testimonium Elizabe*thæ de fide uirginis.* Et repleta est S. sancto Elizabeth, & exclamauit uoce magna ac dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui &c. Beata es quæ credidisti, quoniam perficietur, ea quæ dicta sunt tibi à Domino. *Elizabeth impletur S. sancto, à quo certificatur de cõceptione uirginis.* Nam *cùm contra naturam sit uirginem gestare uterum, oportuit autorem naturæ doctorem esse gratiæ & doni quod contigit præter naturam.* Deinde *ut edocta erat à Spiritu sancto, fidem uirginis prædicat, cùm ait:* Beata es quæ credidisti: *quæ breuis sententia plura docet.* Primùm *enim inquit omnes esse miseros qui sunt sine fide.* Deinde *docet, quòd credentibus contingat beatitudo uera, quæ est in Christo Iesu beatitudinis fonte uberrimo.* Tertiò, *indicat quis sit fructus fidei, cùm ait:* Quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino,

no, quasi dicat: Etiamsi omnium hominum experientia reclamat, etiamsi natura negat, etiamsi ratio contrà statuit: tamen perficietur quòd tibi à Domino dictum est, uidelicet quòd uirgo paries Filium iuxta Dei uerbum. Hinc discamus & nos, quæ sit uera fidei indoles, & exemplo uirginis uerbo Dei adhibeamus fidem, etiamsi tota rerum natura contrarium polliceri uideatur.

Quarta Circumstantia.

Ad salutationem uirginis exultat puer in utero matris: & gestu quodam adesse significat in utero uirginis Meßiam. Hoc sanè magnum miraculum fuit, quòd puer nondum in mundum editus, naturæ reparatorem agnouerit. Quo miraculo & fides Elizabeth ac Mariæ confirmatur, & bonitas Dei erga infantes declaratur, qui olim promisit Abrahamo, quòd uellet ipsius Deus esse, & seminis eius in sempiternum: in cuius promißionis certitudinem legem sanxit, ut infans octo dierum circumcideretur: quæ promißio, cùm ad nos pertineat, impiè et impudenter faciunt Anabaptistæ, qui nolunt Christianorum infantes baptizari, hoc est, nolunt eos obsignatione gaudere, qui gratiæ cœlestis iuxta promißionem sunt hæredes. Anabaptistæ ita aiunt: Qui audit et credit baptizandus est: Infans uerò non audit nec credere potest: Quare nullo pacto est baptizandus. Sed falluntur miseri. Sic potius deberent colligere. Infantes Christianorum habent promißionem: igitur hæc promißio est

ipsis baptismo obsignanda, sicut infantibus Iudæorum obsignata fuit circumcisione. Promißionis uerbum offert gratiam: promißionis Sacramentū obsignat gratiam et symbolo docet: quemadmodum die Cœnæ Dominicæ dictum est. Proponamus igitur nobis Iohannem, qui in utero matris plenus Spiritu sancto hæres est gratiæ communis omnibus infantibus, qui habent promißionem.

Sed dicunt: hoc erat miraculum. Fateor fuisse miraculum, & sanè magnum miraculum, sicuti omnia opera Dei in Ecclesia sunt miracula. Verùm hoc addo, quòd hoc ipsum miraculum docet nos, quòd pueri poßint esse capaces Spiritus sancti. Si sunt capaces Spiritus sancti: si sunt filij Abrahæ: si sunt secundum promißionem hæredes: si Christus eos recipi mandat: cur non baptizandi? Præsertim cùm baptismus istarū rerum sit quædā obsignatio.

DE SECVNDO.

Maria audita oratione Elizabethæ de beneficio sibi facto, uidelicet quòd esset mater Meßiæ futura, sui animi gratitudinem erga Deum declarat, quem celebrat in hoc Psalmo, cùm propter ingens illud beneficium, quod sibi contingit, tùm propter misericordiam, potentiam & ueritatem, quæ exercet erga homines, dum timentes se misericordia in gratiam recipit, contumaces iustè punit, & quod olim promisit Patribus, iam tandem uerè complet. Vsus huius Psalmi est, ut cognita misericordia Dei credamus: ut cognita potentia timeamus: ut cognita ue-

ta ueritate ſperemus, ac expectemus cum patientia, quæ Deus nobis ex gratia promiſit. Miſericordiam opponamus peccato: potentiam tyrannidi diaboli: ueritatem tentationibus omnibus, quas caro uel Satan ſuggerit. Atq; his de cauſis Eccleſia uetus ordinauit, ut quotidie in cœtu piorum caneretur hoc uirgineum carmen: Nunc ſingulos uerſus breuiter explicemus.

Deus miſericors ē, potens, et Verus.

1. Magnificat anima mea Dominum.
2. Et exultat ſpiritus meus, ſuper Deo ſaluatore meo.
3. Quia reſpexit me humilem ancillam, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Hoc eſt: Ego magnificè Deum prædico, & tota gaudio perfundor, idq; ſuper Deo ſaluatore meo. Is enim meum gaudium, qui mihi tantam præſtitit ſalutem. Is reſpexit & gratuito fauore complexus eſt me humilem & uilem ancillam, quæ iam ſpreta, uilis, inſtar uilium ſeruulorum uixi: atq; ita reſpexit, ut non poſthac uilem & contemtam, ut antea, ſed beatam me prædicent omnes ætates: cui tanta gratia facta eſt, ut ſim mater futura Meſsiæ, qui Saluator eſt meus & omnium in ſe credentium.

Ex Mariæ exemplo hoc diſcamus. 1. agnoſcere noſtram uilitatem, & proſternere nos coram Deo in uera pœnitentia. 2. agnoſcere beneficia Dei erga nos. 3. prædicare Deum ob ſua beneficia. 4. alios ad gratitudinem noſtro inuitare exemplo.

4. Quia magnificè mecum egit potens ille, cuius sanctum est nomen.

Nulla hîc iactat merita pudica uirgo: nihil suis tribuit uiribus, sed omnia accepta fert Deo, *qui solus potens est, & cuius solius nomen sanctum existit, ut quod summam mereatur reuerentiam.* Deus *enim quoties nominatur, debet ob sanctitatem prædicari, quæ relucet in omnibus operibus eius, in ingenti misericordia, in iusto iudicio, in potentia & ueritate, quemadmodum particulatim uirgo in suo exponit* Psalmo.

5. Et cuius misericordia in omnes ætates parata est timentibus ipsum.

Hic uersus tria docet. Primum, quòd Deus *sit misericors. Secundum, quàm latè se extendat* Dei *misericordia.* Tertium, *quibus illa infinita contingat misericordia.* De Dei *misericordia multa sunt illustria dicta & exempla.* Ero *(inquit)* Deus *tuus & seminis tui usq; in seculum.* Item: Ego *sum* Deus *faciens misericordiam. Et apud Esaiam:* Ego *adsum, quia misericors sum* Dominus Deus *tuus.* Et *Syracides:* Pius *& misericors est* Deus, *& remittet in die tribulationis peccata.* Hinc Paulus Deum *uocat* Patrem *misericordiarum, inquiens:* Benedi*ctus* Deus *&* Pater *Domini nostri* Iesu *Christi,* Pater *misericordiarum, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.* Exempla *huius declaratæ misericordiæ sunt plurima, quarum summum est, quòd* Filium *suum unigenitum dederit, ut saluetur*

Genes: 17.
Exodi 20.
2. Corinth: 1.

mundus per ipsum. Huc illud: Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat uitam æternam. Imagines huius misericordiæ sunt, filius prodigus, Samaritanus, ouis perdita.

Ioan: 3. Lucæ 15. Lucæ 17.

Quàm latè se extendit hæc Dei misericordia? Respondet uirgo: in progenies progenierum, hoc est, in omnes ætates, in omnes nationes, iuxta illud: Misericordia Dei plena est terra. Huc illud Psalmi: Misericordia Domini à seculo usq; ad seculum. Iusticia Dei Adam miseriæ subiectus est cum tota sua posteritate: Misericordia Dei Adam gratiæ particeps factus cum sua posteritate, modò illi sua culpa non accersiuerint sibi iudicium. Huc illud Esaiæ: Dedi te in lucem gentium, ut salus sis mea usq; ad extremum terræ. Et Simeon: Lumen quod parasti omnibus populis.

Lucæ 2. Esaiæ 49.

Quibus contingit ista misericordia? Respondet Maria: timentibus eum. Hoc ipsum Dauid hisce attestatur uerbis: Misericordia Domini à seculo usq; in seculum super timentes eum. Et rursus: Prope timentes eum salutare ipsius. Vbi ergo timor Dei uerus, illic & misericordia Dei locum habet.

Sed quis est iste timor Dei? Est uera pietas & religio, qua sunt præditi, qui in Christum firma recumbunt fiducia. Est autem hîc diligenter obseruandum inter causam misericordiæ, & qualitatem eorum quibus contingit. Causa nulla est præ-

ter εὐδοκίαν paternam in dilecto, sicuti ipse ait: Hic est Filius meus per quem placatus sum. Qualitas eorum, quibus misericordia contingit, non est meritum, sed nota filiorum Dei, qui fide sunt effecti filij, iuxta illud: Dedit potestatem, ut fierent filij Dei, quotquot credunt in nomen eius. Fide sola nascimur filij Dei, sed filij Dei effecti debemus, ut filios Dei decet, in omni pietate & innocentia, & alijs uirtutibus uiuere, quas beata uirgo hic timoris uocabulo complectitur.

6. Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui.

7. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

8. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

Prædicat iudicium Dei in superbos, & misericordiam in humiles. Exempla infinita præbet sacra historia & quotidiana experientia.

9. Suscepit Israel puerum suum, memor misericordiæ suæ.

10. Sicuti locutus est Patribus nostris, Abrahamo & semini eius in æternum.

Hoc est: Promißionem misericordiæ compleuit Deus misso Filio. Est igitur uerax & ob ueritatem celebrandus: cui sit laus, confeßio, & gloria misericordiæ, potentiæ, iusticiæ, ueritatis in secula seculorum, Amen.

IN

IN FESTO MICHAE-LIS, MATTH: XVIII.

IN illo tempore, acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Quis eſt maximus in regno cœlorum? Et accerſitum ad ſe puerum, Ieſus ſtatuit in medio illorum, & dixit: Amen dico uobis, Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut pueri, non ingrediemini in regnum cœlorum. Quiſquis igitur demiſerit ſemetipſum, ſicut eſt puer iſte, hic eſt ille maximus in regno cœlorum. Et qui receperit puellulum talem in nomine meo, me recipit. Qui

autem offenderit unum de pusillis istis, qui in me credunt: expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collum eius, ac demergatur in profundum maris. Væ mundo ab offendiculis. Necesse est enim ut ueniant offendicula, ueruntamen uæ homini, per quem offendiculum uenit. Quòd si manus tua, uel pes tuus obstaculo est tibi, abscinde eum, et projce abs te. Bonum est tibi ad uitam ingredi claudum aut mutilum, potius quàm duas manus, uel duos pedes habentem, mitti in ignem æternum. Et si oculus tuus offendit te, erue eum, & projce abs te. Bonum est tibi, ut luscus intres in uitam, potius quàm ut duos oculos habens, mittaris in gehennam ignis. Videte ne contemnatis unum ex pusillis. Dico enim uobis, quòd Angeli eorum in cœlis, semper uident faciem patris mei, qui in cœlis est. Venit enim Filius hominis seruare quod perierat.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc festum in Ecclesia ideò ordinatum & receptum est, ut discamus beneficia Dei *erga nos, qui dederit nobis Angelos custodes. Quare de Angelis potißimum hoc die docenda est Ecclesia. Verùm, quia Euangelica lectio, quæ hodiè tractari solet, continet singulares doctrinas: uolo primùm textum Euangelij explicare. Deinde nonnulla de Angelis dicere.*

Occasio-

Occaſionem huic Euangelicæ lectioni præbuit arrogantia diſcipulorum Chriſti, qui poſtquam Chriſtus ſui abitus mentionem feciſſet, contendunt de primatu, quos Chriſtus ab errore reuocat, & ſtatuit puerum in medio eorum, dicens: Niſi fueritis ſicut pueri, non intrabitis in regnum cœlorum. Dehortatur præterea à ſcandalo, & commendat nobis pueros, ut eos in Eccleſiam recipiamus, ſcientes talium eſſe regnum cœlorum. Loci quatuor.

I. Diſputatio Apoſtolorum de primatu & eorum reprehenſio.

II. Admonitio de cauendo ſcandalo.

III. Mandatum Chriſti de recipiendis pueris.

IIII. Angelorum natura & officium.

DE PRIMO.

Diſcipuli accedunt Ieſum dicentes: Quiſnam maximus eſt in regno cœlorum? Hic primùm obſeruanda occurrit cæcitas diſcipulorum Chriſti, non intelligentium adhuc, qualenam ſit Chriſti regnum. Somniabant fore ciuilem adminiſtrationem, in qua Chriſtus, ut ſummus Monarcha, Diſcipuli uerò ipſius ſub eo, tanquam duces, dominarentur toti terrarum orbi: ideò quærunt quiſnam illorum ſit futurus ſummus, & à Chriſto proximus. Adeò ſtupenda cæcitas eorum mentes faſcinauerat.

Deinde licet hic uidere uirus diaboli, quòd fuit etiam efficax in illis Dei organis, nempe diſcipulis Chriſti, qui erant deſtinati Apoſtoli & legati regis

gis Christi in spirituali eius regno. Quid facit? deterrimo uicio superbiæ eos commaculat, adeò ut iam de primatu disputent, hoc est, quisnam eorum sit aliorum futurus Dominus.

Quid Christus facit ad hanc discipulorũ suorum stultam arrogantiam? Potuit sanè iustè eos reijcere ut superbos & minimè idoneos, qui suo spirituali regno administrando præficerentur: hoc tamen non facit, sed eos paternè admonet, & ut corrigit errorem: ita superbiæ uicium seuerè taxat. Ita enim ait: Et cùm aduocasset puerulum Iesus, statuit eum in medio eorum, & dixit: Amen dico uobis, nisi conuersi fueritis & fiatis ut puereli, nequaquam ingrediemini in regnum cœlorũ. Hîc exemplo et doctrina docet, quales uelit habere administratores sui regni. Vult æqualitatem, quantùm quidem ad animorum affectionem attinet: non uult, ut unus alterũ tanquàm ex alto despiciat: sed ut amanter sint erga se inuicem affecti, mutuis se prosequentes officijs: nõ uult ut more gentium alij alijs superbè dominentur in spirituali suo regno. Nam de regnis politicis alia ratio est. Deinde, hîc facit discrimen inter suum regnum & imperia mundana. Qui summus est in regnis mũdi, is ab omnibus uult coli & ministrari. Contrà, qui uult hîc summus esse, debet omnium esse minister, non uerbis, ut Papa, sed reuera, ut Paulus, Petrus, Apostoli, & alij sinceri Euangelij præcones. Ita maximus in Ecclesia Christi est, qui ma-

ximè seruit, minimus uerò qui maximè dominatur. Vt aũt Christus suos discipulos ab ista arrogantia reuocet, addit seuerißimam comminationem dicẽs: Nisi fiatis ut puerulí nõ ingrediemini regnũ cœlorum. Sed quid est quod uelit Dominus suos discipulos esse similes puerulis? an non Paulus secùs docere uidetur, cùm Corinthijs in hunc modum scribat: ne simus pueri sensibus? Christus uult nos esse pueris similes: Paulus uult nos esse pueris dißimiles. Vtrumq; uerum est. Debemus esse pueris similes, & rursus debemus esse pueris dißimiles.

Pueris similes esse debemus, primùm uera humilitate & abnegatione nostri ipsorum, sicuti Dominus ait: Quisquis demiserit seipsum, sicuti est puerulus iste. Est igitur omnis superbia deponenda illi, qui uult Christi discipulus esse. Huc illud Christi: Qui uult me sequi, abneget semetipsum, hoc est, qui uult meus discipulus esse, humiliter de se sentiat, nihil sibi arroganter tribuat. Deinde, pueris similes erimus in meritorum ratione. Vt enim pueri non possunt aduersus parentes de suis gloriari meritis: Ita nec discipuli Christi coram Domino ulla merita iactare debent, sed fateantur se infantes, qui sine paterna cura nihil possent. Tertiò, similes erimus pueris affectu. Quemadmodum enim pueri se totos paternæ curæ committunt: ita discipuli Christi se totos in Christi fidem conijciant ab eo omnia salutaria expectantes. Quartò, similes erimus pueris obediendi studio.

Pueri

Pueri boni non disputant, quale sit quod mandat pater: sed quid, & eius uoluntatem agendi regulam sequuntur: sicuti Abraham fecit, qui ad mandatum Dei paratus erat ad mactandū filium unigenitum. Nō cogitauit Abraham: quid hoc opus Deo proderit? mors filij mei mihi molestißima quidem est, & Deo nihil confert. Sed hoc potius, Tu mi Deus hoc mihi mandas: tuam igitur uoluntatem agendi regulam sequar, & tibi morem geram. Postremò pueris similes esse debemus malicia, hoc est, ut infantes malis artibus non student, non auarè colligunt, non turpem libidinem sectantur: ita discipuli Christi à malo abstinebunt.

Dißimiles autem debemus esse pueris. Primùm, ne pueriliter desipiamus, absurda sectantes, ut pueri faciunt, sensibus nondum firmatis. Deinde, ne imbecilles in fide simus, sicuti pueri, qui per ætatem non possunt res spirituales capere. Tertiò, ne indulgeamus lusibus carnalium affectuum. Quartò, ne instar puerorum in doctrina pietatis incerti & inconstantes fluctuemus, & ne, ut Paulus inquit, circumferamur quouis uento doctrinæ: sed sanctam exhibeamus infantiam, ad quam hortatur nos Petrus, cùm ait: quasi modò geniti infantes &c. 1. Pet. 2.

Huc & præmium ueræ humilitatis apponit, cùm ait: Quisquis exceperit unum puerulum talem in nomine meo, me recipit. Hoc diligenter expendatur. Primùm, Christus hoc dicto uult, ut om-

ut omnes pueros amanter complectantur, idq; ipsius nomine. Deinde, testatur quicquid in nomine suo collatum fuerit pijs, id ita se æstimare, ac sibi ipsi collatum esset. Quem non excitaret hæc promißio ad humanitatis officia erga suos, & maximè erga membra Ecclesiæ Christi? Ab altera parte admonet de pœna quàm luent, qui ullos in Christum credentes contemserint. Qui, inquit, offenderit unum ex paruis istis, qui in me credũt, præstiterit ei, ut suspendatur mola asinaria in collum eius, ut demergatur in profundo maris. Debetur uel hæc comminatio retinere nos in officio, ne tam faciles essemus ad offendendos alios. Sed de hoc loco sequitur.

DE SECVNDO.

Væ mundo à scandalis. Necesse est enim ut ueniant scandala: ueruntamen uæ homini per quem scandalum uenit. Hoc Christi dictum tria habet. Primum est prædictio, quòd mundus sit futurus plenus scandalis. Secundum est indicatio subobscura causarum scandalorum. Tertium est comminatio pœnæ, quam luet autor scandali.

PRIMVM nos docet, admonet, confirmat. Docet quid sit euenturum, hoc est, quòd mundus sit futurus plenus scandalis. Deinde, quòd ista scandala secum sint allatura hominibus VÆ, hoc est, pœnas, sub quibus homines super se VÆ clamabunt præ angustijs. Est autem uæ, ut Basilius ait: θρηνῶδες ἐπίφθεγμα, hoc est, flebilis acclamatio, qua

tio, qua suum dolorem testantur qui sub cruce gemunt. Tum, quòd Ecclesia non sit futura tranquilla in hac uita: sed cùm maximè quieta uidebitur, subitò excitabuntur tempestates, quibus mirum in modum concutietur. Erit Ecclesia in mundo similis Halcyoni aui, quæ in Mari oua parit, & pullos nutrit. Hæc nunquam sibi polliceri potest unum tranquillum diem, sed se in omnem euentum parat: tranquillo mari cum suis pullis gaudet: obortam tempestatem perfert fortiter, sperata tranquillitate animum alens. Sic Ecclesia est in mundo ut in Mari, in quo gignit sibi liberos. Hæc nunquam secura esse potest à tempestatibus mundi, quæ sunt falsi Prophetæ, Diabolus, propria caro, praui hominum mores & exempla. Hæ tempestates cùm in Ecclesiam ingruunt, debet ipsa parata esse in omnem euentum: sed tandem omnia superabit per uictorem mundi Iesum Christum, quem cum fide apprehendimus, & nos uictores mundi euadimus, iuxta illud: Hæc est uictoria, quæ uincit mundum, fides uestra. Quare hæc uincit mundum? quia Christum habet.

1. Joan: 5.

Deinde, admonet nos hoc dictum Christi, ne uel ipsi autores scandalorum simus dicto aut facto, uel sinamus nos abduci scandalis, ac rursus relabamur in pristinas tenebras, ac à Christo saluatore turpiter deficiamus: sicuti multis hodiè accidit, ubi sophistæ & tyranni pro sua libidine omnia sursum ac deorsum uersant.

Tertiò

Tertiò, hoc dictum Christi nos confirmat in fide Christi. Nam cùm uidemus euentum prædictioni respondere, certificamur de Euangelio, & confirmatur fides, ne cum maxima parte mundi confeßionem abijciamus.

SECVNDVM, quod habet dictum Christi, est indicatio subobscura causarum scandali. Necesse est, inquit, ut ueniant scandala. Sed unde illa neceßitas? à Deo'ne? nequaquam. Deus enim non est autor malorum, nec delectatur scandalis: sed irascitur autoribus scandali, sicuti pœnæ ostendunt. Vnde ergo? num à Diabolo? uerè à Diabolo. Nihil enim is aliud molitur, quàm ut Christi Ecclesiam scandalis in doctrina, moribus, in cruce euertat. Hic sibi adiungit Sophistas, Hypocritas, & tyrannos mundi, quos excitat, ut nihil intentatum relinquant, quod faciat ullo modo uel ad euertendam, uel lacerandam Ecclesiam: id quod historia Ecclesiæ docet, ante diluuium, post diluuium, in Ægypto, in deserto, in uarijs persecutionibus sub iudicibus, regibus, & ducibus, in captiuitate, post captiuitatem usq; ad Christum exhibitum. Deinde post Christum historia Ecclesiæ infinita testimonia habet scandalorum, quibus Satan Ecclesiam Christi horribiliter inuadit.

TERTIVM, quod Christi dictum habet, est comminatio pœnæ, quam autores scandalorum sustinebunt. Væ homini (inquit) illi, per quem scandalũ uenit. Significat ergo fore, ut quia alijs

ſunt ſcandalo grauißimis puniantur pœnis. Nec eſt dubium, quin de pœnis æternis loquatur.

Cæterùm, ut diligentius caueamus, ne fiamus autores ſcandali, breuiter dicam, quænam ſcandalorum genera ſint cauenda, quæ à ſuis cauſis differentias accipiunt. Vnum genus ſcandali eſt, quod oritur ex mala doctrina, ſeu ex corruptelis doctrinæ Eccleſiæ. Qui hoc pacto alijs eſt ſcandalo, diabolum patrem ſuum imitatur, qui primos homines hoc genere ſcandali euertit, Gen. 3. Alterum genus ſcandali eſt, quod oritur ex malis moribus, hoc eſt, cùm alij in te reſpicientes tuos malos mores induunt. Qui ita ſcandalo eſt hominibus, regnum Satanæ extruit, & demolitur Chriſti regnum: quare ſummopere cauendum eſt. Quotus quiſq;, quæſo, hìc non dat ſcandalum? Siue ad clerum, ſiue ad populum, ſiue ad magiſtratum, ſiue ad ſubditos reſpicis, uides omnia plena ſcandalis morum, adeò ut non fruſtra Chriſtus dixiſſe uideatur: Væ mundo à ſcandalis.

Tertium genus ſcandali oritur ex abuſu rerũ, quæ ſua natura ſunt indifferentes, quod cauendum eſt, ne offendantur infirmi. Obſtinati et impij ſunt contemnendi, idq; Chriſti exemplo. Plura de ſcandalis aliâs diximus.

DE TERTIO.

Videte ne contemnatis unum ex pueris his. Dico enim uobis, quòd Angeli eorũ in cœlis ſemper uident faciem Patris mei, qui

in

in cœlis est. Hîc Christus nobis pueros commendat, ne illos ullo pacto offendamus: et rationem subnectit: quia Angeli eorum uident faciem Dei Patris qui in cœlo est, hoc est, Cùm tanta cura Deus pueros complectatur, ut eis Angelos custodes dederit, non decet, ut nos eos inhonoremus. Hîc obseruemus, quòd pueri habeant Angelos custodes, qui eos aduersus Satanam tuentur. Deinde, excitemur ad gratitudinem erga Deum pro tanto beneficio. Tum, studeamus pijs moribus eos retinere. Postremò, caueamus ne ulla impietate aut turpitudine illos à nobis arceamus, qui in cœlo gaudent piorum sanctitate & uitæ puritate.

DE QVARTO.

Quartum, quod proposui, fuit de Angelis, de quorum natura & officio pauca dicam, ut cùm sciamus quales custodes habeat Ecclesia, tùm intelligamus in quanto uersemur periculo.

Angelus est creatura Dei, spiritualis, intelligẽs, potens, condita in ministerium Dei & Ecclesiæ: à quo suæ conditionis fine quidam defecerunt, et facti sunt hostes Ecclesiæ, quidam autem non defecerunt, sed manserunt in sua innocentia, in qua Deo & Ecclesiæ seruiunt. De quibus Epistola ad Hebræos ita ait: Non'ne omnes sunt ministratores spiritus, qui ministerij causa mittuntur propter eos, qui hæredes erunt salutis. De malis Dominus ait, quòd Satan cùm suis sit mendax & homicida ab initio. Et Petrus dicit: Diabolus sicut Leo cir-

cumit, quærens quem deuoret. Hinc facilè est intelligere, quòd Ecclesia in mundo sit ueluti ciuitas, quàm ut Angeli boni intus defundunt: ita mali foris oppugnant. Cùm igitur in tanto uersamus discrimine, rogemus Deum, ut suis nos Angelis tueatur, cui laus, honor, & potestas in secula seculorum, Amen.

IN FESTO OMNIVM SANCTORVM, *Matth.* 5.

CVm uidisset IESVS turbas, ascendit in montem, & cùm consedisset, accesserunt ad illum discipuli eius, & postquàm aperuisset os suum, docebat illos, dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam illorum est regnum cœlorum. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolationem accipient. Beati mites, quoniam ipsi hæreditatem accipient terræ. Beati qui esuriunt & sitiunt iusticiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt. Beati pacifici, quoniam hi filij Dei uocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iusticiam; quoniam illorum est regnum cœlorum. Beati estis, cùm probra iecerint in uos homines, & insectati fuerint, & dixerint omne malum uerbum aduersus uos, mentientes propter me: Gaudete

&

& exultate, quoniam merces uestra multa est in cœlis.

ENARRATIO TEXTVS.

Festa de Sanctis in Ecclesia instituta sunt, non sine grauißimis causis, quas ordinè recensebo, ut in nostrum commodum Sanctorum festis uti poßimus. Prima, ut cognoscatur Ecclesiæ historia. Id enim ualdè utile est: nam & inde Ecclesiæ statum, & quos habuerit defensores & hostes Ecclesia intelligimus.

Secunda, ut cogitentur beneficia Dei erga Ecclesiæ membra. Paulus ex persecutore factus est Apostolus. Petrus qui Dominum suum negârat, in gratiam est receptus. Magdalena peccatrix pro filia agnita est, dum in Christum fide recumbit. In mortis articulo Christus se contemplandum præbuit Stephano: atq; ita in singulis sanctis Dei singularia beneficia uidere est.

Tertia, ut consideratis hisce Dei beneficijs erga sanctos, nos agamus Deo gratias, quòd in miseros peccatores conuertentes se ad Dominum per ueram pœnitentiam, fuerit adeò misericors, & eos in gratiam receperit, & tot ornauerit beneficijs, ac spiritu suo in hoc deserto rexerit.

Quarta, ut uarij sanctorum casus perpendantur et conferantur cum periculis nostri temporis. Vt olim pij opprimebantur ab impijs: ita et hodiè. Olim sancti gaudebant sub pijs gubernatoribus, & interdum iugum grauius tyrannorum experiri co

gebantur: ita & hodiè. In his casibus uarijs debemus nos erigere exemplo sanctorum.

Quinta, ut sanctos imitemur in pœnitentia, uita, cultu, confeßione, constantia, patientia, & alijs uirtutibus. Debent ergo sancti nobis esse ueluti exempla regulæ uitæ nostræ. Verbum Dei requirit pœnitentiam, cultũ Dei, confeßionem, patientiam: sed sancti Dei huius uerbi exempla suppeditant.

Sexta, ut pijs suspirijs sanctorũ expetamus consortium, quo liberati tandem ex his angustijs, beati uiuamus cum Christo in omni æternitate: qua de causa Christus pronunciat suos discipulos beatos, etiamsi uarijs ærumnis in hac uita affligantur. Et huc pertinet hodiernum Euangelium de beatitudinibus uarijs, sicuti nunc audiemus: singulas ergo beatitudines ordinè declaremus. Locus unicus:

De beatitudime discipulorum Christi.

Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorũ est regnum cœlorum. Hoc uersu ostendit Christus primum gradum ad summas opes. Summæ opes sunt poßeßio regni cœlorum et æternæ nitæ. Gradus autem est ad has opes primus paupertas spiritus, quia contriti & contusi sentimus nos omnis iusticiæ esse inopes.

Quid? an non hæc paupertas nos excludit è regno cœlorum? Sicut rectè dicitur: primus gradus est ad sanitatem nouisse morbum, quia qui morbum nouit, quærit conueniens remediũ: ita primus gragus est ad opes cœlestes paupertas spiritus, quia

qui

quì hanc sentit, quærit opes aliunde. Et sicut morbus sua natura gradus est ad mortem, nisi succurrat medicus: ita hæc paupertas rectà ad infernum mitteret, nisi Christus suas opes nobiscum communicaret. Non ergo diuitiæ nobis contingunt spirituales merito paupertatis, sed beneficio regis cœlorum, ad quem implorandum nos cogit sensus spiritualis huius paupertatis. Sensus ergo huius loci est, nihil esse cur illi se infelices esse putent, qui reuera sentiunt in animo, se esse omnis iusticiæ inopes, cũ iste suæ inopiæ sensus sit primꝰ gradus, quo ad summas opes, id est, in regnum cœlorum ascenditur, nõ quidem per se & sua natura, sed quia cogit nos illum quærere, qui solus uia est in cœlum.

Qualis autem sit paupertas spiritualis, ex collatione facilius intelligi potest. Vt enim paupertas mendicitatis est non solùm summa inopia, uerumetiam eius publica professio: ita paupertas spiritus est non solùm summa opum cœlestium, hoc est, iusticiæ, sanctitatis, & innocentiæ inopia: uerumetiam eius professio coram Deo, à quo petimus, ut propter Christum nostræ succurrat inopiæ: Hæc ergo paupertas sita est in uera pœnitentia & expetitione opum cœlestium.

Monachi abusi sunt hoc loco. Nam ex eo docuerunt paupertate, id est, mendicitate homines mereri regnum cœlorum, cùm Paulus apertè dicit, Rom. 6. Donum Dei est uita æterna per Iesum Christum dominum nostrum. Si donum est gratui-

tum, certè non comparatur paupertate, quæ sanè sua natura nihil meretur, sed est pœna, cuius causa est partim prodigalitas, partim pigritia.

Beati qui lugent, quoniam ipsi consolationem accipient. *Hæc mirabilis est concio. Pronunciat beatos lugentes, cùm nihil magis felicitati repugnet quàm luctus: uerùm Christi dictum intelligendum est non de luctus tempore, sed de euentu: nam ita ait:* quia consolationem accipient, *scilicet finito in hoc mundo luctu.* Hîc *luctus causam habet partim spiritus paupertatem, partim ærumnas præsentis uitæ, quæ nos tanquam igni quodam excoquunt & explorant, & quasi stimulis nos excitant ad expetendum æternū gaudium, quod omnes lacrimas absterget.* Non *ergo luctus per se causa est felicitatis, sed quia compellit nos ad* Christum, *qui est autor omnis consolationis.*

Romam: 5.

Huc proinde Pauli *dictum pertinet:* Gloriamur *in tribulationibus, quia operantur patientiam: patientia probationem: probatio spem: spes autem nō cōfundit, quia* Deus *nos diligit.* Hinc *facilè intelligi potest, Christum nō loqui de quouis luctu, sed de luctu, qui est secundum* Deum, *non de luctu mundi.*

Beati mites, quoniam ipsi hæreditatis iure terram possidebunt. *Mites sunt placidi, mansueti, faciles, humani, qui suos affectus mitigant: qui læsi faciles sunt ad condonandam iniuriam:: qui malūt rem perdere quàm cōtendere.* Hæc *uirtus mā suetudo è timore* Dei *et uera humilitate nascitur,*

Rom: 6. peccatū ne regnet in mortali vestro corpore.

ſcitur, quam Chriſtus ſuis commendat, dicens: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Regula eſt: Diſcipuli Chriſti mites eſſe debent. Exemplum regulæ eſt Chriſtus. Vult enim ut hanc uirtutem meditantes ſe intueamur. Non dicit Dominus: diſcite à me mortuos ſuſcitare, dæmones effugare, ſuper mare ſiccis pedibus ambulare, 40. dies & noctes ſine cibo uiuere, ſed hoc dicit: diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Hæc humilitas habet ſecum germanam dilectionem, de qua Dominus: in hoc cognoſcent omnes, quòd mei diſcipuli ſitis, ſi uos mutuò dilexeritis.

Math: 11.

Sed quid promittitur mitibus? beatitudo, idq́; propter euentum: nam hæreditatis iure terram poßidebunt, non quòd in terra ſimus uicturi, ſed propter typum. Terra enim olim promiſſa patribus, fuit typus & figura regni cœlorum, atq; ideò ueritas umbræ nomen accepit.

Hoc loco qui abutuntur ad ſtabiliendum dogma de merito, ac ſi noſtris uirtutibus mereri cœlum poſſemus, ſtulti ſunt, non animaduertentes Chriſti uerba. Dicit enim eos poſſeſſuros iure hæreditatis terram. Vbi eſt illud hæreditatis ius? Non'ne ideò hæredes ſumus, quia in Chriſto gratis adoptati per fidem? nónne Paulus Dicit: Vita æterna eſt donum Dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Aliud eſt loqui de cauſis ſalutis, aliud de nouis qualitatibus eorum qui hæredes ſunt ſalutis.

Rom: 6.

Beati qui eſuriũt & ſitiunt iuſticiam, quo

niam ipsi saturabuntur. *Christiani in hac uita nunquam ita ex fontibus salutis hauriunt aquam, quin magis sitiant, quos hic consolatur Dominus, promittens fore, ut tandem saturentur: ex qua satu ritate se felices profitebuntur. Quisquis esurit & sitit iusticiam, duo optat. Primùm, ut publicè glori ficetur Deus recta doctrina, sancta uita, et confeßi one. Deinde, ut priuatim singuli agnoscant Deum, fidem Christi concipiant, impleantur S. sancto, ac sancta puraq; uita iusticiã Dei meditentur. De hac satietate loquitur David, quam tùm demum fore dicit, cũ apparuerit gloria eius. Ibi.n. (ut est in Apocalypsi) sancti non esurient neq; sitient amplius.*

Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. *Hic nobis commendatur misericordia erga miseros. Vult enim Christus suos discipulos, non tantùm tangi proprijs malis, uerùm etiam affici aliorum miseria: quod sanè est ueræ caritatis officium. Neq; Christus tantùm requirit, ut condoleamus ærumnis et miserijs aliorum: sed opus simul requirit: uult ut miseris manus auxiliatrices porrigamus. Ne aũt hominum ingratitudine frangantur, adiungit promißionem. Promittit enim fore, ut qui misericors fuerit in proximum, misericordiam rursus consequatur: idq; non solùm apud Deum, uerumetiam apud homines. Deus promittit misericordibus misericordiam, & facit etiam, ut inueniamus misericordiam apud homines, dum illorum animos flectit ad benefaciendum nobis.*

Beati

Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum uidebunt. *Mundities cordis hîc nobis commendatur, quæ opponitur duobus maximis uicijs, astutiæ et libidini. Cùm opponitur astutiæ, est simplex candor, quo agimus cum hominibus sincerè & apertè sine obliquis fallendi artibus.* Hoc ergo Christi *dictum aduersatur iudicio plerorumq; hominum.* Pleriq; *enim tum demum se beatos putant, quando alios astutè circumuenire poßint ac fallere: unde & prudentiæ laudem & lucrum uenantur, & fauorem magnorum hominum aucupantur.* Verùm Christus *non uult, ut sui discipuli ita agant, sed ut potius sint contenti simplici candore, ut cor, manus, lingua quàm optimè consentire uideantur.* His *promittit ut* Deum *uideant, in cuius uisione summa est sita felicitas.* At *cùm mundities cordis opponitur libidini, est uera castitas, quam* Paulus *sanctitatem uocat, cùm inquit:* Præstate *sanctitatem, sine qua nemo uidebit* Deum. Vt *enim* Deus *abominatur libidines: ita summè delectatur castitate fidelium.*

Beati pacifici: quoniam ij filij Dei uocabuntur. Hîc *magnam & raram uirtutem suis discipulis commẽdat* Christus. Pacifici *sunt, qui paci et tranquillitati faciendæ et conseruandæ student,* Hi *quia diuersum studium à filijs Satanæ habent,* filij Dei *uocabuntur, ut qui* Dei Patris *exemplo pacis et trãquillitatis sunt autores, et multos suo hoc pacis studio iuuant & oblectant.* Quemadmodum

1. Corinth: 14. Deus author pacis.

.n. Balsamum preciosum integram domum sua replet fragrantia: ita unus uir pacis studiosus magnũ cœtum dißidentem in cõcordiam reducere potest. Non ergo immeritò Dauid concordiæ & pacis studium celebrat, ita canens: Ecce quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in unum. Sicut unguentum optimum super caput defluens super barbam, barbam Aaron, quod defluit per oram uestimentorum eius. Sicut ros Hermon qui descendit super montes. Vt. n. rore terra fœcunda redditur benedicente Domino: ita ubicunq; sunt multi pacis studiosi, fœcundæ sunt & felices politiæ, Ecclesiæ & œconomiæ. Contrà, ubi non est pacis studium, illic ariditas & siccitas, hoc est, summa miseria.

Psalm: 133.

Beati qui persecutionem patiuntur iusticiæ causa, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Quia maximè concutit infirmorum animos scandalum persecutionis, ualdè commodè suos de cruce admonet, ut non fracti persecutionum acerbitate abijciant confeßionem: sed potius propositum regnum cœlorum intueantur: cuius potiundi desiderio magis contendant per tribulationes multas introire in regnum cœlorum. Imitemur ergo eorum exempla, qui dum currunt in stadio, reßpiciunt ad præmium, quod ab aganothete propositum est, et ita alacres properant, donec ad metam uentum fuerit: ita uult suos facere Christus: nõ uult segnitiem, sed infatigabile currendi studium, donec ad metam regni cœlorum perueniant.

Deinde

Deinde, cùm Chriſtus hic unam perſecutionis cauſam ponit, nempe iuſticiam, uult ut ita uitam inſtituamus, ne pati cogamur noſtra culpa, ſeu propter noſtram iniuſticiam. Tùm enim perſecutio eſt iuſta pœna, nõ teſtimonium defenſæ iuſticiæ et ueritatis. Et Petrus monet, Ne patiamur ut iniuſti, ſed ut iuſti, idq; exemplo Chriſti, Prophetarum, Apoſtolorum & multorum martyrum.

Beati eritis, cùm conuiciati fuerint uobis, & uos perſecuti fuerint, & dixerint quiduis mali aduerſus uos, mentictes mea cauſa. *Exponit quid ſit pati perſecutionem propter iuſticiã.* Si conuiciati uobis (*inquit*) fuerint iniuſtè, ſi perſecuti uos fuerint odio Euangelij. Si dixerint omne malum mentientes.. *Nam ſi uerũ dixerint, non eritis beati. Si propter peccata ueſtra perſecutionẽ patiamini, nõ continuò eritis felices. Nã cauſa (ut inquit ille) facit martyrẽ, nõ ſanguis.*

Gaudete, *inquit*, & exultate, quoniam merces ueſtra multa eſt in cœlis. *Merces eſt cõpenſatio obedientiæ erga Deum in perſecutione præſtitæ. Non hoc dicto ſignificat Dominus nos cruce mereri cœlũ, quia cœlum eſt filiorum hæreditas: ſed potius nos ad ferẽdam crucem extimulat, propoſita Patris clementia, qui nobis compẽſationem laborum, quos ſuſtinemus in hac uita, pollicetur, quæ compenſatio in cruce fundata eſt D. N. Ieſu Chriſti, cui unà cum Patre & S. ſancto ſit honor, poteſtas, & gloria in ſecula ſeculorum,*

AMEN.

VITEBERGÆ

EXCVDEBAT IOHANNES CRATO.

ANNO M. D. LXIIII.

Rom: 10. Lieben brüder

das sich keiner schemen